

**LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE**

PROMOCIJAS DARBS

**NACIONĀLO MINORITĀŠU TIESĪBU AIZSARDZĪBAS NODROŠINĀŠANA
PASULĒ, EIROPĀ UN LATVIJĀ**

Juridiskās zinātnes
doktora studiju programmas
doktorante Inese Kalniņa

Promocijas darba vadītājs:
Profesors, *Dr.hab.iur.* Juris Bojārs

RĪGA 2016

Saturs

Ievads	4
1. Nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzības starptautiskais regulējums tā vēsturiskās attīstības skatījumā	11
1.1. Pirmsākumi	12
1.2. Tautu Savienības izveidotā sistēma	14
1.3. Apvienoto Nāciju Organizācijas cilvēktiesību aizsardzības sistēma	21
1.4. Eiropas Padomes regulējums	27
1.5. Eiropas Drošības un sadarbības organizācijas sistēma	35
1.6. Eiropas Savienības regulējums	39
1.7. Secinājumi	46
2. Nacionālo minoritāšu tiesību tvēruma noteikšanas teorētiskā analīze	49
2.1. Nacionālo minoritāšu tiesības starptautisko tiesību sistēmā	50
2.1.1. Nacionālo minoritāšu tiesības kā cilvēktiesību sastāvdaļa	50
2.1.2. Vienlīdzības un diskriminācijas aizlieguma principi	53
2.1.3. Speciālās nacionālo minoritāšu tiesības	60
2.2. Subjekta noteikšanas jautājumi	64
2.2.1. Definīciju varianti	65
2.2.2. Kritēriji – etniskā piederība, valoda un reliģija	72
2.2.3. Skaitliskais mazākums un nedominējošais stāvoklis	77
2.2.4. Pilsonības kritērijs	80
2.2.5. Vecās un jaunās minoritātes	84
2.2.6. Individuālās un kolektīvās tiesības	89
2.3. Nacionālo minoritāšu tiesību katalogs	93
2.3.1. Tiesības uz pastāvēšanu un diskriminācijas aizliegums	94
2.3.2. Tiesības uz savas valodas lietošanu	101
2.3.3. Reliģijas tiesības	109
2.3.4. Kultūras tiesības	114
2.3.5. Tiesības uz izglītību	118
2.3.6. Tiesības uz līdzdalību	122
2.3.7. Tiesības uz plašsaziņas līdzekļu lietošanu	126
2.3.8. Tiesības uz pārrobežu sakariem	128
2.4. Tiesību robežas	129
2.4.1. Atrunas un deklarācijas	131
2.4.2. Pieļaujамie tiesību ierobežojumi	133

2.4.3.	Atkāpšanās no tiesību ievērošanas	137
2.4.4.	Lojalitātes klauzula	139
2.4.5.	Pārējo personu un vairākuma tiesības	140
2.5.	Secinājumi	141
3.	Nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzība Eiropas Savienības valstīs	144
3.1.	Vēsturiskais apskats nacionālo minoritāšu aizsardzības kontekstā	145
3.2.	Statistikas dati	148
3.3.	Atšķirīgais valstu skatījums attiecībā uz subjektu	150
3.4.	Tiesību kataloga noteikšanas īpatnības	159
3.4.1.	Tiesības uz pastāvēšanu un diskriminācijas aizliegums	160
3.4.2.	Tiesības uz savas valodas lietošanu	161
3.4.3.	Reliģijas tiesības	164
3.4.4.	Kultūras tiesības	165
3.4.5.	Tiesības uz izglītību	166
3.4.6.	Tiesības uz līdzdalību	168
3.4.7.	Tiesības uz plašsaziņas līdzekļu lietošanu	170
3.4.8.	Tiesības uz pārrobežu sakariem	172
3.5.	Atšķirības tiesību robežu noteikšanā	173
3.6.	Secinājumi	174
4.	Nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzība Latvijā	176
4.1.	Vēsturiskais apskats nacionālo minoritāšu aizsardzības kontekstā	176
4.2.	Statistikas datu dinamika	185
4.3.	Subjekta noteikšana	191
4.4.	Tiesību katalogs	196
4.4.1.	Tiesības uz pastāvēšanu un diskriminācijas aizliegums	197
4.4.2.	Tiesības uz savas valodas lietošanu	201
4.4.3.	Reliģijas tiesības	207
4.4.4.	Kultūras tiesības	209
4.4.5.	Tiesības uz izglītību	210
4.4.6.	Tiesības uz līdzdalību	214
4.4.7.	Tiesības uz plašsaziņas līdzekļu lietošanu	217
4.4.8.	Tiesības uz pārrobežu sakariem	219
4.5.	Deklarācijas un atrunas	220
4.6.	Secinājumi	224
	Kopsavilkums	226

Anotācija	231
Annotation	232
Annotation	233
Avotu un literatūras saraksts	235
Saīsinājumi	270

Ievads

Nacionālo minoritāšu aizsardzībai Eiropā ir senas vēsturiskās saknes. Šeit jāmin teritoriālo izmaiņu gadījumos 16. gadsimtā slēgto starpvalstu līgumu nosacījumi reliģisko minoritāšu aizsardzībai un 20. gadsimta sākumā Tautu Savienības izveidotā nacionālo minoritāšu aizsardzības sistēma. 20. gadsimta beigās Eiropai saistībā ar notikumiem Dienvidslāvijā nācās atkārtoti pārliecināties par to, kādi ir zaudējumi un ko mieram, drošībai un cilvēkiem nodara nespēja nosargāt nacionālās minoritātes. Šīs vēstures mācības kontekstā politiskā un tiesiskā dienaskārtībā Eiropā nonāca jautājums par cieņu pret nacionālām minoritātēm un nacionālo minoritāšu aizsardzību, kam sekoja starptautisko tiesību regulējuma izstrāde un pieņemšana.

Līdz ar ģeopolitiskām izmaiņām Eiropā, nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzības jautājums tika aktualizēts un tas ieguva „otro elpu” jauna tiesiskā regulējuma veidā, ar kuru strauji mainīja Apvienoto Nāciju Organizācijas ieviesto uzstādījumu pēc Tautu Savienības sistēmas darbības izbeigšanās neaizsargāt atsevišķas nacionālās minoritātes, bet gan aizsargāt ikvienu indivīdu bez jebkādas diskriminācijas vispārējo cilvēktiesību ietvaros. Jaunā regulējuma pieņemšana apstiprināja tiesību zinātnieku paustās bažas par to, ka šāda pieeja, kas darbojusies vairāk nekā 50 gadus, nav spējīga bez speciāla regulējuma pilnvērtīgi nodrošināt nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzību.

Eiropas stabilitātes un drošības apsvērumu dēļ 20. gadsimta pēdējā desmitgadē ļoti īsā laikā pieņēma vairākus starptautiskos dokumentus par nacionālo minoritāšu aizsardzību. Eiropas Drošības un sadarbības organizācijas ietvaros pieņēma virkni politikas dokumentu, no kuriem ievērojamākais ir 1990. gada Kopenhāģenas sanāksmē Cilvēku dimensijas konferences dokuments, tam sekoja Apvienoto Nāciju Organizācijas 1992. gada Deklarācija par to personu tiesībām, kuras pieder pie nacionālām vai etniskām, valodas un reliģiskām minoritātēm un Eiropas Padomes 1995. gada Vispārējā konvencija par nacionālo minoritāšu aizsardzību. Eiropas Savienības paplašināšanās kontekstā nacionālo minoritāšu aizsardzības jautājumu attiecināja uz jaunajām dalībvalstīm, tajā skaitā arī Latviju. Izdarot grozījumus Līgumā par Eiropas Savienību, papildināja Eiropas Savienības vērtību uzskaitījumu ar cieņu pret minoritāšu tiesībām.

Nacionālo minoritāšu aizsardzības sistēmas izveidošana, pieņemot speciālo regulējumu norāda uz to, ka līdz šim pastāvējusī Apvienoto Nāciju Organizācijas izveidotā cilvēktiesību aizsardzības sistēma tomēr nav spējīga pilnvērtīgi aizsargāt specifiskās nacionālo minoritāšu tiesības. Nacionālo minoritāšu tiesības iekļaujas un papildina starptautiskās cilvēktiesības, bet jāatzīst, ka regulējuma pieņemšanas apstākļi un veids ir radījuši vairākus juridiskus problēmjautājumus, kas attiecas uz nacionālo minoritāšu tiesību apjoma noteikšanu. Daudzie neatrisinātie jautājumi attiecībā uz nacionālo minoritāšu tiesību realizāciju izraisa neskaidrības un spriedzi sabiedrībā, kā arī dod iemeslu dažāda veida pārmetumiem valstu valdībām par nacionālo minoritāšu tiesību pārkāpumiem. Tā kā pasaulē nepastāv vienota tiesiskā izpratne par nacionālo

minoritāšu tiesību tvērumu un robežām, katrai iesaistītai pusei ir izveidojusies sava atšķirīga pieeja šai jomai, radot savstarpēju neizpratni un nesaskaņas, kas potenciāli var pāraugt nopietnos konfliktos. Atšķirības nacionālo minoritāšu tiesību izpratnē ir vērojamas dažādos līmeņos – gan starp atsevišķu valstu dažādām nostājām, gan vienas valsts ietvaros starp nacionālām minoritātēm un attiecīgo valsti.

Nacionālo minoritāšu grupu veidojošais elements ir etnicitāte. Par etnicitātes (etniskā piederība) kodolu var būt jebkura etnisko grupu raksturojoša pazīme – valoda, reliģija, teritorija, vēsture, precīzāk, – kopīgās atmiņas kā mehānisms kopējas kultūras reproducēšanai nākamās paaudzēs.¹ Etnicitāte mūsdienās ir kļuvusi par pašu bīstamāko un spēcīgāko ieroci gan valsts iekšienē, gan starp valstīm, nostājoties šķiru un ideoloģisko konfliktu vietā.² Ja nav skaidras izpratnes par atšķirīgas etniskās piederības grupu tiesību savstarpējo līdzsvaru, rodas pretreakcija no nācijās vairākuma puses, zūd dialoga iespējas un sabiedrībā var izveidoties konfrontācija.

Viskrasākās atšķirības ir vērojamas uzskatos par to, kas ir nacionālā minoritāte. Nacionālo minoritāšu tiesību subjekts ir kļuvis par visproblemātiskāko subjektu starptautiskajās tiesībās, jo pastāv dažādi uzskati par to, pēc kādiem kritērijiem var noteikt nacionālo minoritāti; vai nacionālās minoritātes noteikšanā nozīme ir valstiskai piederībai – pilsonībai; vai imigranti ietilpst nacionālās minoritātes kategorijā; vai nacionālo minoritāšu tiesības attiecas uz indivīdu vai arī grupu u.c. jautājumi. Tomēr ne mazāk neskaidrību ir par to, kādas tieši tiesības ir piešķirtas nacionālām minoritātēm; cik lielā apjomā tās ir piešķirtas; kur ir šo tiesību robeža; cik obligāts ir valstu pienākums šīs tiesības nodrošināt. Tā kā nacionālo minoritāšu aizsardzībai ilgstoši izmantoja Apvienoto Nāciju Organizācijas individuālo regulējumu cilvēktiesību ietvaros, tad jauna regulējuma ar kolektīvo tiesību aspektu pieņemšana ir radījusi nepieciešamību rast argumentētu juridisko pamatu nacionālo minoritāšu tiesību iekļaušanai cilvēktiesību sistēmā.

Uz minoritāšu tiesību aizsardzību vērštos noteikumus uzskata par tik būtiskiem, ka tie ir iekļauti daudzu Eiropas valstu konstitūcijās. Taču līdz ar starptautiskā regulējuma pieņemšanu nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzība vairs nav tikai pašas valsts kompetencē. Tomēr aizvien aktuāls paliek jautājums par to, cik lielā mērā nacionālo minoritāšu tiesības ierobežo valstu suverenitāti to realizācijā, jo starptautiskās saistības, ko uzņēmušās valstis, nosaka vienīgi vispārējos uzstādījumus attiecībā uz nacionālo minoritāšu aizsardzību, no kuriem lielākā daļa dublējas ar vispārējām cilvēktiesībām un pamatbrīvībām.

Uzņemoties starptautiskās saistības attiecībā uz nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzību, valstīm, tostarp arī Latvijai, ir jānodrošina šo tiesību īstenošana. Taču, lai nacionālo minoritāšu tiesības īstenotu, ir jānoskaidro nacionālo minoritāšu tiesību apjoms. Ņemot vērā PSRS okupācijas

---

¹ Schpflin G. Nations. Identity. Power. The new politics of Europe. London: Hurst&Company, 2000, p. 118.

² Rotčaiļds Dž. Etnopolitika: konceptuālās aprises. Rīga: Izdevniecība „AGB”, 1999, 33. lpp.

un aneksijas rezultātā notikušās izmaiņas Latvijas iedzīvotāju sastāvā, Latvijas augsto nacionālo minoritāšu proporcionālo attiecību pret iedzīvotāju skaitu, kā arī Krievijas kā lielvalsts politiskās intereses kaimiņvalstīs, Latvijai nacionālo minoritāšu jautājums ir īpaši svarīgs.

Nacionālo minoritāšu tiesību regulējums ir samērā jauns, to ievieša strauji un tas izpaudās kā draudu novēršanas pasākums Eiropas drošībai. Ievērojot šī regulējuma aktuālo nozīmi, tas ir pētīts no filozofiskā, socioloģiskā, politiskā un tiesību aspekta. Tomēr līdzšinējie pētījumi ir bijuši fragmentāri, analizējot atsevišķus tiesību problēmjasautājumus, neņemot vērā kopainu, kopsakarības, nacionālo minoritāšu tiesību vietu starptautiskajās tiesībās, kā arī no vēsturiskās attīstības izrietošās konsekvences nacionālo minoritāšu tiesību realizācijā. Bez visaptverošas vēsturisko, politisko un tiesisko aspektu analīzes nav iespējama korekta un juridiski pamatota nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzības nodrošināšana, kas mazinātu etnisko saspīlējumu, izslēdzot politisko spekulāciju iespējamību un ļaujot sasniegt pilnīgāku nacionālo minoritāšu tiesību īstenošanu līdzsvarā ar vairākuma nācijas tiesībām, izveidojot taisnīgu sistēmu un novēršot nepamatoti atšķirīgu standartu noteikšanu.

Šī darba **mērķis** ir, kompleksi pētīt un analizējot būtiskākos nacionālo minoritāšu tiesību aspektus un ar tiem saistītos problēmjasautājumus, apzināt nacionālo minoritāšu tiesību vietu starptautisko tiesību sistēmā vēsturiskās attīstības kontekstā, atklāt nacionālo minoritāšu tiesību institūta būtību un saturu, izvērtēt nacionālo minoritāšu tiesību piemērošanu pasaulē, Eiropā un Latvijā.

Darba mērķu sasniegšanai izvirzīti šādi **uzdevumi**:

- 1) izpētīt nacionālo minoritāšu tiesību veidošanās procesus Tautu Savienības, Apvienoto Nāciju Organizācijas un Eiropas reģionālo starptautisko organizāciju ietvaros, noskaidrot pamatojumu nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzības tiesiskā regulējuma izveidei un tālākai attīstībai;
- 2) analizēt dažādo pieeju nacionālo minoritāšu definējuma un tiesību apjoma noteikšanā, raksturot atšķirību ietekmi uz starptautisko standartu īstenošanu nacionālā līmenī;
- 3) veikt nacionālo minoritāšu aizsardzības starptautiskā regulējuma juridiski saistošo un ieteikuma rakstura dokumentu analīzi, nosakot tiesību normu tvērumu un piemērošanas robežas;
- 4) apkopot zinātniskajos pētījumos sniegtās atziņas nacionālo minoritāšu tiesību jomā, izdarīt secinājumus un izstrādāt priekšlikumus, īpašu uzmanību pievēršot nacionālās minoritātes jēdziena formulēšanas problēmai;
- 5) izpētīt nacionālo minoritāšu tiesību vēsturisko attīstību, sadalot to attīstības posmos, kuru ietvaros veiktas būtiskas izmaiņas nacionālo minoritāšu aizsardzības jomā;

- 6) apkopot Eiropas Savienības valstu praksi nacionālo minoritāšu tiesību īstenošanā, izpētot tiesiskā regulējuma realizāciju, kas atspoguļota valstu ziņojumos par Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzību izpildi;
- 7) izpētīt nacionālo minoritāšu tiesību vēsturi un tiesisko regulējumu Latvijā, noskaidrojot Latvijai raksturīgās atšķirības salīdzinājumā ar pārējām Eiropas Savienības valstīm;
- 8) apzināt līdz šim nepētītās vai maz pētītās problēmas, identificējot problēmjasautājumus.

Darbā izmantotas vairākas zinātniskās pētniecības **metodes**. Ar vēsturisko metodi noskaidrotas un raksturotas izmaiņas nacionālo minoritāšu tiesību apjomā vēsturiskās attīstības skatījumā. Izmantojot socioloģisko metodi, noskaidroti nacionālo minoritāšu tiesību veidošanās un transformācijas cēloņi, kā arī tiesiskā regulējuma atbilstība sabiedriskās dzīves vajadzībām. Pētot starptautiskos līgumus un citus tiesību avotus, lietota analītiskā metode, ar kuru veikta nacionālo minoritāšu tiesību regulējuma analīze tiesību apjomu veidojošo elementu noskaidrošanai. Salīdzinošā metode lietota, lai noskaidrotu atšķirīgo un kopējo dažādu starptautisko dokumentu tekstos ietvertā regulējuma realizācijā dažādās valstīs. Atsevišķu tiesību normu satura noskaidrošanai ir izmantota gramatiskā, vēsturiskā, sistēmiskā un teleoloģiskā interpretācijas metode. Nacionālo minoritāšu tiesību veidojošo elementu kopsakarības un padziļinātas izpratnes nodrošināšanai ir izmantota aptauja (intervija). Ar dedukcijas metodi teorētiski noskaidrots starptautiskajos dokumentos ietvertais empīriskais materiāls nacionālo minoritāšu tiesību tvēruma noteikšanai, lai to sistematizētu un konkretizētu secinājumus. Indukcijas metode izmantota, pētot nacionālo minoritāšu tiesību piemērošanu atsevišķās valstīs, lai nonāktu pie vispārējiem, uz atsevišķu sistēmas elementu vai procesu pētījuma pamata balstītiem secinājumiem.

Darba struktūru veido ievads, četras nodaļas un kopsavilkums. Darba ievadā raksturota promocijas darba izpētes temata aktualitāte, formulēts darba mērķis un uzdevumi, uzskaitītas zinātniskajā darbā lietotās pētniecības metodes un atklāta darba nozīme teorijā un praksē, kā arī sniegts izmantoto tiesību avotu un literatūras raksturojums. Darba struktūra ir organizēta tā, lai, ņemot vērā pirmajā nodaļā ietvertās atziņas par nacionālo minoritāšu tiesību vēsturisko attīstību un balstoties uz otrajā nodaļā izvērsto teorētisko analīzi, trešajā un ceturtajā nodaļā izvērtētu nacionālo minoritāšu tiesību īstenošanu atsevišķās valstīs, veidojot sinhronu satvaru otrās, trešās un ceturtais nodaļas izklāsta kārtībā, tādējādi saglabājot iespēju izsekot konkrēto nacionālo minoritāšu tiesību aspektiem subjekta, tiesību un robežu griezumā teorijā un praksē. Darba struktūra un saturiskais izklāsts veidots, pamatojoties uz Kristīnes Henrardas (*Kristin Henrard*), Maikla McDonalda (*Michael McDonald*), Tūves H. Mellojas (*Tove H. Malloy*) un Vila Kimlikas (*Will Kymlicka*) pētījumos balstītu doktrīnu, ka nacionālo minoritāšu tiesības veido divi viens otru papildinoši pīlāri: diskriminācijas aizliegums, kas nodrošina vienlīdzību vispārējo cilvēktiesību realizācijā, un speciālās tiesības, kas ļauj nacionālajām minoritātēm saglabāt kultūras identitāti.

Darba **pirmajā nodaļā** pētīts nacionālo minoritāšu tiesību rašanās process no pirmsākumiem līdz pat mūsdienīgu tiesiskam regulējumam hronoloģiskā secībā, kas attiecināms uz Eiropas Savienības valstīm un ir saistošs arī Latvijai, kā arī konstatētas nacionālo minoritāšu tiesību vēsturiskās attīstības kopsakarības un regulējuma ieviešanas pamatojums.

Darba **otrajā nodaļā** pievērsta uzmanība nacionālo minoritāšu tiesību tvērumam, ko raksturo tiesību subjekts un tiesību objekts, kā arī tiesību tvēruma robežas. Šajā nodaļā vispirms noskaidrots nacionālo minoritāšu tiesību subjekts. Ņemot vērā to, ka jēdzienam „nacionālā minoritāte” starptautiskajās tiesībās nav vienota definējuma, tika atsevišķi pētīti nacionālo minoritāti raksturojošie kritēriji. Tad tiesību satura noskaidrošanai izpētīts valstīm saistošajos starptautiskajos dokumentos ietvertu tiesību normu saturs, noskaidrojot atbilstošo cilvēktiesību normu tvērumu nacionālo minoritāšu tiesību kontekstā, izmantojot arī *soft law* tiesību dokumentus. Tālāk darbā aplūkotas nacionālo minoritāšu tiesību tvēruma robežas, proti, kādas tiesības un cik lielā mērā valstij ir jānodrošina nacionālām minoritātēm saskaņā ar konkrētām tiesību normām. Dažos gadījumos apjoma robežas ir noteiktas pašā nacionālo minoritāšu tiesību normā. Tomēr vairākumā gadījumu normā lietotais jēdziens vai tiesības ir jāinterpretē visplašākā nozīmē atbilstoši attiecīgo cilvēktiesību noteikšanas mērķim.

Darba **trešajā nodaļā** ir aplūkota Eiropas Savienības valstu (izņemot Latviju) nacionālo minoritāšu aizsardzības tiesiskā regulējuma piemērošanas prakse. Eiropas Savienības valstis padziļinātai izpētei ir izraudzītas, ņemot vērā arvien ciešākās sadarbības pastiprināšanos vienotu lēmumu pieņemšanā diskriminācijas novēršanas, integrācijas, sociālās iekļaušanas, kultūras identitātes saglabāšanas, u.c. jomās, kas lielā mērā skar nacionālās minoritātes. Salīdzinot valstu ziņojumos par Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzību ieviešanu sniegto informāciju, analizēts, kas tieši katrā Eiropas Savienības dalībvalstī ietilpst nacionālo minoritāšu tiesību subjektu lokā un kādas ir šo subjektu raksturojošās pazīmes, kā arī vērtēts nacionālo minoritāšu tiesību katalogā ietvertu tiesību realizācijas apjoms un būtiskākās atšķirības.

Darba **ceturtajā nodaļā** ir pētīts nacionālo minoritāšu tiesību jautājums Latvijā, izvērtējot vēsturisko attīstību, kā arī noskaidrojot tiesiskā regulējuma atbilstību starptautiskajām prasībām. Ņemot vērā Latvijas īpašos apstākļus saistībā ar PSRS okupācijas periodu, kuram sekoja Latvijas neatkarības atjaunošana, kas īstenojās, balstoties uz valsts turpinātības doktrīnu, uzskatāms, ka Latvijas situācija būtiski atšķiras no vairākuma Eiropas Savienības valstu situācijas, kas ir pamats atšķirībām tiesiskajā regulējumā.

Tā kā starptautiski atzīta nacionālo minoritāšu definīcija nepastāv, darbā nacionālās minoritātes termins ir lietots tradicionālās Frančesko Kapotorti (*Francesco Capotorti*) sniegtās definīcijas izpratnē, kas var mainīties atkarībā no tā autora izpratnes, uz kura darbiem ir atsauces. Tā kā Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību Latvijas ratifikācijas

dokumentos līdzās terminam „nacionālās minoritātes” lietots arī termins „mazākumtautības” ar identisku saturu, tas darbā tiek lietots, aprakstot nacionālo minoritāšu tiesības Latvijā.

Analizējot starptautisko regulējumu nacionālo minoritāšu aizsardzībai un nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzības mehānismus, lielākoties izmantoti pirmavoti – starptautiskie līgumi, konvencijas, deklarācijas, rezolūcijas, kā arī nacionālie normatīvie akti un valstu ziņojumi, kas atspoguļo tiesību piemērošanas praksi valstī. Tā kā vienīgajā juridiski saistošajā starptautiskajā līgumā Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzību ietvertās tiesību normas ir vispārīgas, tad papildus analizēti starptautiskie līgumi un dokumenti, kas attiecas uz cilvēktiesībām, kā arī juridiski nesaistoši ar ieteikuma raksturu *soft law* tiesību dokumenti, tostarp, politiskie dokumenti, kuros ietverts nacionālo minoritāšu aizsardzības jautājums. Labākai teorētisko aspektu piemērošanas atspoguļošanai ir aplūkoti nozīmīgākie Apvienoto Nāciju Organizācijas Cilvēktiesību komitejas, Rasu diskriminācijas novēršanas komitejas un Spīdzināšanas izskaušanas komitejas paustie viedokļi, kā arī analizēta Eiropas Cilvēktiesību tiesas, Eiropas Savienības tiesas un Latvijas Republikas Satversmes tiesas prakse.

Darbā galvenokārt izmantoti to **autoru** darbi, kurus uzskata par autoritātēm nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzības jautājumos, piemēram, tādi kā Apvienoto Nāciju Organizācijas speciālais ziņotājs, Eiropas Kopienų tiesas tiesnesis Frančesko Kapotorti (*Francesco Capotorti*), bijušais Apvienoto Nāciju Organizācijas Cilvēktiesību apakškomisijas loceklis, bijušais Minoritāšu darba grupas priekšsēdētājs Asbjørns Eide (*Asbjørn Eide*), bijušais Apvienoto Nāciju Organizācijas Rasu diskriminācijas novēršanas komitejas loceklis, Kēles Universitātes profesors Patriks Tornberijs (*Patrick Thornberry*), Eiropas Minoritāšu jautājumu centra (*European Centre for Minority Issues*) direktore, Flensburgas Eiropas Universitātes profesore Tūve H. Melloja (*Tove H. Malloy*), Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūras vecākais juridiskais padomnieks Gabriels N. Togenburgs (*Gabriel N. Toggenburg*), Roterdamas Erasma universitātes profesore Kristīne Henrarda (*Kristin Henrard*), kā arī citu atzītu autoru darbi, tostarp, jaunākās zinātniskās publikācijas starptautisko tiesību zinātniskos izdevumos (žurnālos). Atsevišķus nacionālo minoritāšu tiesību aspektus ir pētījuši arī Latvijas autori: Satversmes tiesas tiesnese Ineta Ziemele, Latvijas Universitātes asociētais profesors Arturs Kučs, Eiropas Padomes Cilvēktiesību komisārs Nils Muižnieks, Eiropas Savienības tiesas tiesnesis Egils Levits, Latvijas Universitātes profesors, vēsturnieks Leo Dribins, Apvienoto Nāciju Organizācijas Starptautiskās Migrācijas organizācijas Rīgas biroja vadītājs, demogrāfs Ilmārs Mežs, kuru darbi ir izmantoti pētījuma veikšanai. Papildus tam ir jāmin Apvienoto Nāciju Organizācijas Augstā komisāra cilvēktiesību jautājumos Navanethemas Pilejas (*Navanethem Pillay*) intervija, sniedzot atbildes uz autores sagatavotiem jautājumiem par nacionālo minoritāšu tiesību vietu starptautisko cilvēktiesību sistēmā un Eiropas

Savienības tiesas tiesneša Egila Levita sniegtās konsultācijas par diskriminācijas aizlieguma principa nodalīšanu no speciālajām nacionālo minoritāšu tiesībām.

Padziļinātai izpētei pētnieciskais darbs ir veikts Apvienoto Nāciju Organizācijas bibliotēkā Ženēvā ar Apvienoto Nāciju Organizācijas izstrādātām rokasgrāmatām un citiem darba materiāliem; Starptautiskā Sarkanā krusta bibliotēkā Ženēvā, tostarp, izmantojot šīs organizācijas plašo jaunāko zinātnisko publikāciju datu bāzi; Ženēvas Universitātes Starptautisko attiecību institūta (*The Graduate Institute of International and Development Studies, the University of Geneva*) bibliotēkā. Darbā ir izmantotas autore maģistra darbā par tēmu „Eiropas Padomes Vispārējā konvencija par nacionālo minoritāšu aizsardzību: nacionālās minoritātes definīcija” iekļautās atziņas. Ar nacionālo minoritāšu tiesību jautājumu risināšanu autorei ir nācies saskarties, darbojoties Valsts prezidentes darba grupā Tiesībsarga likuma projekta izstrādes gaitā; strādājot par Izglītības un zinātnes ministra padomnieci juridiskajos jautājumos laikā, kad Latvijā ieviesa bilingvālās izglītības sistēmu; īpašu uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās parlamentārā sekretāra amatā, strādājot pie Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību ratifikācijas nodrošināšanas, gan Ārlietu ministrijas darba grupā, izstrādājot definīcijas variantus, gan piedaloties diskusijās Saeimas frakcijas sēdēs un Saeimas komisiju sēdēs konvencijas ratifikācijas likuma pieņemšanas procesā. Autore nacionālo minoritāšu tiesību jautājumus ir pētījusi jau vairāk nekā desmit gadu.

Ārpus pētījuma ir atstāti jautājumi, kas attiecas uz padziļinātu rasu diskriminācijas, autohtono tautu (pirmiedzīvotāju) tiesību, nacionālo minoritāšu bērnu tiesību, genocīda un rasisma kā starptautisku noziegumu izpēti. Netiek aplūkotas arī tautu tiesības uz pašnoteikšanos. Autore uzskata, ka nacionālā minoritāte situācijā, kad tā pretendē uz pašnoteikšanās tiesību īstenošanu, šīs tiesības realizē nevis kā minoritāte, bet gan kā tauta vai nācija.

Darba **novitāte** izpaužas tādējādi, ka pirmo reizi ir veikts pētījums, kurā vienkopus aplūkoti visi būtiskie nacionālo minoritāšu tiesību aspekti, sākot no vēsturiskā nacionālo minoritāšu tiesību institūta izveides līdz pat mūsdienu starptautisko tiesību aizsardzības sistēmas ieviestajam regulējumam, iekļaujot subjekta, objekta, robežu konstatēšanu teorijā un praksē, konkrēti, Latvijā un pārējās Eiropas Savienības dalībvalstīs, kas var noderēt kā atbalsta pamatbāze turpmāko pētījumu veikšanai, tiesiski pamatotas, vienotas nacionālo minoritāšu aizsardzībassistēmas izstrādei, ņemot vērā nacionālo minoritāšu tiesību komplekso raksturu, kurā speciālo tiesību daļa veidojusies simbiozes rezultātā starp cilvēktiesībām un tiesībām saglabāt savu kultūras identitāti. Darbā analizētie jautājumi juridiskajā literatūrā vienkopus līdz šim nav aplūkoti.

Darba noslēgumā sniegti **priekšlikumi un secinājumi** par nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzības tiesiskā regulējuma teorētiskajiem aspektiem realizācijas pilnveidošanai un problēmjautājumiem Eiropā, kurus var izmantot Latvijas nacionālo minoritāšu aizsardzības politikas un tiesiskā regulējuma veidošanā.

1. Nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzības starptautiskais regulējums tā vēsturiskās attīstības skatījumā

Pētot nacionālo minoritāšu tiesību ģenēzi un evolūciju, tiesību avotus un tiesību piemērošanas vēsturi, šajā nodaļā tiek noskaidrota tiesību institūta veidošanās vēsturiskā attīstība, atklājot tiesību transformācijas cēloņsakarības un nacionālo minoritāšu institūta būtību. Nacionālo minoritāšu tiesību regulējums veidojies ilgstošā laika periodā un ir sasniedzis starptautisko līmeni cilvēktiesību ietvaros. Laika gaitā mainījies izpratne par to, kas ir nacionālās minoritātes un kādas tiesības jānosaka to aizsardzībai. Pašlaik spēkā esošais un tiesiski saistošais nacionālo minoritāšu tiesību regulējums ir izstrādāts un ieviests pakāpeniski, lielākā mērā skarot tieši Eiropas reģionu.

Raugoties no starptautisko tiesību vēsturiskās attīstības viedokļa, nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzības regulējumu tradicionāli iedala trīs posmos: 1) pirmsākumi; 2) Tautu Savienības izveidotās sistēmas posms; 3) Apvienoto Nāciju Organizācijas regulējumā balstītās sistēmas posms, kuru papildina Eiropas reģionālais regulējums. Pirmsākumos, jau no 16. gadsimta, kad Eiropā, mainoties valstu robežām, valstīs izveidojās minoritāšu, tostarp reliģisko minoritāšu, grupas, minoritāšu tiesību aizsardzības noteikumus sāka iekļaut starpvalstu līgumos. Bet tikai attīstības otrajā posmā, 20. gadsimta sākumā pēc Pirmā pasaules kara beigām, izveidota pirmā starptautiskā nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzības sistēma Tautu Savienības ietvaros.³

20. gadsimts īpaši izcēlās ar veselu virkni konfliktu, kuros vajātas vai apdraudētas etniskās, valodas vai reliģiskās minoritātes.⁴ Gan Pirmā pasaules kara, gan Otrā pasaules kara zvērības rādīja, ka pie nacionālām minoritātēm piederošas personas ir vairāk apdraudētas nekā pamatnācijas un tāpēc tām ir nepieciešama īpaša aizsardzība.⁵ Otrā pasaules kara beigās un Apvienoto Nāciju Organizācijas izveidošana iezīmēja robežšķirtni mūsdienu starptautiskās tiesiskās aizsardzības sistēmas izveidē, balstot to uz starptautiski atzītu vispārēju cilvēktiesību aizsardzības sistēmu. Šie procesi vienlaikus ir arī nacionālo minoritāšu tiesību vēsturiskās attīstības trešā posma sākums.

Līdz ar etnonacionālisma pastiprināšanos 20. gadsimta beigās daudzviet pasaulē, it īpaši Eiropā ar tai raksturīgo etnisko, reliģisko un lingvistisko daudzveidību, nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzība kļuva par vienu no centrāliem jautājumiem starptautiskajās tiesībās. Kopš tā laika nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzībā izstrādāti un ieviesti dažādi jauni risinājumi gan universālā, gan reģionālā līmenī, panākot gan politisku, gan tiesiski saistošu nacionālo minoritāšu aizsardzību,⁶ tādējādi nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzības vēsturiskās attīstības ciklā, autoresprāt, iezīmējot jauna posma sākumu.

³ Castellino J. The Protection of Minorities and Indigenous Peoples in International Law: A Comparative Temporal Analysis. *International Journal on Minority and Group Rights*, 2010, 17, p. 396.

⁴ Letschert R. M. *The Impact of Minority Rights Mechanisms*. The Hague: TMC Asser Press, 2005, p. 3.

⁵ *Ibid*, p. V.

⁶ Malanczuk P. *Akehurst's Modern Introduction to International Law*. London: Routledge, 1997, p. 105.

1.1. Pirmsākumi

Nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzības pirmsākumi konstatējami vienlaikus ar nacionālo valstu veidošanās procesu. Sākotnēji par minoritāti uzskatīja kādas valsts iedzīvotājus ar pastāvīgu dzīvesvietu citā valstī, kas tur nokļuvuši vai nu brīvprātīgi, vai piespiedu kārtā. Nacionālo minoritāšu tiesības noteica starpvalstu līgumos, kur viena valsts centās nodrošināt tiesības „saviem” tautiešiem vai reliģiskās ticības „brāļiem” kādā citā valstī.⁷

16. gadsimtā un 17. gadsimta sākumā Eiropā mainījās valstu robežas. Tā kā valstu robežas reti kad noteica, balstoties uz etnisko vai reliģisko grupu izvietojuma principu, daudzās valstīs izveidojās minoritāšu, tostarp reliģisko minoritāšu, grupas. Tādēļ starptautiskajā sabiedrībā radās nepieciešamība slēgt **divpusējus vai daudzpusējus līgumus**, kas garantētu minoritāšu tiesību aizsardzību. Piemēram, saistībā ar kristīgās reliģijas apspiešanu Turcijā izstrādāja un ieviesa minoritāšu tiesību aizsardzības noteikumus 1535. gada februārī starp **Franciju un Turciju (Osmaņu impērija) noslēgtajā kapitulācijas līgumā**, kas noteica **kristiešu tiesību aizsardzību**. Līguma pastāvēšanas laikā no 1535. gada līdz 1740. gadam Francijas uzraudzība nodrošināja kristiešiem Osmaņu impērijā tiesības brīvi nodoties savai reliģijai.⁸ Arī **Osnabrikas miera līgumā**, kas bija daļa no 1648. gada Vestfāles miera līguma, tika ietverta **reliģiskā mazākuma aizsardzība**, Vācijas teritorijā nosakot katoļu un protestantu vienlīdzību ar līguma IV nodaļas 55. paragrāfā ietvertu nosacījumu par vienlīdzīgu attieksmi tiesību nodrošināšanā iedzīvotājiem neatkarīgi no viņu piederības vienai vai citai reliģiskajai konfesijai.⁹ Reliģiskā mazākuma tiesību aizsardzības prasību iekļaušana starpvalstu līgumos ir uzskatāma par nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzības aizsākumu, kas vēlāk nostiprinājās reformatoru idejās par ticības (reliģijas) brīvību.¹⁰

Sākot ar 17. gadsimta otro pusi, reliģiskā mazākuma aizsardzības noteikšana valstu savstarpēji noslēgtos līgumos kļuva par **stabilu tendenci** Eiropā. Kara konfliktiem atrisinoties, karojušās puses parakstīja starpvalstu līgumus, iekļaujot tajos prasības par **reliģiskās minoritātes tiesību aizsardzību**, lai garantētu šo personu tiesības **okupētajās vai cedētajās teritorijās** gadījumos, kad jaunā režīma noteikumi konfrontēja ar iepriekšējo tiesību režīmu.¹¹ Piemēram, **Olivas miera līgumā**, ko 1660. gadā noslēdza Zviedrija, Polija, Vācija un Brandenburga, noteica, ka iedzīvotājiem Zviedrijas okupētajās vai tai pievienotajās Pomerānijas un Livonijas teritorijās, starp tām arī Vidzeme, iedzīvotājiem **saglabās viņu līdzšinējās tiesības, brīvības un privilēģijas**,

⁷ Muižnieks N. Mazākumgrupu (minoritāšu) tiesības. Grām.: I. Ziemeles red. Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā. Rīga: SIA „Izglītības soļi”, 2000, 114. lpp.

⁸ Pritchard S. Der völkerrechtliche Minderheitenschutz: historische und neuere Entwicklungen. Berlin: Duncker und Humboldt, 2001, S. 54.

⁹ Osnabrücker Friedensvertrag (Instrumentum Pacis Osnabrugensis), 1648. Pieejams: http://www.lwl.org/westfaelische-geschichte/portal/Internet/finde/langDatensatz.php?urlID=740&url_tabelle=tab_quelle [aplūkots 2013. gada 23. oktobrī].

¹⁰ Oppenheim's International Law, Volume I: Peace, ed. Jennings R. and Watts A. London: Longman, 1992, p. 973.

¹¹ Castellino J. The Protection of Minorities and Indigenous Peoples in International Law: A Comparative Temporal Analysis. International Journal on Minority and Group Rights, 2010, 17, p. 399.

netiks aizskarta viņu **izvēle ticības jomā** atbilstoši līguma IV sadaļas 2. paragrāfam, respektējot katoļu mazākuma tiesības bez represijām saglabāt savas draudzes un baznīcas.¹² Tādi paši nosacījumi iekļauti 1678. gada 10. augustā starp Nīderlandi un Franciju noslēgtajā **Nimvegenas miera līgumā**, paredzot katoļticīgajiem iedzīvotājiem **reliģiskās brīvības saglabāšanu** teritorijās, kuras, mainot robežas, bija pārgājušas Nīderlandes jurisdikcijā. Līdzīgus nosacījumus katoļu mazākuma tiesību aizsardzībai saturēja arī starp Vāciju (*Heiligen Römischen Reich*) un Franciju 1697. gada 30. oktobrī noslēgtais **Rijsvijkas miera līgums** un starp Franciju un Lielbritāniju 1713. gada 11. aprīlī noslēgtais **Utrehtas miera līgums**.¹³

18. gadsimta sākumā sāka lietot **jēdzienu „minoritāte”** attiecībā uz iedzīvotāju daļu vai skaitlisko **mazākumu**. Vārds atvasināts no franču valodas vārda *minorité*, kas nozīmē – mazākums.¹⁴ **Minoritātes pēc etniskās piederības** kritērija kā atsevišķas grupas pirmo reizi izdalītas Francijā **pēc Lielās franču revolūcijas** 1778. gadā. Etnisko minoritāšu noteikšanas dzinējspēks bija T. Hobsa (*Thomas Hobbes*) un Dž. Loka (*John Locke*) koncepts, ka politiskā legimitāte jāiegūst „no apakšas” – no pārvaldāmo gribas un interesēm. Šis sākotnēji etniski indiferentais koncepts Dž. Madzīni (*Giuseppe Mazzini*) doktrīnā pārveidojās atziņā par tautu kā etnonacionālu kopieni pašnoteikšanos. Dž. Rotčailds (*Joseph Rothschild*) uzskata, ka tas mainīja priekšstatus par tautu – tā vairs nebija neatkarīgu indivīdu neetniska masa, bet gan **nacionāla etnisko brāļu kopiena**, revolūcijas sauklis *Fraternité* (franču val. brālība), kas sākotnēji izskanēja kā kosmopolītisks sauklis, kļuva par etnocentrējošas un nacionālas pulcēšanās aicinājumu.¹⁵

19. gadsimtā nacionālo minoritāšu – gan etnisko, gan reliģisko – aizsardzības nodrošinājums pieauga. **Pēc Vīnes miera kongresa** 1815. gadā tiesisko aizsardzību **attiecināja uz etniskās piederības grupām**. Vīnes kongresa dalībnieki vienojās sadalīt Polijas teritoriju starp Krieviju, Prūsiju un Austriju, tādēļ Nobeiguma akts paredzēja poļu nācijai zināmu kompensāciju par zaudēto valstiskumu, piešķirot poļiem tiesības veidot dažādas institūcijas, lai nodrošinātu viņu nacionālās kultūras pastāvēšanu dažādu valstu sastāvā. Vīnes kongress bija nozīmīgs ar to, ka tā ietvaros valstis pirmo reizi noteica tiesību aizsardzību personām pēc viņu etniskās piederības.¹⁶

Lielbritānijas, Francijas, Austrijas, Prūsijas, Krievijas, Sardīnijas un Turcijas noslēgtajā 1856. gada **Parīzes miera līgumā** noteiktas Osmaņu impērijas saistības nodrošināt patiesu **līdztiesību valsts iedzīvotāju starpā neatkarīgi no to reliģijas vai rases**, īpaši uzsverot

¹² Olivischer Friedens Schluss, 1660, Reichsarchiv Band 5, 1713, PSpec 1-3, S. 172-202. Pieejams: <http://www.ieg-mainz.de/likecms/index.php?site=anthology.htm&dir=&treaty=111&anth=216&notrans=1> [aplūkots 2013. gada 27. oktobrī].

¹³ Pritchard S. Der völkerrechtliche Minderheitenschutz: historische und neuere Entwicklungen. Berlin: Duncker und Humbolt, 2001, S. 53.-54.

¹⁴ Chambers Dictionary of Etymology, ed. Barnhar R. K. Edinburg: Chambers Harrap Publishers, 2000, p. 664.

¹⁵ Rotčailds Dž. Etnopolitika: konceptuālās aprīses. Rīga: Izdevniecība „AGB”, 1999, 17. lpp.

¹⁶ Андриченко Л. В. Регулирование и защита национальных меньшинств и коренных малочисленных народов в Российской Федерации. Москва: Издательский дом „Городец”, 2005, с. 110.-111.

līdztiesības nodrošināšanu kristīgās ticības piekritējiem atbilstoši līguma IX sadaļai.¹⁷ Nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzības nozīmīgumu apstiprināja 1878. gadā **Berlīnes miera kongress**, kurā Vācija, Austroungārija, Krievija, Lielbritānija, Itālija un Francija vienojās par robežām un kārtību Balkānos pēc krievu-turku kara 1877. – 1878. gadā. Turcijai un jaunajām Balkānu valstīm – Rumānijai, Serbijai un Melnkalnei – bija jāpieņem lielvalstu noteikumi par **kristiešu un islāmticīgo minoritāšu brīvu iespēju turpināt savu reliģisko dzīvi**. Tikai ar šādiem nosacījumiem lielvalstis atzina jauno valstu neatkarību un to robežas.¹⁸

Pirmais posms minoritāšu tiesību attīstībā laika ziņā bija visgarākais. Tā ietvaros, vairāk kā pirms 400 gadiem uzsākot risināt reliģiskā mazākuma jautājumus, valstis centās nodrošināt līdztiesību starp atšķirīgām reliģiskām konfesijām piederošām personām.¹⁹ Kad robežu izmaiņu gadījumos minoritāšu grupas apdzīvotā teritorija saskārās ar jaunu citas valsts pārvaldes režīmu, reliģiskās brīvības atzīšana ļāva noteikt **reliģiskā mazākuma aizsardzību**, panākot starpvalstu līgumos noteikumu par **vienādas attieksmes** nodrošināšanu un tiesībām **piekopt savu reliģiju** iekļaušanu, tālākā attīstībā aizsardzību attiecinot arī uz mazākumu pēc **etniskās piederības kritērija**, dodot iespēju **saglabāt savu kultūru**. Minoritāšu aizsardzības noteikumu iekļaušana starpvalstu līgumos deva pamatu minoritāšu jautājuma risināšanā iejaukties citām valstīm, tādējādi izmantojot to kā politikas instrumentu citas valsts procesu ietekmēšanai.

1.2. Tautu Savienības izveidotā sistēma

20. gadsimta sākumā starpkaru periodā cilvēce pieredzēja pirmo starptautisko, daudzpusējo, valstīm saistošo **iniciatīvu cilvēktiesībās**, kas izpaudās kā **nacionālo minoritāšu tiesību nodrošināšana**.²⁰ Cilvēktiesību parādīšanos starptautisko tiesību sfērā bieži vien attiecina uz Tautu Savienības ēru, kad noslēdza līgumus par nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzību. Nav šaubu, ka Tautu Savienības laikā noslēgtie nacionālo minoritāšu līgumi ieņēma svarīgu vietu cilvēktiesību standartu atzīšanā un to uzraudzības mehānismu nodrošināšanā. Nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzības līgumi beidzot izveidoja vienotu starptautisku sistēmu.²¹

Pēc Pirmā pasaules kara, kurā Vācija cieta sakāvi, bet Austroungārijas, Osmaņu un Krievijas impērijas sabruka, Eiropā **radās jaunas valstis un mainījās esošo valstu robežas**. Valstu teritoriālās izmaiņas izraisīja izmaiņas arī šo valstu iedzīvotāju sastāvā. Izveidojās daudzas

¹⁷ The Great European Treaties of the Nineteenth Century, ed. Oakes A. and Mowat R. B. Oxford: Oxford University Press, 1930, p. 177. Pieejams: <http://archive.org/stream/greateuropeantreaties00oakeiala/page/n3/mode/2up> [aplūkots 2013. gada 2. oktobrī].

¹⁸ Dribins L. Etniskās un nacionālās minoritātes Eiropā. Vēsture un mūsdienas. Rīga: Eiropas Padomes Informācijas birojs, 2004, 22. lpp.

¹⁹ Toivanen R. Minderheitenrechte als Identitätsressource?: die Sorben in Deutschland und die Saamen in Finnland. Hamburg: LIT Verlag, 2001, S. 214.

²⁰ International Law, ed. Evans M. D. Oxford: Oxford University Press, 2003, p. 52.

²¹ Brownlie I. Principles of Public International Law. Oxford: Oxford University Press, 2003, p. 530.

minoritāšu grupas, kas pēc rases, reliģijas vai valodas atšķirās no valsts pilsoņu vairākuma.²² Uzvarētājas Antantes valstis, iedibinot Eiropā jaunu kārtību miera nodrošināšanai, centās nepieļaut minoritāšu jautājuma saasināšanos, uzskatot to par nemieru priekšnoteikumu. Nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzības regulējuma iekļaušana starptautiskos dokumentos cilvēktiesības no nacionālā līmeņa pacēla uz starptautisko līmeni, tādējādi cerot uz miera nostiprināšanos. Noslēgto līgumu ievērošanas uzraudzību uzticēja Tautu Savienībai. Tautu Savienība sāka darboties 1920. gada janvārī, kad stājās spēkā Versaļas līguma I daļa par starptautiskās organizācijas Tautu Savienības Statūtiem.²³ Nacionālo minoritāšu tiesības šajos statūtos nav atrunātas, kaut gan to izstrādes stadijā nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzības aspektu izskatīja.²⁴

Tautu Savienība centās mazināt etniskās nesaskaņas, novēršot to cēloņus. Tā atsevišķām valstīm uzlika saistošas prasības attiecībā uz minoritāšu tiesību aizsardzību. Atbilstoši tajā laikā plaši izplatītam viedoklim, ka sakauto kontinentālo impēriju multietniskais raksturs un arī to autoritārā iedaba ir galvenais starptautiskās nestabilitātes un kara cēlonis, ar 1919. gada Versaļas līguma pārkārtojumiem bija paredzēts likvidēt, kā tika apgalvots, konfliktu avotu, pirmkārt, **piešķirot neatkarīgo valstiskumu** vairākām Austrumeiropas centrālās daļas etniskām grupām, piemēram, čehiem, poļiem, latviešiem, lietuviešiem un igauņiem, un, otrkārt, **nodrošinot starptautiskās aizsardzības garantijas** citām etniskām grupām, kuras tika uzskatītas par mazām, izkaisītām, neattīstītām un neērti lokalizētām, lai tām vai nu piešķirtu neatkarīgu valstiskumu, vai arī tās inkorporētu atbilstošas etnokultūras „tēvzemē”.²⁵

Atsaucoties uz ASV prezidenta V. Vilsona (*Woodrow Wilson*) pasludinātām **tautu pašnoteikšanās tiesībām**, Tautu Savienības ietvaros valstis centās saglabāt taisnīgumu attiecībā uz tām etniskajām grupām, kuras nevarēja izveidot savu nacionālo valsti. Atzīstot, ka nav iespējams visām tautām īstenot pašnoteikšanās tiesības, atrada alternatīvu risinājumu, paredzot šīm tautām nacionālo minoritāšu starptautisko aizsardzību. Tādējādi Tautu Savienības laikā izveidoto nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzības sistēmu var uzskatīt par mēģinājumu **kompensēt nacionālām minoritātēm** to, ka viņu **tautu pašnoteikšanās tiesības** netika īstenotas.²⁶ Prasības ievērot nacionālo minoritāšu tiesības iekļautas gan miera līgumos, gan konkrētu valstu īpašos līgumos, gan arī valstu deklarācijās.²⁷ Tautu Savienība turpināja **uzraudzīt Antantes noslēgto līgumu** izpildi, kā arī **slēdza jaunus līgumus**. Lai nodrošinātu nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzību

²² Pentassuglia G. *Minority Groups and Judicial Discourse in International Law: A Comparative Perspective*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2009, p. 2.

²³ The Covenant of the League of Nations, (1919). 13 A.J.I.L. 128, (1919), 2 Bevens 48, 1 Hudson 1. Pieejams: <http://archive.org/stream/pariscovenantfor00leagiala#page/n11/mode/2up> [aplūkots 2013. gada 9. oktobrī].

²⁴ Brownlie I. *Principles of Public International Law*. Oxford: Oxford University Press, 2003, p. 530.

²⁵ Rotčails Dž. *Etnopolitika: konceptuālās aprises*. Rīga: Izdevniecība „AGB”, 1999, 148. lpp.

²⁶ Henrard K. *Devising an Adequate System of Minority Protection: Individual Human Rights, Minority Rights and the Right to Self-Determination*. The Hague/Boston/London: Martinus Nijhoff Publishers, 2000, p. 4.

²⁷ Oppenheim L. *International Law: a Treatise*. Third edition, ed. Roxburgh R. F. New Jersey: The Lawbook Exchange, LTD, 2005, p. 728.

jaundibinātajās valstīs, Tautu Savienība, uzņemot jaunas valstis, pieprasīja no tām paziņojumu – **vienpusēju deklarāciju** – pasludināšanu par minoritāšu tiesību aizsardzības garantēšanu.²⁸ Tādējādi Tautu Savienības nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzības sistēmu veidoja:

1. Speciālie nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzības **līgumi** kā miera līgumu sastāvdaļas, kas parakstīti Parīzes miera konferencē:
  - a) Līgums ar Poliju, parakstīts Versaļā 1919. gada 28. jūnijā;
  - b) Līgums ar Apvienoto serbu, horvātu un slovēņu karalisti, parakstīts Senžermenā, 1919. gada 10. septembrī;
  - c) Līgums ar Čehoslovākiju, parakstīts Senžermēnā, 1919. gada 10. septembrī;
  - d) Līgums ar Rumāniju, parakstīts Parīzē 1919. gada 9. decembrī;
  - e) Līgums ar Grieķiju, parakstīts Sevra 1920. gada 10. augustā.
2. Īpašie nacionālo minoritāšu aizsardzības **noteikumi** Miera līgumu ietvaros:
  - a) Līgumā ar Austriju, parakstīts Senžermēnā 1919. gada 10. septembrī;
  - b) Līgumā ar Bulgāriju, parakstīts Neuilly-sur-Seine 1919. gada 27. novembrī;
  - c) Līgumā ar Ungāriju, parakstīts Trianonas pilī 1920. gada 4. jūnijā;
  - d) Līgumā ar Turciju, parakstīts Lozannā 1923. gada 24. jūlijā.
3. Vienpusējās valstu **deklarācijas** atbilstoši Tautu Savienības pieprasījumam:
  - a) Albānijas deklarācija 1921. gada 2. oktobrī;
  - b) Lietuvas deklarācija 1922. gada 12. maijā;
  - c) Latvijas deklarācija 1923. gada 7. jūlijā;
  - d) Igaunijas deklarācija 1923. gada 17. septembrī;
  - e) Irākas deklarācija 1932. gada 30. maijā.²⁹
4. Tautu Savienības sistēmas papildinošie elementi – **divpusējie (daudzpusējie) valstu līgumi** par minoritāšu tiesību garantēšanu:
  - a) 1921. gada 27. jūnija līgums starp Somiju un Zviedriju par Ālandu salām;
  - b) 1922. gada 15. maija līgums starp Vāciju un Poliju par Augšsilēziju;
  - c) 1919. gada 10. septembra līgums starp Austriju un Čehoslovākiju par Sudetiju;
  - d) 1920. gada 14. oktobra līgums starp Somiju un Padomju Savienību par Austrumkarēliju;
  - e) 1920. gada 9. novembra līgums starp Poliju un brīvpilsētu Dancigu par poļu valodā runājošo iedzīvotāju tiesībām;

²⁸ Jackson Preece J. National Minorities and the European Nation-States System. Oxford: Clarendon Press, 1998, p. 67.-68.

²⁹ Åkermark A. S. Justifications of Minority Protection in International Law. The Hague: Martinus Nijhoff Publishers, 1997, p. 105; Commission on Human Rights, Study of Legal Validity of the Undertaking Concerning Minorities, E/CN.4/367, 7 April 1950, pp. 2., 3. Pieejams: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/GL9/006/98/PDF/GL900698.pdf?OpenElement> [aplūkots 2013. gada 2. oktobrī].

f) 1924. gada 8. maija līgums starp sabiedrotajiem un Lietuvu par Klaipēdas apgabalu.³⁰

Saskaņā ar līgumu noteikumiem visiem attiecīgās valsts iedzīvotājiem bija jāsaņem pilnīga dzīvības un brīvības aizsardzība **neatkarīgi no dzimšanas vietas, pilsonības, tautības, valodas, rases vai reliģijas**.³¹ Līgumi ietvēra tiesības uz vienlīdzīgu attieksmi, tiesības uz pilsonību, tiesības veidot un vadīt savas institūcijas, bet valstīm uzlika par pienākumu nodrošināt taisnīgu finansiālu atbalstu skolām, kurās pamatskolas līmenī mācības notiktu minoritātes valodā, ja bija pietiekams minoritāšu pārstāvju skaits.³² Teritorijai nonākot citas valsts jurisdikcijā, valstīm bija pienākums piešķirt pilsonību pievienotajā teritorijā dzīvojošiem iedzīvotājiem bez papildu procesa, vērā ņemot domicila principu, kā arī nodrošināt pulcēšanās brīvību reliģijas vai izglītošanās nolūkā. Atsevišķos līgumos bija iekļauti labvēlīgi nosacījumi konkrētām minoritātēm, piemēram, gan Polijas, gan Rumānijas līgumu noteikumi īpaši aizsargāja ebrejus.³³

Pirmais līgums, ko Antante noslēdza ar jaunajām valstīm, bija 1919. gada 28. jūnijā Parīzē parakstītais **līgums ar Poliju**, kurā noteikta nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzība. Šis līgums **bija paraugs** turpmāk noslēgtiem līgumiem.³⁴ Tādējādi Tautu Savienība nodrošināja **vienotu pieeju** minoritāšu jautājumam dažādās valstīs. Saskaņā ar Polijas līguma 2. punktu nacionālām minoritātēm bija tiesības lietot savu valodu, dibināt biedrības, skolas un piekopt savu reliģiju. Pie etniskās, reliģiskās vai valodas minoritātes piederošiem Polijas pilsoņiem noteica tiesības uz tādu pašu attieksmi un to pašu juridisko un faktisko nodrošinājumu, kādu var baudīt citi Polijas valsts piederīgie. Tā, piemēram, līguma 8. punkts minoritātēm Polijā noteica līdzvērtīgas tiesības uz labdarības, reliģisko un sociālo iestāžu, skolu un citu izglītības iestāžu izveidošanu un finansēšanu, bet līguma 9. punkts uzlika par pienākumu Polijas valdībai tajās pilsētās un rajonos, kuros citas etniskās piederības Polijas pilsoņi dzīvo ievērojamā skaitā, radīt atbilstošas iespējas to bērniem apgūt pamatskolas izglītību savā valodā, papildus tomēr norādot, ka Polijas valdība šajās skolās var pieprasīt obligātu poļu valodas apguvi.³⁵

Valstu vienpusēji pasludinātajās **deklarācijās**, līdzīgi kā miera līgumos, noteikta nacionālo minoritāšu aizsardzība. Šīs deklarācijas pasludinātas, pamatojoties uz Tautu Savienības 1920. gada 15. decembra rezolūciju, kas noteica Albānijai, Baltijas valstīm un Kaukāza valstīm

³⁰ Pircher E. H. Der vertragliche Schutz ethnischer, sprachlicher und religiöser Minderheiten im Völkerrecht, Diss. Zürich, Bern, Stämpfli, 1979, S. 99.

³¹ Oppenheim L. International Law: a Treatise. Third edition, ed. Roxburgh R. F. Clark, New Jersey: The Lawbook Exchange, LTD, 2005, p. 728.

³² De Varennes F. Language, Minorities and Human Rights. The Hague: Martinus Nijhoff Publishers, 1996, p. 26.

³³ Oppenheim L. International Law: a Treatise. Third edition, ed. Roxburgh R. F. Clark, New Jersey: The Lawbook Exchange, LTD, 2005, p. 729.

³⁴ De Varennes F. Language, Minorities and Human Rights. The Hague: Martinus Nijhoff Publishers, 1996, p. 26.

³⁵ Minderheitenschutzvertrag zwischen den Alliierten und Assoziierten Hauptmächten und Polen. Versailles, 28. Juni 1919. In: Themenportal Europäische Geschichte, 2007. Pieejams: <http://www.europa.clío-online.de/2007/Article=219> [aplūkots 2103. gada 30. oktobrī].

priekšnoteikumu uzņemšanai Tautu Savienībā. Šis priekšnoteikums bija valstu pienākums veikt nepieciešamos pasākumus **minoritāšu līgumos iekļauto principu pārņemšanai un īstenošanai**.³⁶ Izpildot rezolūcijas prasības, pirmā valsts, kas 1921. gada 2. oktobrī pasludināja deklarāciju, bija Albānija. Deklarācijā pilnībā tika pārņemtas līgumos iekļautās prasības, Albānijai uzņemoties to izpildi, bet kontroli nododot Tautu Savienībai.³⁷ Pārējo valstu deklarācijas ar nelielām korekcijām atbilstoši konkrētās valsts situācijai bija analogas Albānijas deklarācijai.

Izvērtējot nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzību Tautu Savienības ietvaros, **Pastāvīgā starptautiskā tiesa** 1935. gada 6. aprīļa ieteikuma 48. punktā konstatēja, ka sistēmas pamatā ir mierīgas līdzāspastāvēšanas nodrošināšana starp valsts iedzīvotāju vairākumu un iedzīvotājiem, kuri atšķiras pēc rases, valodas vai reliģijas, vienlaikus ļaujot šiem iedzīvotājiem saglabāt īpašības, kas atšķir tos no vairākuma, apmierinot ar to saistītās īpašās vajadzības. Valstīm izvirzītie minoritāšu tiesību aizsardzības noteikumi ietver **divas obligātas prasības**. Pirmā prasība noteic pie rases, reliģijas vai valodas minoritātēm piederošiem pilsoņiem nodrošināt **pilnīgu vienlīdzību ar citiem valsts pilsoņiem**, otrā prasība – dot iespēju minoritātēm **saglabāt savas etniskās īpatnības, tradīcijas un citas nacionālās īpatnības**. Abas prasības ir savstarpēji saistītas, bez tām nevar pastāvēt patiesa vienlīdzība starp vairākumu un mazākumu. Bez šo prasību izpildīšanas minoritātes būtu spiestas atteikties no svarīgākā, kas tās raksturo kā mazākumu.³⁸

Jebkurai Tautu Savienības dalībvalstij saskaņā ar noslēgto līgumu bija tiesības vērst Tautu Savienības uzmanību uz **nacionālo minoritāšu tiesību pārkāpumu** citā Tautu Savienības dalībvalstī. Pret valsti par nacionālo minoritāšu tiesību pārkāpumiem varēja vērsties Pastāvīgajā starptautiskajā tiesā, kuras nolēmumi bija galīgi un valstīm saistoši. **Tautu Savienības Padomei** bija tiesības veikt tādus **pārkāpumu novēršanas pasākumus**, kādus tā uzskatīja par nepieciešamiem. Tautu Savienības dalībvalstu uzņemtās saistības tādējādi uzskatāmas par starptautiskām garantijām, kuras nodrošināja Tautu Savienība. Dalībvalstu saistības attiecībā uz nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzību bija iespējams grozīt tikai ar Tautu Savienības dalībvalstu balsu vairākumu.³⁹ Papildus līgumos un deklarācijās iekļautām Tautu Savienības garantijām nacionālo minoritāšu aizsardzībai 1923. gada 5. septembrī Tautu Savienība pieņēma rezolūciju, nosakot **petīcijas iesniegšanas procedūru** tādu strīdu izskatīšanai, kas attiecās uz nacionālo (etnisko), reliģisko un valodas minoritāšu tiesībām. Jaunā sistēma paredzēja valstu uzraudzību pār

³⁶ N° 569. Lithuania, Declaration concerning the protection of minorities, signed at Geneva, May 12, 1922. Pieejams: <http://www.worldlii.org/int/other/LNTSer/1924/25.pdf> [aplūkots 2104. gada 16. janvārī].

³⁷ N° 249. Albania, Declaration concerning the Protection of Minorities in Albania. Geneva, Oktober 2, 1921. Pieejams: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/LON/Volume%209/v9.pdf> [aplūkots 2104. gada 16. janvārī].

³⁸ Minority Schools in Albania, Advisory Opinion, 1935 P.C.I.J. (ser. A/B) No. 64 (Apr. 6). Pieejams: http://www.worldcourts.com/pcij/eng/decisions/1935.04.06_albania.htm [aplūkots 2013. gada 26. septembrī].

³⁹ Pentassuglia G. Minority Groups and Judicial Discourse in International Law: A Comparative Perspective. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2009, p. 2.; Minderheitenschutzvertrag zwischen den Alliierten und Assoziierten Hauptmächten und Polen. Versailles, 28. Juni 1919, Art. 12., Themenportal Europäische Geschichte, 2007. Pieejams: <http://www.europa.clío-online.de/2007/Article=219> [aplūkots 2013. gada 30. oktobrī].

nacionālo minoritāšu tiesību pārkāpumiem un deva tiesības iesniegt petīcijas, uz kuru pamata Tautu Savienība varēja rīkoties un novērst pārkāpumus.⁴⁰ Šī jaunā kārtība kļuva par nebijušu precedentu starptautiskajās tiesībās minoritāšu tiesību aizsardzībai.⁴¹ Tautu Savienības īstenotās nacionālo minoritāšu tiesību aizstāvības centrā izvirzījās petīciju izskatīšana. Tautu Savienībai tika iesniegtas vairāk kā 800 petīciju, apmēram 400 no tām pieņemtas un izskatītas. Vērtējot nacionālo minoritāšu tiesību nodrošināšanu, valstis varēja iedalīt četrās grupās: 1) valstis, pret kurām nebija gandrīz nekādu sūdzību (Bulgārija, Igaunija, Latvija, Austrija); 2) valstis, kuras pilnībā atteicās sadarboties ar Tautu Savienību nacionālo minoritāšu aizsardzības jomā (Lietuva, Turcija); 3) sadarbībai ar Tautu Savienību gatavas valstis (Albānija, Čehoslovākija, Ungārija, Apvienotā serbu, horvātu un slovēņu karaliste un 4) valstis, kuru darbība izraisīja nemitīgas sūdzības, taču, sastopoties ar starptautisko spiedienu, bija gatavas mīkstināt savu pozīciju (Grieķija, Polija, Rumānija).⁴²

Tautu Savienības virsuzdevums bija **miera nodrošināšana un jauna kara nepieļaušana**. **Nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzības sistēma** bija tikai neliela **daļa no virsuzdevuma** izpildes nodrošināšanas. Tautu Savienība virzījās uz to, lai katra valsts noslēgtu minoritāšu tiesību līgumu, kā arī iekļautu attiecīgus minoritāšu tiesību aizsardzības noteikumus valsts nacionālajā tiesību sistēmā. Tautu Savienības ietvaros bija izstrādāts uzraudzības mehānisms – petīciju iesniegšana un izskatīšana, lai nodrošinātu valstu saistību izpildi attiecībā uz nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzību, kas iezīmēja starptautiskās sabiedrības pāreju no iepriekš pastāvošas nekoordinētas reakcijas metodes nacionālo minoritāšu aizsardzībā uz legalizētu uzraudzības sistēmu pār starptautisko saistību izpildi.⁴³ Līdz ar to starpkaru periodā, balstoties uz starpvalstu līgumos un valstu deklarācijās ietverto regulējumu, Tautu Savienības ietvaros izveidota **pirmā starptautiskā nacionālo minoritāšu aizsardzības sistēma**, kaut ne visas valstis tika iekļautas šajā sistēmā. Starptautiskās saistības attiecās tikai uz četrpadsmit valstīm.⁴⁴ Tautu Savienības izveidotā nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzības sistēma mainīja tradicionālo uzstādījumu, ka indivīdu tiesības, ieskaitot minoritāšu tiesības, bija katras valsts iekšējā lieta. Tā ierobežoja valstu suverenitāti, paceļot nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzības jautājumu starptautiskā līmenī, jo valstu saistību izpildi uzraudzīja starptautiska organizācija un šīs saistības bija unificētas. Valstīm nācās nodrošināt nacionālajām minoritātēm **vienlīdzību** likuma priekšā, un veikt **papildu pasākumus nacionālo**

⁴⁰ Андриченко Л. В. Регулирование и защита национальных меньшинств и коренных малочисленных народов в Российской Федерации. Москва: Издательский дом „Городец”, 2005, с. 128.

⁴¹ Åkermark A. S. Justifications of Minority Protection in International Law. The Hague: Martinus Nijhoff Publishers, 1997, p. 112.

⁴² Bartele T. Izmāņas mazākumtautību politikā pēc Pirmā pasaules kara. Daugavpils Universitātes Humanitārās fakultātes XII Zinātnisko lasījumu materiāli. Vēsture. VI sējums, I daļa. Daugavpils: Daugavpils Universitātes izdevniecība Saule, 2003, 24.-25. lpp.

⁴³ Thio L. A. Managing Babel: The International Legal Protection of Minorities in the Twentieth Century. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2005, p. 67.

⁴⁴ Maclean D. A. The Problem of National, Racial and Religious Minorities. The American Journal of Economics and Sociology, Volume 3, April 1944, p. 486.

minoritāšu valodas, reliģijas un izglītības veicināšanai. Tautu Savienības laikā ieviesa **speciālās nacionālo minoritāšu tiesības** attiecībā uz valodu, izglītību, reliģiju un kultūru.⁴⁵

Vērtējot kopumā, jāsecina, ka Tautu Savienības sistēma uzlika pienākumus dažām valstīm, bet ignorēja minoritāšu jautājuma risināšanu citās valstīs. Jaunajām un atjaunotajām Austrumeiropas centrālās daļas valstīm karā uzvarējušās sabiedrotās valstis uzlika pienākumu aizsargāt minoritātes, neapņemdams tādās pašas saistības attiecībā uz savām prāvajām etniskajām minoritātēm.⁴⁶ Daļai Rietumeiropas valstu, piemēram, Francijai, Beļģijai, Itālijai, Vācijai, lai gan tajās dzīvoja daudz minoritāšu, šādu saistību uzņemšanās netika prasīta.⁴⁷ Tādējādi tā bija nevis vispārēja minoritāšu tiesību sistēma, bet gan starpvalstu līgumos noteikti pienākumi attiecībā pret **atsevišķām minoritātēm atsevišķās valstīs**, kas arī kļuva par sistēmas lielāko trūkumu.⁴⁸ Turklāt valstis, piemēram, Vācija un Ungārija, izmantoja šos līgumus, lai nepārtraukti vērstu kritiku pret Poliju un Rumāniju. Vislielāko petīciju skaitu pret Poliju un Rumāniju saņēma tieši no tā saucamām „stiprajām” minoritātēm, proti, vāciešiem un ungāriem, bet vismazāk no ebrejiem.⁴⁹ Tautu Savienībai bez reālām iespējām ietekmēt valstu rīcību neizdevās praksē novērst nacionālo minoritāšu tiesību pārkāpumus,⁵⁰ tādēļ šķietami aizsargātās minoritātes kļuva ciniskas, Austrumeiropas centrālās daļas valstu valdības bija sarūgtinātas, bet pārējo valstu valdības joprojām māca dilemma, kā veidot politiku, vai un kā reaģēt uz starptautisko spriedzi.⁵¹

Starpkaru periodā, kad pieauga nacionālās piederības apziņa, aktualizējās jautājums par lojalitāti savai valstij, nācās balansēt starp valsts un nacionālo minoritāšu interesēm. No vienas puses, valstis, baidoties no draudiem valsts suverenitātei un vienotībai, interpretēja savus pienākumus nacionālo minoritāšu tiesību nodrošināšanā sašaurināti. No otras puses, bija arī gadījumi, kad dažas minoritātes, savas titulnācijas valsts mudinātas un tās interesēs, vērsās pret savu valsti ar petīciju Tautu Savienībā.⁵² Ekonomiskā krīze, pieaugošā spriedze starp komunismu, fašismu un liberālismu, kā arī starptautiskā konkurence, ko veidoja vēl joprojām spēcīgā nacionālo valstu sistēma, nenovēršami noveda Tautu Savienību pie sabrukuma un Eiropu pie jauna kara, kas atkal pārņēma visu pasauli.⁵³ Saskaņā ar Apvienoto Nāciju Organizācijas Cilvēktiesību komitejas

---

⁴⁵ The Rights of Minorities: A Commentary on the European Framework Convention for the Protection of National Minorities, ed. M. Weller. Oxford: Oxford University Press, 2005, p. 620.

⁴⁶ Castellino J. The Protection of Minorities and Indigenous Peoples in International Law: A Comparative Temporal Analysis. International Journal on Minority and Group Rights, 2010, 17, Martinus Nijhoff, p. 406.

⁴⁷ Toivanen R. Minderheitenrechte als Identitätsressource?: die Sorben in Deutschland und die Saamen in Finland. Hamburg: LIT Verlag, 2001, S. 214.

⁴⁸ Benoit-Rohmer F. The Minority Question in Europe: Towards a Coherent System of Protection for National Minorities. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 1996, p. 11.

⁴⁹ Castellino J. The Protection of Minorities and Indigenous Peoples in International Law: A Comparative Temporal Analysis. International Journal on Minority and Group Rights, 2010, 17, Martinus Nijhoff, p. 406.

⁵⁰ Tomuschat C. Human Rights, Between Idealism and Realism. Oxford: Oxford University Press, 2003, p. 20.

⁵¹ Rotčails Dž. Etnopolitika: konceptuālās aprīses. Rīga: Izdevniecība „AGB”, 1999, 148.-149. lpp.

⁵² Janowsky O. I. Nationalities and National Minorities. New York: The Macmillan Company, 1945, p. 115.

⁵³ Steven G. European Convention on Human Rights: Achievements, Problems and Prospects. West Nyack: Cambridge University Press, 2006, p. 8.

1950. gada pētījumā izteiktiem secinājumiem Tautu Savienības izveidoto sistēmu sagrāva Otrais pasaules karš, Tautu Savienības pastāvēšanas beigas, Apvienoto Nāciju Organizācijas Statūtu pieņemšana un pēckara līgumu noslēgšana, kā arī teritoriālās izmaiņas Eiropā.⁵⁴

1.3. Apvienoto Nāciju Organizācijas cilvēktiesību aizsardzības sistēma

Pēc Otrā pasaules kara, kurā nacionālās piederības jautājums bija īpaši saasināts, starptautiskā sabiedrība sāka vairāk uzsvērt vispārējo cilvēktiesību aizstāvības nozīmīgumu, vairs neizceļot atsevišķu grupu specifiskās tiesības, bet gan akcentējot kopējās cilvēciskās vērtības.⁵⁵ Tautu Savienības izveidoto nacionālo minoritāšu aizsardzības sistēmu aizstāja ar jaunu individuālo cilvēktiesību režīmu Apvienoto Nāciju Organizācijas (turpmāk – ANO) ietvaros.⁵⁶ Nacionālo minoritāšu tiesības ilgu laiku palika ārpus starptautisko dokumentu tvēruma, jo nebija iespējams panākt starptautiskās sabiedrības vienprātību minoritāšu un to aizsardzības jautājuma izpratnē, valstis baidījās pieļaut iepriekšējās Tautu Savienības kļūdas.

ANO pastāvēšanas sākotnējā posmā vairākums dalībvalstu **vilcinājās atzīt un veicināt nacionālo minoritāšu kā atsevišķu grupu tiesību attīstību**.⁵⁷ Pēc Otrā pasaules kara nacionālo minoritāšu tiesiskais regulējums izrādījās pamatīgi diskreditēts, noteikumi, kas attiecās uz to aizsardzību, vairs nebija piemērojami. Tā vietā radās uzskats, ka individuālās **cilvēktiesības būtu piemērojamas visām personām**. Pieņēma, ka, attiecinot cilvēktiesības uz visām personām vienādi, vairs nebūtu nepieciešami papildu pasākumi par labu nacionālām minoritātēm.⁵⁸

Pēc ANO nodibināšanas iepriekšējo **Tautu Savienības ieviesto nacionālo minoritāšu aizsardzības sistēmu neatjaunoja**, bet, lai panāktu pozitīvas pārmaiņas, to aizstāja ar jaunu sistēmu. Šī nostāja atbilda toreiz valdošam uzskatam, ka nacionālo minoritāšu kā grupu tiesību aizsardzības sistēma ir **jāaizstāj ar vispārējo cilvēktiesību aizsardzības sistēmu**, balstītu uz individuālām tiesībām. Nolēma veidot sistēmu, kas vērsta nevis uz minoritāšu aizsardzību atsevišķās valstīs, bet gan uz ikviena cilvēka aizsardzību visās valstīs neatkarīgi no personas nacionālās piederības. Tādēļ neviens no 1947. gada 10. februārī Parīzē parakstītajiem miera līgumiem nesatur nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzības regulējumu.⁵⁹

---

⁵⁴ Commission on Human Rights, Study of Legal Validity of the Undertaking Concerning Minorities, E/CN.4/367, 7 April 1950, pp. 6., 39. Pieejams: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/GL9/006/98/PDF/GL900698.pdf?OpenElement> [aplūkots 2013. gada 2. oktobrī].

⁵⁵ Ibid., p. 70.

⁵⁶ Malloy T. H. National Minority Rights in Europe. New York: Oxford University Press, 2005, p. 30.

⁵⁷ Eide A. Minorities at the United Nations. In International Human Rights Monitoring Mechanisms. Leiden: Koninklijke Brill NV, 2009, p. 369.

⁵⁸ The Rights of Minorities: A Commentary on the European Framework Convention for the Protection of National Minorities, ed. M. Weller. Oxford: Oxford University Press, 2005, p. 620.

⁵⁹ Hofmann R. Menschenrechte und der Schutz nationaler Minderheiten. Max-Planck-Institut für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht, 2005, ZaöRV 65, S. 590. Pieejams: <http://www.zaoerv.de> [aplūkots 2013. gada 29. septembrī].

Saskaņā ar 1945. gadā pieņemto ANO Statūtu 1. panta trešo daļu viens no šīs organizācijas mērķiem ir **cilvēktiesību un pamatbrīvību nodrošināšana un attīstības veicināšana visiem**, neatkarīgi no **rases, dzimuma, valodas vai reliģijas**. Šajā Statūtu pantā pasludināto diskriminācijas aizlieguma principu pastiprina no Statūtu 55. un 56. panta izrietošais pienākums valstīm, gan katrai atsevišķi, gan sadarbojoties ar citām valstīm un ANO, respektēt un ievērot **vispārējās cilvēktiesības un pamatbrīvības bez rases, dzimuma, valodas vai reliģijas atšķirībām**.⁶⁰

1948. gada **Vispārējā cilvēktiesību deklarācijā** nacionālo minoritāšu tiesības neiekļāva, jo, tā kā uz vienlīdzības pamatiem tika regulētas katra cilvēka tiesības, tad dalībvalstis noraidīja atsevišķa regulējuma ieviešanas nepieciešamību attiecībā uz nacionālām minoritātēm. Pamatojums šādai pozīcijai minēts ANO 1948. gada 10. decembra speciālā rezolūcijā par Vispārējo cilvēktiesību deklarāciju, norādot, ka **deklarācijas universālais raksturs neļauj iekļaut īpašus noteikumus attiecībā uz minoritātēm**, jo ir sarežģīti nonākt pie vienota risinājuma tik daudzšķautņainam un delikātam jautājumam, kas aptver atšķirīgus aspektus un situāciju katrā atsevišķā valstī. Tomēr rezolūcijas C daļā iekļauts lūgums Ekonomikas un sociālajai komitejai uzdot Cilvēktiesību komisijai un Diskriminēšanas novēršanas un minoritāšu aizsardzības apakškomisijai rūpīgi izpētīt minoritāšu problēmu, lai ANO būtu iespējams ieviest un īstenot efektīvus pasākumus dažādu rasu, nacionālo, reliģisko un valodas minoritāšu aizsardzības nodrošināšanai.⁶¹

1948. gadā pieņemtā Vispārējā cilvēktiesību deklarācija pasludināja, ka visi cilvēki ir dzimuši brīvi un vienlīdzīgi cieņā un tiesībās (1. pants). Deklarācija paredz, ka **cilvēktiesības ir jānodrošina ikvienam bez jebkādas atšķirības pēc rases, ādas krāsas, dzimuma, valodas, reliģijas**, politiskās vai citas pārliecības, nacionālās vai sociālās izcelsmes, mantiskā stāvokļa, dzimšanas vai cita statusa (2. pants).⁶² Ar to cilvēktiesībās ieviesa diskriminācijas aizlieguma principu. Deklarācijā ir uzskaitīti katru indivīdu raksturojošie lielumi un neviens no tiem nedrīkst būt par atšķirīgas attieksmes attaisnojumu attiecībā uz jebkura indivīda cilvēktiesību ievērošanu. Turklāt indivīdu raksturojošo lielumu uzskaitījums nav noslēgts. Vispārējā cilvēktiesību deklarācijā nav uzskaitītas tās tiesības, kuras valstīm būtu jānodrošina nacionālām minoritātēm kā atsevišķai grupai. Deklarācijā iekļautām normām ir universāls raksturs un tās attiecas uz jebkuru cilvēku.⁶³

Starptautiskajai sabiedrībai reaģējot uz Otrajā pasaules karā īstenoto holokaustu un vēloties novērst līdzīgu notikumu atkārtošanos, ANO 1948. gadā pieņēma **Konvenciju par genocīda**

⁶⁰ Charter of the United Nations (1945). 1 UNTS. XVI, 59 Stat. 1031, T.S. 993, 3 Bevans 1153. Pieejams: <http://www.un.org/en/documents/charter/index.shtml> [aplūkots 2013. gada 2. oktobrī].

⁶¹ International Bill of Human Rights, G.A. Res. 217 C (III), U.N. GAOR, 3d Sess., (1948), Part C, Fate of Minorities. Pieejams: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/217\(III\)&Lang=E&Area=RESOLUTION](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/217(III)&Lang=E&Area=RESOLUTION) [aplūkots 2014. gada 16. februārī].

⁶² The Universal Declaration of Human Rights, 10 December 1948, 217 A (III). Pieejams: <http://www.un.org/en/documents/udhr/> [aplūkots 2013. gada 02. oktobrī].

⁶³ Андриченко Л. В. Регулирование и защита национальных меньшинств и коренных малочисленных народов в Российской Федерации. Москва: Издательский дом „Городец”, 2005, с. 132.

nepieļaujāmību un sodīšanu par to.⁶⁴ Ar šo konvenciju dalībvalstis atrisināja problēmu, saistītu ar vienu no smagākiem pret nacionālām minoritātēm vēršiem starptautiskiem noziegumiem, savstarpēji vienojoties par **visekstrēmākā etniskā konflikta paveida aizliegšanu**. Šāds regulējums kopsakarībā ar vispārējo cilvēktiesību aizsardzību viesa cerības, ka nacionālo minoritāšu tiesības tiks nodrošinātas, bet jau izmantojot citu, no Tautu Savienības sistēmas atšķirīgu pieeju.⁶⁵

Turpmākos gados ANO darbībā bija vērojama diskriminācijas aizlieguma principa ieviešana dažādās jomās, pieņemot virkni starptautisku dokumentu. Par centrālo dokumentu, attiecināmu uz nacionālo minoritāšu aizsardzību, ir uzskatāma ANO Ģenerālās Asamblejas 1965. gadā pieņemtā **Starptautiskā konvencija par visu veidu rasu diskriminācijas izskaušanu**. Saskaņā ar šīs konvencijas 1. pantu diskriminācija nozīmē jebkādu atšķirību, izņēmumu, ierobežojumu vai priekšrocību, kas pamatojas uz **rases, ādas krāsas, ģints, nacionālās vai etniskās izcelšanās** principiem un kuru mērķis vai sekas ir iznīcināt vai mazināt cilvēka tiesību un pamatbrīvību atzišanu politiskajā, ekonomiskajā, sociālajā, kultūras vai jebkurā citā sabiedrības dzīves jomā, kā arī šo tiesību un pamatbrīvību izmantošanu vai īstenošanu uz vienlīdzības pamatiem.⁶⁶

Līdzīgi, ņemot par pamatu diskriminācijas aizlieguma principu, minoritāšu tiesību aizsardzība panākta arī citos ANO dokumentos, nosakot diskriminācijas aizliegumu specializētās jomās, piemēram, nodarbinātība, izglītība, kultūras daudzveidība u.c. Starptautiskā darba organizācija 1958. gadā pieņēma **Konvenciju par diskrimināciju darba un nodarbinātības jomā**. Šīs konvencijas 2. pantā noteikts pienākums dalībvalstīm izskaust diskrimināciju un nodrošināt vienlīdzību nodarbinātības jomā. Konvencijas 1. pantā, definējot diskrimināciju, iekļauts arī **rases, ādas krāsas un reliģijas** kritērijs, kas nevar būt par pamatu diskriminējošai attieksmei.⁶⁷ Apvienoto Nāciju Izglītības, zinātnes un kultūras organizācija (turpmāk - UNESCO) 1960. gadā pieņēma **Konvenciju par cīņu pret diskrimināciju izglītībā**. Šīs konvencijas 1. pants sniedz diskriminācijas definīciju un diskriminācijas kritēriju lokā iekļauj arī atšķirību pēc **rases, ādas krāsas, valodas un reliģijas**.⁶⁸ UNESCO 1978. gadā pieņēma **Deklarāciju par rasēm un rasu aizspriedumiem**, kas nosaka, ka visiem cilvēkiem un cilvēku grupām ir **tiesības atšķirties citai no citas**, tādēļ **nav pieļaujama atšķirīga attieksme** pret tām.⁶⁹ 1966. gada **Starptautiskā pakta par**

⁶⁴ Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, (1948). 78 UNTS. 227, 28 I.L.M. 763. Pieejams: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%2078/volume-78-I-1021-English.pdf> [aplūkots 2014. gada 17. martā].

⁶⁵ Malloy T. H. National Minority Rights in Europe. New York: Oxford University Press, 2005, p. 31.

⁶⁶ International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination, 1249 UNTS 13. Pieejams: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CERD.aspx> [aplūkots 2013. gada 3. oktobrī].

⁶⁷ Discrimination (Employment and Occupation) Convention, (ILO No. 111), 362 UNTS. 31. Pieejams: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/EmploymentAndOccupation.aspx> [aplūkots 2014. gada 9. maijā].

⁶⁸ Convention against Discrimination in Education, 429 UNTS 93. Pieejams:

<http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/DiscriminationInEducation.aspx> [aplūkots 2014. gada 21. maijā].

⁶⁹ Declaration on Race and Racial Prejudice, UN Doc. E/CN.4/Sub.2/1982/2/Add.1. Pieejams:

<http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/RaceAndRacialPrejudice.aspx> [aplūkots 2014. gada 17. martā].

ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām 2. pantā iekļauta prasība paktā noteiktās tiesības ievērot bez diskriminācijas, tostarp arī pēc rases, ādas krāsas, valodas vai reliģijas.⁷⁰

Pieņemot 1966. gada **Starptautisko paktu par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām** (turpmāk arī - SPPPT), ANO sistēmas ietvaros pirmo reizi noteica nacionālo minoritāšu tiesības pakta 27. pantā. Tā kā trūka nacionālo minoritāšu definīcijas, tas pavēra ceļu plašām diskusijām par pakta 27. panta saturu.⁷¹ Pakta 27. pants paredz, ka valstīs, kurās ir etniskās, reliģiskās un valodas minoritātes, personām, kas pieder pie šīm minoritātēm, **nedrīkst atņemt tiesības kopā ar citiem tās pašas grupas locekļiem baudīt savu kultūru, nodoties savai reliģijai un izpildīt tās rituālus, kā arī lietot dzimto valodu.** Šis pants papildina tiesības SPPPT 2. panta pirmajā daļā noteikto diskriminācijas aizliegumu, kas paredz, ka dalībvalsts apņemas respektēt un garantēt visām tās teritorijā un jurisdikcijā esošām personām šajā paktā atzītās tiesības bez jebkādas atšķirības, tostarp neatkarīgi no rases, ādas krāsas, dzimuma, valodas, reliģijas.⁷²

1989. gadā ANO pieņēma **Konvenciju par bērna tiesībām**, kurā 30. pants nosaka, ka tajās valstīs, kur ir etniskās, reliģiskās vai valodas minoritātes, bērnam, kas pieder pie šīm minoritātēm, **nedrīkst atņemt tiesības kopā ar citiem savas grupas locekļiem izmantot savu kultūru, pievērsties savai reliģijai un izpildīt tās rituālus, kā arī lietot dzimto valodu.** Ir konstatējama šīs konvencijas 30. panta satura līdzība ar SPPPT 27. pantā noteikto regulējumu. Abu minēto pantu atšķirīgā nianse ir tāda, ka Konvencijas par bērna tiesībām 30. pantā ir skaidri norādīts, ka tās ir nacionālai minoritātei piederošas personas bērna speciālās tiesības.⁷³

Savukārt, raugoties no kultūras dažādības saglabāšanas skatupunkta, UNESCO 2005. gadā pieņēma **Konvenciju par kultūras izpausmju daudzveidības aizsardzību un veicināšanu.** Tajā pasludināts, ka kultūru dažādība ir cilvēci raksturojošs lielums. Šīs konvencijas 2. pantā noteikta kultūru dažādības respektēšana, īpaši izceļot **minoritātēm piederošo personu kultūras aizsardzību.**⁷⁴

Reaģējot uz ģeopolitiskiem notikumiem Eiropā un ņemot par pamatu Eiropas Drošības un sadarbības organizācijas 1990. gadā izstrādātos minoritāšu tiesību standartus, 1992. gadā ANO pieņēma **Deklarāciju par to personu tiesībām, kuras pieder pie nacionālām vai etniskām, reliģiskām un valodas minoritātēm** (turpmāk arī Deklarācija par minoritātēm). Deklarācijā par

⁷⁰ International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, 993 UNTS 3. Pieejams: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CESCR.aspx> [aplūkots 2014. gada 17. martā].

⁷¹ Kugelmann D. The Protection of Minorities and Indigenous Peoples Respecting Cultural Diversity. Max Planck Yearbook of United Nations Law, Volume 11, 2007, Koninklijke Brill N.V., 2007, p. 245.

⁷² International Covenant on Civil and Political Rights. 999 UNTS 171. Pieejams: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CCPR.aspx> [aplūkots 2013. gada 3. oktobrī].

⁷³ Convention on the Rights of the Child, 1577 UNTS 3. Pieejams: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CRC.aspx> [aplūkots 2013. gada 2. oktobrī].

⁷⁴ Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions. 2005, 2440 UNTS. Pieejams: http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=31038&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html [aplūkots 2014. gada 1. augustā].

minoritātēm uzsvars likts uz **diskriminācijas aizliegumu**, tomēr ietverts arī **papildu pienākums valstīm radīt labvēlīgus apstākļus nacionālo minoritāšu kultūras attīstībai**. Deklarācijas 2. pantā noteiktas minoritāšu tiesības baudīt savu kultūru, sludināt un piekopt savu reliģiju, brīvi lietot savu dzimto valodu gan privātā, gan sabiedriskā dzīvē; tiesības efektīvi piedalīties kultūras, reliģijas, ekonomiskajā, sociālajā un sabiedrības dzīvē, piedalīties lēmumu pieņemšanas procesos; tiesības izveidot un uzturēt savas organizācijas un asociācijas; dibināt un uzturēt netraucēti kontaktus savā starpā gan savā valstī gan arī pāri robežām ar citu valstu pilsoņiem, ar kuriem tiem ir kopīga etniskā vai nacionālā izcelšanās, kultūras mantojums vai reliģiskā ticība.⁷⁵ Deklarācija par minoritātēm ir vienīgais tiesību dokuments ANO ietvaros, kas pilnībā veltīts nacionālo minoritāšu tiesībām, papildus aizsargājot arī reliģiskās un valodas minoritātes.⁷⁶ Lai gan regulējums nav juridiski saistošs, tas skaidri iezīmē progresīvu attīstību, jo nacionālo minoritāšu aizsardzību, kuru iepriekš nodrošināja netiešā veidā vispārējo cilvēktiesību ietvaros ar diskriminācijas aizlieguma normām, papildināja ar speciālu tiesisko regulējumu kā atsevišķu cilvēktiesību kategoriju.

Kopš 1947. gada ar cilvēktiesībām saistītie jautājumi, tostarp arī minoritāšu tiesības, ir ANO **Diskriminācijas novēršanas un minoritāšu aizsardzības apakškomisijas** kompetencē. Tā darbojas **Ekonomiskās un sociālās komitejas** paspārnē, kas savukārt pakārtota **Cilvēktiesību komisijai**. ANO reformas ietvaros 1999. gadā apakškomisijai mainīja nosaukumu, tagad to dēvē par **Cilvēktiesību sekmēšanas un aizsardzības apakškomisiju**.⁷⁷ Pateicoties apakškomisijas darbam, panākts progress minoritāšu jautājuma risināšanā. Nozīmīgākie apakškomisijas ieguldījumi nacionālo minoritāšu tiesību attīstībā: pirmkārt, Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 27. panta formulējums, kurš satur universālā līmeņa tiesiski saistošos standartus; otrkārt, nacionālām minoritātēm veltītās ANO Deklarācijas par to personu tiesībām, kuras pieder pie nacionālām vai etniskām, reliģiskām un valodas minoritātēm izstrādāšana.⁷⁸

Saskaņā ar Deklarācijas par minoritātēm 9. pantu ANO specializētās aģentūras un citas organizācijas veicina deklarācijā paredzēto tiesību un principu pilnīgu realizēšanu.⁷⁹ Ar Ekonomikas un sociālo lietu padomes 1995. gada rezolūciju 1995/31 izveidoja **Darba grupu minoritāšu jautājumos**, kas darbojas Cilvēktiesību veicināšanas un aizsardzības apakškomisijas

---

⁷⁵ Declaration on the Rights of Persons Belonging to National or Ethnic, Religious and Linguistic Minorities, 18 December 1992, A/RES/47/135. Pieejams: <http://www.un.org/documents/ga/res/47/a47r135.htm> [aplūkots 2013. gada 10. oktobrī].

⁷⁶ Commission on Human Rights, Specific Groups and Individuals: Minorities, Report of the independent expert on minority issues, Gay McDougall, E/CN.4/2006/74/, p. 6. Pieejams: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=E/CN.4/2006/74 [aplūkots 2013. gada 2. oktobrī].

⁷⁷ Castellino J. The Protection of Minorities and Indigenous Peoples in International Law: A Comparative Temporal Analysis. International Journal on Minority and Group Rights, 2010, 17, Martinus Nijhoff, p. 410.

⁷⁸ Pentassuglia G. Reforming the UN Human Rights Machinery: What Does the Future Hold for the Protection of Minorities and Indigenous Peoples? International Journal on Minority and Group Rights, 2007, 14, p. 128.

⁷⁹ Declaration on the Rights of Persons Belonging to National or Ethnic, Religious and Linguistic Minorities, 18 December 1992, A/RES/47/135. Pieejams: <http://www.un.org/documents/ga/res/47/a47r135.htm> [aplūkots 2013. gada 10. oktobrī].

pārraudzībā. Darba grupai uzdots izvērtēt Deklarācijas par minoritātēm īstenošanu praksē; izstrādāt risinājumus minoritāšu nepietiekamas līdzdalības problēmai; piedāvāt risinājumus minoritāšu aizsardzības nostiprināšanai.⁸⁰ Vērtējot piešķirto pilnvaru apjomu, nākas konstatēt, ka darba grupas vājums ir kompetences trūkums, lai sniegtu tiešas rekomendācijas ANO dalībvalstīm.⁸¹

2005. gada 21. aprīlī **Cilvēktiesību komisija** pieņēma rezolūciju Nr. 2005/79, kurā Augstajam komisāram cilvēktiesību jautājumos saskaņā ar rezolūcijas 6. punktu uzdeva iecelt **neatkarīgu ekspertu minoritāšu jautājumos**. Atbilstoši rezolūcijas 9. punktam grozīja Darba grupas minoritāšu jautājumos pilnvaras, paredzot ikgadējo sesiju sasaukt vismaz trīs dienu garumā tad, kad notiek Cilvēktiesību veicināšanas un aizsardzības apakškomisijas sēdes.⁸² Vērtējot neatkarīgā eksperta institūciju, jāsecina, ka tai ir visai nozīmīga loma, jo atbilstoši noteikto pilnvaru apjomam, vācot aktuālo informāciju no valstīm, apmeklējot valstis, sniedzot ieteikumus valstu valdībām, tiek daļēji novērsts ANO minoritāšu aizsardzības sistēmas galvenais trūkums – **nespēja risināt ar nacionālo minoritāšu aizsardzību saistītās situācijas konkrētās valstīs**.⁸³

Kopumā vērtējot, kopš ANO nodibināšanas minoritāšu jautājums ir bijis atvērts labāku risinājumu meklējumiem, savā attīstībā pieredzot pārmaiņas gan noteikto tiesību apjomā, gan tiesību nodrošināšanas uzraudzībā. Ievērojamais pieņemto dokumentu skaits un to starptautiskā līmeņa universālais raksturs pozitīvi ietekmējis visas pasaules valstu nostāju nacionālo minoritāšu tiesību ievērošanā, pildot konfliktu novēršanas un miera saglabāšanas funkciju pat bez skaidri noteiktas nacionālo minoritāšu definīcijas.⁸⁴ ANO ietvaros nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzība izrietēja no **vispārējā diskriminācijas aizlieguma un individuālo cilvēktiesību garantijām**.⁸⁵ Plašo normatīvo tiesību aktu sistēmu laika gaitā papildināja ar institūciju tīklu, kuru kompetencē bija gan teorētiska un analītiska darbība, gan palīdzība nacionālo minoritāšu tiesību nodrošināšanas uzraudzībā.⁸⁶ 20. gadsimta 90. gados notikušās ģeopolitiskās pārmaiņas Austrumeiropā ir bijušas pamatā nozīmīgām pārmaiņām ANO ilggadīgajā skatījumā uz nacionālo minoritāšu tiesībām, kuras

---

⁸⁰ Rights of persons belonging to national or ethnic, religious and linguistic minorities, Economic and Social Council resolution 1995/31. Pieejams: [http://www.unhcr.ch/Huridocda/Huridoca.nsf/\(Symbol\)/E.RES.1995.31.En?Opendocument](http://www.unhcr.ch/Huridocda/Huridoca.nsf/(Symbol)/E.RES.1995.31.En?Opendocument) [aplūkots 2013. gada 10. oktobrī].

⁸¹ Hadden T. The United Nations Working Group on Minorities. *International Journal on Minority and Group Rights*, 2007, 14., p. 285.

⁸² Rights of persons belonging to national or ethnic, religious and linguistic minorities, Human Rights Resolution 2005/79. Pieejams: <http://www.ohchr.org/EN/Issues/Minorities/IEExpert/Pages/IEminorityissuesIndex.aspx> [aplūkots 2013. gada 10. oktobrī].

⁸³ Baldwin C. The Office of the High Commissioner for Human Rights and Minority Rights. *International Journal on Minority and Group Rights*, 2007, 14., p. 373.

⁸⁴ Castellino J. The Protection of Minorities and Indigenous Peoples in International Law: A Comparative Temporal Analysis. *International Journal on Minority and Group Rights*, 2010, 17, Martinus Nijhoff Publishers, p. 408.

⁸⁵ Schoder C. Vom Minderheitschutz zum Schutz verwundbarer Gruppen: kollektive Aspekte im internationalen Menschenrechtssystem, Nationale Menschenrechtskommissionen zur innerstaatlichen Umsetzung. Zürich: Schulthess, 1999, S. 345.

⁸⁶ Pentassuglia G. Reforming the UN Human Rights Machinery: What Does the Future Hold for the Protection of Minorities and Indigenous Peoples? *International Journal on Minority and Group Rights*, 2007, 14, p. 132.

līdz tam veidoja genocīda nosodījums, diskriminācijas aizliegums un individuālo tiesību garantijas. Eiropas reģionālā minoritāšu tiesību regulējuma ietekmē pieņemtā **Deklarācija par to personu tiesībām, kuras pieder pie nacionālām vai etniskām, reliģiskām un valodas minoritātēm** mainīja iepriekšējo ANO pieeju nacionālo minoritāšu tiesību jautājumiem. Ar tās pieņemšanu ir konstatējama Tautu Savienības sistēmas atdzimšana jaunā veidolā, jo tagad ANO tiesiskais regulējums **papildus diskriminācijas aizliegumam vispārējo cilvēktiesību ietvaros nosaka arī nacionālo minoritāšu speciālās tiesības.**

Tomēr jāatzīst, ka nacionālo minoritāšu tiesību regulējums ANO ietvaros joprojām ir nepietiekams, jo nav juridiski saistošs. Minoritātes daudzos pasaules reģionos saskaras ar nopietniem draudiem, diskrimināciju un rasismu, kā arī bieži vien tiek pilnībā izslēgtas no dalības ekonomiskajā, politiskajā un sociālajā dzīvē savā valstī. Tā kā nacionālo minoritāšu tiesību īstenošana lielā mērā saistīta ar tādām jomām kā nabadzības samazināšana un arī politiskās un sociālās stabilitātes veicināšana, ir nepieciešams panākt lielāku izpratni un pozitīvu rīcību no valstu puses. Turklāt mūsdienās minoritāšu aizsardzību apgrūtina jaunas problēmas, piemēram terorisma apkarošana, kas atsevišķos gadījumos ierobežo nacionālo minoritāšu tiesības.⁸⁷

1.4. Eiropas Padomes regulējums

Eiropas Padome ir **pirmā starptautiskā organizācija Eiropas reģionā**, ko nodibināja, lai veicinātu sadarbību un kooperāciju starp Eiropas demokrātijām, kopīgo ideālu un principu, mērķu un drošības sasniegšanai, tostarp attiecībā uz **demokrātiju, cilvēktiesībām un kārtību**. Tās būtība ir uz mieru, stabilitāti un tiesiskumu balstīta Eiropas vīzijas praktiska izpausme.⁸⁸ Laika gaitā Eiropas Padome ir izveidojusies par Eiropas kontinenta **vadošo cilvēktiesību organizāciju**. Tā ietver 47 dalībvalstis, no kurām 28 ir Eiropas Savienības dalībvalstis. Visām Eiropas Padomes dalībvalstīm ir saistoša **Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību konvencija** (turpmāk arī Eiropas Cilvēktiesību konvencija), kas izstrādāta un pieņemta ar mērķi aizsargāt cilvēktiesības, demokrātiju un tiesiskumu Eiropā. **Eiropas Cilvēktiesību tiesa** uzrauga šīs konvencijas īstenošanu dalībvalstīs, pieņemot valstīm saistošus spriedumus. Kopš Eiropas Padomes izveidošanas tās ietvaros tiek risināti arī nacionālo minoritāšu tiesību jautājumi kā būtisks mierīgas un vienotas Eiropas pastāvēšanas komponents. Tā kā pēc Otrā pasaules kara beidza pastāvēt Tautu Savienības izveidotā sistēma, tad nacionālo minoritāšu jautājumu, it īpaši svarīgs Eiropā, nācās risināt no jauna.⁸⁹

⁸⁷ Commission on Human Rights, Specific Groups and Individuals: Minorities, Report of the independent expert on minority issues, Gay McDougall, E/CN.4/2006/74/, p. 2. Pieejams: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=E/CN.4/2006/74 [aplūkots 2013. gada 2. oktobrī].

⁸⁸ National Minority standards. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2007, p. 7.

⁸⁹ Angst D. Welche Minderheiten? Von der fehlenden Definition der nationalen Minderheit zu einer dynamischen Auslegung im Rahmenübereinkommen des Europarats. 2005, Diplomarbeit, Öffentlichem Recht und Völkerrecht am Institut für Öffentliches Recht der Universität Bern, S. 7.

Eiropas Padomi nodibināja 1949. gadā, parakstot **Londonas līgumu**. Eiropas Padomes noteiktie cilvēktiesību ievērošanas un aizsardzības standarti izriet no **Eiropas Padomes Statūtiem**, tie pieņemti 1949. gada 5. maijā kā Londonas līguma sastāvdaļa. Statūtu 1. pants paredz **cilvēktiesību nodrošināšanu un pamatbrīvību aizsargāšanu un attīstīšanu**, savukārt 3. pants nosaka, ka katrai Eiropas Padomes dalībvalstij jāakceptē principi, kuri nodrošina tiesiskumu un visu cilvēku iespējas pilnā mērā baudīt cilvēka tiesības un pamatbrīvības valsts jurisdikcijas ietvaros. Statūtos **nav izceltas nacionālās minoritātes** kā atsevišķs tiesību subjekts, tomēr tiesību aizsardzība nacionālām minoritātēm izriet no statūtu 3. pantā noteiktā vienlīdzības principa, kas paredz nodrošināt iespēju cilvēka tiesības un pamatbrīvības baudīt visiem cilvēkiem pilnā mērā.⁹⁰

Laikā, kad lielākā daļa pasaules valstu, pamatojoties uz suverēnas valsts privilēģijām, pēc saviem ieskatiem īstenoja jurisdikciju pār saviem iedzīvotājiem valsts iekšējā tiesību regulējumā, Eiropas Padome 1950. gada 4. novembrī Romā pieņēma **Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvenciju**, ieviešot **juridiski saistošu regulējumu ar iespējām indivīdiem vērsties pret valsti starptautiskā līmenī**, tādējādi, piešķirot cilvēktiesībām visaugstāko nozīmi, radīja pilnīgi jaunu koncepciju, nostiprinot cilvēktiesību statusu pārnacionālā līmenī.⁹¹

Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 14. pants nosaka, ka konvencijā iekļauto tiesību un brīvību īstenošana ir nodrošināma bez jebkādas diskriminācijas, neatkarīgi no dzimuma, **rases, ādas krāsas, valodas, reliģijas**, politiskiem vai citiem uzskatiem, nacionālās vai sociālās izcelsmes, **piederības kādai nacionālai minoritātei**, mantiskā stāvokļa, kārtas vai cita stāvokļa. Saskaņā ar 9. pantu personas ir **tiesīgas nodoties savai reliģijai vai pārliecībai**, kā vienatnē, tā kopā ar citiem, publiski vai privāti, pielūdzot, izpildot reliģiskas vai rituāla ceremonijas, ievērojot paražas un sludinot ticību.⁹² Nekādi citi nacionālo minoritāšu tiesību aspekti konvencijā gan nav ietverti, aprobežojoties ar diskriminācijas aizliegumu un tiesībām nodoties savai reliģijai. Nenosakot minoritāšu tiesības tieši, to varētu uztvert kā trūkumu, jo konvencija ir izcēlusi tikai individuālās cilvēktiesības, papildus nosakot diskriminācijas aizliegumu. Šāda pieeja ir nodrošinājusi nepieciešamo aizsardzības matricu vispārējām cilvēktiesībām un pamatbrīvībām, paredzot, ka tādējādi arī nacionālo minoritāšu tiesības demokrātiskā sabiedrībā tiek pasargātas.⁹³

Nozīmīgs ieguvums ir Eiropas Cilvēktiesību konvencijas izpildes kontrolei izveidotā **Eiropas Cilvēktiesību tiesa**, kurā ar sūdzībām par savu tiesību pārkāpumiem var vērsties ikviens

⁹⁰ Statute of The Council of Europe, 87 UNTS 103, ETS 1. Pieejams:

<http://www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=001&CM=8&DF=09/10/2013&CL=ENG> [aplūkots 2013. gada 9. oktobrī].

⁹¹ Erdal U., Bakirci H. Article 3 of the European Convention on Human Rights: A Practitioner's Handbook. Geneva: OMCT, 2006, p. 33.

⁹² Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, 4 November 1950, ETS 5. Pieejams: <http://www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=005&CM=8&DF=09/10/2013&CL=ENG> [aplūkots 2013. gada 9. oktobrī].

⁹³ Thornberry P., Amor M., Estebanez M. Minority Rights in Europe. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2004, p. 650.

personas. Tiesas izveidi noteica konvencijas II sadaļas 19. pantā, bet par pastāvīgi darbojošos tiesu to pārveidoja 1998. gadā, pamatojoties uz 1994. gadā pieņemto Protokolu Nr. 11, ar kuru tika grozīta konvencijas II sadaļa, piešķirot tiesas pieņemtiem lēmumiem **valstīm juridiski saistošu spēku**.⁹⁴ Kad visas pārsūdzības iespējas attiecīgajā dalībvalstī ir izsmeltas, indivīdi var iesniegt sūdzības par cilvēktiesību pārkāpumiem Eiropas Cilvēktiesību tiesā. Pie nacionālām minoritātēm piederošās personas Eiropas Cilvēktiesību tiesā var vērsties par Eiropas Cilvēktiesību konvencijā un tai pievienotajos protokolos noteikto **vispārējo cilvēktiesību pārkāpumiem**, tostarp arī par diskriminācijas aizlieguma pārkāpumiem.

2000. gadā parakstīšanai atvērtā Eiropas Cilvēktiesību konvencijas papildu Protokola Nr. 12 1. pants satur **vispārēju nediskriminācijas klauzulu**, paplašinot diskriminācijas aizlieguma darbības ietekmi, nodrošinot vienlīdzīgu attieksmi jebkādu tiesību baudīšanā. Saskaņā ar protokola paskaidrojošo ziņojumu protokols izstrādāts ar vēlmi nostiprināt aizsardzību pret diskrimināciju, kas tiek uzskatīta par pamatelementu cilvēktiesību nodrošināšanai, visās tiesību realizācijas jomās bez diskriminācijas, tostarp pēc **rases, ādas krāsas, valodas, reliģijas, piederības kādai nacionālai minoritātei**.⁹⁵ Saskaņā ar Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 14. pantu diskriminācija ir aizliegta tikai attiecībā uz konvencijas garantēto tiesību izmantošanu, bet ar Eiropas Cilvēktiesību konvencijas Protokola Nr. 12 noteikumu pieņemšanu diskriminācijas aizliegums kļūst plašāk attiecināms uz visām tiesībām. Tomēr praksē pagaidām to praktiski neizmanto, Eiropas Cilvēktiesību tiesā ir skatīta tikai viena lieta, atsaucoties uz Protokolu Nr. 12.⁹⁶

Eiropas Padomes Parlamentārā Asambleja 1957. gadā pieņēma **Rezolūciju Nr. 136 (1957) par nostāju nacionālo minoritāšu jautājumā Eiropā**, kurā aktualizēts nacionālo minoritāšu tiesību jautājums. Šīs rezolūcijas mērķis bija nostiprināt cilvēktiesību ievērošanu un veicināt sadarbību starp valstīm. Rezolūcijā atzīts, ka vairākās Eiropas Padomes dalībvalstīs **mīt nacionālām minoritātēm piederošas iedzīvotāju grupas**, kuru cilvēktiesību ievērošanā citas dalībvalstis ir ieinteresētas.⁹⁷ Līdzīga satura rezolūcijas pieņemtas arī turpmākos gados – 1958., 1959. un 1961. gadā. Taču šajās rezolūcijās nav skaidri noteiktas nedz tiesības, kas valstīm būtu jānodrošina nacionālām minoritātēm, nedz arī formulēta nacionālās minoritātes definīcija.

1961. gada Eiropas Padomes Parlamentārā Asambleja **Rekomendācijā Nr. 285 (1961) par nacionālo minoritāšu tiesībām**, pamatojoties uz to, ka Eiropas Cilvēktiesību konvencija un tās

⁹⁴ Protocol No. 11 To The Convention for The Protection Of Human Rights and Fundamental Freedoms, Restructuring The Control Machinery Established Thereby, 11 May 1994, ETS 155. Pieejams: <http://www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=155&CM=8&DF=09/10/2013&CL=ENG>, [aplūkots 2013. gada 9. oktobrī].

⁹⁵ Protocol No. 12 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, 4 November 2000, ETS 177. Pieejams: <http://conventions.coe.int/treaty/en/Reports/Html/177.htm> [aplūkots 2013 gada 9. oktobrī].

⁹⁶ Handbook on European non-discrimination law, European Union Agency for Fundamental Rights, European Court of Human Rights - Council of Europe, 2011, Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2011, pp. 63, 64.

⁹⁷ Resolution 136 (1957) on the position of national minorities in Europe. Pieejams: <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta57/ERES136.htm> [aplūkots 2013. gada 9. oktobrī].

Pirmais protokols tikai aizsargā no diskriminācijas, bet nesatur nacionālām minoritātēm noteikto tiesību uzskaitījumu, ieteikts sagatavotajā Eiropas Cilvēktiesību konvencijas Protokolā Nr. 2 ietvert pantu, nosakot, ka: „[...] pie nacionālām minoritātēm piederošām personām nedrīkst liegt tiesības kopā ar citiem savas grupas biedriem atbilstoši vispārējai kārtībai uzturēt un attīstīt savu kultūru, lietot savu valodu, veidot savas skolas un iegūt izglītību viņu izvēlētajā valodā, kā arī piekopt savu reliģiju un izpildīt reliģiskos rituālus”.⁹⁸ Lai arī Ministru komiteja šo **rekomendāciju neņēma vērā** un Eiropas Cilvēktiesību konvencijas Protokolā Nr.2 šāds pants netika iekļauts, tomēr turpmākajā periodā, izstrādājot Eiropas Padomes nostāju nacionālo minoritāšu tiesību jautājumos, uz šo rekomendāciju **tomēr balstījās**.

Līdz ar **Eiropas Sociālās hartas** pieņemšanu 1961. gadā augsto cilvēktiesību aizsardzības līmeni Eiropas tiesībās attiecināja ne tikai uz pilsoniskajām un politiskajām tiesībām, ko ieviesa Eiropas Cilvēktiesību konvencija, bet arī uz ekonomiskajām un sociālajām tiesībām, kas noteiktas Eiropas Sociālajā hartā, kuru 1996. gadā pārskatīja un papildināja.⁹⁹ Eiropas Sociālajā hartā ir paplašināts diskriminācijas pamatu uzskaitījums, papildināts ar **piederību nacionālām minoritātēm**. Eiropas Sociālā harta liek uzsvaru uz valodas un izglītības jautājumiem, tā papildina Eiropas Cilvēktiesību konvencijā noteikto diskriminācijas aizliegumu attiecībā uz nacionālām minoritātēm pilsoniskajās un politiskajās tiesībās ar diskriminācijas aizliegumu ekonomisko un sociālo tiesību jomā. Eiropas Sociālās hartas E sadaļa satur nediskriminācijas klauzulu, kas nosaka, ka hartā noteikto tiesību realizāciju nodrošina bez jebkādas diskriminācijas, piemēram, **dēļ rases, ādas krāsas, dzimuma, valodas, reliģijas, kā arī piederības nacionālām minoritātēm**.¹⁰⁰

Nacionālo minoritāšu jautājums īpaši saasinājās **1989. gadā** pēc Berlīnes mūra sagraušanas un **ģeopolitiskām izmaiņām Centrāleiropā un Austrumeiropā**. Sakāpināts nacionālisms, radies no komunistu pārvaldes sistēmā ilgstošā aizlieguma, 20. gadsimta 90. gadu sākumā izvērtās par starptautisku noziegumu Balkānos. Nacionālo minoritāšu konflikta iespējamība pastāvēja arī Baltijas valstīs un citās bijušās Padomju Savienības republikās.¹⁰¹ Komunistiskā režīma sabrukuma laikā no 1989. gada līdz 1991. gadam vairākumā no bijušo padomju bloka valstu šajā reģionā iestājās antagonistisks nacionālisma uzplūdums. Daudznacionālās valstis – Dienvidslāvija, Čehoslovākija un Padomju Savienība sadalījās un **tika nodibinātas vai atjaunotas neatkarīgas nacionālas valstis**. Tomēr, ņemot vērā iepriekš šajās valstīs pastāvošo jaukto iedzīvotāju sastāvu,

⁹⁸ Recommendation 285 (1961) on the rights of national minorities. Pieejams:

<http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta61/EREC285.htm> [aplūkots 2013. gada 16. oktobrī].

⁹⁹ Arp B. International Norms and Standards for the Protection of National Minorities: Bilateral and Multilateral Texts with Commentary. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2008, p. 59.

¹⁰⁰ European Social Charter, 3 May 1996, ETS 163. Pieejams:

<http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=035&CL=ENG> [aplūkots 2013. gada 16. oktobrī].

¹⁰¹ Angst D. Welche Minderheiten? Von der fehlenden Definition der nationalen Minderheit zu einer dynamischen Auslegung im Rahmenübereinkommen des Europarats. Diplomarbeit, Öffentlichem Recht und Völkerrecht am Institut für Öffentliches Recht der Universität Bern, 2005, S. 7.

neatkarību atguvušo un jauno valstu teritorijās izveidojās minoritāšu grupas, kas daudzos gadījumos nebija apmierinātas ar savu mazākuma pozīciju. Politiska rakstura sadursmes un dažos gadījumos arī militāras sadursmes, piemēram, bijušās Dienvidslāvijas teritorijās, norādīja uz to, ka šis jautājumi steidzami jārisina tām atbildīgajām institūcijām, kuru uzdevums bija uzturēt kārtību un stabilitāti Eiropā pēc aukstā kara beigām. Tādēļ pirmo reizi kopš 1945. gada Eiropas Padomes darba kārtībā tika aktualizēts un nopietni izskatīts nacionālo minoritāšu aizsardzības jautājums.¹⁰²

1990. gadā Eiropas Padomes Parlamentārā asambleja savā **Rekomendācijā Nr. 1134 (1990) par minoritāšu tiesībām** noteica valstīm saistošus pamatprincipus. Ieteikumā uzskaitītas **nacionālo minoritāšu tiesības**, kā arī izteikts viedoklis par nepieciešamību pēc nacionālo minoritāšu papildu aizsardzības **juridiski saistošā veidā**, ieviešot obligātos standartus. Asambleja ieteica Ministru komitejai sagatavot papildu protokolu Eiropas Cilvēktiesību konvencijai vai, ņemot vērā rekomendācijā noteiktos principus, izstrādāt jaunu, īpašu Eiropas Padomes konvenciju, lai aizsargātu minoritāšu tiesības.¹⁰³

Eiropas Padomes ietvaros, kultūras daudzveidības saglabāšanai 1992. gadā parakstīja **Eiropas reģionālo vai minoritāšu valodu hartu** (turpmāk – ERMVH), kas stājās spēkā 1998. gadā. 2013. gada 31. decembrī ERMVH bija ratificējušas 25 valstis, astoņas valstis hartu ir parakstījušas, bet nav to ratificējušas.¹⁰⁴ ERMVH mērķis ir **saglabāt valodu un kultūras daudzveidību un veicināt identitātes saglabāšanu reģionālām un valodas minoritātēm**. Atbilstoši ERMVH dalībvalstis, cienot katru tās ģeogrāfiskā apgabalā pastāvošu valodu, nepieciešamības gadījumā apņemas veicināt reģionālo vai minoritāšu valodu lietošanu sarunā, rakstībā, sabiedriskā un privātā dzīvē. ERMVH nosaka virkni pasākumu izglītības, tieslietu, administratīvo iestāžu un sabiedrisko pakalpojumu, mediju, kultūras, ekonomisko un sociālo darbību jomās. Saskaņā ar ERMVH 15. panta pirmo daļu katrai dalībvalstij ir pienākums iesniegt savu pirmo ziņojumu gada laikā pēc hartas saistību uzņemšanās. Reizi trijos gados dalībvalstis iesniedz Eiropas Padomei turpmākos ziņojumus par ERMVH izpildi. Tos izvērtē Ekspertu komiteja un, balstoties uz šo vērtējumu, Ministru komiteja sniedz valstīm rekomendācijas.¹⁰⁵

Tomēr jāatzīst, ka ERMVH **nav instruments nacionālo minoritāšu aizsardzībai**. Tā paredzēta **valodu aizsardzībai** un ir vērsta uz reģionālo un minoritāšu valodu lietošanas un

¹⁰² Jackson Preece J. National Minorities and the European Nation-States System. Oxford: Clarendon Press, 1998, p. 3.

¹⁰³ Recommendation 1134 (1990) on the rights of minorities. Pieejams:

<http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta90/EREC1134.htm> [aplūkots 2013.gada 9. oktobrī].

¹⁰⁴ Chart of signatures and ratifications. Pieejams:

<http://conventions.coe.int/treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=148&CM=1&DF=&CL=ENG> [aplūkots 2013. gada 9. oktobrī].

Uz 2013.gada decembri ERMVH ir ratificējušas 25 valstis: Armēnija, Austrija, Bosnija un Hercegovina, Horvātija, Kipra, Čehija, Dānija, Somija, Vācija, Ungārija, Lihtenšteina, Luksemburga, Melnkalne, Nīderlande, Norvēģija, Polija, Rumānija, Serbija, Slovākija, Slovēnija, Somija, Spānija, Zviedrija, Šveice, Ukraina un Apvienotā Karaliste.

¹⁰⁵ European Charter for Regional or Minority Languages, 4 November 1992, ETS 148. Pieejams:

<http://conventions.coe.int/treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=148&CM=1&CL=ENG> [aplūkots 2013. gada 9. oktobrī].

attīstības veicināšanu. Tā ir saistīta ar nacionālo minoritāšu aizsardzību, tikai paturot prātā, ka valoda ir viens no svarīgākiem aspektiem minoritāšu aizsardzībā.¹⁰⁶ Ņemot vērā ERMVH priekšmetu un mērķi, tā ir domāta **kultūras dažādības saglabāšanai**. ERMVH preambulā atzīts, ka dažas Eiropas vēsturisko reģionu vai minoritāšu valodas ir pakāpeniskas izmiršanas briesmās un ka šādu valodu aizsardzība dod ieguldījumu Eiropas kulturālās bagātības un dažādības saglabāšanā un attīstībā. ERMVH ir unikāla ar to, ka izceļ kultūru un kultūras dažādību kā savu centrālo jautājumu un kā mērķi izvirza reģionālo un minoritāšu valodu apdraudējuma novēršanu.¹⁰⁷

1992. gada maijā Eiropas Padomes Ministru komiteja uzdeva Cilvēktiesību pastāvīgai komitejai izpētīt un izstrādāt **specifiskus juridiskos standartus attiecībā uz nacionālo minoritāšu aizsardzību**, paturot prātā Eiropas Padomes un Eiropas Drošības un sadarbības organizācijas darba savstarpējas papildināšanas principu. Tādēļ, izstrādājot priekšlikumus, ņemti vērā vairāki dokumenti, tostarp Eiropas Drošības un sadarbības organizācijas ietvaros darbojošās Eiropas Komisijas par demokrātiju caur likuma spēku (turpmāk – Venēcijas komisija) 1993. gada 22. februāra ieteikumi Eiropas konvencijai par nacionālo minoritāšu aizsardzību, kas saturēja gan nacionālo minoritāšu tiesību uzskaitījumu, gan definīcijas variantu, kurš sasaucas ar Eiropas Padomes 1993. gada Rekomendācijā Nr. 1201 (1993).¹⁰⁸ 1993. gada 8. septembrī Cilvēktiesību pastāvīgā komiteja ziņoja Eiropas Padomes Ministru komitejai par dažādiem juridiskiem standartiem un juridiskiem līdzekļiem, kurus varētu pieņemt nacionālo minoritāšu aizsardzībai, vienlaikus norādot, ka **nav vienprātības termina „nacionālās minoritātes” skaidrojumā**.¹⁰⁹

Lai uzturētu mieru un stabilitāti reģionā, bija nepieciešama nekavējoša rīcība, nodrošinot, ka nacionālās minoritātes, kuras vēsturisko satricinājumu rezultātā apmetušās Eiropā, būtu pasargātas. 1993. gada 9. oktobrī **Vīnes deklarācijā** tika noteikts, ka **nacionālo minoritāšu tiesību ievērošana** ir viena no prasībām, **lai valsts kļūtu par Eiropas Padomes dalībvalsti**.¹¹⁰ Vīnes Deklarācijas II pielikumā norādīts, ka Ministru komitejai nekavējoties **jāizstrādā ietvaru konvencija**, nosakot principus, kurus pusēm jāuzņemas respektēt, lai nodrošinātu nacionālo minoritāšu aizsardzību juridiski saistošā veidā.¹¹¹ Papildus nolēma, ka, pirmkārt, šo jaunizstrādāto dokumentu varēs parakstīt arī tās valstis, kuras nav Eiropas Padomes dalībvalstis; otrkārt, jāuzsāk Eiropas Cilvēktiesību konvencijas protokolu papildinošu nosacījumu izstrādāšana kultūras jomā, kas garantētu individuālas tiesības ikvienam, tostarp pie nacionālām minoritātēm piederošām personām.

¹⁰⁶ Woehrling J. M. The ECRML - A critical commentary. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2005, p. 27.

¹⁰⁷ Synergies in Minority Protection: European and International Law Perspectives, ed. K. Henrard and R. Dunbar. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, p. 157.

¹⁰⁸ Malloy T. H. National Minority Rights in Europe. Oxford: Oxford Press, 2005, p. 219.

¹⁰⁹ Framework Convention for the Protection of National Minorities, Explanatory Report. Pieejams: <http://www.conventions.coe.int/Treaty/en/Reports/Html/157.htm> [aplūkots 2013. gada 9. oktobrī].

¹¹⁰ Vienna Declaration, 9 October, 1993. Pieejams: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=621771> [aplūkots 2014. gada 7. aprīlī].

¹¹¹ Vienna Declaration, 9 October, 1993, Appendix II. Pieejams: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=621771> [aplūkots 2014. gada 07. aprīlī].

Rezultātā tika izstrādāta **Vispārējā konvencija par nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzību** (turpmāk – Vispārējā konvencija), ko parakstīja 1995. gada 1. februārī, tā stājās spēkā 1998. gadā, tā ir pirmais juridiski saistošais starptautisko tiesību daudzpusējais instruments, veltīts speciāli mazākumtautību tiesību aizsardzībai. Ar šo konvenciju dalībvalstis uzņemas pienākumu regulāri sniegt Eiropas Padomei ziņojumus par konvencijas principu īstenošanu. Šos dalībvalstu ziņojumus Eiropas Padomes Ministru komitejai palīdz izvērtēt speciāla Konsultatīvā komiteja. No 47 Eiropas Padomes dalībvalstīm 39 valstis ir konvencijas dalībvalstis, četras valstis (Francija, Andora, Monako un Turcija) konvenciju nav parakstījušas, bet vēl četras valstis (Beļģija, Grieķija, Islande un Luksemburga) konvenciju parakstīja, bet neratificēja.¹¹² Konvencija stājās spēkā 1998. gada februārī, kad to bija ratificējušas piecas valstis.

Konvencijas nosaukumā lietotais vārds „*framework*” nozīmē **ietvaru elastīgai konvencijas nosacījumu īstenošanai** dažādās valstīs atbilstoši konkrētai situācijai.¹¹³ Konvencijā plaši izmantotie vārdi „iespēju robežās”, „ja nepieciešams”, „ja ir pietiekams pieprasījums” liecina par plašām interpretācijas iespējām dalībvalstīm šīs konvencijas normu īstenošanā. Līdz ar to jāsecina, ka lielākā daļa šīs konvencijas noteikumu ir formulēti programmatiski, **kā vadlīnijas**, kurām valstīm būtu jāseko, īstenojot valsts iekšējo politiku nacionālo minoritāšu tiesību jomā. Tādējādi konvencijas **nosaukuma tulkojums latviešu valodā nav korekts**, jo vārdam „vispārējā” ir cits jēdzieniskais saturs, starptautiskajās tiesībās tas nozīmē – visiem saistošs vai universāls. Konvencijas būtībai atbilstošāk būtu latviešu valodā konvenciju dēvēt par „ietvaru”. Par to liecina konvencijas nosaukumos citās valodās lietotie vārdi, piemēram, angļu valodā – *Framework*, vācu valodā – *Rahmen*, krievu valodā – *рамочная*, franču valodā – *cadre*, spāņu valodā – *marco*.

Vispārējā konvencija satur vienlīdzības un diskriminācijas aizlieguma principu ievērošanas pienākumu, tiesību uzskaitījumu un konvencijas ievērošanas uzraudzības mehānismu. Preambulā ir noteikts konvencijas mērķis – **nodrošināt nacionālām minoritātēm piederošām personām iespēju saglabāt un attīstīt savu kultūru un pasargāt savu identitāti**. Konvencijas 4. pantā noteikts pienākums garantēt vienlīdzību un aizsardzību likuma priekšā personām, kuras pieder pie nacionālajām minoritātēm, nepieļaujot nekādu diskrimināciju. Lai veicinātu pilnīgu un efektīvu līdztiesību pie nacionālām minoritātēm piederošo personu un vairākumam piederošo personu vidū,

---

¹¹² Framework Convention for the Protection of National Minorities, Chart of signatures and ratifications. Pieejams: <http://www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=157&CM=1&DF=&CL=ENG> [aplūkots 2014. gada 3. martā].

Uz 2013. gada decembri Vispārējo konvenciju par nacionālo minoritāšu aizsardzību ratificējušas 39 valstis: Albānija, Armēnija, Austrija, Azerbaidžāna, Bijusī Dienvidslāvijas Republika Maķedonija, Bosnija un Hercegovina, Bulgārija, Čehija, Dānija, Gruzija, Horvātija, Igaunija, Īrija, Itālija, Kipra, Krievijas Federācija, Latvija, Lielbritānijas un Ziemeļīrijas Apvienotā Karaliste, Lietuva, Lihtenšteina, Malta, Moldova, Melnkalne, Nīderlande, Norvēģija, Polija, Portugāle, Rumānija, Sanmarīno, Serbija, Slovākija, Slovēnija, Somija, Spānija, Šveice, Ukraina, Ungārija, Vācija, Zviedrija.

¹¹³ Philips A. The Framework Convention for the Protection of National Minorities, Minority issues handbook: Mechanisms for the implementation of minority rights. Strasbourg, Council of Europe, 2004, p. 111.

ņemot vērā specifiskos ar šīm personām saistītos apstākļus, valstīm ir pienākums veikt īpašus pasākumus.¹¹⁴ Konvencija aizsargā pie nacionālām minoritātēm piederošās personas no asimilācijas pret pašu gribu. Konvencija atzīst sociālās vienotības nozīmi, kā arī to, ka kultūras atšķirības ir sabiedrības bagātināšanās avots, nevis šķelšanas faktors. Konvencijā uzskaitīti četri būtiski nacionālās minoritātes identitātes elementi – etniskās, kultūras, lingvistiskās vai reliģiskās atšķirības no vairākuma. Taču šis nosacījums neietver to, ka jebkuras etniskās, kultūras, lingvistiskās vai reliģiskās atšķirības noteikti noved pie nacionālās minoritātes izveidošanās. Arī atsaucoties uz tradīcijām, nevar atzīt un atbalstīt tādu praksi, kas ir pretrunā ar nacionālo tiesisko regulējumu vai starptautiskiem standartiem. Tradicionāla prakse tiek ierobežota ar publiskās kārtības prasībām.¹¹⁵ Konvencija nosaka minoritāšu tiesības baudīt savu kultūru, sludināt un piekopt savu reliģiju, brīvi lietot savu dzimto valodu gan privātā, gan sabiedriskā dzīvē; tiesības efektīvi piedalīties kultūras, reliģijas, ekonomiskajā, sociālajā un sabiedrības dzīvē, piedalīties lēmumu pieņemšanas procesos; tiesības izveidot un uzturēt savas organizācijas un asociācijas; dibināt un uzturēt netraucēti kontaktus savā starpā gan savā valstī gan arī pāri robežām ar citu valstu pilsoņiem, u.c.

Saskaņā ar 24. pantu konvencijas ievērošanu uzrauga **Eiropas Padomes Ministru komiteja**, kurai palīdz **Konsultatīvā komiteja** atbilstoši konvencijas 26. pantam. Salīdzinājumā ar Eiropas Cilvēktiesību konvenciju Vispārējai konvencijai nav piešķirts tik liels juridisks svars ar iespējām panākt valstīm saistošu Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumu, aprobežojoties ar **uzraudzību, valstu apmeklējumiem, viedokļu izstrādi, publiskiem ziņojumiem un dialogu**.¹¹⁶

Salīdzinot abas konvencijas, jāsecina, ka Vispārējā konvencijā **nav paredzēta procedūra individuālo sūdzību izskatīšanai**. Kārtība, kādā notiek konvencijā noteiktās uzraudzības īstenošana, ir noteikta Ministru komitejas rezolūcijā Nr. 97 (10). Valstu ziņojumus vispirms izskata Konsultatīvā komiteja, kas nosaka veikto pasākumu atbilstību konvencijas prasībām un pauž savu vērtējumu par ziņojumiem. Tikai pēc tam Ministru komiteja izsaka savus secinājumus par konvencijas īstenošanu. Konvenciju ratificējušai valstij pirmais ziņojums jāiesniedz gada laikā kopš konvencijas ratifikācijas brīža. Vēlāk valstīm ir pienākums iesniegt ziņojumus ik pēc pieciem gadiem vai arī tad, kad to pieprasa Ministru komiteja. Konsultatīvā komiteja var aicināt Ministru komiteju no dalībvalstīm pieprasīt *ad hoc* ziņojuma iesniegšanu, risinot laikā starp valstu periodiskajiem ziņojumiem aktualizējušās problēmas.¹¹⁷

¹¹⁴ Framework Convention for the Protection of National Minorities, Explanatory Report, Art. 39. Pieejams: <http://www.conventions.coe.int/Treaty/en/Reports/Html/157.htm> [aplūkots 2013. gada 9. oktobrī].

¹¹⁵ Ibid., Art. 44. - 46., 49.

¹¹⁶ Hoffman R. and Friberg E. The enlarged EU and the Council of Europe: Transfer of Standards and the Quest for Future Cooperation in Minority Protection. In: Minority Protection and the enlarged European Union: The way forward, ed. Toggenburg G.. Budapest: Local Government and Public Service Reform Initiative, 2004, p. 131.

¹¹⁷ Resolution (97) 10, Rules Adopted by the Committee of Ministers on the Monitoring Arrangements under Articles 24 to 26 of the Framework Convention for the Protection of National Minorities. Pieejams: <http://128.121.10.98/coe/pdfopener?smd=1&md=1&did=778974> [aplūkots 2013. gada 9. oktobrī].

Kopumā jāatzīmē, ka visā savas darbības laikā Eiropas Padome pastiprinātu uzmanību veltījusi cilvēktiesību aizsardzībai, nodrošinot arī nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzību. Kopš 1989. gada Eiropas Padome ir ieviesusi kardinālas izmaiņas starptautisko standartu noteikšanā, pašlaik nacionālo minoritāšu jautājumu risina vispārīgā, tomēr juridiski saistošā veidā starptautiskā līmenī, neuzskatot to par valstu iekšējo lietu. Vispārējā konvencija satur programmas tipa noteikumus par minoritāšu tiesībām, kas pieļauj dalībvalstu rīcības brīvību, īstenojot tiesības, kas noteiktas valsts tiesību aktos un ir atbilstošas valdības politikas mērķiem. Eiropas Padomes sistēmā noteiktās nacionālo minoritāšu aizsardzības normas galvenokārt **izriet no diskriminācijas aizlieguma principa, to papildinot ar pozitīvā atbalsta nosacījumiem** to tiesību nodrošināšanai, kuras diskriminācijas aizlieguma princips nenosedz.

1.5. Eiropas Drošības un sadarbības organizācijas sistēma

1972. gadā savu darbību uzsāka Eiropas Drošības un sadarbības apspriede (EDSA), kas vēlāk pārtapa par Eiropas Drošības un sadarbības organizāciju (turpmāk – EDSO). EDSA sākotnēji tika iecerēta kā satikšanās vieta, kur Eiropas Austrumu un Rietumu valstis kopā ar neitrālām un ne pie viena spēka nepiederošām Eiropas valstīm varētu apspriest vairākas politiskās, militārās, ekonomiskās un cilvēktiesību problēmas.¹¹⁸ Nostiprinot ideju par ilgtermiņā noteiktu un patstāvīgu institucionālo veidojumu, 1995. gadā Budapeštas sanāksmē EDSA tika pārveidota par EDSO.¹¹⁹

Lai arī EDSO dibināja kā drošības organizāciju, tomēr tās darbība neaprobežojas tikai ar jautājumiem par militāro drošību, atbrūošanas vai robežu jautājumiem. Balstoties uz plašu drošības koncepcijas izpratni, EDSO to **attiecina arī uz cilvēktiesībām**. EDSO uzskata, ka **drošība ir kaut kas vairāk nekā tikai kara neesamība**. EDSO, realizējot domu par drošību Eiropas kontinentā, izveidoja visaptverošu sistēmu miera un stabilitātes saglabāšanai. Līdzās politiski militāra un ekonomiska rakstura jautājumiem cilvēktiesību ievērošanas nosacījumi ir iekļauti EDSO sistēmā kā skaidrs un neatņemams reģionālās drošības sistēmas elements.¹²⁰

EDSO ietvaros izstrādāts liels skaits cilvēktiesību normu un standartu, kuri ir raduši atspoguļojumu un tikuši nostiprināti citos starptautiskos cilvēktiesību līgumos un deklarācijās. EDSO cilvēktiesību normas ir vienas no efektīvākām cilvēktiesību normu konstrukcijām un tās turpina spēlēt svarīgu lomu vēl aizvien. Tā ir unikāla sistēma, sastāvoša no dokumentu kopuma, kura pamatu veido 1975. gada **Helsinku Nobeiguma akts**, 1990. gada **Kopenhāgenas Dokuments** un 1990. gada **Parīzes Harta par jaunu Eiropu**. Minētajos cilvēktiesību dokumentos risināti arī

¹¹⁸ Zaagman R. Conflict Prevention in the Baltic States: The OSCE High Commissioner on National Minorities in Estonia, Latvia and Lithuania. Flensburg: European Centre for Minority Issues, April 1999, p. 2.

¹¹⁹ Korey W. The Unanticipated Consequences of Helsinki. Warsaw, OSCE ODIHR Bulletin Vol. 3 No. 3, 1995, p. 14.

¹²⁰ OSCE Human Dimension Commitments, Volume 1, OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR), Warsaw, 2005, p. XVI. Pieejams: <http://www.osce.org/odihr/elections/16363> [aplūkots 2013. gada 9. oktobrī].

nacionālo minoritāšu tiesību jautājumi.¹²¹ Tādējādi EDSO ir uzņēmusies **vadošo lomu politiska rakstura starptautisko noteikumu un standartu izstrādē attiecībā uz nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzības jautājumiem**. EDSO izstrādātie nacionālo minoritāšu tiesību standarti ir bijuši pamatā progresam, kāds panākts, Eiropas Padomei pieņemot Vispārējo konvenciju par nacionālo minoritāšu aizsardzību un ANO pieņemot Deklarāciju par personu tiesībām, kuras pieder pie nacionālām vai etniskām, reliģiskām un valodas minoritātēm.¹²²

EDSO ir politiska organizācija, kas savā darbībā pārsvarā izmanto politiskās un diplomātiskās metodes. Būdama šāda veida organizācija, tā savos pamatos ir piemērota, lai vērstu valstu uzmanību uz nacionālo minoritāšu problēmām. Šīs problēmas pēc būtības ir ļoti politizētas, līdz ar to tās prasa, galvenokārt, politisku pieeju risinājumu meklēšanā, iestrādājot tajos juridiskos apsvērumus, ieskaitot cilvēktiesības, kā arī reizēm ekonomiskos nosacījumus.¹²³ Kopumā cilvēktiesību, kā arī **nacionālo minoritāšu tiesību jautājuma risināšana ar politikas metodēm** izriet no EDSO starptautiskās tiesībsubjektības īpatnībām, kas atšķiras no citām starptautiskām organizācijām. EDSO nav statūtu, nav stingri reglamentēta veicamo procedūru kārtība, nav darbības reglamenta, savos lēmumos EDSO pamatā balstās uz precedentiem un praksi, lēmumus pieņem pēc vienprātības principa, panākot līdzsvaru starp atšķirīgām valstu politiskām interesēm.¹²⁴

Galvenie EDSO cilvēktiesību normatīvi attiecībā uz nacionālām minoritātēm ir ietverti vien dažos būtiskos dokumentos. To pamatā ir 1975. gada 1. augusta **Helsinku Nobeiguma akts**, kas satur desmit principus, uz kuriem balstītas attiecības starp dalībvalstīm un valstu attiecības ar savā jurisdikcijā esošām personām. Nacionālo minoritāšu jautājumu risināšanā īpaša nozīme ir 7. principam, kas paredz cieņu pret cilvēktiesībām un pamatbrīvībām, tostarp pret domas, sirdsapziņas, reliģijas un pārliecības brīvību.¹²⁵ Helsinku Nobeiguma akta I daļas „Jautājumi, kas skar Eiropas drošību” 1. panta a punktā deklarēti principi, pēc kuriem dalībvalstis vadīsies savstarpējo attiecību īstenošanā. 7. princips nosaka, ka **dalībvalstis, kuru teritorijā dzīvo nacionālās minoritātes, respektēs iedzīvotāju tiesības piederēt pie šādas minoritātes vienlīdzīgi likuma priekšā**, piešķirs tām pilnu iespēju faktiski **baudīt cilvēktiesības un pamatbrīvības** un šādā veidā aizsargās viņu likumīgās intereses. Savukārt Helsinku Nobeiguma akta III daļas “Sadarbība humanitārās un citās nozarēs” 3. panta ar nosaukumu “Sadarbība un

¹²¹ OSCE Human Dimension Commitments, Volume 1, OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR), Warsaw, 2005, p. XV. Pieejams: <http://www.osce.org/odihr/elections/16363> [aplūkots 2013. gada 9. oktobrī].

¹²² Amor M., Estebanez M.. Minority Rights in the "new" Europe, eds. P. Cumper, S. C. Wheatley. The Hague: Martinus Nijhoff Publishers, 1999, p. 33.

¹²³ Zaagman R. Conflict Prevention in the Baltic States: The OSCE High Commissioner on National Minorities in Estonia, Latvia and Lithuania. Flensburg: European Centre for Minority Issues, April 1999, p. 4.

¹²⁴ Минасян С. Этнические меньшинства Грузии: потенциал интеграции на примере армянского населения страны. Ереван: Кавказский институт СМИ и Союз общественных организаций «Еркир», 2006, с. 20.

¹²⁵ Zaagman R. Conflict Prevention in the Baltic States: The OSCE High Commissioner on National Minorities in Estonia, Latvia and Lithuania. Flensburg: European Centre for Minority Issues, April 1999, p. 4.

apmaiņa kultūras nozarē” 4. apakšpunkts “Sadarbība un apmaiņa izglītības nozarē” attiecībā uz nacionālām minoritātēm vai reģionālām kultūrām nosaka, ka **dalībvalstis, kuru teritorijā pastāv nacionālās minoritātes vai reģionālās kultūras, atzīstot to sniegto ieguldījumu savstarpējā sadarbībā starp dažādām kultūras nozarēm, sekmē šo ieguldījumu, ņemot vērā minēto grupu locekļu likumīgās intereses.**¹²⁶

Arī Parīzes Hartas par jaunu Eiropu, kura tika pieņemta 1990. gadā, lai pēc „aukstā kara” izbeigšanās un „dzelzs priekšvara” krišanas Eiropā nodrošinātu vienotu, demokrātijā balstītu vērtību un principu ievērošanu, sadaļā par cilvēktiesībām, demokrātiju un tiesiskumu, valstis apliecina, ka tās nodrošinās **nacionālo minoritāšu etniskās, nacionālās, valodas un reliģiskās identitātes aizsardzību.** Tika noteikts, ka nacionālajām minoritātēm ir tiesības brīvi paust, saglabāt un attīstīt šo identitāti **bez jebkādas diskriminācijas,** baudot **vienlīdzību** likuma priekšā.¹²⁷

Tomēr vislielākā nozīme nacionālo minoritāšu aizsardzībā EDSO ietvaros ir 1990. gada Kopenhāgenas sanāksmē Cilvēku dimensijas konferences dokumenta (turpmāk – Kopenhāgenas dokuments) ietvaros pieņemtajiem standartiem. Līdztekus vispārējo cilvēktiesību regulējumam **Kopenhāgenas dokuments** noteica detalizētu sarakstu ar noteikumiem, lai **aizsargātu nacionālo minoritāšu speciālās tiesības.** Kopenhāgenas dokumentā līdztekus diskriminācijas aizliegumam noteiktas tiesības **izpaust, attīstīt un saglabāt minoritāšu identitāti,** tiesības **publiski lietot dzimto valodu,** tiesības **izveidot specializētas mācību, kultūras vai reliģiskās institūcijas,** tiesības **saglabāt un uzturēt kontaktus** ar citiem minoritāšu grupas locekļiem tajā pašā vai citā valstī, kā arī tiesības **efektīvai līdzdalībai valsts pārvaldē.** Dalībvalstu valdībām, veidojot izglītības sistēmu, noteikts pienākums ņemt vērā **valsts vēsturi un minoritāšu kultūru,** kā arī veicināt **savstarpējo cieņu, sapratni, sadarbību un solidaritāti.**¹²⁸

Kopenhāgenas dokuments nav juridiski saistošs, tomēr tam ir būtiska politiskā nozīme, jo to pieņēma visas EDSO dalībvalstis vienprātīgi, apliecinot, ka nacionālo minoritāšu aizsardzība visās EDSO dalībvalstīs ir tiesiskā aktualitāte.¹²⁹ Salīdzinājumā ar citiem līdz tam pieņemtiem dokumentiem, Kopenhāgenas dokumenta pieņemšana radīja nozīmīgas izmaiņas, ietekmējot turpmākā minoritāšu aizsardzības starptautiskā regulējuma saturu. Ar šo dokumentu atzītas un nostiprinātas minoritāšu tiesības izpaust un attīstīt viņu etnisko, kultūras un reliģisko identitāti.¹³⁰ Līdz Kopenhāgenas dokumenta pieņemšanai attiecībā uz nacionālām minoritātēm pastāvēja tikai

¹²⁶ Conference on Security and Co-operation in Europe (CSCE) : Final Act of Helsinki, 1 August 1975. Pieejams: <http://www.osce.org/mc/39501?download=true> [aplūkots 2013. gada 10. oktobrī].

¹²⁷ Charter of Paris for a New Europe, Paris, 1990. Pieejams: <http://www.osce.org/mc/39516?download=true> [aplūkots 2015.gada 8.augustā].

¹²⁸ Document of the Copenhagen Meeting of the Conference on the Human Dimension of the CSCE, 1990. Pieejams: <http://www.osce.org/odihr/elections/14304> [aplūkots 2013. gada 10.oktobrī].

¹²⁹ Nasic H. Minority Rights Instruments and Mechanisms: Minority Protection along the Conflict Continuum, Bolzano/Bozen: EURAC, 2007, p. 27.

¹³⁰ Van der Stoep M. The OSCE High Commissioner on National Minorities. OSCE ODIHR Bulletin Vol. 3 No. 3, Warsaw, 1995, p. 13. Pieejams: <http://www.osce.org/odihr/17693> [aplūkots 2013. gada 9. novembrī].

diskriminācijas aizlieguma un tiesību uz eksistenci nodrošināšanas prasības. Kopenhāgenas dokuments mainīja gadiem ilgi pastāvējušo uzskatu, ka nacionālo minoritāšu aizsardzību var nodrošināt ar diskriminācijas aizlieguma palīdzību.¹³¹

Starptautisko tiesību normām, it īpaši EDSO ietvaros pieņemtiem dokumentiem, bieži vien **trūkst konkrētības un juridiski precīza formulējuma**, paverot plašas interpretācijas iespējas šo normu piemērošanas procesā. Tādēļ nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzības jautājumi EDSO tika izvērtēti atsevišķi un dažās jomās ir izstrādātas rekomendācijas un vadlīnijas. 1996. gadā pieņēma **Hāgas rekomendācijas par nacionālo minoritāšu tiesībām uz izglītību**,¹³² 1998. gadā – **Oslo rekomendācijas par nacionālo minoritāšu lingvistiskām tiesībām**,¹³³ 1999. gadā – **Lundas rekomendācijās par nacionālo minoritāšu efektīvu līdzdalību valsts dzīvē**.¹³⁴ 2001. gadā formulētas **Varšavas vadlīnijas nacionālo minoritāšu līdzdalības veicināšanai vēlēšanu procesos**,¹³⁵ 2003. gadā **Rekomendācijas par nacionālo minoritāšu valodu izmantošanu televīzijas un radio pārraidēs**,¹³⁶ 2006. gadā **Rekomendācijas policijas darbībai daudznacionālās sabiedrībās**,¹³⁷ 2008. gadā **Bolzano/Bozen rekomendācijas par nacionālajām minoritātēm starpvalstu attiecībās**,¹³⁸ kā arī 2012. gadā **Ļubļanas vadlīnijas integrācijas īstenošanai daudzveidīgā sabiedrībā**.¹³⁹

EDSO Cilvēka dimensijas politikas īstenošanai 1990. gadā izveidoja **Demokrātisko institūciju un cilvēktiesību biroju**. Tā darbības mērķis ir kopīgo demokrātisko vērtību nostiprināšana un konfliktu novēršana, izmantojot dialogu, cilvēktiesību ievērošanas uzraudzību un pilsoniskas sabiedrības veidošanu. Savukārt nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzības jomā viena no nozīmīgākām institūcijām EDSO ir Augstais komisārs nacionālo minoritāšu jautājumos.¹⁴⁰ Posteni **Augstais komisārs nacionālo minoritāšu jautājumos** izveidoja 1992. gadā kā agrīnās brīdināšanas instrumentu attiecībā uz konfliktu prevenciju minoritāšu jautājumos. Augstā komisāra uzdevums ir nodrošināt mieru un stabilitāti, ietekmējot attiecības valstu starpā, pieprasot ārlietu ministru vai augstāko amatpersonu komitejas uzmanību un rīcību. Augstais komisārs nacionālo

¹³¹ Korey W. The Unanticipated Consequences of Helsinki. Warsaw, OSCE ODIHR Bulletin Vol. 3 No. 3, 1995, p. 14.

¹³² The Hague Recommendations Regarding the Education Rights of National Minorities, High Commissioner on National Minorities, 1 October 1996. Pieejams: <http://www.osce.org/lv/hcnm/32187> [aplūkots 2014. gada 7. aprīlī].

¹³³ The Oslo Recommendations regarding the Linguistic Rights of National Minorities, High Commissioner on National Minorities, 1 February 1998. Pieejams: <http://www.osce.org/hcnm/67531> [aplūkots 2014. gada 7. aprīlī].

¹³⁴ The Lund Recommendations on the Effective Participation of National Minorities in Public Life. Pieejams: <http://www.osce.org/hcnm/32240> [aplūkots 2014. gada 7. aprīlī].

¹³⁵ Warsaw guidelines. Pieejams: <http://www.osce.org/hcnm/42055> [aplūkots 2014. gada 7. aprīlī].

¹³⁶ Guidelines on the Use of Minority Languages in the Broadcast Media. Pieejams: <http://www.osce.org/hcnm/32310> [aplūkots 2014. gada 7. aprīlī].

¹³⁷ Recommendations on Policing in Multi-Ethnic Societies. Pieejams: <http://www.osce.org/hcnm/32227> [aplūkots 2014. gada 7. aprīlī].

¹³⁸ Bolzano/Bozen Recommendations on National Minorities in Inter-State Relations. Pieejams: <http://www.osce.org/hcnm/33633> [aplūkots 2014. gada 7. aprīlī].

¹³⁹ Ljubljana Guidelines on Integration of Diverse Societies. Pieejams: <http://www.osce.org/hcnm/96883> [aplūkots 2014. gada 7. aprīlī].

¹⁴⁰ Inder Singh A. Democracy, Ethnic Diversity, and Security in Post-communist Europe. London: Praeger, 2001, p. 74.

minoritāšu jautājumos nodarbojas ar nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzību, mērķa sasniegšanai izmantojot tiešo diplomātiju, politikas īstenošanas ieteikumus, kā arī tehnisko, visbiežāk juridisko, palīdzību. Tomēr tā kompetencē nav individuālo sūdzību par nacionālo minoritāšu tiesību pārkāpumiem izskatīšana. Augstā komisāra viens no galvenajiem uzdevumiem ir veicināt dialogu un sadarbību vēl pirms konflikta saasināšanās. Augstā komisāra postenis ir attaisnojis tam uzlikto misiju, agrīnā stadijā iejaucoties problēmas saasināšanās brīdī, piemēram, atrisinot un stabilizējot situāciju Austrumeiropā 20. gadsimta beigās.¹⁴¹

Krīžu novēršanai un problēmu risināšanai bijušajās komunistiskajās valstīs EDSO kā konfliktu novēršanas instrumentu plaši izmantoja arī misijas. Misiju pilnvaru apjoms un uzdevumi dažādās valstīs ir bijuši atšķirīgi, bet mērķis viens – demokrātijas un tiesiskuma stiprināšana. Misijas darbojās Maķedonijā, Ukrainā, Albānijā, Gruzijā, Igaunijā, Latvijā, Tadžikistānā, Moldovā, Bosnijā, Sandjakā, Vojvodinā un Kosovā. Misijas ne tikai mudināja rast dialogu starp nacionālo minoritāšu pārstāvjiem un viņu valstu valdībām, bet arī apkopoja informāciju par cilvēktiesību problēmām un rosināja atbilstošu tiesiskās aizsardzības līdzekļu ieviešanu.¹⁴²

Kopumā vērtējot, jāsecina, ka, no vienas puses, EDSO institūciju lēmumu rekomendējošā rakstura dēļ kā juridiski nesaistoši politikas dokumenti ierobežo iespējas panākt to izpildi no dalībvalstu puses; no otras puses, iespējamās elastīgās rīcības brīvība un neierobežojošās procedūras ļauj ātri un efektīvi reaģēt uz krīzes situācijām reģionos, ko ir izdevīgi izmantot tajās Eiropas reģiona valstīs, kurās nepastāv toleranta attieksme pret nacionālām minoritātēm, nenodrošinot tām pienācīgu aizsardzību. Politisko metožu izmantošana ir ļāvusi EDSO rast ātrus, pozitīvus risinājumus nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzības jomā. Daudzas EDSO ietvaros panāktās politiskās vienošanās par nacionālo minoritāšu tiesībām ir ieguvušas juridiski saistošu starptautisko tiesību normu izpausmi citu starptautisko organizāciju pieņemtos dokumentos.

1.6. Eiropas Savienības regulējums

Pievēršanās nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzības jautājumiem 21. gadsimtā Eiropas Savienībā ir rezultāts miera un ekonomikas konsolidācijas centieniem, kurus tā uzsāka jau 20. gadsimtā. Līdz ar ekonomiskās un politiskās integrācijas intensifikāciju 20. gadsimta 90. gadu otrajā pusē, 21. gadsimta pirmajā desmitgadē Eiropas Savienībai nācās izstrādāt jaunu politiku to problēmu un jautājumu risināšanai, kuri izrietēja no Eiropas Savienības paplašināšanas procesiem.¹⁴³

---

¹⁴¹ Vollebæk K. Fifteen Years of Conflict Prevention by the High Commissioner on National Minorities. OSCE Yearbook 2008. Baden-Baden: Institute for Peace Research and Security Policy at the University of Hamburg, 2009, p. 326.

¹⁴² Inder Singh A. Democracy, Ethnic Diversity, and Security in Post-communist Europe. London: Praeger, 2001, p. 75.

¹⁴³ Malloy T. H. National Minorities in the 21st Century Europe: new discourses, new narratives? ECMI Brief N. 24, 2010, European Centre for Minority Issues, pp. 3.- 4.

Notikumi Eiropā 20. gadsimtā, tostarp izmaiņas valstu robežās pēc Otrā pasaules kara un aukstā kara perioda, kā arī pieaugošā migrācija Eiropā izveidoja **multikulturālu un etniski daudzveidīgu sabiedrību**. Migrācijas izraisītās izmaiņas ne vienmēr norisinās bez problēmām, saskaroties dažādām kultūrām, rodas spriedze no pieaugošām, neparedzamām pārmaiņām sabiedrībā un starpgrupu attiecībās.¹⁴⁴ Ņemot vērā Eiropas Savienības dalībvalstu augsto integrācijas pakāpi, rodas nepieciešamība pilnveidot nacionālo minoritāšu aizsardzības sistēmu reģionālā līmenī, balstoties uz citu starptautisko organizāciju pieņemto starptautisko regulējumu un politikas dokumentiem, ieviest savus standartus atbilstoši īpašajai ģeopolitiskajai telpai.¹⁴⁵

Eiropas Savienība sākotnēji bija starpvaldību organizācija, taču tagad ir atsevišķa juridiska persona. Eiropas Savienībā pašlaik ir 28 dalībvalstis,¹⁴⁶ un tā izveidojās no trim atsevišķām starpvaldību organizācijām, kas nodibinātas 20. gadsimta 50. gados un risināja ogļu un tērauda apriti, enerģētikas drošības un brīvās tirdzniecības jautājumus, kopā dēvētas par Eiropas Kopienām, vēlāk – Eiropas Kopiena. Eiropas Kopienų pamatmērķis bija stimulēt ekonomisko attīstību, panākot to ar preču, kapitāla un pakalpojumu brīvu apriti un personu brīvu pārvietošanos.¹⁴⁷

Sākumā Eiropas integrācijas process norisinājās tieši ekonomisku apsvērumu dēļ. Līdz pat 20. gadsimta beigām Eiropas Kopienas tiesībās cilvēktiesību jautājumi netika skatīti. Cilvēktiesību aizsardzība bija ārpus Eiropas Savienības kompetences, šādas kompetences nodošana Eiropas Kopienai nebija paredzēta. Līdz ar to sākotnēji Eiropas Kopienai pilnvarojuma skatīt cilvēktiesību standartu ievērošanas jautājumus teorētiski nebija. Tā kā visas dalībvalstis bija parakstījušas Eiropas Cilvēktiesību konvenciju, tad cilvēktiesību pārkāpumu gadījumos tikai Eiropas Cilvēktiesību tiesa bija kompetenta izskatīt sūdzības pret dalībvalstīm Eiropas Padomes ietvaros.¹⁴⁸

Nozīmīgākais pavērsiens attiecībā uz cilvēktiesībām Eiropas Savienībā ir saistīts ar Māstrihtā 1992. gadā parakstīto **Līgumu par Eiropas Savienību**. Šī līguma F panta otrā daļa noteica, ka Eiropas Savienība respektē cilvēktiesības, kas noteiktas Romā 1950. gada 4. novembrī parakstītajā Eiropas Cilvēktiesību konvencijā un tās, kas izriet no dalībvalstīm kopīgām konstitucionālām tradīcijām un vispārējiem Kopienas tiesību principiem.¹⁴⁹

---

¹⁴⁴ Pentikainen M. Creating an Integrated Society, Managing Diversity and Human Rights in Europe, European Yearbook of Minority Issues, Vol. 6, Koninklike Brill, 2008, p. 329.

¹⁴⁵ Minorities and Minorities Rights in Europe, ed. by McDonald M. Volume I. Oisterwijk: International Courts Association, 2007, p. 7.

¹⁴⁶ Uz 2013. gada decembri ES ir 28 dalībvalstis: Apvienotā Karaliste, Austrija, Beļģija, Bulgārija, Čehija, Dānija, Francija, Grieķija, Horvātija, Igaunija, Īrija, Itālija, Kipra, Latvija, Lietuva, Luksemburga, Malta, Nīderlande, Polija, Portugāle, Rumānija, Slovākija, Slovēnija, Somija, Spānija, Ungārija, Vācija, Zviedrija. Pieejams: http://europa.eu/about-eu/countries/index_lv.htm [aplūkots 2014. gada 10. aprīlī].

¹⁴⁷ Eiropas diskriminācijas novēršanas tiesību rokasgrāmata, Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra, Luksemburga: Eiropas Savienības Publikāciju birojs, 2011, 13. lpp.

¹⁴⁸ Van den Berghe F. The EU and Issues of Human Rights Protection: Same Solutions to More Acute Problems? European Law Journal, Vol. 16, No. 2, March 2010. Oxford: Blackwell Publishing Ltd, 2010, p. 114.

¹⁴⁹ The Treaty on European Union, as signed in Maastricht on 7 February 1992. Pieejams: http://europa.eu/eu-law/decision-making/treaties/pdf/treaty_on_european_union/treaty_on_european_union_en.pdf [aplūkots 2014. gada 15. novembrī].

Nacionālo minoritāšu jautājums kļuva aktuāls 1993. gada jūnijā, kad Eiropadomes sanāksmē, kas ir Eiropas Savienības dalībvalstu vadītāju austākā līmeņa tikšanās, pieņēma **Kopenhāgenas pievienošanās kritērijus** jaunajām Centrāleiropas un Austrumeiropas kandidātvalstīm. Starp šiem kritērijiem līdzās ekonomiska rakstura kritērijiem bija iekļauta prasība par **cilvēktiesību ievērošanu un cieņu pret minoritātēm**, kā arī to aizsardzība kā politiskais kritērijs.¹⁵⁰ Pamatā visi politiskie kritēriji, izņemot minoritāšu aizsardzības kritēriju, izrietēja no 1992. gada Līguma par Eiropas Savienību.¹⁵¹ Atsaucoties uz to, ka kandidātvalstīs ir vairāk minoritāšu nekā Eiropas Savienības dalībvalstīs, tika norādīts, ka paplašināšanās procesā jāsasniedz pietiekama minoritāšu integrācijas pakāpe sabiedrībā demokrātijas un starptautiskās stabilitātes nodrošināšanai. Šāds uzstādījums norāda, ka šis kritērijs jāaplūko nevis atsevišķi, bet gan kā demokrātiju un stabilitāti nodrošinošs faktors. Šāda kritērija iekļaušana kandidātvalstīm izvirzītajās prasībās īsti neatbilda toreizējai Eiropas Savienības politikai, kompetencei un pamatprincipiem, jo pat Amsterdamas līgums, kurš „konstitucionalizēja” politiskos jaunu dalībvalstu pievienošanās kritērijus, nesaturēja nekādas norādes uz minoritāšu aizsardzību.¹⁵²

Tā kā nacionālo minoritāšu tiesību ievērošanas kritērijs atšķirībā no citiem Kopenhāgenas dokumenta politiskiem kritērijiem neizrietēja no Eiropas Savienības pamatdokumentiem, bet to iekļāva vienīgi politisku apsvērumu dēļ, tam nebija juridiska pamatojuma.¹⁵³ Lai uzraudzītu kandidātvalstu Kopenhāgenas kritēriju attiecībā uz minoritāšu aizsardzību izpildi, Eiropas Komisija, atsaucoties uz Eiropas Padomes Vispārējo konvenciju un EDSO politikas dokumentiem, vērsās pie EDSO Augstā komisāra nacionālo minoritāšu jautājumos, lai tas sniegtu savu vērtējumu par kandidātvalsts progresu minoritāšu aizsardzībā un dotu norādījumus par turpmāku darbību. Tādā veidā tika veikta ārpus Eiropas Savienības kompetences esošo prasību izpildes uzraudzība. Eiropadome paplašināšanās procesā izveidoja **platformu pamattiesību politikas attīstībai** Eiropas Savienības nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzības jomā vismaz attiecībā pret kandidātvalstīm.¹⁵⁴ Kopš 1997. gada Austrumeiropas valstu ikgadējos progresu ziņojumos šim kritērijam pievērsta īpaša uzmanība. Kaut arī citās Eiropas Savienības valstīs minoritāšu aizsardzības jautājums bija pietiekami aktuāls, piemēram, Ziemeļīrijas, basku vai Korsikas jautājums, no pārējām valstīm šādi

---

¹⁵⁰ Copenhagen European Council, Presidency's Conclusions, EC Bull. 6-1993. Pieejams: http://aei.pitt.edu/1443/1/Copenhagen_june_1993.pdf [aplūkots 2014. gada 15. novembrī].

¹⁵¹ Legal Questions of Enlargement, The European Parliament, Luxembourg, Briefing No 23, PE 167.617, 19 May 1998, p. 8. Pieejams: http://www.europarl.europa.eu/enlargement/briefings/pdf/23a1_en.pdf [aplūkots 2014. gada 19. novembrī].

¹⁵² Hillion C. The Copenhagen Criteria and their Progeny, in Christophe Hillion (ed.) EU Enlargement: A Legal Approach. Oxford: Hart Publishing, 2004, p. 11.

¹⁵³ Hoffmeister F. Changing Requirements for Membership, Handbook on European Enlargement: Commentary on the Enlargement Process, ed. A. Ott and K. Inglis. The Hague: TMC Asser Press, 2002, pp. 90-95.

¹⁵⁴ Hillion C. Enlarging the European Union and deepening its fundamental rights protection, European Policy Analysis, Swedish Institute for European Policy Studies, 2013, p. 4. Pieejams: http://www.sieps.se/sites/default/files/2013_11epa.pdf [aplūkots 2014. gada 19. novembrī].

ziņojumi netika prasīti.¹⁵⁵ Tātad jaunās Eiropas Savienības valstis nacionālo minoritāšu jautājumos vērtēja pēc citiem standartiem nekā „vecās” dalībvalstis.¹⁵⁶

1997. gada 2. oktobrī parakstītā **Amsterdamas līguma, ar kuru tika grozīts Līgums par Eiropas Savienību, Eiropas Kopienu dibināšanas līgums un citi ar tiem saistīti akti** (turpmāk – Amsterdamas līgums) 1. panta astotā daļa paredzēja izmaiņas Līguma par Eiropas Savienību F panta pirmajā daļā, nosakot, ka vērtības, uz kurām dibināta Eiropas Savienība, ir brīvības un demokrātijas principi, **cieņa pret cilvēktiesībām un pamatbrīvībām**, kā arī tiesiskuma un dalībvalstu kopējo principu ievērošana.¹⁵⁷ Pirms Amsterdamas līguma stāšanās spēkā Līguma par Eiropas Savienību F panta 2. punktā uzsvērts, ka jāievēro cieņa pret Eiropas Cilvēktiesību konvencijā garantētajām tiesībām. Tomēr saskaņā ar bijušo L pantu (tagad 46. pants) Eiropas Savienības Tiesas pilnvaras neaptvēra F panta saturu. Savukārt ar Amsterdamas līguma grozījumiem 46. pantā tika panākts, ka Eiropas Savienības Tiesai ir tiesības vērtēt un izlemt, vai iestādes ir ievērojušas pamattiesības.¹⁵⁸ Ar Amsterdamas līguma 1. panta astotajā daļā noteikto respektu pret cilvēktiesībām un pamatbrīvībām, 2. panta septīto daļu, Līgumu par Eiropas Savienību papildinot ar 6. a pantu (pēc grozījumiem 13. pants), neskarot citus līguma noteikumus un nepārsniedzot pilnvaras, Eiropas Savienības institūcijām piešķirtas pilnvaras veikt attiecīgus pasākumus, lai novērstu un cīnītos **pret diskrimināciju dzimuma, rases vai etniskās izcelsmes, reliģijas** vai pārliecības, invaliditātes, vecuma vai dzimumorientācijas dēļ.¹⁵⁹

2000. gada decembrī Nicā pieņēma **Eiropas Savienības Pamattiesību hartu** (turpmāk – Pamattiesību harta), kura juridiski saistoša kļuva 2009. gadā. Tās mērķis ir **aizsargāt personu pamattiesības**, ko varētu skart tiesību akti, kurus pieņem **Eiropas Savienības iestādes un dalībvalstis**, piemērojot Eiropas Savienības līgumus. Pamattiesību hartas 21. pantā aizliegta jebkāda veida diskriminācija, tostarp **rases, ādas krāsas, etniskās izcelsmes, valodas, reliģijas, piederības nacionālajai minoritātei** dēļ. Papildus tam, Pamattiesību hartas 22. pants nosaka, ka Eiropas Savienība **respektē kultūru, reliģiju un valodu daudzveidību**.¹⁶⁰

2000. gada 29. jūnijā pieņemtā Direktīva 2000/43/EK **Rasu vienlīdzības direktīva**, ar kuru Eiropas Savienība ieviesa vienādas attieksmes principu pret personām **neatkarīgi no rases vai**

¹⁵⁵ Topidi K. EU Law, Minorities and Enlargement. Antwerp/Oxford/Portland: Intersentia, 2010, p. 79.

¹⁵⁶ Brunner G. Internationaler Minderheitenschutz. Pieejams: <http://www.uni-koeln.de/jur-fak/ostrecht/minderheitenschutz/> [aplūkots 2012. gada 15. jūnijā].

¹⁵⁷ The Treaty of Amsterdam amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related acts, as signed in Amsterdam on 2 October 1997. Pieejams: <http://www.europarl.europa.eu/topics/treaty/pdf/amst-en.pdf> [aplūkots 2014. gada 19. novembrī].

¹⁵⁸ European Union, Fundamental rights and non-discrimination, Principles. Pieejams: http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/amsterdam_treaty/a10000_en.htm [aplūkots 2014. gada 12. decembrī].

¹⁵⁹ Malloy T. H. The Aspect of Culture in the Social Inclusion of Ethnic Minorities A report undertaken for the European Commission by: The European Centre for Minority Issues, Flensburg, December 2006, p. 37.

¹⁶⁰ Charter of Fundamental Rights of the European Union, 2010/C 83/02. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:en:PDF> [aplūkots 2014. gada 11. septembrī].

etniskās piederības, risina jautājumus par diskrimināciju.¹⁶¹ Direktīvā nav definēta rasu vai etniskā piederība. Lēmumus par šo jēdzienu definēšanu savos tiesību aktos ir jāpieņem dalībvalstīm. Dažas dalībvalstis min tikai etnisko piederību un savos tiesību aktos nemaz neizmanto jēdzienu rase vai rasu piederība. Valstīm direktīvas piemērošanā jāseko, lai netiek ierobežota nacionālo tiesību aktu darbības joma attiecībā pret direktīvu. Dažkārt diskriminācija rasu vai etniskās piederības dēļ pārklājas ar citiem diskriminācijas iemesliem, īpaši valstspiederību, reliģiju un valodu.¹⁶²

2000. gada 27. novembrī pieņemtā Direktīva 2000/78/EK **Nodarbinātības vienlīdzības direktīva**, ar ko ievieš Eiropas Savienībā kopēju sistēmu vienlīdzīgai attieksmei pret nodarbinātību un profesiju, aizliedzot diskrimināciju darba tirgū, pamatojoties uz **personas reliģiju vai ticību**.¹⁶³ Direktīvā ir aizliegta diskriminācija nodarbinātības jomā, pamatojoties uz personas **religisko piederību vai tās uzskatiem**. Aizsardzība pret diskrimināciju attiecināma uz visām personām, kuras seko kādai reliģijai vai uzskatiem. Taču Direktīvas 4. panta 2. punktā ir noteikts, ka baznīcām un citām reliģiskām organizācijām vai organizācijām, kuru darbības pamatā ir konkrēti uzskati, rīkojoties kā darba devējām, ir atļauts piemērot izņēmumus. Šīm organizācijām konkrētos apstākļos ir atļauts noteikt īpašas prasības darba ņēmējiem, pamatojoties uz viņu reliģiju vai uzskatiem, ja prasības attiecībā uz profesiju ir īstas, likumīgas un attaisnotas.¹⁶⁴

Par to, ka izpratne nacionālo minoritāšu aizsardzības jautājumos Eiropas Savienībā arvien pieaug, liecina Eiropas Savienības tiesību attīstība, jo sevišķi **Lisabonas Līguma, ar ko groza Līgumu par Eiropas Savienību un Eiropas Kopienas dibināšanas līgumu** (turpmāk - Lisabonas līgums) pieņemšana, ieviešot Eiropas Savienības pamatdokumentos normas, kuras var attiecināt uz nacionālo minoritāšu aizsardzību, kā arī piešķirot Pamattiesību hartai juridiski saistošu spēku cilvēktiesību nodrošināšanai.¹⁶⁵

Eiropas Savienības ekonomikas integrācija viena pati tiek uzskatīta par nepietiekamu, lai izveidotu stabilu valstu savienību, kas pastāvētu ilgtermiņā, tāpēc ir nepieciešami citi vienojoši elementi, piemēram, kopīgas vērtības. Pēc Lisabonas līguma grozījumu stāšanās spēkā Eiropas

¹⁶¹ Padomes 2000. gada 29. jūnija Direktīva 2000/43/EK, ar ko ievieš vienādas attieksmes principu pret personām neatkarīgi no rasu vai etniskās piederības ("Rasu vienlīdzības direktīva").

¹⁶² Eiropas Komisijas ziņojums Eiropas Parlamentam un Padomei, Kopīgs ziņojums par Padomes 2000. gada 29. jūnija Direktīvas 2000/43/EK, ar ko ievieš vienādas attieksmes principu pret personām neatkarīgi no rasu vai etniskās piederības ("Rasu vienlīdzības direktīvas"), un Padomes 2000. gada 27. Novembra Direktīvas 2000/78/EK, ar ko nosaka kopēju sistēmu vienlīdzīgai attieksmei pret nodarbinātību un profesiju ("Nodarbinātības vienlīdzības direktīvas"), piemērošanu, Brisele, 17.1.2014, COM(2014) 2 final, 11. lpp.

¹⁶³ Padomes 2000. gada 27. novembra Direktīva 2000/78/EK, ar ko nosaka kopēju sistēmu vienlīdzīgai attieksmei pret nodarbinātību un profesiju ("Nodarbinātības vienlīdzības direktīvas").

¹⁶⁴ Eiropas Komisijas ziņojums Eiropas Parlamentam un Padomei, Kopīgs ziņojums par Padomes 2000. gada 29. jūnija Direktīvas 2000/43/EK, ar ko ievieš vienādas attieksmes principu pret personām neatkarīgi no rasu vai etniskās piederības ("Rasu vienlīdzības direktīvas"), un Padomes 2000. gada 27. Novembra Direktīvas 2000/78/EK, ar ko nosaka kopēju sistēmu vienlīdzīgai attieksmei pret nodarbinātību un profesiju ("Nodarbinātības vienlīdzības direktīvas"), piemērošanu, Brisele, 17.1.2014, COM(2014) 2 final, 15. lpp.

¹⁶⁵ Lisabonas Līgums, ar ko groza Līgumu par Eiropas Savienību un Eiropas Kopienas dibināšanas līgumu, parakstīts Lisabonā 2007. gada 13. decembrī, 2007/C 306/01. Pieejams:

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/ALL/?uri=OJ:C:2007:306:TOC> [aplūkots 2014. gada 15. aprīlī].

Savienības būtiskākās vērtības ir uzskaitītas Līguma par Eiropas Savienību 2. pantā,¹⁶⁶ tostarp **cieņa pret cilvēktiesībām, ieskaitot minoritāšu tiesības**. Papildus tam līgumā atzīts, ka šīs vērtības ir kopīgas dalībvalstīm, kuru sabiedrībā valda plurālisms, tolerance, taisnīgums, solidaritāte un kur nav diskriminācijas. No kopīgām vērtībām Eiropas Savienības **kompetences atvasināt nevar**. Tomēr Eiropas Savienībai savā darbībā šīs **vērtības ir jāievēro**. Līguma par Eiropas Savienību 2. pantā minētās vērtības ir jāievēro primāri pašai Eiropas Savienībai. Tā, piemēram, Līguma par Eiropas Savienību 13. panta pirmā daļa nosaka, ka Savienībā ir iestāžu sistēma, kuras uzdevums ir stiprināt tās vērtības. Arī viens no Eiropas Savienības vispārējiem mērķiem ir stiprināt savas vērtības (Līguma par Eiropas Savienību 3. pants). Vērtībām praktiska nozīme ir Eiropas Savienības tiesību aktu tulkošanā. Vērtību kolīzija nav izslēgta. Vērtību katalogam nozīme ir arī attiecībā uz dalībvalstīm. Tā, piemēram, Līguma par Eiropas Savienību 7. pants nosaka, ka dalībvalstij, kas pārkāpj līguma 2. pantā minētās vērtības, var uz laiku atņemt zināmas tiesības. Lēmuma pieņemšanai gan ir nepieciešama tās valsts piekrišana, par kuras rīcību lemj (Līguma par Eiropas Savienību 7. panta otrā daļa).¹⁶⁷

Eiropas Savienības tiesai ir piešķirta skaidri noteikta kompetence, ko tā īsteno **prejudiciālā nolēmuma procedūras un dažādu kategoriju prasību ietvaros**, arī izskatot prasības sakarā ar valsts pienākumu neizpildīšanu, prasības atcelt tiesību aktu un prasības sakarā ar bezdarbību.¹⁶⁸ Atzīstot, ka pamattiesību ievērošana pieder vispārējiem tiesību principiem, kuru ievērošana tai jānodrošina, Eiropas Tiesa ir būtiski veicinājusi šo tiesību aizsardzības standartu paaugstināšanu. Ilgu laiku, balstoties uz Eiropas Kopienas dibināšanas līguma 220. pantu, kurš nosaka tiesas kompetenci, tostarp tiesas tiesības veidot „tiesnešu tiesības”, tiesa, pamatoja savu kompetenci attīstīt šādus vispārējo tiesību principus cilvēktiesību jomā, tādējādi papildinot dibināšanas līgumus.¹⁶⁹ Kopš Lisabonas līguma stāšanās spēkā Eiropas Tiesa var piemērot un interpretēt 2000. gada 7. decembra Eiropas Savienības Pamattiesību hartu, kurai Lisabonas līgumā ir atzīts tāds pats juridiskais spēks kā līgumiem.¹⁷⁰

Eiropas Savienības Padome 2007. gada 15. februārī pieņēma Regulu (EK) Nr. 168/2007, ar kuru izveidoja **Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūru**. Aģentūru dibināja 2007. gada 1. martā, aizstājot Eiropas Rasisma un ksenofobijas uzraudzības centru, tā atrodas Vīnē. Pamattiesību aģentūra ir neatkarīga Kopienas aģentūra, kas **nodarbojas ar pamattiesību jautājumiem** Eiropas

¹⁶⁶ Schewe C. (Ševe K.), Ievads Eiropas Savienības institucionālajās tiesībās, Grām.: Eiropas Savienības tiesības, I daļa, Institucionālās tiesības, C. Schewe (K. Ševes), A. Bukas red. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014, 20. lpp.

¹⁶⁷ Strazdiņš Ģ. Eiropas Savienības tiesību pamati, Grām.: Eiropas Savienības tiesības, I daļa, Institucionālās tiesības, C. Schewe (K. Ševes), A. Bukas red. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014, 86. lpp.

¹⁶⁸ Eiropas Savienības tiesa, Kompetence. Pieejams:

http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7024/#competences [aplūkots 2014. gada 10. novembrī].

¹⁶⁹ Levits E. Vispārējie tiesību principi. Grām.: Eiropas tiesības. Rīga: Juridiskā koledža, 2007, 109. lpp.

¹⁷⁰ Eiropas Savienības tiesa, Tiesa Eiropas Savienības tiesību sistēmā. Pieejams:

http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7024/#jurisprudences [aplūkots 2014. gada 10. novembrī].

Savienībā un tās dalībvalstīs, kurām jāīsteno Kopienas tiesību akti.¹⁷¹ Aģentūra neveic sistemātisku un pastāvīgu uzraudzību dalībvalstīs Līguma par Eiropas Savienību 7. panta izpratnē. Tomēr, pieņemot regulu, Padome nāca klajā ar deklarāciju, ka tā drīkst lūgt aģentūrai kā neatkarīgai institūcijai palīdzību procedūrās saskaņā ar līguma 7. pantu.¹⁷²

Kopš Līguma par Eiropas Savienību pieņemšanas jautājums par cilvēktiesību ievērošanu ir bijis svarīgs un, kā to var konstatēt no tiesību normām, kas ietvertas virknē Eiropas Savienības normatīvo aktu, šī jautājuma nozīmīgums ir pieaudzis. Tomēr attiecībā uz nacionālo minoritāšu tiesībām ir jānorāda, ka vienota un **juridiski saistoša normatīvā regulējuma trūkums liedz šo pasludināto pamatvērtību nodrošināšanu** vienoti visās Eiropas Savienības dalībvalstīs.¹⁷³

Raugoties nākotnē un ņemot vērā, ka Eiropas Savienības paplašināšanās stāsts nav beidzies, un nacionālo minoritāšu tiesību jautājums ir aktuāls vairākām pašreizējām Eiropas Savienības dalībvalstīm, rodas jautājums, kā Eiropas Savienībai vajadzētu īstenot savus centienus nacionālo minoritāšu jautājumu risināšanā. No vienas puses pastāv iespēja turpināt **paļauties uz EDSO politisko uzraudzību un Eiropas Padomes tiesisko regulējumu**, tajā skaitā, izmantojot Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību saistošo spēku un pastarpināti sekojot līdzī nacionālo minoritāšu tiesību nodrošināšanai Eiropas Savienības dalībvalstīs. Otra iespēja ir, izvērtējot Eiropas Savienības iekšējos un ārējos kritērijus, tādus kā valstu suverenitātes ievērošana un subsidiaritātes princips, mēģināt **izstrādāt jaunus nacionālo minoritāšu tiesību standartus** Eiropas Savienības iekšējos tiesību aktos, kuru pieņemšanai šobrīd trūkst kompetences.¹⁷⁴

Šajā saistībā atšķirība starp Eiropas Savienības iekšējiem un ārējiem tiesību aktiem ir vēl viena problēma, kas rada bažas par Eiropas Savienības atsevišķā regulējuma ieviešanu. Sākotnēji Eiropas Savienībā nacionālo minoritāšu tiesības uzskatīja par Eiropas Savienības ārējo jautājumu. Eiropas Savienības paplašināšanās procesa ietvaros, kandidātvalstīm izvirzot prasības attiecībā uz nacionālo minoritāšu tiesību ievērošanu, par Eiropas Savienības ārējo uzskatītais nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzības jautājums kļuva par „iekšējo”. Eiropas Savienības politikas redzeslokā iekļaujot nacionālo minoritāšu aizsardzību, ir jāuzsāk **„iekšējās” un ārējās dimensijas līdzsvara** meklējumi, nacionālo minoritāšu tiesību politikas un normatīvā regulējuma izstrādē Eiropas Savienībā.¹⁷⁵ Līdzsvara meklējumus traucē tas, ka nacionālo minoritāšu tiesības par Eiropas Savienības iekšējo problēmu ir kļuvušas tikai attiecībā uz jaunajām dalībvalstīm. Vecajām

¹⁷¹ ES 2007. gada ziņojums par cilvēktiesībām, Eiropas Savienības Padome, Briselē, 2007. gada 18. oktobrī, (OR. en), 13288/1/07, REV 1, COHOM 88, 8. lpp. Pieejams:

http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/fd/droi20071126_hr_001/droi20071126_hr_001lv.pdf [aplūkots 2014. gada 12. oktobrī].

¹⁷² Ibid., 9. lpp.

¹⁷³ Toggenburg G. N. Menschenrechts- und Minderheitenschutz in der Europäischen Union. In: Europa-Handbuch, W. Weidenfeld, (5. ed.). Bertelsmann Stiftung, 2008, S. 294.

¹⁷⁴ Guliyeva G. Joining Forces or Reinventing the Wheel? The EU and the Protection of National Minorities. International Journal on Minority and Group Rights 17, 2010, p. 288.

¹⁷⁵ Topidi K. EU Law, Minorities and Enlargement. Antwerp/Oxford/Portland: Intersentia, 2010, p. 79.

dalībvalstīm nacionālās minoritātes no Eiropas Savienības viedokļa joprojām ir ārējais jautājums, kas palicis dalībvalstu kompetencē. Šāda atšķirīga pieeja rada grūtības ne tikai jautājuma juridiskās sakārtošanas aspektā, bet arī **veido asimetriju dalībvalstu starpā**. Šī atšķirīgā pieeja ir līdzīga Tautu Savienības sistēmas darbības posmam, un tā var kavēt vienotas Eiropas Savienības politikas nacionālo minoritāšu aizsardzības dokumentu un tiesiskā regulējuma izstrādi un ieviešanu nākotnē.

1.7. Secinājumi

Vēsturiski nacionālo minoritāšu tiesības ir apsteigušas cilvēktiesības. Starpvalstu līgumi, kas garantēja reliģijas brīvību Eiropā, bija agrīno Jauno laiku fenomēns, kuros minoritāšu jautājumi kļuva par vienas valsts starptautiskajām saistībām pret citu valsti. Pirmsākumos starpvalstu līgumos iekļautie nosacījumi par minoritāšu aizsardzību attiecās uz iepriekš pastāvošu tiesību un reliģijas un kultūras saglabāšanu, kā arī vienlīdzības nodrošināšanu, kad grupas apdzīvotā teritorija saskārās ar jaunu citas valsts pārvaldes režīmu robežu izmaiņu gadījumos. Minoritāšu aizsardzības noteikumu iekļaušana starpvalstu līgumos deva pamatu minoritāšu jautājuma risināšanā iejaukties citām valstīm, to vairs neuzskatot par valsts iekšējo lietu. Nacionālo minoritāšu tiesību pirmsākumos regulējums vēl nekļuva par starptautisko tiesību normu, šajā periodā pastāvēja vien atsevišķu valstu prakse minoritāšu aizsardzībā kā individuāls kārtējās situācijas risinājums.

Tautu Savienības laikā noslēgtie nacionālo minoritāšu līgumi iezīmēja svarīgu attīstības pakāpi cilvēktiesību standartu atzīšanā un uzraudzības mehānismu nodrošināšanā. Nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzības līgumi un valstu deklarācijas pirmo reizi izveidoja vienotu starptautisku sistēmu. Tautu Savienības izveidotā nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzības sistēma mainīja tradicionālo uzstādījumu, ka indivīdu tiesības, ieskaitot minoritāšu tiesības, bija katras valsts iekšējā lieta. Jaunā sistēma ierobežoja valstu suverenitāti, paceļot nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzības jautājumu starptautiskā līmenī, jo valstu saistību izpildi uzraudzīja starptautiska organizācija un šīs saistības bija unificētas. Valstīm nācās nodrošināt vienlīdzību un veikt papildu pasākumus nacionālo minoritāšu valodas, reliģijas un izglītības veicināšanai, dodot iespēju saglabāt etniskās īpašības un tradīcijas, tomēr sistēma aptvēra tikai nelielu skaitu valstu.

Nodibinot ANO, pieņēma nostāju, ka nacionālo minoritāšu aizsardzības jomā netiks atjaunota iepriekšējā Tautu Savienības ieviestā sistēma, bet gan, lai panāktu pozitīvas pārmaiņas, to aizstās ar jaunu sistēmu. Šī nostāja atbilda toreiz valdošajam uzskatam, ka līdzšinējo nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzības sistēmu, kas bija paredzēta kā grupu tiesības, jāaizstāj ar vispārējo cilvēktiesību aizsardzības sistēmu, balstītu uz individuālām tiesībām, paredzot nevis minoritāšu aizsardzību atsevišķās valstīs, bet nosakot ikviena cilvēka aizsardzību visās valstīs neatkarīgi no personas nacionālās vai etniskās piederības, tādējādi atsakoties no minoritāšu tiesību aizsardzības starptautiskā līmenī, atstājot šo jautājumu pašu valstu ziņā. Nacionālo minoritāšu aizsardzība

netiešā veidā izrietēja no diskriminācijas aizlieguma. Minoritāšu tiesību jautājumi ilgu laiku palika ārpus starptautiskajiem dokumentiem, jo nebija iespējams panākt starptautiskās sabiedrības vienprātību minoritāšu un to aizsardzības problēmu risināšanā.

EDSO politiskās iniciatīvas 20. gadsimta otrajā pusē bija impulss būtisku izmaiņu veikšanai nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzībā. EDSO izveidoja kā drošības organizāciju, tomēr tās darbība neaprobežojas tikai ar jautājumiem par militāro drošību, atbrūošanas vai robežu jautājumiem. Balstoties uz plašu drošības koncepcijas izpratni, EDSO to attiecina arī uz cilvēktiesībām. Tās ietvaros EDSO radīja unikālu nacionālo minoritāšu aizsardzības sistēmu, kuru veido dokumentu kopums, pārsvarā rekomendācijas, pamatojoties uz 1975. gada Helsinku Nobeiguma aktu, 1990. gada Kopenhāgenas dokumentu un 1990. gada Parīzes Hartu par jaunu Eiropu. Balstoties uz šiem cilvēktiesībām veltītiem dokumentiem risināti ne tikai nacionālo minoritāšu tiesību jautājumi, bet arī izveidots Augstā komisāra nacionālo minoritāšu jautājumos postenis. EDSO izstrādātie nacionālo minoritāšu tiesību standarti ir ANO un Eiropas Padomes ietvaros pieņemto nacionālo minoritāšu tiesību regulējumu pamatā.

Pēc 50 gadus ilgā nosacītā „klusuma” notikumi Austrumeiropā 20. gadsimta 90. gados bija pamats nozīmīgām pārmaiņām ANO ilggadējā skatījumā uz nacionālo minoritāšu tiesībām. 1992. gadā pieņemtā Deklarācija par to personu tiesībām, kuras pieder pie nacionālām vai etniskām, reliģiskām un valodas minoritātēm kaut arī ieteikuma rakstura dokuments, tomēr ievērojami mainīja iepriekšējo ANO pieeju nacionālo minoritāšu tiesību jautājumiem. ANO pieņemot tiesisko regulējumu, kas papildus diskriminācijas aizliegumam vispārējo cilvēktiesību realizācijā, nosaka arī nacionālo minoritāšu tiesības speciālā regulējuma veidā, tādējādi liecinot par to, ka ar diskriminācijas aizliegumu nepietiek, lai efektīvi aizsargātu nacionālo minoritāšu tiesības.

Visā savas darbības laikā Eiropas Padome pastiprinātu uzmanību ir pievērsusi cilvēktiesību aizsardzībai, tomēr kopš Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību pieņemšanas 1995. gadā nacionālo minoritāšu jautājumus risina starptautiskā līmenī juridiski saistošā veidā, nosakot speciālo nacionālo minoritāšu tiesības un principus vadlīniju veidā, bet nacionālo minoritāšu definīciju un tiesību satura jautājumus atstājot pašu valstu ziņā, ņemot vērā, ka tā ir „ietvaru” konvencija.

Nacionālo minoritāšu tiesību attīstības iedalījumu trīs posmos nepieciešams koriģēt, izdalot ceturto posmu, nosacīti to nodēvējot par Eiropas posmu, jo, tieši risinot Eiropas problēmjaudājumus 20. gadsimta 90. gados, izstrādāja un ieviesa jaunu pieeju nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzībai, kas sasauca ar Tautu Savienības regulējumu otrajā posmā, taču vienlaikus saglabā trešajā posmā ieviesto ANO skatupunktu uz nacionālo minoritāšu tiesībām caur vispārējo cilvēktiesību prizmu bez speciālo tiesību noteikšanas. Turklāt tieši EDSO izstrādātie politikas dokumenti kalpoja kā pamats ANO un Eiropas Padomes dokumentiem. Nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzības vēsturiskās

attīstības ciklā iezīmējot jauna, atšķirīga ceturrtā posma sākumu. Ceturrtajā nacionālo minoritāšu tiesību attīstības posmā nacionālo minoritāšu aizsardzība tiek nodrošināta, nosakot gan diskriminācijas aizliegumu, gan speciālās tiesības. Tomēr nepieciešamība ātri reaģēt uz pārmaiņām Eiropā radīja sasteigtību starptautisko dokumentu pieņemšanā. Rezultātā vērojams konsekvences trūkums nacionālo minoritāšu aizsardzības regulējumā dažādos līmeņos, radot plašas tiesību subjekta noteikšanas un tiesību normu interpretācijas iespējas.

Pievēršanās cilvēktiesībām un nacionālo minoritāšu aizsardzībai ir jauns izaicinājums Eiropas Savienības politikai. Analizējot ANO sistēmu, Eiropas Padomes regulējumu un EDSO politikas dokumentus, jāsecina, ka konsekvences trūkuma dēļ vienotas nacionālo minoritāšu aizsardzības nodrošināšanai ar to nepietiek, tāpēc Eiropas Savienības ietvaros jāpieņem lēmumi par saskaņotu rīcību un politiku nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzībā. Līdz ar ekonomiskās un politiskās integrācijas procesu intensifikāciju 20. gadsimta beigās, 21. gadsimta pirmajā desmitgadē Eiropas Savienībai nācās izstrādāt jaunu politiku to problēmu risināšanai, kas izrietēja no Eiropas Savienības paplašināšanas procesiem. Sākotnēji nacionālo minoritāšu tiesības Eiropas Savienībā uzskatīja par ārējo jautājumu. Nacionālo minoritāšu tiesības kļuva par Eiropas Savienības iekšējo jautājumu paplašināšanās procesa ietvaros, kandidātvalstīm izvirzot prasības attiecībā uz nacionālo minoritāšu tiesību ievērošanu. Nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzība kalpoja kā politisks uzstādījums pievienošanās procesā jaunajām kandidātvalstīm no Centrāleiropas un Austrumeiropas, jo Eiropas Savienība apzinājās, ka pēc šo valstu iestāšanās tai vairs nebūs iespēju ietekmēt dalībvalstu politiku un tiesisko regulējumu attiecībā uz nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzības nodrošināšanu trūkstošās kompetences dēļ.

Par nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzības prasību ievērošanu jaunajām dalībvalstīm no Austrumeiropas jāsniiedz regulāri ziņojumi, savukārt vecajām Eiropas Savienības dalībvalstīm nekādi papildu pienākumi attiecībā uz nacionālo minoritāšu tiesību ievērošanu nav noteikti. Līdzīgi kā Tautu Savienības sistēmas darbības laikā, šāda atšķirīga pieeja ir radījusi asimetriju dalībvalstu vidū nacionālo minoritāšu aizsardzības jomā. Ar Lisabonas līgumā noteiktajiem grozījumiem nacionālo minoritāšu tiesības iekļāva Eiropas Savienības pamatvērtībās, kā arī Pamattiesību hartai piešķīra juridiski saistošu spēku, tādējādi cilvēktiesību un nacionālo minoritāšu tiesību ievērošanu attiecinot uz Eiropas Savienības institūcijām un dalībvalstīm. Neraugoties uz tik nozīmīgām pārmaiņām, Eiropas Savienībai tomēr nav juridisku līdzekļu un dalībvalstu dota pilnvarojuma izstrādāt un ieviest vienotu nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzības regulējumu visās Eiropas Savienības dalībvalstīs.

2. Nacionālo minoritāšu tiesību tvēruma noteikšanas teorētiskā analīze

Saskaņā ar Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību 1. pantu nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzība ir neatņemama starptautisko cilvēktiesību daļa. Cilvēktiesības ir tiesību joma, kas regulē attiecības starp valsti un indivīdu (indivīdu grupām). Kā ir uzsvēris E. Levits „**cilvēktiesības nosaka standartus**, kādai ir jābūt **valsts attieksmei pret indivīdu**, kā arī **aizsardzības mehānismu** pret valsts, to institūciju un amatpersonu izdarītajiem pārkāpumiem pret indivīdu.”¹⁷⁶ Cilvēktiesību jēdziens, tāpat kā tiesību jēdziens vispār, norāda uz sociāla rakstura attiecībām starp divām iesaistītām personām – tiesību subjektu un pienākumu subjektu. Šīm attiecībām ir raksturīgi, ka **tiesību subjekts** vērš pret **pienākumu subjektu** kādu pamatotu un subjektīvu tiesību prasīt konkrētu **tiesību objektu** – tiesību saturu, kura ievērošanu nepieciešamības gadījumā var panākt.¹⁷⁷ Papildus tam jāapzina **cilvēktiesību robežas**, respektīvi, tas, cik tālu tiesības sniedzas, nepārkāpjot citu personu tiesības, cik lielā apjomā šīm tiesībām ir jābūt nodrošinātām no valsts puses, ievērojot valsts tiesības sabiedrības interesēs zināmā mērā ierobežot privātpersonu cilvēktiesības. Tādējādi tiek iegūta pilna aina par tiesību īstenošanas iespējām kā priekšnoteikums pareizai izpratnei tiesību ievērošanai un piemērošanai praksē.¹⁷⁸

Nacionālo minoritāšu tiesības cilvēktiesību ietvaros tiek izceltas kā atsevišķa tiesību kategorija. Paradoksāli, bet šajā tiesību jomā subjekts nav definēts. Savukārt tiesiskajam regulējumam ir juridiski saistošs raksturs, kas tomēr ir pārāk vispārīgs, kā vadlīnijas, kuras jāņem vērā, ieviešot tiesību normas nacionālajos normatīvajos aktos atbilstoši savai situācijai, obligāts ir tikai diskriminācijas aizliegums cilvēktiesību ietvaros. Tomēr ir izveidots uzraudzības mehānisms, monitoringi, īpašas institūcijas, tiek sniegti valstu ziņojumi un starptautisko organizāciju politiskie paziņojumi, savstarpējā valstu un starptautisko organizāciju sadarbībā izstrādāti un īstenoti nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzības un veicināšanas pasākumi.¹⁷⁹ Minoritāšu jautājumus raksturo liels skaits iesaistīto dalībnieku, ievērojama politikas un ieteikuma rakstura dokumentu pārpilnība, bet tajā pašā laikā salīdzinoši neliels ir juridiski saistošu tiesību normu skaits.¹⁸⁰ Daudzveidīgais starptautisko organizāciju pieņemtais tiesiskais regulējums universālā un reģionālā līmenī, kā arī plašās tiesību normu interpretācijas iespējas norāda uz to, ka nacionālo minoritāšu tiesību adekvātai ievērošanai un pielietošanai īpaša nozīme ir šo tiesību tvēruma noteikšanas un izpratnes aspektam, apzinot nacionālo minoritāšu tiesību vietu starptautisko tiesību sistēmā.

¹⁷⁶ Levits E. Cilvēktiesību piemērošanas pamatjautājumi Latvijā. Grām.: I. Ziemeles red., Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā. Rīga: SIA „Izglītības solī”, 2000, 241. lpp.

¹⁷⁷ Kēnigs M. Cilvēktiesības. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010, 11. lpp.

¹⁷⁸ Levits E. Cilvēktiesību piemērošanas pamatjautājumi Latvijā. Grām.: I. Ziemeles red., Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā. Rīga: SIA „Izglītības solī”, 2000, 277. lpp.

¹⁷⁹ A Compilation of Minority Rights Standards, ed. Alfredsson G., Melander G. Lund: Raoul Wallenberg Institute, 1997, p. 13. Pieejams: <http://www.osce.org/hcnm/78930> [aplūkots 2014. gada 12. jūnijā].

¹⁸⁰ Benoît-Rohmer F. The Minority Question in Europe: Towards a Coherent System of Protection for National Minorities. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 1996, p. 59.

2.1. Nacionālo minoritāšu tiesības starptautisko tiesību sistēmā

Nacionālo minoritāšu tiesības izriet no Apvienoto Nāciju Organizācijas un tās priekšteces Tautu Savienības izstrādātajiem cilvēktiesību standartiem, kaut gan faktiski **starptautisko cilvēktiesību standartu aizsākums ir Tautu Savienības izveidotā minoritāšu tiesību sistēma.**¹⁸¹ Politisko notikumu rezultātā pēc Otrā pasaules kara ANO ietvaros starptautiskā līmenī izvirzīja ievērojamu skaitu jaunu noteikumu un nostāju, kuru sakopojums tagad ir atzīts par starptautiskām tiesībām. Īpaši tas attiecināms uz cilvēktiesībām kā no dabiskām tiesībām izrietošām tiesībām. Cilvēktiesības kā miera nodrošināšanas garants šajā periodā tika paceltas augstākā pārnacionālā līmenī, piešķirot tām universālu raksturu.¹⁸² Cilvēktiesības, kas 1948. gada 10. decembrī proklamētas ANO Vispārējā cilvēktiesību deklarācijā, 20. gadsimta otrajā pusē visā pasaulē kļuva par valstu politiskās darbības atskaites punktu.¹⁸³

Ideja par to, ka cilvēktiesības varētu būt aizsargātas starptautiskā līmenī, attīstījās lēnām. Vēl 19. gadsimtā un 20. gadsimta sākumā tolaik dominējošās valstu suverenitātes koncepcijas uzstādījums izrādījās nepārvarams šķērslis centieniem indivīdu tiesību aizsardzības jomā piemērot valstīm starptautiskās juridiskās saistības. Lūzuma punkts šai tradicionālajai pieejai starptautiskajās tiesībās iestājās pēc Otrā pasaules kara, kurā cilvēktiesības tika ļaunprātīgi pārkāptas vislielākā mērā.¹⁸⁴ Līdz ar to starptautiskajās tiesībās noteicošais **valstu suverenitātes princips attiecībā uz cilvēktiesībām tomēr tika ierobežots**, panākot, ka valstis atzīst cilvēktiesību statusa paaugstināšanu starptautiskā līmenī kā labāko iespējamo risinājumu pašu valstu interesēs.¹⁸⁵

Nacionālo minoritāšu tiesību vieta starptautiskajās tiesībās noskaidrojama, pētot to iekļaušanos cilvēktiesību sistēmā, vispirms vērtējot nacionālo minoritāšu tiesību universālumu, saistību ar dabiskajām tiesībām un cilvēktiesību paaudzēm, tālāk nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzību, kas izriet no vispārējo cilvēktiesību normām, aplūkojot atsevišķi no tiesībām saglabāt savas grupas kultūras identitāti nacionālo minoritāšu speciālo tiesību ietvaros.

2.1.1. Nacionālo minoritāšu tiesības kā cilvēktiesību sastāvdaļa

Cilvēktiesības ir augstākās prioritātes cilvēkam pienākošos tiesību minimums, kas ietver materiālos labumus, personīgās brīvības un drošības aizsardzību un ko saskaņā ar taisnīguma principu katrs cilvēks var saprātīgi prasīt no citiem cilvēkiem un valsts institūcijām.¹⁸⁶ Cilvēktiesībām piemīt prasība pēc universālas piemērojamības. Cilvēktiesību spēkā esamību nevar

¹⁸¹ Baldwin C. The Office of the High Commissioner for Human Rights and Minority Rights. *International Journal on Minority and Group Rights*, 2007, 14, p. 357.

¹⁸² Doomen J. The Meaning of 'International Law'. *The Open Law Journal*, Volume 4, 2011, p. 21.

¹⁸³ Kēnigs M. *Cilvēktiesības*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010, 10. lpp.

¹⁸⁴ Janis M. W., Noyes J. E. *Cases and Commentary on International Law*. St. Paul: West Group, 2001, p. 344.

¹⁸⁵ Castellino J. The Protection of Minorities and Indigenous Peoples in International Law: A Comparative Temporal Analysis. *International Journal on Minority and Group Rights* 17, 2010, Martinus Nijhoff, p. 409.

¹⁸⁶ Orend B. *Human Rights: Concept and Context*. Peterborough: Broadview Press, 2002, p. 34.

pamatot ar norādi uz noteiktas sabiedrības tradīcijām, paražām vai likumiem, kas izveidojušies vēsturiski, tās var pasludināt par **visu cilvēku leģitīmām prasībām**, balstoties uz dabiskajām tiesībām. Universālums izriet no dabisko tiesību klasiskās mācības, kas, balstoties uz sengrieķu filozofiju un seno romiešu juristu darbiem, radās Eiropā agrīnajos Jaunajos laikos. **Dabiskās tiesības** ir daļa no visaptverošas noteikumu sistēmas par tiesībām un pienākumiem, kurus ievērojot, cilvēks īsteno savu dabu. Dabiskajās tiesībās ir ietverta pamatideja par cilvēku dabisko vienlīdzību, kas tādējādi uzsver to universālumu.¹⁸⁷ Aplūkojot nacionālo minoritāšu tiesības kā no dabiskajām tiesībām izrietošas tiesības cilvēku dabiskās vienlīdzības sasniegšanai, kad cilvēks īsteno savu dabu, tās var uzskatīt par **universālām**.

Universālismu dažkārt aplūko kā formas jautājumu. Šādā skatījumā **cilvēktiesības ir universālas**, jo gandrīz visas pasaules valstis ir pievienojušās starptautiskiem līgumiem vai pieņēmušas starptautiskās deklarācijas, rezolūcijas un cita veida dokumentus, kuros iestrādāti cilvēktiesību jautājumi. Tā kā starptautiskās cilvēktiesības formāli pieņemtas visā pasaulē, to universālisms ir tiesiskā realitāte.¹⁸⁸ Starptautiskajās tiesībās pastāv **cilvēka tiesību un brīvību sekmēšanas un ievērošanas princips** (*principles of respect of human rights*), kas nozīmē, ka cilvēktiesību aizsardzības universālās normas iekļaujamas nacionālajos normatīvajos aktos. Valstu pienākums ir cienīt un ievērot cilvēka pamattiesības un brīvības bez diskriminācijas, tostarp neatkarīgi no **rases, dzimuma, valodas un reliģijas**. Tas nozīmē, ka cilvēka tiesības un brīvības ir jāievēro visās valstīs un attiecībā uz visiem cilvēkiem.¹⁸⁹

Cilvēktiesību universālais raksturs paredz, ka tās ir visu pasaules cilvēku tiesības. Šādā nozīmē universālisms ir saistīts ar cilvēktiesību piemērošanas vērienu, apvienojot plašāku piemērošanas sfēru *ratione loci* ar plašāku darbības sfēru *ratione personae*. Tomēr attiecībā uz cilvēktiesībām ģeogrāfiskā piesaiste ir lieka, jo to piemērošana visiem cilvēkiem bez izņēmuma automātiski nozīmē, ka **cilvēktiesības ir piemērojamas visiem neatkarīgi no personas atrašanās vietas**. Turklāt universālisms kā vispārēja piemērojamība paredz jebkuru ierobežojošu kritēriju – laiks, vieta, nacionalitāte, rase, dzimums, vecums, valoda, reliģija, politiskie vai citi apstākļi – neesamību. Tādējādi universālisma princips ir cieši saistīts ar vienlīdzību un diskriminācijas aizliegumu. Vienlīdzības un diskriminācijas aizlieguma deklarēšanu juridiskos terminos var uzskatīt par būtisku veidu, kā garantēt cilvēktiesību universālismu. Lai pildītu šo savu funkciju, **diskriminācijas aizliegumam jāattiecas uz visu cilvēktiesību baudīšanu**.¹⁹⁰

Raugoties no nacionālo minoritāšu tiesības regulējošo starptautisko līgumu darbības lauka, redzams, ka nacionālo minoritāšu tiesības **nav universālas**, jo lielākā daļa pasaules valstu

¹⁸⁷ Kēnigs M. Cilvēktiesības. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010, 93.- 94. lpp.

¹⁸⁸ Brems E. Human Rights: Universality and Diversity. The Hague: Kluwer Law International, 2001, p. 5.

¹⁸⁹ Balodis R. Valsts un Baznīca. Rīga: Nordik, 2000, 123.lpp., zemsvītras skaidrojums.

¹⁹⁰ Brems E. Human Rights: Universality and Diversity. The Hague: Kluwer Law International, 2001, p. 4.

starptautiskā līmenī nav uzņēmušās šādas saistības. Izvērtējot divus tieši nacionālo minoritāšu tiesībām veltītos starptautiskos dokumentus, proti, Eiropas Padomes Vispārējo konvenciju par nacionālo minoritāšu aizsardzību un ANO Deklarāciju par to personu tiesībām, kuras pieder pie nacionālām vai etniskām, reliģiskām un valodas minoritātēm, jāsecina, ka atbilstoši tradicionālajam starptautisko tiesību iedalījumam juridiski saistošajās tiesībās jeb *hard law* un ieteikuma tiesībās *soft law*¹⁹¹ Eiropas Padomes konvencija dalībvalstīm ir juridiski saistoša, savukārt ANO deklarācija ir ieteikuma rakstura dokuments. Ņemot vērā Vispārējās konvencijas vispārējo formulējumu un tajā ietvertās plašās tiesību normu interpretācijas un piemērošanas variāciju iespējas, EDSO ietvaros pieņemtās tematiskās rekomendācijas un vadlīnijas, kā arī Eiropas Padomes rezolūcijas ir politiski dokumenti ar ieteikuma raksturu, kuriem ir liela loma tādā politizētā un vispārīgā tiesību jomā kā nacionālo minoritāšu tiesības. Atbilstoši D. Forsaita (*David P. Forsythe*) iedalījumam, Vispārējā konvencija, neskatoties uz to, ka ir starptautisks līgums ar juridiski saistošu spēku, tiek iedalīta pie *soft law* tiesībām, jo tajā nav paredzēta tiesas procedūra un teksta formulējums ir vispārīgs, un uzraugošās institūcijas lēmumiem vai atzinumiem nav juridiska spēka, tikai ieteikuma raksturs.¹⁹²

Saskaņā ar Vispārējās konvencijas Paskaidrojošā ziņojuma 10. punktu konvencijas mērķis ir precizēt juridiskos principus, lai nodrošinātu nacionālo minoritāšu aizsardzību. Konvencijā ietverti programmas tipa nosacījumi, kas izvirza mērķus, kuri valstīm ir jāsasniedz. Šie nosacījumi nav piemērojami tieši, tas ļauj attiecīgām valstīm tos izvērtēt un ņemt vērā specifiskos apstākļus, īstenojot mērķus, kurus tās apņēmušās sasniegt, kā tas noteikts konvencijas Paskaidrojošā ziņojuma 11. punktā. Vispārējā konvencijā izteiktie principi jāīsteno ar nacionālo normatīvo aktu un valdības piemērotas politikas palīdzību (13. punkts).¹⁹³

Nacionālo minoritāšu tiesību normu izstrāde un pieņemšana lielā mērā bija atkarīga no valstu starptautiskās politikas kompromisiem, tādējādi tiesību normu interpretācijā un piemērošanā ieteikuma rakstura tiesību dokumentiem ir būtiska nozīme, it īpaši tādēļ, ka izšķirošā loma nacionālo minoritāšu tiesību nodrošināšanā ir to inkorporēšanai katras valsts nacionālajās tiesību sistēmās.¹⁹⁴ Savukārt, attiecībā uz diskriminācijas aizlieguma tiesību normām pie nacionālām minoritātēm piederošu personu cilvēktiesību un pamatbrīvību realizācijā tiek piemēroti juridiski saistošie starptautiskie cilvēktiesību līgumi.

Vērtējot nacionālo minoritāšu tiesības no subjektu pārklājuma viedokļa, jāsecina, ka tās **nav universālas**. Nacionālo minoritāšu tiesības nav attiecināmas uz jebkuru cilvēku, tās attiecas uz

¹⁹¹ Wolfrum R., Röben V. *Legitimacy in International Law*. Heidelberg: Springer Science & Business Media, 2008, p. 248.

¹⁹² Forsythe D. P. *Human Rights in International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004, p. 12.

¹⁹³ Framework Convention for the Protection of National Minorities and Explanatory_Report. Pieejams: http://www.coe.int/T/e/human_rights/Minorities/2.FRAMEWORK_CONVENTION_%28MONITORING%29/1.Texts/FCNM%20CoE%20version%20Latvian.pdf. S [aplūkots 2010. gada 20. jūlijā].

¹⁹⁴ *Encyclopedia of Human Rights*, ed. D. P. Forsythe, Volume 3. Oxford: Oxford University Press, 2009, p. 520.

konkrētām grupām piederošām personām, kuras atsevišķās valstīs varētu pretendēt uz īpašu tiesisko režīmu. Atkarībā no politiskā uzstādījuma un apstākļiem konkrētā sabiedrībā valsts papildus nediskriminācijai var nodrošināt arī nacionālo minoritāšu tiesības, ieviešot aktīvu aizsardzību un atbalstu nacionālo minoritāšu kultūras uzturēšanā un attīstībā ar speciālām tiesību normām.¹⁹⁵ Turklāt pamatojums nacionālo minoritāšu aizsardzībai šo speciālo tiesību daļā izriet nevis no indivīda kā tāda saskaņā ar dabiskajām tiesībām, bet no tā, vai attiecīgā nacionālo minoritāšu grupa pastāv, un no šo tiesību mērķa aizsargāt nacionālo minoritāšu grupas, ne indivīda, kultūru.

ANO ietvaros tiek runāts par trīs cilvēktiesību „paaudzēm”: pirmās paaudzes pilsoniskajām un politiskajām tiesībām, otrās paaudzes ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām, kā arī par solidaritātes jeb trešās paaudzes tiesībām.¹⁹⁶ Vispārēji atzīts, ka trešās paaudzes tiesības nav daļa no esošām tiesībām, bet ir pilnīgi „jaunas” tiesības.¹⁹⁷ Nacionālo minoritāšu tiesības saskaņā ar šo tradicionālo iedalījumu ir trešās paaudzes cilvēktiesības, kas lielā mērā saistītas ar diskriminācijas aizlieguma tiesību normām pirmās paaudzes un otrās paaudzes tiesību realizācijā.¹⁹⁸

Pirmās paaudzes cilvēktiesību aizsardzība ir visefektīvākā, jo pārkāpumu gadījumos ir iespējams panākt tiesisko aizsardzību, prasot no valstīm pārkāpuma novēršanu vai kompensāciju. Attiecībā uz otrās paaudzes tiesībām katrā atsevišķā gadījumā panākt valstīm saistošus lēmumus ir jau grūtāk, jo šo tiesību nodrošināšanā parasti ir nepieciešams balstīties uz valsts finanšu un citu resursu pieejamību, kā arī likumdevēja un izpildvaras institūciju politiskiem lēmumiem. Savukārt trešā cilvēktiesību paaudze neparedz īpašas individuālās tiesību aizsardzības procedūras, atsevišķos gadījumos aprobežojoties tikai ar vispārējo uzraudzību.¹⁹⁹

No tā var secināt, ka nacionālo minoritāšu tiesībām ir komplekss raksturs, to vieta cilvēktiesību ietvaros nav viennozīmīga. Tādēļ ir nepieciešams aplūkot detalizētāk nacionālo minoritāšu tiesību daļu, kura izriet no vienlīdzības principa un tiek nodrošināta ar diskriminācijas aizlieguma tiesību normām, atsevišķi no tām nacionālo minoritāšu tiesībām, kuru mērķis ir aizsargāt nacionālo minoritāšu grupas identitāti un kultūru.

2.1.2. Vienlīdzības un diskriminācijas aizlieguma principi

Visā cilvēces attīstības vēsturē viens no cilvēces attīstības vadmotīviem ir bijis panākt, lai pasaulē valdītu **taisnīgums**. Visās kultūrās ir atzīts taisnīgums, kas aptver dažādas kultūras un laikmetus, tādēļ visu cilvēci var dēvēt par taisnīguma kopību. Kopīgais sākas ar prasību pēc

¹⁹⁵ Encyclopedia of Human Rights, ed. D. P. Forsythe, Volume 3. Oxford: Oxford University Press, 2009, p. 514.

¹⁹⁶ Kēnigs M. Cilvēktiesības. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010, 13. lpp.

¹⁹⁷ Brownlie I. Principles of Public International Law. Oxford: Oxford University Press, 2003, p. 541.

¹⁹⁸ Schoder C. Vom Minderheitschutz zum Schutz verwundbarer Gruppen: kollektive Aspekte im internationalen Menschenrechtssystem, Nationale Menschenrechtskommissionen zur innerstaatlichen Umsetzung. Zürich: Schulthess, 1999, S. 46.

¹⁹⁹ Malanczuk P. Akehurst's Modern Introduction to International Law. London and New York Taylor & Francis, 1997, p. 210.

vienlīdzības. Vienlīdzība pieder pie pamattiesībām un cilvēktiesībām: ikvienam pēc tā vērtības kā cilvēkam vispār.²⁰⁰ Vairumā tagadējo sabiedrību var konstatēt ne tikai politisko, bet arī sabiedrisko, reliģisko un kultūras daudzveidību. Šī daudzveidība nav tikai fakts, tai ir arī zināma vērtība. Neiekrītot relativismā, kad ikvienā dzīves formā saskata vienādas humānās pašrealizācijas izredzes, tomēr nevar noliegt, ka **daudzveidība ļauj cilvēku iespējām izpausties daudz vairāk** nekā to spēj atsevišķi indivīdi vai homogēnas grupas. Tā kā daudzveidība pieļauj visatšķirīgāko cilvēka dzīves formu brīvību un šo brīvību nodrošina visiem, tad tā iestājas par taisnīguma principu.²⁰¹

Jēdzienu **vienlīdzība** mūsdienās lieto nevis tā parastajā izpratnē, nošķirot tiesības un vienlīdzību kā nodalītas vienības, bet vairāk kā **sinonīmu taisnīgumam**. Aplūkojot vienlīdzību kā starptautisko tiesību atskaites punktu, parasti atsaucas uz dabiskām tiesībām, tā pastiprinot savu argumentāciju, lai izvairītos no pārmetumiem par subjektīvismu. Tādējādi šie jēdzieni – vienlīdzība, taisnīgums un dabiskās tiesības, bieži vien ir saplūduši cits citā ar identisku jēdzienisko kodolu.²⁰²

Tiesību teorijā **vienlīdzības un diskriminācijas aizlieguma principi** ir savstarpēji saistīti jēdzieni, kas ir būtiski starptautisko cilvēktiesību normām. Nediskriminācijas būtības divi aspekti ir tiesības uz vienlīdzību likuma priekšā un ar to saistītās tiesības uz vienlīdzīgu likuma aizsardzību. K. Dupate diskriminācijas aizlieguma filozofisko būtību skaidro, atsaucoties uz Aristoteļa paradigmu, un norāda, ka līdzīgās situācijās ir jāizturas līdzīgi, bet atšķirīgās – atšķirīgi samērā ar šo situāciju atšķirību. Tātad, lai nodrošinātu vienlīdzību, pret personām vienādā situācijā jāizturas vienādi, bet pret personām dažādās situācijās jāizturas dažādi.²⁰³ Vienlīdzības un nediskriminācijas principi ietver gan *de facto* (reālo) vienlīdzību, gan *de jure* (formālo) vienlīdzību. Formāla vienlīdzība paredz, ka vienlīdzība ir sasniegta, ja likumos vai politikas dokumentos visu grupu cilvēki ir traktēti neitrāli. Savukārt reālā vienlīdzība raksturo likumu un politikas reālo ietekmi uz praksi. Reālā vienlīdzība tiecas novērst nevienlīdzīgās negatīvās prakses raksturīgākos trūkumus.²⁰⁴

Tā kā pastāvošie **nacionālo minoritāšu tiesību standarti ir cilvēktiesību sastāvdaļa**, tad par izejas punktu kalpo pieņēmums, ka valstis ievēro visas parējās saistības cilvēktiesību jomā, jo īpaši **diskriminācijas aizliegumu**. Cilvēktiesību galvenais mērķis ir individuālas personības pilnīga un brīva attīstība vienlīdzības apstākļos. Pilsoniskai sabiedrībai ir jābūt atvērtai un elastīgai pret izmaiņām, **integrējot sevī visas, arī pie nacionālām minoritātēm piederošas personas**.²⁰⁵

²⁰⁰ Hefe O. Taisnīgums. Rīga: Zvaigzne ABC, 2009, 10. lpp.

²⁰¹ Turpat, 93. lpp.

²⁰² Malanczuk P. Akehurst's Modern Introduction to International Law. London and New York: Taylor & Francis, 1997, p. 55.

²⁰³ Dupate K. Statistikas datu izmantošana diskriminācijas gadījumu pierādīšanai. Salīdzinošās judikatūras analīzes veikšana starp dažādām Eiropas Savienības dalībvalstīm. Rīga: Latvijas Cilvēktiesību centrs, 2014, 8.lpp. Pieejams: <http://cilvektiesibas.org.lv/site/attachments/04/06/2014/R08xx-Brosura64lpp-1dala.pdf> [aplūkots 2013. gada 13. oktobrī].

²⁰⁴ Human rights monitoring, A Field Mission Manual, ed. A. F. Jacobsen. Leiden: Martinus Nijhoff, 2008, p. 523.

²⁰⁵ The Hague Recommendations Regarding the Education Rights of National Minorities & Explanatory Note. The Hague: Office of the High Commissioner on National Minorities, 1996, p. 3.

Diskriminācijas aizliegums ir viens no cilvēktiesību fundamentālajiem principiem no pirmās cilvēktiesību paaudzes. Šīs paaudzes tiesībām ir raksturīga tiesību satura skaidrība. Pirmkārt, tas ir tādēļ, ka valstis, kuras ir galvenās cilvēktiesību radītājas, spējušas vienoties par detalizētām tiesību normām starptautiskajos cilvēktiesību līgumos. Daļēji arī tāpēc, ka ekonomiskā situācija valstī neietekmē pilsonisko un politisko tiesību īstenošanu tik lielā mērā, kā tas ietekmē sociālo, ekonomisko un kultūras garantiju ieviešanu. Tomēr ir grūti runāt par diskriminācijas aizlieguma vispārīgo absolūto raksturu, jo tas attiecas uz daudzām atšķirīgām sfērām.²⁰⁶

Diskriminācijas aizlieguma princips izriet no Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 1. pantā noteiktā vienlīdzības principa – visi cilvēki piedzimst brīvi un vienlīdzīgi savā cieņā un tiesībās, kā arī no 2. pantā noteiktā, ka katram cilvēkam jābūt apveltītam ar visām tiesībām un visām brīvībām, kas pasludinātas deklarācijā neatkarīgi no rases, ādas krāsas, dzimuma, valodas, reliģijas, politiskās vai citas pārliecības, nacionālās vai citas izcelsmes, mantiskā stāvokļa, kārtas vai cita stāvokļa.²⁰⁷ E. Levits norāda, ka teorijā diskriminācijas aizliegumu pieņemts uzskatīt kā vienlīdzības principa palīgelementu, jo „tas ir specifisks regulējums vienlīdzības principa ietvaros, kas noteiktā situācijā to precizē un palīdz to piemērot, kā arī papildus nepieļauj vai apgrūtina nevienlīdzīgas attieksmes attaisnojumu”.²⁰⁸

No starptautiskajiem cilvēktiesību līgumiem un to īstenošanas uzraugošo institūciju sniegtajiem komentāriem un rekomendācijām, izriet, ka vienlīdzības princips un diskriminācijas aizlieguma princips ir noteikti kā vispārējās „šķērsgriezuma” (*cross-cutting*) cilvēktiesību normas, attiecināmas uz visu cilvēktiesību īstenošanu.²⁰⁹ **Diskriminācijas aizliegums nepastāv atsevišķi** pats par sevi, tas vienmēr **ir saistīts ar kādu no cilvēktiesībām**. ANO Cilvēktiesību komiteja savos komentāros diskriminācijas aizlieguma principu ir noteikusi kā galveno principu cilvēktiesību aizsardzības nodrošināšanai, kas kā vispārējā „šķērsgriezuma” cilvēktiesību norma tiek izmantots visos starptautiskos cilvēktiesību līgumos.²¹⁰ Tādējādi diskriminācijas aizlieguma princips sublimējas visu cilvēktiesību realizācijā, panākot, ka cilvēktiesības ir garantētas ikvienam indivīdam un grupai nediskriminējošā veidā neatkarīgi no identitātes, personiskām īpašībām vai situācijas.²¹¹ Diskriminācijas aizliegums nacionālām minoritātēm nodrošina tikai vispārējo cilvēktiesību un

²⁰⁶ Mīts M. Pilsoniskās un politiskās tiesības. Grām.: Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā I.Ziemeles red. Rīga: SIA „Izglītības solī”, 2000, 69. lpp.

²⁰⁷ Universal Declaration of Human Rights. Pieejams: <http://www.un.org/en/documents/udhr/> [aplūkots 2013. gada 02. oktobrī].

²⁰⁸ Levits E. 91. Visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā. Cilvēka tiesības tiek īstenotas bez jebkādas diskriminācijas. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 74., 88.-89.lpp.

²⁰⁹ Human Rights Indicators, A Guide to Measurement and Implementation. New York, Geneva: United Nations, 2012, p. 13.

²¹⁰ United Nations Human Rights Committee (HRC), General Comment 18: Non-discrimination, 37th session (1989), para 12.

²¹¹ Machnyikova Z., Hollo L. The Principles of Non-discrimination and Full and Effective Equality and Political Participation. Political Participation of Minorities: A Commentary on International Standards and Practice, eds. M. Weller. Oxford: Oxford University Press, 2010, p. 98.

brīvību aizsardzības realizāciju kā ikvienai citai personai, tostarp arī vairācumam, piemēram, tiesības uz taisnīgu tiesu, pulcēšanās un biedrošanās brīvību, privātās dzīves neaizskaramību, u.c.²¹²

Diskriminācija var izpausties dažādos veidos. Parasti starptautiskie tiesību dokumenti nesniedz dažādu diskriminācijas veidu definīcijas, vien nosaka, ka diskriminācija ir situācijā, kur mazāk labvēlīgas attieksmes iemesls ir kāda no diskriminācijas aizlieguma pazīmēm.²¹³ Eiropas diskriminācijas novēršanas tiesības, pie kurām pieder Eiropas Savienības diskriminācijas novēršanas direktīvas un Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 14. pants un Protokols Nr. 12, aizliedz diskrimināciju dažādos apstākļos un ar dažādu pamatojumu. Diskriminācijas aizlieguma tiesību mērķis ir sniegt visām personām vienlīdzīgas un godīgas izredzes piekļūt sabiedrības nodrošinātajām iespējām. Šajos dokumentos ir noteikts, ka pret personām, kuras ir līdzīgā situācijā, ir jāattiecas līdzīgi un pret tām nevar attiekties mazāk labvēlīgi. Ja **attieksme ir mazāk labvēlīga**, tad to dēvē par „**tiešo diskrimināciju**”. Tiešā diskriminācija Eiropas Cilvēktiesību konvencijā un Eiropas Savienības tiesībās ir definēta līdzīgi. Eiropas Savienības Rasu vienlīdzības direktīvas 2. panta 2. punktā ir noteikts, ka tiešā diskriminācija iestājas tad, kad salīdzināmā situācijā pret vienu personu izturas, ir izturējušies vai izturētos sliktāk nekā pret otru personu rasu vai etniskās piederības dēļ. Gan Eiropas Savienības normatīvajos dokumentos, gan Eiropas Cilvēktiesību konvencijā atzīts, ka diskriminācija var nozīmēt ne tikai dažādu attieksmi pret cilvēkiem, kas atrodas līdzīgā situācijā, bet arī vienādu attieksmi pret cilvēkiem, kuri atrodas dažādās situācijās. Ja **atšķiras nevis attieksme, bet gan tās sekas**, kuras cilvēki ar dažādām īpašībām izjutīs dažādi, tad to sauc par „**netiešo diskrimināciju**”. Rasu vienlīdzības direktīvas 2. panta 2. punkta b) apakšpunktā noteikts, ka netiešā diskriminācija iestājas tad, kad neitrāls noteikums, kritērijs vai prakse nostāda kādas rasu vai etniskas piederības personas īpaši nelabvēlīgā situācijā salīdzinājumā ar citām personām.²¹⁴ Eiropas Savienības diskriminācijas novēršanas tiesībās salīdzinoši jauni aizlieguma elementi, kurus ievieša, lai nodrošinātu visaptverošu aizsardzību, ir aizskaršana, seksuālā aizskaršana, norādījums diskriminēt un nelabvēlīgu seku radīšanas aizliegums. Eiropas Savienības tiesa ir noteikusi vēl vienu diskriminācijas veidu – diskriminācija asociācijas dēļ.²¹⁵

K. Henrarda (*Kristin Henrard*) norāda, ka ne katra diferenciācija jeb atšķirīga attieksme nozīmē diskrimināciju. **Atšķirīga attieksme ir attaisnojama** un to nevar uzskatīt par

²¹² Ahmed T. The Impact of EU Law on Minority Rights. Modern Studies in European Law. Oxford: Hart Publishing, 2011, p.17.

²¹³ Dupate K., Garokalna-Bihela G. Diskriminācijas novēršanas rokasgrāmata juridiskajām profesijām “Es un sabiedrība – mūsu iespējas un tiesības”. Latvijas Tiesnešu mācību centrs, 2014, 25. lpp. Pieejams: http://at.gov.lv/files/uploads/files/7_Resursi/Rokasgramatas/diskrimin_novers_digit.pdf [aplūkots 2015. gada 13. decembrī].

²¹⁴ Eiropas diskriminācijas novēršanas tiesību rokasgrāmata. Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra. Luksemburga: Eiropas Savienības Publikāciju birojs, 2011, 21., 22., 29. lpp.

²¹⁵ Dupate K., Garokalna-Bihela G. Diskriminācijas novēršanas rokasgrāmata juridiskajām profesijām “Es un sabiedrība – mūsu iespējas un tiesības”. Latvijas Tiesnešu mācību centrs, 2014, 25. lpp. Pieejams: http://at.gov.lv/files/uploads/files/7_Resursi/Rokasgramatas/diskrimin_novers_digit.pdf [aplūkots 2015. gada 13. decembrī].

diskrimināciju, ja noteikumu vai praksi īsteno likumīga mērķa sasniegšanai, turklāt šī mērķa sasniegšanai izvēlētais līdzeklis, proti, pasākums, ar ko tiek īstenota atšķirīgā attieksme, ir proporcionāls un vajadzīgs šī mērķa sasniegšanai un nav citu līdzekļu mērķa sasniegšanai, kas mazākā mērā iejauktos tiesībās uz vienlīdzīgu attieksmi.²¹⁶ Saskaņā ar vienlīdzības un diskriminācijas aizlieguma principa būtību vienādas situācijas ir jāregulē vienādi, bet dažādas situācijas – dažādi, izņemot gadījumus, ja atšķirīgā attieksme starp abām situācijām ir objektīvi attaisnojama. Principa ievērošanu pārbauda, izvērtējot, vai divas situācijas ir vai nav **salīdzināmas**, un, ja ir salīdzināmas, vai atšķirīga attieksme starp abām situācijām ir objektīvi **attaisnojama**.²¹⁷

Arī Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijā noteikto tiesību nodrošināšana bez diskriminācijas tiek vērtēta no samērīguma principa viedokļa, kas gan tiek diferencēts saskaņā ar valstij atstātās rīcības brīvības robežu doktrīnu. Attiecīgi, jo mazāks kopsaucējs par kādu tiesību nodrošināšanu bez diskriminācijas uz konkrētas pazīmes pamata, jo valstij ir plašāka rīcības brīvība, kas nozīmē daudz plašākas iespējas šādu attieksmi attaisnot.²¹⁸

Eiropas Savienības tiesībās atšķirīga attieksme pret personām vienādās vai salīdzināmās situācijās vai vienāda attieksme dažādās situācijās tiek attaisnota savādāk. ES tiesībās ir ne tikai attaisnošanas iespējas, bet arī izņēmumi diskriminācijas aizlieguma principa ietvaros. Attaisnošana tiek izmantota netiešās diskriminācijas gadījumos, bet izņēmumi – tiešās diskriminācijas gadījumos. Ja netiešās diskriminācijas gadījums tiek attaisnots, tad situācija netiek uzskatīta par netieši diskriminējošu. Līdzīgi būs, ja iespējami tieši diskriminējošā situācijā tiek piemērots izņēmums, tad situācija netiks uzskatīta par diskriminējošu, bet gan par izņēmuma situāciju.²¹⁹

Lai rastu risinājumu situācijām, ja vienu un to pašu noteikumu piemēro visiem, neņemot vērā nozīmīgas atšķirības, un tās novērstu, publiskās varas iestādēm, darba devējiem un pakalpojumu sniedzējiem ir jāveic pasākumi, lai pielāgotu savus noteikumus un praksi, ņemot vērā šādas atšķirības. ANO kontekstā tos dēvē par „**speciāliem pasākumiem**”, savukārt Eiropas Savienības tiesībās ir minēti „īpaši pasākumi” vai „pozitīva darbība”. Veicot speciālus pasākumus, publiskās varas iestādes var nodrošināt „reālo vienlīdzību”, tas ir, vienlīdzīgas piekļuves iespējas sabiedrībā pieejamiem labumiem, nevis tikai „formālu vienlīdzību”.²²⁰

---

²¹⁶ Henrad K. A reconsideration and more in-depth analysis of the relationship between the prohibition of (racial) discrimination and minority protection: The Bolzano/Bozen Recommendations on National Minorities in Inter-State Relations revisited. In: National Minorities in Inter-State Relations, ed. Francesco Palermo, Natalie Sabanadze. Leiden, Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2011, p. 90.

²¹⁷ Levits E. Vispārējie tiesību principi. Grām.: Grām.: Eiropas tiesības. Rīga: Juridiskā koledža, 2007, 107. lpp.

²¹⁸ Dupate K., Garokalna-Bihela G. Diskriminācijas novēršanas rokasgrāmata juridiskajām profesijām “Es un sabiedrība – mūsu iespējas un tiesības”. Latvijas Tiesnešu mācību centrs, 2014, 28. lpp. Pieejams: http://at.gov.lv/files/uploads/files/7_Resursi/Rokasgramatas/diskrimin_novers_digit.pdf [aplūkots 2015. gada 13. decembrī].

²¹⁹ Ibid., 29. lpp.

²²⁰ Eiropas diskriminācijas novēršanas tiesību rokasgrāmata, Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra. Luksemburga: Eiropas Savienības Publikāciju birojs, 2011, 36. lpp.

Eiropas Savienības direktīvās dalībvalstīm ir skaidri atļauts, taču nav prasīts, ieviest vai saglabāt īpašus pasākumus, lai novērstu nelabvēlīgu situāciju vai atlīdzinātu par nelabvēlīgu stāvokli, kas saistīts ar aizsardzības iemeslu.²²¹ Pozitīvi pasākumi pieļaujami par labu neizdevīgākā stāvoklī esošām grupām, bet šādiem pasākumiem ir jābūt pagaidu rakstura un to darbības laikam un apmēram nevajadzētu būt lielākam nekā nepieciešams, lai atrisinātu konkrēto nevienlīdzības gadījumu.²²² Papildus pasākumu īstenošana ir nepieciešama, kad mazākumgrupu tiesiskais statuss ir sliktāks kā iedzīvotāju vairākumam, tomēr šādi īpašie pasākumi nedrīkst radīt privilēģijas.²²³ Eiropas Savienības valstīm, lai praksē nodrošinātu pilnīgu vienlīdzību, atsevišķos gadījumos var būt vajadzīga pozitīvā rīcība attiecībā uz romiem, jo īpaši tādās jomās kā izglītība, nodarbinātība, veselības aprūpe un mājokļa nodrošināšana, kuras ir ietvertas valstu romu integrācijas stratēģijās.²²⁴

Diskriminācija ir aizliegta pēc noteiktiem aizliegtiem **kritērijiem**, kuru skaits laika gaitā ir pieaudzis. Aizliegtie kritēriji ir personas rase, ādas krāsa, tautība, valoda, dzimums, reliģiskā piederība, seksuālā orientācija, sociālā izcelsme, mantiskais vai ģimenes stāvoklis, invaliditāte (veselības stāvoklis), vecums, piederība nacionālajai minoritātei, politiskā vai cita pārliecība vai citi apstākļi. Diskriminācija pēc šiem kritērijiem ir aizliegta, ja nav pamatota un objektīva attaisnojuma vai arī trūkst samērīguma starp sasniedzamo mērķi un izmantotiem līdzekļiem.²²⁵ Pamatojums diskriminācijas aizliegumam var atšķirties atkarībā no tā, kādā starptautiskā nolīgumā tas ir noteikts, tomēr vienmēr tiek norādīts uz **rasi, ādas krāsu, valodu, reliģiju un etnisko piederību**. Šie kritēriji ir attiecināmi arī uz nacionālām minoritātēm, jo norāda uz raksturīgākām nacionālo minoritāšu pazīmēm.²²⁶ Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 14. pantā noteikts, ka tiesības tiek nodrošinātas bez diskriminācijas neatkarīgi no dzimuma, **rases, ādas krāsas, valodas, reliģijas**, politiskajiem vai citiem uzskatiem, nacionālās vai sociālās izcelsmes, **piederības nacionāli minoritātei**, mantiskā stāvokļa, kārtas vai cita stāvokļa. Eiropas Savienības direktīvās norādītie „aizsardzības iemesli” ir dzimums (Direktīva par vienlīdzīgas attieksmes principu pret vīriešiem un

---

²²¹ Eiropas Komisijas ziņojums Eiropas Parlamentam un Padomei, Kopīgs ziņojums par Padomes 2000. gada 29. jūnija Direktīvas 2000/43/EK, ar ko ievieš vienādas attieksmes principu pret personām neatkarīgi no rasu vai etniskās piederības (“Rasu vienlīdzības direktīvas”), un Padomes 2000. gada 27. novembra Direktīvas 2000/78/EK, ar ko nosaka kopēju sistēmu vienlīdzīgai attieksmei pret nodarbinātību un profesiju (“Nodarbinātības vienlīdzības direktīvas”), piemērošanu, Brisele, 17.1.2014, COM(2014) 2 final, 9. lpp.

²²² General Recommendation No. 32: The Meaning and Scope of Special Measures in the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination, UN Doc.CERD/C/GC/32, September 24 2009.

²²³ A Compilation of Minority Rights Standards, ed. Alfredsson G., Melander G. Lund: Raoul Wallenberg Institute, 1997, p. 8. Pieejams: <http://www.osce.org/hcnm/78930> [aplūkots 2013. gada 13. oktobrī].

²²⁴ Eiropas Komisijas ziņojums Eiropas Parlamentam un Padomei, Kopīgs ziņojums par Padomes 2000. gada 29. jūnija Direktīvas 2000/43/EK, ar ko ievieš vienādas attieksmes principu pret personām neatkarīgi no rasu vai etniskās piederības (“Rasu vienlīdzības direktīvas”), un Padomes 2000. gada 27. novembra Direktīvas 2000/78/EK, ar ko nosaka kopēju sistēmu vienlīdzīgai attieksmei pret nodarbinātību un profesiju (“Nodarbinātības vienlīdzības direktīvas”), piemērošanu, Brisele, 17.1.2014, COM(2014) 2 final, 13. lpp.

²²⁵ International Human Rights Law, eds. D. Moeckli, S. S. S. Sivakumaran. Oxford: Oxford University Press, 2013, p. 163.

²²⁶ A Compilation of Minority Rights Standards, ed. Alfredsson G., Melander G. Lund: Raoul Wallenberg Institute, 1997, p. 8. Pieejams: <http://www.osce.org/hcnm/78930> [aplūkots 2013. gada 13. oktobrī].

sievietēm attiecībā uz pieeju precēm un pakalpojumiem, Dzimumu vienlīdzības direktīva), seksuālā orientācija, invaliditāte, vecums, **relīģija** vai uzskati (Direktīva par vienlīdzīgu attieksmi pret nodarbinātību), **rase vai etniskā piederība** (Rasu vienlīdzības direktīva).²²⁷

Pastāv formālā un sociālā etniskā piederība. Formālā etniskā piederība it tā, kura atspoguļojas valsts datu reģistros par personu, bet sociālā etniskā piederība atspoguļo personas pašas sajūtu par piederību kādai etniskai grupai. Formālā un sociālā etniskā piederība var atšķirties. Par diskrimināciju etniskās piederības dēļ tiks uzskatīta situācija, kurā pret personu ir izturējušies sliktāk gan formālās, gan sociālās etniskās piederības dēļ.²²⁸

Diskriminācijas aizliegums tajā daļā, kas attiecas uz rasu diskriminācijas aizliegumu, starptautiskajās tiesībās ir ieguvis paražu tiesību un pat *ius cogens* raksturu.²²⁹ Savukārt, citi diskriminācijas aizlieguma veidi atrodami tikai speciālos līgumos, piemēram, diskriminācija saistībā ar valodu. Atkarībā no tā, kādi diskrimināciju aizliedzošie starptautiskie līgumi attiecas uz valsti, nosakāmi valstij uzliktie konkrētie pienākumi šajā sfērā. Tātad attiecībā uz tādiem kritērijiem kā valoda, pilsonība, sociālajā piederība diskriminācijas aizliegums vēl nav absolūts.²³⁰

Starptautiskajām antirasisma tiesību normām ir vairākas līdzības ar nacionālo minoritāšu tiesību normām. Tā, piemēram, tās abas veido pamatu miera, drošības un stabilitātes nodrošināšanai, kā arī vērš uzmanību uz līdzīga veida grupām, proti, tām, kuras atšķiras pēc **etniskās piederības, valodas vai reliģijas**. Atšķirība ir tikai tāda, ka antirasisma tiesību normas bieži vien tiek attiecinātas plašāk, arī uz personām, kas pieder pie dažādām citām grupām, piemēram, migrantiem, migrējošiem darbiniekiem, patvēruma meklētājiem un bēgļiem.²³¹ To pašu var teikt, salīdzinot diskriminācijas aizlieguma un nacionālo minoritāšu tiesību normas.

Vienlīdzības nodrošināšanas prasība un diskriminācijas aizlieguma princips, kas to nodrošina, caurauž visas cilvēktiesības, tomēr reizēm ar to vien nepietiek.²³² Ar diskriminācijas aizlieguma tiesību normām nodrošina formālo vienlīdzību, kas bieži vien nav pietiekama, lai vienlīdzība būtu sasniegta. Reālo vienlīdzību panāk ar diferencētu speciālo regulējumu, balstītu uz skaidriem, objektīviem kritērijiem, kas atzīstami par pamatotiem un adekvātiem, jo nevar kādai atsevišķai grupai piešķirt papildus tiesības tikai tādēļ, ka tā ir atšķirīga. Tā kā objektīvo kritēriju un

²²⁷ Eiropas diskriminācijas novēršanas tiesību rokasgrāmata, Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra, Eiropas Padome, Luksemburga, Eiropas Savienības Publikāciju birojs, 2011, 87. lpp.

²²⁸ Dupate K., Garokalna-Bihela G. Diskriminācijas novēršanas rokasgrāmata juridiskajām profesijām “Es un sabiedrība – mūsu iespējas un tiesības”. Latvijas Tiesnešu mācību centrs, 2014, 24. lpp. Pieejams: http://at.gov.lv/files/uploads/files/7_Resursi/Rokasgramatas/diskrimin_novers_digit.pdf [aplūkots 2015. gada 13. decembrī].

²²⁹ Rehman J. The Weaknesses in the International Protection of Minority Rights. The Hague: Kluwer Law International, 2000, p. 104.

²³⁰ Mits M. Pilsoniskās un politiskās tiesības. Grām.: Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā, I. Ziemeles red. Rīga: SIA „Izglītības solī”, 2000, 70. lpp.

²³¹ Pentikainen M. Creating an Integrated Society, Managing Diversity and Human Rights in Europe. European Yearbook of Minority Issues, Vol. 6, 2006/7, p. 339.

²³² A Compilation of Minority Rights Standards, ed. Alfredsson G., Melander G. Lund: Raoul Wallenberg Institute, 1997, p. 8. Pieejams: <http://www.osce.org/hcnm/78930> [aplūkots 2013. gada 13. oktobrī].

skaidra pamatojuma noteikšana ir sarežģīts jautājums, jo ne vienmēr ir iespējams atrast atskaites punktus atšķirīgu situāciju salīdzināšanā un nodalīšanā, ciktāl tās pamato atšķirīgas attieksmes nepieciešamību, kā tas ir nacionālo minoritāšu gadījumā, tad reālā vienlīdzības nodrošināšana bieži vien izpaliek.²³³ Turklāt īpašo pasākumu problēma, ņemot vērā grupu identitātes, valodas un kultūras aizsardzību, ir vēl sarežģītāka.²³⁴ Lai patiesi nodrošinātu nacionālo minoritāšu aizsardzību attiecībā uz kultūras un savdabīgās identitātes saglabāšanu, reālās vienlīdzības sasniegšanai cilvēktiesību tradicionālie standarti kopā ar diskriminācijas aizlieguma normām nav gluži pietiekami, tāpēc **nacionālo minoritāšu aizsardzībai nepieciešams īpašu tiesību normu kopums**, kuru izpilde jāuzņemas valstīm papildus.²³⁵

2.1.3. Speciālās nacionālo minoritāšu tiesības

Nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzības pamatojums izriet no nepieciešamības saglabāt savdabīgo kultūras identitāti, ar ko tās atšķiras no pārējiem, vienlaikus saņemot vienlīdzīgu iespēju tiesību baudīšanai līdzās vairākumam. Jau Tautu Savienības sistēmas ietvaros nacionālo minoritāšu aizsardzība izpaudās, pirmkārt, nodrošinot pie nacionālām minoritātēm piederošo personu **vienlīdzību** ar citiem valsts pilsoņiem, otrkārt, sniedzot nacionālajām minoritātēm iespēju **baudīt un saglabāt savu kultūru**. Abi aspekti ir nozīmīgi nacionālo minoritāšu tiesību realizācijā.²³⁶

ANO Cilvēktiesību komiteja savos komentāros skaidri nodala Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 27. pantā noteiktās nacionālo minoritāšu tiesības **baudīt un attīstīt savu kultūru un valodu, kā arī praktizēt savu reliģiju** no SPPPT 2. panta pirmajā daļā un 26. pantā noteiktā **diskriminācijas aizlieguma** kā atsevišķas vienības.²³⁷ Šo abu aspektu nodalīšana vēlāk konsekventi guva atspoguļojumu nacionālo minoritāšu tiesības reglamentējošos dokumentos. Deklarācijas par minoritātēm 2. panta pirmajā daļā noteiktas **tiesības baudīt savu kultūru, sludināt un piekopt savu reliģijai un lietot savu valodu**, savukārt 4. panta pirmajā daļā noteikts **diskriminācijas aizliegums** cilvēktiesību un pamatbrīvību realizācijā un **vienlīdzības** nodrošināšana likuma priekšā.²³⁸ EDSO 1990. gada Kopenhāgenas konferences par cilvēka dimensiju dokumenta 31. pantā noteikts, ka valstīm jāveic īpaši pasākumi, lai nodrošinātu pie

²³³ Malloy T. H., *Minority Rights*. In: *Encyclopedia of Human Rights*, ed. David P. Forsythe, Volume 3. Oxford: Oxford University Press, 2009, p. 515.

²³⁴ Ziemele I. *Starptautiskās tiesības un cilvēktiesības Latvijā: abstrakcija vai realitāte*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005, 222. lpp.

²³⁵ Doc. 8943, 23 January 2001, *Rights of national minorities*, Opinion I, Committee on Migration, Refugees and Demography.

²³⁶ Hashemi K. *The Right of Minorities to Identity and the Challenge of Non-discrimination: A Study on the Effects of Traditional Muslims' Dhimmah on Current State Practices*, *International Journal on Minority and Group Rights* 13: 2006, Koninklijke Brill NV, p. 1.

²³⁷ Human Rights Committee, CCPR/C/21/Rev.1/Add.5, General Comment No. 23. (General Comments), 8 April 1994, Articles 4 and 6.2. Pieejams: <http://www.refworld.org/docid/453883fc0.html> [aplūkots 2015. gada 17. janvārī].

²³⁸ Declaration on the Rights of Persons Belonging to National or Ethnic, Religious and Linguistic Minorities, 18 December 1992, A/RES/47/135. Pieejams: <http://www.un.org/documents/ga/res/47/a47r135.htm> [aplūkots 2013. gada 10. oktobrī].

nacionālām minoritātēm piederošām personām iespēju baudīt pilnīgu **vienlīdzību** ar citiem pilsoņiem, izmantojot cilvēktiesības un pamatbrīvības. Savukārt dokumenta 32. pants atzīst tiesības **nacionālo minoritāšu pārstāvjiem brīvi izpaust, saglabāt un attīstīt savu etnisko, kultūras, lingvistisko vai reliģisko identitāti** visos tās aspektos bez jebkādiem asimilācijas mēģinājumiem pret viņu gribu.²³⁹ Vispārējās konvencijas 4. panta pirmajā daļā noteikts pienākums valstīm garantēt **vienlīdzību** un aizsardzību likuma priekšā, šajā ziņā jebkura **diskriminācija ir aizliegta**. Papildus tam, Vispārējās konvencijas 5. pants pieprasa dalībvalstīm nodrošināt **nepieciešamos apstākļus** personām, kuras pieder pie nacionālām minoritātēm, kuras vēlas **saglabāt un attīstīt savu kultūru un saglabāt identitātes galvenos elementus, proti, reliģiju, valodu, tradīcijas un kultūras mantojumu**.²⁴⁰

Kopš 20. gadsimta beigās Tautu Savienības sistēma ir atgriezies jaunā veidolā nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzību starptautiskajās tiesībās uzskata par kombināciju starp klasisko individuālo cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzību, kas ieviesta ANO ietvaros (trešā perioda laikā), no vienas puses, un speciālām nacionālo minoritāšu tiesībām (izstrādātas ceturtajā periodā), no otras puses.²⁴¹ Saskaņā ar šo pieeju nacionālo minoritāšu aizsardzība aptver vispārējās cilvēktiesības kontekstā ar diskriminācijas aizliegumu un arī nacionālo minoritāšu speciālo tiesību kopumu, piemēram, tiesības uz savas valodas lietojumu saziņā ar valsts iestādēm, izglītības iegūšana minoritātes valodā, tiesības uz pārrobežu sakariem, u.c., kas neietilpst vispārējo individuālo cilvēktiesību apjomā.²⁴²

Tas, ka nacionālo minoritāšu tiesības ir tādas speciālās tiesības, kas citos cilvēktiesību dokumentos un starptautiskajos dokumentos varētu arī nebūt iekļautas, izriet no Vispārējās konvencijas 19. panta skaidrojuma, kurā norādīts uz iespēju, ka: „... Vispārējā konvencijā noteiktiem pasākumiem nav ekvivalenta citos starptautiskos juridiskos dokumentos, ..”²⁴³

Tātad nacionālās minoritāšu tiesību realizācija notiek, izmantojot vispārējo cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības regulējumu, kā arī speciālās minoritāšu tiesības, kas papildina cilvēktiesību aizsardzības sistēmu ar jaunu regulējumu, kuram līdzās mērķim nodrošināt vienlīdzību, noteikts papildus mērķis: grupas **kultūras un savdabīgās identitātes saglabāšana**.²⁴⁴

²³⁹ OSCE, Document of the Copenhagen Meeting of the Conference on the Human Dimension of the CSCE, 1990. Pieejams: <http://www.osce.org/odihr/elections/14304> [aplūkots 2014. gada 29. jūlijā].

²⁴⁰ Framework Convention for the Protection of National Minorities, 1 February 1995, ETS 157. Pieejams: <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/157.htm> [aplūkots 2012. gada 12. maijā].

²⁴¹ Chablai A. European Commission for Democracy through Law: Review of Recent Reports and Opinions Relevant to the Protection of National Minorities, European Yearbook of Minority Issues Vol 6, 2008, Koninklijke BrillNV, p. 431.

²⁴² Kymlicka W. Minority rights. In: The Princeton Encyclopedia of Self-Determination. Pieejams: <http://pesd.princeton.edu/?q=node/256> [aplūkots 2014. gada 3. augustā].

²⁴³ Framework Convention for the Protection of National Minorities and Explanatory_Report. Art. 88. Pieejams: http://www.coe.int/T/e/human_rights/Minorities/2. FRAMEWORK CONVENTION %28MONITORING%29/1. Texts/FCNM%20CoE%20version%20Latvian.pdf. S [aplūkots 2010. gada 20. jūlijā].

²⁴⁴ Ahmed T. The Impact of EU Law on Minority Rights. Modern Studies in European Law. Oxford: Hart Publishing, 2011, p.26.

Šāda jauna mērķa noteikšana speciālā regulējuma nepieciešamības pamatojumā kompensēja nepietiekamo nacionālo minoritāšu tiesību izvērtējumu no reālās vienlīdzības, kas izriet no dabiskajām tiesībām, skatupunkta un padarīja iespējamu speciālā regulējuma pieņemšanu.

Kultūras vērtības, arī nemateriālās, jāuztver kā **cilvēces kopējais mantojums**, kas attiecīgai valstij ir jā saglabā, jāattīsta, jānodrošina tam visplašāko piekļuvi un apriti, lai veicinātu apmaiņu un kultūras izpratni starp dažādām tautām pasaulē, tādējādi veicinot intelektuālo un morālo attīstību cilvēcei kopumā. Kultūras mantojumu var uzskatīt par nozīmīgu aspektu cilvēktiesībās, it īpaši attiecībā uz nacionālām minoritātēm, jo tās kā sabiedrības sastāvdaļa atspoguļo etnisko, valodas, garīgo, reliģisko un kultūras dažādību.²⁴⁵ Atbalsts kultūras dažādībai ir būtiska sastāvdaļa nosacījumam par savas identitātes saglabāšanu personu grupām ar tikai tām raksturīgām pazīmēm. Grupu identitātes saglabāšana ir kļuvusi par starptautisko tiesību jautājumu, kura kultūras saglabāšanas aspekts ir īpaši nozīmīgs nacionālām minoritātēm speciālo tiesību daļā.²⁴⁶

Hāgas 1954. gada **Konvencija par kultūras vērtību aizsardzību militāra konflikta laikā** nosaka **kultūras vērtībām** imunitātes režīmu. Konvencijas preambulā ir noteikts, ka katra tauta sniedz savu ieguldījumu pasaules kultūrā, kas ir visas cilvēces kultūras mantojums. F. Francioni (*Francesco Francioni*) secina, ja konvencijas preambulā ir minēta tauta nevis valsts, kā arī visas cilvēces kultūras mantojums, tad tas norāda uz saikni ar cilvēktiesībām un uz valstu pienākumu *erga omnes* starptautiskās kopienas kopuma labā.²⁴⁷ Tomēr, domājams, ka uz nacionālo minoritāšu kultūras aizsardzību tas attiecināms tikai daļēji, jo nacionālo minoritāšu kultūras izpausmes ir daudz plašākas nekā tas noteikts konvencijā. Arī UNESCO 1966. gada **Deklarācijas par starptautiskās sadarbības principiem kultūras jomā** 1. pantā atzīta visu kultūru vērtība, kas jārespektē un jā saglabā. Katram cilvēkam ir tiesības un pienākums attīstīt savu kultūru. Kultūru bagātīgā daudzveidībā un savdabībā, savstarpēji iedarbojoties citai uz citu, visas kultūras daļas no kopējā mantojuma **pieder visai cilvēcei**.²⁴⁸

Atbilstoši Vispārējās konvencijas preambulai **kultūras dažādība** ir katras sabiedrības bagātināšanās avots, kas nedrīkstētu būt šķelšanās faktors. Savukārt **Eiropas reģionālo vai minoritāšu valodu hartas** preambula pauž hartas mērķi dot ieguldījumu Eiropas kultūras bagātību un tradīciju saglabāšanā un attīstībā.²⁴⁹ UNESCO 2005. gada **Konvencijas par kultūras**

²⁴⁵ Francioni F. The Human Dimension of International Cultural Heritage Law: An Introduction. The European Journal of International Law, Vol. 22 no. 1, EJIL, 2011, pp. 9.-10.

²⁴⁶ Kugelman D. The Protection of Minorities and Indigenous People Respecting Cultural Diversity. Max Planck Yearbook of United Nations Law, Volume 11, 2007, Koninklike Brill, p. 260.

²⁴⁷ Francioni F. The Human Dimension of International Cultural Heritage Law: An Introduction, The European Journal of International Law Vol. 22 no. 1, EJIL 2011, p. 13.

²⁴⁸ UNESCO Declaration of Principles of International Cultural Co-operation, 4 November 1966. Pieejams: http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13147&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html [aplūkots 2013. gada 14. novembrī].

²⁴⁹ Kugelman D. The Protection of Minorities and Indigenous People Respecting Cultural Diversity. Max Planck Yearbook of United Nations Law, Volume 11, 2007, Koninklike Brill, p. 240.

izpausmju dažādības aizsardzību un attīstību preambula nosaka, ka kultūras daudzveidība ir cilvēces kopējs mantojums un tas būtu jāaizsargā un jāsaglabā visu interesēs. Šīs konvencijas 2. panta trešā daļa paredz kultūras izpausmju dažādības aizsardzību un saglabāšanu, izrādot cieņu visām kultūrām, starp tām arī nacionālo minoritāšu un autohtono tautu (pirmiedzīvotāju) kultūrām.²⁵⁰

Līdz ar to nacionālo minoritāšu aizsardzība, kas izriet no starptautiskajos dokumentos ietvertām tiesību normām, balstās **uz diviem pīlāriem**: pirmkārt, **uz tiesībām bez diskriminējošas attieksmes** baudīt visas cilvēktiesības un pamatbrīvības; otrkārt, **uz tiesībām saglabāt un attīstīt savu kultūras identitāti**, brīvi praktizējot vai izmantojot nacionālo minoritāšu raksturīgās pazīmes – kultūru, reliģiju un valodu.²⁵¹ Pirmais pīlārs tiek nodrošināts ar diskriminācijas aizliegumu saturošām tiesību normām, savukārt otrais ir veidots no speciālām nacionālo minoritāšu tiesībām, kuras ir noteiktas, lai nacionālām minoritātēm būtu iespējas saglabāt un attīstīt savu kultūru kā savas identitātes elementu. Otrais pīlārs ir izveidots papildus, jo diskriminācijas aizlieguma tiesību normas cilvēktiesību ietvaros nacionālo minoritāšu speciālās tiesības nenodrošina.²⁵²

V. Kimlika (*Will Kymlicka*) ir konstatējis, ka ne visi autori piekrīt minoritāšu tiesību nepieciešamībai, uzskatot, ka ar antidiskriminācijas normām ir pietiekami. Tāds patiešām bija dominējošais viedoklis starptautiskajā sabiedrībā pēckara periodā. Tomēr, sākot ar 90. gadu sākumu, gan globālā mērogā, gan reģionālā līmenī ir vērojami visaptveroši centieni kodificēt nacionālo minoritāšu tiesības. Pēc V. Kimlika domām, minoritāšu tiesības pašlaik ietver virkni pozitīvu specifisku pasākumu, nevis tikai nediskriminējošu universālo individuālo cilvēktiesību realizāciju.²⁵³ Šo viedokli atbalsta K. Henrarda, atsaucoties uz diviem pīlāriem balstītas nacionālo minoritāšu tiesību sistēmas komplekso raksturu, kas, no vienas puses, ar diskriminācijas aizlieguma principu rada sabiedrībā efektīvas nacionālo minoritāšu integrācijas apstākļus, bet ar speciālajām tiesībām, no otras puses, ļauj tām saglabāt savu identitāti un raksturīgākās grupas īpašības.²⁵⁴

Neviens no nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzības regulējumiem nav homogēns, dualitāte izriet no diviem nacionālo minoritāšu aizsardzības elementiem, no kuriem pirmais ietver diskriminācijas aizliegumu, bet otrais – minoritāšu aizsardzību *per se* speciālo minoritāšu tiesību

---

²⁵⁰ Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions, 2005, 2440 UNTS. Pieejams: http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=31038&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html [aplūkots 2013. gada 14. novembrī].

²⁵¹ Report on the Linguistic Rights of Persons Belonging to National Minorities in the OSCE Area, Organization for Security and Co-operation in Europe, High Commissioner on National Minorities, Hague, 1999, p. 8. Pieejams: <http://www.osce.org/hcnm/42060> [aplūkots 2013. gada 14. novembrī].

²⁵² Machnyikova Z., Hollo L. The Principles of Non-discrimination and Full and Effective Equality and Political Participation, Political Participation of Minorities: A Commentary on International Standards and Practice, ed. M. Weller. Oxford: Oxford University Press, 2010, p. 98.

²⁵³ Kymlicka W. Minority rights. In: The Princeton Encyclopedia of Self-Determination. Pieejams: <http://pesd.princeton.edu/?q=node/256> [aplūkots 2014. gada 3. augustā].

²⁵⁴ Henrard K. Devising an Adequate System of Minority Protection: Individual Human Rights, Minority Rights and the Right to Self-Determination. The Hague: Martinus Nijhoff Publishers, 2000, p. 10.

veidā. Ne katrs tiesību standarts ietver abus elementus „ideālā tandēmā”. Lielākā daļa satur diskriminācijas aizliegumu, kas tiesību teorijā ir labāk izstrādāts un skaidrāk pielietojams tiesību realizācijā.²⁵⁵ Savukārt speciālās tiesības ir vispārīgas un plaši traktējamas, un tas pat var novest pie kardināli pretējiem tiesību realizācijas gadījumiem atkarībā no situācijas konkrētā valstī, kas apgrūtina vienotas pieejas nodrošināšanu.²⁵⁶

2.2. Subjekta noteikšanas jautājumi

Nacionālo minoritāšu aizsardzībai ir sena vēsture, tomēr līdz šim valstīm nav vienotas nostājas par nacionālās minoritātes jēdziena saturu, kuru ietvert nacionālās minoritātes definīcijā. Jēdziena „nacionālā minoritāte” vispārēji pieņemta definīcija, kas vienlīdz apmierinātu visas valstis, starptautiskajos nacionālo minoritāšu tiesību dokumentos nav ietverta.²⁵⁷ J. Bojārs akcentē, ka „nacionālo minoritāšu jautājums ir cieši saistīts ar konkrētās valsts vēsturisko pieredzi”,²⁵⁸ tādēļ par nacionālo minoritāšu definīcijas saturu katrai valstij ir savs atšķirīgs viedoklis. Pastāv vismaz trīs būtiski iemesli, kas rada grūtības definīcijas izstrādē no valstu puses: pirmkārt, minoritāšu fenomena **daudzveidība un sarežģītība**; otrkārt, valstu bailes no iespējamām negatīvām minoritāšu atzīšanas sekām, kas varētu radīt **separātiskas kustības un apdraudēt valstu iekšējo stabilitāti**;²⁵⁹ treškārt, cenšanās novērst **iespējamo intervenci no kaimiņvalsts puses**, kas to pamatotu ar savai titulnācijas tautai piederošo minoritāšu tiesību pārkāpumiem valstī.²⁶⁰

Jautājums par minoritāšu definēšanu kā svarīgu elementu minoritāšu aizsardzības sistēmā ir plaši iztirzāts zinātniskajā literatūrā, jo atsevišķos gadījumos bez skaidras definīcijas ir grūti pieņemt konkrētus lēmumus attiecībā uz minoritātēm. Turklāt definīcijas trūkums paver iespēju atsevišķām valstīm, noliedzot minoritāšu esamību savā teritorijā, izvairīties no starptautiskajām saistībām nacionālo minoritāšu aizsardzības nodrošināšanā.²⁶¹

Jēdziena „nacionālā minoritāte” gramatiskā (literārā) nozīme nesniedz skaidru atbildi par jēdziena saturu. Tas sastāv no diviem vārdiem „nacionālā” un „minoritāte”. Minoritāte nozīmē mazākumu un tas izsaka subjektu ar lietvārdu, kas ir sugas vārds un apzīmē abstraktu jēdzienu, tā būtība izpaužas salīdzinājumā ar vairākumu. Savukārt vārds „nacionālā” ir īpašības vārds, kas norāda uz kādu pazīmi. Vārds „nacionālā” ir atvasināts no vārda „nācija” (*nation*), kas tulkojumā no

²⁵⁵ Kochenov D. A Summary of Contradictions: An Outline of the EU's Main Internal and External Approaches to Ethnic Minority Protection, 31 B.C. Int'l & Comp. L. Rev. 1, 2008, p. 48. Pieejams: <http://lawdigitalcommons.bc.edu/iclr/vol31/iss1/2> [aplūkots 2014. gada 8. jūlijā].

²⁵⁶ Ibid., p. 49.

²⁵⁷ Human rights monitoring, A Field Mission Manual, ed. by A. F. Jacobsen. Leiden: Martinus Nijhoff, 2008, p. 491.

²⁵⁸ Bojārs J. Starptautiskās tiesības. Rīga: Apgāds Zvaigzne ABC, 1996, 264. lpp.

²⁵⁹ Henrard K. Devising an Adequate System of Minority Protection: Individual Human Rights, Minority Rights and the Right to Self-Determination. The Hague: Martinus Nijhoff Publishers, 2000, p. 18.

²⁶⁰ Malanczuk P. Akehurst's Modern Introduction to International Law. London and New York: Taylor & Francis, 1997, p. 106.

²⁶¹ Krugmann M. Das Recht der Minderheiten. Legitimation und Grenzen des Minderheitenschutzes. Berlin: Duncker & Humblot, 2004, S. 61.

angļu valodas nozīmē valsts, kā arī visus valsts iedzīvotājus (pilsoņus). Vārdu „nacionālā” (*national*) lieto kā īpašības vārdu apzīmējot valsts līmeņa lietas vai priekšmetus, vai arī kā lietvārdu ar nozīmi „pilsonība”, savukārt ar personas „nacionalitāti” vai „nacionālo izcelsmi” saprot personas valstisko piederību vai pilsonību (*nationality*). Tātad „nacionālā minoritāte” nozīmē minoritāti nācijas (valsts vai valsts iedzīvotāju) sastāvā. Savukārt Austrumeiropā ar personas „nacionalitāti” vai „nacionālo izcelsmi” tiek saprasta etniskā piederība vai tautība, par pamatu ņemot jēdziena saturu no krievu valodas „*национальность*”, kas nozīmē „tautība”, nesasaistot to ar valstisko piederību un pilsonību. Tātad jēdziens „nacionālā minoritāte” nav izskaidrojams tikai ar gramatisko pieeju vien, jēdziena satura noteikšanā juridiskā jeb tiesību izpratnes dimensija ir noteicošā.

Analizējot jēdziena „nacionālās minoritātes” juridisko nozīmi teorijā, var konstatēt būtiskas izmaiņas izpratnē par šī jēdziena saturu ilglaicīgās pastāvēšanas laikā. Ņemot vērā grūtības vienotas definīcijas meklējumos, ir izveidojies plašs jēdziena satura traktējuma spektrs valstu interpretācijās un tiesībzinātnieku darbos. Pārliecība, ka minoritāšu aizsardzība ir iespējama tikai tad, ja jēdziena „nacionālās minoritātes” saturs ir skaidrs, novedusi pie tā, ka radīti neskaitāmi definīciju varianti, kas tomēr līdz šim nav palīdzējuši nonākt līdz veiksmīgai vispārēji akceptētai definīcijai. Lielais definīciju variantu skaits un dažādība izraisa nemitīgas diskusijas un viedokļu apmaiņu, norādot uz tiesību subjekta noteikšanas svarīgumu.²⁶²

2.2.1. Definīciju varianti

Pēc Pirmā pasaules kara Tautu Savienības izveidotā nacionālo minoritāšu aizsardzības sistēma, uzliekot valstīm pienākumu nodrošināt nacionālām minoritātēm virkni dažādu tiesību, bet nenosakot šo tiesību subjekta definējumu, izraisīja neskaidrības valstu saistību izpildes uzraudzībā. Tautu Savienības institūcijas meklēja risinājumus, balstoties uz noslēgto līgumu un pieņemto deklarāciju padziļinātu izpēti, piedāvājot kritērijus nacionālo minoritāšu noteikšanai. 1930. gadā savā atzinumā nacionālās minoritātes definīciju ir sniegusi **Pastāvīgā starptautiskā tiesa** nosakot, ka minoritāte ir personu grupa, kas **dzīvo valstī vai teritorijā un pēc rases, reliģijas vai tradīcijām ir atšķirīga no pārējiem iedzīvotājiem, un, lai saglabātu savas tradīcijas, uztur savstarpējās saites, saglabājot savu reliģiju, nodrošinot apmācību un savu bērnu audzināšanu saskaņā ar savām tradīcijām un sniedzot savstarpēju palīdzību cits citam.**²⁶³

1950. gadā līdzīgu definīcijas priekšlikumu sniedza **ANO ad hoc komiteja diskriminācijas novēršanai un minoritāšu aizsardzībai**. Šo priekšlikumu apstiprināja ANO Cilvēktiesību komisija, pievienojot prasību par skaitlisko sliksni un lojalitātes pienākumu pret valsti, kurā

²⁶² Topidi K. EU Law, Minorities and Enlargement. Antwerp/Oxford/Portland: Intersentia, 2010, p. 13.

²⁶³ Advisory Opinion regarding Greco-Bulgarian "Communities", PCIJ, PCIJ Reports, Series B, No.17, 1930, p. 21. Pieejams: http://www.icj-cij.org/pcij/serie_B/B_17/01_Communautes_greco-bulgares_Avis_consultatif.pdf [aplūkots 2014. gada 19. maijā].

nacionālās minoritātes ir pilsoņi.²⁶⁴ Definīcija noteica, ka termins „minoritāte” iekļauj tos: a) **kuri nav dominējošas grupas sastāvā, kuriem ir un kuri arī turpmāk vēlas saglabāt stabilas etniskās, reliģiskās vai valodas tradīcijas vai īpašības**, kas būtiski atšķiras no pārējiem iedzīvotājiem; b) **minoritātēm būtu jāapvieno vairākas personas**, lai attīstītu to savdabīgās īpašības; c) **minoritāšu locekļiem jābūt lojāliem pret valsti**, kurā viņi **dzīvo** un kuras **pilsoņi** viņi ir.²⁶⁵ Šajā definīcijā objektīvie apstākļi, piemēram, skaitliskais parametrs, neesot dominējošā stāvoklī, un kultūras atšķirīgās īpašības, apvienotas ar tādiem subjektīviem elementiem, kā savstarpējā solidaritātes sajūta un vēlme saglabāt savu identitāti. Šie objektīvie un subjektīvie apstākļi kombinācijā ar pilsonības statusu attiecīgi ļāva, no vienas puses, konstatēt minoritāšu grupas rādītājus, no otras puses, noteikt šīs grupas aktīvās apziņas uzstādījumu savas kultūras saglabāšanai un attīstīšanai.²⁶⁶

F. Kapotorti (*Francesco Capotorti*) 1972. gadā, iesniedzot ziņojumu ANO Cilvēktiesību komisijai, centās par galveno problēmu izvirzīt nevis nacionālo minoritāšu aizsardzības jautājumu, bet gan nacionālās minoritātes definīcijas jautājumu, pasludinot to par nepieciešamu priekšnosacījumu, lai noskaidrotu, kāds īsti ir aizsardzības objekts. F. Kapotorti uzskatīja, ka par minoritātēm atzīstami tikai **pilsoņu cittauniešu kopumi, ja tiem ir stabilas, no pilsoņu vairākuma atšķirīgas etniskas, reliģiskas un lingvistiskas tradīcijas un iezīmes un ja tie apvieno pietiekami lielu personu skaitu, lai nodrošinātu šo tradīciju un iezīmju saglabāšanu.**²⁶⁷

Savukārt 1977. gada ziņojumā ANO **F. Kapotorti** ietvēra savu nu jau plaši izplatīto minoritātes definīciju, kas noteica, ka **minoritāte ir skaitliski mazāka grupa** salīdzinājumā ar pārējo iedzīvotāju skaitu valstī, t.i., tā **nav dominējoša** un tās dalībnieki ir valsts pilsoņi, kuriem **piemīt etniskās, reliģiskās vai valodas īpašības**, kas atšķiras no pārējo iedzīvotāju īpašībām un **netieši norāda uz personu solidaritāti, vērstu uz savas kultūras, tradīciju, valodas vai reliģijas saglabāšanu.**²⁶⁸ F. de Vareness (*Fernand de Varennes*) uzskata, ka pētnieki pieņēmuši šo definīciju, nevērtējot, vai tā atbilst SPPPT 27. panta nolūkam un formulējumam, tādējādi no

---

²⁶⁴ UN Economic and Social Council, Report of the Ad Hoc Committee on Prevention of Discrimination and Protection of Minorities, 1950, E/CN.4/450. Pieejams: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/GL9/007/96/PDF/GL900796.pdf?OpenElement> [aplūkots 2013. gada 6. decembrī].

²⁶⁵ UN Commission on Human Rights, Definition of Minorities for Purposes of Protection by the United Nations, Report of the Sixth Session (27 March - 19 May 1950), p. 10. Pieejams: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/GL9/010/98/PDF/GL901098.pdf?OpenElement> [aplūkots 2013. gada 6. decembrī].

²⁶⁶ Topidi K. EU Law, Minorities and Enlargement. Antwerp/Oxford/Portland: Intersentia, 2010, p. 14.

²⁶⁷ Rotčailds Dž. Etnopolitika: konceptuālās aprīses. Rīga: Izdevniecība „AGB”, 1999, 149. lpp.

²⁶⁸ Study on the Rights of Persons Belonging to Ethnic, Religious and Linguistic Minorities, by Francesco Capotorti, Special Rapporteur of the Sub-Commission on Prevention of Discrimination and Protection of Minorities, United Nations, New York, 1979, p. 5. Pieejams: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/NL7/903/66/PDF/NL790366.pdf?OpenElement> [aplūkots 2014. gada 19. maijā].

jēdziena minoritāte politiski tiesiskā statusa izslēdzot dažu kategoriju personas, piemēram, nepilsoņus, jaunās vai imigrantu minoritātes.²⁶⁹

Atbilstoši ANO Cilvēktiesību komisijas Diskriminācijas novēršanas un minoritāšu aizsardzības apakškomisijas lūgumam 1985. gadā **J. Dešene** (*Jules Deschênes*) izstrādāja un piedāvāja nacionālās minoritātes definīciju SPPPT 27. panta piemērošanas vajadzībām. Saskaņā ar šo definīciju nacionālā minoritāte ir valsts **pilsoņu grupa, kura ir skaitliskā mazākumā un nav dominējoša** valstī, tai raksturīgas **etniskas, reliģiskas vai lingvistiskas pazīmes**, kas ir atšķirīgas no iedzīvotāju vairākuma. Šīs grupas locekļi ir **solidāri ar pārējiem savas grupas locekļiem**, šī **grupa ir motivēta kolektīvi attīstīties** un tās mērķis ir **sasniegt vienlīdzību ar vairākumu** faktiski un juridiski. Šo definīcijas variantu savulaik atzina par ļoti labu.²⁷⁰

1993. gada ANO Cilvēktiesību komisijas Diskriminācijas novēršanas un minoritāšu aizsardzības apakškomisijā **A. Eide** (*Asbjørn Eide*) savā ziņojumā sniedza priekšlikumu nacionālās minoritātes definīcijai, iepriekš norādot, ka, balstoties uz ANO ietvaros noteikto diskriminācijas aizliegumu, ir pārklātas visas iespējamās personu mazākuma grupas un līdz ar to tiesību realizācijā definīcija nemaz nav nepieciešama. A. Eides skatījumā nacionālā minoritāte ir personu grupa, kas dzīvo suverēnā valstī, kas ir **skaitliski mazāka nekā puse no valsts iedzīvotāju skaita un kuras locekļiem ir kopīgas etniskās, reliģiskās vai valodas īpašības, kas atšķir tos no pārējiem iedzīvotājiem**.²⁷¹

EDSO 1990. gada **Kopenhāgenas dokumentā** noteikts, ka piederība pie mazākumgrupas ir personīgās izvēles jautājums. Dokuments ietver specifiskas norādes, kādos apstākļos nacionālajām minoritātēm ir tiesības lietot savu valodu, piekopt savu reliģiju, izveidot izglītības iestādes, bet nesniedz definīciju.²⁷² EDSO Augstais komisārs nacionālo minoritāšu jautājumos **M. van der Stūls** (*Max van der Stoel*) ir norādījis, ka viņa mandāts neietver aprakstu vai definīciju par to, kas ir nacionālā minoritāte. Turklāt ne EDSO, ne citur nav vispārīgas vienošanās par to, ko aptver jēdziens nacionālā minoritāte. EDSO Cilvēka dimensijas semināra „Nacionālo minoritāšu jautājumu izpēte: pozitīvais rezultāts” atklāšanas pasākumā 1993. gada 24. maijā Varšavā savā ievadrunā Augstais komisārs nacionālo minoritāšu jautājumos M. van der Stūls teica: „[...] **minoritāšu**

²⁶⁹ De Varennes F. *Language, Minorities and Human Rights*. The Hague: Martinus Nijhoff Publishers, 1996, pp. 136.-137.

²⁷⁰ Proposal concerning a definition of the term "minority" submitted by J. Deschênes, E/CN.4/Sub.2/1985/31, Report of the Sub-Commission on Prevention of Discrimination and Protection of Minorities on its Thirty-Eighth Session, Geneva, 5-30 August 1985, Rapporteur: Mr. C.L.C. Mubanga-Chipoya, p. 64., (p. 85.). Pieejams: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G85/140/27/PDF/G8514027.pdf?OpenElement> [aplūkots 2014. gada 19. maijā].

²⁷¹ Commission on Human Rights, Sub-Commission on Prevention of Discrimination and Protection of Minorities, Protection of Minorities, Possible ways and means of facilitating the peaceful and constructive solution of problems involving minorities, Report submitted by Mr. A. Eide, E/CN.4/Sub.2/1993/34, 10 August 1993, p. 7. Pieejams: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G93/145/23/PDF/G9314523.pdf?OpenElement> [aplūkots 2014. gada 19. maijā].

²⁷² Document of the Copenhagen Meeting of the Conference on the Human Dimension of the CSCE, 1990. Pieejams: <http://www.osce.org/odihr/elections/14304> [aplūkots 2014. gada 19. maijā].

pastāvēšana ir fakta, nevis definīcijas jautājums. Tāpēc es gribētu citēt 1990. gada Kopenhāģenas dokumentu, kas [...] nosaka, ka piederēšana nacionālai minoritātei ir personas individuālās izvēles jautājums. [...] Es atļaušos teikt, ka es atpazīstu minoritāti, kad es tādu satieku. Pirmkārt, minoritāte ir **grupa ar lingvistiskām, etniskām vai kultūras pazīmēm, kas to atšķir no vairākuma.** Otrkārt, **minoritāte ir grupa, kas parasti ne tikai cenšas saglabāt savu identitāti, bet arī mēģina tai dot spēcīgāku izpausmi.**²⁷³ M. van der Stūla formulējumā parādās vēl viens subjektīvs kritērijs – vēlme saglabāt un attīstīt savu identitāti, kas attiecīgajā grupā var izpausties dažādos veidos, piemēram, valodas lietojumā, tradīciju ievērošanā vai reliģijas piekopšanā.

V. Kimlika piedāvā definīciju balstīt uz pašu būtiskāko nacionālo minoritāšu statusa aspektu, norādot, ka nacionālā minoritāte ir personu grupa, kura izveidojusies kā funkcionējoša sabiedrība **savā vēsturiskajā tēvzemē pirms tās inkorporēšanas lielākā valstī.**²⁷⁴ Tomēr šajā definīcijā ietvertais kritērijs nav pietiekami izmantots un definīcijās tas ir aizstāts ar ciešo saikni ar tradicionāli apdzīvoto teritoriju, nenorādot uz izmaiņām tās piederībai vienai vai citai valstij.

Eiropas Padomes ietvaros nacionālo minoritāšu definīcijas meklējumos nozīmīgs ir Parlamentārās Asamblejas ar 1993. gada 1. februāra **Rekomendāciju Nr. 1201 (1993)** 1950. gadā apstiprinātais Eiropas Cilvēktiesību konvencijas papildprotokola projekts, kura 1. pantā ir ietverta nacionālo minoritāšu definīcija. Definīcijā noteikts, ka par nacionālām minoritātēm atzīst tikai **valstī ilgstoši un pastāvīgi dzīvojošu pilsoņu mazākumu kopumus ar atšķirīgām etniskām, kultūras, reliģiskām vai valodas pazīmēm, kuri ir pietiekami pārstāvēti, lai gan mazākā skaitā nekā pārējie iedzīvotāji valstī vai valsts reģionā, un kuri ir motivēti kopā saglabāt savu īpašo identitāti, tostarp kultūru, tradīcijas, reliģiju vai valodu.**²⁷⁵

Eiropas Padomes **Vispārējā konvencija par nacionālo minoritāšu aizsardzību** nesniedz nacionālo minoritāšu definīciju, tomēr Konvencijas Paskaidrojošā ziņojumā priekšvēstures aprakstā ietverta atsauce uz Eiropas Padomes Parlamentārās asamblejas Rekomendāciju Nr. 1201. Konvencijas 5. panta pirmajā punktā minēti četri būtiski **nacionālās minoritātes identitātes elementi**, kas ir **etniskās, kultūras, lingvistiskās vai reliģiskās atšķirības**, vienlaikus norādot, ka jebkura šāda atšķirība ne vienmēr norāda uz nacionālās minoritātes esamību.²⁷⁶ Konvencijas dalībvalstis, pielietojot konvencijas prasības vispārējā izpratnē, šo jēdzienu attiecina tikai **uz tradicionālām minoritātēm**, kurām ir ilgstoša saikne ar attiecīgo valsti, kurā tās dzīvo un ir tās

²⁷³ Van der Stoel M. The OSCE High Commissioner on National Minorities. OSCE, ODIHR Bulletin Vol. 3 No. 3, Warsaw, 1995, pp. 38-39. Pieejams: <http://www.osce.org/odihr/17693> [aplūkots 2014. gada 19. maijā].

²⁷⁴ Kymlicka W. Politics in the Vernacular: Nationalism, Multiculturalism, and Citizenship. Oxford: Oxford Press, 2001, p. 54.

²⁷⁵ The Council of Europe, Recommendation 1201 (1993), on an additional protocol on the rights of national minorities to the European Convention on Human Rights. Pieejams: <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta93/EREC1201.htm> [aplūkots 2014. gada 19. maijā]

²⁷⁶ Framework Convention for the Protection of National Minorities and Explanatory Report. Pieejams: http://www.coe.int/T/e/human_rights/Minorities/2_FRAMEWORK_CONVENTION_%28MONITORING%29/1_Texts/FCNM%20CoE%20version%20Latvian.pdf. S [aplūkots 2010. gada 20. jūlijā].

pilsoņi, izslēdzot jaunās imigrantu grupas no Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību subjektu loka.²⁷⁷

Eiropas Parlaments 2005. gada 8. jūnijā pieņēma **Rezolūciju par minoritāšu aizsardzību un diskriminācijas novēršanas politiku**. Rezolūcijas 5. punktā uzsvērts, ka minoritāšu tiesības ir cilvēka pamattiesību neatņemama daļa un ir nepieciešams skaidri nošķirt nacionālās minoritātes, imigrantus un patvēruma meklētājus, 7. punktā formulēta nacionālo minoritāšu definīcija. Eiropas Parlaments, norādot uz minoritāšu politikas nekoncekvenci, pauž uzskatu, ka minoritāšu aizsardzība ir daļa no Kopenhāgenas kritērijiem, tomēr trūkst gan minoritāšu tiesību standarta Eiropas Savienības politikā, gan arī Eiropas Savienības izpratnes par to, kas ir nacionālās minoritātes. Turklāt Eiropas Parlaments, uzsverot, ka minoritāšu definīcijas nav nedz ANO Deklarācijā par minoritātēm, nedz arī Eiropas Padomes Vispārējā konvencijā, iesaka šādu definīciju balstīt uz Eiropas Padomes Rekomendācijā Nr. 1201 (1993) noteikto definīciju. Rezolūcija nosaka, ka nacionālā minoritāte ir **cilvēku grupa kādā valstī, kas pastāvīgi uzturas attiecīgās valsts teritorijā; uztur pastāvīgas, stabilas un ilgstošas saiknes ar attiecīgo valsti; kurai piemīt atšķirīgas etniskās, kultūras, reliģiskās vai valodas īpašības; kura ir pietiekami pārstāvēta, lai gan mazāka par pārējo valsts vai valsts reģiona iedzīvotāju skaitu; vēlas rūpēties par kopīgas identitātes, tostarp kultūras, tradīciju, reliģijas vai valodas saglabāšanu.**²⁷⁸

Savukārt, 2006. gada decembrī Eiropas Padomes **Eiropas Komisija par demokrātiju caur likuma spēku** (turpmāk - Venēcijas komisija) par procesiem Eiropā minoritāšu aizsardzības jomā attiecībā uz nepilsoņu un nacionālo minoritāšu tiesībām pieņēma ziņojumu, kurā **ierosināts atteikties** no ierobežojošās nostājas, kas balstās uz stingriem kritērijiem definīcijā, tostarp **pilsonības kritēriju**, mainot pieeju nacionālās minoritātes definīcijas jautājumam.²⁷⁹

Nacionālo minoritāšu definīciju priekšlikumi ir dažādi, visbiežāk jēdziens „nacionālā minoritāte” noteikts ar virkni raksturojošo lielumu – kritēriju, kuri norāda uz nacionālo minoritāšu tiesību piemērošanas *ratione personae*. Izvirzītos kritērijus var iedalīt **objektīvos un subjektīvos kritērijos**. Visos piedāvātajos definīciju variantos kā primārais objektīvais kritērijs ir noteikta atšķirīga etniskā, lingvistiskā, kultūras vai reliģiskā piederība, bez kuras nacionālā minoritāte nav iedomājama. Objektīvie kritēriji ir arī skaitliskā mazākuma nosacījums, nedominējošs stāvoklis, ilgstoša saikne ar teritoriju, kurā šī grupa dzīvo, kā arī pilsonība. Savukārt, pie subjektīviem

²⁷⁷ Hofmann R. Monitoring Process of the Council of Europe Framework Convention for the Protection of National Minorities, European Yearbook of Minority Issues, Volume 1, 2001/2, European Centre for Minority Issues, Kluwer Law International, 2003, p. 447.

²⁷⁸ Eiropas Parlamenta rezolūcija par minoritāšu aizsardzību un diskriminācijas novēršanas politiku paplašinātajā Eiropā (2005/2008(INI)). Pieejams: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P6-TA-2005-0228&language=LV&ring=A6-2005-0140> [aplūkots 2014. gada 10. aprīlī].

²⁷⁹ Aurescu B. Minorities in Europe: Recent Trends. In: Multiculturalism and International Law, ed. S. Yee, J.Y. Morin. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2009, p. 585.

kritērijiem pieder grupas vienota vēlme saglabāt un attīstīt savu īpašo identitāti, kā arī piederības sajūta grupai.²⁸⁰

Objektīvo un subjektīvo kritēriju uzskaitījums ir gana plašs, tomēr vienmēr īpaši uzsvērts, ka piederība nacionālajai minoritātei ir cilvēka **individuālās izvēles jautājums**, kā tas, piemēram, ir noteikts Vispārējās konvencijas 3. panta 1. daļā, saskaņā ar kuru katrs **cilvēks, kas pieder pie nacionālās minoritātes, ir tiesīgs brīvi izvēlēties, vai viņš vēlas, lai viņu uzskata vai neuzskata par nacionālo minoritāti**. Šī panta mērķis ir aizsargāt personas brīvību netraucēti, bez tiesas vai netiesas ietekmes uz lēmuma pieņemšanu izvēlēties, vai tā vēlas nonākt Vispārējās konvencijas nodrošinājumā. Šāda izvēles brīvība tomēr nedod tiesības izvēlēties piederību pie jebkuras nacionālās minoritātes, personas izvēle ir cieši saistīta ar objektīvo kritēriju esamību personas identitātē.²⁸¹ **Izvēles brīvība** izlem par piederību nacionālai minoritātei **ir subjektīvais kritērijs**, kas liecina par piederības sajūtu grupai. P. Rotere (*Petra Roter*) norāda, ka šis kritērijs nozīmē to, ka, neraugoties uz personu atbilstību tā dēvētiem objektīviem kritērijiem, tām ir izvēles brīvība, lai izlemtu, vai tās vēlas tikt uzskatītas par personām, kuras pieder pie nacionālām minoritātēm. Izvēles brīvība ir oficiāli nostiprināta minoritāšu aizsardzības nodrošināšanas politikā. Kritēriju ieviesa ar 1990. gada Kopenhāgenas dokumentu. Individāla izvēles brīvība ir paredzēta ne tikai Vispārējā konvencijas 3. pantā, bet arī 1992. gada ANO Deklarācijas par minoritātēm 3. panta otrajā daļā.²⁸²

Lai gan lielākā daļā no minoritāšu definīciju priekšlikumos daži kritēriji atkārtojas, tomēr nevar apgalvot, ka ar šiem kritērijiem vien pietiek nacionālās minoritātes konstatācijai. Minoritāšu grupu raksturojošās etniskās, valodas vai reliģiskās pazīmes, kas ir atšķirīgas no pārējiem iedzīvotājiem, ir neapstrīdamas šādas **grupas esamības** objektīvais kritērijs, bet vēl ir jākonstatē subjektīvie kritēriji, piemēram, grupas dalībnieku **griba aizsargāt un attīstīt** šīs īpašības, kas jau rada grūtības. Arī skaitliskais lielums, ietekme valstī, klātbūtnes ilgums attiecīgajā valstī un pilsonības prasība grupas locekļiem vienmēr ir bijuši strīdu avoti.²⁸³

Diskusijās par nacionālo minoritāšu definīciju visbiežāk apspriež prasību, lai kritērijs minoritāšu statusa noteikšanai būtu pilsonība un ilgstoša uzturēšanās vai saikne ar noteiktu teritoriju. Ar pilsonības kritēriju var nodalīt noteiktas iedzīvotāju grupas, liedzot tām minoritāšu statusu un līdz ar to arī minoritāšu tiesības. Attiecībā uz ciešas saiknes konstatēšanu nav skaidras izpratnes, kāds laika periods būtu uzskatāms par pietiekamu, lai attiecīga personu grupa iegūtu nacionālās minoritātes statusu. Tāpat nav skaidrs, kā konstatēt un vērtēt subjektīvos kritērijus,

²⁸⁰ Benoît-Rohmer F. *The Minority Question in Europe: Towards a Coherent System of Protection for National Minorities*. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 1996, p. 14.

²⁸¹ Human rights monitoring, *A Field Mission Manual*, ed. A. F. Jacobsen. Leiden: Martinus Nijhoff, 2008, p. 494.

²⁸² Roter P. *Managing the "Minority Problem" in Post-Cold War Europe Within the Framework of a Multilayered Regime for the Protection of National Minorities*, *European Yearbook of Minority Issues*, Volume 1, 2001/2, 2003, European Centre for Minority Issues, Kluwer Law International, p. 105.

²⁸³ Glassner M. I. *The United Nations at Work*. Westport: Praeger Publishers, 1998, p. 81.

piemēram, personai valsts politikas dēļ var būt iemesls noklusēt savu mazākumtautības identitāti un vēlmi uzturēt to, baidoties no apspiešanas un neiecietības no valsts iestāžu puses. Lai nesarežģītu jautājuma risināšanu, ANO Cilvēktiesību komiteja ir uzsvērusi, ka etniskās, reliģiskās vai valodas minoritātes pastāvēšana kādā konkrētā dalībvalstī nav atkarīga no konvencijas dalībvalsts pieņemtā lēmuma par definīciju. Saskaņā ar ANO Cilvēktiesību komitejas viedokli, jautājums par to, kas ir minoritāte, ir faktiskās realitātes, nevis likumu jautājums. Tādējādi migrējošie darbinieki vai pat citu valstu „viesi” – ārvalstnieki varētu tikt uzskatīti par minoritātēm, un tiem nedrīkst liegt izmantot mazākumtautību tiesības.²⁸⁴

ANO Cilvēktiesību komitejas nostāja par nacionālās minoritātes termina plašo traktējumu ir skaidrojama ar definīcijas meklējumiem tikai attiecībā uz ANO ietvaros pieņemtiem dokumentiem. Uzsverot, ka nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzība izriet no SPPPT 27. panta, ANO attiecina nacionālās minoritātes jēdzienu uz plašu personu loku, jo 1992. gada Deklarācija par to personu tiesībām, kuras pieder pie nacionālām vai etniskām, reliģiskām un valodas minoritātēm, neatkarīgi no tā, kā tiek definētas nacionālās minoritātes, attieksies arī uz reliģiskām un valodas minoritātēm. ANO darba grupa 2005. gada komentārā par šo deklarāciju tā arī nesniedz konkrētu nacionālo minoritāšu definīciju, tomēr norāda, **ka Eiropas reģionālā regulējuma ietvaros nacionālās minoritātes jēdziena tulkojums atšķiras no ANO nostājas.**²⁸⁵

Pastāv arī uzskats, ka minoritāšu definīcija nebūtu nedz nepieciešama, nedz arī lietderīga, kā arī uzskats, ka vispārēja definīcija varētu viegli novest pie pieņēmuma, ka visām minoritātēm, uz kurām attiektos šī definīcija, pienāktos visas nacionālo minoritāšu tiesības un ka tās grupas, kuras neatbilstu definīcijai, nevarētu izmantot nevienu no nacionālo minoritāšu tiesībām. A. Eide norāda, ka abi šie uzskati (pieņēmumi) ir nepareizi. Šādas situācijas izveidošanos novērš tas, ka definīcijas noteikšanas izvēle ir atstāta pašu valstu ziņā, lai tās vairāk vai mazāk brīvi izlemtu, kuru grupu valsts ir gatava aizsargāt. Vērojama izvairīšanās noteikt vispārēji saistošu definīciju starptautiskajā līmenī, tādējādi ļaujot īstenot daudz praktiskāku pieeju, vairāk koncentrējoties uz nacionālo minoritāšu tiesību apjoma noteikšanu dažādām nacionālo minoritāšu grupām. Tā kā vajadzības un iespējas ievērojami atšķiras atkarībā no konteksta, tad, viņaprāt, šī joma nevar būt sakārtota ar stingru definīciju.²⁸⁶ Papildinot šo domu, R. Meda-Vindišere (*Roberta Medda-Windischer*) norāda, ka nepietiekama minoritāšu aizsardzība nav tieši saistīta ar definīcijas neesamības problēmu, bet gan ar valstu politiskās gribas trūkumu vai nespēju rīkoties. Turklāt vienotas, valstu saskaņotas

---

²⁸⁴ Human rights monitoring, A Field Mission Manual, ed. A. F. Jacobsen. Leiden: Martinus Nijhoff, 2008, pp. 490-496.

²⁸⁵ Commentary of the Working Group on Minorities to the UN Declaration on the Rights of Persons Belonging to National or Ethnic, Religious and Linguistic Minorities, 2005, E/CN.4/Sub.2/AC.5/2005/2. Pieejams: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G05/133/85/PDF/G0513385.pdf?OpenElement> [aplūkots 2013. gada 8. jūnijā].

²⁸⁶ Eide A. The Rights of 'New' Minorities: Scope and Restrictions. In: Double Standards Pertaining to Minority Protection ed. K. Henrard. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2010, p. 171.

definīcijas pieņemšana nenovēršami nozīmētu samierināšanos ar mazāko, visus apmierinošo kopsaucēju.²⁸⁷

Neraugoties uz izteiktiem argumentiem, kas cenšas attaisnot nacionālo minoritāšu definīcijas neesamību, tomēr jāatzīst: lai nodrošinātu saskanīgu un konsekventu nacionālo minoritāšu tiesību realizēšanu, valstīm vajadzētu vienoties un noteikt, kas ir šo tiesību subjekts, novēršot atšķirīgas interpretācijas iespējas dažādās valstīs.²⁸⁸ Nepastāvot vienotai starptautiskos tiesību aktos noteiktai nacionālo minoritāšu definīcijai, ir izveidojusies cilvēktiesību jomai netipiska situācija, kad, nacionālo minoritāšu tiesību *ratione materiae* kļūstot par starptautisko tiesību neatņemamu sastāvdaļu, nacionālo minoritāšu tiesību *ratione personae* saturs ir atstāts nacionālā līmenī pašu valstu izlemšanai. Šāda situācija, kas sākotnēji varētu likties realitātei piemērotāka, tomēr **ilgtermiņā var destabilizēt** situāciju nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzības jomā. Pragmatiski raugoties uz iespējamo nacionālo minoritāšu tiesību attīstību, nākas secināt, ka definīcijas meklējumi ir jāturpina, kaut arī jēdziena nacionālās minoritātes daudzšķautņainais iedalījums un kritēriju plašais uzskaitījums to kavē.

2.2.2. Kritēriji – etniskā piederība, valoda un reliģija

Nacionālās minoritātes identifikācijas kritēriji izriet no prasības par tādu iedzīvotāju grupai piemītošu sev raksturīgu iezīmju esamību, kas atšķir to no pārējiem iedzīvotājiem. Tā kā visi indivīdi kaut kādā veidā atšķiras cits no cita, tad jānoskaidro atšķirību apmērs, kā arī tas, kad atšķirība ir pārāk niecīga, lai sasniegtu kritērija robežu, un **kad atšķirība kā kritērijs ir uzskatāma par pietiekamu**. Dažādībai nav jāatspoguļojas visās dzīves jomās. Pēc tā, kādā dzīves jomā atšķirības ir konstatētas, var vērtēt, vai tas ir būtisks kritērijs nacionālās minoritātes identificēšanai. Tomēr ir grūti viennozīmīgi noteikt, kādi aspekti ir vērā ņemami un nozīmīgi, lai tie derētu kā paraugs visām valstīm. Ir skaidrs, ka atšķirīga etniskā piederība, reliģija un valoda ir būtiski rādītāji jēdziena minoritāte raksturojumā, taču ne vienmēr iespējamie atšķirības kritēriji norādīs uz nacionālo minoritāti juridiskā jēdziena nozīmē.²⁸⁹

Vadoties pēc diskriminācijas aizlieguma principa ievērošanas prasībām, nekādu subjektīvo elementu identifikācijai, kas raksturotu aizsargāto grupu, nav nozīmes, tomēr objektīvie ārējās uztveres parametri var kalpot par pamatu klasifikācijai. Diskriminācijas aizlieguma principa realizācija balstās uz vairākiem atšķirību identificējošiem rādītājiem, piemēram: rase, ādas krāsa, valoda, kultūra, reliģija, u.c. Tātad **diskriminācijas aizlieguma ievērošanai attiecībā uz nacionālām minoritātēm nav nepieciešama īpašo kritēriju konstatācija** ar definīcijas palīdzību,

²⁸⁷ Medda-Windischer R. Changing Paradigms in the Traditional Dichotomy of Old and New Minorities. In: Double Standards Pertaining to Minority Protection ed. K. Henrard. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2010, p. 203.

²⁸⁸ Ibid.

²⁸⁹ Blumenwitz D., Gornig G., Murswiek D. Ein Jahrhundert Minderheiten- und Volksgruppenschutz. Köln: Verlag Wissenschaft und Politik, 2001, S. 34.

jo pietiek ar aizliegtajiem kritērijiem Savukārt attiecībā uz speciālajām **nacionālo minoritāšu tiesībām**, kuras paredz papildu pasākumu un priekšrocību nodrošināšanu, šo tiesību īstenošanai jānosaka raksturojošie dalības kritēriji personām, kuras varētu šīs tiesības realizēt.²⁹⁰

Analizējot jēdzienus „rase” un „etniskā piederība”, jāsecina, ka tie savstarpēji pārklājas. ANO Konvencijas par rasu diskriminācijas izskaušanu 1. pantā rasu diskriminācija ir definēta kā jēdziens, kas ietver diskrimināciju „rases, ādas krāsas, izcelšanās vai nacionālās vai etniskās izcelsmes dēļ”.²⁹¹ Tomēr jēdziena „rase” būtība sakņojas priekšstatā par cilvēku bioloģisko klasifikāciju apakšgrupās pēc morfoloģiskām pazīmēm, piemēram, ādas krāsa vai sejas panti, savukārt jēdziens „etniskā piederība” sakņojas priekšstatā par sabiedrības grupām, kuras raksturo kopīga tautība, piederība ciltij, sava reliģija, kopīga valoda vai kopīga kultūras un tradīcijas izcelsme vai īpašības.²⁹² Nacionālo minoritāšu noteikšanas gadījumā jāņem vērā, ka jēdziens „rase” ir ar plašāku saturisko apjomu. Jēdziens „etniskā piederība” ir pakārtojuma attiecībās pret jēdzienu „rase”, jo „etniskā piederība” kā jēdziens pilnīgi ietilpst jēdziena „rase” saturiskajā apjomā, neizsmēlot to.²⁹³ Tādēļ pie dažādām rasēm piederīgas personas vienmēr būs ar atšķirīgu etnisko piederību, savukārt pie vienas rases piederīgas personas atsevišķos gadījumos var būt ar atšķirīgu etnisko piederību. No abu jēdzienu saturiskā apjoma izriet, ka nacionālo minoritāti var noteikt pēc etniskās piederības, ne pēc rases.

Attiecībā uz nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzību no Eiropas Cilvēktiesību konvencijā nosauktajiem diskriminācijas aizliegtajiem kritērijiem var minēt - rasi, ādas krāsu, valodu, reliģiju, piederību nacionālai minoritātei. Savukārt Eiropas Savienības tiesībās nav skaidri minēta ne „ādas krāsa”, ne „piederība nacionālai minoritātei”, ne „valoda”, kas nosaukti kā atsevišķi iemesli Eiropas Cilvēktiesību konvencijā. Tomēr, ciktāl to veidojošie faktori attiecas uz rasi un etnisko piederību, tiktāl tos var iekļaut šajos kritērijos, nodrošinot aizsardzību pret diskrimināciju.²⁹⁴

E. Levita ieskatos „[...] **tautība** vispirms ir cilvēka piederība grupai, kuru nosaka, pirmkārt, noteiktas objektīvas nacionāli kulturālas pazīmes, it sevišķi kopēja (bioloģiska) izcelsme, kopēja vēsture (likteņkopība), valoda, reliģija, kultūras tradīcijas (visplašākā nozīmē), turklāt ne katrā gadījumā jābūt visām šīm pazīmēm, pietiek vismaz ar vienu; un, otrkārt, grupas locekļu subjektīva piederības apziņa šai grupai, kas balstās uz vismaz vienu no objektīvām pazīmēm. Etniskā izcelsme

---

²⁹⁰ Pap A. L. Overruling Murphy's Law on the Free Choice of Identity and Racial-Ethnic-National Terminology-Triad: Notes on How the Legal and Political Conceptualization of Minority Communities and Membership Boundaries is Induced by the Groups' Claims. In: The Interrelation Between the Right to Identity of Minorities and Their Socio-economic Participation, ed. Kristin Henrard. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2013, p. 134.

²⁹¹ International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination, 1249 UNTS 13. Pieejams: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CERD.aspx> [aplūkots 2013. gada 3. oktobrī].

²⁹² Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: 55762/00 and 55974/00 Timishev v. Russia, 2005. gada 13. decembris.

²⁹³ Pakārtojuma attiecībās atrodas jēdzieni, no kuriem viena jēdziena apjoms pilnībā ietilpst otra jēdziena apjomā, neizsmēlot to. Vedins I. Loģika. Rīga: Latvijas Policijas akadēmija, 1996, 54. lpp.

²⁹⁴ Eiropas diskriminācijas novēršanas tiesību rokasgrāmata, Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra. Luksemburga: Eiropas Savienības Publikāciju birojs, 2011, 101., 102. lpp.

ir viena no tautības pazīmēm, tā attiecas uz konkrētas personas vecāku un vēl senāku bioloģisko priekšteču tautību”.²⁹⁵ Tādēļ, piekrītot šādam apgalvojumam, var teikt, ka tautība vienmēr norāda uz etnisko piederību.

I. Ziemeļe norāda, ka nacionālās minoritātes raksturo to **etniskā izcelsme, valoda, kultūra vai reliģija**. Šīs pazīmes nevar būt pamatā nespējai baudīt tādas pašas tiesības kā visiem valsts iedzīvotājiem.²⁹⁶ A. L. Paps (*Andras L. Pap*), analizējot izteiktos nacionālo minoritāšu definīcijas priekšlikumus, secina, ka starptautiskos dokumentos izdalīti trīs nacionālās minoritātes raksturojošu pamata kritēriju kopums: **etniskā piederība, valoda un reliģija**, kas papildināts ar atsevišķiem elementiem individuālās valsts deklarācijās un atsevišķos dokumentos nacionālo minoritāšu tiesību subjekta noteikšanai.²⁹⁷ Arī K. Henrarda izsaka viedokli, ka tradicionāli minoritātes ir tādas grupas locekļi, kas atbilst mazākumtautību statusam, respektīvi, ar tādām **reliģijas, valodas vai etniskās piederības īpašībām**, kas tās atšķir no pārējiem iedzīvotājiem. Objektīvi konstatējamais fakts – etniskās, reliģiskās un valodas īpašības esamība, kas atšķiras no pārējiem iedzīvotājiem, būtu uzskatāms par atskaites punktu, lai sāktu nacionālās minoritātes identifikāciju. Šo pazīmju konstatēšanai ir būtiska vai pat noteicoša loma nacionālās minoritātes atšķiršanai no citām iedzīvotāju grupām.²⁹⁸

Lielākā daļa etniski atšķirīgo tautu radušās senos laikos, tautām migrējot. Tādēļ jēdziens etniskā minoritāte galvenokārt ietver **vēsturiskās un kultūras savdabīgās iezīmes**. Pat reliģiskās un valodas minoritātes var pieskaitīt pie etniskām minoritātēm, ja šīs atšķirīgās pazīmes izriet no etniskās piederības. Jēdzienu „nacionālā minoritāte” bieži izmanto kā sinonīmu etniskajai minoritātei. Jēdziena „nacionālā minoritāte” saturā ietvertā cilvēku grupa kādā valstī, kuras reliģijas, valodas vai etniskās piederības ziņā atšķiras no valsts vairākuma iedzīvotājiem. Bez šādu aspektu konstatēšanas nacionālā minoritāte nav atzīstama, piemēram, Vācijā austrieši nekad nepārstāv minoritāti.²⁹⁹

Dž. Edvardss (*John Edwards*) savā pētījumā ir secinājis, ka piemērotākā pazīme nacionālās minoritātes konstatēšanai ir valoda, jo komunikatīvās valodas lietojums ir spēcīgākais un pamanāmākais grupas kolektīvās identitātes rādītājs. Pat ja valsts valodas arvien plašākās lietošanas

²⁹⁵ Levits E. 91. pants. Visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma priekšā. Cilvēka tiesības tiek īstenotas bez jebkādas diskriminācijas. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 107. lpp.

²⁹⁶ Ziemeļe I. 114. pants. Personām, kuras pieder pie mazākumtautībām, ir tiesības saglabāt un attīstīt savu valodu, etnisko un kultūras savdabību. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 703. lpp.

²⁹⁷ Pap A. L. Overruling Murphy's Law on the Free Choice of Identity and Racial-Ethnic-National Terminology-Triad: Notes on How the Legal and Political Conceptualization of Minority Communities and Membership Boundaries is Induced by the Groups' Claims. In: *The Interrelation Between the Right to Identity of Minorities and Their Socio-economic Participation*, ed. Kristin Henrard. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2013, p. 130.

²⁹⁸ Henrard K. *Devising an Adequate System of Minority Protection: Individual Human Rights, Minority Rights and the Right to Self-Determination*. The Hague: Martinus Nijhoff Publishers, 2000, p. 31.

²⁹⁹ Blumenwitz D., Gornig G., Murswiek D. *Ein Jahrhundert Minderheiten- und Volksgruppenschutz*. Köln: Verlag Wissenschaft und Politik, 2001, S. 36.

dēļ nacionālās minoritātes valodas komunikatīvā funkcija un valodas lietojums no paaudzes uz paaudzi samazinās, tā tomēr var turpināt pastāvēt kā **savdabīga grupas vēstures un kultūras daļa**, piemēram, izmantojot to speciālos vai svinīgos pasākumos. Ja dažādu apstākļu dēļ ir notikusi atteikšanās no valodas lietojuma ikdienā, tas vēl nenozīmē vispārēju kultūras maiņu, pat ja attiecīgajā valodā vairs nerunā regulāri.³⁰⁰

Valodu minoritātes ir ļoti atšķirīgas, raugoties no grupas lieluma – var būt tikai nedaudzī attiecīgās valodas lietotāji, bet var būt arī miljoniem tās lietotāju. Visbiežāk dzimto valodu apgūt bērnībā, taču tas neizslēdz iespēju dzimto valodu apgūt arī vēlāk. Tomēr jāatceras, ka, personām apgūstot minoritātes valodu bez etniskās piederības saiknes, tās nevar iekļauties nacionālās minoritātes grupā, kaut gan minoritātes valoda var tik atzīta par pastāvošu, pateicoties citas etniskās piederības personām, kuras šo valodu ir apguvušas vēlākos dzīves gados.³⁰¹ Tātad valoda vien nevar kalpot par noteicošo kritēriju nacionālo minoritāšu konstatēšanai.

Pie **reliģiskās minoritātes** pieder tās personas, kas ir atšķirīgas no iedzīvotāju vairākuma valstī, jo to reliģiozitāte izpaužas citādi. Turklāt nav nozīmes, vai šī atšķirība ir teoloģiskos vai ateistiskos uzskatos. Reliģiskā minoritāte pastāv pat tad, ja lielākai daļai cilvēku ir ateistiska attieksme, kā tas bija bijušajās komunistiskajās un sociālisma valstīs padomju blokā. Reliģiskās minoritātes apdraudētas ir tajās valstīs, kurās valsts reliģija nepieļauj citu reliģiju tolerantu uztveršanu. Tomēr arī valstīs, kurās nav valsts reliģijas vai kurās valsts un reliģija ir strikti nodalītas, to juridiski nostiprinot konstitucionālā formā, reliģisko konfesiju grupām kā skaitliskam mazākumam attiecībā pret pārējiem valsts iedzīvotājiem ir nepieciešama aizsardzība. Turklāt šis princips izriet no vispārējām garantijām reliģijas brīvībai. Tādējādi reliģiska grupa ir minoritāte, ja tās reliģija atšķiras no valsts reliģijas vai, ja tādas nav, no reliģiskiem vai ateistiskiem uzskatiem, kas piemīt lielākai daļai cilvēku konkrētā valstī. Dažreiz etniskajai minoritātei pastāv cieša saikne ar divām vai vairākām reliģiskām grupām, bet tad tā nav uzskatāma par šīs minoritātes raksturojošu kritēriju. Tikai atsevišķos gadījumos reliģija ir uzskatāma par kritēriju, piemēram, ebrejiem, kuriem nav cita kritērija. Varbūt ir vēl kāda etniskā grupa, kura, līdzīgi kā ebreji, nerunā savā valodā, nav kultūras ziņā homogēna, bet tai ir tikai etniskās piederības pazīme. Vispārējā gadījumā **reliģija viena pati nav kritērijs**, tai jāpastāv apvienojumā ar etniskās piederības kritēriju.³⁰²

Var piekrist K. Hašemi (*Kamran Hashemi*) apgalvojumam, ka diezgan grūti ir novilkt robežu starp dažāda veida minoritātēm. Reliģisko minoritāti vienlaikus var uzskatīt par etnisko un/vai valodas minoritāti. Pat gadījumos, kad ir iespējams precīzi konstatēt reliģisko minoritāšu esamību, proti, ja grupa atšķiras no vairākuma tikai ar tās reliģisko piederību, piemēram, katoļi

³⁰⁰ Edwards J. *Minority Languages and Group Identity: Cases and Categories*. Amsterdam: John Benjamins Publishing, 2010, p. 6.

³⁰¹ Concise Encyclopedia of Pragmatics, ed. J.L. Mey. Elsevier Ltd., 2009, p. 640.

³⁰² Blumenwitz D., Gornig G., Murswiek D. *Ein Jahrhundert Minderheiten- und Volksgruppenschutz*. Köln: Verlag Wissenschaft und Politik, 2001, S. 35.

Apvienotajā Karalistē, nedrīkst aizmirst par saikni starp reliģiju un kultūru kopumā. Tāpat nav skaidrs, vai ebreji ir reliģiska vai etniska minoritāte vai arī viņi ietilpst abās kategorijās. Līdzīgi ir arī politiski un juridiski neskaidro jautājumu par musulmaņu minoritāti Apvienotajā Karalistē. Tāda pati situācija ir saistībā ar bosniešiem, par kuriem Starptautiskajam kara noziegumu tribunālam bijušajā Dienvidslāvijā nebija skaidrs, kā noteikt upurus serbu genocīdam – vai tie ir musulmaņi, vai Bosnijas musulmaņi. K. Hašemi secina, ka robežšķirtne starp valodu un reliģiju, kultūru un valodu, mazākā mērā starp kultūru un reliģiju, nav tik skaidra, kā varētu šķist. Tādēļ daži aspekti no tiesībām uz kultūru rada bažas ne tikai personām, kuras pieder pie nacionālajām minoritātēm, bet arī personām, kuras pieder pie valodu vai reliģiskām minoritātēm.³⁰³ Rezumējot izteikto, pastāv dažādu veidu minoritātes, t.i., etniskās, valodas un reliģiskās, bet tās ne vienmēr ir uzskatāmas par nacionālajām minoritātēm. Turklāt noteikt skaidru robežu starp tiesībām nacionālām minoritātēm baudīt savu kultūru un viņu tiesībām praktizēt savu reliģiju nav tik vienkārši un viennozīmīgi. Tādas personas atzīšanai par nacionālo minoritāti **izšķirošā nozīme ir etniskai piederībai**. No vairākuma atšķirīgas valodas lietojums un citas reliģijas izvēle ne vienmēr liecina par nacionālo minoritāti. Arī etniskās piederības kritērijs viens pats nav pietiekams pamats atzīšanai par nacionālo minoritāti, **papildus jāvērtē citi kritēriji**. Par etniskās piederības noteicošo lomu liecina arī juridiskā prakse. Analizējot Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksi nacionālo minoritāšu identificēšanā, kad, skatot lietu, tiek vērtētas etniskās, reliģiskās un lingvistiskās grupas, var konstatēt konsekvētu termina „etniskā identitāte” lietošanu, un nekad netiek izmantots termins „nacionālā identitāte”.³⁰⁴

Atšķirības starp mazākuma un vairākuma grupām var būt skaidri nosakāmas, bet reizēm to ir grūti izdarīt dažādo kritēriju dēļ, īpaši attiecībā uz **subjektīviem kritērijiem**. R. Meda-Vindišere uzskata, ka visu nacionālo minoritāšu grupu atšķirīgais elements ir apzināti pausta **vēlme saglabāt kolektīvo identitāti**, kas atšķiras no dominējošās vairākuma kultūras. Minoritātes pastāvēšana nav statistiska, tā ir atkarīga no tās locekļu gribas turpināt veidot grupu, kas atšķiras no vairākuma, kā arī grupas **spēja uzturēt savu identitāti**. Var būt nacionālo minoritāšu grupas ar daudzām objektīvām īpašībām, bet, ja šīm grupām nav vēlmes saglabāt savas minoritātes statusu, attīstot savu identitāti, un tās locekļi ir iekļāvušies vairākumā, tad nacionālās minoritātes statuss uz tām neattiecas.³⁰⁵

Vēlme saglabāt kolektīvo identitāti kā subjektīvais kritērijs ir svarīga saistībā ar asimilācijas procesiem. S. Vītlijs (*Steven Wheatley*), analizējot SPPPT 27. pantu, konstatē, ka tas neaizliedz un arī neizslēdz iespēju minoritāšu grupu pārstāvjiem iekļauties dominējošā vairākuma kultūrā

---

³⁰³ Hashemi K. The Right of Minorities to Identity and the Challenge of Non-discrimination: A Study on the Effects of Traditional Muslims' Dhimmah on Current State Practices, *International Journal on Minority and Group Rights* 13: 2006, Koninklijke Brill NV, p. 8.

³⁰⁴ Committee of Experts on Issues Relating to the Protection of National Minorities. *The Protection of National Minorities in the Case-Law of the European Court of Human Rights*. 2008, p. 4.

³⁰⁵ Medda-Windischer R. *Changing Paradigms in the Traditional Dichotomy of Old and New Minorities*. In: *Double Standards Pertaining to Minority Protection* ed. K. Henrard. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2010, pp. 215.-216.

brīvprātīgas asimilācijas rezultātā. Individu grupas, kuras vēlas asimilēties dominējošā kultūrā nav nacionālās minoritātes. Asimilācija ir process, kurā mazākuma grupas indivīdi pieņem vairākuma grupas akceptētās vērtības, uzskatus un praksi. Savukārt piespiedu asimilācija, liedzot minoritāšu grupām izmantot savu valodu, reliģiju un kultūru, ir aizliegta starptautiskajos dokumentos. S. Vītlijs tomēr uzsver, ka starptautiskās tiesības neaizliedz īstenot integrācijas politiku valstī, neuzskatot to par asimilāciju, ar nosacījumu, ka nacionālām minoritātēm nav liegta iespēja brīvi baudīt savu kultūru, sludināt un praktizēt savu reliģiju, kā arī lietot dzimto valodu.³⁰⁶

2.2.3. Skaitliskais mazākums un nedominējošs stāvoklis

Nemot par pamatu no sociālās identitātes teorijas izrietošo **optimālās atšķirības teoriju**, R. Čandra (*Ramesh Chandra*) piedāvā sociālo identitāti aplūkot kā kompromisa vidusceļu, kas līdzsvaro divas vienlaikus pastāvošas, pretrunīgas katra indivīda iekšējās nepieciešamības: 1) tieksmi būt līdzīgam kādam un 2) nepieciešamību būt atšķirīgam no citiem. Sociālā identitāte un grupas lojalitāte būs spēcīgāka tām grupām, kas ir optimāli atšķirīgas, t.i., tādas grupas locekļiem, kas ir pietiekami liela, lai apmierinātu indivīda vajadzību pēc piederības un integrācijas, un pietiekami maza, lai apmierinātu vajadzību būt atšķirībām no vairākuma. Grupām, kas ir skaitliskā mazākumā salīdzinājumā ar vairākumu, ir lielāka iespēja nokļūt šajā optimālās atšķirības stadijā, jo tās piedāvā gan sajūtu būt **atšķirīgam no vairākuma grupas**, gan pietiekamu **kopības un identitātes sajūtu ar mazākuma grupas locekļiem**. Visvieglāk šādu optimālās atšķirības stadiju sasniegt ir nacionālām minoritātēm, jo piederība savai grupai ir izveidojusies dabiskā ceļā, eksponējot spēcīgu grupas iekšējo identitāti un lojalitāti.³⁰⁷

Viens no nacionālo minoritāšu tiesību subjekta noteikšanas kritērijiem ir **skaitliskā mazākuma kritērijs**, saskaņā ar kuru etniskai grupai valstī jābūt mazākumā, lai to uzskatītu par nacionālo minoritāti. Skaitliskais mazākums, kad nacionālo minoritāšu grupu veido mazāks cilvēku skaits nekā pārējo iedzīvotāju kopskaits, ir objektīvais kritērijs, ko var konstatēt ar objektīvām metodēm. A. F. Jakobsena (*Anette Faye Jacobsen*) uzskata, ka skaitliskais mazākums pats par sevi tomēr vēl neraksturo kopējo situāciju attiecībā uz nacionālo minoritāšu tiesību realizāciju. Ne mazāk svarīga ir nacionālo minoritāšu grupas politiskā, ekonomiskā, sociālā vai kultūras ietekme, pat esot mazākumā. Šādu situācijas nepieļaušana ir viens no iemesliem priekšlikumam, lai skaitliskā mazākuma kritērijam pievienotu prasību indivīdu grupai atrasties nedominējošā situācijā.³⁰⁸

Saskaņā ar F. Kapotorti definīciju minoritāte ir grupa, kas skaitliski mazāka par pārējo iedzīvotāju skaitu valstī un nav dominējošā stāvoklī. Atsevišķas grupas nav uzreiz *a priori*

³⁰⁶ Wheatley S. *Democracy, Minorities and International Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005, p. 29.

³⁰⁷ Chandra R. *Minority: Social and Political Conflict*, Volume 1, in 3 Volumes. Dheli: Gyan Publishing House, 2004, p. 103.

³⁰⁸ Human rights monitoring, *A Field Mission Manual*, ed. A. F. Jacobsen. Leiden: Martinus Nijhoff, 2008, p. 492.

uzskatāmas par nacionālām minoritātēm. Skaitlisko salīdzinājumu veic attiecībā pret visu atlikušo iedzīvotāju skaitu valsts teritorijā, nevis pret kādu citu iedzīvotāju grupu. Tātad, nosakot skaitlisko mazākumu, nav pieņemams salīdzināt vienu minoritāti ar citu minoritāti, piemēram, frīziešus ar dāņiem Vācijā. Papildus skaitliskajam rādītājam F. Kapotorti definīcijā ir norāde par **nedominējošu stāvokli**. Par minoritāti nedrīkstētu kvalificēt cilvēku grupu, kura neatrodas diskriminējošā pozīcijā. Nosakot mazākuma statusu etniskai grupai, jākonstatē tās nepietiekamā ietekme uz procesiem valstī, kura, iespējams, izveidojusies grupas diskriminācijas rezultātā. Piemēram, balto iedzīvotāju nelielais skaits Dienvidāfrikā apartheīda laikā bija saistīts ar to funkciju valsts pārvaldē, tomēr, neraugoties uz skaitlisko mazākumu, baltie nebija minoritāte, kam būtu vajadzīga īpaša aizsardzība. Savukārt iedzīvotāju lielākā daļa - melnādainie iedzīvotāji varēja paļauties tikai uz pašnoteikšanās tiesībām, bet ne minoritāšu aizsardzību, jo skaitliskais kritērijs netika konstatēts. Šis piemērs parāda, ka prasība pēc nedominējošā stāvokļa ir būtiska līdzsvara saglabāšanai.³⁰⁹

K. Henrarda norāda, ka prasība par skaitliskā mazākuma kritērija un nedominējošā stāvokļa esamību nacionālās minoritātes konstatācijai ir cieši saistīta ar vienlīdzības nodrošināšanu, ja minoritāte ir tik vāja un neaizsargāta, ka nevar pati iesaistīties savu prasību nodrošināšanā. Turklāt prasība pēc grupas nedominējošā stāvokļa izslēdz iespēju kvalificēt tādu grupu par nacionālo minoritāti, kurai faktiski nav nepieciešama īpaša aizsardzība. Tomēr šajā sakarā pastāv spēcīgas viedokļu atšķirības par nedominējošā stāvokļa relatīvo nozīmi, proti, kā noteikt dominējošā stāvokļa koeficienta korelāciju ar skaitliskā apmēra rādītāju, un vai arī vairākumu, kurš nav dominējošs, varētu uzskatīt par minoritāti. Pie tam nedominējošs stāvoklis nebūt nenozīmē to, ka grupa ir pakļauta vai apspiesta. Tāpat ir pilnīgi iespējams, ka neviena iedzīvotāju grupa attiecīgā sabiedrībā nav dominējošā stāvoklī.³¹⁰

Vērtējot iespējamās dominēšanas veidus dažādās jomās, kurās dominējošais stāvoklis varētu izpausties, K. Henrarda secina, ka tas attiecināms ne tikai uz politiskās varas sadalījumu valstī, bet arī uz dominanci ekonomiskajā, kultūras vai sociālajā jomā. Tomēr visbiežāk politiski dominējošais vairākums ar politiskiem varas līdzekļiem īsteno tiešu ietekmi uz citu iedzīvotāju grupu kultūras un sociāli ekonomisko statusu. Visbeidzot, K. Henrarda norāda, ka dominējošās minoritātes pēc tam, kad ir zaudējušas savu dominējošo stāvokli, var tikt kvalificētas kā nacionālās minoritātes saskaņā ar starptautiskām tiesībām. Šajā sakarā ir svarīgi noteikt visas tiesības, kas šādām nacionālām minoritātēm ir aizskartas un tādēļ ir aizsargājamas, kā arī šo tiesību iespējamās tiesiski pamatotos ierobežojumus.³¹¹

---

³⁰⁹ Blumenwitz D., Gornig G., Murswiek D. Ein Jahrhundert Minderheiten- und Volksgruppenschutz. Köln: Verlag Wissenschaft und Politik, 2001, S. 37.

³¹⁰ Henrard K. Devising an Adequate System of Minority Protection: Individual Human Rights, Minority Rights and the Right to Self-Determination. The Hague, Martinus Nijhoff Publishers, 2000, p. 36.

³¹¹ Ibid., p. 37.

Tā kā nedominējošā stāvokļa pazīme ir pietiekami nozīmīga, tā ir atrodama lielākā daļā no nacionālo minoritāšu definīciju priekšlikumiem. Tā, piemēram, 1985. gadā J. Dešene izstrādātajā nacionālās minoritātes definīcijā SPPPT 27. panta piemērošanas vajadzībām definēts, ka nacionālā minoritāte ir valsts pilsoņu grupa, kura ir skaitliskā mazākumā un nedominējošā stāvoklī valstī.³¹² Izņēmums ir 1993. gada ANO ziņojumā ietvertā A. Eides definīcija, saskaņā ar kuru par nacionālo minoritāti var uzskatīt grupu, kas ir **skaitliski mazāka nekā puse no valsts iedzīvotāju skaita**, nenorādot nedominēšanas pazīmi.³¹³

Salīdzinot kritēriju nozīmīgumu, A. Gorškovs (*Алексей Горшков*) uzsver, ka skaitliskā mazākuma kritērijs ir primārais kritērijs, atsaucoties uz F. Kapotorti izstrādāto formulu, saskaņā ar kuru 50% iedzīvotāju mīnus viens cilvēks ir minoritāte. Šādam formālismam nepiekrīt A. Eide, apgalvojot, ka dažas grupas var būt valsts iedzīvotāju minoritāte un tomēr veidot lielāko tās iedzīvotāju daļu, ja tiek uzturēta **diskriminējoša un represīva politika**. Šī problēma ir īpaši smaga reģionos ar zināmu autonomiju valstī. Līdz 2008. gada februārim spilgts piemērs šādai situācijai bija autonomās provinces pēc Kosovas atdalīšanās no Serbijas, kur bija izteiktas diskriminējošas atšķirības starp serbiem un Kosovas albāņiem. Nesen līdzīgā situācijā ir nonākusi arī Abhāzija un Dienvidosetija, kas formāli atrodas Gruzijas sastāvā.³¹⁴

Mažoritārās valstīs, kur darbojas princips „*one man, one vote*”, bieži vien vairākums sāk dominēt, rodas segregācijas, asimilācijas, diskriminācijas un pakļaušanas draudi. Tas traucē vienlīdzības principa ievērošanu. Taču ir neskaitāmi piemēri arī tam, ka skaitliskais mazākums tomēr ir dominējošs. Apstākļi, ka kāda valsts ir mažoritāra, vēl automātiski nenozīmē to, ka balsojumi un lēmumu pieņemšana ir par labu tikai vairākuma etniskās piederības personām. **Apdraudējums rodas tad, ja valsts nav demokrātiska**. Demokrātija neatkarīgi no piederības paredz visu tiesību ievērošanu, arī veidojot tādu valsts pārvaldes sistēmu, lai vienlīdzība tiktu nodrošināta. Taču situācijās, kad minoritāšu ir daudz, tās savu statusu var izmantot, lai būtu pārākas par vairākumu politiskā cīņā, tādējādi izkropļojot demokrātijas sistēmu.³¹⁵

Savā pētījumā K. Stārkle (*Christian Staerklé*), Dž. Sidaniuss (*Jim Sidanius*), E. G. T. Grīna (*Eva G. T. Green*) un L. E. Molina (*Ludwin E. Molina*) secina, ka tikai dažu procentpunktu starpība

³¹² Proposal concerning a definition of the term "minority" submitted by Mr. Jules Deschênes, E/CN.4/Sub.2/1985/31, Report of the Sub-Commission on Prevention of Discrimination and Protection of Minorities on its Thirty-Eighth Session, Geneva, 5-30 August 1985, Rapporteur: Mr. C.L.C. Mubanga-Chipoya, pp. 64, 85. Pieejams: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G85/140/27/PDF/G8514027.pdf?OpenElement> [aplūkots 2014. gada 19. maijā].

³¹³ Commission on Human Rights, Sub-Commission on Prevention of Discrimination and Protection of Minorities, Protection of Minorities, Possible ways and means of facilitating the peaceful and constructive solution of problems involving minorities, Report submitted by Mr. Asbjørn Eide, E/CN.4/Sub.2/1993/34, 10 August 1993, p. 7. Pieejams: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G93/145/23/PDF/G9314523.pdf?OpenElement> [aplūkots 2014. gada 19. maijā].

³¹⁴ Горшков А. С. Институционализация меньшинств в поле публичной политики во второй половине XX века: наднациональное измерение. Пермский государственный университет, с. 2. Pieejams: <http://www.regioncentre.ru/generation/publications/publication63/> [aplūkots 2012. gada 12. oktobrī].

³¹⁵ A popular guide to minority rights, edit by Y. N. Kly. Atlanta, 1995, p. 135.

starp minoritāti un vairākumu ir par maz, lai konstatētu redzamu atšķirību ietekmē uz politisko un sociālo dzīvi daudznacionālās valstīs. To ir grūti noskaidrot, jo, no vienas puses, šīs atšķirības ir **atkarīgas no vēsturiskā, politiskā un ekonomiskā konteksta**, bet, no otras puses, tās ir **atkarīgas no personu identificēšanās ar kādu grupu pēc etniskās piederības**. Pētījumi nevar atsegt visus faktorus, kas varētu palielināt plaisu starp etnisko minoritāti un vairākumu valsts lojalitātes izpratnē un iestāžu atbalstā nacionālo minoritāšu aizsardzības politikai. Tikai izvērtējot politiskos un vēsturiskos faktorus, kas ietekmējuši etnisko asimetriju, var labāk izprast pastāvošās atšķirības starp etnisko minoritāšu un vairākuma attieksmi pret nacionālo valsti, kas liecina par nedominējošā stāvokļa kritērija sarežģīto dabu un problēmām, saistītām ar kritērija konstatēšanu, tas kavē šī kritērija iekļaušanu nacionālās minoritātes definīcijā.³¹⁶

2.2.4. Pilsonības kritērijs

Kritērijs, kas bieži minēts, runājot par jēdzienu „nacionālā minoritāte”, ir prasība par dzīvesvietas valsts **pilsonību**. Tradicionāli tiek apgalvots, ka, lai konkrētu iedzīvotāju grupu uzskatītu par nacionālo minoritāti, šīs grupas locekļiem jābūt attiecīgās valsts pilsoņiem. Šāda nostāja joprojām ir plaši izplatīta, taču arvien biežāk tiek norādīts uz tās pretrunīgumu, kad tiek meklēta universāli piemērojama nacionālās minoritātes definīcija.

ANO sistēmas ietvaros sākotnēji par nacionālām minoritātēm uzskatīja tikai tās personas, kas bija attiecīgās valsts pilsoņi, līdzīgi kā Tautu Savienības sistēmā, kad pie nacionālām minoritātēm netika pieskaitīti nedz ārvalstnieki, nedz ieceļotāji vai citi iedzīvotāji, kuri nebija attiecīgās valsts pilsoņi. ANO *ad hoc* Komitejas diskriminācijas novēršanai un minoritāšu aizsardzībai 1950. gada definīcijas priekšlikums, ko pieņēma ANO Cilvēktiesību komisija savā 180. sēdē, tika papildināts ar prasību, ka minoritāšu locekļiem **jābūt lojāliem valstij, kurā viņi dzīvo un kuras pilsoņi tie ir**.³¹⁷ Šāda nostāja par pilsonības kritērija nepieciešamību nostiprinājās arī tiesībzinātnieku darbos. Saskaņā ar tradicionālo F. Kapotorti definīciju, kas sniegta ANO ziņojumā, par nacionālām minoritātēm atzīstami tikai **pilsoņu cittautiešu kopumi**.³¹⁸

Pēdējā laikā nostājai par pilsonības kritērija izmantošanu nacionālās minoritātes definēšanā ir tendence mainīties. Attiecībā uz vispārējo cilvēktiesību realizēšanu, šī kritērija izpildes prasība

³¹⁶ Staerklé C., Sidanius J., Green E. G. T., Molina L. E., Ethnic Minority-Majority Asymmetry in National Attitudes around the World: A Multilevel Analysis. Political Psychology, Vol. 31, No. 4, 2010, p. 516.

³¹⁷ UN Commission on Human Rights, Definition of Minorities for Purposes of Protection by the United Nations, Report of the Sixth Session (27 March - 19 May 1950), p. 10. Pieejams: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/GL9/010/98/PDF/GL901098.pdf?OpenElement> [aplūkots 2014. gada 19. maijā].

³¹⁸ Study on the Rights of Persons Belonging to Ethnic, Religious and Linguistic Minorities, by Francesco Capotorti, Special Rapporteur of the Sub-Commission on Prevention of Discrimination and Protection of Minorities, United Nations, New York, 1979, p. 5. Pieejams: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/NL7/903/66/PDF/NL790366.pdf?OpenElement> [aplūkots 2014. gada 19. maijā].

nav viennozīmīga. Pilsonības kritērija nepieciešamība ir atkarīga no cilvēktiesību paaudzes, kurā nacionālās minoritātes tiesību aizsardzība ir noteikta,³¹⁹ un no tā, vai tiek realizētas pilsoniskās vai politiskās tiesības. Atsaucoties uz nacionālo minoritāšu tiesību komplekso raksturu, A. Čablais (*Alain Chablain*) norāda, ka nacionālām minoritātēm piederošu personu aizsardzība notiek atbilstoši starptautiskajām tiesībām un parasti to uzskata par kombināciju starp klasisko individuālo cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzību, no vienas puses, un „uzlabotām” minoritāšu tiesībām, no otras puses. Klasiski aizsardzība aptver pamattiesības, piemēram, biedrošanās brīvību, vārda brīvību, domas brīvību, apziņas un reliģiskās pārliecības brīvību, privātās dzīves cieņu un, protams, diskriminācijas aizliegumu. Šīs tiesības, kas nostiprinātas vairākos starptautiskos līgumos, piemēram, Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijā, Starptautiskā paktā par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām un Starptautiskā konvencija par jebkuras rasu diskriminācijas izskaušanu, ir ar universālu raksturu un uz tām var atsaukties **katrs cilvēks, arī nebūdam pilsonis**.³²⁰ Tātad šo cilvēktiesību realizācija kopā ar diskriminācijas aizliegumu tiek nodrošināta arī nacionālām minoritātēm piederošām personām, ko pastiprina apstākļi, ka diskriminācijas aizliegums ietver nacionālo minoritāšu raksturīgākās pazīmes – etniskā piederība, reliģija vai valoda, un **pilsonības kritērijs nav nepieciešams**.³²¹ Savukārt attiecībā uz tādu politisko tiesību realizāciju, kā tiesības piedalīties valsts pārvaldē, vēlēšanu tiesības un tiesības pildīt valsts dienestu, pilsonības kritērijam ir izšķirošā nozīme. Šīs tiesības valstis tradicionāli aprobežo ar tiem iedzīvotājiem, kuriem ar valsti ir visciešākā saite, proti, pilsoņiem. Tas nozīmē, ka attiecinot diskriminācijas aizlieguma principu uz šo tiesību realizāciju, tā kā šajā gadījumā politiskās tiesības ir jānodrošina visiem **pilsoņiem** vienlīdzīgi, tad pie nacionālajām minoritātēm piederošās personas bez pilsonības tās īstenot nevarēs.³²²

Vērtējot paktā iekļauto normu formulējumu ar gramatiskās interpretācijas palīdzību, G. Pentassuglia (*Gaetano Pentassuglia*) secina, ka, no vienas puses, Starptautiskais pakts par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām aizsargā indivīdu, nevērtējot to pēc valstiskās piederības. Izņēmums ir SPPPT 25. pants par politiskajām tiesībām, kurā ir noteiktas pilsoņu tiesības. Tātad pārējo SPPPT noteikto tiesību un brīvību īstenošana ir jānodrošina visiem cilvēkiem – neatkarīgi no pilsonības, tostarp arī 27. pantā noteiktās nacionālo minoritāšu tiesības. Tomēr, no otras puses, nevar neņemt vērā, ka SPPPT 27. pants ir formulēts, ietverot sevī nacionālās minoritātes jēdziena izpratni starptautisko nacionālo minoritāšu tiesību sākotnējā stadijā, kad par tiesību subjektu

³¹⁹ Blumenwitz D., Gornig G., Murswiek D. Ein Jahrhundert Minderheiten- und Volksgruppenschutz. Köln: Verlag Wissenschaft und Politik, 2001, S. 38.

³²⁰ Chablain A. European Commission for Democracy through Law: Review of Recent Reports and Opinions Relevant to the Protection of National Minorities, European Yearbook of Minority Issues Vol 6, 2008, Koninklijke BrillNV, p. 431.

³²¹ Blumenwitz D., Gornig G., Murswiek D. Ein Jahrhundert Minderheiten- und Volksgruppenschutz. Köln: Verlag Wissenschaft und Politik, 2001, S. 38.

³²² Mīts M. Pilsoniskās un politiskās tiesības. Grām.: Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā I.Ziemeles red. Rīga: SIA „Izglītības solī”, 2000, 84. lpp.

uzskatīja tā saucamo Kapotorti tipa nacionālo minoritāti, kas faktiski bija izveidojusies Tautu Savienības sistēmas periodā slēgto nacionālo minoritāšu līgumu izpratnē. F. Kapotorti ziņojumu ANO cilvēktiesību komisijā apstiprināja 1978. gadā, proti, divpadsmit gadus pēc Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām pieņemšanas un divus gadus pēc tā stāšanās spēkā. Tajā ietvertā definīcija izstrādāta, balstoties uz iepriekš ar ANO dalībvalstīm saskaņotiem viedokļiem, atrodot visiem pieņemamu kopsaucēju. Ilgu laiku šī izpratne palika nemainīga. Tādējādi var atsaukties uz jēdziena „**parasto nozīmi**” saskaņā ar 1969. gada Vīnes konvencijas par starptautiskajām līgumu tiesībām 31. pantu, tātad arī uz pilsonības kritērija nepieciešamību.³²³

F. de Vareness gan uzskata, ka zinātnieku viedoklis, balstīts uz F. Kapotorti definīciju par pilsonības kritērija noteicošo raksturu, lai kādu personu grupu atzītu par minoritāti, ir uzskatāms par kļūdainu. F. de Vareness savu viedokli pamato ar ANO pēdējā laika nostāju un A. Eides izstrādāto nacionālās minoritātes definīcijas redakciju, kas ir pretēja F. Kapotorti sekotāju uzskatam. F. de Vareness uzsver, ka SPPPT 27. panta formulējumā nevar rast attaisnojumu šādai ierobežotai interpretācijai par pilsonības kritērija prasību, ja personai ir leģitīms iemesls atrasties konkrētās valsts teritorijā.³²⁴

1992. gadā pieņemot ANO **Deklarāciju par to personu tiesībām, kuras pieder pie nacionālām vai etniskām, reliģiskām un valodas minoritātēm**, ANO izpratne par pilsonības kritērija iekļaušanu nacionālās minoritātes definīcijā ir mainījusies. 1994. gada ANO komentārā par šo deklarāciju tiek norādīts, ka deklarācija izriet no **Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām** 27. panta, un tas nozīmē, ka deklarācijā ir vismaz tikpat daudz tiesību īstenošanas iespēju kā šajā pantā. A. Eide uzskata, ka saskaņā ar SPPPT 2. pantu dalībvalstīm ir pienākums ievērot un nodrošināt 27. panta piemērošanu ikvienam, kas atrodas valsts teritorijā un ir tās jurisdikcijā, neatkarīgi no tā, vai attiecīgās personas ir vai nav šīs valsts pilsoņi. Viņš atsaucas uz Cilvēktiesību komitejas izteikto viedokli komentāru 5.1. un 5.2. paragrāfā, kurā teikts, ka personas, kuras (vēl) nav tās valsts pilsoņi, kurā tie dzīvo, tomēr var būt daļa no nacionālām minoritātēm šajā valstī. A. Eide norāda, ka **pilsonība pati par sevi nebūtu uzskatāma par atšķirības kritēriju**, kas izslēdz dažas personas vai grupas no deklarācijā minēto minoritāšu tiesību baudīšanas. Tomēr var pastāvēt citi faktori, kuriem varētu būt nozīme atšķirīgu tiesību izmantošanas apmēros attiecībā uz dažādām minoritātēm, piemēram, nacionālām minoritātēm, kas dzīvo kompakti kādā valsts teritorijas daļā, ir plašākas tiesības attiecībā uz valodas lietošanu, kā arī ielu un vietu nosaukumu izmantošanu atšķirībā no tām nacionālām minoritātēm, kuras dzīvo izkliedēti pa visu valsti.³²⁵ Tāpat A. Eide uzskata, ka cilvēktiesību universālais raksturs un nacionālo minoritāšu tiesības kā

³²³ Pentassuglia G. Minorities in International Law: An Introductory Study. Staasbourg, Council of Europe, 2002, p. 60.

³²⁴ De Varennes F. Language, Minorities and Human Rights. The Hague: Martinus Nijhoff Publishers, 1996, p. 138.

³²⁵ Eide A. The Rights of 'New' Minorities: Scope and Restrictions. In: Double Standards Pertaining to Minority Protection ed. K. Henrard. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2010, p. 170.

neatņemama to sastāvdaļa noteiktos apstākļos neizslēdz ierobežotu piekļuvi noteiktām minoritāšu tiesībām un **pilsonība tad var būt leģitīms kritērijs**.³²⁶ Viņš secina, ka pilsonību un tradicionālo rezidenci nevar vispārīgi piemērot kā kritēriju minoritāšu definīcijā, bet tie var būt kā leģitīms nošķiršanas kritērijs, ko izmantot ierobežotu minoritāšu tiesību piemērošanai.³²⁷ Tātad attiecībā uz to cilvēktiesību īstenošanu, kuras vispārīgā gadījumā personām garantē neatkarīgi no valstiskās piederības, arī nacionālām minoritātēm nav pamata piemērot pilsonības kritēriju. Savukārt attiecībā uz cilvēktiesībām, kuru baudīšana ir atkarīga no attiecīgās valsts pilsonības esamības, piemēram, vēlēšanu tiesības, kā arī uz speciālām nacionālo minoritāšu tiesībām pilsonības kritērijam un līdz ar to arī nacionālo minoritāšu iedalījumam pēc šī kritērija ir pamats.

Eiropas Padomes ietvaros nacionālo minoritāšu definīcijas meklējumos pilsonības kritērijs sākotnēji tika īpaši uzsvērts, papildinot to ar ilgstošas uzturēšanās prasību. Ar Parlamentārās Asamblejas 1993. gada 1. februāra **Rekomendāciju Nr. 1201** apstiprinātā 1950. gada Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību konvencijas papildprotokola 1. pants nosaka, ka par nacionālām minoritātēm atzīst tikai valstī **ilgstoši un pastāvīgi dzīvojošu pilsoņu mazākuma grupas**.³²⁸

Savukārt **Venēcijas komisija** 2006. gada ziņojumā, konstatējot, ka daudzas valstis pilsonības kritēriju ir izmantojušas nacionālās minoritātes noteikšanai, mudina valstis no šādas prakses atteikties, norādot, ka attiecīgās valsts **pilsonības kritērijs nav pamats kādas grupas izslēgšanai no minoritāšu tiesību baudīšanas**. Komisija uzsver, ka cilvēktiesību filozofija un starptautiskās tiesības nosaka nacionālām minoritātēm tiesības, balstoties uz to īpašajām, atšķirīgajām vajadzībām un vēlmēm. Līdz ar to personu dalīšana pilsoņos un tādos, kas nav pilsoņi, ir neloģiska, jo pie nacionālām minoritātēm piederošo personu vajadzības un vēlmes no tā nemainās. Ir ļoti maz tādu tiesību, kas ir jebkādā veidā saistītas ar pilsonības statusu, piemēram, šāds izņēmums ir politiskās līdzdalības tiesības valsts pārvaldē un tiesības atgriezties savas pilsonības valstī. Tādēļ komisija secina, ka dažu valstu oficiālā nostāja par to, ka personām bez attiecīgās valsts pilsonības nav tiesību realizēt minoritāšu tiesības, nesaskan ar šo tiesību izveides mērķi un cilvēktiesību loģiku.³²⁹

B. Auresku (*Bogdan Aurescu*), atsaucoties uz Venēcijas komisijas 2006. gada ziņojumā iekļautajiem ieteikumiem, iesaka valstīm bez liekas kavēšanās pievērst uzmanību pilsonības jautājumu sakārtošanai. B. Auresku īpašu uzmanību vērš uz situāciju, kad ir izveidojušās jaunas

³²⁶ Eide A. The Rights of 'New' Minorities: Scope and Restrictions. In: Double Standards Pertaining to Minority Protection ed. K. Henrard. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2010, p. 171.

³²⁷ Ibid., p. 183.

³²⁸ The Council of Europe, Recommendation 1201 (1993), on an additional protocol on the rights of national minorities to the European Convention on Human Rights. Pieejams:

<http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta93/EREC1201.htm> [aplūkots 2014. gada 19. maijā].

³²⁹ Report on Non-citizens and Minority Rights, European Commission for Democracy through Law (Venice Commission), Adopted by the Venice Commission at its 69th plenary session (Venice, 15-16 December 2006), CDL-AD(2007)001. Pieejams: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2007\)001-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2007)001-e) [aplūkots 2013. gada 16. oktobrī].

valstis un tajās dzīvo personas, kas zaudējušas iepriekšējo pilsonību, bet jauno vēl nav ieguvušas lēnā un sarežģītā pilsonības piešķiršanas procesa dēļ. Šāda situācija var atstāt negatīvu ietekmi uz personām, kuras pieder pie mazākumtautībām.³³⁰ B. Auresku pozitīvi vērtē to, ka savā ziņojumā Venēcijas komisija ir atkāpusies no Eiropas Padomes sākotnējās nostājas, lai sekmētu pilsonības kritērija izslēgšanu no nacionālo minoritāšu definīcijas. Tajā pašā laikā, kad runa ir par politisko tiesību realizāciju, pilsonības kritērijs joprojām ir būtisks. **Pilsonības kritērijs ir ļoti svarīgs, lai nodrošinātu pilnvērtīgu iespēju nacionālām minoritātēm piedalīties sabiedrībai nozīmīgu lēmumu pieņemšanā valsts pārvaldē politisko tiesību realizācijā.** Tādā aspektā pilsonība dzīvesvietas valstī dod vislabāko aizsardzību un plašāko tiesību apjomu, tostarp arī pie nacionālām minoritātēm piederošām personām.³³¹

T. H. Melloja (*Tove H. Malloy*) līdztekus pilsonības kritērija jautājumiem analizē arī **lojalitātes problēmas**. Personu identitāte veidojas psiholoģiski kognitīvā procesa „savējie un citi” rezultātā,³³² tādēļ nacionālām minoritātēm veidojas multiplā lojalitāte, kas ietver gan lojalitāti pret savu grupu, gan pret visu valsti. **Lojalitāti pret valsti vislabāk nodrošina pilsonības institūts,** kā arī sabiedrības izglītošana.³³³

2.2.5. Vecās un jaunās minoritātes

Tikpat aktuāla ir diskusija par tā sauktām „vecajām” un „jaunajām” minoritātēm. Jēdziens „**vecās minoritātes**” attiecas uz tā dēvētām „tēvzemes” minoritātēm, kuras konkrētajā teritorijā ir dzīvojušas ilgstoši, bet par minoritātēm kļuvušas valstu **robežu pārmaiņu rezultātā**, kad to dzīvesvietas teritorija nonāca no vienas valsts jurisdikcijas citā, vai arī tās dažādu iemeslu dēļ nebija attīstījušas savu valstiskumu, tā kļūstot par kādas **lielākas valsts nācijas daļu**.³³⁴

Savukārt jēdziens „**jaunās minoritātes**” ir attiecināms uz personām, kuras kā imigranti uzņemtas valstī, kas nav to etniskā dzimtene. Par jauno minoritāšu grupām ir uzskatāmas **migrācijas rezultātā** radušās minoritāšu grupas. Tie ir gadījumi, kad personas uz individuālu vai ģimenes lēmuma pamata atstāj savu izcelsmes valsti un emigrē uz citu valsti, visbiežāk ekonomisku, dažkārt arī politisku iemeslu dēļ. Tādējādi šīs grupas sastāv no migrantiem un bēgļiem, kā arī viņu pēcnācējiem, kuri dzīvo citā valstī, kas nav viņu etniskā dzimtene.³³⁵

³³⁰ Aurescu B. Minorities in Europe: Recent Trends. In: Multiculturalism and International Law, ed. S. Yee, J.Y. Morin. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2009, p. 586.

³³¹ Ibid., p. 587.

³³² Malloy T. H. National Minority Rights in Europe. Oxford: Oxford Press, 2005, p. 150.

³³³ Ibid., pp. 230.- 231.

³³⁴ Arai-Takahashi Y. Rationalizing the Differentiation between ‘New’ and ‘Old’ Minorities? The Role of the Margin of Appreciation Doctrine in Determining the Scope of Protection of Minority Rights. In: Double Standards Pertaining to Minority Protection ed. K. Henrard. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2010, p. 221.

³³⁵ Medda-Windischer R. Changing Paradigms in the Traditional Dichotomy of Old and New Minorities. In: Double Standards Pertaining to Minority Protection, ed. K. Henrard. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2010, pp. 195-196.

Nacionālo minoritāšu sadalījumam vecajās un jaunajās minoritātēm var izsekot, raugoties vēsturē. Pēc Pirmā pasaules kara Tautu Savienības sistēma balstījās uz tā laika politikas uzstādījumu īpašā ģeopolitiskā situācijā, kas noteica starptautisku uzraudzību nacionālo minoritāšu aizsardzībai vienīgi attiecībā uz jaunizveidotām valstīm, tātad uz vecajām minoritātēm.³³⁶ Saglabājot tradicionālo Tautu Savienības pieeju, arī mūsdienās jēdzienu „nacionālās minoritātes” attiecināja nevis uz daudzskaitlīgām daudz senākām imigrantu strādnieku grupām Rietumeiropā, bet gan tikai uz tām iedzīvotāju grupām, kurām dzīve kardināli mainījās PSRS sabrukuma radīto seku ietekmes rezultātā Centrāleiropas un Austrumeiropas valstīs. Šajos reģionos pārmaiņu periodā, kad iepriekš pastāvošās saites starp valstīm izzuda, pastiprinājās spēcīgas centrālās tendences – valstis atjaunoja vai pasludināja neatkarību, pieauga etnisko konfliktu skaits, kuru saknes bieži vien bija sena piespiedu līdzāspastāvēšana starp vairākuma un mazākuma grupām Centrāleiropas un Austrumeiropas valstīs. Apzinoties, ka **pārmaiņu neizbēgamas sekas ir imigrantu klātbūtne jaunajās vai atjaunotajās valstīs**, meklēja risinājumu šo grupu personu tiesību nodrošināšanai, papildinot nacionālo minoritāšu jēdzienu.³³⁷ Attiecībā uz valstīm, kuras neatkarību atguva turpinātības ceļā, uz okupācijas perioda imigrantiem nevarēja attiecināt tradicionālās vai vecās nacionālās minoritātes terminu. Tāpēc risinājums bija minoritāšu termina paplašināts skaidrojums, tradicionālās nacionālās minoritātes nodēvējot par „vecajām”, bet imigrantus – par „jaunajām” minoritātēm nacionālo minoritāšu jēdziena sastāvā.

A. Eide savā argumentācijā konstatē, ka saskaņā ar tradicionālo nacionālās minoritātes subjekta izpratnes koncepciju, kurā ir nozīme uzturēšanās termiņam, likumsakarīgi no definīcijas regulēšanas jomas tiek izslēgtas jaunās minoritātes un tādējādi jēdzienu nacionālā minoritāte ierobežo līdz minoritāšu grupām vai personām, kas ir valsts pilsoņi un tradicionāli ir dzīvojuši valsts teritorijā gadsimtiem ilgi. A. Eide uzsver, ka šāds iedalījums divās minoritāšu kategorijās – jaunās un vecās – teorētiski nedrīkstētu pastāvēt.³³⁸

R. Meda-Vindišere uzskata, ka izšķirošais jauno un veco minoritāšu problemātikā ir tas, ka migrantu prasības tiek uztvertas kā izaicinājums vai kaut kas naidīgs tradicionālam homogēnas nacionālas valsts modelim, ja grupa meklē iespēju augt šī modeļa ietvaros, mēģina izpaust savu identitāti un atšķirības gan indivīda, gan grupas līmenī. Turklāt migrantus bieži vien sabiedrībā uztver kā ārzemniekus ar dalītu lojalitāti attiecībā pret valsti un tiesībām, ko šī valsts garantē. Migrantu minoritāšu locekļus uzskata par lojāliem savai izcelsmes valstij vai valstij, kuras pilsoņi

³³⁶ Arai-Takahashi Y. Rationalizing the Differentiation between ‘New’ and ‘Old’ Minorities? The Role of the Margin of Appreciation Doctrine in Determining the Scope of Protection of Minority Rights. In: Double Standards Pertaining to Minority Protection ed. K. Henrard. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2010, p. 223.

³³⁷ Leclercq J. M. Facets of Interculturality in Education. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2003, p. 22.

³³⁸ Eide A. The Rights of ‘New’ Minorities: Scope and Restrictions. In: Double Standards Pertaining to Minority Protection ed. K. Henrard. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2010, pp. 165-166.

tie ir un kuru suverenitātei tie pieder, tik ilgi, kamēr tie nav „uzsūkti nacionālajā ķermenī” asimilācijas vai naturalizācijas ceļā.³³⁹

Runājot par jaunajām minoritātēm pienākošos tiesību apjomu, jānorāda, ka pamattiesības un pamatbrīvības, piemēram, reliģijas un valodas brīvība, tiesības uz laulības noslēgšanu, privātās un ģimenes dzīves aizsardzība, u.c. tiesības zināmā mērā nodrošina migrantiem iespēju saglabāt viņu kultūras tradīcijas un novērš piespiedu asimilāciju. Valstīm ir **jārespektē migrantu tiesības**, ieskaitot tiesības uz domas brīvību, apziņas un reliģijas brīvību, sava viedokļa paušanas, mierīgas pulcēšanās un apvienību veidošanas brīvību kā būtiskāko pilsonisko tiesību realizāciju. Savukārt saskaņā ar 1990. gada **Starptautiskās Konvencijas par visu migrantu strādnieku un viņu ģimenes locekļu tiesību aizsardzību** 12. panta otro daļu migrējušie darbinieki nevar būt tādas tiesību ierobežošanas upuri, kas vājinātu viņu brīvību izpaust vai pieņemt reliģiju vai ticību pēc savas izvēles.³⁴⁰ Migrantu grupas, kuras saskaņā ar nacionālo likumu var klasificēt par minoritātēm, bauda savas kultūras aizsardzību atbilstoši starptautiskām tiesībām. Rekomendējoša rakstura 1985. gada **Deklarācijas par cilvēktiesībām indivīdiem, kam nav tās valsts piederība, kurā viņi dzīvo** 5. pantā migrantiem ir noteiktas tiesības saglabāt savu valodu, kultūru un tradīcijas.³⁴¹ Valstīm ir jāievēro migrantiem noteikto tiesību apjoms, bet valsts var veikt arī papildus pasākumus, lai nodrošinātu migrantu cieņu pret attiecīgās valsts pamatvērtībām, un prasīt no migrantiem valsts valodas zināšanas noteiktā līmenī, kā arī citas iemaņas, kas viņiem palīdzētu darboties un iekļauties attiecīgajā sabiedrībā.³⁴²

Eiropas cilvēktiesību konvencijas regulējums šajā jautājumā ir identisks – 1. pants nosaka, ka valstīm ir jānodrošina konvencijā paredzētās tiesības un brīvības ikvienam, kas atrodas to jurisdikcijā.³⁴³ Arī Starptautiskā pakta par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām 2. panta otrā daļa nosaka pakta dalībvalstu pienākumu garantēt, ka šajā paktā paredzētās tiesības tiks īstenotas bez diskriminācijas pēc paktā nosauktām pazīmēm. Šī paša pakta 2. panta trešā daļa savukārt paredz izņēmumu, ka attīstības valstīs var noteikt, kādā apmērā tās garantē personām bez šīs valsts piederības paktā paredzētās ekonomiskās tiesības. Tādi faktori kā rezidence, darba atļauja un citi elementi var būt nozīmīgi atsevišķu tiesību realizācijā, bet ne pilsonība kā tāda.³⁴⁴

³³⁹ Medda-Windischer R. Changing Paradigms in the Traditional Dichotomy of Old and New Minorities. In: Double Standards Pertaining to Minority Protection ed. K. Henrard. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2010, p. 197.

³⁴⁰ International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families, 18 December 1990, A/RES/45/158. Pieejams: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/cmw/cmw.htm> [aplūkots 2014. gada 29. jūlijā].

³⁴¹ Declaration on the human rights of individuals who are not nationals of the country in which they live, 13 December 1985, A/RES/40/144. Pieejams: <http://www.un.org/documents/ga/res/40/a40r144.htm> [aplūkots 2014. gada 29. jūlijā].

³⁴² Wiesbrock A. Legal Migration to the European Union. Leiden/ Boston, Martinus Nijhoff Publishers, 2010, p. 708.

³⁴³ Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, 4 November 1950, ETS 5. Pieejams: <http://www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=005&CM=8&DF=09/10/2013&CL=ENG> [aplūkots 2013. gada 9. oktobrī].

³⁴⁴ International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. 993 UNTS 3. Pieejams: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/cescr.aspx> [aplūkots 2012. gada 27. jūlijā].

Eiropas valstu tradicionālā nostāja, ka saskaņā ar starptautiskajām tiesībām tikai vecās minoritātes ir tiesīgas iegūt minoritātes statusu, visspilgtāk atspoguļota Eiropas Padomes 1993. gada **Rekomendācijā Nr. 1201**. Rekomendācijā ietvertās minoritāšu definīcijas viena no prasībām ir grupas **ilglaicīgas, ciešas un pastāvīgas saites ar iesaistīto valsti**.³⁴⁵ Tā kā Vispārējā konvencija nesatur nekādu definīciju, lielākā daļa valstu ir ierobežojušas tās piemērošanu tikai attiecībā uz **vecajām jeb tradicionālajām minoritātēm**, savā nostājā balstoties uz Rekomendāciju Nr. 1201.³⁴⁶

Eiropas Savienības ietvaros nostāja jauno minoritāšu jautājumā ir atspoguļota Eiropas Parlamenta **Rezolūcijā par minoritāšu aizsardzību un diskriminācijas novēršanas politiku paplašinātajā Eiropā** (2005/2008(INI)). Rezolūcijas 5. punktā uzsvērts, ka ir skaidri jānošķir nacionālās minoritātes, imigranti un patvēruma meklētāji, tādējādi **nodalot jaunās minoritātes no nacionālo minoritāšu kopuma**, tādējādi nosakot atšķirīgu tiesību apjomu. Rezolūcijas 41. punkts vēlreiz akcentē nepieciešamību nodalīt neseno imigrantu izcelsmes minoritātes no tradicionālās nacionālās un etniskās minoritātes, kas ir pamatiedzīvotāji teritorijā, kur tie dzīvo. Savukārt 43. punkts nosaka, ka imigrantu minoritāšu neatliekamākā vajadzība ir pēc iespējas ātrāk integrēties sabiedrībā, tāpēc Eiropas Savienības dalībvalstīm jāvienkāršo naturalizācijas process, vienlaikus nodrošinot, lai integrācija nekļūst par nevēlamu asimilāciju vai nemazina dalībvalstu teritorijā dzīvojošu personu grupu identitāti.³⁴⁷

Atsaucoties uz 2003. gadā konferencē „Jaunās minoritātes: iekļaušana un vienlīdzība” EDSO Augstā komisāra pausto viedokli, S. Holta (*Sally Holt*) uzsver **jauno minoritāšu aizsardzības pret diskrimināciju**, iecietības un starpkultūru dialoga veicināšanas nozīmi. Palielinot jauno minoritāšu integrāciju caur šo grupu līdzdalību ekonomiskajā, sociālajā, kultūras un politiskajā dzīvē valstī, vienlaikus jābūt iespējai **aizsargāt to reliģiju, valodu vai citus galvenos identitātes elementus līdzīgi kā vecajām minoritātēm**.³⁴⁸

G. Pentassuglia uzskata, ka nacionālo minoritāšu subjekta jēdziena saturs ir atkarīgs no tā, kāds tiesību apjoms ir noteikts konkrētā Vispārējās konvencijas pantā, jo atsevišķas tiesības ir nodrošināmas ne tikai vecajām minoritātēm, bet gan jebkurai personai, tātad arī personai, kas pieder pie jaunās minoritātes grupas. G. Pentassuglia min konvencijas 6. panta piemēru, kas attiecas uz starpkultūru dialogu starp visām personām, kuras dzīvo teritorijā. Pēc savas būtības šo prasību

³⁴⁵ The Council of Europe, Recommendation 1201 (1993), on an additional protocol on the rights of national minorities to the European Convention on Human Rights. Pieejams:

<http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta93/EREC1201.htm> [aplūkots 2014. gada 19. maijā].

³⁴⁶ Framework Convention for the Protection of National Minorities and Explanatory Report. Pieejams:

http://www.coe.int/T/e/human_rights/Minorities/2_FRAMEWORK_CONVENTION_%28MONITORING%29/1_Texts/FCNM%20CoE%20version%20Latvian.pdf_S [aplūkots 2014. gada 20. jūlijā].

³⁴⁷ Eiropas Parlamenta rezolūcija par minoritāšu aizsardzību un diskriminācijas novēršanas politiku paplašinātajā Eiropā (2005/2008(INI)). Pieejams:

<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P6-TA-2005-0228&language=LV&ring=A6-2005-0140> [aplūkots 2014. gada 10. aprīlī].

³⁴⁸ Holt S. The Activities of the OSCE High Commissioner on National Minorities: July 2003-June 2004, European Yearbook of Minority Issues, European Centre for Minority Issues, Koninklijke Brill NV, 2005, p.434.

nevar traktēt sašaurināti tikai attiecībā uz vecajām minoritātēm, tā skar visus, arī tā saucamās jaunās minoritātes.³⁴⁹

Akcentējot jauno minoritāšu problēmas risinājuma nepieciešamību, V. Kēlins (*Walter Kälin*) piedāvā SPPPT 27. panta izpratnē noteikt, ka imigrācijas rezultātā valstī nonākušās personas, kuras **trīs vai vairāk paaudzēs dzīvojušas valstī** un vēlas turpināt savas kultūras tradīcijas, iegūst nacionālo minoritāšu īpašo aizsardzību.³⁵⁰

Pilsonības jautājumus lielākoties regulē valsts iekšējās jurisdikcijas ietvaros, kas joprojām ir galvenais starptautisko publisko tiesību princips. Eiropas konvencija par pilsonību, kuru pieņēma 1997. gadā, stājās spēkā 2000. gadā, virza uz jaunu tendenci. Konvencijas 5. pants paredz, ka ar pilsonības piešķiršanu saistīti līgumslēdzēju valstu noteikumi nedrīkst saturēt kritērijus vai prakses, kas radītu diskrimināciju dzimuma, reliģijas, rases, ādas krāsas, nacionālās vai etniskās izcelšanās dēļ. Tātad valsts nedrīkst šķirot personas ar mērķi novērst vai atlikt personu naturalizēšanos, piederošu etniskai grupai, kas atšķiras no vairākuma. Valstīm arī jāievēro diskriminācijas aizlieguma princips attiecībā uz tās pilsoņiem neatkarīgi no tā, vai tie ir pilsoņi kopš dzimšanas, vai arī ieguvuši pilsonību naturalizācijas procesā. Personas, piederošas pie jaunajām minoritātēm, visbiežāk atrodas otrajā kategorijā. Saskaņā ar Eiropas konvencijas par pilsonību 6. panta ceturtās daļas e punktu valstīm ir jāveicina tās teritorijā dzimušo un likumīgi un parasti rezidējošo mītnes valstij uzticīgo personu naturalizēšanās. Tas ir attiecināms uz otrās paaudzes imigrantiem, no kuriem liela daļa var piederēt pie jaunajām minoritātēm.³⁵¹

A. Eide uzskata, ka kritēriju par tradicionālo rezidēšanu valstī vislabāk var izskaidrot ar nepieciešamību nodrošināt un **uzturēt harmonisku sociālu vienošanos ar valsti perspektīvā**. Arvien biežāk uzskata, ka minoritāšu grupai, kas valsts jurisdikcijā nokļuvusi piespiedu kārtā, taču dzīvojusi attiecīgajā teritorijā, pirms noteiktas jaunas robežas, jāparedz īpašs statuss, lai saglabātu grupas identitāti un attīstītu viņu pašu sabiedrību tādā apjomā, kas ir samērojams ar valsts kā vienota veseluma uzturēšanu, kur vienlīdzības un nediskriminācijas princips saglabā savu nozīmi, īpaši gadījumos, kad minoritāte turpina dzīvot tās tradicionālajā apmešanās vietā. Līdz ar to grupām, kuras piespiedu kārtā ir pakļautas varai vai pārvaldei, ko tās pašas nav izvēlējušās, ir lielākas tiesības sargāt un attīstīt savu identitāti, pat ja tas nozīmē zināmā mērā integrēties sabiedrībā kopumā. Turpretī jaunās minoritātes, kuras lielākoties valstī ieradušās brīvprātīgi, pilnībā apzinoties, ka tā nav viņu pašu valsts, var būt pakļautas integrācijai lielākā mērā.³⁵²

³⁴⁹ Pentassuglia G. *Minorities in International Law: An Introductory Study*. Staasbourg, Council of Europe, 2002, p. 64.

³⁵⁰ Kälin W. *Grundrechte im Kulturkonflikt. Freiheit und Gleichheit in der Einwanderungsgesellschaft*. Zürich: NZZ Verlag, 2000, S. 66.

³⁵¹ European Convention on Nationality. Pieejams: <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/166.htm> [aplūkots 2013. gada 10. maijā].

³⁵² Eide A. *The Rights of 'New' Minorities: Scope and Restrictions*. In: *Double Standards Pertaining to Minority Protection* ed. K. Henrard. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2010, p. 182.

Eiropas valstis tomēr atzīst nostāju, ka **ar pozitīvu valsts pienākumu un nacionālo minoritāšu speciālām tiesībām vecās minoritātes var saņemt lielāku aizsardzību**, lai saglabātu to īpatnības, bet pie jaunajām minoritātēm piederīgas personas aizsargā, piemērojot vispārējas cilvēktiesību un antirasisma normas. Vērtējot nākotnes dinamiku minoritāšu tiesību jautājumu attīstībā, kad tiek meklēti piemērotākie veidi pieaugošās jaunu minoritāšu grupu daudzveidības saglabāšanā, arvien nākas no jauna izvērtēt atšķirības starp vecajām un jaunajām minoritātēm. Ja par vienīgo šo divu minoritāšu grupu atšķirības kritēriju var uzskatīt ilglaicīgu uzturēšanos valstī, tad rodas jautājums, vai, laikam ritot, pienāks brīdis, kad jauno minoritāti vairs neuzskatīs par jaunu, bet tā būs kļuvusi par veco minoritāti un tādējādi, iespējams, pretendēs uz nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzību saskaņā ar starptautiskām normām. Viena no iespējām ir saglabāt atšķirību starp abām minoritāšu grupām un turpināt nodrošināt lielāku aizsardzību vecajām minoritātēm, vai arī ar laiku pārskatīt un paplašināt veco minoritāšu subjektu kopu.³⁵³

2.2.6. Individuālās un kolektīvās tiesības

Nacionālo minoritāšu tiesības ir īpašas ar to, ka atšķirībā no citām cilvēktiesībām to realizācija **izriet no piederības atsevišķai grupai**. Nacionālo minoritāšu grupa pilda saiknes funkciju starp indivīdu un valsti, kas cenšas nodrošināt vienlīdzīgu attieksmi pret dažādām iedzīvotāju grupām. Šajā sakarā rodas jautājums par minoritāšu tiesībām, proti, vai minoritāšu tiesībām ir **individuāls vai kolektīvs raksturs**. Terminu kolektīvās tiesības reizēm aizstāj ar terminu grupu tiesības, kas abi ir identiski jēdzieniskā saturā.

L. A. Čio (*Li-Ann Thio*) **kolektīvās tiesības** definē kā atsevišķu grupas dalībnieku tiesību kopsummu, norādot, ka grupa ir līdzeklis, ar kuru **īsteno kolektīvo rīcību** savu biedru vārdā un labā. Grupas statuss ir galvenais, kas izriet no attiecīgās grupas kopējām morālām vērtībām. Šīs vērtības var atšķirties no grupu veidojošo locekļu individuālām vērtībām.³⁵⁴ Savukārt **individuālās tiesības** saskaņā ar A. Bjukenana (*Allen Buchanan*) iedalījumu **attiecina uz atsevišķu personu, kas iegūst tiesības**, var tās īstenot patstāvīgi un neatkarīgi no citiem, kā arī pēc savas izvēles un savā vārdā šīs tiesības izmanto vai atsacīties no tām.³⁵⁵

Viedokļi par to, vai nacionālo minoritāšu tiesības ir uztveramas par individuālām tiesībām vai kolektīvām tiesībām, atšķiras. M. Žagars (*Mitja Žagar*) par neviennozīmīgas nostājas cēloni šajā jautājumā uzskata nacionālo minoritāšu tiesību nepareizu uztveri, traktējot tās tikai no mazākuma grupām piederošo individuālo personu diskriminācijas novēršanas aspekta. Tādā veidā, neņemot

³⁵³ Pentikäinen M. *Creating an Integrated Society and Recognising Differences: The Role and Limits of Human Rights, with Special Reference to Europe*. Lapland University Press, 2008, p. 360.

³⁵⁴ Thio L. A. *Managing Babel: The International Legal Protection Of Minorities In The Twentieth Century*. The Hague: Martinus Nijhoff Publishers, 2005, p. 17.

³⁵⁵ *In Harm's Way: Essays in Honor of Joel Feinberg*, ed. by J. L. Coleman and A. Buchanan. Cambridge: Cambridge University Press, 2007, p. 3.

vērā nacionālo minoritāšu pozitīvās tiesības, kas uzliek pienākumus valstīm nodrošināt vienlīdzību un vienādus spēles noteikumus nacionālo minoritāšu kolektīvām vienībām, tiek pausts viedoklis par labu nacionālo minoritāšu individuālajam raksturam, apgalvojot, ka kolektīvās tiesības nav savietojamas ar cilvēktiesību būtību aizsargāt cilvēku kā individuālu personu.³⁵⁶ V. Kimlika, papildinot šo nostāju, norāda uz ilgstoši pastāvējušo sākotnējo nacionālo minoritāšu tiesību izpratni no individuālo cilvēktiesību skatupunkta ANO sistēmas ietvaros, kas tādējādi ir ietekmējusi daudzu autoru viedokļus.³⁵⁷ Pirmsākumos Tautu Savienības ietvaros izveidotā nacionālo minoritāšu aizsardzības sistēma nodrošināja **gan vispārējās individuālās tiesības diskriminācijas aizlieguma veidā, gan atsevišķas grupas speciālās tiesības** attiecībā uz izglītību, vietējo autonomiju un valodas lietojumu.³⁵⁸ Jautājumā par nacionālo minoritāšu tiesību individuālo vai kolektīvo raksturu lielu ietekmi ir atstājis ilgstošais ANO uzstādījums par vispārējo cilvēktiesību nozīmi un attīstību individuālo tiesību virzienā, jo nacionālo minoritāšu aizsardzības režīms un tiesiskais regulējums faktiski izveidojies tikai 20. gadsimta beigās pēc politiskām izmaiņām Eiropā. Tādēļ P. Roter aierosina nacionālo minoritāšu tiesības uzskatīt par individuālām tiesībām ar piebildi, ka šīs tiesības pie nacionālām minoritātēm piederīgās personas var īstenot kopā ar citiem grupas dalībniekiem.³⁵⁹

Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību 3. panta otrā daļa nosaka, ka jebkura persona, katra atsevišķi vai kopā ar citām personām, kura pieder pie nacionālām minoritātēm, var izmantot tiesības vai baudīt brīvības, kas izriet no šīs konvencijas principiem. No teksta secināms, ka **nacionālo minoritāšu tiesības ir balstītas uz indivīda tiesībām un brīvībām**, ko var īstenot kopā ar citiem. Paskaidrojošā ziņojuma 3. panta otrais punkts, apstiprinot šādu pieņēmumu, nosaka, ka no Vispārējās konvencijas principiem izrietošās tiesības un brīvības var tikt baudītas individuāli vai kopā ar citām personām. Tādējādi ar to ir atzīta iespēja kopīgi izmantot šīs tiesības un brīvības katram grupai piederīgam indivīdam, kas tomēr neliecina par kolektīvo tiesību noteikšanu. Vienas un tās pašas tiesības **nevar vienlaikus būt gan individuālas, gan kolektīvas tiesības**. Tādēļ, vadoties pēc šādas loģikas, saskaņā ar gramatisko tiesību normu tulkojumu, jāsecina, ka konvencijā ir noteiktas individuālās nacionālo minoritāšu tiesības. Līdzīgs teksta formulējums, kas izceļ atsevišķas personas tiesības, ir izmantots arī vairākos citos konvencijas pantos, piemēram, 7. pants nosaka, ka „Puses apņemas ievērot **katras personas**, kura pieder pie

³⁵⁶ Žagar M. The Bolzano/Bozen Recommendations on national minorities in Inter-State Relations on National Minorities in Inter-State Relations, Minority Rights and Trends in Minority Protection. In: National Minorities in Inter-State Relations, ed. Francesco Palermo and Natalie Sabanadze. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2011, p. 136.

³⁵⁷ Kymlicka W. Politics in the Vernacular: Nationalism, Multiculturalism and Citizenship. Oxford: Oxford University Press, 2001, p. 18.

³⁵⁸ Kymlicka W. Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights. Oxford: Oxford University Press, 1995, p. 51.

³⁵⁹ Roter P. Managing the “Minority Problem” in Post-Cold War Europe Within the Framework of a Multilayered Regime for the Protection of National Minorities, European Yearbook of Minority Issues, Volume 1, 2001/2, 2003, European Centre for Minority Issues, Kluwer Law, p. 109.

nacionālās minoritātes, tiesības [...]” Savukārt konvencijas 10. panta pirmā daļa nosaka, ka „Puses apņemas atzīt, ka **jebkurai personai**, kura pieder pie nacionālās minoritātes, ir tiesības [...]”³⁶⁰

Starptautiskā pakta par politiskajām un pilsoniskajām tiesībām 27. pants ir formulēts līdzīgi. Tas nosaka, ka valstīs, kurās ir etniskās, reliģiskās un valodas minoritātes, **personām**, kas pieder pie šīm minoritātēm, nedrīkst atņemt tiesības **kopā ar citiem tās pašas grupas locekļiem** baudīt savu kultūru, nodoties savai reliģijai un izpildīt tās rituālus, kā arī lietot dzimto valodu. Teorētiski, šis pants attiecas uz personām, kuras pieder pie šīm minoritātēm, nevis uz grupām. Bet atšķirībā no Vispārējās konvencijas šajā paktā parādās kolektīvais aspekts attiecībā uz minoritāšu tiesību realizāciju, norādot, ka neatņemamas ir tiesības **kopā ar citiem savas grupas locekļiem** baudīt savu kultūru, piekopt savu reliģiju un lietot dzimto valodu.³⁶¹ Pamatojoties uz SPPPT 27. panta tiesību realizācijas kolektīvo aspektu, K. Henrarda pauž viedokli, ka nacionālo minoritāšu tiesības ir kolektīvās tiesības, jo kopīga tiesību īstenošana norāda uz to, ka šīs **tiesības ir piešķirtas grupām kā tādām, un tādējādi tieši grupa, nevis indivīds, ir tiesību subjekts**. K. Henrarda uzskata, ka kolektīvo tiesību pastāvēšanu pamato nepieciešamība aizsargāt lielākas personu grupas tiesības tad, kad nebūtu saprātīgi īstenot katra individuāla grupas locekļa tiesības atsevišķi.³⁶²

P. Džonss (*Peter Jones*), izmantojot argumentu, ka mūsdienās terminu „grupu tiesības” lieto, lai raksturotu tiesības, kuru **priekšnoteikums** ir personai **būt par kādas grupas locekli**, apgalvo, ka nacionālo minoritāšu tiesības ir raksturojamas kā grupu tiesības. Turklāt P. Džonss uzskata, ka nacionālo minoritāšu **kolektīvais raksturs izpaužas grupas vēlmē saglabāt un uzturēt kopīgo kultūras mantojumu un tradicionālo dzīvesveidu**, kas ir atšķirīgs no vairākuma kultūras.³⁶³ M. Ferkaitens (*Maykel Verkuyten*) un A. A. Jildis (*Ali Aslan Yildiz*) nacionālo minoritāšu tiesības uzskata par grupu tiesībām, jo tās attiecas uz grupas identitātes saglabāšanu. Balstoties uz empīriskiem pierādījumiem, autori secina: jo vairāk mazākuma grupas cilvēku identificējas ar savu etnisko grupu, jo, visticamāk, tie uzskatīs par svarīgāku savas kultūras saglabāšanu un piedalīšanos sociālajā un politiskajā dzīvē kā grupas pārstāvjiem. Tādējādi nacionālo minoritāšu tiesības kļūst par šīs **grupas kopējās darbības kolektīvo stratēģiju identitātes saglabāšanai**.³⁶⁴ Arī ANO Neatkarīgā eksperte G. Makdugala (*Gay McDougall*), atsaucoties uz Deklarāciju par minoritātēm, uzsver, ka ir jāņem vērā nacionālo minoritāšu **tiesību kolektīvais raksturs, kas veicina un**

³⁶⁰ Framework Convention for the Protection of National Minorities and Explanatory Report. Pieejams: http://www.coe.int/T/e/human_rights/Minorities/2_FRAMEWORK_CONVENTION_%28MONITORING%29/1_Texts/FCNM%20CoE%20version%20Latvian.pdf_S [aplūkots 2014. gada 20. jūlijā].

³⁶¹ Promoting and Protecting Minority Rights, A Guide for Advocates. Geneva: United Nations, 2012, p. 47.

³⁶² Henrard K. Devising an Adequate System of Minority Protection: Individual Human Rights, Minority Rights and the Right to Self-Determination. The Hague: Martinus Nijhoff Publishers, 2000, p. 153.

³⁶³ Jones P. Groups and human rights. In: Human Rights: The Hard Questions, ed. C. Holder, D. Reidy. Cambridge: Cambridge University Press, 2013, pp. 110.-112.

³⁶⁴ Verkuyten M., Yildiz A. A. The Endorsement of Minority Rights: The Role of Group Position, National Context, and Ideological Beliefs. Political Psychology, Vol. 27, No. 4, 2006 International Society of Political Psychology. Malden, Oxford: Blackwell Publishing, p. 531.

aizsargā mazākumtautību grupas identitāti kā vienotu veselumu, no valstīm prasot grupu līdzdalības nodrošināšanu lēmumu pieņemšanā, kas ietekmētu šo grupu tiesības un resursus, kā arī grupu valodas, kultūras un izglītības kolektīvo prasību izpildi.³⁶⁵

ANO speciālais ziņotājs S. Dž. Anaija (*S. James Anaya*) 2008. gada ziņojumā par ANO 2007. gada **Deklarāciju par autohtono tautu tiesībām** tiesisko regulējumu, kas pēc savas būtības ir ļoti līdzīgs nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzībai, **autohtono tautu (pirmiedzīvotāju) tiesības skaidri deklarē kā kolektīvās tiesības**. Šajā deklarācijā iekļauts detalizēts saraksts ar tiesībām, kas veido minimālo standartu autohtono tautu izdzīvošanai, cieņai un labklājībai. Deklarācijā līdzās indivīda pamattiesībām uz vienlīdzību un nediskrimināciju, dzīves un personas integritāti, brīvību un pilsonību nostiprināts arī tiesību kolektīvais raksturs attiecībā uz grupas pašorganizēšanos un politisko, juridisko, sociālo un kultūras institūciju autonomiju, uz kultūras integritāti, ieskaitot kultūras un garīgos objektus, valodu un citām kultūras izpausmēm, tiesībām uz zemi, teritoriju un dabas resursiem, tiesībām uz sociālo aizsardzību un attīstību un tiesībām uz pārrobežu sadarbību.³⁶⁶ Papildus tam šīs deklarācijas 11. pantā ietvertas tiesības baudīt savu kultūru, 12. pantā – reliģijas tiesības, 14. pantā – tiesības uz izglītību savā valodā, 16. pantā – tiesības uz plašsaziņas līdzekļiem, 18. pantā – tiesības uz līdzdalību.³⁶⁷ Tā kā lielākā daļa norādīto tiesību ir identiskas nacionālo minoritāšu tiesībām, tad **pēc analogijas nacionālo minoritāšu tiesības arī būtu jāuzskata par kolektīvajām tiesībām**, nenoliedzot, ka tajā daļā, kas attiecas uz diskriminācijas aizliegumu, tās ir individuālās tiesības.

A. A. An-Naims (*Abdullahi A. An-Na'im*) atzīst, ka nacionālo minoritāšu tiesības ir kolektīvās tiesības cilvēktiesību ietvaros, jo nevar konstatēt tādas individuālo tiesību pazīmes kā universālums, kas ļauj tiesības realizēt, neraugoties ne uz kādām atšķirības pazīmēm – rasi, ādas krāsu, dzimumu, reliģisko piederību un jebkuru citu pazīmi. **Nacionālo minoritāšu tiesības piemīt tikai konkrētai grupai, un šīs tiesības nevar īstenot jebkurš indivīds, kas nav attiecīgai grupai piederīga persona**, pat tad, ja pēc izvirzītajiem kritērijiem indivīda atšķirība no vairākuma ir konstatējama. Tas pierāda nacionālo minoritāšu tiesību kolektīvismu.³⁶⁸ Kolektīvisma aspektu

---

³⁶⁵ Marginalised Minorities, In Development Programming, Democratic Governance Group Bureau for Development Policy, New York, 2010, p. 152. Pieejams:

<http://www.ohchr.org/Documents/Issues/Minorities/UNDPMarginalisedMinorities.pdf> [aplūkots 2012. gada 4. martā].

³⁶⁶ Human Rights Council, Promotion and Protection of All Human Rights, Civil, Political, Economic, Social and Cultural Rights, Including the Right to Development, Report of the Special Rapporteur on the situation of human rights and fundamental freedoms of indigenous people, S. James Anaya, A/HRC/9/9, 11 August 2008. Pieejams:

<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G08/149/40/PDF/G0814940.pdf?OpenElement> [aplūkots 2013. gada 17. maijā].

³⁶⁷ United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples. Pieejams: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N06/512/07/PDF/N0651207.pdf?OpenElement> [aplūkots 2015. gada 7. aprīlī].

³⁶⁸ An-Na'im A. A. Human Rights and the Challenge of Relevance: The Case of Collective Rights. In: The Role of the Nation-state in the 21st Century: Human Rights, International Organisations, and Foreign Policy: Essays in Honour of Peter Baehr, ed. P. P. R. Baehr, M. C. Castermans-Holleman, G. J. H. Hoof, J. Smith, The Hague: Kluwer Law International, 1998, p. 4.

pastiprina tas, ka dažas no šīm tiesībām mazākumgrupai piederošas personas var baudīt tikai kopā ar citām, piemēram, tiesības uz izglītību mazākumgrupu skolās, kas ir kolektīvās tiesības.³⁶⁹

Nacionālo minoritāšu kolektīvā identitāte ir līdzeklis, kā tās aizsargā sevi pret asimilāciju, kas izriet no vairākuma ietekmes uz kultūru valstī. J. Hermanis (*Joost Herman*) uzskata, ka, **nenodrošinot nacionālo minoritāšu kolektīvās identitātes kopīgo aizsardzību**, bet tikai aizsargājot nacionālajai minoritātei piederošo personu individuālās tiesības, **vājinās minoritātes pozīcijas**. Tāpēc kolektīvais aspekts pastāvīgi tiek uzsvērts. Nenoliedzot minoritāšu pārstāvjiem piemītošās universālās individuālās cilvēktiesības, tomēr jāsecina, ka ar šo individuālo pieeju nepietiek. Minoritāšu tiesību aizsardzības kolektīvā iezīme nav un nevar būt individuāla. J. Hermanis norāda, ka ideja par nacionālo minoritāšu tiesībām kā kolektīvām tiesībām, kas papildina individuālās cilvēktiesības, nav mainījusies kopš 1966. gada, kad šī ideja tika iestrādāta Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 27. pantā, līdz pat 1992. gada Deklarācijai par to personu tiesībām, kuras pieder pie nacionālām vai etniskām, reliģiskām un valodas minoritātēm, un nav pamatojuma tam, lai tagad atteiktos no tās.³⁷⁰ Arī T. H. Melloja piekrīt, ka nacionālo minoritāšu tiesību piemērošanā ir **jāņem vērā abi aspekti – gan individuālais, gan kolektīvais**, kas varētu būt labs risinājums ilgajām diskusijām par nacionālo minoritāšu tiesību raksturu, pieļaujot nacionālo minoritāšu tiesību realizēšanu abējādi.³⁷¹

2.3. Nacionālo minoritāšu tiesību katalogs

Pievēršoties nacionālo minoritāšu tiesību objektam, parasti tiek uzskaitīts minoritāšu tiesību saraksts tiesību kataloga veidā. Katalogā uzskaitīto tiesību labākai izpratnei un pielietošanai, ANO neatkarīgā eksperte minoritāšu jautājumos G. Makdugala, pamatojoties uz nacionālo minoritāšu tiesību starptautiskajiem standartiem, tās iedala **četrās tiesību grupās**: 1) minoritāšu eksistences aizsardzība un genocīda novēršana; 2) tiesības uz nediskrimināciju un vienlīdzību; 3) kultūras un sociālās kolektīvās identitātes aizsargāšana un veicināšana, lai novērstu minoritāšu piespiedu asimilāciju; 4) minoritāšu grupu pārstāvju efektīvas līdzdalības nodrošināšana sabiedriskajā dzīvē, jo īpaši attiecībā uz lēmumiem, kas skar šīs minoritāšu grupas.³⁷²

Nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzības sistēmu, kas balstīta uz **diviem pilāriem**: 1) diskriminācijas aizlieguma piemērošana attiecībā uz minoritātēm viņu individuālo cilvēktiesību nodrošināšanu un aizsardzību un 2) atšķirīgas mazākumtautību kultūras identitātes veicināšana, ko

³⁶⁹ Ziemele I. Starptautiskās tiesības un cilvēktiesības Latvijā: abstrakcija vai realitāte. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005, 216. lpp.

³⁷⁰ Herman J. Intergovernmental Organisations, the Nation-State and Minority Protection; Possibilities and Obstacles for the 21st Century. In: *The Role of the Nation-state in the 21st Century: Human Rights, International Organisations, and Foreign Policy* : Essays in Honour of Peter Baehr, ed. P. P. R. Baehr, M. C. Castermans-Holleman, G. J. H. Hoof, J. Smith, The Hague: Kluwer Law International, 1998, p. 296.

³⁷¹ Malloy T. H. *National Minority Rights in Europe*. Oxford: Oxford Press, 2005, p. 6.

³⁷² *Promoting and Protecting Minority Rights, A Guide for Advocates*. Geneva: United Nations, 2012, p. 35.

nodrošina ar mazākumtautību speciālās tiesības³⁷³ atbilstoši G. Makdugalas tiesību iedalījumam grupās nodrošina diskriminācijas aizlieguma piemērošana attiecībā uz minoritātēm individuālo cilvēktiesību aizsardzībai nodrošina pirmās divas grupas, savukārt atšķirīgās nacionālo minoritāšu kultūras identitātes veicināšanu nodrošina ar trešo un ceturto tiesību grupu.

Speciālās minoritāšu tiesības satur papildu instrumentus attiecībā uz īpašu tiesību piešķiršanu un ir saistītas ar konkrētās valsts situāciju un valstij pieejamo resursu apjomu. Šo tiesību realizācijai no valsts institūcijām tiek prasīta atbalsta sistēmas izveidošana un specifiski papildu pasākumi, lai nodrošinātu minoritāšu vajadzību apmierināšanu attiecībā uz valodu, izglītību, kultūras dzīvi un līdzdalību sabiedriskajā dzīvē. Vispārējām cilvēktiesībām ir vairāk negatīvs nekā pozitīvs raksturs, respektīvi, šīs tiesības uzliek valstīm pienākumu atturēties no tiesību aizskāruma, tostarp nepieļaut diskrimināciju cilvēktiesību realizācijā, savukārt nacionālo minoritāšu speciālās tiesības uzliek valstīm pienākumu nodrošināt, lai varētu saglabāt nacionālo minoritāšu atšķirīgo identitāti un kultūru.³⁷⁴

Analizējot nacionālo minoritāšu tiesību katalogā iekļautās tiesības, jāņem vērā abi nacionālo minoritāšu tiesību pīlāri, kā arī tas, ka daļa nosaukto tiesību pilnībā vai daļēji tiek nodrošinātas citu vispārējo cilvēktiesību dokumentu ietvaros. Atsevišķos gadījumos speciālo tiesību saturs izriet no ieteikuma rakstura dokumentiem. Savukārt judikatūras analīze sniedz ieskatu nacionālo minoritāšu tiesību realizācijas iespējām vispārējo cilvēktiesību ietvaros.

2.3.1. Tiesības uz pastāvēšanu un diskriminācijas aizliegums

Priekšnoteikums nacionālo minoritāšu aizsardzībai vispirms ir tiesību uz pastāvēšanu nodrošināšana un diskriminācijas aizlieguma ievērošana, kas pilnībā izriet un tiek realizētas vispārējo cilvēktiesību ietvaros. Nacionālo minoritāšu tiesības uz pastāvēšanu izriet no vairākiem dokumentiem. Atzīstot, ka visā vēstures gaitā genocīds nodarījis lielus zaudējumus cilvēcei un ka cilvēces atbrīvošanai no šī briesmīgā posta nepieciešama starptautiska sadarbība, ANO 1948. gadā pieņēma **Konvenciju par genocīda nepieļaujamību un sodīšanu par to**. Saskaņā ar konvencijas 2. pantu ar genocīdu saprotama tāda darbība, kas tiek izdarīta nolūkā pilnīgi vai daļēji **iznīcināt kādu nacionālu, etnisku, rasu vai reliģisku grupu** kā tādu: a) šādas grupas locekļu nogalināšana; b) nopietnu miesas bojājumu nodarīšana grupas locekļiem vai to novešana līdz psihiskai saslimšanai; c) tīša tādu dzīves apstākļu radīšana, lai to pilnīgi vai daļēji fiziski iznīcinātu; d)

³⁷³ Machnyikova Z., Hollo L. The Principles of Non-discrimination and Full and Effective Equality and Political Participation, Political Participation of Minorities: A Commentary on International Standards and Practice, ed. M. Weller. Oxford: Oxford University Press, 2010, p. 96.

³⁷⁴ Arai-Takahashi Y. Rationalizing the Differentiation between 'New' and 'Old' Minorities? The Role of the Margin of Appreciation Doctrine in Determining the Scope of Protection of Minority Rights. In: Double Standards Pertaining to Minority Protection ed. K. Henrard. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2010, pp. 220-221.

līdzekļi, kuru mērķis ir novērst bērnu dzimšanu grupā; e) bērnu nodošana spaidu kārtā no vienas cilvēku grupas citā.³⁷⁵

Turpmākos gados ANO darbībā, pieņemot vairākus attiecīgus dokumentus, ir novērojama diskriminācijas aizlieguma principa ieviešana dažādās jomās. Par tā laika centrālo dokumentu, kas būtu attiecināms uz nacionālo minoritāšu aizsardzību, uzskatāma ANO Ģenerālā Asamblejas 1965. gadā pieņemtā **Starptautiskā konvencija par visu veidu rasu diskriminācijas izskaušanu**. Saskaņā ar konvencijas 1. pantu diskriminācija nozīmē jebkādu atšķirību, izņēmumu, ierobežojumu vai priekšrocību pamatotu ar **rases, ādas krāsas, ģints, nacionālās vai etniskās izcelšanās pazīmēm**, un mērķis vai sekas ir **iznīcināt vai mazināt cilvēka tiesību un pamatbrīvību atzīšanu** politiskajā, ekonomiskajā, sociālajā, kultūras vai jebkurā citā sabiedrības dzīves jomā, kā arī šo tiesību un pamatbrīvību izmantošanu vai realizēšanu uz vienlīdzības pamatiem.³⁷⁶

Papildinot pasākumu kompleksu, kas attiecināms uz nacionālo minoritāšu pastāvēšanas tiesībām, var minēt ANO 1984. gada **Konvenciju pret spīdzināšanu un citiem nežēlīgiem, necilvēciskiem vai cieņu pazemojošiem apiešanās un sodīšanas veidiem**. Konvencijas 2. panta pirmā un otrā daļa uzliek pienākumu dalībvalstij veikt efektīvus likumdošanas, administratīvos, tiesas un citus pasākumus, lai novērstu spīdzināšanas aktus tās jurisdikcijai pakļautajā teritorijā, norādot, ka nekādi sevišķi apstākļi, lai kādi tie būtu – karastāvoklis vai kara draudi, iekšējā politiskā nestabilitāte vai jebkāds cits ārkārtējs stāvoklis, nevar būt par attaisnojumu spīdzināšanai.³⁷⁷

Nacionālo minoritāšu tiesības uz pastāvēšanu noteiktas ANO 1992. gada **Deklarācijas par to personu tiesībām, kuras pieder pie nacionālām vai etniskām, reliģiskām un valodu minoritātēm** 1. panta pirmajā daļā, kas uzliek valstīm pienākumu aizsargāt nacionālo vai etnisko, kultūras, reliģisko un valodas minoritāšu **pastāvēšanu** un identitāti un sekmēt tādu apstākļu radīšanu, kas attīstītu šo identitāti.³⁷⁸

Diskriminācijas aizlieguma principu, kurš noteikts jau ANO statūtos, ietvēra 1948. gada **Vispārējā cilvēktiesību deklarācijā**. Šīs deklarācijas 1. pants pasludina, ka visi cilvēki ir dzimuši brīvi un vienlīdzīgi cieņā un tiesībās. Tālāk deklarācijas 2. pants nosaka, ka cilvēktiesības ir jānodrošina ikvienam bez jebkādas atšķirības pēc rases, ādas krāsas, dzimuma, valodas, reliģijas, politiskās vai citas pārliecības, nacionālās vai sociālās izcelsmes, mantiskā stāvokļa, dzimšanas vai

---

³⁷⁵ Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, (1948). 78 UNTS. 227, 28 I.L.M. 763. Pieejams: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%2078/volume-78-I-1021-English.pdf> [aplūkots 2014. gada 17. martā].

³⁷⁶ International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination, 1249 UNTS 13. Pieejams: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CERD.aspx> [aplūkots 2013. gada 3. oktobrī].

³⁷⁷ Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment. Pieejams: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CAT.aspx> [aplūkots 2014. gada 6. martā].

³⁷⁸ Declaration on the Rights of Persons Belonging to National or Ethnic, Religious and Linguistic Minorities, 18 December 1992, A/RES/47/135. Pieejams: <http://www2.ohchr.org/english/law/minorities.htm> [aplūkots 2012. gada 15. maijā].

cita statusa.³⁷⁹ Tā kā deklarācijā iekļautām normām ir universāls raksturs, un tās attiecas uz jebkuru cilvēku, iekļaujot tādus aizliegtos kritērijus kā rase, ādas krāsa, valoda un reliģija, kas raksturīgi nacionālām minoritātēm, tādējādi aizsargā tās.

Diskriminācijas aizliegums nostiprināts ar 1966. gada **Starptautiskā pakta par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām**, kura 2. panta otrajā daļā valstis apņemas garantēt, ka paktā pasludinātās tiesības īstenotu **bez jebkādas diskriminācijas** – neatkarīgi no rases, ādas krāsas, dzimuma, valodas, reliģijas, politiskās vai citas pārliecības, tautības vai sociālās izcelšanās, mantiskā stāvokļa, dzimšanas vai citiem apstākļiem.³⁸⁰ Tāpat arī 1966. gada **Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām** 2. panta pirmā daļa paredz, ka valstis apņemas respektēt un garantēt visām tās teritorijas ietvaros un tās jurisdikcijā esošām personām paktā atzītās tiesības neatkarīgi no rases, ādas krāsas, dzimuma, valodas, reliģijas, politiskās vai citas pārliecības, nacionālās vai sociālās izcelšanās, mantiskā stāvokļa, dzimšanas vai citiem apstākļiem. Savukārt SPPPT 26. pants nosaka, ka visi cilvēki ir vienlīdzīgi likuma priekšā un viņiem ir tiesības bez jebkādas diskriminācijas uz vienādu likuma aizsardzību. Jebkura diskriminācija jāaizliedz ar likumu, un likumam jāgarantē visām personām vienāda un efektīva **aizsardzība pret jebkādu diskrimināciju**, tostarp neatkarīgi no rases, ādas krāsas, valodas vai reliģijas.³⁸¹

Analizējot juridisko praksi, jāsecina, ka valstu pienākums aizsargāt minoritātes ir traktējams plaši, ietverot arī pienācīgas rīcības nepieciešamību no valsts puses, novēršot pieļautos pārkāpumus. Piemēram, ANO Spīdzināšanas izskaušanas komiteja, kas uzrauga Konvencijas pret spīdzināšanu un citiem nežēlīgiem, necilvēciskiem vai cieņu pazemojošiem apiešanās un sodīšanas veidiem izpildi, skatot lietu *Hajrizi Dzemajls pret Dienvidslāviju (Hajrizi Dzemajl et al. v. Yugoslavia)*, konstatēja konvencijas 16. panta pārkāpumu, jo bija pieļauta **nežēlīga, necilvēciska vai pazemojoša izturēšanās vai sodīšana**, kā arī tika konstatēts **ātras un objektīvas izmeklēšanas trūkumu**. Lieta bija par romu (čigānu) tautībai piederošo personu dzīvojamo māju dedzināšanas gadījumu, ko bija īstenojuši citu tautību kaimiņi. Spīdzināšanas izskaušanas komiteja atzina, ka tas ir bijis cietsirdīgs, necilvēcisks un pazemojošs akts. Šajā gadījumā no policijas iestāžu puses nebija veikti attiecīgi pasākumi, lai aizsargātu romus, lai gan policija bija laikus informēta par apdraudējumu romiem un policijas pārstāvji bija pat klāt notikumam norises vietā, taču neiejaucās, kā arī neveica pienācīgu izmeklēšanu pēc notikuma, lai noskaidrotu un sodītu vainīgos.³⁸²

³⁷⁹ The Universal Declaration of Human Rights, 10 December 1948, 217 A (III). Pieejams: <http://www.un.org/en/documents/udhr/> [aplūkots 2013. gada 02. oktobrī].

³⁸⁰ International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. 993 UNTS 3. Pieejams: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CESCR.aspx> [aplūkots 2014. gada 7. augustā].

³⁸¹ International Covenant on Civil and Political Rights, 999 UNTS 171. Pieejams:

<http://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx> [aplūkots 2014. gada 30. jūlijā].

³⁸² Hajrizi Dzemajl et al. v. Yugoslavia, Communication No. 161/2000, U.N. Doc. CAT/C/29/D/161/2000 (2002).

ANO Komiteja rasu diskriminācijas likvidēšanai, kura uzrauga Starptautiskās konvencijas par visu veidu rasu diskriminācijas izskaušanu izpildi, lietā *L. K. pret Nīderlandi* (*L. K. v. the Netherlands*) konstatēja konvencijas 4. un 6. panta pārkāpumus – kūdīšanu uz rasu diskrimināciju; pamudinājumu uz vardarbības aktiem; efektīvas tiesiskās aizsardzības līdzekļu nenodrošināšanu. Sūdzības iesniedzējs bija marokānis, kurš saņēma rasistiskas piezīmes un draudus no citiem sabiedrības locekļiem tajā pašvaldības teritorijā, kurā uzturējās viņa ģimene. Komiteja rasu diskriminācijas likvidēšanai nosprieda, ka šajā rasu diskriminācijas un vardarbības gadījumā pret cilvēkiem ar citu ādas krāsu vai etnisko izcelsmi policijas un prokuratūras iestāžu darbība izmeklēšanas procesā nav bijusi pietiekama. Komiteja rasu diskriminācijas likvidēšanai norādīja, ka nepietiek ar to, ka valsts ir pieņēmusi normatīvos tiesību aktus par rasu diskriminācijas izskaušanu, no valsts tiek prasīta un sagaidīta arī **pienācīga rīcība, kad apdraudējums ir noticis**.³⁸³

Līdzīgi lietā *Kašifs Ahmads pret Dāniju* (*Kashif Ahmad v. Denmark*) Dānijas pilsonis, pēc izcelsmes pakistānietis, tika pakļauts publiskiem rasistiskiem apvainojumiem vidusskolā. Valsts iestādes neveica pietiekamu sūdzības lietas apstākļu izmeklēšanu, iesniedzējs nesaņēma atvairošanos un zaudējumu atlīdzināšanu, vainīgie netika sodīti. ANO Komiteja rasu diskriminācijas likvidēšanai konstatēja, ka pārkāpts Starptautiskās konvencijas par visu veidu rasu diskriminācijas izskaušanu 6. pants, proti, sūdzības iesniedzējam tika **liegta efektīva aizsardzība pret rasu diskrimināciju un netika nodrošināta efektīva tiesiskā aizsardzība lietas izmeklēšanas procesā**.³⁸⁴

Lietā *Mirolavs Lacko pret Slovākijas Republiku* (*Miroslav Lacko v. Slovak Republic*) sūdzības iesniedzējam atteica apkalpošanu restorānā, jo viņš bija romu tautībai piederīgs. Pēc viesmīles teiktā, viņa no restorāna īpašnieka bija saņēmusi norādi, ka romus nedrīkst apkalpot. Par šādu attieksmi vainīgie jau bija saņēmuši likumā noteikto sodu, tomēr ANO Komiteja rasu diskriminācijas likvidēšanai ieteica valstij uzlabot tiesisko regulējumu, lai ikvienam garantētu tiesības piekļūt publiskām vietām saskaņā ar Starptautiskās konvencijas par visu veidu rasu diskriminācijas izskaušanu 5. panta f daļu un sodītu par atteikumu piekļūt šādām vietām rasistiski diskriminējošu iemeslu dēļ. Komiteja ieteica dalībvalstij veikt nepieciešamos pasākumus, lai **pārkāpumu izmeklēšanas procedūra šādos gadījumos netiktu nepamatoti vilcināta**.³⁸⁵

Lietā *F. A. pret Norvēģiju* (*F. A. v. Norway*) ANO Komiteja rasu diskriminācijas likvidēšanai konstatēja Starptautiskās konvencijas par visu veidu rasu diskriminācijas izskaušanu 5. panta e daļas iii punkta pārkāpumu attiecībā uz vienlīdzīgām tiesībām uz mājokli baudīšanā pārkāpumu rasu diskriminācijas dēļ. Sūdzības iesniedzējs ziņoja, ka mājokļu aģentūra, kurā viņš vērsās un samaksāja zināmu atlīdzību, piedāvāja viņam iepazīties ar pieejamo mājasvietu sarakstu.

³⁸³ L.K. v. The Netherlands, Communication No. 4/1991, U.N. Doc. A/48/18 at 131 (1993).

³⁸⁴ Kashif Ahmad v. Denmark, Communication No. 16/1999, U.N. Doc. CERD/C/56/D/16/1999 (2000).

³⁸⁵ Miroslav Lacko v. Slovak Republic, Communication No. 11/1998, U.N. Doc. CERD/C/59/D/11/1998 (2001).

Viņš konstatēja, ka apmēram pusē sludinājumu ir skaidri norādīts, ka atsevišķu personu grupas īrnieku statusā nav vēlamas, piemēram, „nav vēlami ārzemnieki”, „vēlams tikai baltie”, „tikai norvēģi, ar pastāvīgu darbavietu”. Šajā lietā konstatēja sūdzības iesniegšanas termiņa nokavējumu, kas liedza pieņemt lietu izskatīšanai. Tomēr Komiteja rasu diskriminācijas likvidēšanai mudināja dalībvalsti veikt efektīvus pasākumus, lai nodrošinātu, ka mājokļu aģentūras **atturētos no diskriminējošas prakses** un nepieļautu sludinājumus, kas pauž diskrimināciju rases dēļ.³⁸⁶

Tomēr ne katru situāciju, kurā iesaistīta persona ar citu etnisko piederību, var uzskatīt par rasu diskriminācijas pārkāpumu. Lietā *E. I. F. pret Nīderlandi (E. I. F. v. The Netherlands)* sūdzības iesniedzējs bija Nīderlandes pilsonis surinamietis, kurš apgalvoja, ka ticis izslēgts no Nīderlandes Policijas akadēmijas rasu diskriminācijas dēļ, tādējādi pārkāpjot Starptautiskās konvencijas par visu veidu rasu diskriminācijas izskaušanu 1. panta pirmo daļu. Komiteja rasu diskriminācijas likvidēšanai secināja: no saņemtās informācijas izriet, ka lēmums par iesniedzēja izslēgšanu no Policijas akadēmijas ir bijis nevis rasu diskriminācijas, bet gan citu ar rasi nesaistītu iemeslu dēļ. Rasu diskrimināciju šajā lietā nekonstatēja.³⁸⁷

Reģionālajā līmenī jāatzīmē EDSO 1975. gada Helsinku Nobeiguma akts. Ar Deklarāciju par principiem, kas ir noteikti **Helsinku Nobeiguma aktā**, tajā ietvēra īpašus noteikumus par minoritāšu tiesībām. VII nodaļas ceturtajā daļā noteica, ka iesaistītās valstis, kuru teritorijā nacionālās minoritātes pastāv, ievēros minoritātēm piederošu personu tiesības attiecībā uz **vienlīdzību likuma priekšā**, kas dos viņiem pilnīgu brīvību faktisko cilvēktiesību un pamatbrīvību baudīšanā, tādējādi aizsargājot to likumīgās intereses šajā jomā.³⁸⁸ Eiropas Padomes ietvaros saskaņā ar Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 14. pantu konvencijā minēto tiesību un brīvību īstenošanu nodrošina bez jebkādas diskriminācijas, tostarp neatkarīgi no rases, ādas krāsas, valodas, reliģijas, piederības kādai nacionālai minoritātei.³⁸⁹ Konvencijas protokols Nr. 12 paplašina diskriminācijas aizliegumu attiecībā uz jebkuru likumā noteikto tiesību īstenošanu.³⁹⁰

Saistībā ar diskriminācijas aizlieguma pārkāpumu Eiropas Cilvēktiesību tiesa lietā *Timiševs pret Krieviju (Timishev v. Russia)* skatīja sūdzību par to, ka sūdzības iesniedzējs netika reģistrēts noteiktā reģionā etniskās piederības dēļ, jo pēc tautības bija čečens. Tiesa konstatēja, ka pastāv vairāki normatīvie dokumenti, kuros čečenu izcelsmes personu pārvietošanās valstī ierobežota, bet šāda **visaptveroša ierobežošana pēc etniskās piederības nav pieļaujama** nekādos apstākļos, pat

³⁸⁶ F. A. v. Norway, Communication No. 18/2000, U.N. Doc. CERD/C/58/D/18/2000 (2001).

³⁸⁷ E. I. F. v. The Netherlands, Communication No. 15/1999, U.N. Doc. CERD/C/58/D/15/1999 (2001).

³⁸⁸ Conference on Security and Co-operation in Europe (CSCE) : Final Act of Helsinki, 1 August 1975. Pieejams: <http://www.osce.org/mc/39501?download=true> [aplūkots 2012. gada 12. maijā].

³⁸⁹ Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, 4 November 1950, ETS 5. Pieejams: <http://www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=005&CM=8&DF=09/10/2013&CL=ENG> [aplūkots 2013. gada 9. oktobrī].

³⁹⁰ Protocol No. 12 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, 4 November 2000, ETS 177. Pieejams: <http://conventions.coe.int/treaty/en/Reports/Html/177.htm> [aplūkots 2013. gada 9. oktobrī].

karadarbības laikā atsevišķā teritorijā. Eiropas Cilvēktiesību tiesa atzina, ka pret sūdzības iesniedzēju īstenota **diskriminācija etniskās piederības dēļ**.³⁹¹

Eiropas Cilvēktiesību tiesa lietā *Paraškeva Todorova pret Bulgāriju* (*Paraskeva Todorova v. Bulgaria*) konstatēja, ka valsts tiesā tiesnesis, taisot spriedumu romu tautības personas lietā, atklāti noraidīja prokurora ieteikumu piespriest nosacītu sodu, apgalvojot, ka romu minoritātē pastāv nesodāmības kults, kā arī netieši norādīja, ka konkrētās personas lieta jāuzskata par paraugprāvu. Eiropas Cilvēktiesību tiesa nosprieda, ka šāda rīcība pārkāpj sūdzības iesniedzēja tiesības uz lietas taisnīgu izskatīšanu (6. pants), kā arī **diskriminācijas aizliegumu** pēc etniskās piederības (14. pants).³⁹²

Savukārt, lietā *Načova pret Bulgāriju* (*Nachova and Others v. Bulgaria*) par diviem patvaļīgā prombūtnē esošiem romu vīriešiem, kurus nošāva, bēgot no militārās policijas, kas viņus meklēja, konstatēja, ka incidenta laikā policists, kurš nošāva cietušos, izsaucies nievājošiem vārdiem par romiem. Eiropas Cilvēktiesību tiesa nosprieda, ka valsts ir pārkāpusi ne tikai cietušo tiesības uz dzīvību (saskaņā ar Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 2. pantu), bet, neveicot pienācīgu nāves apstākļu izmeklēšanu, ir pārkāpts arī 2. pants saistībā ar tiesībām netikt diskriminētam, jo valstij šajā lietā bija **pienākums īpaši izmeklēt iespējamus diskriminējošos motīvus**.³⁹³

EDSO ietvaros 1990. gada **Kopenhāgenas dokumenta** 40. pants skaidri nosoda totalitārismu, rasu un etnisko naidu, antisemitismu, ksenofobiju un pret jebkuru personu vērstu diskrimināciju, kā arī vajāšanu reliģisku vai ideoloģisku iemeslu dēļ. 40. panta otrā daļa uzdod valstīm veikt piemērotus un atbilstošus pasākumus, lai **aizsargātu personas vai grupas, kas varētu būt pakļautas draudiem vai diskriminācijai, naidīguma vai vardarbības aktiem, viņu rasu, etniskās, kultūras, valodas vai reliģiskās identitātes dēļ**, kā arī aizsargāt viņu īpašumu no iznīcināšanas.³⁹⁴

ANO 1992. gada **Deklarācijas par to personu tiesībām, kuras pieder pie nacionālām vai etniskām, reliģiskām un valodu minoritātēm** 2. panta pirmā daļa nosaka, ka nacionālajām minoritātēm ir tiesības brīvi un bez ierobežībām, **bez jebkāda veida diskriminācijas** baudīt savu kultūru, sludināt un piekopt savu reliģiju un lietot savu valodu kā privāti, tā arī sabiedrībā. Savukārt 3. panta pirmā daļa paredz brīvi, **bez jebkādas diskriminācijas** izmantot savas tiesības gan individuāli, gan kopā ar citiem savas grupas locekļiem. Papildus tam 4. panta pirmā daļa nosaka, ka valstīm jānodrošina, ka personas, kuras pieder pie nacionālajām minoritātēm, varētu pilnībā un

³⁹¹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: 55762/00 and 55974/00 Timishev v. Russia, 2005. gada 13. decembris.

³⁹² Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: 37193/07 Paraskeva Todorova v. Bulgaria, 2010. gada 25. marts.

³⁹³ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: 43577/98 and 43579/98 Nachova and Others v. Bulgaria, 2005. gada 6. jūlijs.

³⁹⁴ OSCE, Document of the Copenhagen Meeting of the Conference on the Human Dimension of the CSC, 1990. Pieejams: <http://www.osce.org/odihr/elections/14304> [aplūkots 2014. gada 29. jūlijā].

efektīvi izmantot visas savas cilvēktiesības un pamatbrīvības **bez diskriminācijas** un pilnīgā vienlīdzībā likuma priekšā.³⁹⁵

Eiropas Padomes 1995. gada **Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību** 4. panta mērķis ir nodrošināt līdztiesības un diskriminācijas principu īstenošanu attiecībā uz personām, kuras pieder pie nacionālām minoritātēm. 4. panta pirmajā punktā ir atspoguļota klasiskā pieeja šiem principiem, nodrošinot vienlīdzību un aizsardzību likuma priekšā personām, kuras pieder pie nacionālām minoritātēm, un aizliedzot **jebkuru diskrimināciju sakarā ar piederību nacionālai minoritātei**.³⁹⁶

Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 20. pants nosaka, ka visas personas ir **vienlīdzīgas likuma priekšā**. Saskaņā ar hartas 21. panta pirmo daļu **aizliegta jebkāda veida diskriminācija**, tostarp diskriminācija rases, ādas krāsas, etniskās izcelsmes, valodas, reliģijas vai pārliecības dēļ, diskriminācija saistībā ar piederību pie nacionālās minoritātes. Pretdiskriminācijas un vienlīdzības jomās sekundārie Eiropas Savienības tiesību aktu avoti ir direktīvas. Vissvarīgākās direktīvas šajā jomā ir 2000. gada 29. jūnija Direktīva 2000/43/EK, ar kuru ievieš vienādas attieksmes principu pret personām neatkarīgi no rasu vai etniskās piederības, un 2000. gada 27. novembra Direktīva 2000/78/EK, kas nosaka kopēju sistēmu vienlīdzīgai attieksmei pret nodarbinātību un profesiju.³⁹⁷

Eiropas Savienības tiesa skatīja lietu Nr. C-83/14 **CHEZ Razpredelenie Bulgaria AD (CHEZ RB) pret Diskriminācijas novēršanas komisiju (CHEZ Razpredelenie Bulgaria AD v. Komisija za zashtita ot diskriminatsia)**, kurā vērtēja sūdzību par CHEZ RB praksi romu apdzīvotos rajonos visiem šajā rajonā dzīvojošajiem patērētājiem uzstādīt elektroenerģijas skaitītājus gaisvadu elektrolīniju betona stabos 6 līdz 7 metru augstumā, kamēr citos rajonos CHEZ RB instalētie skaitītāji tika izvietoti 1,70 metru augstumā. CHEZ RB to pamatoja, norādot, ka par bojājumiem un nelikumīgiem pieslēgumiem galvenokārt ir atbildīgi romu izcelsmes pilsoņi. Tiesa nolēma, ka tāds pasākums ir tieša diskriminācija Direktīvas 2000/43 2. panta 2. punkta a) apakšpunkta izpratnē, ja izrādās, ka minētais pasākums ir ticis ieviests un/vai paturēts spēkā ar to etnisko piederību saistītu iemeslu dēļ, kas ir kopēja lielākajai daļai attiecīgā rajona iedzīvotāju.³⁹⁸

³⁹⁵ Declaration on the Rights of Persons Belonging to National or Ethnic, Religious and Linguistic Minorities, 18 December 1992, A/RES/47/135. Pieejams: <http://www2.ohchr.org/english/law/minorities.htm> [aplūkots 2012. gada 15. maijā].

³⁹⁶ Framework Convention for the Protection of National Minorities, 1 February 1995, ETS 157. Pieejams: <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/157.htm> [aplūkots 2012. gada 12. maijā].

³⁹⁷ Bojarski L., Chopin I., Cohen B., Do U., Farkas L., Iordache R. Apmācību rokasgrāmata par diskrimināciju, Izpratnes veicināšanas semināri pretdiskriminācijas un iespēju vienlīdzības jomā pilsoniskās sabiedrības organizācijām, 2012, 13.-15. lpp. Pieejams:

http://www.humanconsultancy.com/Publications/LV_Training%20manual%20+%20national%20context.pdf [aplūkots 2014. gada 7. augustā].

³⁹⁸ Eiropas Savienības tiesas spriedums lietā: C-83/14 CHEZ Razpredelenie Bulgaria AD (CHEZ RB) v. Komisija za zashtita ot diskriminatsia, 2015. gada 16. jūlijs.

Lietā **Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding pret Firmu Feryn NV** (*Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding v. Firma Feryn NV*) uzņēmums Beļģijā gan sludinājumos, gan mutiski deklarēja, ka pie viņa darbā netiks pieņemti „imigranti”. Eiropas Savienības tiesa prejudiciālā nolēmuma veidā to atzina par nepārprotamu **uz rases vai etniskās piederības pamata balstītas „tiešās” diskriminācijas gadījumu**, ar kuru pārkāpta Direktīva 2000/43/EK par vienādas attieksmes principu pret personām neatkarīgi no rases vai etniskās piederības.³⁹⁹

2.3.2. Tiesības uz savas valodas lietošanu

Cieņa pret visiem cilvēkiem ir cilvēktiesību standartu pamata koncepcija. Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 1. pantā teikts, ka visi cilvēki ir dzimuši brīvi un vienlīdzīgi savās tiesībās un ir vienlīdz cienījami. Tas attiecas ne tikai uz cilvēktiesībām kopumā, bet ir arī viens no nacionālo minoritāšu tiesību stūrakmeņiem. Vienlīdzīga cieņa un tiesības nozīmē, ka tiek respektēta indivīda kā cilvēka identitāte. **Valoda ir viena no cilvēka identitātes pamata sastāvdaļām**. Personas cieņas atzīšana ir cieši saistīta ar personas identitātes un attiecīgi ar personas valodas atzīšanu un tiesībām valodu lietot.⁴⁰⁰

K. Henrarda norāda, ka **valoda ir būtisks faktors**, kas nodrošina **minoritāšu izdzīvošanas un to atsevišķās identitātes saglabāšanas** iespējas. Valoda ir svarīga identitātes iezīme, kas raksturīga vai vismaz cieši saistīta ar kultūru un etnisko izcelsmi. Bet valodas lietošana nav vienīgais nacionālās minoritātes kopīgās pastāvēšanas saglabāšanas veids. Minoritāšu grupa var pārstāt lietot savu valodu, nezaudējot savu etnisko identitāti. Tomēr tieši valodas lietošanas iespēju nodrošināšana sabiedriskajos medijos, valsts izglītības sistēmā un komunikācijā ar valsts iestādēm un tiesām ir tipiskie jautājumi, kurus valstīm ir jārisina. Nacionālo minoritāšu valodu lietošana nosaukumos, ielu nosaukumos un citās topogrāfiskās norādēs bieži vien ir emocionāli sakāpināts jautājums, valstis tam ir radušas atšķirīgus risinājumus.⁴⁰¹

Attiecībā uz valodas lietojumu nozīmīgs ir **Starptautiskais pakts par pilsoniskajām un politiskajām** tiesībām. SPPPT 19. pants garantē izteikšanās brīvību, kas saskaņā ar pakta formulējumu garantē ne tikai tiesības sniegt vai saņemt informāciju un visu veidu idejas, neskatoties uz pastāvošām valstu robežām, bet tā garantē arī tiesības to darīt ar tādiem līdzekļiem un **tādā valodā, kā persona vēlas**. Informācijas sniegšana un saņemšana attiecas arī uz nacionālām

³⁹⁹ Eiropas Savienības tiesas spriedums lietā: C-54/07 Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding v. Firma Feryn NV, 2008. gada 10. jūlijs.

⁴⁰⁰ The Oslo Recommendations regarding the Linguistic Rights of National Minorities and Explanatory Note, p.11. Pieejams: <http://www.osce.org/hcnm/67531> [aplūkots 2014. gada 8. augustā].

⁴⁰¹ Henrard K. The Interrelationship between Individual Human Rights, Minority Rights and the Right to Self-Determination and its Importance for the Adequate Protection of Linguistic Minorities, University of Groningen, The Global Review of Ethnopolitics Vol. 1, no. 1, September 2001, p. 45.

minoritātēm piederošām personām. Savukārt SPPPT 27. pants tieši attiecas uz nacionālo minoritāšu lingvistiskām tiesībām. Tas nosaka, ka pie nacionālām minoritātēm piederošām personām nedrīkst atņemt tiesības kopā ar citiem tās pašas grupas locekļiem **lietot dzimto valodu**.⁴⁰²

Tāpat ANO **Deklarācijas par personu tiesībām, kuras pieder nacionālām vai etniskām, reliģiskām un valodas minoritātēm** 2. panta pirmā daļa pasludina šo personu tiesības brīvi un bez iejaukšanās vai jebkādas diskriminācijas **lietot savu valodu privātā un sabiedriskā dzīvē**, lai radītu labvēlīgus apstākļus, dodot iespēju personām, kuras pieder pie nacionālajām minoritātēm, paust sev raksturīgās īpašības un attīstīt savu kultūru, valodu, reliģiju, tradīcijas un paražas, izņemot, ja atsevišķas darbības ir pretrunā nacionāliem likumiem un starptautiskiem standartiem (4. panta otrā daļa). Saskaņā ar 10. pantu nacionālām minoritātēm ir tiesības brīvi un bez iejaukšanās lietot savu valodu mutiski un rakstveidā gan privātā saskarsmē, gan sabiedrībā, turklāt valstīm jāveicina nacionālo minoritāšu un vairākuma kultūras, vēstures, valodas un reliģijas zināšanu apguvi, kā arī jānodrošina atbilstošas iespējas skolotāju apmācībai un pieejai mācību līdzekļiem.⁴⁰³

Eiropas reģionālo vai minoritāšu valodu hartas 7. panta pirmā daļa nosaka, ka valstīm savu politiku, normatīvos aktus un praksi jābalsta uz šādiem mērķiem un principiem: pirmkārt, reģionālo vai minoritāšu valodu kā kultūras bagātības izpausmes atzīšana; otrkārt, reģionālās un minoritāšu valodu lietošanas veicināšana, lai aizsargātu šīs valodas. Savukārt hartas 7. panta ceturrtā daļā paredz, ka, izstrādājot politiku attiecībā pret reģionālām un minoritāšu valodām, valstīm jāņem vērā to grupu vajadzības un vēlmes, kas lieto šīs valodas.⁴⁰⁴

Vārda brīvības īstenošana nacionālajām minoritātēm nozīmē to, ka personām ir tiesības piederēt valodu minoritāšu grupai un izmantot savu valodu komunikācijā gan savas grupas ietvaros, gan publiski, mutiski un rakstveidā. Nacionālās minoritātes, protams, var arī lietot savu valodu ar jebkuru citu klausītāju, vai lasītāju, kurš vēlas šajā valodā komunicēt. Tiesības izmantot savu valodu nav saistītas ar speciālām minoritāšu tiesībām – tās ir daļa no vispārējām cilvēktiesībām. Savas valodas izmantošanu nedrīkst aizliegt nevienam. Valodas izmantošanu var ierobežot, tikai balstoties uz tiem pašiem pamatiem, kādi tiek piemēroti izpausmes un informācijas saturam vairākuma valodā, proti, kad ierobežojumi ir paredzēti likumā un ir nepieciešami, lai ievērotu citu personu tiesības vai nodrošinātu nacionālo drošību vai publisko kārtību, sabiedrības veselību vai morāli.⁴⁰⁵

---

⁴⁰² International Covenant on Civil and Political Rights, 999 UNTS 171. Pieejams:

<http://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx> [aplūkots 2014. gada 30. jūlijā].

⁴⁰³ Declaration on the Rights of Persons Belonging to National or Ethnic, Religious and Linguistic Minorities, 18 December 1992, A/RES/47/135. Pieejams: <http://www2.ohchr.org/english/law/minorities.htm> [aplūkots 2012. gada 15. maijā].

⁴⁰⁴ European Charter for Regional or Minority Languages, 4 November 1992, ETS 148. Pieejams:

<http://conventions.coe.int/treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=148&CM=1&CL=ENG> [aplūkots 2013. gada 9. oktobrī].

⁴⁰⁵ Eide A. The Rights of 'New' Minorities: Scope and Restrictions. In: Double Standards Pertaining to Minority Protection ed. K. Henrard. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2010, p. 186.

P. Thornberijs (*Patrick Thornberry*) norāda, ka visplašākais tiesību apjoms ir paredzēts Eiropas Reģionālo vai minoritāšu valodu hartā, kas gan nav uzskatāms par instrumentu minoritāšu tiesību nodrošināšanai, bet aizsargā tikai minoritāšu valodas. Harta nedarbojas izolēti. Tā plašākā kontekstā nostiprina tiesības lietot reģionālo vai minoritātes valodu privātajā un sabiedriskajā dzīvē, kas sasaucas ar Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām un Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas principiem.⁴⁰⁶

Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību 10. panta pirmajā daļā noteikts, ka valstis atzīst pie nacionālām minoritātēm piederošo personu tiesības **brīvi un bez iejaukšanās mutvārdu vai rakstiskā formā lietot savas minoritātes valodu privātā un sabiedriskā dzīvē.**⁴⁰⁷ Nacionālajām minoritātēm piederošo personu tiesības lietot savu valodu privātā un sabiedriskā dzīvē jāaplūko līdzsvarotā kontekstā, kas balstīts uz pilnīgu piedalīšanos plašākā sabiedrības dzīvē. **Nevar īstenot izolējošu pieeju**, jāievieš tāda pieeja, kas veicina līdzsvara veidošanos starp mazākumtautību personu tiesībām saglabāt un attīstīt savu identitāti, kultūru un valodu un nepieciešamību nodrošināt, lai šīs personas varētu pilnībā integrēties plašākā sabiedrībā kā tās pilntiesīgi un vienlīdzīgi dalībnieki. Pie nacionālām minoritātēm piederošo personu tiesības lietot savu valodu nebūs pilnībā aplūkotas, neminot saikni ar izglītību. No šī viedokļa raugoties, integrācijas iespējamība bez stabilām valsts oficiālās valodas zināšanām ir maz ticama.⁴⁰⁸ Vispārējās konvencijas 14. panta trešā daļa nosaka, ka nacionālās minoritātes tiesības apgūt minoritātes valodu vai izglītību šajā valodā jāīsteno, **nekaitējot oficiālās valodas apguvei vai izglītības iegūšanai oficiālajā valodā.**⁴⁰⁹

Nacionālo minoritāšu tiesības lietot savu valodu saskaras ar jautājumu par oficiālās valsts valodas lietojumu. E. Levits norāda uz to ka, nacionālā valstī **valsts nacionāli kulturālo identitāti nosaka valstsnācija**. Valsts nacionāli kulturālā identitāte it sevišķi izpaužas **valsts valodā**, kas kalpo kā visu iedzīvotāju kopēja valoda un kultūra neatkarīgi no tautības. Valsts rīcība integrētas sabiedrības veidošanā, veicinot iekļaušanos valstsnācijas valodā un kultūrā nav diskriminācija attiecībā uz nacionālām minoritātēm. Savukārt, ja valsts veicina nacionālo minoritāšu segregāciju, kas izpaužas nošķirtībā no valstsnācijas, paralēlu kopienu veidošanos, kas traucē to iekļaušanos valstsnācijas valodā un kultūrā, tad gan varētu būt runa par nacionālo minoritāšu diskrimināciju.⁴¹⁰

⁴⁰⁶ Thornberry P. *The Charter and the Role and responsibility of the State, From Theory to Practice: The European Charter for Regional or Minority Language*. Stasbourg: Council of Europe Publishing, 2002, p. 30.

⁴⁰⁷ Framework Convention for the Protection of National Minorities, 1 February 1995, ETS 157. Pieejams: <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/157.htm> [aplūkots 2012. gada 12. maijā].

⁴⁰⁸ The Oslo Recommendations regarding the Linguistic Rights of National Minorities, High Commissioner on National Minorities, 1 February 1998. Pieejams: <http://www.osce.org/hcnm/67531> [aplūkots 2014. gada 8. augustā].

⁴⁰⁹ Framework Convention for the Protection of National Minorities, 1 February 1995, ETS 157. Pieejams: <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/157.htm> [aplūkots 2012. gada 12. maijā].

⁴¹⁰ Levits E. 91. pants. Visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma priekšā. Cilvēka tiesības tiek īstenotas bez jebkādas diskriminācijas. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 109. lpp.

Tas sasaucas ar Eiropas Cilvēktiesību tiesas skaidrojumu, ka Eiropas Cilvēktiesību konvencijas Pirmā protokola 2. pantā nav ietvertas norādes uz mācībvalodu, skatot *Beļģijas lingvistikas lietu* (Case „Relating to certain aspects of the laws on the use of languages in education in Belgium” v. Belgium), kurā Beļģijas franciski runājošo bērnu vecāki apstrīdēja Beļģijas skolu sistēmas atbilstību cilvēktiesībām. Tika apstrīdēts valsts izglītības sistēmas sadalījums reģionos ar atšķirīgu mācībvalodu reģiona skolās, jo franciski runājošiem bērniem liegtas tiesības apmeklēt skolu ar apmācību franču valodā viņu dzīvesvietas dēļ citā reģionā. Tiesa atzina, ka Eiropas Cilvēktiesību konvencija neuzliek valstij pienākumu ņemt vērā vecāku vēlmes attiecībā uz valodu, kādā iegūstama izglītība, jo konvencija nekādā veidā neuzliek pienākumu valsts skolās garantēt vecākiem tiesības izvēlēties saviem bērniem tādu mācībvalodu, kas nav valsts valoda, kā arī secināja, ka skolu programmu saturs principā ir dalībvalstu kompetencē.⁴¹¹

Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību 11. panta pirmā daļa paredz, ka pie nacionālām minoritātēm piederošām personām ir tiesības izmantot savu **uzvārdu (dzimtas vārdu) un vārdu minoritātes valodā**.⁴¹² Šīs tiesības, kas ir katra cilvēka personīgās identitātes pamats, izmantojamas, ņemot vērā katrai konkrētajai valstij raksturīgos apstākļus.⁴¹³ Tā, piemēram, valsts iestādēm ir tiesības izmantot oficiālās valsts valodas rakstību, lai mazākumtautību personu vārdus fiksētu to fonētiskā formā. Tomēr to jādara atbilstoši attiecīgās mazākumtautības valodas sistēmai un tradīcijām. Balstoties uz šo nosacījumu, kas ir viena no pašām būtiskākām ar valodu un indivīda personību saistītām tiesībām, personām, kurām valsts iestāžu spiediena rezultātā nācies atteikties no sava sākotnējā vai no priekštečiem mantotā vārda, vai kuru vārds ir mainīts pret personas gribu, jādod tiesības atgūt šo vārdu bez jebkādu izdevumu segšanas.⁴¹⁴

Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir izskatījusi vairākas sūdzības par personvārdu atveidošanu oficiālā valsts valodā. Nacionālo minoritāšu pārstāvju personvārdu atveidošana viņu dzimtajā valodā ir viens no jautājumiem, ko minoritātes saista ar diskrimināciju un savas identitātes zaudēšanu, jo valsts valodā pilnībā vai daļēji pārveidotais personvārds vairs neatbilst cilvēka etniskajai identitātei. Piemēram, lietā *Kuhareca pret Latviju* (*Kuharec alias Kuhareca v. Latvia*), atsaucoties uz Vispārējās konvencijas 11. pantu, iesniedzēja sūdzējās par latviskās transliterācijas izmantošanu, ierakstot viņas uzvārdu personu apliecinošā dokumentā – nepilsoņu pasē. Izskatot lietu, tiesa konstatēja, ka šajā gadījumā runa ir par uzvārda lietošanas tiesisko regulējumu, nevis par tā

⁴¹¹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: 1474/62; 1677/62; 1691/62; 1769/63; 1994/63; 2126/64 "Relating to certain aspects of the laws on the use of languages in education in Belgium" v. Belgium, 1968. gada 23. jūlijs.

⁴¹² Framework Convention for the Protection of National Minorities, 1 February 1995, ETS 157. Pieejams: <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/157.htm> [aplūkots 2012. gada 12. maijā].

⁴¹³ Framework Convention for the Protection of National Minorities and Explanatory Report. Pieejams: http://www.coe.int/T/e/human_rights/Minorities/2_FRAMEWORK_CONVENTION_%28MONITORING%29/1_Texts/FCNM%20CoE%20version%20Latvian.pdf_S [aplūkots 2014. gada 20. jūlijā].

⁴¹⁴ The Oslo Recommendations regarding the Linguistic Rights of National Minorities, High Commissioner on National Minorities, 1 February 1998. Pieejams: <http://www.osce.org/hcnm/67531> [aplūkots 2014. gada 8. augustā].

piespiedu maiņu. Tomēr, ņemot vērā visas lietas apstākļus, tiesa atzina, ka iesniedzējas uzvārda gramatiskā pielāgošana, kas izmaina viņas uzvārda oriģinālformu, **var radīt iejaukšanos viņas tiesībās uz privāto un ģimenes dzīvi**. Šāda iejaukšanās nepārkāpj konvenciju, ja tā ir noteikta ar likumu, sasniedz vienu vai vairākus leģitīmos mērķus 8. panta 2. punkta izpratnē un ir nepieciešama demokrātiskā sabiedrībā, lai tos sasniegtu. Tiesa nepiekrīta iesniedzējas argumentam, ka ir notikusi viņas uzvārda piespiedu latviskošana. Patiesībā iesniedzējai nebija uzlikts par pienākumu pieņemt latvisku uzvārdu vai pat mainīt savējo, lai tam būtu latvisks skanējums, tikai pievienoja deklinējamu galotni viņas pasē norādītajam uzvārdam, jo latviešu valodā šādas galotnes tiek pievienotas visiem personvārdiem vienādi, neatkarīgi no tā, vai tiem ir latviešu valodas vai citas valodas izcelsme. Ņemot to vērā, Eiropas Cilvēktiesību tiesa šajā gadījumā tiesību pārkāpumu un sūdzību noraidīja.⁴¹⁵

Līdzīgi sprieda Eiropas Savienības Tiesa, sniedzot prejudiciālu nolēmumu saistībā ar strīdu starp poļu etniskās izcelsmes Lietuvas pilsoni *Malgožatu Runeviču – Vardinu* (*Malgożata Runevič – Vardyn*) un viņas vīru Polijas pilsoni *Lukašu Pāvelu Vardinu* (*Łukasz Paweł Wardyn*), no vienas puses, un *Vilņas pašvaldības Tieslietu departamenta Dzimtsarakstu nodaļu* (Lietuva), no otras puses. Strīds radās pēc tam, kad iestāde tās izsniegtajās dzimšanas un laulības apliecībās atteicās grozīt attiecīgo personu vārdus un uzvārdus. Saskaņā ar spēkā esošiem Lietuvas Republikas tiesību aktiem fizisko personu vārdi un uzvārdi civilstāvokļa reģistrāciju apliecinošos dokumentos ir rakstāmi atbilstoši valsts oficiālās valodas rakstības noteikumiem. No tā izriet, ka ir atļauts lietot tikai latīņu burtus, neizmantojot diakritiskās zīmes, ligatūras vai citas zīmes latīņu alfabēta burtos, ko izmanto citās valodās, bet kuru nav lietuviešu valodā. Tiesa konstatēja, ka valsts normatīvie tiesību akti, kuros ir paredzēts, ka personas vārdu un uzvārdu šīs dalībvalsts civilstāvokļa reģistrāciju apliecinošos dokumentos drīkst atveidot tikai tādā formā, lai būtu ievēroti valsts oficiālās valodas rakstības noteikumi, attiecas uz situāciju, kas nav ietverta 2000. gada 29. jūnija Direktīvā 2000/43/EK, ar ko ievieš vienādas [vienlīdzīgas] attieksmes principu pret personām neatkarīgi no rasu vai etniskās piederības. Savukārt Līguma par Eiropas Savienības darbību 21. pants ir jāinterpretē tādējādi, ka tas pieļauj dalībvalstu kompetentām iestādēm piemērot valsts tiesību aktus, kuros ir paredzēts, ka personas vārds un uzvārds šīs dalībvalsts civilstāvokļa reģistrāciju apliecinošos dokumentos var tikt atveidoti tikai tādā formā, lai būtu ievēroti **valsts oficiālās valodas rakstības noteikumi**, un atteikties tās pilsoņiem dzimšanas apliecībā un laulības apliecībā grozīt viņa uzvārdu un vārdu atbilstoši citas dalībvalsts rakstības noteikumiem.⁴¹⁶

Savukārt ANO Cilvēktiesību komiteja pasludināja savu viedokli lietā *Raihman pret Latviju* (*Raihman v. Latvia*), nospriežot, ka sūdzības iesniedzēja vārda un uzvārda grozīšana

⁴¹⁵ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: 71557/01 Kuharec alias Kuhareca v. Latvia, 2004. gada 7. decembris.

⁴¹⁶ Eiropas Savienības tiesas spriedums lietā: C-391/09 Malgożata Runevič-Vardyn, Łukasz Paweł Wardyn v. Vilniaus miesto savivaldybės administracija, Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, Valstybinė lietuvių kalbos komisija, Vilniaus miesto savivaldybės administracijos Teisės departamento Civilinės metrikacijos skyrius, 2011. gada 12. maijs.

oficiālos dokumentos, – t.i., nepilsoņu pasē, ir **patvaļīga iejaukšanās privātajā dzīvē**, un pārkāpj SPPPT 17. pantu. Konstatējot 17. panta pārkāpumu attiecībā uz valsts veikto iesniedzēja, ebreju un krievvalodīgo minoritātes piederīgā, vārda izmainīšanu, komiteja neuzskatīja par vajadzīgu izvērtēt, vai tie paši fakti veido 26. un 27. panta vai 2. panta pirmās daļas kopsakarā ar 17. pantu pārkāpumu. Cilvēktiesību komiteja kopumā **uzskatīja iejaukšanos par leģitīmu**, atzīstot, ka valsts iejaukšanās bija nepieciešama, lai aizsargātu latviešu valodu un tās kā integrālās sistēmas pienācīgu funkcionēšanu, kā arī grūtības, kurām latviešu valoda tika pakļauta padomju laikā. Komiteja tomēr atzina, ka šī iejaukšanās rada sūdzības iesniedzējam lielas neērtības, kas nav saprātīgas, ievērojot, ka tās **nav samērīgas ar sasniedzamo mērķi**. Lai gan likumdošanas politikas jautājums un līdzekļi oficiālo valodu aizsardzībai un nostiprināšanai atstājami dalībvalstu izvēlē, lokāmās galotnes piespiedu pievienošana uzvārdam, kas **valstī gadu desmitiem lietots oriģinālā formā** un kas maina tā izrunu, ir valsts valodas aizsardzības mērķim nesamērīga iejaukšanās. Tāpēc komiteja nolēma, ka valsts veiktā iesniedzēja vārda vienpusēja pārveidošana oficiālos dokumentos nav saprātīga un rada patvarīgu iejaukšanos iesniedzēja privātajā dzīvē, pārkāpjot SPPPT 17. pantu.⁴¹⁷

Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību 11. panta trešā daļa nosaka, ka apvidos, kur tradicionāli dzīvo ievērojams skaits pie nacionālām minoritātēm piederošu personu, dalībvalstis centīsies **vietējos tradicionālos nosaukumus, ielu nosaukumus un citus sabiedrībai paredzētos topogrāfiskos apzīmējumus norādīt arī mazākumtautības valodā**, ja ir pietiekams pieprasījums pēc šādām norādēm.⁴¹⁸

Analizējot valodas lietojumu izkārtnēs un zīmēs, ANO Cilvēktiesību komiteja lietā *Džons Balantaine un citi pret Kanādu (John Ballantyne et al v. Canada)* vērtēja angļu valodā runājošo iesniedzēju sūdzību par SPPPT 19. pantā ietverto **tiesību uz vārda brīvību**, 27. pantā ietverto minoritāšu tiesību un 26. pantā ietverto diskriminācijas aizlieguma pārkāpumu sakarā ar valodas likumu, kas Kvebekā atļauj veikalu izkārtnes un zīmes izlikt tikai franču valodā. Cilvēktiesību komiteja uzskatīja, ka valsts var izvēlēties vienu vai vairākas oficiālās valodas, bet tā nedrīkst liegt personām iespēju ārpus publiskās dzīves jomām brīvi izpaust sevi valodā pēc savas izvēles. Komiteja secināja, ka ir noticis SPPPT 19. panta pārkāpums. Ņemot vērā, ka **angliski runājošie** pilsoņi Kanādā **pārstāv vairākumu**, Cilvēktiesību komiteja noraidīja 27. panta piemērošanu lietā. Cilvēktiesību komiteja atzina, ka nav bijis arī 26. panta pārkāpuma, jo noteiktie **ierobežojumi attiecas uz visiem neatkarīgi no valodas**.⁴¹⁹

Tiesības lietot savu valodu ir saistītas ar tiesībām uz taisnīgu tiesu un tiesu varas pieejamību, kas ir svarīga cilvēktiesību realizācijas prasība. **Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas** 10. pants

⁴¹⁷ Raihman v. Latvia, Communication No. 1621/2007, UN. Doc. CCPR/C/100/D/1621/2007 (2010).

⁴¹⁸ Framework Convention for the Protection of National Minorities, 1 February 1995, ETS 157. Pieejams: <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/157.htm> [aplūkots 2012. gada 12. maijā].

⁴¹⁹ Ballantyne, Davidson, McIntyre v. Canada, Communications Nos. 359/1989 and 385/1989, U.N. Doc. CCPR/C/47/D/359/1989 and 385/1989/Rev.1 (1993).

nosaka, ka katram cilvēkam viņa tiesību un pienākumu noskaidrošanai, kā arī lai noteiktu viņam izvirzītās kriminālās apsūdzības pamatotību, ir tiesības sakarā ar **visu personu vienlīdzību likuma un tiesas priekšā** prasīt, lai viņa lietu atklāti un ievērojot visas taisnīguma prasības izskatītu neatkarīga un objektīva tiesa.⁴²⁰ Pamatojoties uz visu personu vienlīdzību likuma un tiesas priekšā, SPPPT 14. panta trešajā daļā uzskaitītas minimālās garantijas ikvienai personai, ja tiek izskatīta jebkura viņam uzrādīta kriminālapsūdzība. Pakta 14. panta trešās daļas a punkts nosaka, ka jebkurai kriminālpārkāpumā apsūdzētai personai jābūt laikus un detalizēti informētai par izvirzītās apsūdzības raksturu un iemeslu šai **personai saprotamā valodā**. Turklāt SPPPT 14. panta trešās daļas f punkts garantē katrai personai tiesības brīvi izmantot tulka palīdzību, ja persona nesaprot vai nerunā valodā, ko lieto tiesa.⁴²¹

Eiropas **Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija** šīs pašas prasības ietver gandrīz identiskā formulējumā, nosakot ikvienai noziegumā apsūdzētai personai tiesību minimumu. Konvencijas 6. panta trešās daļas a punkts nosaka, ka personai ir tiesības nekavējoties tikt informētai saprotamā valodā un detalizēti par tai izvirzītās apsūdzības raksturu un iemeslu. Savukārt 5. panta otrā daļa nosaka tās pašas prasības attiecībā uz arestu, ikvienu aizturētu personu nekavējoties jāinformē tai saprotamā valodā par aizturēšanas iemesliem un par jebkuru tai izvirzīto apsūdzību. Konvencijas 6. panta trešās daļas e punkts garantē katrai personai tiesības uz bezmaksas tulka pakalpojumiem, ja persona nesaprot tiesā lietoto valodu vai nerunā tajā.⁴²²

Saistībā ar minoritātes valodas lietojumu tiesā ANO Cilvēktiesību komiteja izskatīja lietu *Dominiks Guesdons pret Franciju (Dominique Guesdon v. France)* par SPPPT 14., 26. un 27. panta pārkāpumiem attiecībā uz personas tiesībām uz taisnīgu tiesu, diskrimināciju valodas dēļ un nacionālo minoritāšu tiesību pārkāpumu. Sūdzības iesniedzējs pēc etniskās izcelsmes bija bretonis un viņa dzimtā valoda bija bretoņu valoda, bet viņš runāja arī franču valodā. Tiesas procesā, kurā skatīja iesniedzēja lietu par sabiedriskās mantas bojāšanu, viņš pieprasīja, lai viņam un 12 lieciniekiem atļauj sniegt liecības bretoņu valodā, pieaicinot tulku, kas netika izpildīts. Cilvēktiesību komiteja, pārlicinoties, ka iesniedzējs un liecinieki varēja saprast un runāt franču valodā, nolēma, ka nav konstatēts SPPPT 14. un 26. panta pārkāpums, jo **valsts oficiālās valodas izmantošana tiesā nepārkāpj šos pantus**. Pārkāpums būtu konstatējams tikai tad, ja apsūdzētajam vai lieciniekiem būtu grūtības oficiālās valodas lietošanā. Arī atsaukšanās uz SPPPT 27. pantu pie šādiem lietas apstākļiem nav bijusi pamatota.⁴²³ Tātad, liedzot iespēju lietot savu valodu tiesvedības

⁴²⁰ The Universal Declaration of Human Rights, 10 December 1948, 217 A (III). Pieejams: <http://www.un.org/en/documents/udhr/> [aplūkots 2013. gada 02. oktobrī].

⁴²¹ International Covenant on Civil and Political Rights, 999 UNTS 171. Pieejams: <http://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx> [aplūkots 2014. gada 30. jūlijā].

⁴²² Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, 4 November 1950, ETS 5. Pieejams: <http://www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=005&CM=8&DF=09/10/2013&CL=ENG> [aplūkots 2013. gada 9. oktobrī].

⁴²³ Dominique Guesdon v. France, Communication No. 219/1986, U. N. Doc. CCPR/C/39/D/219/1986 (1990).

procesā, gadījumā, ja personai ir valsts oficiālās valodas zināšanas, tiesības uz taisnīgu tiesu, nav pārkāptas.

Eiropas Padomes Parlamentārās asamblejas pieņemtās **Rekomendācijas Nr. 1201** 7. panta trešā daļa satur tādu pašu noteikumu, ka reģionos, kur dzīvo ievērojams skaits pie nacionālām minoritātēm piederošu personu, tām ir **tiesības lietot savu dzimto valodu saziņā ar administratīvajām iestādēm, kā arī tiesu procesos un kontaktos ar tieslietu iestādēm.**⁴²⁴

Eiropas reģionālo vai minoritāšu valodu hartas 9. pants nosaka nodrošināt, lai tiesas pēc vienas no tiesas procesa pušu pieprasījuma tiesas procesu vadītu **reģionālajās vai minoritāšu valodās**, nevērtējot apstākli, vai puses pietiekami pārzina valsts valodu.⁴²⁵

EDSO Oslo rekomendācijas par nacionālo minoritāšu lingvistiskām tiesībām, uzsverot demokrātiskās sabiedrībās efektīvas pieejamības tiesu varai nozīmi, aicina valstis nacionālām minoritātēm noteikt vēl plašākas tiesības lietot savu valodu, iespēju robežās nodrošinot tiesības izteikties savā valodā visos tiesas procesa (kriminālprocess, civilprocess vai administratīvais process) posmos, ieskaitot apelācijas instances, tomēr respektējot arī pārējo personu tiesības un saglabājot procesa viengabalainību.⁴²⁶

Kopumā var secināt, ka nacionālo minoritāšu tiesības tajā daļā, kas attiecas uz valodas lietojumu gan privāti, gan publiski, mutiski un rakstveidā tiek nodrošinātas vispārējo cilvēktiesību ietvaros. Tas pats ir sakāms par nacionālās minoritātes valodas lietojumu tiesu iestādēs, atsaucoties uz tiesībām uz taisnīgu tiesu. Tomēr tās nevarēs izmantot, ja persona zina oficiālo valsts valodu. Arī tiesības uz personvārdu lietojumu nacionālās minoritātes valodā izriet no tiesībām uz privāto dzīvi vispārējo cilvēktiesību ietvaros, tomēr personvārdu atveidošanu nacionālās minoritātes valodā valsts izsniegtajos personas identitāti apliecinajos dokumentos tās nenodrošina, šajā daļā tās ir speciālās nacionālo minoritāšu tiesības. Nacionālo minoritāšu valodas lietojums publiskajā sfērā citās valsts iestādēs saskaras ar valsts pārvaldē izmantoto oficiālo valsts valodas statusu un regulējumu, tādējādi ir uzskatāmas par speciālajām tiesībām, jo tiek nodrošinātas neatkarīgi no tā vai personai ir vai nav valsts valodas zināšanas, šāds kritērijs ir nozīmīgs vispārējo cilvēktiesību realizācijā, lemjot par valodas lietojumu tiesā. Tas pats attiecas uz nacionālo minoritāšu tiesībām vietējos tradicionālos nosaukumus, ielu nosaukumus un citus sabiedrībai paredzētos topogrāfiskos apzīmējumus norādīt arī nacionālo minoritāšu valodā, tās ir speciālās nacionālo minoritāšu tiesības.

---

⁴²⁴ The Council of Europe, Recommendation 1201 (1993), on an additional protocol on the rights of national minorities to the European Convention on Human Rights. Pieejams: <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta93/EREC1201.htm> [aplūkots 2014. gada 19. maijā].

⁴²⁵ European Charter for Regional or Minority Languages, 4 November 1992, ETS 148. Pieejams: <http://conventions.coe.int/treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=148&CM=1&CL=ENG> [aplūkots 2013. gada 9. oktobrī].

⁴²⁶ The Oslo Recommendations regarding the Linguistic Rights of National Minorities, p. 30. Pieejams: <http://www.osce.org/hcnm/67531> [aplūkots 2014. gada 8. augustā].

2.3.3. Reliģijas tiesības

Tā kā reliģijas brīvība ir universālās cilvēktiesības, tās realizē ikviena persona. Nacionālajām minoritātēm attiecībā uz reliģijas tiesību realizāciju nav noteiktas nekādas speciālas tikai nacionālajām minoritātēm piemītošas tiesības. ANO **Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām** 27. pants nosaka, ka valstis, kurās dzīvo etniskās, reliģiskās vai valodas minoritātes, šo minoritāšu pārstāvjiem neliegs tiesības kopā ar citiem grupas locekļiem **sludināt un praktizēt savu reliģiju**. Šī panta nosacījumi attiecībā uz minoritātēm sasaucas ar pakta 18. pantu, ka **katram cilvēkam ir tiesības uz domu, apziņas un reliģijas brīvību**. Šīs tiesības ietver reliģijas un pārliecības brīvību, brīvību pieņemt reliģiju vai pārliecību pēc savas izvēles un brīvību nodoties savai reliģijai un pārliecībai tiklab vienatnē, kā arī kopā ar citiem, publiski vai nošķirti, piekopjot kultu, izpildot reliģiskas un rituāla ceremonijas un sludinot mācību. Brīvībai nodoties reliģijai vai pārliecībai var būt vienīgi tādi ierobežojumi, kas noteikti likumā un nepieciešami sabiedriskās drošības, kārtības, veselības un morāles, kā arī citu personu pamattiesību un pamatbrīvību aizsardzībai. Valstīm jāciena vecāku un attiecīgos gadījumos likumīgo aizbildņu brīvība nodrošināt savu bērnu reliģisko un tikumisko audzināšanu saskaņā ar savu pārliecību.⁴²⁷

Starptautiskais dokuments, kas izriet no SPPPT 27. un 18. panta un pilnībā attiecas uz reliģijas un ticības brīvību, ir ANO 1981. gada **Deklarācija par visu veidu neiecietības un diskriminācijas izskaušanu, kas balstīta uz reliģiju vai pārliecību**. Saskaņā ar šīs deklarācijas 6. pantu tiesības uz domas, apziņas, reliģijas vai pārliecības brīvību ietver šādas brīvības: **pielūgt vai pulcēties** sakarā ar reliģiju vai ticību un radīt un uzturēt šim nolūkam **domātas vietas**; radīt un uzturēt atbilstošas labdarības vai humanitāra rakstura **institūcijas**; radīt, iegūt un lietot vēlamā apjomā reliģijas vai ticības rituāliem vai tradīcijām nepieciešamos **priekšmetus un materiālus**; rakstīt, izdot un izplatīt **atbilstošas publikācijas** šajās nozarēs; **mācīt reliģiju vai ticību** šim mērķim atbilstošās vietās; meklēt un saņemt brīvprātīgus finansiālus vai cita veida **ziedojumus** no personām un institūcijām; apmācīt, iecelt, ievēlēt vai iecelt pēctecības kārtībā atbilstošus vadītājus, kuri aicināti atbilstoši katras reliģijas vai ticības prasībām un standartiem; **ievērot atpūtas dienas un svinēt svētku dienas un izpildīt ceremonijas** saskaņā ar katras reliģijas vai ticības priekšrakstiem; **izveidot un uzturēt sakarus** ar indivīdiem un kopienām reliģijas un ticības jautājumos valsts un starptautiskā līmenī.⁴²⁸

Eiropas **Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas** 9. panta pirmā daļa nosaka, ka ikvienam cilvēkam ir **tiesības uz domu, apziņas un reliģijas brīvību**. Šīs tiesības ietver arī brīvību mainīt savu reliģisko pārliecību vai ticību un nodoties savai reliģijai vai ticībai, kā

⁴²⁷ International Covenant on Civil and Political Rights, 999 UNTS 171. Pieejams:

<http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CCPR.aspx> [aplūkots 2013. gada 3. oktobrī].

⁴²⁸ UN, Declaration on the Elimination of All Forms of Intolerance and of Discrimination Based on Religion or Belief, 1981, A/RES/36/55. Pieejams: <http://www.un.org/documents/ga/res/36/a36r055.htm>, [aplūkots 2014. gada 9. augustā].

vienatnē, tā kopā ar citiem, publiski vai privāti, piekopjot kultu, izpildot reliģiskas vai rituāla ceremonijas un sludinot mācību. Savukārt 9. panta otrajā daļā teikts, ka brīvību nodoties savai reliģijai vai ticībai var ierobežot tikai likumā paredzētā kārtībā tai apmērā, kas ir nepieciešams demokrātiskā sabiedrībā, lai nodrošinātu sabiedrisko drošību, aizsargātu sabiedrisko kārtību, veselību vai tikumību, vai aizsargātu citu cilvēku tiesības un brīvības.⁴²⁹

A. Eide norāda, ka reliģijas un ticības brīvība ir universālas cilvēktiesības un tāpēc tās var izmantot ikviens persona, kas pieder jebkurai reliģiskai grupai. Tā kā vispārējās cilvēktiesības ir formulētas kā tiesības, kas piemīt katram kā individuālai cilvēcisķai būtnei, daudzas no tām parasti bauda sabiedrībā kopā ar citiem, tāpēc tās atbilst vairākām minoritāšu vajadzībām. Viena no tām ir reliģijas un ticības brīvība, kas dod tiesības jebkurai minoritātei sludināt un piekopt savu reliģiju vai ticību. Neatkarīgi no tā, vai eksistē īpašas minoritāšu tiesības un vai šī minoritāte ir atzīta, valstīm ir **pienākums ievērot šo brīvību un aizsargāt pret traucējumiem un vardarbību ikvienu, kas piekopj savu reliģiju**, vispārējo cilvēktiesību ietvaros.⁴³⁰

Ja valsts ir ieinteresēta demokrātiskā pārvaldē, tad tai **jārespektē savu pilsoņu reliģiskās pārliecības brīvība**, tās izpausmes formas un, protams, pati reliģija. Valstij jāseko, lai pilsoņu kā tiesību subjektu īpašā ieinteresētība reliģijas brīvības un cilvēktiesību jomā nenonāktu nesaskaņā ar sabiedrības interesēm. Valsts pienākums ir nodrošināt reliģijas brīvības netraucētu realizēšanu, bet ar noteikumu, ka reliģijas brīvības izpausme **atbilst demokrātiskas iekārtas interesēm**.⁴³¹

Valsts pienākums nodrošināt reliģijas brīvību Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrā atspoguļots spriedumā lietā Nr. 71156/01 *Jehovas liecinieku Gldani draudzes 97 locekļi pret Gruziju* (97 members of the Gldani Congregation of Jehovah's Witnesses and 4 Others v. Georgia). Jehovas liecinieku grupai uzbruka radikāli noskaņota pareizticīgo grupa. Par to paziņoja policijai, bet policija neiejaucās, lai novērstu vardarbību. Drīz pēc tam lietu policijā izbeidza, atzīstot, ka nav iespējams noskaidrot vainīgos. Eiropas Cilvēktiesību tiesa nosprieda, ka valsts ir tieši atbildīga par iesniedzēju tiesību pārkāpšanu, jo tās pārstāvji aktīvi veicināja šādu izturēšanos un pēc tam neko nedarīja, lai radušos situāciju nepieļautu. Policijas neiejaucšanās, kad vajadzēja aizsargāt cietušos pret rasistiski motivētu vardarbību, un turpmākā nepietiekamā izmeklēšana bija Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 3. panta, kas paredz tiesības neciest no cietsirdīgas vai pazemojošas izturēšanās un netikt šādi sodītam, pārkāpums un 9. panta, kas paredz **tiesības uz reliģijas brīvību**, pārkāpums, kā arī 14. panta pārkāpums, jo vardarbība tika pastrādāta **reliģisku motīvu dēļ**.⁴³²

⁴²⁹ Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, 4 November 1950, ETS 5. Pieejams: <http://www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=005&CM=8&DF=09/10/2013&CL=ENG> [aplūkots 2013. gada 9. oktobrī].

⁴³⁰ Asbjørn Eide, The Rights of 'New' Minorities: Scope and Restrictions. In: Double Standards Pertaining to Minority Protection ed. K. Henrard. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2010, pp. 185-186.

⁴³¹ Balodis, Ringolds, Valsts un Baznīca. Rīga: Nordik, 2000, 114. lpp.

⁴³² Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: 71156/01 97 members of the Gldani Congregation of Jehovah's Witnesses and 4 Others v. Georgia, 2007. gada 3. maijs.

Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā Nr. 34369/97 *Thlimmenos pret Grieķiju* (*Thlimmenos v. Greece*) bija par diskriminācijas aizliegumu reliģiskās pārliecības dēļ. Grieķijas normatīvos tiesību aktos ir noteikts aizliegums strādāt sertificēta grāmatveža profesijā personām ar kriminālsodāmību, norādot uz šādu personu godīguma un uzticamības trūkumu, kas nepieciešams, lai uzņemtos šāda amata pienākumus. Sūdzības iesniedzējs bija krimināli sodīts par atteikšanos obligātā militārā dienesta laikā valkāt uniformu, jo, būdams Jehovas liecinieku draudzes loceklis, viņš bija pacifists. Sodamības dēļ viņam bija liegta iespēja strādāt par sertificētu grāmatvedi. Eiropas Cilvēktiesību tiesa nolēma, ka valsts ir diskriminējusi sūdzības iesniedzēju, jo noteikumos nebija paredzējusi izņēmuma gadījumus, kad kriminālsodāmība nav saistīta ar uzticamību un godīgumu. Tādējādi valsts bija pārkāpusi Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 9. pantā paredzētās personas **tiesības nodoties savai reliģijai vai ticībai**.⁴³³

Saskaņā ar **Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību** 7. pantu valstīm jāievēro katras pie nacionālās minoritātes piederošas personas tiesības uz miermīlīgas pulcēšanās brīvību, biedrošanās brīvību, uzskatu, domu, apziņas un reliģijas brīvību. Šīs tiesības papildina konvencijas 8. pantā noteiktais, ka jebkura persona, kas pieder pie nacionālās minoritātes, ir **tiesīga nodoties savai reliģijai vai ticībai un dibināt reliģiskās institūcijas, organizācijas un asociācijas**.⁴³⁴ Reliģijas brīvība ir viens no jebkuras demokrātiskas sabiedrības pamatiem. Reliģijas brīvība ir universālās cilvēktiesības, bet attiecībā uz nacionālām minoritātēm tai ir īpaša nozīme kolektīvās identitātes saglabāšanai, tādēļ šīs tiesības ir atkārtoti uzsvērtas Vispārējā konvencijā.⁴³⁵

Deklarācijas par personu tiesībām, kuras pieder nacionālām vai etniskām, reliģiskām un valodas minoritātēm 2. pantā noteikts, ka pie minoritātēm piederošām personām ir tiesības nodoties un praktizēt savu reliģiju. Saskaņā ar 3. pantu tās bez jebkādas diskriminācijas var izmantot savas tiesības individuāli, kā arī kopā ar citiem savas grupas locekļiem.⁴³⁶ Reliģiskā ticība un tās praktizēšana kopienā ir ārkārtīgi svarīga daudzām pie minoritātēm piederošām personām. Personas tiesības uz savu reliģiju ir garantētas **Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām** 18. panta pirmajā daļā un Eiropas **Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas** 9. panta pirmajā daļā. Tomēr brīvība paust savu reliģiju un uzskatus, ieskaitot dievkalpojumus publiskās vietās, ir pakļauta vairākiem šo pašu pantu turpmākās rindkopās uzskaitītiem ierobežojumiem. Ierobežojumiem jābūt saprātīgiem un paredzētajam mērķim atbilstošiem, un valstis nedrīkst tos ierosināt, lai slāpētu pie minoritātēm piederošo personu garīgos,

⁴³³ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: 34369/97 *Thlimmenos v. Greece*, 2000. gada 6. aprīlis.

⁴³⁴ Framework Convention for the Protection of National Minorities, 1 February 1995, ETS 157. Pieejams: <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/157.htm> [aplūkots 2012. gada 12. maijā].

⁴³⁵ Hofmann R. Menschenrechte und der Schutz nationaler Minderheiten, 2005, Max-Planck-Institut für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht, S. 605. Pieejams: <http://www.zaoerv.de> [aplūkots 2013. gada 4. oktobrī].

⁴³⁶ Declaration on the Rights of Persons Belonging to National or Ethnic, Religious and Linguistic Minorities 18 December 1992, A/RES/47/135. Pieejams: <http://www2.ohchr.org/english/law/minorities.htm> [aplūkots 2012. gada 15. maijā].

valodnieciskos vai kultūras centienus. Nacionālo minoritāšu gadījumā reliģijas praktizēšana bieži ir saistīta ar kultūras un valodnieciskās identitātes saglabāšanu. Tiesības lietot savu valodu publiskā dievkalpojumā ir tikpat svarīgas kā tiesības dibināt reliģiskas iestādes un tiesības uz publisku dievkalpojumu kā tādu. Tādēļ valsts iestādes nedrīkst noteikt nekādus nepamatotus ierobežojumus ne publiskiem dievkalpojumiem, ne valodu lietojumam publiskā dievkalpojumā neatkarīgi no tā, vai lietot konkrētās minoritāšu valodu vai šajā kopienā lietoto liturģisko valodu.⁴³⁷

Tomēr atsevišķas izpausmes reliģiskās piederības dēļ var tikt ierobežotas. Gadījumos, kad nav bijusi tieša vērsšanās pret konkrētas reliģijas pārstāvi, reliģijas brīvības pārkāpumi netiek konstatēti. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumā lietā Nr. 26625/02 *Kose un citi pret Turciju* (*Köse and Others v. Turkey*) vērtēja noteikumus par apģērbu, kas aizliedza skolniecēm skolā valkāt lakatus. Šo noteikumu varēja uzskatīt par diskrimināciju reliģijas dēļ un reliģijas brīvības ierobežojumu, jo lakata valkāšana ir musulmaņu reliģiskā tradīcija. Noteikumi par apģērbu bija pieņemti vispārējas kārtības ieviešanai, lai skolās saglabātu neitralitāti un sekulārismu, nevis lai vērstos pret kādu noteiktu reliģiju, tādēļ tiesa atzina, ka reliģijas brīvības un diskriminācijas aizlieguma pārkāpums nav konstatējams.⁴³⁸

Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumā lietā Nr. 27417/95 *Ha'are Šalom Ve Tsedek pret Franciju* (*Cha'are Shalom Ve Tsedek v. France*) netika konstatēts reliģijas tiesību pārkāpums. Ebreju organizācija bija vērsusies tiesā pēc tam, kad valsts institūcijas noraidīja tās lūgumu izsniegt atļauju pašai organizācijai kaut dzīvniekus saskaņā ar tradicionāliem reliģijai atbilstošiem rituāliem. Eiropas Cilvēktiesību tiesa nosprieda, ka šajos apstākļos organizācija nav nostādīta nelabvēlīgākā situācijā, jo tā Francijā varēja iegādāties saskaņā ar ebreju tradicionālajām metodēm kautu dzīvnieku gaļu no licenzētām lopkautuvēm.⁴³⁹

Lietā *Karnels Singhs Binders v. Kanādu* (*Karnel Singh Bhinder v. Canada*), kuru skatīja ANO Cilvēktiesību komiteja, vērtēja reliģiskās brīvības ierobežojumu samērīgumu atbilstoši Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 18. panta pirmajai daļai un trešajai daļai un 26. pantam. Iesniedzējs, būdams sikhu reliģijas pārstāvis, valkāja turbānu ikdienas dzīvē un atteicās no drošības galvassegas darba laikā, kas bija pamats viņa atbrīvošanai no darba. Ņemot vērā, ka prasība lietot cietās aizsargķiveres nav vērstas pret sikhu reliģijas pārstāvjiem, bet gan izriet no nepieciešamības ikvienam ievērot darba drošību, komiteja šīs prasības atzina par saprātīgām un nepieciešamām objektīvu mērķu sasniegšanai. Līdz ar to šī **reliģijas brīvību ierobežojošā prasība tika atzīta par pamatotu**, sūdzību noraidot.⁴⁴⁰

⁴³⁷ The Oslo Recommendations Regarding the Linguistic Rights of National Minorities & Explanatory Note, 1998. Pieejams: <http://www.osce.org/hcnm/67531?download=true> [aplūkots 2014. gada 8. augustā].

⁴³⁸ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: 26625/02 *Köse and Others v. Turkey*, 2006. gada 24. janvāris.

⁴³⁹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: 27417/95 *Cha'are Shalom Ve Tsedek v. France*, 2000. gada 27. jūnijs.

⁴⁴⁰ UN Human Rights Committee, *Karnel Singh Bhinder v. Canada*, CCPR/C/37/D/208/1986, 28. November 1989.

Lai reliģiskā kopiena varētu darboties un iegūt reliģiskās kopienas juridiskā statusa atzīšanu, atsevišķās valstīs reliģiju regulējošie likumi pieprasa **reliģiskās organizācijas vai reliģiskās kopienas reģistrēt** kompetentā valsts iestādē. Dažās valstīs atkarībā no reliģiskās konfesijas vai reliģiskās kustības reģistrācijas procedūra ir apgrūtināta vai pat neiespējama. Dažviet Eiropā tradicionālās reliģiskās kopienas, piemēram, pareizticīgās baznīcas kopienas Serbijā, reģistrē automātiski, turpretim citām, piemēram, bahaistiem un krišnaītiem, valsts turpina atteikt reģistrāciju. Citos gadījumos, lai reliģisko kopienu reģistrētu, valstī ir noteikti ierobežojumi attiecībā uz minimālo dalības līmeni, pieprasot reliģiskajai kopienai noteiktu minimālo draudzes locekļu skaitu un īpašas vietas esamību reliģiskiem rituāliem un ceremonijām.⁴⁴¹

Eiropas Cilvēktiesību tiesa, skatot lietu *Manusakis un citi v. Grieķiju* (*Manoussakis and Others v. Greece*) **par nesamērīgiem reģistrēšanas noteikumiem** attiecībā uz telpām, kas nepieciešamas reliģisko rituālu veikšanai, šo gadījumu atzina par nepamatotu ierobežojumu reliģijas brīvībai. Četri Jehovas liecinieki noīrēja telpas, lai iekārtotu tās dievkalpojumiem. Šāda reliģiska rakstura darbība Grieķijas normatīvajos tiesību aktos ir aizliegta, ja nav saņemta pašvaldības rakstveida atļauja. Šī iemesla dēļ policija telpas slēdza. Tiesa konstatēja **reliģijas brīvības pārkāpumu**, jo valsts normatīvie tiesību akti skaidri norādīja uz tendenci pārspīlēti ierobežot citu reliģiju un ticības pārstāvju, kas nav pareizticīgie, darbību.⁴⁴²

Reliģiskas norises, piemēram, laulību ceremonijas vai bēres noteiktās valstīs var tikt uzskatītas par administratīvo aktu, kas nosaka personu civiltiesisko statusu. Šādos gadījumos jāņem vērā sabiedrības intereses, paturot prātā principu, ka administratīvie apsvērumi nedrīkst kavēt cilvēktiesību realizāciju, tātad valsts iestādēm nevajadzētu pakļaut reliģiskas kopienas valodnieciskiem ierobežojumiem. Šis princips būtu vienlīdz attiecināms uz visām reliģiskajām kopienām veicamām funkcijām, kas sakrīt ar iekšējām funkcijām. Tomēr valsts, lai varētu pildīt savus likumīgi noteiktos regulācijas un administratīvos uzdevumus, var pieprasīt no reliģiskām kopienām savā pilnvaru sfērā notiekošās civiltiesiskās norises **reģistrēt arī oficiālajā valsts valodā vai valodās**. Tātad individuāli vai kopā ar citiem sludinot vai praktizējot savu reliģiju, katra persona ir tiesīga izmantot pašas izvēlētu valodu. Tomēr attiecībā uz reliģiskām ceremonijām vai aktiem, kas attiecas arī uz personas civilstāvokli un kam ir juridisks spēks attiecīgajā valstī, valsts var pieprasīt, lai šāda statusa apliecinājumi un dokumentācija tiktu noformēta arī attiecīgās valsts oficiālajā valodā vai valodās. Valsts var pieprasīt, lai reliģiskajā iestādē glabātie civilstāvokļa reģistri būtu noformēti arī oficiālajā valsts valodā vai valodās.⁴⁴³

⁴⁴¹ Lalani M. Religious registration. State of the World's, Minorities and Indigenous Peoples. Minority Rights Group International, 2010, p. 15.

⁴⁴² Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: 18748/91 Manoussakis and Others v. Greece, 1996. gada 26. septembris.

⁴⁴³ The Oslo Recommendations regarding the Linguistic Rights of National Minorities, High Commissioner on National Minorities, 1 February 1998. Pieejams: <http://www.osce.org/hcnm/67531> [aplūkots 2014. gada 8. augustā].

2.3.4. Kultūras tiesības

Kultūras daudzveidība nav jauna parādība Eiropā, tomēr izpratne un spēja pieņemt citas kultūras nav pašsaprotama, jo cilvēki no dažādām kultūrām sazinās un rīkojas atšķirīgi, radot pamatu neizpratnei un pārpratumiem.⁴⁴⁴ Kultūras būtība tiek uztverta kā simbolu, uzvedības normu un vērtību sociālo vienību, kura kā kopējā vērtība apvieno personas grupās. Līdzās valsts vairākuma kultūrai pastāv nacionālo minoritāšu kultūra, kā arī pārnacionālā kultūra, kas raksturīga personām globalizācijas apstākļos tehnoloģiju laikmetā, veido jaunas grupas, paradumus un tradīcijas.⁴⁴⁵

Nacionālo minoritāšu kultūras identitātes jēdziens ir dinamisks savā attīstībā un reizēm grūti noskaidrojams, bet nenoliedzami tā izpaušme pārsniedz valodas lietošanas robežas, kas ir viens no svarīgākiem savas identitātes saglabāšanas aspektiem. Tradīciju un kultūras nodošana no paaudzes uz paaudzi visbiežāk notiek ar valodas starpniecību. No cilvēktiesību viedokļa **tiesības uz kultūras baudīšanu** ir iekļautas cilvēktiesību katalogā. Tiesības saglabāt un attīstīt kultūras identitāti var raksturot kā universālas tiesības, kuras izriet no Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 27. panta, kas nosaka ikviena cilvēka tiesības piedalīties kultūras dzīvē.⁴⁴⁶

Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 27. pants nosaka, ka valstīs, kurās ir etniskās, reliģiskās un valodas minoritātes, personām, kas pieder pie šīm minoritātēm, **nedrīkst atņemt tiesības** kopā ar citiem tās pašas grupas locekļiem **baudīt savu kultūru**, nodoties savai reliģijai un izpildīt tās rituālus, kā arī lietot dzimto valodu. 1966. gada UNESCO Deklarācijas par starptautiskās sadarbības principiem kultūras jomā 1. pantā visas kultūras un to tiesības ir atzītas par vērtībām. Katra kultūra ir jāciena, tā ir vērtība, kas jārespektē un jā saglabā. **Katram cilvēkam ir tiesības un pienākums attīstīt savu kultūru.** Kultūru bagātajā daudzveidībā un dažādībā, atstājot savstarpēju ietekmi, visas kultūras izpaušmes formas kā kopējā mantojuma daļa pieder visai cilvēcei.⁴⁴⁷

Starptautiskā pakta par rasu diskriminācijas izskaušanu 2. panta otrā daļa paredz, ka paktam pievienojušās valstis iespēju robežās **veiks īpašus un konkrētus pasākumus** sociālajā, ekonomiskajā, **kultūras** un citās jomās, lai nodrošinātu noteiktu rasu grupu vai pie tām piederošu indivīdu atbilstošu attīstību un aizsardzību, garantētu tām iespēju pilnīgi un vienlīdzīgi izmantot cilvēktiesības un pamatbrīvības.⁴⁴⁸

⁴⁴⁴ Zhang D., Lowry P. B., Zhou L., Fu X. The Impact of Individualism - Collectivism, Social Presence, and Group Diversity on Group Decision Making Under Majority Influence. Journal of Management Information Systems, /Spring 2007, Vol. 23, No. 4, p. 75.

⁴⁴⁵ Ibid., p. 56.

⁴⁴⁶ Arai-Takahashi Y. Rationalizing the Differentiation between 'New' and 'Old' Minorities? The Role of the Margin of Appreciation Doctrine in Determining the Scope of Protection of Minority Rights. In: Double Standards Pertaining to Minority Protection ed. K. Henrard. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2010, p. 237.

⁴⁴⁷ UNESCO, Declaration of Principles of International Cultural Co-operation, 4 November 1966. Pieejams: http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13147&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html [aplūkots 2014. gada 9. augustā].

⁴⁴⁸ International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination, 1249 UNTS 13. Pieejams:

Tomēr, neraugoties uz kultūras tiesību atzīšanu saskaņā ar starptautiskajiem cilvēktiesību līgumiem, šo tiesību elementi nav skaidri noteikti. K. Hašemi norāda, ka, piemēram, Starptautiskā pakta par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām 13., 14. un 15. pants, kā arī 33. pants atsaucas vienīgi uz tiesībām uz izglītību. Mūsdienu juridiskie dokumenti nesniedz atbildi, kas tad ir kultūra. Šajā kontekstā tiek norādīts uz izglītības nozīmi kā priekšnoteikumu, kas ir jebkuras kultūras pamatā. Cilvēktiesību komiteja savā Vispārējā komentārā norāda, ka **kultūra izpaužas dažādos veidos**, tomēr vienīgais komitejas izskaidrotais kultūru aspekts attiecas uz autohtono tautu (pirmiedzīvotāju) tiesībām uz zemes lietošanu. Šīs tiesības var ietvert tādas tradicionālās aktivitātes kā zveju vai medības, kā arī tiesības dzīvot ar likumu aizsargātā rezervātā. Tāpat attiecībā uz nacionālām minoritātēm novilkt skaidru robežu starp tiesībām baudīt savu kultūru un tiesībām praktizēt savu reliģiju atsevišķos gadījumos nav tik vienkārši.⁴⁴⁹

ANO Cilvēktiesību komiteja, skatot lietu *Lovleisa pret Kanādu* (*Lovelace v. Canada*) par **nepamatotu kultūras tiesību ierobežojumu**, konstatēja SPPPT 27. panta pārkāpumu. Iesniedzēja, Malisetas indiāniete, kopā ar saviem vecākiem bija dzīvojusi indiāņu rezervātā līdz apprecējās ar vīrieti, kurš nebija indiānis. Pēc tam kad laulību izšķīra, iesniedzēja atgriezās rezervātā, bet nevarēja iegādāties sev māju indiāņu prioritārās grupas mājokļu programmas ietvaros. Kanādas Indiāņu likums (*Kanadian Indian Act*) noteica, ka indiāņu sievietei, kas apprecējusies ar ne-indiāni, zaudē savu indiānietes statusu, kas vienlaikus nozīmē arī zaudēt piekļuvi federālajām programmām indiāņu izglītības, mājokļa un sociālajai palīdzībai, kā arī zaudēt tiesības uz mājokli, tiesības saņemt speciālo aizdevumu mājoklim, tradicionālo medību un zvejas tiesības un kultūras priekšrocības, kas pienākas, dzīvojot rezervātā. Cilvēktiesību komiteja konstatēja, ka ir pārkāpts SPPPT 27. pants, kurā noteikts, ka valstis nevar liegt minoritāšu grupu pārstāvjiem tiesības baudīt kultūru. Komiteja noteica, ka cilvēki, kuri ir dzimuši un auguši rezervātā, ir uzturējuši saikni un vēlas arī turpmāk uzturēt saikni ar šo kopienu, ir daļa no šīs minoritātes grupas pakta 27. panta izpratnē. Turklāt ārpus rezervāta nav kopienas ar tādu pašu valodu un kultūru. Komiteja nolēma, ka liegt iesniedzējai iespēju izmantot minoritāšu tiesības nebija nedz saprātīgi, nedz nepieciešami.⁴⁵⁰

Savukārt lietā *Kitoks pret Zviedriju* (*Kitok v. Sweden*), ANO Cilvēktiesību komiteja, atzīstot sāmu kultūrai tradicionālo ziemeļbriežu audzēšanu, medīšanu un zvejošanu par nacionālo minoritāšu kultūras izpausmi, tomēr konstatēja, ka Zviedrija liedzot Kitokam šīs tiesības nav pārkāpusi SPPPT 27. pantu, jo ierobežojumi Zviedrijas likumā noteikti ar mērķi nodrošināt sāmu kā grupas turpmāko pastāvēšanu ierobežotu resursu apstākļos noteiktā teritorijā.⁴⁵¹

<http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CERD.aspx> [aplūkots 2013. gada 3. oktobrī].

⁴⁴⁹ Hashemi K. The Right of Minorities to Identity and the Challenge of Non-discrimination: A Study on the Effects of Traditional Muslims' Dhimmah on Current State Practices, *International Journal on Minority and Group Rights* 13: 1–25, 2006. 1, Koninklijke Brill NV. p. 8.

⁴⁵⁰ Sandra Lovelace v. Canada, Communication No. 24/1977: Canada 30/07/81, UN Doc. CCPR/C/13/D/24/1977.

⁴⁵¹ Kitok v. Sweden, Communication No 197/1985, GAOR 43rd Session, Supp No 40, UN Doc A/43/40 (1988).

J. Nīverts (*Johannes Niewerth*), analizējot jēdzienu kultūras dzīves nodrošināšana, norāda uz valsts līdzdalības nepieciešamību. Kultūras dzīves baudīšana ietver ne tikai personu līdzdalību, bet arī valsts gādību par kultūras dzīves nodrošinājumu, tostarp arī attiecībā uz nacionālo minoritāšu kultūras dzīvi. Saglabājot minoritātes kultūras dzīvi, **kultūras aizsardzību īsteno pašas nacionālās minoritātes**, valstij tikai jānodrošina, lai valsts varas institūcijas neiejauktos minoritāšu kultūras dzīvē, kā arī jāpanāk, lai novērstu jebkādu iespējamo privāto trešo personu iejaukšanos minoritāšu kultūras dzīvē. Kultūras dzīve pēc satura ietver nacionālām minoritātēm raksturīgo paražu, tradīciju, rituālu, dzīvesveidu, ēšanas paradumus, u.c. kopumu, mākslas darbu radīšanu un izstādīšanu, kultūras organizācijas izveidošanu, literatūras darbu publicēšanu savā valodā, kā arī tiesības šo kultūru nodot nākamajām paaudzēm, dibinot un uzturot muzejus, bibliotēkas un skolas.⁴⁵²

Tomēr ne vienmēr visas kultūras izpausmes var īstenot pilnībā. Eiropas Cilvēktiesību tiesa lietā **Čapmena v. Apvienoto Karalisti** (*Chapman v. UK*) vērtēja, vai bija pieļauts diskriminācijas aizlieguma principa pārkāpums (14. pants), tiesības uz privāto dzīvi (8. pants), kā arī īpašais pienākums attiecībā uz mazāk aizsargātām minoritāšu grupām situācijā, kad valsts iestādes čigānu (romu) ģimenei liedza iespēju uz savas zemes dzīvot treilerī. Iesniedzēja bija čigāniete, kas kopš dzimšanas kopā ar ģimeni piekopa čigānu tradicionālo ceļojošo dzīvesveidu. 1985. gadā iesniedzēja, tajā laikā precējusies un četru bērnu māte, iegādājās zemes gabalu, lai dzīvotu uz tā novietotā treilerī. Viņai atteica atļauju dzīvot pašai uz savas zemes, uzliekot par pienākumu 15 mēnešu laikā to atbrīvot. Tiesa atzina, ka pieteikuma iesniedzējas **dzīvesveids ir neatņemama daļa no viņas etniskās identitātes** ar senām ceļotāju tradīcijām. Eiropas Cilvēktiesību tiesa nosprieda, ka no 8. panta izriet pozitīvs valsts pienākums veicināt čigānu dzīves veidu. Tomēr šajā gadījumā tā piemēroja 8. panta otrajā daļā noteikto izņēmumu, ja iejaukšanās tiesību baudīšanā ir „nepieciešama demokrātiskā sabiedrībā”. Zeme, uz kuras dzīvoja čigānu ģimene, bija ar īpašu vides aizsardzības statusu, tādējādi rīcības brīvība bija jāaskaņo ar valsts iestādēm atbilstoši teritorijas plānošanas noteikumiem. Tiesa atzina, ka fakts par piederību minoritātei ar tradicionālo dzīvesveidu, kas atšķiras no vairākuma, nedod imunitāti no vispārējiem likumiem, kas paredzēti, lai aizsargātu sabiedrību kopumā. Tādēļ tiesas ieskatā iesniedzēja nav tikusi diskriminēta, jo atšķirīga attieksme bija radusies, pamatojoties uz leģitīmu mērķi, un tā bija samērīga ar šo mērķi un tai bija saprātīgs un objektīvs pamatojums.⁴⁵³

Attiecībā uz resursiem **Kopenhāgenas dokumenta** 32. paragrāfa 2. punkts nosaka, ka pie nacionālām minoritātēm piederošām personām ir tiesības veidot un vadīt savas izglītības, kultūras un reliģiskās iestādes, organizācijas vai apvienības, kuras atbilstoši valsts normatīvajos aktos iekļautiem nosacījumiem cenšas iegūt brīvprātīgi piešķirtus finanšu līdzekļus un cita veida

⁴⁵² Niewerth J. Der kollektive und der positive Schutz von Minderheiten und ihre Durchsetzung im Völkerrecht. Berlin: Duncker & Humblot, 1996, S. 135.

⁴⁵³ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: 27238/95 Chapman v. The United Kingdom, 2001. gada 18. janvāris.

ieguldījumus, kā arī valsts palīdzību. Ņemot to vērā, valstīm nevajadzētu liegt šīm struktūrām iespēju **saņemt finanšu resursus** no valsts budžeta un sabiedriskiem starptautiskiem avotiem, kā arī no privātā sektora. **Vispārējās konvencijas** 4. panta otrā daļa uzliek dalībvalstīm pienākumu nepieciešamības gadījumā **veikt atbilstošus pasākumus**, lai visās ekonomiskās, sociālās, politiskās un **kultūras dzīves jomās** veicinātu pilnīgu un efektīvu vienlīdzību starp personām, kas pieder pie nacionālām minoritātēm un tām personām, kuras pieder pie vairākuma. Pieņemot Eiropas Padomes **Deklarāciju par izteiksmes un informācijas brīvību**, III panta c daļā dalībvalstis ir apņēmušās veicināt brīvu informācijas plūsmu, tādējādi dodot savu ieguldījumu starptautiskās sapratnes veidošanā, dažādu pārlicību, tradīciju un viedokļu daudzveidības izpratnē, kā arī savstarpējā kultūru bagātināšanā.⁴⁵⁴ Tādā ziņā šī deklarācija ir attiecināma arī uz nacionālo minoritāšu kultūras tiesībām.

Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību 15. pants uzliek valstīm saistības radīt apstākļus, kas nepieciešami nacionālo minoritāšu **efektīvai līdzdalībai kultūras, sociālajā un ekonomiskajā dzīvē un sabiedriskajās lietās, īpaši tajās, kas skar šīs minoritātes.**⁴⁵⁵ **Eiropas hartas par reģionālām vai minoritāšu valodām** 7. panta pirmā daļa nosaka, ka valstīm savu politiku, normatīvos aktus un praksi jābalsta uz tādiem mērķiem un principiem kā kultūras bagātības izpausmes atzīšana, aizsargājot reģionālās vai minoritāšu valodas.⁴⁵⁶

J. Arai-Takahaši (*Yutaka Arai-Takahashi*) traktē starptautiskos līgumus, kuros ir noteiktas **kultūras tiesības, kā visaptverošas atšķirīgās individualitātes saglabāšanas nodrošinājumu** nacionālām minoritātēm. Kultūras tiesībām ir galvenā loma nacionālo minoritāšu kopienas dzīves uzturēšanā un stiprināšanā. Tieši kultūras identitātes saglabāšana ir viens no nacionālo minoritāšu tiesību mērķiem. Kultūras tiesības vispārējo cilvēktiesību ietvaros garantē vienlīdzīgu piekļuvi dažādām izpausmes formām, tradīcijām un pieredzei. Nodrošinot nacionālo minoritāšu grupām vienlīdzīgas kultūras tiesības, tiek radīta multikulturāla sabiedrība, kurā visi ir cienīti un līdztiesīgi. Realizējot kultūras tiesību atzīšanu politikas ietvaros, tiek nodrošināta visu personu vienlīdzīga iekļaušana sabiedrības dzīvē, tostarp nacionālo minoritāšu vienlīdzīgu piekļuvi kultūras objektiem, attiecībām personu starpā un tradīcijām, ciktāl tie ir būtiski, lai uzturētu personīgo identitāti. Nacionālo minoritāšu kultūras tiesību realizācija notiek vispārējo cilvēktiesību ietvaros.⁴⁵⁷

⁴⁵⁴ OSCE, Document of the Copenhagen Meeting of the Conference on the Human Dimension of the CSCE, 1990. Pieejams: <http://www.osce.org/odihr/elections/14304> [aplūkots 2014. gada 29. jūlijā].

⁴⁵⁵ Framework Convention for the Protection of National Minorities, 1 February 1995, ETS 157. Pieejams: <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/157.htm> [aplūkots 2014. gada 2. maijā].

⁴⁵⁶ European Charter for Regional or Minority Languages, 4 November 1992, ETS 148. Pieejams: <http://conventions.coe.int/treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=148&CM=1&CL=ENG> [aplūkots 2013. gada 9. oktobrī].

⁴⁵⁷ Arai-Takahashi Y. Rationalizing the Differentiation between 'New' and 'Old' Minorities? The Role of the Margin of Appreciation Doctrine in Determining the Scope of Protection of Minority Rights. In: Double Standards Pertaining to Minority Protection ed. K. Henrard. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2010, p. 238.

2.3.5. Tiesības uz izglītību

Personas tiesības uz izglītību ir neatņemamas cilvēktiesības. Izglītība ir vairāk nekā tikai prece vai pakalpojums. **Izglītībai ir izšķiroša nozīme**, lai indivīds spētu visplašākā mērā īstenot savas cilvēktiesības, paplašināt savas iespējas un stiprinot cilvēka cieņu. Izglītībai ir izšķiroša loma socializācijas procesos un demokrātijas principu iedzīvināšanā. Tieši izglītība veido būtisku atbalstu kopienas identitātei. Tas ir primārais līdzeklis, ar kura palīdzību indivīdi un kopienas var ilgtspējīgi izkļūt no nabadzības, un arī līdzeklis, kā palīdzēt minoritātēm pārvarēt vēsturiskās netaisnības mantojumu vai diskrimināciju, kas īstenota pret tām. Praksē tiesības uz izglītību nebauda visi vienlīdzīgi. Nacionālās minoritātes dažādos pasaules reģionos neattaisnojami cieš no nepiemērotas izglītības stratēģijas, kā arī no nevienlīdzīgas vai ierobežotas piekļuves kvalitatīvai izglītībai. **Izglītības trūkums** noved pie atteikšanās no pilsoniskajām un politiskajām tiesībām, tostarp tiesības uz pārvietošanās brīvību un vārda brīvību, tiesības piedalīties kultūras, sociālā un ekonomiskā dzīvē valstī un valsts pārvaldē, piemēram, īstenojot balsošanas tiesības. Izglītības trūkums tādējādi var ierobežot arī iespēju baudīt ekonomiskās, sociālās un kultūras tiesības, tostarp tiesības uz nodarbinātību, veselības aprūpi, sociālo drošību, liedzot dzīvot cilvēka pienācīgu dzīvi. Izglītības trūkuma dēļ personas necenšas sadarboties ar tiesībsargājošām iestādēm, tādējādi kavējot tiesiskās aizsardzības nodrošināšanu cilvēktiesību pārkāpumu gadījumos. Nacionālās minoritātes ir riska grupa izglītības tiesību realizācijā.⁴⁵⁸

Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 26. pants nosaka, ka **ikvienam ir tiesības uz izglītību**. Izglītībai ir jābūt bezmaksas vismaz sākumskolas un pamatskolas izglītības posmos.⁴⁵⁹ Katra cilvēka tiesības uz izglītību ir noteiktas **Starptautiskā pakta par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām** 13. pantā. Izglītībai jādod visiem iespēja būt pilnvērtīgiem brīvas sabiedrības dalībniekiem, jāsekmē visu nāciju un visu rasu, etnisko un reliģisko grupu savstarpējā saprašanās, iecietība un draudzība.⁴⁶⁰ **Konvencijas par bērna tiesībām** 28. panta pirmajā daļā atzītas bērna tiesības uz izglītību, savukārt 29. panta pirmās daļas c punktā kā viens no izglītības mērķiem ir minēts ieaudzināt cieņu pret bērna kultūras savdabīgumu, valodu un vērtībām.⁴⁶¹ Tajā pašā laikā **Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību** 14. panta trešā daļa nosaka, ka nacionālo minoritāšu valodas mācīšanu jāveic, nekavējot oficiālās valsts valodas mācīšanos vai mācīšanu šajā valodā.⁴⁶² Saskaņā ar **Deklarācijas par personu tiesībām, kuras**

⁴⁵⁸ United Nations Forum on Minority Issues Compilation of Recommendations of the First Four Sessions, 2008 to 2011, UN Office of High Commissioner, p. 3.

⁴⁵⁹ The Universal Declaration of Human Rights, 10 December 1948, 217 A (III). Pieejams: <http://www.un.org/en/documents/udhr/> [aplūkots 2013. gada 02. oktobrī].

⁴⁶⁰ International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, 993 UNTS 3. Pieejams: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CESCR.aspx> [aplūkots 2014. gada 17. martā].

⁴⁶¹ Convention on the Rights of the Child, 1577 UNTS 3. Pieejams: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CRC.aspx> [aplūkots 2013. gada 2. oktobrī].

⁴⁶² Framework Convention for the Protection of National Minorities, 1 February 1995, ETS 157. Pieejams:

pieder nacionālām vai etniskām, reliģiskām un valodas minoritātēm valstīm būtu jāveic pasākumi izglītības jomā, lai veicinātu valsts teritorijā dzīvojošo minoritāšu **vēstures, tradīciju, valodas un kultūras apzināšanu**. Saskaņā ar deklarācijas 4. panta ceturto daļu un 12. pantu personām, kuras pieder pie minoritātēm, jābūt atbilstošām iespējām iegūt zināšanas par sabiedrību kopumā, valstij ir jāsekmē kontaktu dibināšana starp dažādu kopienu audzēkņiem un skolotājiem, kā arī jānodrošina vienlīdzīgas iespējas iegūt izglītību visos līmeņos.⁴⁶³

Attiecībā uz izglītības tiesību realizāciju Eiropas Cilvēktiesību tiesa lietā *D. H. un citi pret Čehijas Republiku* (*D.H. and Others v. the Czech Republic*) vērtēja Čehijas „īpašo” skolu sistēmu, ko izveidoja, lai palīdzētu izglītēt bērnus, pārvarot valodas barjeru un kompensējot pirmsskolas izglītības trūkumu. Visiem skolēniem, kurus vērtēja, vai viņus nosūtīt uz specializētām skolām, uzdeva vienu un to pašu testu. Taču tests bija izstrādāts atbilstoši čehu skolēnu vairākuma specifikai, tādējādi pastāvēja lielāka iespējamība, ka romu skolēnu rezultāti būs sliktāki. Tā arī bija, 50 – 90% romu skolēnu novirzīja uz specializēto izglītības sistēmu. Eiropas Cilvēktiesību tiesa nosprieda, ka šajā gadījumā ir tikusi īstenota **netiešā diskriminācija**, jo valsts ieviestajam pasākumam salīdzinājumā ar iedzīvotāju vairākumu bija **neproporcionāla un negatīva ietekme uz romu bērniem**, pat tad, ja nepastāvēja diskriminācijas nodoms un nebija tiesību uz izglītību pārkāpuma. Tiesa atzina, ka segregācija ir diskriminācija un skaidroja, ka rasu segregācija pēc etniskās piederības kritērija uzskatāma par diskrimināciju, kas pārkāpj Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 14. pantu.⁴⁶⁴

Eiropas Cilvēktiesību tiesa lietā *Oršušs un citi pret Horvātiju* (*Oršuš and Others v. Croatia*) vērtēja vairāku romu tautības iesniedzēju sūdzību par izglītības kvalitāti. Izrādījās, ka izglītības sistēmā, dažās skolās bija izveidotas klases, kurās mācību programmas apjoms bija mazāks nekā citās klasēs. Šīs klases veidoja, pamatojoties uz skolēnu zināšanu līmeni horvātu valodā. Kad skolēni sasniedza pietiekamas horvātu valodas prasmes, tos pārcēla uz parastām klasēm. Šajās klasēs mācījās neproporcionāli liels skaits romu skolēnu, tāpēc šādu praksi **atzina par netiešo diskrimināciju etniskās piederības dēļ**. Tā kā valsts īstenotajā izglītības sistēmā trūka caurskatāmības un skaidru kritēriju skolēnu pārceļšanai uz parastajām klasēm, romu bērni ilgstoši un dažkārt pat visu pamatskolas laiku turpināja mācīties romu klasēs. Eiropas Cilvēktiesību tiesa uzskatīja, ka šajā lietā ir pārkāpts Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 14. pants kontekstā ar Pirmā protokola 2. pantu.⁴⁶⁵

<http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/157.htm> [aplūkots 2012. gada 12. maijā].

⁴⁶³ Declaration on the Rights of Persons Belonging to National or Ethnic, Religious and Linguistic Minorities, 18 December 1992, A/RES/47/135. Pieejams: <http://www2.ohchr.org/english/law/minorities.htm> [aplūkots 2012. gada 15. maijā].

⁴⁶⁴ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: 57325/00 D.H. and Others v. the Czech Republic, 2007. gada 13. novembris.

⁴⁶⁵ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: 15766/03 Oršuš and Others v. Croatia, 2010. gada 16. marts.

Līdzīgā situācijā bija nonākuši arī romu bērni Grieķijā, kur 11 romu bērnus atteicās reģistrēt skolā kopā ar citiem bērniem, izveidojot speciālās klases. Lietā *Sampanis un citi pret Grieķiju* (*Sampanis and Others v. Greece*) Eiropas Cilvēktiesību tiesa 2008. gada 5. jūnija spriedumā norādīja, ka valsts ir pārkāpusi Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 13. un 14. pantu, kā arī Pirmā protokola 2. pantu.⁴⁶⁶

Tātad tiesu prakse norāda uz to, ka vispārējo cilvēktiesību ietvaros atšķirīga attieksme nacionālo minoritāšu izglītības nodrošināšanā tiek uzskatīta par diskrimināciju. Savukārt, atsaucoties uz lietu *Beļģijas lingvistikas lietu* (*Case „Relating to certain aspects of the laws on the use of languages in education in Belgium” v. Belgium*), ka vispārējo cilvēktiesību ietvaros nacionālās minoritātes nevar pieprasīt un saņemt izglītību nacionālās minoritātes valodā, jo skolu programmu saturs un mācību valoda ir pašas valsts kompetencē.⁴⁶⁷

Saskaņā ar **Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību** 12. panta pirmo daļu valstīm ir pienākums, ja nepieciešams, veikt pasākumus izglītības un zinātnes jomās, lai veicinātu **nacionālo minoritāšu un vairākuma kultūras, vēstures, valodas un reliģijas zināšanu apguvi**. 12. panta otrā daļa nosaka, ka šādā kontekstā valstis apņemas, cita starpā, nodrošināt atbilstošas iespējas skolotāju apmācībai un pieejai mācību līdzekļiem, sekmēt kontaktu dibināšanu starp dažādu kopienu audzēkņiem un skolotājiem. 12. panta trešā daļa nosaka, ka valstīm jānodrošina vienlīdzīgas iespējas **iegūt izglītību visos līmeņos** pie nacionālām minoritātēm piederošām personām. **Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību** 13. pantā minēts, ka valsts izglītības sistēmas ietvaros pie nacionālām minoritātēm piederīgās personas ir **tiesīgas izveidot un vadīt privātas izglītības un apmācības iestādes**, bet valstīm tas nerada nekādas finansiālas saistības.⁴⁶⁸

Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību 14. panta pirmajā daļā atzītas nacionālo minoritāšu tiesības apgūt savas minoritātes valodu, bet šī panta otrā daļa norāda uz nepieciešamību valsts izglītības sistēmas ietvaros, ja ir pietiekams pieprasījums, nodrošināt savu iespēju robežās nacionālām minoritātēm iespēju **apgūt minoritātes valodu vai iegūt izglītību šajā valodā** tajā teritorijā, kuru vēsturiski vai lielā skaitā apdzīvo nacionālo minoritāšu personas. Tomēr attiecībā uz izglītības iegūšanu nacionālo minoritāšu valodās ir noteikti vairāki ierobežojumi, kas turklāt šī panta trešajā daļā tiek pastiprināti ar prasību šīs tiesības īstenot, **nekaitējot oficiālās valsts valodas apguvei vai izglītības iegūšanai oficiālajā valsts valodā**.⁴⁶⁹

⁴⁶⁶ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: 32526/05 Sampanis and Others v. Greece, 2008. gada 5. jūnijs.

⁴⁶⁷ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: 1474/62; 1677/62; 1691/62; 1769/63; 1994/63; 2126/64 "Relating to certain aspects of the laws on the use of languages in education in Belgium" v. Belgium, 1968. gada 23. jūlijs.

⁴⁶⁸ Framework Convention for the Protection of National Minorities, 1 February 1995, ETS 157. Pieejams: <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/157.htm> [aplūkots 2012. gada 12. maijā].

⁴⁶⁹ Framework Convention for the Protection of National Minorities and Explanatory Report. Pieejams: <http://www.conventions.coe.int/Treaty/en/Reports/Html/157.htm> [aplūkots 2013. gada 9. oktobrī].

Izglītības jautājumi ir analizēti arī **Hāgas Rekomendācijās par nacionālo minoritāšu tiesībām uz izglītību**, kuras EDSO Augstā komisāra nacionālo minoritāšu jautājumos darbībai izstrādāja Starptautisko attiecību fonds, sadarbojoties ar starptautiskiem ekspertiem cilvēktiesību un izglītības jomā. Rekomendāciju 1. punkts nosaka, ka tiesības saglabāt savu identitāti personām, kuras pieder pie nacionālajām minoritātēm, iespējams īstenot vienīgi tad, ja šīs personas izglītības procesā apgūst atbilstošas **dzimtās valodas zināšanas**. Tajā pašā laikā šīm personām, kuras pieder pie nacionālajām minoritātēm, ir pienākums integrēties sabiedrībā kopumā, apgūstot atbilstošas **valsts valodas zināšanas**. Rekomendāciju 11. punkts nosaka, ka bērna attīstībā izšķirošā nozīme ir pirmajiem izglītības gadiem. Izglītības procesa pētījuma rezultāti liecina, ka **pirmsskolas un bērnudārza līmenī mācībām jānotiek bērna lietotajā pamatvalodā**. Valstīm, kur vien tas iespējams, jārada apstākļi, kas ļautu vecākiem izdarīt šādu izvēli, izglītības tiesību realizācijas nodrošināšanai.⁴⁷⁰

Analizējot jautājumu par tiesībām uz izglītību nacionālo minoritāšu valodā, V. K. Hastings (*W. K. Hastings*) norāda, ka no nacionālo minoritāšu viedokļa raugoties, tiesības uz izglītību nacionālās minoritātes valodā var būt abpusēji griezīgs zobens. No vienas puses, galvenais mērķis sasniegts – nacionālo minoritāšu valoda saglabāta, to var izmantot savstarpējā saziņā un kultūras nodošanā no paaudzes uz paaudzi. No otras puses, ja par būtiskāko rezultātu izraudzīta izglītība, tad nacionālās minoritātes var nonākt izolācijā, atrautas no vairākuma. Tādējādi ieguvums no tā, ka nacionālās minoritātes valoda ir saglabāta, neatsver nodarīto zaudējumu nacionālo minoritāšu pārstāvjiem kā sabiedrības locekļiem.⁴⁷¹ Šajā gadījumā jārod līdzsvars starp vispārējo cilvēktiesību un speciālo nacionālo minoritāšu tiesību realizāciju.

Nacionālo minoritāšu tiesības uz izglītību tiek realizētas vispārējo cilvēktiesību ietvaros. Tomēr no vispārējām cilvēktiesībām neizriet pienākums valstīm nodrošināt izglītību nacionālās minoritātes valodā vai iekļaut izglītības programmā nacionālās minoritātes valodas mācīšanu vai citu īpašu nacionālai minoritātei paredzētu mācību priekšmetu. Tiesības apgūt nacionālo minoritāšu kultūru un vēsturi, kā arī minoritātes valodu un iegūt apmācību nacionālās minoritātes valodā izglītības programmas apguvei nosaka speciālās tiesības. Tomēr nacionālo minoritāšu speciālās tiesības iegūt izglītību nacionālo minoritāšu valodā skar oficiālās valodas apgūšanas jautājumu integrētas valsts sabiedrības veidošanai un nacionālo minoritāšu segregācijas novēršanai, līdz ar to tieši šo tiesību realizācija ir atkarīga no papildus apstākļu izvērtējuma un katras konkrētās valsts apstākļu analīzes.

---

⁴⁷⁰ The Hague Recommendations Regarding the Education Rights of National Minorities, High Commissioner on National Minorities, 1 October 1996. Pieejams: <http://www.osce.org/hcnm/32180> [aplūkots 2014. gada 8. augustā].

⁴⁷¹ Hastings W. K. International Law and Education in a Minority Language. In: Encyclopedia of Language and Education, Volume 1, Language Policy and Political Issues in Education, eds. R. Wodak and D. Corson. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 1997, p. 73.

2.3.6. Tiesības uz līdzdalību

Politiskā, ekonomiskā un sociālā atstumtība var būt gan kā cēlonis, gan kā sekas nacionālo minoritāšu **diskriminācijai**. Daudzas minoritātes savās valstīs ierobežotā statusa dēļ tikušas izslēgtas no pilnīgas un efektīvas līdzdalības ekonomiskajā un sociālajā dzīvē. Minoritātes tiek diskriminētas nodarbinātības jomā ādas krāsas, tautības, rases, reliģijas vai valodas dēļ pat tad, ja pastāv diskrimināciju aizliedzošie tiesību akti. Nacionālās minoritātes nereti dzīvo nabadzīgākos, attālākos un ekonomiski vājāk attīstītos reģionos. Reizēm liela mēroga ekonomiskās attīstības vai komerciālas darbības projekti notiek bez iepriekšējas konsultēšanās teritorijā, kur dzīvo minoritātes, un tādējādi negatīvi ietekmē nacionālo minoritāšu tradicionālā dzīvesveida un kultūras saglabāšanu.⁴⁷²

Attiecībā uz pilnvērtīgu nacionālo minoritāšu aizsardzību arvien biežāk izmanto **efektīvas līdzdalības koncepciju** kā vadmotīvu ilgspējīgas Eiropas nākotnes veidošanā. Noraidot asimilācijas politiku kā netaisnīgu attiecībā pret nacionālām minoritātēm, ieviests jauns jēdziens – integrācija. Integrācijas process saliedē sabiedrību, vienlaikus aicinot pievērst uzmanību nacionālo minoritāšu identitātes aspektam, kas ir saglabājams. Tomēr realitātē ir pierādījies, ka nav viegli panākt, lai integrācija patiešām notiktu, tāpēc daudzas starptautiskās organizācijas ir izstrādājušas un piedāvā valstīm īstenot jaunu stratēģiju līdzdalības veidā. Efektīva līdzdalība nozīmē programmatisku pasākumu kopumu, kura mērķis ir panākt integrāciju iespējamu.⁴⁷³

Situācijas attiecībā uz efektīvu nacionālo minoritāšu līdzdalības nodrošināšanu dažādās valstīs var būt ļoti atšķirīgas. Bieži vien, lai apmierinātu nacionālo minoritāšu vajadzības un vēlmes, var būt pietiekami ar normālas demokrātiskās procedūras īstenošanu. Tomēr pieredze arī rāda, ka attiecībā uz efektīvu līdzdalību lēmumu pieņemšanā, bieži ir nepieciešami īpaši pasākumi, kad tiek lemts par nacionālajām minoritātēm nozīmīgām lietām.⁴⁷⁴ Saskaņā ar 1990. gada **Kopenhāgenas dokumenta** 35. punktu valstīm ir jāievēro pie nacionālām minoritātēm piederošo personu tiesības pilnvērtīgi piedalīties sabiedriskajā dzīvē, tostarp to jautājumu risināšanā, kas saistīti ar minoritātes identitātes aizsardzību un veicināšanu.⁴⁷⁵

Saskaņā ar **Deklarācijas par personu tiesībām, kuras pieder nacionālām vai etniskām, reliģiskām un valodas minoritātēm** 2. panta otro un trešo daļu nacionālām minoritātēm ir noteiktas tiesības piedalīties sabiedriskajā dzīvē, kā arī lēmumu pieņemšanā gan valsts, gan, kur tas

⁴⁷² United Nations Forum on Minority Issues Compilation of Recommendations of the First Four Sessions, 2008 to 2011, UN Office of High Commissioner, p. 28.

⁴⁷³ Toivanen R. Rethinking the concept of effective participation: Are minorities similar to women?, Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe, Vol. 9, No 2, 2010, p. 12.

⁴⁷⁴ The Lund Recommendations on the Effective Participation of National Minorities in Public Life, 1999, OSCE High Commissioner on National Minorities, p. 20.

⁴⁷⁵ Document of the Copenhagen Meeting of the Conference on the Human Dimension of the CSCE. Pieejams: <http://www.osce.org/odihr/elections/14304> [aplūkots 2013. gada 10. oktobrī].

ir lietderīgi, reģionālā līmenī attiecībā uz jautājumiem, kas skar minoritāti apvidū, kurā šīs minoritātes grupas pārstāvji dzīvo.⁴⁷⁶

Analizējot līdzdalības nodrošināšanu, R. Hofmans (*Rainer Hofmann*) norāda, ka efektīva politiskā līdzdalība ir viens no spēcīgākiem un svarīgākiem instrumentiem sabiedrības integrācijas veicināšanā. To var panākt ar diviem atšķirīgiem mehānismiem: 1) **ar dalību politisko lēmumu pieņemšanā**, tostarp **dalība vēlēšanu procesā**, un 2) **ar konsultācijām lēmumu pieņemšanas procesā**.⁴⁷⁷

Saistībā ar vēlēšanu tiesību realizāciju Eiropas Cilvēktiesību tiesā lietā *Aziz pret Kipru*⁴⁷⁸ (*Aziz v. Cyprus*) sūdzības iesniedzējs apgalvoja, ka viņam liegtas tiesības balsot, jo viņš ir Kipras turks. Spēkā esošie Kipras normatīvie tiesību akti atļāva Kipras turkiem un Kipras grieķiem parlamenta vēlēšanās balsot tikai par savas etniskās kopienas kandidātiem. Taču pēc tam, kad Turcija okupēja Ziemeļkipru, lielākā daļa turku atstāja Kipras teritoriju un vairs nebija pieejams neviens kandidātu saraksts, par kuru sūdzības iesniedzējs kā turks varētu balsot. Tiesa uzskatīja, ka ciešā saikne starp vēlēšanu likumu un piederību Kipras turku kopienai kopā ar apstākli, ka publiskās varas iestādes, ņemot vērā radušos situāciju, negrozīja vēlēšanu kārtību, ir uzskatāma par **tiešo diskrimināciju saistībā ar etnisko piederību**, liedzot iesniedzējam piedalīties vēlēšanās.⁴⁷⁹

Eiropas Cilvēktiesību tiesa lietā *Sejdičs un Finci pret Bosniju un Hercegovinu* (*Sejdić and Finci v. Bosnia and Herzegovina*) atzina, ka diskriminācija personas etniskās izcelsmes dēļ ir rasu diskriminācijas forma, kura izpaužas vēlēšanu tiesību ierobežošanā, jo sūdzības iesniedzējiem bija liegtas tiesības kandidēt vēlēšanās. Šāda situācija izveidojās vēsturiski, jo 20. gadsimta 90. gados, lai izbeigtu konfliktus, noslēdza miera līgumu, kurā trīs galvenās etniskās grupas panāca vienošanos par varas dalīšanu. Šajā līgumā teikts, ka jebkuram kandidātam, kurš kandidēs vēlēšanās, ir jādeklarē sava piederība bosniešu, serbu vai horvātu kopienai. Sūdzības iesniedzēji bija ebreju un romu izcelsmes personas, kuras atteicās to darīt. Eiropas Cilvēktiesību tiesa atzina, ka, neraugoties uz miera līguma noslēgšanas apstākļiem, šāda **diskriminācija, liedzot personām ar citu etnisko piederību līdzdalību vēlēšanās, nav attaisnojama**.⁴⁸⁰

Līdzdalības nodrošināšana ir noteikta **Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību** 15. pantā, kas satur valstu pienākumu radīt nepieciešamos apstākļus, lai pie nacionālām minoritātēm piederīgas personas varētu efektīvi piedalīties kultūras, sociālajā un

⁴⁷⁶ Declaration on the Rights of Persons Belonging to National or Ethnic, Religious and Linguistic Minorities, 18 December 1992, A/RES/47/135. Pieejams: <http://www.un.org/documents/ga/res/47/a47r135.htm> [aplūkots 2013. gada 10. oktobrī].

⁴⁷⁷ Hofmann R., Political Participation of Minorities, Political Participation of Minorities, European Yearbook of Minority Issues, Vol. 6, 2006/2007 (2008), pp. 14., 17.

⁴⁷⁸ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: 69949/01 *Aziz v. Cyprus*, 2004. gada 22. septembris.

⁴⁷⁹ Eiropas diskriminācijas novēršanas tiesību rokasgrāmata, Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra. Luksemburga: Eiropas Savienības Publikāciju birojs, 2011, 27. lpp.

⁴⁸⁰ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: 27996/06, 34836/06 *Sejdić and Finci v. Bosnia and Herzegovina*, 2009. gada 22. decembris.

ekonomiskajā dzīvē, kā arī sabiedrības pārvaldē un lēmumu pieņemšanā, īpaši tad, kad risina nacionālo minoritāšu jautājumus. Līdzdalības nodrošināšana īstenojama ar vairākiem pasākumiem: 1) **konsultācijas** ar nacionālām minoritātēm, izmantojot piemērotus līdzekļus, it īpaši minoritātes pārstāvošās organizācijas, kad izstrādā normatīvos aktus vai administratīvos pasākumus, kas tieši ietekmē minoritātes; 2) nacionālo minoritāšu **iesaistīšana** tādu nacionālās un reģionālās attīstības plānu un programmu sagatavošanā, īstenošanā un novērtēšanā, kas tieši attiecas uz minoritātēm; 3) **pētījumi** sadarbībā ar minoritātēm, lai novērtētu, kādu ietekmi plānotie attīstības pasākumi varētu atstāt uz tām; 4) efektīva pie nacionālām minoritātēm piederīgo personu **piedalīšanās** lēmumu pieņemšanas procesos un vēlēšanās institūcijās kā nacionālā, tā vietējā līmenī; 5) izveidojot decentralizētu vai vietējo **pārvaldes formu**.⁴⁸¹

Papildus tam Vispārējās konvencijas 7. panta pirmā daļa nosaka tiesības uz miermīlīgas pulcēšanās brīvību un biedrošanās brīvību, bet 17. panta pirmā daļa nodrošina nacionālām minoritātēm tiesības veidot un saglabāt brīvus un miermīlīgus pārrobežu sakarus ar personām, kuras likumīgi uzturas citās valstīs, īpaši ar tādām personām, ar kurām tās vieno kopīga etniskā, kultūras, lingvistiskā vai reliģiskā identitāte vai kopējs kultūras mantojums. Vispārējās konvencijas 17. panta otrajā daļā valstis apņemas neiejaukties nacionālo minoritāšu tiesībās piedalīties nevalstisko organizāciju darbībā gan valsts, gan starptautiskā līmenī.⁴⁸²

Pie nacionālām minoritātēm piederošu personu kolektīvā dzīve, kā tas formulēts starptautiskos dokumentos, izpaužas dažādu darbību un centienu jomās. Šajā ziņā svarīgas ir nacionālo minoritāšu **nevalstiskās organizācijas, apvienības un institūcijas**, kuru pastāvēšanai parasti ir izšķiroša nozīme identitātes uzturēšanā un attīstībā un kuras uzskata par noderīgām un spējīgām vadīt pilsoniskas sabiedrības attīstību un demokrātiskās vērtības valstī. **Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām** 21. un 22. pants un Eiropas **Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas** 11. pants garantē personām miermīlīgas pulcēšanās tiesības un biedrošanās brīvību. Personu tiesības darboties kopienā ar citiem grupas locekļiem, tiesības dibināt un vadīt savas nevalstiskās organizācijas, apvienības un iestādes ir viena no atvērtas un demokrātiskas sabiedrības raksturīgākām iezīmēm.⁴⁸³

Eiropas Cilvēktiesību tiesa lietā *Gorzelijs un citi pret Poliju* (*Gorzelik and Others v. Poland*) vērtēja, vai valsts, atsakoties reģistrēt apvienību kā Silēzijas nacionālo minoritāšu organizāciju, ir pieļāvusi Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 11. pantā garantēto indivīda tiesību uz

⁴⁸¹ Framework Convention for the Protection of National Minorities and Explanatory Report. Pieejams: <http://www.conventions.coe.int/Treaty/en/Reports/Html/157.htm> [aplūkots 2013. gada 9. oktobrī].

⁴⁸² Ibid.

⁴⁸³ International Covenant on Civil and Political Rights, 999 UNTS 171. Pieejams: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CCPR.aspx> [aplūkots 2013. gada 3. oktobrī]; Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, 4 November 1950, ETS 5. Pieejams: <http://www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=005&CM=8&DF=09/10/2013&CL=ENG> [aplūkots 2013. gada 9. oktobrī].

biedrošanos un pulcēšanos pārkāpumu. Iesniedzēji bija Polijas pilsoņi, kas bija arī Silēzijas etniskai minoritātei piederīgas personas. Mazāk nekā viens procents Polijas iedzīvotāju sevi dēvē par silēziešiem. Prasītāji lūdza reģistrēt apvienību, lai atjaunotu, veicinātu un aizsargātu Silēzijas kultūru, tiesības un sociālo aprūpi. Valsts liedza reģistrēt apvienību, jo tā apvienoja silēziešus kā nacionālo minoritāti. Saskaņā ar Polijas tiesību aktiem jebkuras grupas atzīšana par nacionālo minoritāti automātiski piešķirtu apvienībai īpašas vēlēšanu privilēģijas, kas nav savienojamas ar normatīvajos tiesību aktos noteikto 5% vēlēšanu barjeru. Šādā gadījumā silēzieši iegūtu privilēģijas, kas nebūtu pieejamas citām etniskām minoritātēm Polijā. Neraugoties uz Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 11. pantā noteikto tiesību ierobežošanu, Eiropas Cilvēktiesību tiesa konstatēja, ka Polijas valstij bija leģitīms mērķis novērst nekārtības un aizsargāt esošās demokrātiskās institūcijas un vēlēšanu procedūras, turklāt ierobežojošais pasākums bija samērīgs ar šo mērķi. Uzsverot to, ka valsts bija gatava reģistrēt apvienību, ja vien silēzieši nebūtu pieprasījuši nacionālās minoritātes statusu, bet gan lūgtu atzīt viņus par etnisko minoritāti, Eiropas Cilvēktiesību tiesa secināja, ka valsts rīcība, nebija nesamērīga, tādēļ prasība noraidīta, pamatojoties uz to, ka iesniedzējiem vēlamā statusa atzīšana radītu nevienlīdzību ar citām skaitliski nelielām etniskām minoritātēm.⁴⁸⁴

Eiropas Cilvēktiesību tiesa skatīja lietu *Sidiropulos un citi pret Grieķiju* (*Sidiropoulos and Others v Greece*). Iesniedzēji, kuri bija maķedonieši nolēma kopā ar vēl 49 personām dibināt apvienību maķedoniešu nacionālās apziņas veicināšanai, taču saņēma reģistrācijas atteikumu. Tiesa uzskatīja, ka Grieķijas valsts iestāžu atteikums reģistrēt iesniedzēju apvienību ir iejaukšanās iesniedzēju biedrošanās brīvības īstenošanā. Šāds atteikums liedza iesniedzējiem iespēju kopīgi vai individuāli sasniegt mērķus, kas iekļauti apvienības dibināšanas dokumentos. Tiesa norādīja, ka tiesības veidot asociāciju ir Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 11. panta neatņemama sastāvdaļa, pat ja šis pants skaidri attiecas tikai uz tiesībām veidot arodbiedrības. Personām ir jādod iespēja dibināt juridiskas personas, lai rīkotos kopīgo interešu īstenošanā. Tas ir viens no svarīgākajiem **tiesību uz biedrošanās brīvību** aspektiem, bez kura šīm tiesībām nebūtu nekādas nozīmes. Veids, kādā valsts savos tiesību aktos ir nostiprinājusi šo brīvību un tās praktiskās piemērošanas iespējas, atklāj demokrātijas stāvokli attiecīgā valstī. Protams, no vienas puses, valstīm ir tiesības pārliecināties, ka asociācijas mērķis un darbība ir saskaņā ar noteikumiem, kas paredzēti tiesību aktos, bet, no otras puses, pašas valsts pieņemtiem noteikumiem ir jābūt pamatotiem.⁴⁸⁵

Līdzīgi Eiropas Cilvēktiesību tiesa lietā *Stankovs un Apvienotā Maķedonijas organizācija Ilinden pret Bulgāriju* (*Stankov and the United Macedonian Organisation Ilinden v. Bulgaria*) par valsts iestāžu atteikumu reģistrēt iesniedzēju, pēc etniskās izcelsmes maķedoniešu, izveidotu apvienību atzina, ka ir noticis Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 11. panta pārkāpums. Tiesa

⁴⁸⁴ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: 44158/98 Gorzelik and Others v. Poland, 2004. gada 17. februāris.

⁴⁸⁵ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: 57/1997/841/1047 Sidiropoulos and Others v Greece, 1998. gada 10. jūlijs.

konstatēja, ka valsts iestāžu argumentācija atteikuma pamatošanai ir balstīta tikai uz hipotētisku apdraudējumu sabiedriskai kārtībai. Bez nopietniem pierādījumiem par šādu apdraudējuma esamību valsts nedrīkstēja ierobežot personu tiesības uz biedrošanās brīvību.⁴⁸⁶

Līdzdalība sociālajā un ekonomiskajā dzīvē aptver plašu jautājumu loku, sākot ar mājokļu pieejamību, piekļuvi veselības aprūpei, sociālajai aizsardzībai (sociālā drošība un sociālie pabalsti), labklājībai un nodarbinātības iespējām. Līdzdalība ekonomiskajā dzīvē ir saistīta gan ar piekļuvi darba tirgum valsts un privātā sektorā, gan ar iespējām izveidot savu biznesu un izmantot pašnodarbinātības iespēju, kuras savukārt ir cieši saistīts ar īpašuma tiesībām.⁴⁸⁷ Tomēr efektīvas līdzdalības nodrošināšana ir atkarīga no vairākiem faktoriem, piemēram, vēsturiskās pieredzes, valsts konstitucionālās un tiesību sistēmas, politiskās tradīcijas, demokrātijas pakāpes, minoritāšu skaita, kultūras, tradīcijas un citiem faktoriem. Tas nozīmē, ka katras valsts risinājums atkarībā no konkrētās situācijas ir unikāls.⁴⁸⁸

Akcentējot līdzdalības nozīmi visās dzīves jomās, **Starptautiskās konvencijas par visu veidu rasu diskriminācijas izskaušanu** 1. panta pirmā daļa nosaka, ka rasu diskriminācija nozīmē jebkādu atšķirību noteikšanu, personas izslēgšanu, ierobežošanu vai priekšrocību noteikšanu, pamatojoties uz rasi, ādas krāsu, nacionālo vai etnisko izcelsmi, ar mērķi (var izpausties arī kā sekas) anulēt vai tikai daļēji atzīt vai liegt izmantot vispārējas cilvēktiesības un pamatbrīvības **politiskajā, ekonomiskajā, sociālajā, kultūras vai jebkurā citā sabiedrības dzīves jomā.**⁴⁸⁹ Nacionālo minoritāšu tiesības uz līdzdalību tiek realizētas vispārējo cilvēktiesību ietvaros, tomēr speciālo tiesību ietvaros papildus noteiktas tiesības piedalīties lēmumu pieņemšanā jautājumos, kas skar nacionālās minoritātes.⁴⁹⁰

2.3.7. Tiesības uz plašsaziņas līdzekļu lietošanu

Nacionālo minoritāšu tiesības netraucēti izmantot plašsaziņas līdzekļus izriet no vienlīdzības principa un ir cieši saistītas ar tiesībām brīvi paust savus uzskatus, palīdzot īstenot kultūru un valodu daudzveidību valstī ar mērķi saglabāt savu identitāti.⁴⁹¹ Lielākā šo tiesību realizācijas

⁴⁸⁶ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: 29221/95 and 29225/95 Stankov and the United Macedonian Organisation Ilinden v. Bulgaria, 2002. gada 2. janvāris.

⁴⁸⁷ Advisory Committee on the Framework Convention for the Protection of National Minorities, Commentary on the Effective Participation of persons Belonging to National Minorities in Cultural, Social and Economic Life and Public Affairs, 2008, ACFC/31DOC(2008)001, p. 14. Pieejams: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/minorities/3_FCNMdocs/Thematic_Intro_en.asp [aplūkots 2013. gada 10. novembrī].

⁴⁸⁸ Hofmann R. Political Participation of Minorities, Political Participation of Minorities, European Yearbook of Minority Issues, Vol. 6, 2006/2007 (2008), p. 17.

⁴⁸⁹ International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination, 1249 UNTS 13. Pieejams: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CERD.aspx> [aplūkots 2013. gada 3. oktobrī].

⁴⁹⁰ Minorities and Minorities Rights in Europe, ed. by McDonald M. Volume I. Oisterwijk: International Courts Association, 2007, p. 77.

⁴⁹¹ Guidelines on the Use of Minority Languages in the Broadcast Media, OSCE High Commissioner on National Minorities, 2003. The Hague, p. 7.

ietekme izpaužas valodas lietošanas iespēju paplašināšanās gan drukātos plašsaziņas līdzekļos, gan valsts un privātos audiovizuālos plašsaziņas līdzekļos un radio.⁴⁹²

Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 19. pants, kas garantē uzskatu brīvību un tiesības izteikt šos uzskatus, ir viens no atskaites punktiem, attiecībā pret masu informācijas līdzekļu lomu un vietu demokrātiskā sabiedrībā. 19. panta pirmā daļa nosaka, ka katram ir tiesības netraucēti pieturēties pie saviem uzskatiem. 19. panta otrā daļa garantē katram tiesības brīvi paust savus uzskatus, meklēt, saņemt un sniegt dažāda veida informāciju un idejas neatkarīgi no valstu robežām mutvārdos, rakstveidā, izmantojot presi vai mākslinieciskās izpausmes formas, vai citādā veidā pēc izvēles.⁴⁹³ Eiropas **Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas** 10. pants līdzīgi garantē izteikšanās brīvību, nosakot, ka ikvienam ir tiesības brīvi izteikties. Šīs tiesības ietver uzskatu brīvību un tiesības saņemt un izplatīt informāciju un idejas bez iejaukšanās no publisko institūciju puses un neatkarīgi no valstu robežām.⁴⁹⁴

Eiropas Padomes **Deklarācijas par izteikšanās un informācijas brīvību** 1. pantā uzsvērta valstu apņemšanās ievērot izteikšanās un informācijas brīvības principus kā demokrātiskas un plurālistiskas sabiedrības pamatelementus. Papildus tam 3. panta c daļā noteikts, ka informācijas un plašsaziņas informācijas līdzekļu jomā valstis cenšas panākt, lai pastāvētu plaša **neatkarīgu un autonomu informācijas līdzekļu dažādība**, lai atspoguļotu ideju un viedokļu dažādību.⁴⁹⁵

Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību 9. panta pirmā daļa nosaka, ka pie nacionālām minoritātēm piederošas personas var brīvi saglabāt savus uzskatus, kā arī saņemt un sniegt informāciju un idejas nacionālās minoritātes valodā, neatkarīgi no robežām un bez valsts iestāžu iejaukšanās. Papildus tam valstīm savas nacionālās tiesību sistēmas ietvaros jānodrošina, lai pie nacionālām minoritātēm piederošas personas **netiktu diskriminētas attiecībā uz piekļušanu informācijas līdzekļiem**. Konvencijas 9. panta trešā daļa izvirza nosacījumu, ka valstis **nedrīkst traucēt mazākumtautību personām izstrādāt un lietot iespieddarbu medijus**. Likumu par radio un televīzijas pārraidēm ietvaros valstīm iespēju robežās jānodrošina, lai nacionālām minoritātēm piederošām personām tiktu sniegta iespēja **izveidot un lietot savus mediju**. Vispārējās konvencijas 9. panta otrajā daļā tas skaidri norādīts, uzsverot, ka konvencijas 9. panta pirmajā daļā ietvertā izteiksmes brīvība nekavē valstis **pieprasīt radio un televīzijas pārraižu vai kinematogrāfijas uzņēmumu licenzēšanu** bez diskriminācijas un balstoties uz

⁴⁹² Hofmann R. Menschenrechte und der Schutz nationaler Minderheiten, 2005, Max-Planck-Institut für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht, S. 605, 606. Pieejams: <http://www.zaoerv.de>, [aplūkots 2013. gada 3. oktobrī].

⁴⁹³ International Covenant on Civil and Political Rights, 999 UNTS 171. Pieejams: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CCPR.aspx> [aplūkots 2013. gada 3. oktobrī].

⁴⁹⁴ Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, 4 November 1950, ETS 5. Pieejams: <http://www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=005&CM=8&DF=09/10/2013&CL=ENG> [aplūkots 2013. gada 9. oktobrī].

⁴⁹⁵ Declaration on freedom of expression and information, adopted by the Committee of Ministers 29 April 1982. Pieejams: [http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/media/Doc/CM/Dec\(1982\)FreedomExpr_en.asp#TopOfPage](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/media/Doc/CM/Dec(1982)FreedomExpr_en.asp#TopOfPage) [aplūkots 2014. gada 29. augustā].

objektīviem kritērijiem.⁴⁹⁶ Tādējādi var secināt, ka nacionālo minoritāšu tiesības uz plašsaziņas līdzekļu lietošanu tiek realizētas vispārējo cilvēktiesību vārda un izteiksmes brīvības ietvaros, kuru nodrošina ievērojot diskriminācijas aizliegumu.

Oslo Rekomendāciju par mazākumtautību lingvistiskām tiesībām Paskaidrojošā rakstā norādīts, ka valstīm jāveic nepieciešamie pasākumi, lai veicinātu mazākumtautību personu pieeju informācijas līdzekļiem. Tas nozīmē, ka nacionālai minoritātei, ar ievērojamu skaitlisko sastāvu ir iespējams **izmantot proporcionālu raidlaika apjomu** valsts radio un/vai televīzijā un konkrētā nacionālā minoritāte **spēj ietekmēt savu raidlaika daļu**. Minoritātes skaitlisko apjomu un koncentrētību, protams, nevar uzskatīt par vienīgo kritēriju, spriežot par nacionālai minoritātei piešķiramo raidlaiku. Ja kopiena mazāka, jāņem vērā reālais laika un resursu minimums, bez kura nacionālai minoritātei nebūtu nozīmes izmantot masu informācijas līdzekli. Papildus tam nacionālo minoritāšu programmām iedalītā laika „kvalitāte” arī ir jautājums, kuru jārisina saprātīgi un nediskriminējoši. Iedalītajam ētera laikam jābūt tādām, lai nacionālām minoritātēm piederošās personas patiešām vēlētos izmantot iespēju veidot programmas savā valodā. Tādējādi valsts iestādēm jānodrošina, lai šīs programmas pārraidītu pieņemamā diennakts laikā un pietiekamā apjomā.⁴⁹⁷

Izmantojot aizvien plašāko tehnoloģiju attīstību un daudzveidību, tiek radīta jauna plašsaziņas līdzekļu paaudze, piemēram, digitālā datu pārraide, satelīti, digitālā televīzija, internets, mobilo telefonu platformas u.c. T. Mornings (*Tom Moring*) norāda, ka arī **uz jauno plašsaziņas līdzekļu paaudzi** būtu jāattiecinā nacionālo minoritāšu plašsaziņas līdzekļu lietošanas tiesības vienlīdzīgu iespēju nodrošināšanai saskaņā ar *mutatis mutandis* principu.⁴⁹⁸

2.3.8. Tiesības uz pārrobežu sakariem

Deklarācijas par personu tiesībām, kuras pieder nacionālām vai etniskām, reliģiskām un valodas minoritātēm 2. panta piektā daļa nosaka, ka personām, kuras pieder pie nacionālām minoritātēm, ir tiesības dibināt un uzturēt, bez jebkādas diskriminācijas, **brīvus un miermīlīgus kontaktus** ar citiem savas grupas locekļiem un ar personām, kas pieder citām minoritātēm, kā arī pārrobežu sakarus ar citu valstu pilsoņiem, ar kuriem tie ir saistīti ar nacionālām, etniskām, reliģiskām vai lingvistiskām saitēm.⁴⁹⁹

⁴⁹⁶ Framework Convention for the Protection of National Minorities and Explanatory Report. Pieejams: <http://www.conventions.coe.int/Treaty/en/Reports/Html/157.htm> [aplūkots 2013. gada 9. oktobrī].

⁴⁹⁷ The Oslo Recommendations regarding the Linguistic Rights of National Minorities, High Commissioner on National Minorities, 1 February 1998. Pieejams: <http://www.osce.org/hcnm/67531> [aplūkots 2014. gada 8. augustā].

⁴⁹⁸ Moring T. New Media and the Implementation of Instruments in Support of Minority Rights Related to Media, European Yearbook of Minority Issues Vol 6, 2006/7, 2008, Koninklijke Brill NV, p. 50.

⁴⁹⁹ Declaration on the Rights of Persons Belonging to National or Ethnic, Religious and Linguistic Minorities, 18 December 1992, A/RES/47/135. Pieejams: <http://www2.ohchr.org/english/law/minorities.htm> [aplūkots 2013. gada 15. maijā].

Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību 17. pantā formulējums ir līdzīgs, panta pirmajā daļā ir noteikts, ka valstis apņemas nekavēt to personu, kuras pieder pie nacionālajām minoritātēm, tiesības **veidot un saglabāt brīvus un miermīļīgus pārrobežu sakarus** ar personām, kuras likumīgi uzturas citās valstīs, īpaši ar tādām personām, ar kurām tās vieno kopīga etniskā, kultūras, lingvistiskā vai reliģiskā identitāte vai kopējs kultūras mantojums. Šī panta otrā daļa nosaka, ka valstu pienākums ir netraucēt pie nacionālām minoritātēm piederošo personu tiesības piedalīties nevalstisko organizāciju darbībā gan nacionālā, gan starptautiskā līmenī.⁵⁰⁰

Analizējot Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību 17. pantā noteiktās **tiesības uz miermīļīgiem pārrobežu sakariem**, A. Engla (*Alice Engl*) un Dž. Velks (*Jens Woelk*) norāda, ka šo tiesību realizācija nav viennozīmīga. Lai gan nacionālās minoritātes visbiežāk ir pierobežu reģionu iedzīvotāji, viņu aktīvu iesaistīšanos pārrobežu darbībās nevar uzskatīt par pašsaprotamu, jo vairumā gadījumu šo darbību varētu vērtēt kā riskantu valsts drošībai un robežu integritātei. Tomēr pilnībā izslēgt šādu tiesību realizāciju, pamatojoties uz iespējamām problēmām, nevajadzētu, risinājums būtu rodams, izstrādājot un ieviešot atbilstošas procedūras divpusējos starpvalstu līgumos.⁵⁰¹

Pārrobežu sakaru nodrošināšana neattiecas tikai uz dzīvesvietas valsti, tā vienlīdz saista to valsti, ar kuru šie sakari tiek veidoti. Eiropas Savienības valstu starpā problēmu nav. Sarežģījumi var rasties ar trešajām valstīm. Ar to nacionālo minoritāšu tiesības uz miermīļīgiem pārrobežu sakariem ir unikālas,⁵⁰² tās ir pavērušas jaunu dimensiju starptautiskajās minoritāšu tiesībās, jo ir netiešā veidā atkarīgas no trešās valsts līdzdalības šo tiesību nodrošināšanā. Šīs tiesības pilnībā atbilst nacionālo minoritāšu tiesību kā speciālo tiesību raksturam, kuru mērķis ir kultūras identitātes saglabāšana, un kuru diskriminācijas aizlieguma normas nenodrošina.⁵⁰³

2.4. Tiesību robežas

Dažas cilvēktiesības nav pakļaujamas nekādiem ierobežojumiem – tās ir absolūtās cilvēktiesības, kuras nevar ierobežot (spīdināšanas aizliegums, verdzības aizliegums, u.c.). Tomēr lielākā daļa cilvēktiesību saprātīgi jāierobežo, lai novērstu indivīda cilvēktiesību sadursmes ar sabiedrības kopējām interesēm un citu indivīdu cilvēktiesībām. No tā izriet, ka lielāko daļu tiesību valsts var ierobežot, kā tas ir noteikts ANO **Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas** 29. pantā. Šādas valsts pilnvaras satur pati cilvēktiesību sistēma. Valsts noteiktie ierobežojumi ir tiesiski tikai tad, ja

---

⁵⁰⁰ Framework Convention for the Protection of National Minorities and Explanatory Report. Pieejams: <http://www.conventions.coe.int/Treaty/en/Reports/Html/157.htm> [aplūkots 2013. gada 9. oktobrī].

⁵⁰¹ Engl A., Woelk J. Crossborder Cooperation and Minorities in Eastern Europe: Still Waiting for a Chance? A Summary and Evaluation of the Four Case Studies, *European Yearbook of Minority Issues* Vol. 6, 2006/7, 2008, Koninklijke BrillN, p. 236.

⁵⁰² Barten U. *Minorities, Minority Rights and Internal Self-Determination*. Heidelberg: Springer, 2014, p. 239.

⁵⁰³ *Ibid*, p. 242.

tie atrodas šo pilnvaru robežās, tādēļ tiem jāizpilda zināmi priekšnoteikumi, kurus var nosaukt arī par cilvēktiesību robežu robežām. Valsts noteiktās cilvēktiesību robežas ir tiesiskas tad, ja tās ievēro šos priekšnoteikumus, kas E. Levita skaidrojumā nozīmē to, ka „nepārkāpj savas cilvēktiesību robežu noteikšanas tiesību robežas”.⁵⁰⁴ Cilvēktiesības var būt pakļautas ierobežošanai trīs veidos: 1) veicot līgumu nosacījumu atrunu vai sniedzot deklarācijas; 2) nosakot ierobežojumus likumos; 3) atkāpjoties no līgumu nosacījumu izpildes.⁵⁰⁵

Saskaņā ar tiesisko ierobežojumu doktrīnu viena no prasībām ir samērot ierobežojumus ar leģitīmo mērķi, ko vēlas sasniegt. Tas nozīmē, ka ir jābūt saprātīgam līdzsvaram starp šiem diviem aspektiem. Nacionālo minoritāšu tiesību jomu regulējošie starptautiskie dokumenti nemēdz saturēt striktas ierobežojumu klauzulas vai noteikumus. Parasti šo tiesību normu formulējums līdzsvaro tiesību piemērošanu ar papildinošiem rādītājiem, piemēram, ar nosacījumu „kad vien tas ir saprātīgi”. Līdz ar to K. Henrarda secina, ka **nacionālo minoritāšu speciālās tiesības ir pakļautas atšķirīgi piemērojamiem un interpretējamiem ierobežojumiem.**⁵⁰⁶

Kad valsts lemj par pievienošanos starptautiskam dokumentam, **valstij kā suverēnam ir zināma brīvība ierobežot šī dokumenta piemērošanas jomu** attiecībā uz kādām konkrētām normām. Šim ierobežojumam ir jābūt skaidri izteiktam, tomēr tas nevar attiekties uz dokumenta galveno objektu. Valsts šo ierobežojumu var paziņot atrunu vai deklarāciju veidā, kā arī plašas normu interpretācijas iespēju gadījumos ierobežojumus var noskaidrot, vērtējot, kā valsts attiecīgo tiesību normu ir interpretējusi piemērošanas procesā. Bez tam vēl jāņem vērā, ka nacionālām minoritātēm kā ikvienai personai **ir pienākumi pret sabiedrību.** Šie pienākumi vispārējā formulējumā ir noteikti **Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas** 29. pantā, kas citos dokumentos papildināti ar prasību par **nacionālo likumu un starptautisko standartu ievērošanu,** kā arī **valstu suverēnas līdztiesības, teritoriālās integritātes un politiskās neatkarības respektēšanu,**⁵⁰⁷ piemēram, Vispārējās konvencijas 20. un 21. pants. Papildus tam nacionālām minoritātēm Vispārējā konvencijas 20. pantā ir noteikts pienākums ievērot **citu personu tiesības,** īpaši tādu personu, kuras pieder pie vairākuma vai kādas citas nacionālās minoritātes. Turklāt nacionālo minoritāšu tiesību īstenošana ir pakļauta **valsts resursu iespējam** un neuzliek finansiālās saistības valsts budžetam, piemēram, kā tas ir noteikts Vispārējās konvencijas 13. pantā.⁵⁰⁸

⁵⁰⁴ Levits E. Cilvēktiesību piemērošanas pamatjautājumi Latvijā. Grām.: Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā, I. Ziemeles red. Rīga: SIA „Izglītības solī”, 2000, 241. lpp.

⁵⁰⁵ Human rights monitoring, A Field Mission Manual, ed. A. F. Jacobsen. Leiden: Martinus Nijhoff, 2008, pp. 41.-45.

⁵⁰⁶ Henrard K. Minorities, Identity, Socio-Economic Participation and Integration: About Interrelations and Synergies. In: The Interrelation Between the Right to Identity of Minorities and Their Socio-economic Participation, ed. K. Henrard. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2013, p. 28.

⁵⁰⁷ Minorities and Minorities Rights in Europe, ed. M. Mc Donald, Volume I. Oisterwijk: International Court Association, 2007, p. 140.

⁵⁰⁸ Framework Convention for the Protection of National Minorities and Explanatory Report. Pieejams: <http://www.conventions.coe.int/Treaty/en/Reports/Html/157.htm> [aplūkots 2013. gada 9. oktobrī].

2.4.1. Atrunas un deklarācijas

Valsts, uzņemoties starptautiskā līguma saistības, **var izdarīt atrunas**, kas paredz nepiemērot vienu vai vairākus līguma noteikumus, tā ietekmējot šo noteikumu juridisko spēku attiecībā uz konkrēto valsti. Valsts **var arī pasludināt deklarāciju**, kurā tā precizē starptautiskā līguma prasības, izsakot savu normas interpretācijas variantu konkrētajam noteikumam.⁵⁰⁹ Atbilstoši vispārējai kārtībai starptautiskajās tiesībās, kas ir noteikta **Vīnes konvencijas par starptautiskajām līgumu tiesībām** 19. pantā, valsts, parakstot, ratificējot, pieņemot, apstiprinot vai pievienojoties līgumam, var veikt atrunu, izņemot gadījumus, kad līgums aizliedz veikt atrunas, vai līgums paredz, ka var veikt tikai īpaši noteiktas atrunas, kuru skaitā neietilpst konkrētā atruna. Citos gadījumos atrunu nevar veikt, ja tā nav savienojama ar konkrētā līguma objektu un mērķi. Saskaņā ar konvencijas 23. pantu atrunai ir jābūt noformētai rakstiski un par to jāpaziņo citām līgumslēdzējvalstīm. Atbilstoši konvencijas 20.pantam atrunai, kuru skaidri pieļauj līgums, nav nepieciešama vēlāka līgumslēdzēju valstu akceptēšana, izņemot gadījumus, kad to paredz līgums.⁵¹⁰

Dažos starptautiskos līgumos pat ietverta īpaša atrunu izmantošanas kārtība un ierobežojumi. **Eiropas konvencijas par spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanu** 21. pants izslēdz jebkuru atrunas iespēju.⁵¹¹ **Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas** 57. pants atļauj ikvienai konvencijas dalībvalstij izdarīt atrunu attiecībā uz jebkuru atsevišķu konvencijas nosacījumu tiktāl, ciktāl kāds no tās teritorijā spēkā esošiem likumiem nav savienojams ar konvencijas prasībām, bet vispārēja rakstura atrunas nav pieļaujamas.⁵¹²

Citu cilvēktiesību konvenciju tekstos nav nekādu nosacījumu atrunu izteikšanai. Tas nozīmē, ka valstis ir tiesīgas brīvi izteikt atrunas vai deklarācijas, nepārkāpjot Vīnes konvencijas par starptautiskajām līgumtiesībām 19. pantā noteiktos ierobežojumus. Ņemot to vērā, dažas līgumu uzraudzības iestādes ir izstrādājušas vadlīnijas, pēc kurām vērtēt dalībvalstu izvirzīto atrunu pieņemamību, lai varētu precīzi noteikt konkrētās atrunu izteikušās valsts ar līgumu uzņemtās saistības. Piemēram, ANO Cilvēktiesību komiteja attiecībā uz **Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām** izteiktajām valstu atrunām norāda, ka vispirms jāpārlicinās par **atrunas saderību ar SPPPT mērķiem un vispārējām starptautiskajām tiesībām**. Papildus tam, atrunas nedrīkst būt pretrunā ar kategoriskām normām un nedrīkst būt

⁵⁰⁹ Human rights monitoring, A Field Mission Manual, ed. A. F. Jacobsen. Leiden: Martinus Nijhoff, 2008, p. 45.

⁵¹⁰ Vienna Convention on the Law of Treaties, 1969, 115 UNTS 331 (No. 18232). Pieejams: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetailsIII.aspx?&src=TREATY&mtdsg_no=XXIII~1&chapter=23&Temp=mtdsg3&lang=en [aplūots 2014. gada 29. septembrī].

⁵¹¹ European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, 26 November 1987, ETS 126. Pieejams: <http://www.cpt.coe.int/en/documents/ecpt.htm> [aplūots 2014. gada 29. septembrī].

⁵¹² Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, 4 November 1950, ETS 5. Pieejams: <http://www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=005&CM=8&DF=09/10/2013&CL=ENG> [aplūkots 2013. gada 9. oktobrī].

vispārējās. Tās drīkst attiekties tikai uz konkrētu noteikumu, precīzi norādot atrunas darbības jomu ar visiem ierobežojumiem, nepārkāpjot līguma mērķi un būtību.⁵¹³

Attiecībā uz Vispārējo konvenciju var teikt, ka nekādu ierobežojumu valstu atrunu izteikšanai nav, ciktāl tas neskar vispārējās cilvēktiesības un citas starptautiskajos dokumentos noteiktās tiesības, kā to nosaka Vispārējās konvencijas 19. pants. Tas nozīmē, ka atrunu izteikšana attiecībā uz tādu Vispārējās konvencijas pantu, kurā noteiktās tiesības ir ietvertas arī citā starptautiskā cilvēktiesību dokumentā, nav iespējama. Savukārt, ja tiesības, par kuru piemērošanu pieņemta atruna, nav citos starptautiskos dokumentos, tad šāda atruna ir spēkā esoša.

Gadījumos, kad līguma izpildes uzraudzības institūcijai ir dotas tādas pilnvaras, tā var lemt, vai dalībvalsts paustā atruna ir juridiski saistoša institūcijas lēmumu pieņemšanā, piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesa var noteikt, vai atruna ir spēkā vai nav. Citām līguma ievērošanu uzraugošām institūcijām, piemēram, ANO konvenciju komitejām, ir mazākas izlemšanas tiesības. Tās var paust tikai savu viedokli, bet tas neietekmē izteikto atrunu juridisko spēku.⁵¹⁴ Vispārējās konvencijas izpildi uzraugošās institūcijas Ministru komitejas un to atbalstošās Konsultatīvās komitejas paustie viedokļi neietekmē valstu atrunu juridisko spēku, jo tām nav piešķirtas pilnvaras atrunu atbilstības vērtēšanai.

Ratificējot **Vispārējo konvenciju par nacionālo minoritāšu aizsardzību**, daļa valstu ir pieņēmušas **deklarācijas, kurās tās ir definējušas jēdzienu „nacionālās minoritātes”**. Tā kā Vispārējā konvencija šādu definīciju nesatur, un starptautiski atzīta nacionālo minoritāšu definīcija nepastāv, tad valstis izmantoja iespēju noteikt, ko tās uzskata par nacionālām minoritātēm savā teritorijā. Rezultātā šīs konvencijas tiesību **subjekts katrā valstī ir atšķirīgs**. Šī iemesla dēļ rodas jautājums, vai atsevišķos gadījumos nav pārkāpta Vīnes konvencijas par starptautisko līgumu tiesībām prasība attiecībā uz atrunām vai deklarācijām, kas nedrīkst būt pretrunā ar Vispārējās konvencijas mērķiem un uzdevumiem, proti, vai deklarācijas ir spēkā, ja satur pilsonības, ilgstošas saiknes ar valsti un citus kritērijus, konkrētu etnisko grupu uzskaitījumu vai pat nacionālo minoritāšu esamības noliegumu.⁵¹⁵

Lai atbildētu uz šiem jautājumiem, Dž. Abr. Frovains (*Jochen Abr. Frowein*) un R. Banks (*Roland Bank*) uzskata, ka vajadzētu pārbaudīt valstu deklarāciju atbilstību Vīnes konvencijai par starptautisko līgumu tiesībām. Lielākā daļa no valstu deklarācijām ir tā dēvētās **skaidrojošās deklarācijas**, tomēr daļu var klasificēt kā **atrunas pēc savas būtības**, kuras, iespējams, faktiski

---

⁵¹³ Human Rights Committee, General Comment 24 (52), General comment on issues relating to reservations made upon ratification or accession to the Covenant or the Optional Protocols thereto, or in relation to declarations under article 41 of the Covenant, U.N. Doc. CCPR/C/21/Rev.1/Add.6 (1994), Art. 6. Pieejams: <http://www1.umn.edu/humanrts/gencomm/hrcom24.htm> [aplūots 2014. gada 29. septembrī].

⁵¹⁴ Human rights monitoring, A Field Mission Manual, ed. A. F. Jacobsen. Leiden: Martinus Nijhoff, 2008, p. 46.

⁵¹⁵ Amor M., Estébanez M. and Gál K. Implementing the Framework Convention for the Protection of National Minorities. Flensburg: European Centre for Minority Issues (ECMI), 1998, p. 21.

izslēdz Vispārējās konvencijā noteikto tiesību piemērošanu, kuras izriet no citiem starptautiskajiem tiesību aktiem.⁵¹⁶

Skaidrojošā deklarācija nemaina līgumsaistības, bet tikai precizē vai izskaidro līguma vai dažu tā noteikumu izpratni vai apjomu. Līgumu ratificējusi valsts skaidrojošā deklarācijā piešķir atrunātajam līguma noteikumam noteiktu izpratni vai apjomu un vajadzības gadījumā šīs atrunas saturs ir uzskatāms par elementu, kas jāņem vērā, interpretējot līgumu. **Skaidrojošo deklarāciju neviens nevar pasludināt par nepieņemamu**. Citādi ir, ja pēc formas skaidrojošā deklarācija, tomēr faktiski ir atruna. Šādus gadījumus var vērtēt un pret tiem celt iebildumus līgumu uzraugošā institūcija.⁵¹⁷

Tā, piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesa lietā *Gorzelijs un citi pret Poliju* (*Gorzelik and Others v. Poland*) atteikumu reģistrēt silēziešu apvienību kā Silēzijas nacionālās minoritātes organizāciju neatzina par tiesību pārkāpumu. No lietas materiāliem netieši izriet, ka, neskatoties uz nacionālo minoritāšu kritēriju esamību, nevar valstij uzspiest kādu grupu atzīt par nacionālo minoritāti, uzsverot to, ka valsts bija gatava reģistrēt apvienību, ja vien silēzieši nebūtu pieprasījuši nacionālās minoritātes statusu, bet gan reģistrētu silēziešu apvienību kā etniskās minoritātes organizāciju.⁵¹⁸

Par atrunu un deklarāciju, ko valstis ir izteikušas attiecībā uz Vispārējo konvenciju, atbilstības noteikšanu K. Henrarda savā pētījumā norāda, ka konvencijas izpildi uzraugošām institūcijām komitejai izvērtējuma veikšana ir apgrūtināta gan valstu atšķirīgo vēsturisko situāciju dēļ, gan arī tāpēc, ka starptautiskajās tiesībās nacionālās minoritātes termina definīcija nav sniegta nevienā starptautiskā dokumentā. Turklāt arī saistībā ar SPPPT 27. pantu, argumentācija par jebkādu nacionālo minoritāšu kritēriju izvēršanās noliegšanu un nekādu nacionālo minoritāšu tiesību ierobežojumu nepieļaušanu parasti ir pretrunīga,⁵¹⁹ tādēļ nevar *apriori* pieņemt, ka abos šajos starptautiskajos līgumos subjekti ir identiski, lai gan izmantota līdzīga terminoloģija.

2.4.2. Pieļaujamie tiesību ierobežojumi

Starptautisko cilvēktiesību normu raksturīga iezīme ir tāda, ka, izņemot noteiktu skaitu absolūto tiesību, pārējo tiesību un brīvību piemērošanā pieļaujama elastība. Tas dod iespēju valstīm īstenot šīs tiesības un brīvības, tajā pašā laikā sasniedzot svarīgus demokrātijas mērķus, lai

⁵¹⁶ Frowein J. A. and Bank R. The Effect of Member States' Declarations Defining "National Minorities" upon Signature or Ratification of the Council of Europe's Framework Convention, Max-Planck-Institut für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht, 1999, p. 674. Pieejams: <http://www.zaoerv.de> [aplūots 2014. gada 29. septembrī].

⁵¹⁷ Guide to Practice on Reservations to Treaties, United Nations, Adopted by the International Law Commission at its sixty-third session, in 2011, and submitted to the General Assembly as a part of the Commission's report covering the work of that session (A/66/10, para. 75), p. 21.

⁵¹⁸ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: 44158/98 *Gorzelik and Others v. Poland*, 2004. gada 17. februāris.

⁵¹⁹ Henrard K. Devising an Adequate System of Minority Protection: Individual Human Rights, Minority Rights and the Right to Self-Determination. The Hague/Boston/London: Martinus Nijhoff Publishers, 2000, p. 177.

aizsargātu sabiedrības intereses un saglabātu līdzsvaru starp konfliktējošām tiesībām.⁵²⁰

Demokrātiskā, tiesiskā, liberālā valsts un sabiedrības iekārtā cilvēktiesības jāveido tā, lai ar vismazākajiem ierobežojumiem saglabātu pēc iespējas lielāku indivīda brīvību, tomēr vienlaikus arī novēršot indivīda cilvēktiesību sadursmes ar sabiedrības kopējām interesēm un citu indivīdu cilvēktiesībām. Ierobežojumi būs tiesiski, ja tie nepārkāps noteikto pilnvaru robežas, citādi valsts noteiktais ierobežojums tiks uzskatīts par cilvēktiesību aizskārumu.⁵²¹ Cilvēktiesības var ierobežot, pamatojoties uz **ierobežošanas klauzulu**, ja ierobežojums noteikts likumā, lai aizsargātu sabiedrisko drošību, kārtību, veselību, tikumību vai būtiskas citu cilvēku tiesības.⁵²²

Cilvēktiesību un brīvību ierobežojuma nosacījums ir ietverts ANO **Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas** 29. panta otrajā daļā, kas nosaka, ka, īstenojot savas tiesības un brīvības, katram cilvēkam ir jāpakļaujas tikai likumā noteiktiem ierobežojumiem, kuru nolūks ir vienīgi **citū cilvēku tiesību un brīvību pienācīgas atzišanas un cieņas nodrošinājums un morāles, sabiedriskās kārtības un vispārējās labklājības taisnīgu prasību apmierināšana demokrātiskā sabiedrībā**. Starptautiskais pakts par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām sniedz daudz vispārīgāku ierobežojumu nosacījumus. No **Starptautiskā pakta par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām** 4. panta izriet, ka tiesību izmantošanā, ko valsts nodrošina saskaņā ar šo paktu, valsts var noteikt **vienīgi likumā paredzētos šo tiesību ierobežojumus** un tikai tiktāl, ciktāl tas **atbilst minēto tiesību raksturam**, un vienīgi, **lai sekmētu vispārēju labklājību demokrātiskā sabiedrībā**. Savukārt **Starptautiskajā paktā par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām** tiesību ierobežošanas nosacījums ir minēts attiecībā uz konkrētām tiesībām, kas noteiktas pakta 12., 13., 14., 18., 19., 21. un 22. pantā. Minētās tiesības nedrīkst nekādi ierobežot, izņemot tos ierobežojumus, kas paredzēti likumā un ir nepieciešami **valsts vai sabiedriskās drošības un sabiedriskās kārtības interesēs, kā arī iedzīvotāju veselības vai tikumības vai citu cilvēku tiesību un brīvību aizsardzībai**. Turklāt šiem ierobežojumiem ir jābūt savienojamiem ar citām šajā paktā atzītajām tiesībām.⁵²³ Attiecībā uz SPPPT 27. pantu ierobežošanas nosacījumi nav minēti.

Nosakot ierobežojumus tiesībām, kas paredzētas SPPPT, valstīm ir jāvadās pēc **Sirakūzas noteikumiem par Starptautiskajā paktā par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām iekļauto normu ierobežošanu un atkāpšanos no tām**. Sirakūzas noteikumi nodrošina vienotu ierobežojošo

⁵²⁰ Conte A. Human Rights in the Prevention and Punishment of Terrorism: Commonwealth Approaches: The United Kingdom, Canada, Australia and New Zealand. Berlin, Heidelberg Springer Science & Business Media, 2010, p. 283.

⁵²¹ Levits E. Cilvēktiesību piemērošanas pamatjautājumi Latvijā. Grām.: Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā, I. Ziemeles red. Rīga: SIA „Izglītības solī”, 2000, 278. lpp.

⁵²² Lehmann J. M. Limits to Counter-Terrorism: Comparing Derogation from the International Covenant on Civil and Political Rights and the European Convention on Human Rights, Essex Human Rights Review Volume 8 Number 1, October 2011, pp. 112.-113. Pieejams: <http://projects.essex.ac.uk/ehrr/vol8no1.html> [aplūkots 2014. gada 31. martā].

⁵²³ Xiong P. An International Law Perspective on the Protection of Human Rights in the TRIPS Agreement: An Interpretation of the TRIPS Agreement in Relation to the Right to Health. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2012, pp. 82., 83.

normu interpretāciju un piemērošanu atbilstoši pakta objektam un mērķim.⁵²⁴ Saskaņā ar Sirakūzas noteikumiem cilvēktiesību ierobežojums ir pieļaujams vienīgi tad, ja, pirmkārt, tas ir **noteikts ar likumu**. Otrkārt, ierobežojums ir domāts **legitīma mērķa sasniegšanai**. Par legītimu mērķi var būt: a) citu cilvēku tiesību aizsardzība; b) demokrātiskās valsts iekārtas aizsardzība; c) sabiedrības drošība; d) sabiedrības labklājība; e) sabiedrības tikumība. Treškārt, ierobežojums ir **nepieciešams demokrātiskā sabiedrībā**, respektīvi, jāpastāv sociāli neatliekamai vajadzībai, un tam ir jābūt samērīgam. Ierobežojums ir samērīgs tad, ja tas ir: 1) piemērots, lai sasniegtu legītimo mērķi; 2) nepieciešams, lai šo mērķi sasniegtu, t.i., to nevar sasniegt ar alternatīviem, indivīdu mazāk ierobežojošiem līdzekļiem; 3) atbilstīgs, t.i., ja labums, ko iegūst sabiedrība ar cilvēktiesību ierobežojumu, ir lielāks kā atsevišķu personu interesēm nodarītais kaitējums.⁵²⁵

Ierobežojumu klauzulas mērķis ir atstāt valsts ziņā zināmu vietu brīvai rīcībai, lai **līdzsvarotu individuālās cilvēktiesības ar likumīgām sabiedrības interesēm**, tādējādi radot zināmu telpu cilvēktiesību īstenošanas pielāgošanai vietējiem apstākļiem konkrētā laikā. Ierobežojumam ir jābūt samērīgam ar mērķi, ko ar šo ierobežojumu cenšas sasniegt. Turklāt noteiktajiem ierobežojumiem ir jābūt absolūti nepieciešamiem, ņemot vērā konkrētās situācijas prasības. Kritēriji, kas būtu jāievēro visos cilvēktiesību ierobežojumu piemērošanas gadījumos, ir aprakstīti diezgan plaši. Tomēr saistošo interpretāciju šādām situācijām var sniegt tikai kompetentas iestādes, norādot, kā ierobežojumu noteikšana ir pielietojama praksē. Kompetentās iestādes galvenokārt ir Eiropas Cilvēktiesību tiesa un ANO līgumu uzraudzības institūcijas.⁵²⁶

Nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzības jautājumos ir svarīgi ievērot, ka attiecībā uz **diskriminācijas aizliegumu nav pieļaujamas atkāpes**. Citām Vispārējā konvencijā iekļautām speciālām tiesībām ir iespējams noteikt atkāpes vai ierobežojumus. Ja attiecīgās minoritātes tiesības ir iekļautas kādā citā starptautiskā līgumā, jo īpaši Eiropas Cilvēktiesību konvencijā, tad var izmantot tikai tādas atkāpes un ierobežojumus, ko paredz šie līgumi. Ja starptautiskajā līgumā iekļautām normām nav analoga citā starptautiskajā līgumā, tad atrunas, ierobežojumi un atkāpes ir nosakāmas saskaņā ar Vīnes konvencijas par starptautiskajām līguma tiesībām 19. pantu. Tomēr arī šajos gadījumos ir jāņem vērā, ka ierobežojumu un atkāpju piemērošanai ir jābūt pamatotai un paredzētai likumā, kā arī samērīgai un nepieciešamai demokrātiskā sabiedrībā.⁵²⁷

Vispārējās konvencijas 5. panta pirmā daļa nosaka, ka valstis veic atbilstošus pasākumus, radot labvēlīgus apstākļus, lai ļautu personām, kuras pieder pie minoritātēm, ļautu saglabāt un

⁵²⁴ United Nations, Economic and Social Council, U.N. Sub-Commission on Prevention of Discrimination and Protection of Minorities, Siracusa Principles on the Limitation and Derogation of Provisions in the International Covenant on Civil and Political Rights, Annex, UN Doc E/CN.4/1985/4 (1985), at § 39. Pieejams: <http://www1.umn.edu/humanrts/instreet/siracusaprinciples.html> [aplūkots 2014. gada 3. augustā].

⁵²⁵ Levits E. Cilvēktiesību piemērošanas pamatjautājumi Latvijā. Grām.: Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā, I. Ziemeles red. Rīga: SIA „Izglītības solī”, 2000, 282-287. lpp.

⁵²⁶ Human rights monitoring, A Field Mission Manual, ed. A. F. Jacobsen. Leiden: Martinus Nijhoff, 2008, p. 46.

⁵²⁷ Ibid., p. 501.

attīstīt to kultūru, saglabātu to identitātes būtiskos elementus, tas ir, izteikt savas īpašības un attīstīt savu kultūru, valodu, reliģiju un tradīcijas, savukārt Vispārējās konvencijas 20. pants norāda uz **valsts tiesību aktu ievērošanu** un 21. pants aizliedz **rīcību pretēji starptautiskiem principiem**.⁵²⁸ Šajā pantā ir minēti divi jauni pamati ierobežojumu noteikšanai, izvirzot nacionālos likumus un starptautiskos standartus augstākā pozīcijā nekā nacionālo minoritāšu tiesības, norādot uz šo tiesību robežām.⁵²⁹

F. de Vareness, analizējot ANO Cilvēktiesību komitejas viedokļus par SPPPT 27. panta ierobežojumu likumību lietās Lovleisa pret Kanādu un Kitoks pret Zviedriju, secina, ka atsevišķas nacionālai minoritātei piederošas personas tiesību ierobežojums reizēm var būt pamatots, ja tas ir saprātīgs, objektīvi pamatojams un nepieciešams nacionālās minoritātes kopienas turpmākai dzīvotspējai un labklājībai. Tas nozīmēt, ka **tiesības var būt liegtas, pat ja tās garantētas** saskaņā ar SPPPT 27. pantu. Tātad valsts var iejaukties un ierobežot nacionālai minoritātei piederošas personas tiesības praktizēt savu reliģiju, izmantot savu valodu vai baudīt savu kultūru, jo šīs tiesības nav absolūtas.⁵³⁰

Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību 19. pants nosaka, ka valstis apņemas cienīt un īstenot konvencijā noteiktos principus, nepieciešamības gadījumā izdarot tikai tādus **ierobežojumus, iegrožojumus vai atkāpes, kuras nosaka starptautiskie dokumenti**, īpaši Eiropas Cilvēktiesību konvencija, ciktāl tā attiecas uz tiesībām un brīvībām, kas izriet no Vispārējās konvencijas principiem. Šis pants pieļauj ierobežojumu, iegrožojumu un atkāpju iespējamību gadījumos, kad pasākumiem, kas ietverti Vispārējā konvencijā, ir ekvivalents citos starptautiskos dokumentos, tostarp Eiropas Cilvēktiesību konvencijā.⁵³¹

Tā nacionālo minoritāšu tiesību daļa, kas vērsta uz kultūras saglabāšanu, respektīvi, daļa no nacionālo minoritāšu speciālajām tiesībām, pēc savas būtības ir otrās paaudzes cilvēktiesību. Saskaņā ar **Starptautiskā pakta par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām** 2. panta pirmo daļu ekonomisko, sociālo un kultūras tiesību īstenošanā valstu rīcība ir atkarīga no to **resursu iespējām**.⁵³² Atbilstoši **Limburgas principu Starptautiskā pakta par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām** ieviešanai 6. punktam ekonomisko, sociālo un kultūras tiesību attīstība var būt īstenota dažādos politiskos un ekonomiskos apstākļos. Šo **tiesību realizācijas**

⁵²⁸ Framework Convention for the Protection of National Minorities, Explanatory Report. Pieejams: <http://www.conventions.coe.int/Treaty/en/Reports/Html/157.htm> [aplūkots 2013. gada 9. oktobrī].

⁵²⁹ Hashemi K. The Right of Minorities to Identity and the Challenge of Non-discrimination: A Study on the Effects of Traditional Muslims' Dhimmah on Current State Practices, International Journal on Minority and Group Rights 13: 2006, Koninklijke Brill NV, p. 13.

⁵³⁰ De Varennes F. Language, Minorities and Human Rights. The Hague: Martinus Nijhoff Publishers, 1996, pp. 167-168.

⁵³¹ Framework Convention for the Protection of National Minorities, Explanatory Report. Pieejams: <http://www.conventions.coe.int/Treaty/en/Reports/Html/157.htm> [aplūkots 2013. gada 9. oktobrī].

⁵³² International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, 993 UNTS 3. Pieejams: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CESCR.aspx> [aplūkots 2014. gada 17. martā].

pakāpe nav identiska, tā vienmēr ir pakārtota valsts apstākļiem, bet valsts to nevar izmantot ļaunprātīgi, lai izvairītos no saistību izpildes.⁵³³

2.4.3. Atkāpšanās no tiesību ievērošanas

Ārkārtas situācijās valstis, atkāpjoties no atsevišķām cilvēktiesību līgumu saistībām, var atbrīvot sevi no to izpildes. Nosacījumi un ierobežojumi, lai izņēmuma gadījumos īstenotu tiesiski pamatotu atkāpšanos no tiesību ievērošanas, ir ietverti starptautisko līgumu tekstos. **Atkāpšanās ir pieļaujama ārkārtas situācijās, kad ir apdraudēta nācijas pastāvēšana**, piemēram, karš. Lai atkāpe būtu leģitīma, jākonstatē, ka attiecīgā situācija ir nepieciešama. Turklāt jāievēro īpašās procedūras, ar kurām valdība paziņo attiecīgai starptautiskajai institūcijai, kuras kompetencē ir izvērtēt atkāpes, tiesiskos iemeslus.⁵³⁴

Saskaņā ar **Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām** 4. panta pirmo daļu, ja ir apdraudēta nācijas pastāvēšana un valstī ir oficiāli pasludināts ārkārtas stāvoklis, šī pakta dalībvalstis var atkāpties no savām SPPPT paredzētajām saistībām vienīgi tik, cik to prasa stāvokļa nopietnums, ar nosacījumu, ka šāda atkāpšanās nav pretrunā ar citām šo valstu saistībām starptautisko tiesību jomā un **neizraisa uz rasi, ādas krāsu, dzimumu, valodu, reliģiju vai sociālo izcelšanos dibinātu diskrimināciju**.⁵³⁵

Atbilstoši **Sirakūzas noteikumiem, kuros ir skaidroti Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām** paredzētie atkāpšanās no tiesībām vispārējie standarti, uzsvērts, ka atkāpšanos no tiesību ievērošanas, atsaucoties uz draudiem nācijai, „neveic juridiskā vakuuma”, atkāpšanās no tiesībām sabiedrības apdraudējuma gadījumos **jāveic labā ticībā**, pamatojoties uz **objektīvu situācijas novērtējumu**, atbilstoši likumam un **izpildot noteikto atkāpšanās paziņošanas procedūru**. Sirakūzas noteikumu 39. punktā ir noteikts, ka dalībvalsts var veikt pasākumus, atkāpjoties no saviem pienākumiem saskaņā ar SPPPT 4. pantu tikai tad, kad ir iestājusies ārkārtas situācija un apdraudējums ir aktuāls vai pastāv šādas situācijas iestāšanās draudi, kas bīstami nācijas pastāvēšanai. **Draudi nācijas pastāvēšanai** ir tad, ja var konstatēt, ka tie attiecas uz **visiem iedzīvotājiem un skar daļēji vai pilnīgi visu valsts teritoriju**; ja tiek apdraudēta **iedzīvotāju fiziskā integritāte, valsts politiskā neatkarība vai teritoriālā integritāte**; ja tiek apdraudēta SPPPT atzīto tiesību **uzraugošo institūciju pastāvēšana vai to pamatfunkcijas**.⁵³⁶

⁵³³ Limburg Principles on the Implementation of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, U.N. Commission on Human Rights, U.N. ESCOR, 43d Sess., U.N. Doc. E/CN.4/1987/17.

⁵³⁴ Human rights monitoring, A Field Mission Manual, ed. A. F. Jacobsen. Leiden: Martinus Nijhoff, 2008, p. 47.

⁵³⁵ International Covenant on Civil and Political Rights, 999 UNTS 171. Pieejams:

<http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CCPR.aspx> [aplūkots 2013. gada 3. oktobrī].

⁵³⁶ United Nations, Economic and Social Council, U.N. Sub-Commission on Prevention of Discrimination and Protection of Minorities, Siracusa Principles on the Limitation and Derogation of Provisions in the International Covenant on Civil and Political Rights, Annex, UN Doc E/CN.4/1985/4 (1985), at § 39. Pieejams:

<http://www1.umn.edu/humanrts/instree/siracusaprinciples.html> [aplūkots 2014. gada 6. augustā].

Saskaņā ar Eiropas **Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas** 15. panta pirmo daļu kara vai kāda cita ārkārtas stāvokļa gadījumā, kas apdraud nācijas dzīvi, valsts var veikt pasākumus, atkāpjoties no saistībām, ko tā ir uzņēmusies Eiropas Cilvēktiesību konvencijas ietvaros, tādā apjomā, ko **neizbēgami prasa situācijas izņēmuma raksturs**, bet šie pasākumi **nedrīkst būt pretrunā ar citām valsts saistībām**, ko nosaka starptautiskās tiesības.⁵³⁷

Gadījumos, kad valsts atkāpjas no tiesību ievērošanas, tai **ir jāinformē** par šādas atkāpšanās uzsākšanu un par pasākumiem, ko tā veiks saistībā ar atkāpšanos, kā arī par pasākumu iemesliem. Valstij jāsaazinās ar attiecīgām institūcijām, norādot atkāpes apjomu un ilgumu. **Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām** 4. panta otrā daļa nosaka, ka valstij, kas izmanto atkāpšanās tiesības, ar ANO ģenerāļsekretāra starpniecību nekavējoties jāinformē citas SPPPT dalībvalstis **par noteikumiem, no kuriem tā atkāpusies, kā arī par šādas rīcības iemesliem**. Tāpat jāpaziņo arī datums, kad šī valsts izbeigs atkāpšanos.⁵³⁸ Saskaņā ar Eiropas **Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas** 15. panta trešo daļu valstij, kas īsteno atkāpšanos no tiesību ievērošanas, ir **pienākums sniegt pilnu informāciju** Eiropas Padomes ģenerāļsekretāram **par veiktajiem pasākumiem un to iemesliem**. Turklāt valstij jāinformē Eiropas Padomes ģenerāļsekretārs par šo pasākumu izbeigšanu un atgriešanos pie Eiropas Cilvēktiesību konvencijas nosacījumu ievērošanas.⁵³⁹

Atsevišķas cilvēktiesību normas var uzskatīt par imperatīvām vai *jus cogens*, proti, tās ir normas, kurām atkāpes piemērošana nav pieļaujama nekādos apstākļos.⁵⁴⁰ **Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām** 4. panta otrā daļa nosaka, ka nevar īstenot nekādu atkāpšanos no šī pakta 6., 7., 8. (1. un 2. punkts), 11., 15., 16. un 18. panta noteikumiem. Šajos pantos ietvertas tiesības uz dzīvību un brīvību, spīdzināšanas aizliegumu, verdzības aizliegumu, nevainīguma prezumpcijas princips, tiesības tikt atzītam par personu likuma priekšā, tiesības uz domas, apziņas un **relīģijas brīvību**. SPPPT 4. panta pirmā daļa nosaka **aizliegumu atkāpties no diskriminācijas aizlieguma principa, pamatojoties vienīgi uz rases, ādas krāsas, dzimuma, valodas, reliģijas vai sociālās izcelsmes atšķirībām**.⁵⁴¹ Tā kā aizliegtie kritēriji – rase, ādas krāsa, valoda un reliģija ir būtiskākie nacionālās minoritātes raksturojošie kritēriji, tad šis aizliegums atkāpties no diskriminācijas aizlieguma pasargā arī nacionālās minoritātes.

⁵³⁷ Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, 4 November 1950, ETS 5. Pieejams: <http://www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=005&CM=8&DF=09/10/2013&CL=ENG> [aplūkots 2013. gada 9. oktobrī].

⁵³⁸ International Covenant on Civil and Political Rights, 999 UNTS 171. Pieejams: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CCPR.aspx> [aplūkots 2013. gada 3. oktobrī].

⁵³⁹ Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, 4 November 1950, ETS 5. Pieejams: <http://www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=005&CM=8&DF=09/10/2013&CL=ENG> [aplūkots 2013. gada 9. oktobrī].

⁵⁴⁰ Human rights monitoring, A Field Mission Manual, ed. A. F. Jacobsen. Leiden: Martinus Nijhoff, 2008, p. 48.

⁵⁴¹ International Covenant on Civil and Political Rights, 999 UNTS 171. Pieejams: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CCPR.aspx> [aplūkots 2013. gada 3. oktobrī].

Eiropas **Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas** 15. panta otrā daļa nosaka, ka nedrīkst pieļaut atkāpes no šīs konvencijas 2. pantā noteiktām tiesībām uz dzīvību, izņemot nāves gadījumus likumīgas karadarbības dēļ, 3. pantā noteiktā spīdzināšanas aizlieguma, 4. pantā noteiktā verdzības aizlieguma un 7. pantā noteiktā aizlieguma sodīt bez taisnīgas tiesas,⁵⁴² no kā izriet, ka uz pārējām tiesībām atkāpšanās aizliegums neattiecas.

Atkāpšanās no nacionālo minoritāšu tiesību ievērošanas ir noteikta arī **Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību** 19. pantā, norādot, ka valstis apņemas cienīt un īstenot konvencijā noteiktos principus, veicot, ja nepieciešams, tikai tādus ierobežojumus, iegrožojumus un atkāpes, kuras nosaka starptautiskie juridiskie dokumenti, īpaši Eiropas Cilvēktiesību konvencija, ciktāl tā attiecas uz tiesībām un brīvībām, kas izriet no Vispārējā konvencijā minētiem principiem. Paskaidrojošā ziņojumā teikts, ka gadījumos, kad Vispārējā konvencija noteiktiem pasākumiem nav ekvivalenta citos starptautiskos juridiskos dokumentos, tad vienīgie pieļautie ierobežojumi, iegrožojumi un atkāpes ir tie atbilstošie nosacījumi, kas iekļauti citos juridiskos dokumentos (tādos kā Eiropas Cilvēktiesību konvencija) attiecībā uz dažādiem pasākumiem.⁵⁴³ Tātad kā atskaites punkts nacionālo minoritāšu tiesībās ir vispārējie starptautiskie cilvēktiesību dokumenti un tajos noteiktās cilvēktiesību robežas arī vērtējot nacionālo minoritāšu speciālo tiesību realizāciju, kas tādējādi nav pasargātas no valstu individuālas pieejas to nodrošināšanā.

2.4.4. Lojalitātes klauzula

Lojalitātes prasība izriet no demokrātiskas sabiedrības pastāvēšanas nosacījumiem un no prasības ievērot starptautiskos principus. ANO Vispārējās cilvēktiesību deklarācija 29. pants nosaka, ka **jebkuram cilvēkam ir pienākumi pret sabiedrību**, kurā tikai ir iespējama brīva un pilnīga viņa personības attīstība. Savu tiesību un brīvību izmantošanā visus var pakļaut likumā noteiktiem ierobežojumiem, kuru mērķis ir nodrošināt cieņu un citu cilvēku tiesību un brīvību atzīšanu un kas atbilst morāles, sabiedriskās kārtības un vispārējās demokrātiskas sabiedrības labklājības prasībām. Šīs tiesības un brīvības nekādā gadījumā nedrīkst izmantot pretēji ANO mērķiem un principiem.⁵⁴⁴

ANO mērķi un principi ir noteikti Statūtu 1. un 2. pantā. **ANO Statūtu** 1. pantā noteikto mērķu sasniegšanai ANO un dalībvalstis rīkojas saskaņā ar Statūtu 2. pantā noteiktiem principiem, starp tiem 2. panta 1. daļā noteiktais **valstu suverēnās līdztiesības princips** un 2. panta 4. daļā

⁵⁴² Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, 4 November 1950, ETS 5. Pieejams: <http://www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=005&CM=8&DF=09/10/2013&CL=ENG> [aplūkots 2013. gada 9. oktobrī].

⁵⁴³ Framework Convention for the Protection of National Minorities, Explanatory Report. Art. 88. Pieejams: <http://www.conventions.coe.int/Treaty/en/Reports/Html/157.htm> [aplūkots 2013. gada 9. oktobrī].

⁵⁴⁴ Finniss J. Natural Law and Natural Rights. Oxford: Oxford University Press, 2011, p. 212.

noteiktie **valsts teritoriālās neaizskaramības princips** un **valsts politiskās neatkarības princips**.⁵⁴⁵ **Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību** 21. pantā ir iekļauts nacionālo minoritāšu tiesību īstenošanu ierobežojošs nosacījums: nekas Vispārējā konvencijā nepieļauj tādu interpretāciju, kas dotu tiesības piedalīties jebkādā darbībā vai veikt darbību, kas ir **pretrunā ar starptautisko līgumu pamatprincipiem**, it īpaši ar **valstu suverēnās līdztiesības, teritoriālās integritātes un politiskas neatkarības principiem**.⁵⁴⁶ Tādējādi Vispārējā konvencijā ir uzsvērti valstu pastāvēšanai nozīmīgie ANO principi, kas garantē valsts suverēno līdztiesību, teritoriālo integritāti un politisko neatkarību, kā arī nepieļauj tādu no Vispārējās konvencijas izrietošo tiesību un brīvību interpretāciju, kas apdraudētu šīs garantijas. Nacionālo minoritāšu tiesības nevar būt pārākas par tām. Līdzīgi **Eiropas reģionālo vai minoritāšu valodu hartas** 5. pantā tiek uzsvērti **valsts suverēnātes un teritoriālās integritātes principi**, aizliedzot iesaistīties darbībā vai veikt darbības, kas būtu pretrunā ar šiem principiem.⁵⁴⁷

Pieņemot Vispārējo konvenciju, ir īstenots mēģinājums **saskaņot nacionālo minoritāšu aizsardzību ar valsts interesēm attiecībā uz valsts pastāvēšanu**. Uz to norāda gan Vispārējās konvencijas 21. pants par **valstu suverēnās līdztiesības, teritoriālās integritātes un politiskās neatkarības principu** ievērošanu, gan 20. pants ar prasību nacionālām minoritātēm **ievērot nacionālos likumus**, gan arī 14. panta trešā daļa ar prasību **nekaitēt oficiālās valsts valodas apguvei**. Kopumā šīs prasības attiecībā uz nacionālām minoritātēm ir uztveramas kā **lojalitātes klauzula** Vispārējā konvencijā noteikto tiesību pielietošanā.⁵⁴⁸

2.4.5. Pārējo personu un vairākuma tiesības

Saskaņā ar **Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību** 20. pantu, baudot jebkuras no konvencijas izrietošās tiesības un brīvības, jebkurai personai, kas pieder pie nacionālās minoritātes, **jāievēro nacionālie normatīvie akti un citu personu tiesības**, īpaši tādu personu tiesības, kuras pieder pie **vairākuma vai citas nacionālās minoritātes**. Paskaidrojošā raksta 89. punktā, skaidrojot Vispārējās konvencijas 20. panta nosacījumus, norādīts, ka pie nacionālajām minoritātēm piederošām personām jāievēro citu personu tiesības, jo ir gadījumi, kad personas, kuras pieder pie nacionālām minoritātēm, ir minoritāte nacionālā mērogā, bet veido vairākumu kādā teritorijā valsts robežās. Paskaidrojošā raksta komentāri šo pantu interpretē ļoti

⁵⁴⁵ Charter of the United Nations, (1945). 1 UNTS XVI, 59 Stat. 1031, T.S. 993, 3 Bevans 1153. Pieejams: <http://www.un.org/en/documents/charter/index.shtml> [aplūkots 2013. gada 2. oktobrī].

⁵⁴⁶ Framework Convention for the Protection of National Minorities, Explanatory Report. Pieejams: <http://www.conventions.coe.int/Treaty/en/Reports/Html/157.htm> [aplūkots 2013. gada 9. oktobrī].

⁵⁴⁷ European Charter for Regional or Minority Languages, 4 November 1992, ETS 148. Pieejams: <http://conventions.coe.int/treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=148&CM=1&CL=ENG> [aplūkots 2013. gada 9. oktobrī].

⁵⁴⁸ Bessone M. and de Latour S. G. Political, Not Ethno-Cultural. In: A Normative Assessment of Roma Identity in Europe. In: How Groups Matter: Challenges of Toleration in Pluralistic Societies, ed. G. Calder, M. Bessone, F. Zuolo. Routledge, 2014, p. 167.

sašaurināti, kaut gan pienākums ievērot vairākuma un citu minoritāšu tiesības ir **beznosacījuma**, tātad plaši traktējams un pielietojams.⁵⁴⁹

Līdzīgi **Lundas Rekomendācijās par nacionālo minoritāšu efektīvu līdzdalību sabiedriskajā dzīvē** ir norādīta atsauce uz **Kopenhāgenas dokumenta** 33. punktu, kurā teikts, ka jebkuriem pasākumiem, kurus veic, lai aizsargātu pie nacionālām minoritātēm piederošu personu identitāti, jābūt **saskaņā ar līdztiesības un nediskriminācijas principiem attiecībā uz pārējiem valsts pilsoņiem**. Kopenhāgenas dokumenta 38. punktā norādīts, ka valstis, īstenojot centienus aizsargāt un veicināt nacionālo minoritāšu tiesības, apņemas pilnībā ievērot savas saistības, kuras paredz cilvēktiesību konvencijas un citi attiecīgi starptautiskie dokumenti. No tā izriet, ka īpaša uzmanība ir jāpievērš **mazākumam minoritātes ietvaros**, jo īpaši teritoriālā kontekstā. Tas ietver sevī, piemēram, cieņu pret sievietu cilvēktiesībām, tostarp diskriminācijas aizliegumu attiecībā uz dalību politiskajā un sabiedriskajā dzīvē.⁵⁵⁰ Šāda nostāja sasaucas ar **Deklarācijas par minoritātēm** 8. panta otro daļu, kur noteikts, ka nacionālo minoritāšu tiesību īstenošanai **nevajadzētu ietekmēt citu personu vispārējās cilvēktiesības un pamatbrīvības**.⁵⁵¹ Līdztiesību sabiedrības dzīvē, vienlīdzīgas iespējas un vienlīdzīgu attieksmi pret visiem var panākt, īstenojot integrācijas politiku, kura veicinātu daudzveidību un radītu apstākļus, lai ikviens justos un darbotos kā pilnvērtīgs sabiedrības loceklis. Piederība kopējai sabiedrībai nozīmē to, ka pastāv attiecīgi cilvēktiesības nodrošinoši apstākļi visām personām neatkarīgi no to identitātes, ka ne tikai tiek ievēroti normatīvie akti un citu personu tiesības, bet arī novērsta norobežošanās, vienlaikus nodrošinot savu prasību īstenošanu, izmantojot demokrātiskās sabiedrības likumīgo instrumentu sniegtās iespējas.⁵⁵²

2.5. Secinājumi

Cilvēktiesību galvenais mērķis ir individuāla personības pilnīga un brīva attīstība vienlīdzības apstākļos. Nacionālās minoritātes to sasniedz, no vienas puses, ar diskriminācijas aizliegumu, ko pielieto vispārējo cilvēktiesību nodrošināšanai, un, no otras puses, ar speciālām nacionālo minoritāšu tiesībām grupas kultūras identitātes aizsardzībai, kuras netiek nodrošinātas diskriminācijas aizlieguma ietvaros, piemēram, tiesības uz izglītību nacionālo minoritāšu valodā, tiesības uz pārrobežu sakariem, topogrāfisko apzīmējumu izvietojumu nacionālo minoritāšu valodā,

⁵⁴⁹ Framework Convention for the Protection of National Minorities, Explanatory Report. Pieejams:

<http://www.conventions.coe.int/Treaty/en/Reports/Html/157.htm> [aplūkots 2013. gada 7. novembrī].

⁵⁵⁰ The Lund Recommendations on the Effective Participation of National Minorities in Public Life, pp.18., 19. Pieejams: <http://www.osce.org/hcnm/32240> [aplūkots 2014. gada 7. aprīlī].

⁵⁵¹ Declaration on the Rights of Persons Belonging to National or Ethnic, Religious and Linguistic Minorities, 18 December 1992, A/RES/47/135. Pieejams: <http://www.un.org/documents/ga/res/47/a47r135.htm> [aplūkots 2013. gada 10. oktobrī].

⁵⁵² The Ljubljana Guidelines on Integration of Diverse Societies & Explanatory Note, 2012, OSCE High Commissioner on National Minorities, p. 19.

u.c. Nacionālo minoritāšu diskriminācijas aizliegums darbojas vispārējo cilvēktiesību ietvaros, kas ir universālas. Pārējās nacionālo minoritāšu speciālās tiesības nav universālas, tām nav *jus cogens* raksturīgo pazīmju.

Nacionālo minoritāšu definēšanā izmanto objektīvos un subjektīvos kritērijus. Objektīvie kritēriji ir etniskās, reliģiskās un valodas īpašības esamība, kas noteiktu personu grupu atšķir no pārējiem iedzīvotājiem valstī, tomēr jēdziena kodols ir etniskās piederības pazīme, kuru netiešā veidā var apliecināt valodas lietojums vai vienota reliģija. Lingvistisko kritēriju un reliģiskās piederības kritēriju līdz ar to var uzskatīt par netiešajiem obligātajiem kritērijiem. Vēl pie objektīviem kritērijiem pieskaitāmi skaitliskā mazākuma, nedominējošā stāvokļa un pilsonības kritērijs, kā arī uzturēšanās ilgums jeb prasība pēc ilgstošas saiknes ar konkrētu teritoriju un lojalitāte. Subjektīvie kritēriji ir saistīti ar personu subjektīvo apziņu par piederību minoritātei un vēlmi saglabāt un veicināt nacionālās minoritātes identitātes attīstību. Nacionālās minoritātes kritērijiem ir kumulatīvs raksturs. Tas nozīmē, ka, lai konstatētu piederību nacionālai minoritātei, papildus etniskajam kritērijam ir jāidentificē visi pārējie kritēriji. Kādam kritērijam trūkstot, nacionālo minoritāšu tiesību subjekts no juridiskā viedokļa nepastāv un noteiktās tiesības nevar realizēt.

Eiropas Padome un Eiropas Savienība rekomendē dalībvalstīm nodalīt tradicionālās minoritātes no imigrantiem. Tikmēr ANO ietvaros tiek sludināts, ka sākotnējā izpratne par to, kas ir nacionālā minoritāte, laika gaitā ir mainījies, proti, organizācija aicina atkāpties no sākotnējās ANO ziņojumos minētās definīcijas un nacionālās minoritātes jēdzienu traktēt plašāk, attiecinot to uz jebkuru mazākuma nacionālai, etniskai, lingvistiskai vai reliģiskai grupai piederošu personu neatkarīgi no pilsonības. Savukārt Eiropas Savienības un Eiropas Padomes sniegtās definīcijas paredz, ka nacionālā minoritāte ir cilvēku grupa kādā valstī, kas pastāvīgi uzturas attiecīgās valsts teritorijā, uztur pastāvīgas, stabilas un ilgstošas saiknes ar attiecīgo valsti, kurai piemīt atšķirīgas etniskās, kultūras, reliģiskās vai valodas īpašības, kura ir pietiekami pārstāvēta, lai gan mazāka par pārējo valsts vai valsts reģiona iedzīvotāju skaitu, kā arī vēlas rūpēties par kopīgas identitātes, tostarp kultūras, tradīciju, reliģijas vai valodas saglabāšanu. Definīcija balstīta uz subjektīvo un objektīvo kritēriju uzskaitījumu, apliecinot šo kritēriju kumulatīvo raksturu.

Juridiskajā terminoloģijā ir jānodala tiesību subjekts, kas atbilst nacionālās minoritātes definīcijai Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu tiesībām izpratnē, no tiesību subjekta, kas atšķiras pēc kādām pazīmēm, proti, pēc nacionālās, etniskās, reliģiskās vai lingvistiskās piederības, kā to nosaka Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 27. pants un Deklarācija par minoritātēm. Šo divu grupu nenodalīšana ir radījusi tiesiska rakstura problēmas, izraisot nevajadzīgas diskusijas par to, ko uzskatīt par nacionālo minoritāti.

Analizējot nacionālo minoritāšu tiesību katalogā iekļautās tiesības, jāņem vērā abi nacionālo minoritāšu tiesību pīlāri, kā arī tas, ka daļa no nacionālo minoritāšu tiesībām pilnībā vai daļēji tiek nodrošinātas ar citiem cilvēktiesību līgumiem. Nacionālo minoritāšu tiesību katalogā iekļautās tiesības pārsvarā tiek nodrošinātas vispārējo cilvēktiesību ietvaros – tiesības uz pastāvēšanu, diskriminācijas aizliegums, reliģijas tiesības, kultūras tiesības, tiesības uz līdzdalību, tiesības uz plašsaziņas līdzekļu lietošanu. Nacionālo minoritāšu speciālās tiesības veido daļa no valodas tiesībām – tiesības sazināties nacionālo minoritāšu valodā ar valsts iestādēm, tiesības vietvārdus, topogrāfiskos apzīmējumus u.c. uzrakstus izvietot nacionālo minoritāšu valodā, izglītības tiesībām – tiesības iegūt izglītību nacionālās minoritātes valodā visos izglītības līmeņos, tiesībām uz pārrobežu sakariem.

Tautu Savienības periodā nacionālo minoritāšu tiesības uzskatīja par kolektīvām tiesībām. ANO periodā diskriminācijas principa ieviešana nacionālo minoritāšu aizsardzībā ieviesa individuālo tiesību aspektu. Ceturtajā, Eiropas periodā, kad ANO nostāja papildināta ar Tautu Savienības pieeju, nacionālo minoritāšu tiesības apvieno gan grupu tiesību, gan individuālo tiesību pazīmes.

Nacionālo minoritāšu tiesību īstenošanā valstīm var būt nepieciešami kādi pasākumi, kas prasa papildu tiesību noteikšanu un finansējuma piešķiršanu, lai sasniegtu vienlīdzīgu iespēju līmeni gan vairākumam, gan mazākumam. Šādi īpaši papildu pasākumi nevar kļūt par privilēģiju. Arī papildu tiesībām ir robežas – šīs tiesības nedrīkst izraisīt negatīvu ietekmi uz vairākuma un citu personu tiesībām. Papildu pasākumi nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzībai ir attaisnojami tikai tad, ja tas nerada jaunu diskrimināciju attiecībā uz pārējiem cilvēkiem (citām minoritātēm) un vairākumu.

Atbilstoši valstu suverenitātes un valstu vienlīdzības principam speciālās nacionālo minoritāšu tiesību noteikšana ir valsts jurisdikcijā, proti, nav iespējams kādai atsevišķai valstij uzspiest vai pieprasīt no tās speciālo tiesību iekļaušanu savos tiesību normatīvajos aktos bez šīs valsts piekrišanas un bez pamatojuma, kas izriet no situācijas šajā valstī. Neatkarīgi no valstu normatīvajos aktos noteiktā nacionālo minoritāšu tiesību apjoma nacionālo minoritāšu tiesību realizācija var notikt tikai, nekaitējot katras valsts konstitucionālai un teritoriālai integritātei, politiskai neatkarībai, valstu suverēnās līdztiesības principam, kā arī ievērojot citus starptautisko tiesību pamatprincipus.

3. Nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzība Eiropas Savienības valstīs

Gadsimtu gaitā tieši politiskās un ekonomiskās pārmaiņas, kā arī karadarbības ir veicinājušas migrāciju Eiropā. Nemitīgā Eiropas iedzīvotāju pārvietošanās un migrantu pieplūdums no citiem kontinentiem – Eiropā ir izveidojusies sabiedrība, bagāta ar etnisko, lingvistisko un kultūru dažādību. Pēdējo gadu lielākie notikumi, kas ietekmē minoritāšu grupas, izriet no komunisma sabrukuma Eiropā un Padomju Savienības pastāvēšanas beigām. Migrāciju Eiropā mūsdienās veicināja konflikti Balkānu reģionā un ārpus tā, krasa ekonomiskā nevienlīdzība starp bagātajām un nabadzīgajām Eiropas valstīm, zemais dzimstības līmenis daudzās Eiropas valstīs un Eiropas Savienības paplašināšanās.

Nenoliedzami, Eiropa ir etniski daudzveidīgs kontinents, un maz ir tādu valstu, kurās nav iedzīvotāju grupu ar tādu etnisko identitāti, kas ir atšķirīga no valsts titulnācijas. Tomēr valstu pieeja nacionālo minoritāšu jautājumiem ir ļoti dažāda. Tā, piemēram, Polija līdz 1989. gadam neatzina, ka valstī pastāv etnisko vāciešu minoritāte. Gan Francijā, gan Grieķijā joprojām ir grūtības pieņemt to, ka valsts ir etniski, kulturāli un lingvistiski daudzveidīga. Arī Spānijā minoritātes tiek uzskatītas par vienotas nācijas sastāvdaļu. Pamatiedzīvotāju grupas bieži vien izvietojušās dažādu valstu teritorijās, tādējādi nošķirtas ar robežām un pakļautas atšķirīgām politikām. Piemēram, sāmi teritoriāli izvietojušies Norvēģijā, Zviedrijā un Somijā. Lai aizsargātu sāmu valodu un kultūru, Norvēģijā sāmu valoda ir oficiālā valoda, Zviedrijā to plaši lieto, bet Somijā to uzskata par reģionālo mazākumtautību valodu. Lielākā daļa Eiropas valstu atzīst, ka to sabiedrībā ir vairākas etniskās grupas, daudzveidība ir skaidri atzīta. Valstis ir apņēmušās saglabāt etnisko minoritāšu savdabību un vietējo politiku īstenot atbilstoši starptautiskajos līgumos noteiktajām prasībām.⁵⁵³

Neraugoties uz pastāvošām problēmām, kopumā ņemot Eiropas Savienības valstīs ir vērojama tendence risināt nacionālo minoritāšu jautājumus. Tā, piemēram, Eiropas Savienības paplašināšanās ir saistīta ar minoritāšu tiesību aizsardzību, nacionālo minoritāšu aizsardzība ir iekļauta Eiropas Savienības pamatdokumentos. Tomēr cilvēktiesību un nacionālo minoritāšu tiesību realizācijā galvenokārt tiek izmantoti Eiropas Padomes ietvaros izveidotie mehānismi, kas izriet no Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas un Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzību regulējuma. Analizējot Vispārējās konvencijas ratifikācijas dokumentus, valstu ziņojumus, uzraudzības institūciju Ministru komitejas un Konsultatīvās komitejas sniegtos atzinumus, rezolūcijas, viedokļus un atskaites, pētīta valstīs ieviestā nacionālo minoritāšu aizsardzības sistēma, lai noskaidrotu, cik vienota ir valstu pieeja tiesību subjektu, tiesību kataloga nodrošināšana un tiesību robežu noteikšanā.

---

⁵⁵³ Wolff S. Ethnic Minorities in Europe: The Basic Facts. Flensburg: European Centre for Minority Issues, 2008, p. 1. Pieejams: <http://www.stefanwolff.com/publications/ethnic-minorities-in-europe> [aplūkots 2014. gada 10. aprīlī].

3.1. Vēsturiskais apskats nacionālo minoritāšu aizsardzības kontekstā

Pēc Pirmā pasaules kara Eiropas valstīs īpaši aktuāls kļuva jautājums par valsts vairākuma un minoritāšu līdzāspastāvēšanu. Neskaitāmas publikācijas, speciālā literatūra, konferences, jaunizveidotas iestādes un institūcijas bija paredzētas šī jautājuma risināšanai.⁵⁵⁴ Lielākā uzmanība bija pievērsta tām valstīm, kuras izveidojās bijušo Vācijas, Osmaņu, Austroungārijas un Krievijas impēriju teritorijās Dienvidēiropā, Centrāleiropā, Dienvidaustrumu un Austrumeiropā.⁵⁵⁵ Attiecībā uz šīm valstīm tika radīta nacionālo minoritāšu aizsardzības sistēma Tautu Savienības ietvaros, noslēdzot līgumus par nacionālo minoritāšu aizsardzību. Arī pašas valstis pēc Tautu Savienības pieprasījuma iesniedza vienpusējas deklarācijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību. Šīs starptautiskās saistības skāra vairākas valstis, pārsvarā Eiropā – Poliju, Čehoslovākiju, Apvienoto serbu, horvātu un slovēņu karalisti, Rumāniju,⁵⁵⁶ Grieķiju, Austriju, Bulgāriju, Ungāriju, Turciju, Albāniju, Lietuvu, Latviju, Igauniju un Irāku.⁵⁵⁷

Tautu Savienības izveidotajai nacionālo minoritāšu aizsardzības sistēmai sabrūkot pēc Otrā pasaule kara, pēc okupācijas, robežu sakārtošanas, izraidījumiem un genocīda gandrīz visi Rietumeiropā dzīvoja savās nacionālās valstīs, kur izdzīvojušās reliģiskās vai etniskās minoritātes veidoja niecīgu procentu no kopējā iedzīvotāju skaita un tika pilnībā integrētas kultūras un politikas vairākumā. Atšķīrās tikai Dienvidslāvija un Padomju Savienība, kuras bija impērijas un tikai daļēji eiropeiskas, tajās minoritātes veidoja diezgan lielu iedzīvotāju daļu. Bet kopš astoņdesmitajiem gadiem, it īpaši pēc Padomju Savienības sabrukuma un Eiropas Savienības paplašināšanās procesa, Eiropa stājās pretī multikulturālai nākotnei.⁵⁵⁸

Tomēr jau 20. gadsimta 70. gados vēl pirms nozīmīgajām izmaiņām Eiropā pastiprinājās pretestība aizvien pieaugošam viendabīgumam, **etniskām grupām uzsākot cīņu par tiesībām būt atšķirīgām no vairākuma**. Katrai etniskajai minoritātei bija savas īpašās prasības – politiskās, sociālās, ekonomiskās, reliģiskās, valodas, bet kopīgā tendence norādīja uz vēlmi saglabāt savu atšķirīgo kultūru. Ziemeļīrijā, lai iegūtu līdztiesību, Romas katoļu minoritāte uzsāka cīņu ar protestantu vairākumu. Kiprā nesaskaņas starp etniskajiem grieķiem, pareizticīgajiem, un etniskajiem turkiem, musulmaņiem, izraisīja Turcijas bruņoto spēku iejaukšanos pēc „melno pulkvežu” režīma nodibināšanas Grieķijā un Kiprā, kā arī Kipras sašķelšanu. Slovēņi Austrijas

⁵⁵⁴ Ethnopolitischer Almanach, herausgegeben von Otto Junghann und Max Hildebert Boehm, Wilhelm Braumuler. Wien und Leipzig: Universitätsverlagsbuchhandlung, 1930, S. V.

⁵⁵⁵ The Demographic Characteristics of National Minorities in Certain European States, ed. W. Haug, Y. Courbage, P. Compton, Volume II. Stasbourg: Council of Europe Publishers, 2000, p. 11.

⁵⁵⁶ Oppenheim L. International Law: a Treatise. Third edition, ed. Roxburgh R. F. Clark, New Jersey: The Lawbook Exchange, LTD, 2005, p. 728.

⁵⁵⁷ Åkermark A. S. Justifications of Minority Protection in International Law. The Hague: Martinus Nijhoff Publishers, 1997, p. 105.; Commission on Human Rights, Study of Legal Validity of the Undertaking Concerning Minorities, E/CN.4/367, 7 April 1950, p. 2.-3. Pieejams:

<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/GL9/006/98/PDF/GL900698.pdf?OpenElement> [aplūkots 2013. gada 2. oktobrī].

⁵⁵⁸ Džads T. Pēc kara, Eiropas vēsture pēc 1945.gada. Rīga: Dienas Grāmata, 2007, p. 23.

austrumu rajonos nebija apmierināti ar vācvalodīgā vairākuma valodas politiku. Korsika un Bretaņa izvirzīja prasības Francijas valdībai par kultūras autonomiju un taisnīgāku valsts budžeta naudas sadalījumu starp reģioniem. Skotija, pieaugot nacionālisma tendencēm, pieprasīja autonomijas atzīšanu. Velsiešu nacionālisms tika vērsts uz velsiešu valodas statusa paaugstināšanu. Grenlandes eskimosi, piedraudot Dānijai ar atdalīšanos, pieprasīja salinieku vitāli svarīgās zvejas tiesības aizstāvēt pret Eiropas kopējā tirgus konkurenci. Etniskie austrieši no Itālijas Alpu provinces Alto Adige bijušajā Dienvidtirolē pieprasīja pašnoteikšanās tiesību īstenošanu, lai atkal apvienotos ar Austriju. Bet potenciāli visbīstamākā situācija ar terorisma draudiem bija izveidojusies Spānijā, kur baski un kataloņi pieprasīja autonomiju.⁵⁵⁹

Eiropas integrācijas process sākumā galvenokārt bija ar ekonomisku ievirzi. Šī iemesla dēļ Eiropas Savienības nacionālo minoritāšu jautājumi ilgi netika skarti. Tikai 20. gadsimta 90. gadu sākumā Eiropas Savienība saistībā ar gaidāmo paplašināšanos pievērsās nacionālo minoritāšu aizsardzībai. Minoritāšu tiesību regulējums nebija iekļauts *acquis communautaire*, tomēr Eiropas Savienība šo jautājumu risināja sadarbībā ar citām starptautiskām organizācijām, konkrēti ar EDSO un Eiropas Padomi, pievienošanās procesu sasaistot ar prasību izvirzīšanu jaunajām dalībvalstīm par nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzību. Tā sauktie Kopenhāgenas kritēriji ietvēra prasību, ka jaunajās dalībvalstīs jāpanāk tāda stabilitāte, kas garantētu demokrātiju, tiesiskumu, cilvēktiesības un **cieņu pret nacionālām minoritātēm un to aizsardzību.**⁵⁶⁰

Šādu prasību izvirzīšana bija saistīta ar to, ka vienīgais risinājums Eiropas turpmākās drošības stiprināšanai bija Eiropas Savienības paplašināšanās uz austrumiem. Paplašināšanās procesam izvirzīja noteikumus, proti, jaunajām dalībvalstīm bija jāizpilda ne tikai ekonomiska rakstura parametri, bet arī jārada **pilnvērtīga bāze cilvēktiesību un nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzībai, tostarp jāpievienojas Vispārējai konvencijai par nacionālo minoritāšu aizsardzību.** Kopenhāgenas kritērijus var uzskatīt par nacionālo minoritāšu aizsardzību pastiprinošu aspektu, kurš, Eiropas Savienībai paplašinoties, pamazām kļuva par Eiropas Savienības kopīgo vērtību.⁵⁶¹ Ievērojot Vispārējo konvenciju, kandidātvalstīs pirms paplašināšanās tika īstenots uzraudzības process pēc kopīgiem standartiem, kas radīja jaunu izpratni par Eiropas Savienības lomu nacionālo minoritāšu aizsardzībā.⁵⁶² Kaut arī vairākumā kandidātvalstu ir ievērojams mazākumtautību iedzīvotāju skaits, tikai divas minoritāšu grupas ir konsekventi tikušas uzsvērtas

⁵⁵⁹ Fruend A. Western Europe torne by ethnic tensions, St.Petersburg Times, September 17, 1975, Vol. 92, No. 55, p. 2. Pieejams:

<http://news.google.com/newspapers?nid=888&dat=19750917&id=PbZQAAAIBAJ&sjid=XI8DAAAIBAJ&pg=6892,681864> [aplūkots 2014. gada 4. aprīlī].

⁵⁶⁰ Haaland Matlary J. Intervention for Human Rights in Europe. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2002, p. 77.

⁵⁶¹ Slobodchikoff M. O. The New European Union: Integration as a Means of Norm Diffusion. Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe, Vol 9, No 1, 2010, pp. 2., 3.

⁵⁶² Jovanovic T. National minority groups in post-Lisbon Europe: the presence of Europeanisation and transnational human rights in one policy field. ECMI- Working Paper, ECMI, 2012, p. 20.

uzraudzības ziņojumos: krieviski runājošā minoritāte Igaunijā un Latvijā, kā arī romu minoritāte Bulgārijā, Čehijas Republikā, Ungārijā, Rumānija un Slovākijā. Ziņojumos par Bulgāriju, Ungāriju, Rumāniju un Slovākiju romi ir minēti kā vienīgā minoritāte, lai gan šajās valstīs ir skaitliski lielākas minoritāšu grupas, piemēram, ungāri Slovākijā un Rumānijā vai turki Bulgārijā.⁵⁶³

Par to, ka nacionālo minoritāšu jautājums ir komplicētāks, liecina demogrāfiskās izmaiņas Eiropas Savienībā pēdējo gadu laikā. Lielākā daļa imigrantu ierodas Eiropā no nedemokrātiskām sabiedrībām, kurās ir problēmas ar liberālo vērtību izpratni, piemēram, toleranci pret citiem. Imigranti līdzīti atved savu kultūru. Tā kā šie imigranti bieži vien ir ģeogrāfiski koncentrēti un uztur ciešu saikni ar savu izcelsmes valsti, viņi rada iekšējās „*out communities*”, proti, kopienas, kas fiziski dzīvo valsts iekšienē, bet kulturāli paliek ārpus tās.⁵⁶⁴ Politiskās debates koncentrētas uz jauno minoritāšu problēmām, piemēram, afrikāņiem Francijā, indiešiem un jaunzēlandiešiem Apvienotajā Karalistē, turkiem Vācijā. Tomēr būtiskāk ir atrisināt ilgstoši sasāpējušos minoritāšu jautājumus, piemēram, protestantu vairākuma un katoļu minoritātes konfliktus Ziemeļīrijā, jo tie laiku pa laikam ir bijuši vardarbīgu konfliktu cēlonis gadsimtiem ilgi.⁵⁶⁵ Tāpat Eiropas Savienības iestādes ir aicinājušas Apvienoto Karalisti un Spāniju ievērot nacionālo minoritāšu tiesības, apsverot iespēju nodot zināmu varas apmēru mazākumtautībām reģionos, kuros tās ir vairākumā.

Eiropas lielākā minoritāte ir romi. Visā Eiropas kontinentā romi joprojām ir visneaizsargātākā grupa, kurai parasti ir nodarbinātības problēmas, kā arī apgrūtināta mājokļu, izglītības un veselības aprūpes pieejamība. Romu bērni sastopas ar rasismu un segregāciju daudzās skolās visā Eiropā. Romu sievietēm ir nācies saskarties ar vēl lielākiem tiesību pārkāpumiem, piemēram, piespiedu sterilizācija Slovākijā un Čehijā. Līdzīgi ir ar imigrantiem no citiem kontinentiem, kas jau izsenos laikos ir apmetušies uz dzīvi Eiropā. Lai gan imigranti no Dienvidāzijas un Ķīnas ir devuši lielu ieguldījumu Apvienotās Karalistes kultūrā un ekonomikā, viņi tomēr vēl aizvien ikdienā izjūt diskrimināciju. Arī jaunais imigrantu pieplūdums no Āfrikas valstīm pēc „Arābu pavasara” un kara Sīrijā un Irākā saskaras ar rasismu, kā arī izglītības un nodarbinātības problēmām. Tradicionālās imigrantu sabiedrības nereti nonāk konfliktā ar Eiropas valstīs noteiktām garantijām sieviešu tiesību jomā, tostarp vienlīdzīgu pieeju izglītībai. Piemēram, Francijā skolās ir aizliegts lietot musulmaņu lakatus un citus reliģiskos simbolus. Musulmaņu kopienas visā Eiropā izjūt pret tām vērstos preterorisma apkarošanai ieviestos ierobežojumus, kas pieņemti pēc 2001. gada 11. septembra uzbrukuma ASV un sprādzieniem Londonā, Madridē u.c.⁵⁶⁶

⁵⁶³ Sasse G. Minority Rights and EU Enlargement: Normative Overstretch or Effective Conditionality? In: Minority Protection and the Enlarged European Union: The Way Forward, ed. G. N. Toggenburg. Budapest: Open Society Institute, 2004, p. 66.

⁵⁶⁴ Orgad L. ‘Cultural Defence’ of Nations: Cultural Citizenship in France, Germany and the Netherlands. European Law Journal, Vol. 15, No. 6, November 2009. Oxford: Blackwell Publishing, 2009, p. 721.

⁵⁶⁵ The Demographic Characteristics of National Minorities in Certain European States, ed. W. Haug, Y. Courbage, P. Compton, Volume II. Strasbourg: Council of Europe Publishers, 2000, p. 10.

⁵⁶⁶ Overview of Europe. Pieejams: <http://www.minorityrights.org/317/europe-overview/overview-of-europe.html>

3.2. Statistikas dati

Valoda ir redzamākais nacionālo minoritāti raksturojošais kritērijs, kuru vieglāk izmantot statistikā, kad tiek analizēta valstu iedzīvotāju etniskā piederība. Dažādā etniskā piederība un daudzās valodas, kurās runā 500 miljonu Eiropas Savienības iedzīvotāju, veido raibu mozaīku.⁵⁶⁷ Lai arī atsevišķas valstis paziņojušas, ka tās nav saskārušās ar mazākumtautību jautājumu, tomēr visas Eiropas valstis ir mājvieta etniskām un nacionālām minoritātēm. Empīriskie aprēķini rāda jaunu un pārsteidzošu ainu uz Eiropas etnisko un kultūras aspektu.⁵⁶⁸ Eiropā ir vairāk nekā 300 etnisko grupu, ar vairāk nekā 103 miljoniem cilvēku. Tas nozīmē, ka katrs septītais eiropietis pieder kādai etniskai grupai. Vairāk nekā puse, proti, 166 etniskās grupas atrodas Centrāleiropā. Šis skaitlis ir daudz lielāks nekā iepriekš tika uzskatīts. Pirmkārt, atšķirīgām etniskām grupām piederošās personas ir iespējams saskaitīt, jo informācijas tehnoloģiju straujās attīstības apstākļos vieglāk noskaidrot demogrāfiskos rādītājus; otrkārt, līdz ar demokrātijas nostiprināšanos, cilvēktiesību attīstību un atbalstu tiesiskuma aizsardzībai daudzi minoritāšu pārstāvji var drošāk paust savu identitāti; treškārt, ir būtiski pieaudzis valstu skaits, proti, pēdējo 25 gadu laikā Eiropā ir jaunizveidotas vai atjaunojušas savu neatkarību 14 valstis un tieši šajās valstīs dzīvo vairāk nekā puse Eiropas nacionālo minoritāšu, t. i., 142 etniskās grupas.⁵⁶⁹

Eiropas Savienības 28 valstīm ir 24 oficiālās valodas – angļu, bulgāru, čehu, dāņu, franču, grieķu, holandiešu, igauņu, itāļu, īru, latviešu, lietuviešu, maltiešu, poļu, portugāļu, rumāņu, slovāku, slovēņu, somu, spāņu, ungāru, vācu un zviedru valoda. Kataloņu, basku un galīciešu valodai ir oficiālas valodas statuss Spānijā. Eiropas Savienībā ir mazāk oficiālo valodu nekā dalībvalstu, jo gan Vācijā un gan Austrijā sazinās vācu valodā, Grieķijai un Kiprai kopēja ir grieķu valoda, savukārt Beļģijā un Luksemburgā lieto tās valodas, ko lieto kaimiņvalstīs – Francijā, Vācijā un Nīderlandē. Valodu dažādību Eiropas Savienībā veido arī vairāk nekā **60 reģionālās un minoritāšu valodas**. Šajās valodās runā vairāk nekā 50 miljoni cilvēku visā Eiropas Savienībā. Ir trīs vispārēji pieņemtas reģionālo un minoritāšu valodu kategorijas: 1) valodas, kas ir raksturīgas kādam reģionam dalībvalstī un kas nav dominējošā valoda nevienā Eiropas Savienības valstī; šajā kategorijā ietilpst, piemēram, basku, bretoņu, kataloņu, frīzu, sardīniešu un velsiešu valoda; 2) valodas, kurās runā vienā Eiropas Savienības valstī dzīvojoša minoritāte, bet kuras ir oficiālās valodas citā valstī, piemēram, vācu valoda Dānijas dienvidos, franču valoda Valle d'Aosta (*Vallée d'Aoste*) reģionā Ziemeļitālijā un ungāru valoda Slovēnijā; 3) valodas, kas nav saistītas ar

⁵⁶⁷ Runājot Eiropas valodā, Valodas Eiropas Savienībā. Eiropas Komisija Komunikācijas ģenerāldirektorāts. Luksemburga: Eiropas Kopienu Oficiālo publikāciju birojs, 2008, 3. lpp.

⁵⁶⁸ Benedikter T. Legal Instruments of Minority Protection in Europe. Bolzano/Bozen: Society for threatened people, 30 November 2006, p. 6. Pieejams: <http://www.gfbv.it/3dossier/eu-min/autonomy-eu.html> [aplūkots 2012. gada 12. augustā].

⁵⁶⁹ Strack H. Infinity Budapest, Über das Leben von Minderheiten in Europa. Gesellschaft für Pädagogik und Information e.V., Internetpublikation EU-Media. Pieejams: <http://www.gpi-online.de/upload/PDFs/EU-Media/Strack1-Minderheiten-Europa-10-9-04.pdf> [aplūkots 2015. gada 9. februārī].

konkrētām teritorijām, piemēram, romu un ebreju valodas.⁵⁷⁰ Līdz ar Baltijas valstu pievienošanos Eiropas Savienībai, kurās ir krievu valodās runājošas minoritātes, ir izveidojušās jaunas minoritāšu valodu grupas – valodas, kas ir valsts valodas valstīs, kuras nav Eiropas Savienības dalībvalstis.⁵⁷¹

Tabula 3.2.1. Eiropas Savienības valstu iedzīvotāju etniskā piederība, 2003. gads⁵⁷²

Nr.	Valsts	Iedzīvotāju skaits, tūkst.	Vairākums, %	Mazākums, grupu skaits	Mazākums, tūkst.
1.	Apvienotā Karaliste	58 789	98,6	6	837
2.	Austrija	8 033	89,0	6	172
3.	Beļģija	10 310	91,3	1	22
4.	Bulgārija	7 933	78,8	12	1 620
5.	Čehija	10 293	93,8	8	323
6.	Dānija	5 330	95,1	4	123
7.	Francija	58 519	86,1	7	8 133
8.	Grieķija	10 260	97,4	7	229
9.	Horvātija	4 437	89,6	14	329
10.	Igaunija	1 454	65,1	12	497
11.	Īrija	3 917	99,4	1	74
12.	Itālija	56 306	93,3	12	2 794
13.	Kipra	800	100,0	0	0
14.	Latvija	2 340	58,3	11	955
15.	Lietuva	3 653	82,1	10	653
16.	Luksemburga	500	100,0	0	0
17.	Malta	400	100,0	0	0
18.	Nīderlande	15 987	92,6	3	520
19.	Polija	38 644	96,7	14	1 657
20.	Portugāle	10 356	97,5	3	147
21.	Rumānija	21 698	88,3	19	2 513
22.	Slovākija	5 380	85,8	10	703
23.	Slovēnija	1 948	88,7	4	15

⁵⁷⁰ Runājot Eiropas valodā, Valodas Eiropas Savienībā. Eiropas Komisija Komunikācijas ģenerāldirektorāts. Luksemburga: Eiropas Kopienu Oficiālo publikāciju birojs, 2008, 7. lpp.

⁵⁷¹ Turpat, 15. lpp.

⁵⁷² Pan C., Pfeil B. S. National Minorities in Europe. Vienna: ETHNOS, 2003, p. 10.

24.	Somija	5 181	92,1	6	332
25.	Spānija	40 847	75,9	6	8 936
26.	Ungārija	10 162	89,2	13	1 096
27.	Vācija	82 260	91,0	4	172
28.	Zviedrija	8 883	86,5	4	606

Procenti no cilvēku skaita, kas pieder pie etniskām minoritātēm Eiropas Savienības valstīs pēc sociologu aprēķiniem pamatā svārstās no 1% Apvienotajā karalistē līdz 20% Bulgārijā. Beļģijā ar tās trim valodu kopienām minoritātes veido 10 procentus. Minoritāšu grupu skaits valstīs ir ļoti atšķirīgs. Lielākā daļā valstu ir no trim līdz sešām minoritāšu grupām, savukārt Itālijā to ir divpadsmit. Pat Francijā un Grieķijā, kuras noliedz minoritāšu klātbūtni savā teritorijā, to katrā ir septiņas. Eiropas Savienības jaunajās dalībvalstīs, kas kļuva par dalībvalstīm pēc 2004. gada, izņemot Maltu un Kipru, ir vismaz četras minoritāšu grupas katrā, bet lielākā daļā desmit. Dažas valstis ir relatīvi homogēnas nacionālas valstis, piemēram, Polija un Portugāle, kurās procentuāli minoritāšu pārstāvju skaits ir tikai 3 – 4%, ir valsti, kur to ir 10 – 20%, turpretīm, Igaunijā un Latvijā 30 – 40 procenti.⁵⁷³

3.3. Atšķirīgais valstu skatījums attiecībā uz subjektu

Starptautiskajos cilvēktiesību dokumentos un nacionālo minoritāšu tiesību dokumentos nav dota viena vispārēji pieņemta nacionālās minoritātes definīcija, līdz ar to valstu nostājas subjekta noteikšanā ir atšķirīgas. Tā kā Vispārējā konvencija arī nesniedz nacionālās minoritātes definīciju, tad konvencijas pieņemšanas procesā nolēma risināt definīcijas jautājumu pragmatiski, atzīstot, ka šajā posmā nav iespējams formulēt definīciju, ko varētu atbalstīt visas Eiropas Padomes valstis.⁵⁷⁴ Nolēma, kamēr nav atrasta visām valstīm pieņemama formula, katrai **valstij ir tiesības izlemt**, ko tieši tiesiskā nozīmē **uzskatīt par nacionālo minoritāti savā teritorijā**.⁵⁷⁵ Noskaidrojot katras valsts pausto viedokli par to, ko valsts uzskata nacionālo minoritāšu tiesību subjektu, izmantoti valstu ratifikācijas dokumenti saistībā ar pievienošanos Vispārējai konvencijai, kā arī valstu sniegtie ziņojumi par Vispārējās konvencijas izpildi.

Nemot vērās, ka Vispārējā konvencija nesatur nacionālās minoritātes definīciju, arī daudzas Eiropas Savienības dalībvalstis, kuras ir pievienojušās konvencijai, pašas ir noteikušas to personu

⁵⁷³ Pan C., Pfeil B. S. Minderheitenrechte in Europa, Handbuch der europäischen Volksgruppen, Band 2. Wien: Springer, 2006, p. 1.

⁵⁷⁴ Framework Convention for the Protection of National Minorities and Explanatory_Report. Pieejams: http://www.coe.int/T/e/human_rights/Minorities/2. FRAMEWORK CONVENTION %28MONITORING%29/1. Texts/FCNM%20CoE%20version%20Latvian.pdf. S [aplūkots 2014. gada 20. jūlijā].

⁵⁷⁵ Rights of national minorities – Parliamentary Assembly Recommendation 1492 (2001) (REC_1492 (2001), GR-H(2002)CB8), Art. 7.

loku, kuras būtu uzskatāmas par nacionālām minoritātēm piederīgām šo valstu izpratnē.⁵⁷⁶ Dž. A. Frovains un R. Banks deklarācijas un valstu nostāju iedala **trīs dažādās grupās**. Pirmās grupas valstis nacionālās minoritātes definīcijā uzskaita kritērijus, kas nepieciešami, lai nacionālo minoritāšu pastāvēšanu valstī atzītu. Šajā grupā ietilpst arī tās valstis, kuru nostāja par kritērijiem nav izteikta deklarācijā, bet izriet no valsts tiesību aktiem vai ziņojumiem. Cita pieeja ir izmantota otrā veida valstu grupā, kuras ratifikācijas dokumentam pievienotā deklarācijā skaidri uzskaita konkrētas nacionālās minoritātes. Visbeidzot, trešajā grupā ietilpst valstis, kuras neatzīst nacionālo minoritāšu esamību savā valstī.⁵⁷⁷ Autoresprāt, šo iedalījumu būtu nepieciešams koriģēt, pirmo un otro grupu katru sadalot divās apakšgrupās, bet trešo – trijās, vadoties pēc tā, vai valstu nostāja ir pausta ratifikācijas dokumentos, vai tā izriet no valstu ziņojumiem, jo tas ietekmē valsts rīcības brīvību, atkarībā no tā, vai valsts nostāja ir kļuvusi par starptautisko saistību. Atsevišķā apakšgrupā ir izdalītas valstis, kuras Vispārējo konvenciju nav ratificējušas, šo valstu nostāja attiecībā uz nacionālajām minoritātēm nav līdz galam skaidra, izņemot Luksemburgu, kura parakstot konvenciju pasludinājusi, ka nacionālo minoritāšu valstī nav. Tātad kopumā valstis veido trīs grupas, kuras attiecīgi sadalās septiņās apakšgrupās.

Atbilstoši iedalījumam **pirmās grupas pirmajā apakšgrupā** ir Austrija, Igaunija, Latvija⁵⁷⁸ un Polija. Vācija vienlaicīgi ar deklarācijā nosauktajiem kritērijiem ir uzskaitījusi konkrētās Vācijas minoritātes, tādēļ tā ir iekļauta otrajā grupā. Savukārt Luksemburga, neskatoties uz deklarācijā noteiktajiem nacionālās minoritātes kritērijiem, ir pasludinājusi, ka valstī nacionālo minoritāšu nav, tādēļ tā ir iekļauta trešajā grupā.

Austrija sniegusi definīciju, par nacionālām minoritātēm nosakot tās grupas, kuras dzīvo un kurām tradicionāli ir bijusi dzīvesvieta Austrijas Republikā, kurām ir Austrijas pilsonība, kurām ir sava etniskā kultūra un kuru dzimtā valoda nav vācu valoda.”⁵⁷⁹ Ziņojumā teikts, ka Austrijā par nacionālām minoritātēm uzskata šādas minoritātes: horvātu minoritāte Burgenlandē, slovēņu, ungāru, čehu, slovāku un romu minoritāte.⁵⁸⁰ Komentējot Konsultatīvās komitejas ieteikumu paplašināt nacionālo minoritāšu loku, piemēram, iekļaujot poļus,⁵⁸¹ Austrijas valdība norāda, ka pārējās iedzīvotāju etniskās grupas daudzās jomās jau bauda noteiktas tiesības valsts likumu ietvaros, kuru saturs saskan ar Vispārējā konvencijā noteiktajām tiesībām.⁵⁸²

⁵⁷⁶ Steiner H. J., Alston P. *International Human Rights in Context: Law, Politics, Morals*. Oxford: Clarendon Press, 1996, p. 582.

⁵⁷⁷ Frowein J. A. and Bank R. *The Effect of Member States' Declarations Defining "National Minorities" upon Signature or Ratification of the Council of Europe's Framework Convention*, Max-Planck-Institut für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht, 1999, p. 650. Pieejams: <http://www.zaoerv.de> [aplūkots 2014. gada 23. jūnijā].

⁵⁷⁸ Skatīt 4.3.

⁵⁷⁹ *National Minority standards*. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2007, p. 232.

⁵⁸⁰ *Austria (First) State Report*, 15 November 2000, ACFC/SR (2000) 003, p. 3.

⁵⁸¹ *ACFC (Second) Opinion on Austria*, 16 May 2002, ACFC/INF/OP/I (2002) 009, paras. 19, 20.

⁵⁸² *Comments by Austria*, 17 October 2002, GVT/COM/INF/OP/I (2002) 009, p. 2.

Igaunijas nacionālo minoritāšu definīcija, kas minēta tās ratifikācijas deklarācijā, ietver četrus kritērijus. Nacionālās minoritātes ir Igaunijas pilsoņi, kuri pastāvīgi dzīvo Igaunijas teritorijā, kuriem ir ilgstošas, ciešas un noturīgas saites ar Igauniju, kuri atšķiras no igauņiem ar etniskām, kultūras, reliģiskām vai lingvistiskām pazīmēm un kuri kopīgi vēlas saglabāt savas kultūras tradīcijas, reliģiju vai valodu kā savas grupas identitātes pamatu.⁵⁸³ Atbildot uz Konsultatīvās komitejas ieteikumu apsvērt konvencijas attiecināšanu arī uz Igaunijas nepilsoņiem, Igaunijas valdība norāda, ka šai deklarācijai ir drīzāk politiski – vēsturiska nozīme un praktiskā konvencijas pielietošanā tai nav īpašas nozīmes, jo konvencijas Igaunijā jau tiek pielietota daudz plašāk.⁵⁸⁴

Polija deklarācijā nosaka, ka nacionālās minoritātes ir tās personu grupas, kuras dzīvo Polijā un ir Polijas pilsoņi.⁵⁸⁵ Nacionālajām minoritātēm Polijā svarīgs kritērijs ir pilsonība. Polijas konstitūcija neļauj personas, kurām nav Polijas pilsonības, atzīt par nacionālām vai etniskām minoritātēm pat tādā gadījumā, ja tās identificē sevi ar personām, kas pieder pie valstī atzītām minoritātēm. Polijas ziņojumā tiek minētas deviņas nacionālās minoritātes: baltkrievi, čehi, lietuvieši, vācieši, armēņi, krievi, slovāki, ukraiņi un ebreji, kā arī četras etniskās minoritātes – karaīmi, lemki (ukraiņu subetnoss), romi un tatāri. Bez tam minēti arī kašubi – reģionālā etniska grupa ar tradīcijām un valodu, kas atšķiras no poļu valodas.⁵⁸⁶

Pirmās grupas otrajā apakšgrupā ir iekļautas Apvienotā Karaliste, Bulgārija, Čehija, Īrija, Kipra, Lietuva, Rumānija un Ungārija. Šīs valstis nav sniegušas deklarāciju vai arī deklarāciju ir sniegušas, bet tajā nacionālo minoritāšu definīcija nav ietverta. Nacionālo minoritāšu definīciju minētās valstis ir formulējušas ziņojumos.

Apvienotā Karaliste nav iesniegusi deklarāciju. No ziņojuma izriet, ka nacionālās minoritātes jēdziens nav juridiski definēts termins Apvienotajā Karalistē, tāpēc valdība ratificēja konvenciju, balstoties uz izpratni, ka konvencijas principus attiecinās uz rasu grupas definīcijas subjektiem, ko nosaka „Likums par rasu attiecībām” (*Race Relations Act*), proti, ka tā ir personu grupa, kuru nosaka pēc ādas krāsas, rases, tautības, etniskās vai nacionālās izcelsmes. Ziņojumā sniegta informācija par skotiem, īriem un velsiešiem, kā arī romiem un ceļotājkopienām (*Travellers*).⁵⁸⁷

Bulgārija, ratificējot Vispārējo konvenciju, ir pieņēmusi deklarāciju, bet nacionālās minoritātes tajā nav definētas. Ziņojumā ir norādīts, ka nacionālām minoritātēm piemītošās raksturīgākās iezīmes izriet no Vispārīgās konvencijas, tās ir reliģija, valoda, tradīcijas un kultūras mantojums, un papildus nosauktajām pazīmēm kā būtiska norādīta pilsonība.⁵⁸⁸

⁵⁸³ Estonia (First) State Report, 22 December 1999, ACFC/SR (1999) 016, p. 3.

⁵⁸⁴ Estonia (Second) State Report, 16 July 2004, ACFC/SR/II (2004) 009, p. 5.

⁵⁸⁵ Poland (First) State Report, 10 July 2002, ACFC/SR(2002)002, p. 4.

⁵⁸⁶ Ibid., p. 9.

⁵⁸⁷ United Kingdom (First) State Report, 26 July 1999, ACFC/SR (1999)013, p. 4.

⁵⁸⁸ Bulgaria (First) State Report, 9 April 2003, ACFC/SR (2003) 001, pp. 95., 23.

Čehija nav izteikusi deklarāciju, tās nostāja nacionālo minoritāšu definējumā izriet no ziņojuma, kurā teikts, ka nacionālā minoritāte ir Čehijas Republikas pilsoņu kopa, kura dzīvo tagadējās Čehijas Republikas teritorijā un atšķiras no pārējiem iedzīvotājiem ar kopīgu etnisko izcelsmi, valodu, kultūru un tradīcijām. Nacionālām minoritātēm piederošas personas pārstāv iedzīvotāju mazākumu un tās rāda savu vēlmi tikt uzskatītām par valstisko minoritāti, lai ar kopīgiem pūliņiem saglabātu un attīstītu savu īpašo identitāti, valodu un kultūru, tajā pašā laikā paužot un saglabājot savas vēstures gaitā izveidojušās kopienas intereses. Vērojama tendence noteikt atšķirību starp nacionālajām minoritātēm, kuras tradicionāli ir dzīvojušas Čehijā un imigrantiem, kuri ieradušies valstī pēc 20. gadsimta 70. gadiem. Čehijā par nacionālām minoritātēm tiek uzskatīti: bulgāri, horvāti, ungāri, vācieši, poļi, čigāni, rutēņi, krievi, grieķi, slovāki un ukraiņi.⁵⁸⁹

Īrija ziņojumā atzīst, ka konvencijas mērķis ir aizsargāt grupas, kuras radušās politisku satricinājumu rezultātā un kurām ir vēsturiska saikne ar valsti. Ņemot vērā viendabīgo valsts iedzīvotāju sastāvu, nacionālās minoritātes nav nepieciešams definēt. Īrijas ratifikācijas dokumentā nacionālās minoritātes definīcija nav dota.⁵⁹⁰

Kipra nav iesniegusi deklarāciju. Kipras konstitūcija atsaucas uz kopienām un reliģiskām grupām, turklāt konstitūcijā par minētajām grupām nekādā gadījumā nav runāts kā par minoritātēm vai nacionālām minoritātēm. Kiprā nav neviena likuma, kurš sniegtu valstiskās minoritātes definīciju vai arī nosauktu jebkuru grupu par nacionālo minoritāti. Ziņojumā teikts, ka saskaņā ar Kipras konstitūciju visus Kipras pilsoņus uzskata par piederīgiem vai nu grieķu kopienai, ja tie ir grieķu izcelsmes un pieder pie grieķu pareizticīgās baznīcas, vai arī turku kopienai, ja tie ir turku izcelsmes un ir musulmaņi. Taču pārējo trīs reliģisko (arī etnisko) grupu locekļiem – armēņiem, maronītiem un latīņiem tika doti trīs mēneši, lai konstitucionālo mērķu labad tie izlemtu kļūt par grieķu vai turku kopienas locekļiem. Rezultātā šīs trīs grupas nolēma pievienoties grieķu kopienai, jo viņi ir kristieši, kaut arī ar citu ticības novirzienu. Konstitūcija balstās uz abu lielāko kipriešu kopienu piedalīšanās kvotu principu. Arī Kipras parlamenta vietas ir sadalītas kvotās – 70% grieķiem, 30% turkiem. Tā kā valsts likumi nenosaka nacionālās minoritātes definīciju, tad konvencija tiek attiecināta uz visām etniskām grupām – turkiem, armēņiem, maronītiem un latīņiem (*Latins*).⁵⁹¹

Lietuva nav noteikusi nacionālo minoritāšu definīciju. Ziņojumā teikts, ka Lietuvā nav tādas valodas (lingvistiskās) vai etniskās grupas, kura netiktu uzskatīta par nacionālo minoritāti. Nacionālo minoritāšu definīcijas traktējums ir ļoti plašs.⁵⁹²

⁵⁸⁹ Czech Republic (Second) State Report, 2 July 2004, ACFC/SR/II (2004) 007, paras. 52, 53.

⁵⁹⁰ Ireland (First) State Report, 13 November 2001, ACFC/SR (2001)006, p. 5.

⁵⁹¹ Cyprus (First) State Report, 01 March 1999, ACFC/SR (1999)002 rev, pp. 7. - 9.

⁵⁹² Lithuania (First) State Report, 31 October 2001, ACFC/SR(2001)007, p. 20.

Rumānijas ziņojumā ir minēts, ka nacionālo minoritāšu aizsardzība ir noteikta konstitūcijā ar nosacījumu, ka tās dzīvo Rumānijā un ir tās pilsoņi.⁵⁹³

Ungārija nav sniegusi definīciju. Ungārijas ziņojumā ir uzsvērts, ka nacionālā vai etniskā minoritāte ir jebkura etniska grupa, kura vismaz gadsimta garumā ir dzīvojusi Ungārijas Republikā; kura ir skaitliski mazāka salīdzinājumā ar pārējiem valsts pilsoņiem; kuras locekļi ir Ungārijas pilsoņi; kura atšķiras no pārējiem valsts pilsoņiem ar savu valodu, kultūru un tradīcijām; kura pauž piederību attiecīgai grupai, lai saglabātu, izpaustu un aizsargātu savu vēstures gaitā veidojušos valodu, kultūru un tradīcijas kopienas interesēs. Pēdējos gados Ungārijā parādījušās jauno minoritāšu grupas, tomēr Ungārijas valdība neuzskata šīs grupas par nacionālajām minoritātēm. Minoritāšu jēdziens Ungārijas traktējumā neattiecas uz bēgļiem, imigrantiem, ārvalstu pastāvīgajiem iedzīvotājiem un bezvalstniekiem. Ungārijā nacionālās minoritātes ir vietējās etniskās grupas: bulgāri, čigāni, grieķi, horvāti, poļi, vācieši, armēņi, romāņi, rutēņi (ukraiņu subetnos), serbi, slovāki, slovēņi un ukraiņi.⁵⁹⁴

Otrās grupas pirmo apakšgrupu veido Dānija, Nīderlande, Slovēnija, Vācija un Zviedrija, tās ir valstis, kuras ratifikācijas dokumentos deklarācijā norādījušas konkrētas nacionālo minoritāšu grupas, tās uzskaitot.

Dānija savā deklarācijā konkrēti nosaka, kas ir uzskatāma par nacionālo minoritāti. Deklarācijā ir teikts: Dānija paziņo, ka konvencija tiek attiecināta uz vāciešu minoritāti Dienvidjūtlāndē. Valstiskās minoritātes īpašā un izšķirošā pazīme ir kādas iedzīvotāju mazākuma grupas vēsturiskās, ilgstošās saites ar attiecīgo valsti pretstatā bēgļu un ieceļotāju (imigranti) grupām.⁵⁹⁵ Atbildot uz jautājumu par konvencijas attiecināšanu uz Dānijas čigāniem (romiem), Dānijas valdība ir paudusi uzskatu, ka tie čigāni (romi), kuri ieradās Dānijā pirms 60. gadiem, ir jau pilnībā asimilēti, bet pārējie čigāni (romi) ieradušies Dānijā vai nu 60. gadu beigās, vai tikai 90. gadu vidū, turklāt tikai nedaudziem no viņiem ir Dānijas pilsonība. Tāpēc uzskatāms, ka Dānijas čigāniem (romiem) nav vēsturisku vai ilgu un ciešu saīšu ar Dāniju. Tie ir imigranti vai bēgļi un tālab tos nevar uzskatīt par nacionālo minoritāti. Dānija arī noraidīja Konsultatīvās komitejas ieteikumu attiecināt atsevišķus konvencijas pantus uz citām grupām, uzsverot, ka katru iedzīvotāju grupu vai nu var vai nevar identificēt kā nacionālo minoritāti. Dānijas valdība uzskata, ka ne visas etniskās, kultūras, lingvistiskās vai reliģiskās atšķirības būtu katrā ziņā līdzvērtīgas, lai noteiktu nacionālās minoritātes esamību, turklāt uz imigrantiem un bēgļiem nacionālās minoritātes jēdzienu nevar attiecināt. Līdz ar to Dānijas valdība secina, ka Dānijā nav vajadzības pēc papildus iniciatīvām, lai izpildītu konvencijas prasības.⁵⁹⁶

⁵⁹³ Romania (First) State Report, 26 June 1999, ACFC/SR (99) 11, Part II.

⁵⁹⁴ Hungary (First) State Report, 21 May 1999, ACFC/SR (1999)010, p. 4.

⁵⁹⁵ Denmark (First) State Report, 6 May 1999, ACFC/SR (1999)009, p. 5.

⁵⁹⁶ Denmark (Second) State Report, 14 May 2004, ACFC/SR/II (2004)004, pp. 10., 11.

Nīderlande savā deklarācijā paziņo, ka konvencija attiecas tikai uz frīziem. Papildus tam Nīderlandes ziņojumā tiek norādīts, ka atbilstoši Eiropas Reģionālo vai minoritāšu valodu hartai valstī tiek aizsargātas frīzu, lejasaksoņu, limburgiešu, jidiša un romu valodas.⁵⁹⁷

Slovēnija ir pieņēmusi deklarāciju, kurā noteikts, ka atbilstoši konstitūcijai un valsts likumiem Slovēnijā par nacionālām minoritātēm ir atzītas autohtonās tautas (pirmiedzīvotāji) itāļi un ungāri, kuras tradicionāli ilgstoši dzīvojuši savās teritorijās. Vispārējā konvencijā noteiktās nacionālo minoritāšu tiesības var realizēt arī čigānu kopienas, kas visas kopā pat nesasniedz 1% no valsts iedzīvotāju kopskaita. Saskaņā ar konstitūciju visiem šiem iedzīvotājiem ir garantētas tiesības saglabāt savu nacionālo identitāti, attīstīt kultūru un lietot savu valodu un alfabētu.⁵⁹⁸ Slovēnijā dzīvojošo mazskaitlīgu reliģisku un lingvistisku kopienu (ebreji, vācieši) locekļiem, kā arī imigrantiem no citām bijušās Dienvidslāvijas republikām, kuri apmetās lielajos rūpniecības centros galvenokārt pēc Otrā pasaules kara, nav nacionālās minoritātes statusa kolektīvo tiesību subjekta izpratnē.⁵⁹⁹

Vācijas deklarācija ir ietverta ratifikācijas dokumentam pievienotā vēstulē, kurā pauž nostāju, ka tās nacionālā minoritāte ir dāņi, Vācijas pilsoņi, un sorbi, Vācijas pilsoņi. Vispārējo konvenciju var attiecināt uz Vācijā tradicionāli rezidējošām grupām, frīziem, Vācijas pilsoņiem, kā arī sinti un roma, Vācijas pilsoņiem.⁶⁰⁰ Nacionālās minoritātes ir tādas Vācijas pilsoņu grupas, kuras ir tradicionāli dzīvojušas Vācijā un dzīvo to tradicionālos/senču apdzīvotības rajonos, atšķiras no iedzīvotāju vairākuma ar savu valodu, kultūru un vēsturi, kas veido šo grupu īpašo identitāti, kā arī vēlas šo identitāti saglabāt.⁶⁰¹ Atbildot uz Konsultatīvās komitejas norādījumiem par Vispārējās konvencijas attiecināšanu uz citām etniskām grupām, tajā skaitā uz imigrantiem, Vācija norāda, ka nav juridiska pamata pieprasīt mainīt Vācijas definīciju un paplašināt nosaukto nacionālo minoritāšu uzskaitījumu.⁶⁰²

Zviedrija, ratificējot konvenciju, deklarācijā paziņoja, ka nacionālās minoritātes Zviedrijā ir sāmi, Zviedrijas somi, tornedāļi (somu subetnos), čigāni un ebreji. Tomēr Zviedrijas ziņojumā ir vairāki izvērsti kritēriji un skaidrojumi par to, ko Zviedrijā atzīst par nacionālo minoritāti. Grupai ir jābūt skaitliski mazākai, nedominējošai; jāatšķiras no vairākuma reliģijas, valodas, tradīciju vai kultūras ziņā; grupa paudusi vēlmi saglabāt savu identitāti; pastāv vēsturiskas vai ciešas saites ar Zviedriju. Tās minoritāšu grupas, kuru minoritāšu kultūras eksistēja Zviedrijā pirms 20. gadsimta, varētu uzskatīt par vēsturisko vai ilgstošo saišu kritērijam atbilstošām.⁶⁰³

⁵⁹⁷ Netherlands (First) State Report, 16 July 2008, ACFC/SR (2008)001, p. 3.

⁵⁹⁸ Slovenia (First) State Report, November 29 2000, ACFC/SR(2000)004, p. 7.

⁵⁹⁹ Ibid., p. 14.

⁶⁰⁰ ACFC (First) Opinion on Germany, 1 March 2002, ACFC/INF/OP/I (2002)008, p. 5.

⁶⁰¹ Germany (First) State Report, 24 February 2000, ACFC/SR (2000)001, p. 16.

⁶⁰² Germany (Third) State Report, 9 April 2009, ACFC/SR/III (2009)003, p. 25.

⁶⁰³ Sweden (First) State Report, 8 June 2001, ACFC/SR (2001)003, pp. 8, 9.

Otrās grupas otrajā apakšgrupā ir Horvātija, Itālija, Slovākija un Somija. Šīs valstis deklarāciju nav sniegušas, bet konkrētas nacionālās minoritātes norādījušas savos ziņojumos.

Horvātija nav definējusi nacionālās minoritātes ratifikācijas procesā. Ziņojumos ir atsauce uz konstitūciju, kura nosaka autohtonās minoritāšu tautas – serbi, čehi, slovāki, itāļi, ungāri, ebreji, vācieši, austrieši, rutēņi, ukraiņi, un citi, kas ir Horvātijas pilsoņi.⁶⁰⁴

Itālija nav iesniegusi deklarāciju. Itālijas tiesību sistēmā minoritātes jēdziens ir saistīts vienīgi ar valodu, proti, lingvistisko minoritāti. Itālijas ziņojumā norādīts, ka lingvistiskās minoritātes loceklim ir iespēja lietot savu valodu, bet viņam nav pienākums to darīt. Ziņojumā Itālija min 18 vēsturiskās lingvistiskās minoritātes – albāņus, Alto Adige iedzīvotājus, karintiešus, karnus, kataloņus, kimbrus, horvātus, franču provansāļus, franciski runājošos, friuliešus, grieķus, ladīnus, mohenus, oksitāņus, sardīniešus, slovēņus, valserus un čigānus. Starp Itālijas lingvistiskām minoritātēm nav minēta neviena 20. gadsimta imigrantu grupa, bet dažas no šīm grupām varētu klasificēt arī kā itāļu dialektus pārstāvošas grupas.⁶⁰⁵

Slovākija nav iesniegusi nacionālās minoritātes definīciju. Ziņojumā Slovākijas valdība atzīst 11 etniskās grupas – ungārus, čigānus, bohēmiešus, rutēņus, ukraiņus, vāciešus, morāviešus un silēziešus, horvātus, ebrejus, poļus un bulgārus, norādot, ka pārējās etniskās grupas kopā veido 0,1% no valsts iedzīvotājiem.⁶⁰⁶

Somija, ratificējot Vispārējo konvenciju, nenoteica, ko Somijā nozīmē nacionālā minoritāte. Somija ziņojumā atskaitās par šādām grupām – sāmiem, romiem, ebrejiem, tatāriem, vec-krieviem (vecticībniekiem) un arī zviedriski runājošiem somiem.⁶⁰⁷ Ziņojumā uz pilsonības kritēriju un ilgstošu saikni norādīts netieši, minot, ka: „... konvencijas tvērumā nevar iekļaut tādas iedzīvotāju grupas, kuras tikai īslaicīgi dzīvo Somijā, jo ir nepieciešama noteikta stabilitāte un nemainīgums”. Somija nodala divas atšķirīgas krievu grupas, uz vienu, proti, veckrieviem, attiecinot konvenciju, bet uz otru ne. Ziņojumā teikts, ka veckrievi ir to krievu imigrantu pēcteči, kuri ieceļoja Somijā 19. gadsimta beigās un pašā 20. gadsimta sākumā. Pieaugošās imigrācijas rezultātā pēdējās desmitgadēs krieviski runājošo iedzīvotāju skaits Somijā ir ievērojami palielinājies. Šobrīd Somijā ir apmēram 35 000 krieviski runājošas personas, no kurām apmēram 5 000 ir veckrievi.⁶⁰⁸

Trešās grupas pirmajā apakšgrupā ir iekļauta Malta. **Malta** ir pasludinājusi gan atrunu, gan pieņēmusi deklarāciju, pievienojot tās Vispārējās konvencijas ratifikācijas rakstam. Deklarācijā ir noteikts, ka Maltā nav tādu iedzīvotāju grupu, kuras tiktu atzītas par nacionālām minoritātēm. Vispārējās konvencijas ratifikācija ir uzskatāma tikai par solidaritātes aktu.⁶⁰⁹ Ziņojumos tiek

⁶⁰⁴ Croatia (First) State Report, 16 March 1999, ACFC / SR (1999) 005, p. 29.

⁶⁰⁵ Italy (First) State Report, 3 May 1999, ACFC/SR (1999) 007, pp. 3., 4.

⁶⁰⁶ Slovak Republic (First) State Report, 4 May 1999, ACFC/SR (1999)008, p. 8.

⁶⁰⁷ Finland (First) State Report, 16 February 1999, ACFC/SR (1999)003, p. 3.

⁶⁰⁸ Ibid., pp. 7., 8.

⁶⁰⁹ Malta (First) State Report, 27 July 1999, ACFC/SR(1999)012, p. 2.

atkārtoti pausts, ka Maltā nav nacionālo minoritāšu un nav arī tādu teritoriju, kuras izsenis apdzīvotu ievērojams skaits minoritāšu, tādēļ turpmāk ziņojumi netiks gatavoti.⁶¹⁰

Trešās grupas otrajā apakšgrupā ir Spānija un Portugāle, šo valstu nostāja par to, ka valstīs nav nacionālo minoritāšu izriet no valstu ziņojumiem.

Portugāle nav sniegusi definīciju, bet ziņojumos norāda uz to, ka nacionālo minoritāšu jautājums valstī nav aktuāls, jo valstī pastāv Portugāles nācijas koncepcija, kur ikviens pilsonis bauda pilnu cilvēktiesību nodrošinājumu, un ikvienu imigrantu valsts pēc iespējas ātrāk integrē Portugāles nācijā, ļaujot sadzīvot dažādām kultūrām. Pat pirmās paaudzes imigranti viegli var iekļauties Portugāles nācijā.⁶¹¹

Spānija nav izteikusi deklarāciju, un nevienu no Spānijas etniskajām grupām un tautām neatzīst par nacionālām minoritātēm. Ziņojumā norādīts, ka Spānija vēsturiski ir dažādu kultūru līdzāspastāvēšanas piemērs. Konvencijas pielietošana aprakstīta tikai attiecībā uz romiem, ziņojumā citas minoritāšu grupas nav pieminētas.⁶¹² Spānijas valdība nepiekrīt kādas Spānijas etniskās grupas uzskatīšanai par Vispārējās konvencijas subjektu. Skaidri tiek pausts, ka pat romi, par kuriem ir sniegts ziņojums, nav Spānijas nacionālās minoritātes konvencijas izpratnē. Spānijā dzīvo vairākas autonomiju tautas, no kurām lielākās ir kataloņi, galisieši, valensieši un baski, bet neviena no tām arī netiek uzskatīta par nacionālām minoritātēm.⁶¹³ Ņemot vērā imigrantu neseno ierašanos, līdzīgi kā citās Eiropas valstīs, šo personu saites ar valsti ir ļoti ierobežotas un īslaicīgas, tāpēc arī imigranti Spānijā netiek klasificēti kā nacionālās minoritātes Vispārējās konvencijas izpratnē.⁶¹⁴

Trešās grupas trešajā apakšgrupā ir Beļģija, Grieķija, Francija un Luksemburga. Šajā grupā ir iekļautas valstis, kurām Vispārēja konvencija nav saistoša.

Beļģija, 2001. gada 31. jūlijā parakstot Vispārējo konvenciju, ir izteikusi atrunu, bet pašu konvenciju vēl joprojām nav ratificējusi. Atrunā Beļģijas Karaliste paziņo, ka nacionālās minoritātes jēdzienu noteiks starpministriju ārpolitikas konferencē.⁶¹⁵

Grieķija Vispārējo konvenciju ir parakstījusi, bet nav ratificējusi to. Grieķija norāda, ka tai nav izstrādāta valsts politika nacionālo minoritāšu aizsardzības jautājumā, tostarp nav izstrādāts nacionālās minoritātes termina definējums, pamatojoties uz vienotas valsts nācijas ideju.⁶¹⁶

---

⁶¹⁰ Malta (Fourth) State Report, ACFC/SR/IV(2014)009, p. 2.; Malta (First) State Report, 27 July 1999, ACFC/SR (1999)012, p. 3.

⁶¹¹ Portugal (First) State Report, 23 December 2004, ACFC / SR (2004) 002, p. 2.

⁶¹² Spain (First) State Report, 19 December 2000, ACFC/SR(2000)005, p. 2.

⁶¹³ ACFC (First) Opinion on Spain, 27 November 2003, ACFC/INF/OP/I(2004)004, pp. 3., 10.

⁶¹⁴ Comments of Spain, 30 September 2004, GVT/COM/INF/OP/I(2004)004, p. 4.

⁶¹⁵ Belgium, Reservation accompanying the signature of the instrument on 31 July 2001 - Or. Fr. List of declarations made with respect to treaty No. 157. Pieejams:

<http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ListeDeclarations.asp?NT=157&CM=8&DF=08/09/2014&CL=ENG&VL=1> [aplūkots 2014. gada 12. augustā].

⁶¹⁶ Greece, Report about Compliance with the Principles of the Framework Convention for the Protection of National Minorities (along guidelines for state reports according to Article 25.1 of the Convention), 18 September 1999, Art.1. Pieejams: http://www.minelres.lv/reports/greece/greece_NGO.htm [aplūkots 2014. gada 7. maijā].

Francija nav nedz parakstījusi, nedz ratificējusi Vispārējo konvenciju. Francija ir pievienojusies Eiropas Reģionālo vai minoritāšu valodu hartai.⁶¹⁷ Ratifikācijas dokumentiem pievienotajā deklarācijā, Francija norāda, ka aizsargā valodu bagātību, nevis nacionālās minoritātes, balstoties uz vienotas Francijas valstsnācijas ideju, kurā ietilpst visi Francijas pilsoņi neatkarīgi no etniskās vai nacionālās izcelsmes, rases vai reliģijas.⁶¹⁸

Luksemburga, parakstot Vispārējo konvenciju, ir pieņēmusi deklarāciju. Saskaņā ar to nacionālā minoritāte konvencijas izpratnē ir vairākās paaudzēs Luksemburgas teritorijā dzīvojošu cilvēku grupa, kas atšķiras etniski vai lingvistiski un kuras pārstāvjiem ir Luksemburgas pilsonība. Balstoties uz šo definīciju, Luksemburga pasludina, ka tās teritorijā nav nacionālo minoritāšu.⁶¹⁹

No valstu sniegtajām deklarācijām un paustās nostājas ziņojumos var secināt, ka lielākā daļa valstu uzsver pilsonības kritēriju. Austrija, Igaunija, Latvija, Vācija, Luksemburga un Polija **pilsonības kritēriju** pat uzsvērušas savos ratifikācijas dokumentos. Citas valstis par pilsonības kritēriju runā savos ziņojumos, piemēram, Čehija. Tikai dažas valstis nacionālās minoritātes definēšanā nav to pieminējušas.⁶²⁰ Daudzās valstīs dzīvo lielas imigrantu grupas, bet tās netiek uzskatītas par nacionālām minoritātēm, piemēram, Dānijā, Zviedrijā un Vācijā. Trīs valstis norāda, ka minoritātei jābūt **vismaz gadsimtu dzīvojušai attiecīgajā valstī**. Citas valstis uzsver ciešu, ilgstošu un noturīgu saišu nepieciešamību ar attiecīgo valsti, lai kāda grupa tiktu atzīta par nacionālo minoritāti. Dānija, Vācija, Slovēnija, Zviedrija savu deklarāciju tekstos uzskaita pirmiedzīvotājus (autohtonās tautas) jeb **vēsturiskās minoritātes**, uz kurām Vispārējā konvencija tiek attiecināta. Savukārt Austrija, Igaunija, Latvija, Luksemburga, Polija min definīciju vai principus, pēc kuriem nosaka nacionālās minoritātes, kas sasaucas ar Eiropas Padomes Rekomendācijas Nr. 1134 (1990) nosacījumiem. Luksemburga un Malta vēsta, ka to teritorijā nacionālo minoritāšu nav, tāda ir arī Francijas nostāja.⁶²¹ Uzsvars likts uz to personu aizsardzību, kuras pieder pie **tradicionālām nacionālām minoritātēm** un var izmantot savas tiesības katra atsevišķi vai kopā ar citām.

---

⁶¹⁷ National Minority standards. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2007, p. 308.

⁶¹⁸ Reservations and Declarations for Treaty No.148 - European Charter for Regional or Minority Languages, France. Pieejams: http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/148/declarations?p_auth=ZTndPeCw [aplūkots 2014. gada 19. septembrī].

⁶¹⁹ Luxembourg, Declaration contained in a letter from the Permanent Representative of Luxembourg, dated 18 July 1995, handed to the Secretary General at the time of signature, on 20 July 1995 - Or. Fr. List of declarations made with respect to treaty No. 157. Pieejams: <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ListeDeclarations.asp?NT=157&CM=8&DF=08/09/2014&CL=ENG&VL=1> [aplūkots 2014. gada 12. augustā].

⁶²⁰ Report on Non-citizens and Minority Rights, European Commission for Democracy through Law (Venice Commission), Adopted by the Venice Commission at its 69th plenary session, Venice, 15-16 December 2006, CDL-AD(2007)001. Pieejams: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2007\)001-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2007)001-e) [aplūkots 2013. gada 16. oktobrī].

⁶²¹ Frowein J. A. and Bank R. The Effect of Member States' Declarations Defining "National Minorities" upon Signature or Ratification of the Council of Europe's Framework Convention, Max-Planck-Institut für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht, 1999, p. 651. Pieejams: <http://www.zaoerv.de> [aplūkots 2014. gada 23. jūlijā].

Konsultatīvā komiteja interpretācijā Vispārējās konvencija piemērojama attiecībā uz plašāku personu loku, nekā tas ir definēts valstu deklarācijās. Konsultatīvā komiteja kritizē un iesaka pārskatīt valstu deklarācijās sniegtās definīcijas. Konsultatīvā komiteja norāda, ka identitātes saglabāšanas un aizsardzības nepieciešamība laika gaitā var mainīties un nebūtu pareizi turēties pie neelastīgas pozīcijas, tulkojot Vispārējo konvenciju sašaurināti. Tomēr šādu ieteikumu sniegšanai Konsultatīvajai komitejai nav pilnvaru, tā rīkojas ārpus savas kompetences robežām, ņemot vērā to, ka valstu sniegtās nacionālo minoritāšu definīcijas ir izteiktas skaidrojošo deklarāciju veidā, kuru apšaubīšana nav Konsultatīvās komitejas kompetencē.⁶²²

3.4. Tiesību kataloga noteikšanas īpatnības

Vispārējā konvencija par nacionālo minoritāšu aizsardzību ir vienīgais Eiropas Savienības valstīm, izņemot Franciju, Beļģiju, Grieķiju un Luksemburgu, juridiski saistošais starptautiskais dokuments, kura izpildi uzrauga Eiropas Padomes Ministru komiteja ar Konsultatīvās komitejas atbalstu. Vispārējā konvencijā **nav paredzēta tiešā tiesību normu pielietošana**,⁶²³ tomēr tā lielā mērā ietekmē valstu politiku un normatīvo tiesību aktu pieņemšanu attiecībā uz nacionālo minoritāšu tiesību nodrošināšanu. Vispārējās konvencijas izpildes uzraudzības mehānisma ietvaros sniegtie valstu ziņojumi un Konsultatīvās komitejas atzinumi detalizēti atspoguļo katras valsts sniegto nodrošinājumu nacionālo minoritāšu tiesību realizācijā.

Tā kā Vispārējā konvencija ir ietvaru dokuments, tad valstu ziņā atstāts tas, kādā veidā konvencijā minētās tiesības un ieteikumi to realizācijā tiks īstenoti.⁶²⁴ Pieņemot Vispārējo konvenciju, pastāvēja **bažas, kā valstis pildīs uzņemtās saistības**, vai tiesību izmantošanas rezultāts dažādās valstīs nebūs pārāk plašā izpildījuma amplitūdā un vai šāds regulējums nodrošinās mieru un stabilitāti Eiropā atbilstoši izvirzītajam mērķim. Tāpat bažas radīja uzraudzības modelis, kurā galvenā loma ir Ministru komitejai, kas ir politiska institūcija, bet atbalstošā loma – Konsultatīvajai komitejai, kuru veido neatkarīgi eksperti. Sākotnēji šo abu institūciju darbībā bija vērojams atšķirīgs darba stils, uzstādījumu, viedokļu un dokumentu satura dažādība, kas apgrūtināja ar minoritāšu tiesībām saistīto jautājumu risināšanu, nesniedzot skaidru atbildi par Vispārējās konvencijas piemērošanas problēmām dalībvalstīs. Laika gaitā uzraudzības darbs ir uzlabojies, daudzas no rezolūcijām patiesi atspoguļo vienotu nostāju svarīgākos jautājumos.⁶²⁵

⁶²² Phillips A. The Framework Convention for the Protection of National Minorities: A Policy Analysis. Minority Rights Group International, 2002, p. 4.

⁶²³ Framework Convention for the Protection of National Minorities and Explanatory_Report. Art.11. Pieejams: http://www.coe.int/T/e/human_rights/Minorities/2_FRAMEWORK_CONVENTION_%28MONITORING%29/1_Texts/FCNM%20CoE%20version%20Latvian.pdf. S [aplūkots 2014. gada 20. jūlijā].

⁶²⁴ Zankovska-Odiņa S., Konvencijas izstrādes vēsture. Konvencijas normu un pamatprincipu raksturojums. Grām.: Nacionālo minoritāšu konvencija - Eiropas pieredze Latvijai. Rīga: Eiropas Padomes informatīvai birojs, 2006, 16. lpp.

⁶²⁵ Phillips A. The Framework Convention for the Protection of National Minorities: A Policy Analysis. Minority Rights Group International, 2002, p. 7.

Ņemot vērā visus apstākļus, kas tiešā vai netiešā veidā ietekmē valstu saistību izpildi attiecībā uz nacionālo minoritāšu tiesību nodrošināšanu, Vispārējā konvencijā ietvertu tiesību realizācija jāuztver kā komplicēts process. Uzraudzības procesā vērtē valstīs ieviestos juridiskos instrumentus, nosakot, cik efektīvi nacionālās minoritātes tiesības var īstenot. Vērtējumā mazāk koncentrējas uz formālo ekspertu teorētiskām norādēm, vairāk uz situāciju valstī kopumā. Valstu ziņojumi un uzraugošo institūciju atzinumi atspoguļo nacionālo minoritāšu tiesību katalogā ietvertu **tiesību realizācijas apmērus un dažādību.**

3.4.1. Tiesības uz pastāvēšanu un diskriminācijas aizliegums

Noskaidrojot, vai nacionālajām minoritātēm piederošās personas savas tiesības var īstenot vienlīdzīgi ar pārējiem, Konsultatīvā komiteja vērtē pretdiskriminācijas tiesību aktus un to piemērošanas jomas, pārbaudot, vai tajos ir iekļauts arī netiešās diskriminācijas aizliegums, vai ir paredzēti speciālie pasākumi minoritātēm, vai ir apstrīdēšanas mehānisms un institucionālie instrumenti pretdiskriminācijas uzraudzībai un speciālo tiesību nodrošināšanai. Valstu ziņojumos atspoguļota diskriminācijas aizlieguma noteikšana valsts likumos dažādās jomās.

Konsultatīvās komitejas atzinumos konstatēts, ka **diskriminācijas aizlieguma principa ievērošana valstīs ir nodrošināta**, atsevišķos gadījumos norādot uz trūkumiem un ierosinot veikt tiesiskā regulējuma un tā piemērošanas uzlabojumus. Piemēram, Konsultatīvās komitejas kritika bija pamats pretdiskriminācijas tiesību aktu pārskatīšanai Slovērijā ar nolūku nodrošināt aizsardzību nacionālām minoritātēm.⁶²⁶ Atbilstoši Konsultatīvās komitejas norādījumiem, Čehijas Republika paātrināja jauna diskriminācijas aizlieguma likuma pieņemšanu.⁶²⁷ Ievērojot ieteikumus, ko Konsultatīvā komiteja ir paudusi pirmajā uzraudzības ciklā, Horvātijā 2003. gadā ir ieviesusi grozījumus Darba kodeksā, aizliedzot tiešu un netiešu diskrimināciju.⁶²⁸

Austrijai, Igaunijai, Lietuvai, Zviedrijai, Bulgārijai, Kiprai un Polijai trešā cikla monitoringa ietvaros Konsultatīvā komiteja norādīja par ombudsmena institūcijas stiprināšanu nacionālo minoritāšu jautājumu risināšanai. Dānijai, Austrijai un Bulgārijai tika norādīts uz trūkumiem personu informēšanā par diskriminācijas aizlieguma tiesisko regulējumu. Somija saņēma aizrādījumus par diskriminācijas gadījumiem nacionālo minoritāšu skolās, bet Vācija – romu diskriminācijas gadījumiem un diskriminācijas aizlieguma nenodrošināšanu mājokļu pieejamībā. Savukārt Horvātijai un Ungārijai otrā cikla ietvaros Konsultatīvā komiteja uzdeva novērst diskrimināciju izglītības jomā un mājokļu pieejamības nodrošināšanā.⁶²⁹

⁶²⁶ ACFC, (Second) Opinion on Slovakia, 21 June 2006, ACFC/OP/II(2005)004, para. 37.

⁶²⁷ ACFC, (Third) Opinion on Czech Republic, 19 March 2012, ACFC/OP/III(2011)008, p. 10.

⁶²⁸ ACFC, (Second) Opinion on Croatia, 13 April 2005, ACFC/INF/OP/II(2004)002, para. 41.

⁶²⁹ Compilation of Opinions of the Advisory Committee Relating to Article 4 of the Framework Convention, 24 February 2014.

Konsultatīvā komiteja īpašu uzmanību ir veltījusi pilsoņu tiesību apjomam, kas ir plašākas nekā citu valstī dzīvojošo personu tiesības. Attiecīgās valsts pilsonības neesamība neraksturo tikai migrācijas rezultātā nesen valstī ieradušās jaunās minoritātes. Piemēram, Konsultatīvā komiteja ir norādījusi, ka Igaunijā, kurā daudzi iedzīvotāji ir nepilsoņi, šo personu tiesiskās garantijas pret diskrimināciju nav pietiekamas.⁶³⁰ Pēc Konsultatīvās komitejas kritikas saņemšanas Igaunija ir ieviesusi vairākus uzlabojumus, kas atvieglo naturalizācijas procesu, racionalizējot administratīvo procesu no pilsonības pieteikuma reģistrācijas līdz lēmuma pieņemšanai, kā arī ieviesusi pasākumus, lai pilsonības iegūšanas process kļūtu pieejamāks, vairojot izpratni par to, cik svarīga ir pilsonības saņemšana.⁶³¹

Attiecībā uz nacionālo minoritāšu pastāvēšanas tiesību nodrošināšanu var minēt regulējumu rasu naida noziegumu novēršanai. Nacionālās minoritātes, it īpaši vizuāli atšķirīgās, ir viena no tām grupām, kuras pārstāvji visbiežāk kļūst par naida noziegumu upuriem. Naida noziegumu pamatā ir aizspriedumi vai naidi pret indivīdiem vai sabiedrības grupu etniskās piederības, rases, reliģijas, seksuālās orientācijas, valodas, invaliditātes u.c. pazīmju dēļ.⁶³² Ar mērķi novērst apdraudējumu nacionālajām minoritātēm visas valstis noziedzīgo nodarījumu uzskaitījumā ir iekļāvušas **rasu naida noziegumus** un pilnveidojušas tiesisko regulējumu. Piemēram, Apvienotajā Karalistē tika paplašināts rasu naida noziegumu objektīvais sastāvs, iekļaujot reliģiskā naida izraisītos nodarījumus, kā arī ieviests jauns noziedzīgs nodarījums – kūdīšana uz reliģisko naidu Anglijā un Velsā.⁶³³ Vācijā preventīvas nolūkos tiek rīkotas islāma nedēļas, lai veicinātu savstarpējo toleranci, iepazīstot musulmaņu reliģisko pārliecību un kultūru, runājot ar pašiem šīs reliģijas pārstāvjiem.⁶³⁴

Nemot vērā tiesību uz pastāvēšanu un diskriminācijas aizlieguma universālo cilvēktiesību raksturu, kas valstīm uzliek pienākumus vispārējo cilvēktiesību ietvaros ar citiem juridiski saistošiem cilvēktiesību dokumentiem, šo tiesību realizācija valstīs ir nodrošināta, kā to savos atzinumos ir konstatējusi arī Konsultatīvā komiteja.

3.4.2. Tiesības uz savas valodas lietošanu

Konsultatīvās komitejas atzinumos uzmanība lielākoties pievērsta valstu ziņojumos sniegtajai informācijai par nacionālo minoritāšu valodu lietošanu kontaktos ar administratīvajām iestādēm un publisko pakalpojumu sniedzējiem valstī, noskaidrojot, vai šāda iespēja nodrošināta vismaz tajās teritorijās, kurās attiecīgo nacionālās minoritātes valodu tradicionāli lieto ievērojama

---

⁶³⁰ ACFC, (Second) Opinion on Estonia, 22 July 2005, ACFC/OP/II(2005)001, para. 37.

⁶³¹ Ibid., para. 46.

⁶³² Hate Crime Laws: A Practical Guide. Warsaw: OSCE, Office for Democratic Institutions and Human Rights, 2009, p. 16.

⁶³³ ACFC, (Second) Opinion on United Kingdom, 26 October 2007, ACFC/OP/II(2007)003, para. 122.

⁶³⁴ Reģionu komitejas atzinums par tematu "Eiropas Parlamenta rezolūcija par minoritāšu aizsardzību un diskriminācijas novēršanas politiku paplašinātajā Eiropā"(2006/C 229/09).

vietējo iedzīvotāju daļa, tomēr kā svarīgāko izceļot nacionālo minoritāšu valodas lietošanu tiesvedības procesos un kontaktos ar citām tiesu varas institūcijām. Savukārt, personvārdu atveidei nacionālo minoritāšu valodā un topogrāfisko apzīmējumu un informācijas izvietošanai nacionālās minoritātes valodā prasības nav tik striktas.

Pētot Eiropas Savienības dalībvalstu ziņojumus par Vispārējās konvencijas ieviešanu un salīdzinot valstīs īstenoto politiku attiecībā uz **saziņu ar administratīvām iestādēm**, atklājas liela dažādība valstu pieejā – no uzstādījuma izmantot vienu oficiālo valodu līdz pat likumā noteiktai garantijai saņemt bezmaksas tulka pakalpojumu personām, kuras runā nacionālo minoritāšu valodās. Visvairāk ir tādu valstu, kurās nacionālo minoritāšu valodās ir iespējams īstenot kontaktus ar administratīvām iestādēm minoritāšu tradicionāli apdzīvotās teritorijās, kā arī teritorijās, kurās nozīmīga daļa vietējo iedzīvotāju ir nacionālās minoritātes. Dažas valstis izpilda šo nosacījumu attiecībā uz konkrētu minoritātes valodu vai reģionu, piemēram, Vācijā – sorbu valodā sorbu apdzīvotos apgabalos;⁶³⁵ Itālijā – franču valodā Valle d'Aosta reģionā, vācu valodā Alto Adige un slovēņu valodā Friuli-Venēcija Džūlija reģionā;⁶³⁶ un Apvienotajā Karalistē – velsiešu valodā Velsā un gēļu valodā Skotijā.⁶³⁷ Atsevišķās valstīs ir iespējams sazināties tikai tajās valodās, kuras definētas kā minoritāšu valodas un tikai konkrētā teritorijā, piemēram, Somijā var sazināties sāmu valodā to tradicionāli apdzīvotajā reģionā Sami;⁶³⁸ Nīderlandē – frīzu valodā Frīzlandē;⁶³⁹ Slovēnijā – itāļu valodā un ungāru valodā attiecīgi teritorijās, kur tradicionāli dzīvojušas šo tautību minoritātes;⁶⁴⁰ Spānijā var sazināties papildus arī reģionālās valodās, kas ir atšķirīgas katrā no četriem Spānijas autonomajiem reģioniem, kataloņu, galisiešu, valensiešu un basku valodās.⁶⁴¹

Daļā valstu šādu kontaktu iespēja ir nodrošināta, normatīvajos aktos nenosakot konkrētas valodas, bet pielāgojot to iedzīvotāju kvantitatīvajiem rādītājiem, piemēram, Horvātijā pašvaldībās, kurās lielākā daļa vietējo iedzīvotāju ir minoritātes;⁶⁴² Igaunijā vietās, kurās vairāk nekā puse iedzīvotāju ir attiecīgās nacionālās minoritātes iedzīvotāji, krievi Narvā, Kohtla-Jarvē un Sillamae,⁶⁴³ izmantojot proporcionālo barjeru, kas ir līdzīga Vispārējās konvencijas formulējumam, lai lemtu par valodas lietojumu pašvaldībā,⁶⁴⁴ Lietuvā teritorijās, kuras blīvi apdzīvo nacionālās minoritātes.⁶⁴⁵ Dažas valstis ir deklarējušas, ka sazināties var tikai valodās, kas definētas kā

---

⁶³⁵ Germany (First) State Report, 24 February 2000, ACFC/SR(2000)001, p. 63.

⁶³⁶ Italy (First) State Report, 3 May 1999, ACFC/SR(1999)007, pp. 48., 50.

⁶³⁷ The United Kingdom (First) State Report, 26 July 1999, ACFC/SR(1999)013, p. 30.

⁶³⁸ ACFC, (Second) Opinion on Finland, 20 April 2006, ACFC/OP/II(2006)003, para. 103.

⁶³⁹ Netherlands (First) State Report, 16 July 2008, ACFC/SR(2008)001, paras. 10.3. and 10.5.

⁶⁴⁰ Slovenia (First) State Report, 29 November 2000, ACFC/SR(2000)004, p. 74.

⁶⁴¹ Spain (First) State Report, 19 December 2000, ACFC/SR(2000)005, p.20.

⁶⁴² ACFC, (Second) Opinion on Croatia, 13 April 2005, ACFC/INF/OP/II(2004)002, para. 66.

⁶⁴³ Estonia (First) State Report, 22 December 1999, ACFC/SR(1999)016, p. 43.

⁶⁴⁴ ACFC, (Second) Opinion on Estonia, 22 July 2005, ACFC/INF/OP/II(2005)001, para. 94.

⁶⁴⁵ Lithuania (First) State Report, 31 October 2001, ACFC/SR(2001)007, p. 54.

oficiālas valodas valstī kopumā, piemēram, Īrijā ir tiesības sazināties angļu vai īru valodā,⁶⁴⁶ Maltā – maltiešu un angļu valodā.⁶⁴⁷

Iespēja **sazināties ar tiesībsargājošām iestādēm** minoritātes valodā ir nodrošināta visās valstīs vispārējo cilvēktiesību ietvaros. Valstīs ir iespējams saņemt tulka pakalpojumus personām, kuras nerunā tiesas procesā lietotajā valodā (vismaz krimināllietās). Atsevišķās valstīs ir nodrošinātas tiesības izmantot nacionālo minoritāšu valodu noteiktos procesos, piemēram, kriminālprocesā, piemēram, Igaunijā – krimināllietās izmanto krievu valodu Narvas un Sillamaes tiesās pirmajā instancē.⁶⁴⁸ Īriju raksturo tas, ka process var notikt tikai oficiālajā valodā,⁶⁴⁹ līdzīgi Maltā – tiesvedības valoda ir maltiešu valoda, angļu valoda var tikt izmantota atsevišķos gadījumos vai speciālos procesos.⁶⁵⁰

Konsultatīvā komiteja norāda, ka, lai gan atbilstošas tiesību normas var pastāvēt, šīs tiesības bieži vien nav sistemātiski īstenotas, jo nepietiek finanšu līdzekļu vai trūkst kvalificētu tulku. Tas jo īpaši attiecas uz skaitliski mazām minoritāšu valodām, piemēram, Čehijā.⁶⁵¹ Konsultatīvā komiteja ir atzinīgi novērtējusi tulkošanas nodrošināšanu minoritāšu valodā ne tikai krimināllietās, bet arī civillietās un administratīvajās lietās, piemēram, Rumānijā.⁶⁵²

Attiecībā uz **personvārdu atveidi** minoritāšu valodā, Konsultatīvā komiteja atzīst, ka valstu normatīvajos aktos vairākumā gadījumu atzīst nacionālo minoritāšu tiesības izmantot vārdu un uzvārdu atbilstoši savas valodas tradīcijām, tomēr praksē vārdi un uzvārdi bieži tiek pārveidoti atbilstoši konkrētās valsts valodas prasībām, pārveidojot personas vārdu no viena alfabēta uz citu, uzvārdu rakstība saistībā ar dzimumu attiecībā uz sievietēm pēc stāšanās laulībā, piemēram, dažās slāvu valodās pievienojot piedēkli. Konsultatīvā komiteja aicina personvārdu atveides problēmas risināt ar jauno tehnoloģiju izmantošanas palīdzību.⁶⁵³

Vietvārdu apzīmējumu, autoceļu un ielu zīmju, paziņojumu un informatīvo zīmju minoritātes valodā izvietošana prakse dažādās valstīs ir atšķirīga. Parasti tāda iespēja tiek nodrošināta tradicionālajās minoritāšu apdzīvotajās teritorijās, piemēram, Somijā paziņojumi ir rakstīti vai nu somu un zviedru vai somu un sami valodā atkarībā no teritorijas.⁶⁵⁴ Vairākās valstīs ielu apzīmējumu izvietošana divās valodās ir atļauta tajās teritorijās, kur pie minoritātēm piederīgās personas veido noteiktu procentuālo sastāvu, piemēram, Rumānijā noteiktais sliekšnis ir 20

⁶⁴⁶ Ireland (First) State Report, 13 November 2001, ACFC/SR(2001)006, p. 72.

⁶⁴⁷ Malta (First) State Report, 27 July 1999, ACFC/SR(1999)012, p.4.

⁶⁴⁸ Estonia (First) State Report, 22 December 1999, ACFC/SR(1999)016, p. 45.

⁶⁴⁹ Ireland (First) State Report, 13 November 2001, ACFC/SR(2001)006, p.72.

⁶⁵⁰ Malta (First) State Report, 27 July 1999, ACFC/SR(1999)012, p.4.

⁶⁵¹ ACFC, (Second) Opinion on Czech Republic, 6 April 2001, ACFC/INF/OP/I(2002)002, para. 57.

⁶⁵² The Language Rights of Persons Belonging to National Minorities under the Framework Convention, July 2012, ACFC/44DOC(2012)001 rev, Art. 59.

⁶⁵³ The Language Rights of Persons Belonging to National Minorities under the Framework Convention, July 2012, ACFC/44DOC(2012)001 rev, Art.61.-63.

⁶⁵⁴ Finland (First) State Report, 16 February 1999, ACFC/SR(1999)003, p. 20.

procenti.⁶⁵⁵ Igaunijā vietvārdus un topogrāfiskos apzīmējumus minoritāšu valodās var izvietot attiecīgās teritorijas pastāvīgo iedzīvotāju valodā, kuri dzīvojuši tajā ilgstoši, vismaz kopš 1939. gada.⁶⁵⁶ Tomēr ir valstis, kuras uzsver, ka nav īpaša vajadzība ieviest divvalodu zīmes, jo minoritāšu pārstāvji ir bilingvāli un nav bijis arī tāds pieprasījums, piemēram, Dānijā, piebilstot, ka zīmes divās valodās ir mazāk skaidras un salasāms, kam būt negatīva ietekme uz ceļu satiksmes drošību.⁶⁵⁷

Tiesību uz taisnīgu tiesu ietvaros visas valstis nacionālām minoritātēm nodrošina iespēju krimināllietās lietot dzimto valodu, piesaistot tulku. Vērtējot tiesību uz savas valodas lietošanu nacionālo minoritāšu tiesību speciālajā daļā, jākonstatē liela dažādība valstu regulējumā un tiesību realizācijā.

3.4.3. Reliģijas tiesības

Nacionālo minoritāšu reliģijas tiesības ir saistītas ar reliģijas un apziņas brīvību. Reliģijas tiesību īstenošanu Konsultatīvā komiteja vērtē, ņemot vērā valsts normatīvo tiesību aktos iekļauto reliģijas brīvības regulējumu, īpašos ar reliģiskām kopienām noslēgtos līgumus kā konkrētas normatīvajos aktos nostiprinātas garantijas, kas attiecas uz reliģiskām kopienām un nacionālās minoritātes valodas lietošanas iespējas reliģiskos pasākumos.

Atbilstoši Konsultatīvās komitejas atzinumam reliģijas tiesību realizācija valstīs notiek vispārējo cilvēktiesību ietvaros. Ikvienā Eiropas Savienības valstī ir aizsargāta reliģijas brīvība, ir pieņemti speciālie likumi par reliģisko kopienu tiesisko statusu. Tomēr Konsultatīvā komiteja kā pozitīvu uzsver tieši īpašu **līgumu noslēgšanu** starp valdību un Baznīcu vai reliģiskām kopienām. Šādu līgumu noslēgšana novērš bažas par konkrēto reliģisko kopienu netraucētu pastāvēšanu. Tā, piemēram, Horvātijā 2002. gadā noslēgtie līgumi starp valdību un Serbijas pareizticīgo baznīcu un islāma kopienu nodrošināja šo reliģisko kopienu vienlīdzīgu pieeju dažādām institūcijām, piemēram, iespēju piedāvāt reliģiskos pakalpojumus armijai.⁶⁵⁸ Līdzīgi Somijā 2003. gadā ar Reliģijas brīvību aktu un 2003. gada Likumu par apbedīšanas administrēšanu valsts centās risināt vairākas problēmas, saistītas ar personām, kuras nepiederēja ne pie vienas no divām baznīcām ar īpašu statusu – nedz evaņģēliski luteriskās, nedz Somijas pareizticīgo baznīcas. Šīm personām bija līdz tam, piemēram, grūtības atrast apbedījumu vietu.⁶⁵⁹

Atsevišķos gadījumos reliģijas tiesības tiek attiecinātas uz reliģisko institūcijas tiesībām saistībā ar to **īpašumu iznīcināšanas vai konfiskācijas** atlīdzināšanu. Piemēram, pēdējo gadu laikā Rumānijā ir izveidota iestāde, kas paātrinātā kārtā pieņem lēmumu par izsniedzamo restitūciju par

⁶⁵⁵ Romania (First) State Report, 24 June 1999, ACFC/SR(1999)011, p. 39

⁶⁵⁶ Estonia (First) State Report, 22 December 1999, ACFC/SR(1999)016, p. 47.

⁶⁵⁷ Denmark, (First) State Report, 6 May 1999, ACFC/SR(1999)009, p. 32.

⁶⁵⁸ ACFC, (Second) Opinion on Croatia, 13 April 2005, ACFC/INF/OP/II(2004)002, para. 101.

⁶⁵⁹ ACFC, (Second) Opinion on Finland, 20 April 2006, ACFC/OP/II(2006)003, para. 90.

religisko konfesiju īpašumiem, kas piederēja nacionālām minoritātēm – ungāriem, vāciešiem, ebrejiem, armēņiem, grieķiem, serbiem, turkiem, u.c., pirms tos komunistiskā režīma laikā konfiscēja.⁶⁶⁰

Reliģijas tiesību realizācijā, valstīm jārēķinās ar to, ka reliģija bieži **veido attieksmi pret sabiedrībā aktuāliem jautājumiem**, piemēram, izglītību, kontracepciju, abortiem un sieviešu stāvokli sabiedrībā. Reliģisku apsvērumu dēļ musulmaņu vecāki meitenēm aizliedz skolā apmeklēt nodarbības baseinā, piemēram, Zviedrijā, vai liek skolā valkāt īpašas sieviešu galvassegas, piemēram, Spānijā. Šādos gadījumos notiek reliģijas tiesību, sabiedrības drošības un bērnu tiesību uz izglītību sadursme, kuras risinājums ir jāatrod optimālā variantā, nekaitējot reliģiskām jūtām, taču vienlaikus nodrošinot arī citu cilvēku tiesības. Reliģisko tiesību īstenošana var radīt izmaiņas iedzīvotāju demogrāfiskajā sastāvā. Nacionālās minoritātes, kuru neatņemama kultūras sastāvdaļa ir reliģija, labāk saglabā tradicionālās ģimeniskās vērtības, radot lielāku pēcnācēju skaitu, piemēram, turki Bulgārijā un ungāri Rumānijā.⁶⁶¹

3.4.4. Kultūras tiesības

Kultūras tiesības raksturojamas kā negatīvās cilvēktiesības, jo tiek pieprasīts, lai valsts **atzītu tās un netraucētu to īstenošanu**. Visās Eiropas Savienības dalībvalstīs ikviena indivīda tiesības baudīt kultūru ir nostiprinātas konstitucionālā līmenī. Daudzu valstu konstitūcijās iekļauta nacionālo minoritāšu kultūras aizsardzība, piemēram, Austrijas konstitūcijas 8. panta otrajā daļā noteikts, ka valstī tiek veicināta tradicionālo etnisko grupu valodas un kultūras pastāvēšana un aizsardzība.⁶⁶²

Vispārējā konvencija aizsargā gan nacionālo minoritāšu tiesības **saglabāt un attīstīt savu kultūras mantojumu un identitāti, gan tiesības efektīvi piedalīties** un mijiedarboties vairākuma kultūras dzīvē, veidojot starpkultūru dialogu un realizējot kultūras tiesības konvencijas 5., 6. un 15. panta kontekstā. Nacionālo minoritāšu līdzdalība kultūras dzīvē lielākā daļā valstu ir cieši saistīta ar šo minoritāšu līdzdalības pakāpi sabiedrības sociālajā un ekonomiskajā dzīvē. Konsultatīvā komiteja norāda, ka, izstrādājot un īstenojot valsts kultūras politiku, kas var ietekmēt nacionālās minoritātes, ir svarīgi valsts iestādēm veikt pietiekamas **konsultācijas**, lai efektīvi apmierinātu nacionālo minoritāšu vajadzības. Nacionālās minoritātes ar savu pārstāvju starpniecību jāiesaista kultūras atbalsta programmu finanšu līdzekļu sadales procesā un, ja pastāv īpašas šāda atbalsta

⁶⁶⁰ ACFC, (Second) Opinion on Romania, 23 February 2006, ACFC/OP/II(2005)007, paras. 75. and 76.

⁶⁶¹ The demographic characteristics of national minorities in certain European States, European population Committee (CDPO), Meeting, 24[-25] November 1999. Pieejams: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=429563&Site=COE> [aplūkots 2014. gada 23. jūlijā].

⁶⁶² Bundes-Verfassungsgesetz (B-VG), BGBl. Nr.1/1920. Pieejams: <http://www.bka.gv.at/DesktopDefault.aspx?TabID=4780> [aplūkots 2014. gada 22. jūnijā].

institūcijas, tad nacionālām minoritātēm jābūt tajās pietiekami pārstāvētām.⁶⁶³ Tādējādi kultūras tiesību realizācija saskaras ar līdzdalības tiesībām.

Saskaņā ar Konsultatīvās komitejas atzinumu kultūras tiesību īstenošana lielā mērā atkarīga no attiecīgās minoritātes grupas lieluma un kompakta dzīvesvietas izpratnē. Skaitliski lielām un cieši saistītām minoritātēm kultūras tiesību realizācija tiek nodrošināta efektīvāk nekā mazām vai vairāk izkaisītām minoritāšu grupām. Attiecībā uz autohtonām tautām dažos gadījumos ir izvirzītas likumīgas prasības uz teritoriālo autonomiju tradicionālā dzīvesveida un kultūras saglabāšanai, bet jaunās minoritātes, kas radušās migrācijas rezultātā, šādas prasības nevar izvirzīt.⁶⁶⁴

Analizējot nacionālo minoritāšu dalību kultūras dzīvē, Konsultatīvā komiteja ir nonākusi pie atziņas, ka mūsdienās ir nepieciešams nodrošināt līdzdalību plašsaziņas līdzekļos. Ir svarīgi, ka minoritātēm ir radīta iespēja izmantot **savus medijus kultūras saglabāšanai**. Tomēr vienlīdz svarīgi dot minoritāšu grupām pieeju arī vairākuma plašsaziņas līdzekļiem, lai šīs grupas varētu saņemt un sniegt savu viedokli par jautājumiem, kas interesē sabiedrību kopumā.⁶⁶⁵ Tādējādi kultūras tiesību realizācija saskaras ar tiesību uz plašsaziņas līdzekļiem nodrošināšanu.

Kopumā ņemot, kultūras tiesību realizācija notiek vispārējo cilvēktiesību ietvaros. Tomēr, ņemot vērā to, ka kultūras tiesības ir otrās paaudzes cilvēktiesības, kā kultūras izpausmju dažādību, kultūras tiesību nodrošinājums pēc satura dažādās valstīs ir atšķirīgs atkarībā no nacionālo minoritāšu prasībām un nepieciešamības katrā konkrētajā valstī.

3.4.5. Tiesības uz izglītību

Izglītības tiesību realizācijā nacionālām minoritātēm papildus tiesībām uz izglītību ir tiesības apgūt nacionālās minoritātes valodu un tiesības iegūt izglītību nacionālās minoritātes valodā. No valstu ziņojumiem izriet, ka tās nodrošina dažādas iespējas nacionālo minoritāšu valodu apgūvē un izglītības iegūšanā nacionālo minoritāšu valodās. Tas liecina par ieklausīšanos nacionālo minoritāšu vajadzībās, kā arī valstu augstu izpratnes līmeni attiecībā uz izglītības iegūšanas nozīmi minoritāšu valodās, lai tādējādi saglabātu minoritātēm raksturīgo savdabību.⁶⁶⁶

Visās Eiropas Savienības valstīs ir dota iespēja apgūt **nacionālo minoritāšu valodu**. Šādas nacionālo minoritāšu valodu apmācību apjoms skaitliski atšķiras atkarībā no tā, cik nacionālās minoritātes katrā valstī ir un cik daudz cilvēku lieto šo valodu. Daudzās valstīs tiek mācītas vairākas

⁶⁶³ ACFC (Second) Opinion on Norway, 5 October 2006, paras. 60 and 69.

⁶⁶⁴ Advisory Committee on the Framework Convention for the Protection of National Minorities, Commentary on the Effective Participation of Persons Belonging to National Minorities in Cultural, Social and Economic Life and in Public Affairs, ACFC/31DOC(2008)001, Adopted on 27 February 2008, paras. 65. and 66.

⁶⁶⁵ Advisory Committee on the Framework Convention for the Protection of National Minorities, Thematic Commentary No.3, The Language Rights of Persons Belonging to National Minorities under the Framework Convention, ACFC/44DOC(2012)001, Adopted on 24 May 2012, paras. 32. and 33.

⁶⁶⁶ Minority Schooling in Europe. In: Encyclopedia of Diversity in Education, ed. James A. Banks, SAGE Publications, 2012, p. 1516.

valodas, piemēram, Austrijā – slovēņu, horvātu, romu, ungāru, čehu un slovāku,⁶⁶⁷ Čehijā – slovāku, poļu, vācu, romu un ungāru,⁶⁶⁸ Vācijā – dāņu, sorbu, frīzu un romu,⁶⁶⁹ Slovākijā – ungāru, ukraiņu, vācu un poļu.⁶⁷⁰

Atsevišķas valstis ierobežo minoritāšu valodu apmācību, vai nu dodot iespēju dažām vai arī visām nacionālām minoritātēm, bet noteiktās teritorijās, piemēram, Austrijā – slovēņu valodas apmācība Karintijā un horvātu un ungāru valodas apmācība Burgenlandē;⁶⁷¹ Somijā – sāmu valodas apmācība sāmu tradicionāli apdzīvotajās vietās;⁶⁷² Vācijā – sorbu valodas apmācība Saksijā un Brandenburgā;⁶⁷³ Itālijā – slovēņu valodas apmācība slovēņu reģionā Friuli-Venēcija Džūlija reģionā;⁶⁷⁴ Nīderlandē – frīzu valodas apmācība frīzu apdzīvotā apvidū;⁶⁷⁵ Slovēnijā autohtono tautu (pirmiedzīvotāju) valodu apmācība to tradicionāli apdzīvotās teritorijās, kā to nosaka likums attiecībā uz itāļu un ungāru valodu.⁶⁷⁶

Daudzās valstīs ir iespējams **iegūt izglītību nacionālās minoritātes valodā**, visizplatītākais ir **bilingvālās izglītības** veids. Polijā ir noteikti kritēriji – vecāku pieprasījums pēc apmācības minoritātes valodā pamatskolā un pietiekams skolēnu pieprasījums – vidusskolās, kā arī – lielā skaitā apdzīvotajās nacionālo minoritāšu teritorijās,⁶⁷⁷ kurās tās dzīvo tradicionāli paaudzēm ilgi. Rumānijā apmācības nodrošina, ja ir ievērojams apmācāmo skaits, kas pieder pie nacionālām minoritātēm, un tiek izteikta šāda vēlme.⁶⁷⁸ Apgūstamo priekšmetu skaits nacionālo minoritāšu valodā dažādās valstīs būtiski atšķiras. Piemēram, Čehijā poļiem⁶⁷⁹, Igaunijā krieviem⁶⁸⁰ un Lietuvā poļiem, krieviem un baltkrieviem⁶⁸¹ viss mācību kurss klasei vai skolai tiek veidots mazākumtautības valodā. Savukārt pārsvarā gadījumos atsevišķi priekšmeti mazākumtautības valodā ir tikai daļa no mācību programmas, piemēram, Itālijā – bilingvālā izglītība minoritāšu valodā kopā ar itāļu valodu.⁶⁸² Rumānijā ir noteikts, ka nacionālās minoritātes dzimto valodu un literatūru atkarībā no izglītības programmas var apgūt no 4 līdz 8 stundām nedēļā.⁶⁸³ Minoritāšu

⁶⁶⁷ Austria (First) State Report, 15 November 2000, ACFC/SR(2000)003, pp. 45, 51, 63.-65.

⁶⁶⁸ Czech Republic (First) State Report, 01 April 1999, ACFC/SR(1999)006, p. 31.

⁶⁶⁹ Germany (First) State Report, 24 February 2000, ACFC/SR(2000)001, p. 73.

⁶⁷⁰ Slovak Republic (First) State Report, 4 May 1999, ACFC/SR(1999)008, p. 28.

⁶⁷¹ Austria (First) State Report, 15 November 2000, ACFC/SR(2000)003, pp. 45, 51, 63.-65.

⁶⁷² Finland (First) State Report, 16 February 1999, ACFC/SR(1999)003, p. 23.

⁶⁷³ Germany (First) State Report, 24 February 2000, ACFC/SR(2000)001, p. 73.

⁶⁷⁴ Italy (First) State Report, 3 May 1999, ACFC/SR(1999)007, p. 55.

⁶⁷⁵ The Netherlands (First) State Report, 16 July 2008, ACFC/SR(2008)001, p. 55.

⁶⁷⁶ Slovenia (First) State Report, 29 November 2000, ACFC/SR(2000)004, paras. 35., 36.

⁶⁷⁷ Poland (First) State Report, 10 July 2002, ACFC/SR(2002)002, p. 22.

⁶⁷⁸ Romania (First) State Report, 24 June 1999, ACFC/SR(1999)011, p. 40.

⁶⁷⁹ Czech Republic (First) State Report, 01 April 1999, ACFC/SR(1999)006, p. 32; 29 July 2014, Czech Republic (Fourth) State Report, ACFC/SR/IV(2014)011, p. 55.

⁶⁸⁰ Estonia (First) State Report, 22 December 1999, ACFC/SR(1999)016, p. 55; Estonia (Fourth) State Report, 2 May 2014, ACFC/SR/IV(2014)008, p. 10.

⁶⁸¹ Lithuania (First) State Report, 31 October 2001, ACFC/SR(2001)007, p. 74; Lithuania (Third) State Report, 23 April 2012, ACFC/SR/III(2011)005 rev, p. 76.

⁶⁸² Italy (First) State Report, 3 May 1999, ACFC/SR(1999)007, p.61.

⁶⁸³ Romania (Second) State Report, 06 June 2005, ACFC/SR/II(2005)004, p. 21.

bērniem, kuri iegūst izglītību rumāņu valodā ir nodrošināta iespēja apgūt dzimto valodu un literatūru, kā arī vēsturi un tradīcijas kā atsevišķus priekšmetus.⁶⁸⁴

Lai arī lielākā daļa valstu ir parādījušas savu ieinteresētību šajā jautājumā, tomēr tas vēl nenozīmē, ka visas nacionālo minoritāšu prasības un vajadzības izglītības jomā ir pilnībā apmierinātas. Izglītības iegūšana nacionālo minoritāšu valodā ir jutīgs jautājums, it īpaši mazās valstīs. Ir konstatējama viedokļu dažādība saistībā ar atšķirīgo pieeju nacionālo minoritāšu izglītības jautājumiem gan dažādu valstu starpā, gan atšķirīgos vienas valsts reģionos attiecībā pret vienu un to pašu minoritāti. Pastāvīgi noris strīdi gan par to, cik lielam minoritāšu grupas pārstāvju skaitam ir jābūt, lai nodrošinātu izglītošanās iespēju šīs minoritātes valodā, gan arī par nacionālo minoritāšu valodas lietojumu augstākās izglītības iestādēs. Šo tiesību realizācijā saskaras vispārējās cilvēktiesības un nacionālo minoritāšu speciālās tiesības. Valstis šajā procesā meklē līdzsvaru, lai nacionālo minoritāšu tiesības uz izglītību savā valodā neizpaustos kā segregācija.⁶⁸⁵

Konsultatīvā komiteja iesaka valstīm rūpīgi pārdomāt vairākas alternatīvas, lai sabalansētu pamatizglītības apguvi minoritāšu valodās un oficiālajā valsts valodā, kā arī jāizsver, kurus priekšmetus pasniegt vienā valodā un kurus citā, saglabājot līdzsvaru un nepieļaujot **ne asimilāciju, ne segregāciju** diskriminējošā veidā.⁶⁸⁶

Analizējot valstu ziņojumus un vadoties pēc Konsultatīvās komitejas sniegtajiem atzinumiem, tiesības uz izglītību nacionālās minoritātes realizē vispārējo cilvēktiesību ietvaros. Nacionālo minoritāšu speciālās tiesības apgūt nacionālo minoritāšu valodu un iegūt izglītību nacionālo minoritāšu valodā valstu pieeja ir atšķirīga. Turklāt šo tiesību realizācijā būtiski ir ņemt vērā sabiedrības integrācijas nodrošināšanu un segregācijas novēršanu, kuras pamatā ir valsts oficiālās valodas apguves un lietošanas prasības.

3.4.6. Tiesības uz līdzdalību

Saskaņā ar Konsultatīvās komitejas pausto viedokli nacionālo minoritāšu efektīva līdzdalība sabiedrības dzīvē lielā mērā ir panākama, iesaistot nacionālām minoritātēm piederošās personas **valsts pārvaldē centrālā vai pašvaldību līmenī**. Arī **konsultatīvu padomju izveide**, kurā darbotos nacionālās minoritātes, ir nozīmīgs papildu veids, kā palielināt minoritāšu grupu līdzdalību lēmumu pieņemšanā ar nosacījumu, ka valsts institūcijas regulāri sadarbojas un apspriežas ar šo organizāciju.⁶⁸⁷ Konsultatīvā komiteja uzskata, ka nacionālām minoritātēm pilnvērtīgi jāizmanto iespējas izveidot kopējas koordinācijas struktūras dažādos līmeņos, starp tām tādas institūcijas, kas

⁶⁸⁴ Romania (First) State Report, 24 June 1999, ACFC/SR(1999)011, pp. 44., 45.

⁶⁸⁵ Minority Schooling in Europe. In: Encyclopedia of Diversity in Education, ed. James A. Banks. SAGE Publications, 2012, p. 1516.

⁶⁸⁶ ACFC, Commentary on Education under the Framework Convention for the Protection of National Minorities, 2 March 2006, ACFC/25DOC(2006)002, p. 17.

⁶⁸⁷ ACFC, (Second) Opinion on Croatia, 13 April 2005, ACFC/INF/OP/II(2004)002, para. 167.

kopīgo problēmu risināšanai apvienotu pārstāvjus no dažādām nacionālo minoritāšu grupām. Piemēram, Dānijas valsts iestādes ir veikušas pasākumus, lai nodrošinātu, ka administratīvās reformas, konkrētajā gadījumā pašvaldību un reģionālo iestāžu skaita samazināšana, netraucētu vācu minoritātes līdzdalību vietējā un reģionālā līmeņa lēmumu pieņemšanā.⁶⁸⁸

Konsultatīvās padomes īpaši svarīgas ir attiecībā uz **romiem**. Daudzas dalībvalstis, lai veicinātu nacionālo minoritāšu līdzdalību, šādas organizācijas jau ir nodibinājušas, piemēram, Somija 2004. gadā izveidoja Pastāvīgo reģionālo konsultatīvo padomi romu jautājumos.⁶⁸⁹ Savukārt Spānijā, lai uzlabotu uz romiem attiecināmu politikas lēmumu sagatavošanu un ieviešanu, valsts mērogā ir izveidota Konsultatīvā padome romu tautības jautājumu risināšanai.⁶⁹⁰

Dānijā saskaņā ar integrācijas tiesību aktu pašvaldībām ir iespēja izveidot **integrācijas padomes**, kurām ir tiesības sniegt konsultējošus ziņojumus gan par integrācijas iniciatīvām un sasniegumiem pašvaldībā, gan par pašvaldības piedāvātajām programmām. Apmēram 60 Dānijas pašvaldības ir izveidojušas integrācijas padomes. Integrācijas padomes sastāv no vismaz septiņiem pašvaldības teritorijā dzīvojošiem imigrantu vai bēgļu apvienību locekļiem, kurus ieceļ pašvaldība. Turklāt tiek iecelti arī locekļi skolu padomēs un citās vietējās asociācijās. Pieredze rāda, ka daudzus imigrantus un bēgļus, integrācijas padomju locekļus vēlāk iesaista arī pašvaldību darbībā.⁶⁹¹

Īrijā tiek veikti īpaši pasākumi, lai veicinātu minoritāšu pārstāvju **piedalīšanos vēlēšanu procesā**, tas īpaši attiecas uz romiem, kuri piekropj klejotāju dzīvesveidu, kas var būt traucēklis līdzdalībai vēlēšanu procesā.⁶⁹² Pilsonības prasības īpašu ietekmi atstāj uz jauno minoritāšu grupām, kas radušās migrācijas rezultātā. Ungārija nesen paplašinājusi etnisko minoritāšu līdzdalības iespējas, ļaujot šo minoritāšu pārstāvjiem pat bez Ungārijas pilsonības piedalīties pašvaldību vēlēšanās.⁶⁹³ Dānijā, Somijā, Igaunijā un Zviedrijā piedalīties pašvaldību vēlēšanās balsojot ir iespējams pastāvīgiem iedzīvotājiem arī bez attiecīgās valsts pilsonības, bet ar divu vai trīs gadu rezidenci valstī.⁶⁹⁴

Itālijā Friuli-Venēcija Džūlija reģionā ar speciālu likumu noteikta atvieglota vēlēšanu kārtība, nodrošinot vismaz viena slovēņu minoritātes pārstāvja ievēlēšanu Reģionālā padomē.⁶⁹⁵ Slovēnija ungāru un itāliešu minoritāšu pārstāvjiem ir nodrošinājusi iespēju darboties vietējā līmeņa pašpārvaldēs teritorijās, kurās ir neviendabīgs etniskais sastāvs, lemјot kultūras, izglītības,

⁶⁸⁸ ACFC, (Second) Opinion on Denmark, 11 May 2005, ACFC/OP/II(2004)005, para. 36.

⁶⁸⁹ ACFC, (Second) Opinion on Finland, 20 April 2006, ACFC/OP/II(2006)003, para. 144.

⁶⁹⁰ ACFC, (Second) Opinion on Spain, 2 April 2008, ACFC/OP/II(2007)001, para.172.

⁶⁹¹ Reģionu komitejas atzinums par tematu "Eiropas Parlamenta rezolūcija par minoritāšu aizsardzību un diskriminācijas novēršanas politiku paplašinātajā Eiropā"(2006/C 229/09)

⁶⁹² Ireland (First) State Report, 13 November 2001, ACFC/SR(2001)006, p. 89.

⁶⁹³ ACFC, (Second) Opinion on Hungary, 14 December 2005, ACFC/INF/OP/II(2004)003, para. 22.

⁶⁹⁴ Brands Kehris I. Nacionālo minoritāšu līdzdalība kultūras, sociālajā un ekonomiskajā dzīvē, kā arī politiskajā dzīvē. Grām.: Nacionālo minoritāšu konvencija- Eiropas pieredze Latvijai. Rīga, Eiropas Padomes Informācijas birojs, 2006, 174. lpp.

⁶⁹⁵ Italy (Third) State Report, 21 December 2009, ACFC/SR/III(2009)011, p.109.

pētniecības, mediju un ekonomiska rakstura jautājumus.⁶⁹⁶ Īpaša situācija ir Zviedrijā, tur sāmu minoritātei ir savs parlaments un atsevišķās jomās tam ir noteicošā kompetence.⁶⁹⁷

Konsultatīvās komitejas ieskatā nacionālo minoritāšu **līdzdalība ekonomiskajā dzīvē** var būt apgrūtināta nacionalizācijas, privatizācijas un atsavināšanas procesos. Tādēļ, piemēram, 2003. gadā pārstrādātajā Rumānijas konstitūcijā ir ieviesti noteikumi attiecībā uz minoritāšu aizsardzību, nosakot nacionalizācijas vai jebkādas citas atsavināšanas aizliegumu, pamatojoties uz īpašnieka sociālo, etnisko, reliģisko, politisko vai jebkuru citu diskriminējošu kritēriju.⁶⁹⁸ Horvātijā risina pie nacionālām minoritātēm piederošo represēto personu īpašumu atgūšanu, novēršot diskriminācijas gadījumus pēc etniskās piederības kritērija.⁶⁹⁹ Konsultatīvā komiteja norāda, ka līdzdalības jautājumos pilsonības vai ilgstošas uzturēšanās prasībām var būt negatīva ietekme uz nacionālo minoritāšu pārstāvju iespējām realizēt savas tiesības būt **nodarbinātiem darba tirgū un saņemt veselības aprūpes pakalpojumus**. Šīs problēmas īpaši aktuālas ir attiecībā uz romiem un ceļotājkopienām.⁷⁰⁰ Valsts administrētajiem zemes izmantošanas un aizsardzības pasākumiem ir jābūt līdzsvarā ar nacionālo minoritāšu dzīvesveida aizsardzību, ja šī dzīvesveida piekopšanai ir tieša saistība ar **zemes un dabas resursu izmantošanu**, kas ir būtisks ekonomikas aspekts. Šis princips ir skaidri izteikts Somijas 2004. gada likumā par Valsts meža administrāciju. Saskaņā ar šo likumu meža teritoriju izmantošana un aizsardzība, ņemot vērā tiesību aktus par ziemeļbriežu audzēšanu, Somijas Valsts meža administrācijai ir jāsamēro ar sāmu kultūras aizsardzību, ja kāda darbība notiek sāmu apdzīvotajos apvidos.⁷⁰¹

Līdzdalības tiesības valstīs tiek nodrošinātas vispārējo cilvēktiesību ietvaros. Nacionālo minoritāšu tiesības speciālās tiesības attiecībā uz līdzdalību lēmumu pieņemšanā valstīs nodrošina atšķirīgos veidos, veidojot institūcijas un mehānismus nacionālo minoritāšu iesaistīšanai.

3.4.7. Tiesības uz plašsaziņas līdzekļu lietošanu

Minoritāšu tiesības saņemt un nodot informāciju lielā mērā ir atkarīgas no piekļuves iespējām plašsaziņas līdzekļiem, piemēram, vai nacionālām minoritātēm ir iespēja saņemt ētera laiku sabiedriskajā televīzijā un radio, lai pārraidītu programmas nacionālās minoritātes valodā. Šīs tiesības izriet no cilvēka pamattiesībām brīvi iegūt un sniegt informāciju. Tiesību uz plašsaziņas līdzekļu lietošanu realizācija notiek vispārējo cilvēktiesību ietvaros, novēršot diskriminējošu attieksmi nacionālo minoritāšu piekļuvē dažādu veidu medijiem. Avīzes, radio un televīzijas

⁶⁹⁶ Slovenia (First) State Report, 29 November 2000, ACFC/SR(2000)004, p.42.

⁶⁹⁷ Sweden (First) State Report, 8 June 2001, ACFC/SR(2001)003, p.35.

⁶⁹⁸ ACFC, (Second) Opinion on Romania, 23 February 2006, ACFC/OP/II (2005)007, para. 43.

⁶⁹⁹ ACFC, (Second) Opinion on Croatia, 13 April 2005, ACFC/INF/OP/II (2004)002, para. 46.

⁷⁰⁰ ACFC, Commentary on the Effective Participation of Persons Belonging to National Minorities in Cultural, Social and Economic Life and in Public Affairs, ACFC/31DOC(2008)001, Adopted on 27 February 2008.

⁷⁰¹ ACFC, (Second) Opinion on Finland, 20 April 2006, ACFC/OP/II (2006)003, para. 51.

raidījumi nacionālo minoritāšu valodās, kā arī pieaugošās elektronisko plašsaziņas līdzekļu izmantošana sniedz plašas komunikācijas iespējas. Tomēr **radio pārraides un televīzijas programmas** nodrošināšanu nacionālo minoritāšu valodās Konsultatīvā komiteja ir noteikusi kā vienu no galvenajiem instrumentiem, lai veicinātu minoritāšu identitāti kultūras tiesību realizācijā. Šie mediji ir īpaši svarīgi gadījumos, kad minoritātes nedzīvo kompakti, bet ir izkaisītas plašās teritorijās.

Lielākā daļā valstu nacionālām minoritātēm ir iespēja izdot **drukātos medijus**, piemēram, Rumānijā tiek izdoti apmēram 130 dažādi periodikas izdevumi minoritāšu valodās.⁷⁰² Valstīs ir nodrošināta iespēja izdod laikrakstus vairākās minoritātes valodā, piemēram, Bulgārijā – turku, krievu, armēņu, valahu un ebreju valodās,⁷⁰³ Horvātijā – itāļu, čehu, slovāku, ungāru, rutēņu, ukraiņu, serbu, vācu, ebreju, albāņu, romu, melnkalniešu un maķedoniešu valodā,⁷⁰⁴ bet Lietuvā izdod laikrakstus krievu, poļu, baltkrievu, ukraiņu, vācu, ebreju, angļu un franču valodā.⁷⁰⁵ Dažās valstīs laikrakstus izdod tikai vienai minoritātei, piemēram, Igaunijā izdod 13 laikrakstus krievu valodā.⁷⁰⁶ Turklāt deviņās valstīs ir nodrošinātas valsts subsīdijas drukātajiem izdevumiem, piemēram, Čehijā tiek subsidēti preses izdevumi: trīs slovāku, divi vācu, seši poļu, trīs rumāņu, viens ungāru un viens ukraiņu valodā.⁷⁰⁷

Visās Eiropas Savienības valstīs nacionālām minoritātēm ir iespēja piekļūt arī **apraides medijiem**. Vairākas valstis nodrošina radio un televīzijas apraidi vismaz divās minoritāšu valodās, piemēram, Horvātijā televīzijā nedēļā vairāk kā 25 stundas ungāru valodā un vairāk kā 24 stundas vācu valodā;⁷⁰⁸ Vācijā - frīzu, dāņu sorbu valodās, attiecīgās minoritātes teritorijās;⁷⁰⁹ Zviedrijā - somu un sami valodās.⁷¹⁰ Valstu sniegtajā radio un televīzijas raidījumu nodrošinājumā var konstatēt arī zināmas atšķirības, piemēram, atšķirības attiecībā uz stundu skaitu vai programmām, ko piedāvā minoritāšu valodās. Konsultatīvā komiteja norāda uz trūkumiem Austrijā, jo nav nodrošināti pietiekamā apjomā televīzijas raidījumi čehu, slovāku un ungāru valodā.⁷¹¹ Dažās valstīs, piemēram, Lietuvā,⁷¹² Vācijā⁷¹³ un Zviedrijā,⁷¹⁴ lai gan mediji ir privāti, tomēr tiek nodrošināta apraide minoritāšu valodās. Šajās trijās valstīs ir vai nu attiecīgi mediju likumi, vai arī

---

⁷⁰² Romania (First) State Report, 24 June 1999, ACFC/SR(1999)011, p. 36.

⁷⁰³ Bulgaria (First) State Report, 09 April 2003, ACFC/SR(2003)001, pp. 65.-67.

⁷⁰⁴ Croatia (First) State Report, ACFC/SR(1999)005, 16 March 1999, pp. 95.-98.

⁷⁰⁵ Lithuania (First) State Report, 31 October 2001, ACFC/SR(2001)007, pp. 49.-51.

⁷⁰⁶ Estonia (First) State Report, 22 December 1999, ACFC/SR(1999)016, p. 38.

⁷⁰⁷ Czech Republic (First) State Report, 01 April 1999, ACFC/SR(1999)006, p. 24.

⁷⁰⁸ Romania (First) State Report, 24 June 1999, ACFC/SR(1999)011, p. 36

⁷⁰⁹ German (First) State Report, 24 February 2000, ACFC/SR (2000)001, p. 59.

⁷¹⁰ Sweden (First) State Report, 8 June 2001, ACFC/SR (2001)003, p. 24.

⁷¹¹ ACFC III - Art 9 – October 2014, Compilation of Opinions of the Advisory Committee Relating to Article 9 of the Framework Convention, p. 6.

⁷¹² Lithuania (First) State Report, 31 October 2001, ACFC/SR (2001)007, p. 52.

⁷¹³ Germany (First) State Report, 24 February 2000, ACFC/SR (2000)001, p. 62.

⁷¹⁴ Sweden (First) State Report, 8 June 2001, ACFC/SR (2001)003, p. 24.

ar privātajiem medijiem noslēgti līgumi, kur paredzēta programmu izstrāde un raidlaiks, ņemot vērā iedzīvotāju grupu nacionālo piederību attiecīgā valsts reģionā.

3.4.8. Tiesības uz pārrobežu sakariem

Eiropas Savienības ietvaros pārvietošanās brīvība lielā mērā nodrošina minoritāšu tiesības **veidot un uzturēt pārrobežu kontaktus**. Eiropas Savienības paplašināšana atvērusi robežas jaunajām dalībvalstīm, piemēram, Austrijas gadījumā attiecībā uz Čehiju, Slovākiju, Ungāriju un Slovēniju, ļaujot attiecīgajām nacionālajām minoritātēm uzturēt savstarpējus pārrobežu sakarus.⁷¹⁵ Jautājuma aktualitāte saglabājas attiecībā uz trešajām valstīm, kas nav Eiropas Savienības dalībvalstis. Piemēram, Polijā, lai nodrošinātu pie nacionālajām minoritātēm piederošo pilsoņu tiesības veidot pārrobežu sakarus ar citā valstī dzīvojošām personām, ar kurām tās saista etniskās, reliģiskās vai lingvistiskās saites, ir noslēgti līgumi ar Ukrainu un Baltkrieviju.⁷¹⁶

Ņemot vērā Konsultatīvās komitejas norādes par apgrūtināšas **vīzu sistēmas neatbilstību** minoritāšu tiesību nodrošināšanā, Igaunija paskaidroja, ka daļai Narvas iedzīvotāju ir Krievijas pilsonība un tās var pat bez vīzām, brīvi šķērsot robežas. Bet attiecībā uz pierobežu teritorijā dzīvojošo minoritāšu, kuri nav Krievijas pilsoņi, ir noslēgts divpusējs līgums ar Krieviju par robežu šķērsošanas procedūras vienkāršošanu. Saskaņā ar to abas valstis ir sagatavojušas to personu sarakstu, kuras dzīvojot pierobežā vēlas bieži šķērsot valstu savstarpējo robežu, ar konsulārā dienesta palīdzību tiek nodrošināta vīza bez prasības personai ierasties personiski. Šāda vīza ļauj šķērsot robežu un 90 dienas sešu mēnešu periodā uzturēties otras valsts teritorijā.⁷¹⁷

Attiecībā uz neatbilstošu vīzu režīmu minoritāšu tiesību nodrošināšanā Konsultatīvās komitejas aizrādījumi ir skāruši Lietuvu par baltkrievu minoritātes iespējām šķērsot robežu kopš 2003. gadā tika ieviests vīzu režīms.⁷¹⁸ Lai atvieglotu robežas šķērsošanu Lietuvas un Baltkrievijas starpā 2007. gadā noslēgti vairāki līgumi, tostarp arī līgums par vīzu izsniegšanas kārtības vienkāršošanu tām personām, kuras dzīvo ne tālāk kā 50 km attālumā no robežas.⁷¹⁹

Starptautu vīzu režīma sakārtošana atbilstoši minoritāšu tiesību nodrošināšanas prasībām bija ar Horvātijas problēmjaudājums. Konsultatīvā komiteja norādīja uz nepieciešamību vienkāršot vīzu izsniegšanas procedūru, lai minoritātes var brīvi pārvietoties uz Serbiju un Melnkalni. Tā rezultātā Horvātija ieviesa bezvīzu režīmu tūristiem, 90 dienas sešu mēnešu periodā Serbijas un Melnkalnes pilsoņi ir tiesīgi iebraukt un uzturēties Horvātijā.⁷²⁰ Konsultatīvā komiteja ir uzteikusi Īrijas un Apvienotās karalistes starptautu sadarbību pārrobežu sakaru nodrošināšanā minoritātēm,

⁷¹⁵ Austria (First) State Report, 1 December 2006, ACFC/SR/II(2006)008, p. 134.

⁷¹⁶ Poland (Third) State Report, 13 December 2012 ACFC/SR/III(2012)005, p. 121.

⁷¹⁷ Estonia (Second) State Report, ACFC/SR/II(2004)009, p. 56.

⁷¹⁸ ACFC (First) Opinion on Lithuania, 21 February 2003, ACFC/INF/OP/I(2003)008, Art.83.

⁷¹⁹ Lithuania (Third) State Report, 23 April 2012, ACFC/SR/III(2011)005 rev, p. 92.

⁷²⁰ Croatia (Second) State Report, April 2004, ACFC/SR/II(2004)002, p. 61.

it īpaši ceļotājkopienām un romiem, kas sava dzīvesveida dēļ nemitīgi pārvietojas starp Īriju un Ziemeļīriju.⁷²¹ Tomēr speciālās nacionālo minoritāšu tiesības uz pārrobežu sakariem galvenokārt skar tās Eiropas Savienības dalībvalstis, kurām ir robeža ar trešajām valstīm.

3.5. Atšķirības tiesību robežu noteikšanā

Parakstot vai ratificējot Vispārējo konvenciju par nacionālo minoritāšu aizsardzību, 12 Eiropas Savienības dalībvalstis ir izteikušas **deklarācijas**, kuras saskaņā ar Vīnes konvenciju par starptautisko līgumu tiesībām ir uzskatāmas par skaidrojošām deklarācijām, bet trīs valstis ir izteikušas **atrunas** attiecībā uz Vispārējā konvencijā noteikto tiesību ierobežojumiem.

Valstu sniegtās deklarācijas ir vērstas uz nacionālās minoritātes jēdziena definīcijas trūkuma novēršanu. Deklarācijas ir sniegušas: Austrija, Bulgārija, Dānija, Igaunija, Latvija, Luksemburga, Malta, Nīderlande, Polija, Slovēnija, Vācija, Zviedrija.⁷²² Deklarācijās ir iekļauts skaidrojums, ko valsts uzskata par konvencijas subjektu, nosaucot konkrētus kritērijus, uzskaitot attiecīgās minoritātes vai pasludinot, ka nacionālo minoritāšu valsts teritorijā nav.⁷²³ Izņēmums ir Bulgārijas deklarācija, tajā nacionālās minoritātes definīcija nav sniegta. Deklarācija satur atrunu, norādot uz nacionālo minoritāšu tiesību robežām. Deklarācijā ir teikts, ka „[...] Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību ratifikācija un īstenošana nedod nekādas tiesības iesaistīties jebkādas darbībās, kas pārkāpj valsts teritoriālo integritāti un vienotas Bulgārijas valsts suverenitāti, tās iekšējo un starptautisko drošību.”⁷²⁴ Latvija kopā ir sniegusi trīs deklarācijas, divas no tām satur atrunas par ierobežojumiem Vispārējās konvencijas piemērošanā attiecībā uz 10. panta otro daļu un 11. panta trešo daļu.⁷²⁵ Arī Nīderlande ir izteikusi trīs deklarācijas, vienā no tām ir iekļauta atruna, norādot, ka valdība pieņem, ka aizsardzība, ko 10. panta 3. punktu, neatšķiras, neskatoties uz redakcijas izmaiņām, no to, ko sniedz 5. panta 2. punkta un 6. panta 3. punkts (a) un (e), Eiropas Konvencijas par cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības.⁷²⁶

Atrunas ir izteikušas divas valstis – Beļģija un Malta. Beļģija atrunā paziņo, ka konvenciju piemēro, nepārkāpjot konstitucionālos noteikumus, garantijas vai principus un neskarot normatīvo aktu noteikumus, kas reglamentē valodu lietojumu. Beļģija Vispārējo konvenciju vēl nav ratificējusi, tādēļ konvencija un tās ierobežojums nav piemērojami. Savukārt Malta atrunā izteikusi ierobežojumus attiecībā uz 15. panta noteikumiem, ciktāl tie rada tiesības balsot vai kandidēt

⁷²¹ ACFC III - Art 17 – October 2014, Compilation of Opinions of the Advisory Committee Relating to Article 17 of the Framework Convention, Third Cycle.

⁷²² List of declarations made with respect to treaty No. 157 Framework Convention for the Protection of National Minorities. Pieejams:

<http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ListeDeclarations.asp?NT=157&CM=8&DF=31/08/2015&CL=ENG&VL=1> [aplūkots 2013. gada 8. janvārī].

⁷²³ Skatīt 3.3.

⁷²⁴ Bulgaria (First) State Report, 9 April 2003, ACFC/SR (2003) 001, p. 95.

⁷²⁵ Skatīt 4.5.

⁷²⁶ Netherlands (First) State Report, 16 July 2008, ACFC/SR (2008)001, p. 3.

vēlēšanās vai nu Pārstāvju palātā vai vietējās padomēs.⁷²⁷ Malta savā ziņojumā, atbildot uz Konsultatīvas komitejas aizrādījumiem par Vispārējās konvencijas piemērošanu, norāda, ka konvencijai ir pievienojusies tikai solidaritātes dēļ, jo nacionālo minoritāšu Maltā nav, līdz ar to nevar būt nekādi konvencijas pārkāpumi, atsakoties turpmāk sniegt ziņojumus.⁷²⁸

Konsultatīvā komiteja, norādot uz deklarācijām un atrunām, atzīst, ka Vispārējā konvencija ir daudzpusējs ietvaru līgums starp Eiropas Padomes dalībvalstīm, tātad dalībvalsts pakļaujas starptautiskajām saistībām. Jebkuru deklarāciju vai atrunu pieņemot, jāņem vērā, lai tā atbilstu un saskanētu ar Vispārējās konvencijas mērķiem un nolūkiem, kas izteikti preambulā, kā arī pantos un Paskaidrojošajā ziņojumā. Konsultatīvā komiteja iesaka valstīm būt elastīgām un laika gaitā pārskatīt valsts nostāju ar mērķi uzlabot nacionālo minoritāšu aizsardzību.⁷²⁹ Konsultatīvā komiteja savos atzinumos, izsakot aizrādījumus par valstu paustajām deklarācijām, kurās definētas nacionālās minoritātes, un tiesību ierobežojumiem, kuri ir noteikti atrunās, nav juridiski pamatoti, pārkāpjot starptautisko tiesību normas, jo ir ārpus Konsultatīvās komitejas kompetences. Attiecībā uz atrunu izteikšanu Vispārējā konvencija nesatur nekādus norādījumus vai aizliegumus, un ņemot vērā to, ka Konsultatīvā komiteja un pat Ministru komiteja nav tāda veida starptautiskā līguma uzraugošās institūcijas, kas varētu sniegt vērtējumu valstu izteiktajām atrunām. Šo institūciju paustais viedoklis nemaina atrunu juridisko spēku.

3.6. Secinājumi

Tā kā Eiropas Savienības ietvaros nav juridisko līdzekļu nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzībai, tiek izmantoti citu starptautisko organizāciju mehānismi nacionālo minoritāšu jomā. Politisko uzraudzību īsteno EDSO, kas arī ir nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzības iniciatore un regulējuma izstrādātāja. Eiropas Padomes ietvaros pieņemtā Vispārējā konvencija ir juridiski saistošs dokuments, kura izpildes uzraudzīšanai ir izveidots mehānisms, ko īsteno Ministru komiteja ar Konsultatīvās komitejas līdzdalību.

Eiropas Savienības valstu starpā ir vērojamas atšķirības nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzībā. Balstoties uz katras valsts atšķirīgo situāciju un vēsturisko pieredzi, šīs atšķirības atspoguļojas gan dažādā izpratnē par nacionālo minoritāšu definīciju, gan nodrošināmo tiesību apjomā. Subjekta noteikšanai liela daļa Eiropas Savienības valstu ir paudušas vienotu nostāju par nacionālo minoritāšu jēdziena attiecināšanu tikai uz tradicionālām etniskajām minoritātēm, attiecībā

---

⁷²⁷ Reservation accompanying the signature of the instrument on 31 July 2001 - Or. Fr. List of declarations made with respect to treaty No. 157, Belgium, Malta. Pieejams:

<http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ListeDeclarations.asp?NT=157&CM=8&DF=08/09/2014&CL=ENG&VL=1> [aplūkots 2014. gada 12. augustā].

⁷²⁸ Malta (Third) State Report, 20 January 2014, ACFC/SR/III(2012)002.

⁷²⁹ Phillips A. The Framework Convention for the Protection of National Minorities: A Policy Analysis. Minority Rights Group International, 2002, p. 4.

uz kurām izpildās vispārēji pieņemtie kritēriji, proti, ilgnoturīga saikne ar valsti, etniskā, lingvistiskā vai reliģiskā pazīme, pilsonība. Tomēr dažas valstis sašaurina nacionālo minoritāšu loku, nosakot, ka tās ir valsts autohtonās tautas (pirmiedzīvotāji) kādā konkrētā valsts teritorijā, bet atsevišķas valstis vispār noliedz nacionālo minoritāšu esamību savā teritorijā vai arī vienmērīgā iedzīvotāju sastāva dēļ neuzskata par nepieciešamu tās definēt.

Atkarībā no valstu nostājas attiecībā uz nacionālo minoritāšu tiesību subjektu, var izdalīt septiņas valstu grupas, vadoties pēc tā, vai valstu nostāja ir pausta ratifikācijas dokumentos, vai tā izriet no valstu ziņojumiem, jo tas ietekmē valsts rīcības brīvību, atkarībā no tā, vai valsts nostāja ir kļuvusi par starptautisko saistību. Atsevišķā apakšgrupā ir izdalītas valstis, kuras Vispārējo konvenciju nav ratificējušas. Konsultatīvajai komitejai, izvērtējot nacionālo minoritāšu tiesību nodrošināšanu valstīs būtu jāvadās pēc šī iedalījuma, ņemot vērā iespēju atsaukties uz valstu pausto pozīciju, atkarībā no tā, cik lielā mērā tā ir valstij saistoša.

Nacionālo minoritāšu tiesību apjoms, kas noteikts valstu normatīvajos tiesību aktos speciālo tiesību daļā, katrā konkrētā valstī ir atšķirīgs, it īpaši attiecībā uz izglītības iegūšanas iespējām savā valodā un uz vietvārdu un citu topogrāfisko nosaukumu izvietojumu minoritāšu valodās. Lielākā daļa no Vispārējā konvencijā par nacionālo minoritāšu aizsardzību noteiktām tiesībām tiek nodrošināta, balstoties uz vispārējo cilvēktiesību normu realizāciju.

Konsultatīvās komisijas atzinumos un Ministru komitejas rezolūcijās ir izvērtēta valstu politika nacionālo minoritāšu aizsardzības īstenošana praksē, norādot uz veicamajiem uzlabojumiem sistēmas uzlabošanai. Saskaņā ar uzraugošo institūciju secinājumiem visās Eiropas Savienības valstīs, kuras ir Vispārējās konvencijas dalībvalstis, nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzības nodrošināšanu īsteno atbilstoši Vispārējā konvencijā noteiktām prasībām. Atsevišķos gadījumos norādes par trūkumiem valstu darbībā izteiktas, neņemot vērā nacionālo minoritāšu tiesību robežas un valstu specifisko vēsturisko situāciju, piemēram, attiecībā uz Igauniju, kurai pārmet nepilsoņu tiesību neīstenošana nacionālo minoritāšu tiesību režīmā, nerēķinoties ar ilgstoši pastāvējušās okupācijas faktu.

Ne visām Eiropas Savienības dalībvalstīm ir saistoša Vispārējā konvencija, kā arī ne visās valstīs ir atzīta nacionālo minoritāšu esamība un nodrošinātas nacionālo minoritāšu tiesības speciālo tiesību daļā, cik tās netiek nodrošinātas vispārējo cilvēktiesību aizsardzības ietvaros.

Eiropas Savienības dalībvalstu starpā trūkst koordinētas viedokļu saskaņošanas valstu starpā par nostāju nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzības nodrošināšanā. Tas attiecināms arī uz Vispārējās konvencijas piemērošanas jomu. Nacionālām minoritātēm noteikto tiesību īstenošana dažādās Eiropas Savienības valstīs ir atšķirīga gan attiecībā uz tiesību subjekta noteikšanu, gan tiesību apjoma, gan arī noteikto ierobežojumu ziņā.

4. Nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzība Latvijā

Latvijas Republikas dibināšana notika laikā, kad Tautu Savienības ietvaros veidoja nacionālo minoritāšu aizsardzības sistēmu. Iekļaujoties šajā sistēmā, Latvija uzņēmās saistības nodrošināt nacionālo minoritāšu aizsardzību, jo latviešu tautas pašnoteikšanās tiesību realizācijas rezultātā nacionāla valsts izveidojās teritorijā, kurā dzīvoja arī citu tautību iedzīvotāji.

Apzinoties, ka Latvija ir vienīgā valsts pasaulē ar tik lielu nacionālo minoritāšu skaitu (39%), Latvijas situācijas adekvāta izpratne un filigrāna nacionālo minoritāšu tiesiskā regulējuma izstrāde un iekļaušana nacionālajos normatīvajos aktos, var palīdzēt sabalansēt **nacionālās valsts un nacionālo minoritāšu intereses**. Atbilstoši Satversmes preambulai Latvijas valsts ir izveidota, apvienojot latviešu vēsturiskās zemes un balstoties uz **latviešu nācijas** negrozāmo valstsgribu un tai neatņemamām **pašnoteikšanās tiesībām**, lai garantētu latviešu nācijas, tās valodas un kultūras pastāvēšanu un attīstību cauri gadsimtiem, nodrošinot Latvijas tautas un ikviena brīvību un sekmētu labklājību. Savukārt Satversmes 114. pants nosaka, ka personām, kuras pieder pie **mazākumtautībām**, ir tiesības **saglabāt un attīstīt savu valodu, etnisko un kultūras savdabību**.⁷³⁰

4.1. Vēstures apskats nacionālo minoritāšu aizsardzības kontekstā

Arheoloģiskie izrakumi ļoti plašos Baltijas jūras ziemeļaustrumu, austrumu un dienvidaustrumu apgabalos liecina, ka Latvijas teritorijā pirmiedzīvotāji ir dzīvojuši jau apmēram 9000 gadu pirms mūsu ēras. Apmēram 8000 gadu p.m.ē. šajās teritorijās ieradās somugri jeb līvi (lībieši),⁷³¹ vēlāk balti – kurši (kūri), zemgaļi (semigalli),⁷³² latgaļi un sēļi. Agrīnie kolonizatori Rietumbaltijas vidienē bija **vāciski runājoši**. Apmēram 1140. gadā vācu iebrukumi no sākotnēji spontānas kustības kļuva sistemātiski, daudzsološās vietās pie upēm izvietoja vācu tirdzniecības apmetnes.⁷³³ 13. gadsimtā krusta kara ietvaros Livonijas teritorija paplašinājās. Lai sargātu Rīgu, 1202. gadā bīskaps Alberts nodibināja pirmo militāro mūku ordeni Ziemeļeiropā – Kristus bruņinieku brālību Livonijā, kas iekaroja lielas teritorijas un piespieda iedzīvotājus maksāt nodevas.⁷³⁴ Apmēram 16. gadsimtā vācieši zaudēja savu varu un Livonija no kolonijas kļuva par provinci.⁷³⁵ Pēc Livonijas kara (1558–1583) mūsdienu Latvijas teritoriju **pārvaldīja Polijas un Lietuvas kronis**,⁷³⁶ taču pēc poļu-zviedru kara (1600–1629) vairāk kā pusgadsimtu Latviju **pārvaldīja zviedri**. Militārā cīņa par varu Livonijā beidzās ar Zviedrijas uzvaru, ko apstiprināja

⁷³⁰ Latvijas Republikas Satversme: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. gada 1. jūlijs, nr. 43.

⁷³¹ Stalšāns K. Krievu ekspansija un rusifikācija Baltijā gadsimtu tecējumā. Jāņa Šķirmaņa apgāds, 1966, 17. lpp.

⁷³² Palmers A. Baltijas jūras valstu un tautu vēsture. Rīga: Atēna, 2007, 36. lpp.

⁷³³ Turpat, 59. lpp.

⁷³⁴ Turpat, 64., 65. lpp.

⁷³⁵ Spekke A. Latvijas vēsture. Latvju tautas likteņcīņas Eiropas krustceļos. Rīga: Jumava, 2003, 169. lpp.

⁷³⁶ Kasekamps A. Baltijas valstu vēsture. Rīga: Jumava, 2011, 54. lpp.

1629. gadā noslēgtajā Altmarkas miera līgumā.⁷³⁷ Pēc Lielā Ziemeļu kara (1700–1721) saskaņā ar 1721. gadā noslēgtā Nīstades miera līguma 4. pantu Zviedrijas karalis valsts vārdā **cedēja Krievijas caram** uz mūžīgiem laikiem visu tagadējās Latvijas teritoriju. Līdz ar teritoriju krieviņiem nodeva arī šīs zemes iedzīvotājus.⁷³⁸ Kopš tiem laikiem Latvijas teritorija kļuva par Krievijas impērijai stratēģiski nepieciešamu teritoriju gan kā buferzona pret rietumu zemēm, gan arī kā piekļuve Baltijas jūrai tirdzniecības un militārajiem mērķiem.⁷³⁹

Tradicionālo minoritāšu veidošanās process tagadējās Latvijas teritorijā sākās 13. gadsimtā, kad vācu tirgotāji, katoļu baznīca un bruņinieku ordeņi sāka krusta karus pret Austrumbaltijas (arī Latvijas) iedzīvotājiem – baltu un somugru ciltīm. Gadsimtu gaitā veidojās latviešu nācija, kurai līdzās pastāvēja baltvāciešu, krievu, ebreju, poļu, kā arī igauņu un lietuviešu kopienas. Lielākās pilsētās, īpaši Rīgā, veidojās vide, kurā līdzās dzīvoja daudzu citu tautu pārstāvji. Lai arī starp šīm tautībām pastāvēja ekonomiskās un sociālās atšķirības, tās nekad nepārauga etniska rakstura konfliktos. **Latvieši Latvijā vienmēr bija vairākums**, taču, būdami pakļauti, viņi nevarēja ietekmēt valsts pārvaldes kārtību un lēmumu pieņemšanu. Lai gan **vairākumā**, faktiski latvieši tomēr **bija kā diskriminēta minoritāte**. Dzimtbūšanas atcelšana Igaunijas (1816), Kurzemes (1817) un Vidzemes (1819) guberņās mainīja igauņu un latviešu statusu no dzimtcilvēka uz Krievijas pavalstnieku, bet patiesībā gan igauņi, gan latvieši palika baltvāciešu autonomijas pārvaldē.⁷⁴⁰

Pēc Pirmā pasaules kara un tam sekojošā četrus Eiropas impēriju sabrukuma, latviešu tautas pašnoteikšanās kontekstā aktuāls kļuva nacionālo minoritāšu jautājums.⁷⁴¹ Realizējot tautu pašnoteikšanās tiesības un nodibinot neatkarīgas valstis, to robežas noteica **pēc valsts pamatnācijas teritoriālā izvietojuma**, kas neizslēdza, ka par valsts pilsoņiem kļuva arī personas ar citu nacionālo vai etnisko piederību. Lai arī uzvarētājvalstis vairījās dibināt vispārēju nacionālo minoritāšu aizsardzības režīmu, miera līgumos ar vairākām valstīm iekļāva īpašus noteikumus par atsevišķu mazākumgrupu tiesību ievērošanu, un Tautu Savienības ietvaros uzspieda nacionālo minoritāšu aizsardzības prasību izpildi vairākām jaunajām valstīm, arī Latvijas uzņemšanu Tautu Savienība saistīja ar tās **izturēšanos pret mazākumgrupām**.⁷⁴²

Jaundibinātām valstīm, starp tām arī Latvija, Lietuva un Igaunija, kā nosacījumu valstiskās neatkarības atzīšanai Tautu Savienība izvirzīja prasību vienpusēji pasludināt deklarāciju par

⁷³⁷ Kasekamp A. Baltijas valstu vēsture. Rīga: Jumava, 2011, 59. lpp.

⁷³⁸ Poziņš D. Lasāmā grāmata Latvijas vēsturē, 12.gs. -19.gs. vidus, Rīga: Zvaigzne ABC, 1996, 258. lpp.

⁷³⁹ Slobodchikoff M. O. The New European Union: Integration as a Means of Norm Diffusion. Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe, Vol 9, No 1, 2010, p. 9.

⁷⁴⁰ Dribins L., Etniskās un nacionālās minoritātes Eiropā. Vēsture un mūsdienas. Rīga: Eiropas Padomes Informācijas birojs, 2004, 33. lpp.

⁷⁴¹ Bojārs J. Starptautiskās tiesības. Rīga: Apgāds Zvaigzne ABC, 1996, 267. lpp.

⁷⁴² Muižnieks N. Cilvēktiesību vēsturiskā attīstība Latvijā no 1918. līdz 2000.gadam. Grām.: Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā, I. Ziemeles red.. Rīga: SIA "Izglītības solī", 2000, 203. lpp.

nacionālo minoritāšu tiesību ievērošanu. Līdzīga prasība tika izvirzīta arī Albānijai un Somijai. Tautu Savienība pārņēma Antantes noslēgtos līgumus par nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzību ar Poliju, Čehoslovākiju, Serbu-horvātu-slovēņu valsti, Rumāniju un Grieķiju. Vēl četros miera līgumos – ar Austriju, Bulgāriju, Ungāriju un Turciju bija iekļautas nodaļas par nacionālo minoritāšu aizsardzību.⁷⁴³ Tāpēc pirms uzņemšanas Tautu Savienībā 1921. gada 22. septembrī Latvijai, tāpat kā Lietuvai⁷⁴⁴ un Igaunijai, pieprasīja parakstīt satura ziņā identiskas deklarācijas, kurās būtu izteikta piekrišana ievērot nacionālo minoritāšu tiesības. Latvija deklarācijas tekstu parakstīja un iesniedza Tautu Savienībai 1923. gada 7. jūlijā.⁷⁴⁵ Deklarācijā **Latvija uzņemas atbildību par nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzību**. Latvijas pārstāvji uzsvēra Latvijas panākumus mazākumgrupu aizsardzībā, piemēram, izglītības jomā, un solīja Tautu Savienības noteikumus ievērot, zinādami, ka daudzas dalībvalstis pašas nemaz nevēlējas sevi pakļaut tām prasībām, ko tās izvirzīja jaunajām dalībvalstīm.⁷⁴⁶ Pēc Pirmā pasaules kara Latvijā absolūtais iedzīvotāju vairākums bija latvieši, tomēr liela uzmanība tika pievērsta arī minoritāšu tiesību aizsardzībai. Laika posmā starp abiem pasaules kariem Latvijā pieņēma atsevišķus likumus, lai nodrošinātu nacionālo minoritāšu pastāvēšanu un attīstību. Tādējādi Latvijā izveidojās **valsts iekšējā mazākumtautību tiesību sistēma**, kas bija pastiprināta ar Tautu Savienības garantijām starptautiskā līmenī, kamēr citās valstīs, piemēram, Vācijā un Dānijā, nacionālo minoritāšu tiesības bija tikai valsts iekšējā lieta.⁷⁴⁷

Latvijā Tautas padomes 1918. gada 17. novembra politiskajā platformā un 1918. gada 2. decembra valdības deklarācijā tika atzīta nacionālo minoritāšu pastāvēšana, solot, ka **kultūras un nacionālās tiesības** tiks nodrošinātas pamata likumos. 1919. gada 8. decembrī pieņēma likumus „Par Latvijas izglītības iestādēm” un „Par mazākumtautību skolu iekārtu Latvijā”. Šie likumi nodrošināja nacionālām minoritātēm **tiesības uz izglītības ieguvu dzimtajā valodā** pēc vecāku izvēles.⁷⁴⁸ 1919. gada „Likums par kultūras autonomiju” garantēja minoritātēm vienādas **kultūras, politiskās un ekonomiskās tiesības**, kā arī akceptēja **minoritāšu pārstāvju līdzdalību** visās valsts aktivitātēs. Mazākumtautības aktīvi izmantoja tām garantētās iespējas dibināt **nacionālās skolas, biedrības, organizācijas, kultūras iestādes, izdot presi dzimtajā valodā**. No Eiropas valstīm tikai Latvija un Igaunija par valsts līdzekļiem finansēja mazākumtautību izglītošanos dzimtajā

⁷⁴³ Schoder C. Vom Minderheitschutz zum Schutz verwundbarer Gruppen: kollektive Aspekte im internationalen Menschenrechtssystem, Nationale Menschenrechtskommissionen zur innerstaatlichen Umsetzung. Zürich: Schulthess, 1999, S. 19.

⁷⁴⁴ Declaration Concerning the Protection of Minorities in Lithuania, signed at Geneva, May 12, 1922. Pieejams: <http://www.worldlii.org/int/other/LNTSer/1924/25.html> [aplūkots 2014. gada 2. jūlijā].

⁷⁴⁵ Ruhlmann P. Das Schulrecht der deutschen Minderheiten in Europa. Berlin, 1926, S. 204. Pieejams: <http://www.forost.ungarisches-institut.de/pdf/19230707-1.pdf> [aplūkots 2014. gada 2. jūlijā].

⁷⁴⁶ Muižnieks N. Cilvēktiesību vēsturiskā attīstība Latvijā no 1918. līdz 2000. gadam. Grām.: Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā, I. Ziemeles red.. Rīga: SIA “Izglītības solī”, 2000, 204. lpp.

⁷⁴⁷ Tramper K. Staaten und Nationale Gemeinschaften. 1927, S. 58.

⁷⁴⁸ Muižnieks N. Cilvēktiesību vēsturiskā attīstība Latvijā no 1918. līdz 2000. gadam. Grām.: Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā, I. Ziemeles red.. Rīga: SIA “Izglītības solī”, 2000, 199., 201. lpp

valodā.⁷⁴⁹ Tā, piemēram, laika posmā no 1919. gada līdz 1934. gadam mazākumtautību skolu skaits Latvijā pieauga no 212 līdz 555 skolām.⁷⁵⁰

Kad pēc 1934. gada 15. maija Latvijā nodibināja autoritāro režīmu, valstī īstenoja diferencētu politiku pret dažādām grupām. Vairākas valdības darbības bija vērstas pret mazākumtautībām, tomēr kultūras autonomijas pamati saglabājās līdz Otrajam pasaules karam.⁷⁵¹ 1939. gada nogalē un 1940. gada sākumā, atsaucoties uz A. Hitlera aicinājumu, uz Vāciju repatriējās 51 000 Latvijas vāciešu, bet pēc Latvijas varmācīgas pievienošanas Padomju Savienībai aizceļoja vēl 10 500 personu. Pēc šiem diviem izceļošanas viļņiem Latvijā palika tikai apmēram 1500 etnisko vāciešu.⁷⁵² Tādējādi Latvijā izzuda gadsimtiem ilgi dzīvojušī vācu nacionālā minoritāte.⁷⁵³

1939. gada 23. augustā Vācijas un Padomju Sociālistisko Republiku Savienības (turpmāk – Padomju Savienība vai PSRS) ārlietu ministri parakstīja neuzbrukšanas līgumu, proti, tā dēvēto Molotova–Rībentropa paktu. Līgums ietvēra slepenu papildprotokolu, ko apstiprināja 1939. gada 23. augustā un grozīja 1939. gada 28. septembrī. Saskaņā ar šo papildprotokolu Vācija un PSRS vienotās par „savu ietekmes sfēru” nākotnē iespējamās „teritoriālās un politiskās pārkārtošanās” gadījumā tajā laikā neatkarīgo Centrālās un Austrumeiropas valstu, starp tām arī trīs Baltijas valstis – Igaunija, Latvija un Lietuva, teritorijās. Pēc Vācijas iebrukuma Polijā 1939. gada 1. septembrī un tam sekojošā Otrā Pasaules kara sākuma PSRS izdarīja vērā ņemamu spiedienu uz Baltijas valstu valdībām, lai saskaņā ar Molotova– Rībentropa paktu un tā papildprotokolu pārņemtu šīs valstis savā kontrolē. Pēc ultimāta par Baltijas valstīs skaitliskā ziņā neierobežotu padomju karaspēka kontingenta ieviešanu 1940. gada 16. un 17. jūnijā padomju armija okupēja Latviju.⁷⁵⁴

1940. gada 25. augustā Tautas Saeimas ārkārtējā 2. sesijā pieņēma Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Konstitūciju. Tās teksta pamatā izmantoja Krievijas PFSR 1937. gada 21. janvārī pieņemto Konstitūciju. Savukārt Krievijas PFSR Konstitūcijas pamatā bija 1936. gada Padomju Savienības Konstitūcija jeb tā dēvētā Staļina konstitūcija, kurā pirmo reizi vēsturē tika iekļautas normas par partijas vietu politiskā sistēmā. Staļina konstitūcijas 34. pants garantēja PSRS pilsoņu **vienlīdzību neatkarīgi no to rases un nacionālās izcelsmes**. Šīs tiesības bija tikai uz papīra, jo sākās pasaules vēsturē visasiņaināko masu represiju, varas uzurpācijas un faktiskās

⁷⁴⁹ Bleiere D., Butulis I., Feldmanis I., Stranga A., Zunda A. Latvijas vēsture 20. gadsimts. Rīga: Jumava, 2005, 187. lpp.

⁷⁵⁰ Šimkuva H. Minderheitenpolitik in Lettland, Staatliche Einheit und nationale Vielfalt im Baltikum. Oldenburg, 2005, S. 73.

⁷⁵¹ Ziemele I. 114. pants. Personām, kuras pieder pie mazākumtautībām, ir tiesības saglabāt un attīstīt savu valodu, etnisko un kultūras savdabību. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 704.lpp.

⁷⁵² Mazākumtautības Latvijā: vēsture un tagadne. L. Dribina red. Rīga: Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūts, 2007, 166.lpp.

⁷⁵³ Balodis R. Baznīcu tiesības. Rīga: Reliģijas Brīvības Asociācija, 2002, 151. lpp.

⁷⁵⁴ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: 58278/00 Ždanoka v. Latvia [GC], 2006. gada 16. marts.

personas beztiesības laiks.⁷⁵⁵ Konstitūcijas 36. pants noteica iespēju brīvi lietot savu dzimto valodu. Tomēr padomju nacionālā politika, vēlme izveidot „vienotu padomju tautu” un vēlme rusificēt to, negatīvi ietekmēja mazākumvalodas vidi. „Nekrievi”, tajā skaitā arī latvieši, bija spiesti apgūt un regulāri lietot krievu valodu.⁷⁵⁶

Trešās Atmodas sākumā 1989. gada 5. maijā pieņēma Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas **Valodu likumu, lai aizsargātu latviešu valodu**, piešķirot tai valsts valodas statusu. Šī likuma 4. pantā saglabātas izvēles tiesības valodas lietošanā: saskarē ar valsts varas un valsts pārvaldes orgāniem, kā arī ar iestādēm, uzņēmumiem un organizācijām saziņas, informācijas un dokumentu valodu – latviešu vai krievu – izvēlas pilsonis. Likuma 11. panta pirmā daļa noteica, ka Latvijas Padomju Sociālistiskajā Republikā ir garantētas tiesības **iegūt vispārējo vidējo izglītību latviešu vai krievu valodā**. Saskaņā ar 11. panta otro daļu tiesības uz izglītību dzimtajā valodā ir arī **citu republikā dzīvojošo nacionalitāšu pilsoņiem** un valsts rada apstākļus šo tiesību realizēšanai. Likuma 15. panta otrā daļa noteica, ka valsts līdzās latviešu kultūrai garantē arī **lībiešu kultūras saglabāšanu un attīstīšanu lībiešu valodā**. Saskaņā ar 15. panta trešo daļu Latvijas Padomju Sociālistiskajā Republikā nodrošināja **citu nacionālo kultūru attīstīšanu dzimtajā valodā**.⁷⁵⁷ 1992. gada 31. martā, izdarot grozījumus šajā likumā, pieņēma Latvijas Republikas **Valodu likumu**, kurā latviešu valodas kā vienīgās valsts valodas statuss tika pastiprināts, bet 4. pantā un 11. pantā agrāk noteiktais **īpašais krievu valodas statuss tika likvidēts**. Likuma 10. pantā paredzēts, ka Latvijas Republikā ir garantētas tiesības iegūt izglītību gan **valsts valodā**, gan dzimtajā valodā **valstī dzīvojošo citu tautību iedzīvotājiem**. No likuma 15. panta trešās daļas izņēma normu par citu nacionālo kultūru attīstīšanas nodrošināšanu dzimtajā valodā.⁷⁵⁸

1990. gada 4. maijā Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Augstākā Padome pieņēma deklarāciju „Par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu”, ar kuru atzina starptautisko tiesību pamatprincipu prioritāti pār valsts tiesību normām; nolēma uzskatīt par prettiesisku PSRS un Vācijas 1939. gada 23. augusta vienošanos un no tās izrietošo 1940. gada 17. jūnija Latvijas Republikas suverēnās valsts varas likvidēšanu PSRS militārās agresijas rezultātā un atjaunot Satversmes sapulces 1922. gada 15. februārī pieņemtās Latvijas Republikas Satversmes darbību visā Latvijas teritorijā, pasludinot, ka Latvijas valsts oficiālais nosaukums ir LATVIJAS REPUBLIKA, saīsināti – LATVIJA. Deklarācijas 8. punkts garantē Latvijas Republikas un citu valstu pilsoņiem, kas pastāvīgi dzīvo Latvijas teritorijā, **sociālās, ekonomiskās un kultūras**

⁷⁵⁵ Bojārs J. Starptautiskās publiskās tiesības. I sējums. Rīga: Zvaigzne ABC, 2004, 555.lpp.

⁷⁵⁶ Mazākumgrupu (minoritāšu) integrācijas aspekti Latvijā. I. Ziemeles red. Rīga: Latvijas Universitātes Cilvēktiesību institūts, 2001, 94. lpp.

⁷⁵⁷ Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas likums “Valodu likums”. Latvijas PSR Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 1989, nr. 20.

⁷⁵⁸ Likums “Par grozījumiem un papildinājumiem Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Valodu likumā”: LR likums. Ziņotājs, 1992. gada 16. aprīlī, nr. 15.

tiesības, kā arī politiskās brīvības, kuras atbilst vispārāztītām starptautiskām cilvēktiesību normām.⁷⁵⁹ Vienlaikus 1990. gada 4. maijā pieņēma Deklarāciju „Par Latvijas Republikas pievienošanas starptautisko tiesību dokumentiem cilvēktiesību jautājumos”. Rūpējoties par Latvijas Republikas tiesību normatīvo aktu atbilstību starptautisko tiesību normām cilvēktiesību jautājumos, deklarācija pasludināja, ka Latvija pievienojas vairākiem starptautisko tiesību aktiem, arī tiem, kuros ir noteikts **diskriminācijas aizliegums pēc rases, valodas, reliģijas, nacionālās un etniskās piederības pazīmes.**⁷⁶⁰

1991. gada 19. martā pieņēma likumu „Par Latvijas nacionālo un etnisko grupu brīvu attīstību un tiesībām uz kultūras autonomiju”. Likuma preambulā atzīts, ka daļu no Latvijas iedzīvotāju sastāva veido **nacionālās un etniskās grupas**. Likuma mērķis ir garantēt visām nacionālām un etniskām grupām **tiesības uz kultūras autonomiju un kultūras pašpārvaldi**. Saskaņā ar šī likuma 1. pantu Latvijas Republikas iedzīvotājiem neatkarīgi no viņu nacionālās piederības ir garantētas vienlīdzīgas, starptautiskām normām atbilstošas cilvēktiesības.⁷⁶¹

Tā kā 1991. gada 19. augustā PSRS valsts apvērsuma dēļ bija beigušas pastāvēt PSRS konstitucionālās valsts varas un pārvaldes institūcijas un nebija iespējams izpildīt 1990. gada 4. maija deklarācijas „Par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu” 9. punktu par Latvijas Republikas valstiskās neatkarības atjaunošanu sarunu ceļā, 1991. gada 21. augustā Latvijas Republikas Augstākā Padome pieņēma konstitucionālo likumu „Par Latvijas Republikas valstisko statusu”, ar kuru pasludināja Latviju par neatkarīgu, demokrātisku republiku, kurā Latvijas valsts suverēnā vara pieder Latvijas tautai un kuras valstisko statusu nosaka Latvijas Republikas 1922. gada 15. februāra Satversme.⁷⁶²

1991. gada 10. decembrī pieņēma konstitucionālo likumu „Cilvēka un pilsoņa tiesības un pienākumi”, kas ietvēra demokrātiskai un tiesiskai valstij atbilstošu **cilvēktiesību katalogu**. Saskaņā ar šī likuma 12. pantu visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma priekšā neatkarīgi no **rases, tautības, dzimuma, valodas, partijas piederības, politiskās un reliģiskās pārliecības, sociālā, mantiskā un dienesta stāvokļa un izcelšanās, savukārt 41. pants noteica, ka katrai personai ir jāievēro Latvijas Republikas likumus, jāciena latviešu tautas un Latvijā dzīvojošo **nacionālo un etnisko grupu tradīcijas un paražas, kā arī jārespektē citu personu nacionālo pašcieņu.****⁷⁶³ Šajā likumā cilvēka pamattiesības uzskaitītas ļoti plaši, jo likumdevējs to izstrādāja, pārņemot vairākos

⁷⁵⁹ Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Augstākā Padomes deklarācija “Par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu”, 1990. gada 4. maijs. Ziņotājs, 1990. gada 17. maijs, nr. 20.

⁷⁶⁰ Latvijas Republikas Augstākās Padomes Deklarācija “Par Latvijas Republikas pievienošanas starptautisko tiesību dokumentiem cilvēktiesību jautājumos”, 1990. gada 4. maijs. Ziņotājs, 1990. gada 24. maijs, nr. 21.

⁷⁶¹ Likums “Par Latvijas nacionālo un etnisko grupu brīvu attīstību un tiesībām uz kultūras autonomiju”: LR likums. Ziņotājs, 1991. gada 6. jūnijs, nr. 21.

⁷⁶² Latvijas Republikas Augstākās Padomes konstitucionālais likums “Par Latvijas Republikas valstisko statusu”: LR likums, 1991. gada 21. augusts. Ziņotājs, 1991. gada 24. oktobris, nr. 42.

⁷⁶³ Konstitucionālais likums “Cilvēka un pilsoņa tiesības un pienākumi”: LR likums. Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 1992. gada 30. janvāris, nr. 4./5.

starptautiskajos cilvēktiesību dokumentos ietverto saturu. Lai arī likums tikai pēc nosaukuma bija konstitucionāls, tas aizpildīja tukšo cilvēktiesību nišu līdz pat 1998. gada oktobrim, kad spēkā stājās Satversmes VIII nodaļa.⁷⁶⁴

1991. gada 15. augustā pieņemtais **Izglītības likums** nodrošināja visiem Latvijas iedzīvotājiem tiesības uz izglītību **bez jebkādas diskriminācijas**. Likums garantēja **tiesības iegūt izglītību valsts valodā un tiesības uz izglītību dzimtajā valodā**. Saskaņā ar šī likuma 5. panta pirmo daļu Latvijas Republikā ir garantētas tiesības iegūt izglītību valsts valodā. Tiesības uz izglītību dzimtajā valodā saskaņā ar Valodu likumu un attiecīgas garantijas ir arī valstī dzīvojošiem **citu tautību iedzīvotājiem**. Valsts rada apstākļus šo tiesību īstenošanai.⁷⁶⁵

1995. gada 12. aprīlī pieņemtais **likums „Par to bijušās PSRS pilsoņu statusu, kuriem nav Latvijas vai citas valsts pilsonības”** garantē **nepilsoņiem tiesības uz kultūrautonomiju**. Šī likuma 2. panta otrās daļas 1. punktā noteiktas tiesības saglabāt savu dzimto valodu un kultūru kultūrnacionālās autonomijas ietvaros un tradīcijas, ja tās nav pretrunā ar Latvijas likumiem.⁷⁶⁶

1998. gada 15. oktobrī Satversme tika grozīta, to papildinot ar jaunu – VIII nodaļu. Satversmes papildināšana ar VIII nodaļu ir īpaši būtisks notikums no konstitucionālo tiesību viedokļa, jo personu pamattiesību regulējums no šī brīža tika ietverts hierarhijas ziņā augstākstāvošā normatīvajā aktā – valsts konstitūcijā, t.i., Latvijas Republikas Satversmē.⁷⁶⁷

Satversmes 114. pants nosaka, ka personām, kuras pieder pie **mazākumtautībām, ir tiesības saglabāt un attīstīt savu valodu, etnisko un kultūras savdabību**.⁷⁶⁸ Saskaņā ar I. Ziemeles viedokli Satversme prasa, lai valstī būtu izveidots mazākumtautību kultūras autonomijas modelis, jo Satversmes 114. pants konkrēti atzīst mazākumtautībām piederošo personu kolektīvās tiesības uz savai grupai raksturīgās kultūras savdabības saglabāšanu, tādēļ jāveido Latvijas realitātei atbilstošu kultūras autonomijas modeli valstī, lai saglabātu un nostiprinātu nacionālo minoritāšu identitāti.⁷⁶⁹

Valstiskās neatkarības atjaunošana Latvijas Republikai kā suverēnai valstij un starptautisko tiesību pilntiesīgam subjektam uzliek pienākumu nodrošināt **cilvēktiesību ievērošanu**. Papildus tam Eiropā **nacionālo minoritāšu tiesību** jautājums ir aktuāls miera un stabilitātes saglabāšanai. Par to liecina pieņemtie dokumenti, kuros akcentēta nacionālo minoritāšu tiesību nodrošināšana. Politiskie dokumenti transformējās juridiski saistošā starptautiskajā līgumā – Eiropas Padomes

⁷⁶⁴ Balodis R. Ievads. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri, VIII nodaļa Cilvēka pamattiesības, Latvijas Vēstnesis, Rīga, 2011, 14. lpp.

⁷⁶⁵ Izglītības likums: LR likums. Ziņotājs, 1991. gada 15. augusts, Nr. 31/32.

⁷⁶⁶ Likums „Par to bijušās PSRS pilsoņu statusu, kuriem nav Latvijas vai citas valsts pilsonības”: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1995. gada 25. aprīlis, nr. 63.

⁷⁶⁷ Latvijas Republikas Satversmes komentāri, VIII nodaļa Cilvēka pamattiesības, R. Baloža red. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 15. lpp.

⁷⁶⁸ Latvijas Republikas Satversme: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. gada 1. jūlijs, nr. 43.

⁷⁶⁹ Ziemeles I. 114. pants. Personām, kuras pieder pie mazākumtautībām, ir tiesības saglabāt un attīstīt savu valodu, etnisko un kultūras savdabību. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 713. lpp.

1995. gada **Vispārējā konvencijā par nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzību**. Izpildot Eiropas Padomes prasību, Latvija šo konvenciju parakstīja 1995. gada 11. maijā, tomēr tās ratifikācijas process ilga desmit gadu. Iemesls tam bija gan politiskās domstarpības, gan arī nespēja sagatavot juridiski izsvērtu ratifikācijas dokumentu, izvērtējot nacionālās minoritātes definīciju un iespējamās tiesību ierobežojumus ar atrunām.

2002. gada A. Tabuna veiktā pētījuma „Sabiedrības attieksme pret Eiropas Padomes Vispārējo konvenciju par nacionālo minoritāšu aizsardzību” ietvaros konstatēja, ka lielākā sabiedrības daļa **neuzskatīja, ka tajā laikā Latvijā būtu ierobežotas minoritāšu tiesības** un tas būtu bijis par iemeslu konvencijas ratifikācijas atlikšanai. Kā galveno konvencijas neratificēšanas iemeslu minēja **pretrunīgos uzskatus par latviešu un krievu valodas lomu** Latvijas sabiedrības dzīvē. Arī diskusijas par nacionālo minoritāšu definīciju paildzināja ratifikācijas procesu. Pretrunas sabiedrībā izraisīja krievu valodas statuss. Bija skaidrs, ka politiskās cīņas ap šo jautājumu turpināsies neatkarīgi no tā, kā konvencijā tiks definētas minoritātes un vai krievu valodai tiks noteikts īpašu statusu.⁷⁷⁰

L. Dribins, vērtējot situāciju, norāda, ka dažkārt neoficiāli tika izteiktas bažas, ka Vispārējās konvencijas ratificēšana iedvesmos minoritātes izvirzīt jaunas tiesību prasības, kas varētu destabilizēt valsti, piemēram, attiecībā uz minoritāšu valodu lietošanu pašvaldībās, kas garantētas dažu Eiropas valstu likumos. Ja rūpes būtu par tradicionālām minoritātēm un pret latviešiem nebūtu Padomju Savienības laikā īstenots genocīds, tad Latvijā nesagādātu grūtības plašā mērā piešķirt minoritātēm pozitīvās tiesības. Situācijā, kad Latvijā minoritāšu īpatsvars ir pasaulē vislielākais, nākas atsaukties uz konvencijas pantu par to, ka nedrīkst īstenot nekādas darbības, kas apdraud vairākuma intereses. Etnopolitiskā situācija Latvijā joprojām ir sarežģīta, taču pietiekami stabila, lai valsts varētu atbilstoši savai nostājai piemēroties Eiropas tiesību kopējām normām. Dominē etnisko kopumu sadarbības tendence, kas sevišķi uzskatāmi izpaužas saimnieciskās un kultūras dzīves jomā. Atpaliek politiskā integrācija, kas visvairāk skar valodas, izglītības un pagātnes izpratnes krustpunktus. Turklāt var konstatēt arī sabiedrību nošķiršanos divās paralēlās plūsmās atbilstoši mediju iedalījumam. Galvenās domstarpības rodas nevis ar Latvijas vēsturiskām nacionālām minoritātēm, bet valsts attiecībās ar tiem, kas Latvijā ienākuši nesen un apvienojušies krievvalodīgā lingvistiskā minoritātē, kurai ir savi politiskie līderi.⁷⁷¹

Līdz ar Latvijas izvirzīto mērķi iestāties Eiropas Savienībā, tai nācās izpildīt Eiropas Savienības ietvaros 1993. gadā pieņemtos **Kopenhāgenas kritērijus**, kas noteica izpildīt vairākas prasības Eiropas Savienības kandidātvalstīm, pirms tās pievienosies Eiropas Savienībai. Saskaņā ar

⁷⁷⁰ Tabuns A. Sabiedrības attieksme pret Eiropas Padomes Vispārējo konvenciju par nacionālo minoritāšu aizsardzību. – Rīga: Baltijas studiju centrs, 2002, 4., 5. lpp.

⁷⁷¹ Dribins L. Etniskās un nacionālās minoritātes Eiropā, Vēsture un mūsdienas. Rīga: Eiropas Padomes Informācijas birojs, 2004. 235., 236. lpp.

1997. gada Luksemburgas Eiropas Savienības Padomes lēmumiem notika regulāra kandidātvalstu progresa izvērtēšana atbilstoši 1993. gadā Eiropas Savienības Padomē Kopenhāgenā izvirzītajiem dalības kritērijiem. 2001. gadā Latvija ieguva Eiropas Savienības kandidātvalsts statusu, bet 2004. gadā uzņemta Eiropas Savienībā.⁷⁷²

Pirms tam īstenoja pirmsiestāšanās procesa Eiropas Savienībā monitoringu, lai konstatētu Latvijas atbilstību izvirzītām prasībām, starp tām nacionālo minoritāšu tiesību ievērošana. Monitoringa mērķis bija paaugstināt kandidātvalstu iestāšanās potenciālu, lai izmaiņas būtu līdzsvarotākas, skaidrojot kandidātvalstīm standartus, ko no tām sagaida, uzlabojot pašu kandidātvalstu sniegumu, panākot patiesu politisko gribu reformu īstenošanā, tā iegūstot līdzvērtīgu sadarbības partneri.⁷⁷³

Viena no svarīgākām Eiropas Savienības prasībām bija politiskā kritērija izpilde, proti, stabilas institucionālās sistēmas izveide, kas nodrošina demokrātiju, likuma varu, **cilvēktiesību ievērošanu un nacionālo minoritāšu aizstāvību**.⁷⁷⁴ Jau 1999. gada ziņojumā Eiropas Komisija konstatēja, ka Latvijā ir stabilas institūcijas, kas garantē demokrātiju un likuma varu un tiek īstenota sabiedrības integrācija. 2000. gadā Eiropas Komisija atzinīgi novērtēja ar starptautisko tiesību normām saskaņotā Valodas likuma pieņemšanu, Civildienesta likumu un valdības politisko atbalstu valsts pārvaldes reformai, pievienojanos lielākai daļai starptautisko cilvēktiesību nodrošināšanas instrumentu, kā arī latviešu valodas mācību programmas veiksmīgu darbību.⁷⁷⁵

2005. gada 26. maijā Saeima steidzamības kārtā ratificēja **Vispārējo konvenciju par nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzību**.⁷⁷⁶ Paredzot smagas politiskās diskusijas Saeimā, iesniedza priekšlikumu pieņemt likumu par ratifikāciju steidzamības kārtā, lai vienā dienā izietu visu likumdošanas procesu. Sākoties 2005. gada 26. maija Saeimas sēdei, deputātu grupa iesniedza priekšlikumu grozīt darba kārtību, iekļaujot likumprojektu „Par Vispārējo konvenciju par nacionālo minoritāšu aizsardzību”. Sasauca atbildīgās komisijas sēdi, taču tās darbu vairākkārt pārtrauca. Lai turpinātu darbu, nomainīja komisijas locekļus, jo deputāts A. Kiršteins atteicās parakstīt iesniegumu Saeimas prezidijam par pieņemto komisijas lēmumu atbalstīt ratifikācijas likumprojektu. Viņa vietā komisijā Saeima iebalsoja deputātu K. Šadurski. Savukārt deputātam L. Ozoliņam sākās veselības problēmas un bija nepieciešams izsaukt neatliekamo medicīnisko palīdzību, vēlāk balsojumā viņš tomēr piedalījās, balsojot pret. Darbs Saeimā turpinājās līdz vēlai naktij, jo izrādījās, ka pēdējā brīdī

⁷⁷² Slobodchikoff M. O. The New European Union: Integration as a Means of Norm Diffusion. Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe, Vol 9, No 1, 2010, p. 13.

⁷⁷³ Pirmsiestāšanās procesa ES monitorings: Minoritāšu aizsardzība. Budapešta: Atvērtas sabiedrības institūts, 2001, 13. lpp.

⁷⁷⁴ Eiropadome, Kopenhāgenas kritēriji iestājai Eiropas Savienībā, DOC/93/3, 1993. gada 22. jūnijs. Pieejams: http://europa.eu/rapid/press-release_DOC-93-3_en.htm?locale=en [aplūkots 2013. gada 14. maijā].

⁷⁷⁵ Latvijas Republikas Ziņojums par stratēģijas „Integrācijai Eiropas Savienībā” izpildi, 2000, 5. lpp.

⁷⁷⁶ Latvijas Republikas 8. Saeimas pavasara sesijas astotā sēde 2005. gada 26. maijā. Pieejams: http://www.saeima.lv/steno/2002_8/st_050526/st2605.htm [aplūkots 2014. gada 26. maijā].

bija mainījusies iepriekš starpministriju sanāksmē saskaņotā nacionālās minoritātes definīciju. Nācās pārliecināt deputātus par labojumu nepieciešamību. Neapmierināti ar ratifikāciju bija gan TB/LNNK, gan arī opozīcijas partijas. Komisijas sēdēs un Saeimas plenārsēdē nācās uzklaustīt pretrunīgus viedokļus. 2005. gada 26. maijā pulksten 22.03 otrajā lasījumā steidzamības kārtā ar 64 balsīm - par, deviņām balsīm - pret, nevienam neatturoties, Saeima nobalsoja par Vispārējās konvencijas ratifikāciju. 21 deputāts no PCTVL, TSP un LSP, kas bija reģistrējies balsojumam, tomēr nebalsoja.⁷⁷⁷

Atbilstoši Vispārējās konvencijas 25. panta pirmajai daļai Latvijai gada laikā pēc konvencijas spēkā stāšanās datuma bija jāiesniedz pirmais ziņojums. Latvija **pirmo ziņojumu**⁷⁷⁸ iesniedza 2006. gada 11. oktobrī ar pilnu informāciju par likumdošanas un citiem pasākumiem konvencijas principu īstenošanā. 2012. gada 3. septembrī Latvija iesniedza **otro ziņojumu**.⁷⁷⁹ Par katru ziņojumu Konsultatīvā padome ir sniegusi atzinumu 2008. gada 9. oktobrī⁷⁸⁰ un 2013. gada 18. jūnijā.⁷⁸¹ Par šiem atzinumiem Latvijai bija iespēja izteikt savus komentārus, bet Eiropas Padomes Ministru komiteja par katru ziņojumu pieņēma rezolūciju par konvencijas īstenošanu Latvijā, t.i., 2011. gada 30. martā⁷⁸² un 2014. gada 9. jūlijā.⁷⁸³

4.2. Statistikas datu dinamika

Latvijas teritorijā neatkarīgi no tā, kurš šo teritoriju pārvaldīja, iedzīvotāju vairākumu vienmēr veidojuši latvieši. Saskaņā ar 1881. gada 29. decembra tautas skaitīšanas datiem Krievijas impērijas Baltijas vācu autonomijas teritorijā – Igaunijas, Vidzemes un Kurzemes guberņās – no 2 115 308 iedzīvotājiem 947 616 bija latvieši (44,80%), 806 598 (38,30%) – igauņi un tikai 185 182 (8,75%) – vācieši. Citas lielākās Baltijas iedzīvotāju grupas bija krievi – 82 237 (3,89%) un ebreji – 70 574 (3,34%).⁷⁸⁴

Saskaņā ar 1920. gada statistikas datiem Latvijā latviešu bija 72,76%, krievu – 7,82%, ebreju – 4,99%, vāciešu – 3,64%, poļu – 3,64 procenti. 1935. gadā Latvijas iedzīvotāju skaits bija 1 miljons 950,5 tūkstoši, bet nacionālais sastāvs bija šāds: latvieši – 77%, krievi – 8,8%, ebreji – 4,9%, vācieši – 3,3%, poļi – 2,5%, baltkrievi – 1,4%, lietuvieši – 1,2%, igauņi – 0,4%, čigāni (romi)

⁷⁷⁷ Saeimas 26.05.2005. balsojums par Vispārējo nacionālo minoritāšu tiesību konvenciju 2. lasījumā (steidzamības kārtā). Pieejams: http://www.saeima.lv/steno/2002_8/st_050526/Balsoj/089.htm [aplūkots 2014. gada 26. maijā].

⁷⁷⁸ Report Submitted by Latvia Pursuant to Article 25, Paragraph 1 of the Framework Convention for the Protection of National Minorities, ACFC/SR/(2006)001.

⁷⁷⁹ Second Report on the Implementation of the Framework Convention for the Protection of National Minorities by the Republic of Latvia, 3 September 2012, ACFC/SR/II(2012)002.

⁷⁸⁰ ACFC, (First) Opinion on Latvia, 30 March 2011, ACFC/OP/I(2008)002.

⁷⁸¹ ACFC, (Second) Opinion on Latvia, 3 January 2014, ACFC/OP/II(2013)001.

⁷⁸² Resolution CM/ResCMN(2011)6 on the implementation of the Framework Convention for the Protection of National Minorities by Latvia.

⁷⁸³ Resolution CM/ResCMN(2014)9 on the implementation of the Framework Convention for the Protection of National Minorities by Latvia.

⁷⁸⁴ Dribins L., Etniskās un nacionālās minoritātes Eiropā. Vēsture un mūsdienas. Rīga: Eiropas Padomes Informācijas birojs, 2004, 33. lpp.

– 0,2%, ukraiņi – 0,1%, citas tautības – 0,2 procenti, no tiem 944 lībieši. Latvijas laukus galvenokārt apdzīvoja latvieši. Latvijas rietumi, ziemeļi un vidusdaļa bija pilnīgi latviska. Latviešu iedzīvotāju kompakti apdzīvotos ziemeļos reti kur bija sastopami nedaudz igauņu, Kurzemē ziemeļos nedaudz lībiešu, gar dienvidu robežu – lietuvieši un Kurzemes vidusdaļā nedaudz vāciešu. Valsts austrumu daļā iedzīvotāju nacionālais sastāvs nebija tik viengabalains kā citviet. Abrenes apriņķa austrumu daļā pārsvarā dzīvoja krievi. Tomēr jāatzīmē, ka šis samērā lielais krieviskais apvidus ieņēma īpatnēju stāvokli, jo 45 000 krievu, kas veidoja gandrīz ¼ no visiem Latvijā dzīvojošiem krieviem, antropoloģiski bija latvieši, kas politisku spaidu dēļ sākuši lietot krievu valodu. Turienes latvieši pieņēma pareizticību un pamazām arī krievu valodu, kaut gan vecā paaudze vēl 20. gadsimta sākumā runāja latviski. Pārējie nelatvieši Latgalē bija pēdējo gadsimtu ieceļotāji – krievu vecticībnieki un jaunlaiku kolonisti – agrārbankas noņemti pareizticīgie krievi. Līdz 1925. gadam bija izbeigusies Latvijas bēgļu atgriešanās dzimtenē. Pēc 1926. gadā Krievijā veiktās tautas skaitīšanas datiem, tur dzīvoja vairs tikai 151 000 latviešu, kas ir ievērojami mazāk nekā pirms Pirmā pasaules kara. Sākot ar 1925. gadu, izmaiņas Latvijas iedzīvotāju nacionālā sastāvā izraisīja, pirmkārt, dzimstības un mirstības nevienlīdzīgais skaits dažādās tautībās; otrkārt, izmaiņas, kas galvenokārt izpaudās kā agrāk denacionalizēto latviešu atgriešanās latvietībā, un citu tautību piederīgo asimilēšanās; treškārt, emigrācija un imigrācija, kas līdz 1935. gadam nebija sevišķi liela un galvenokārt izpaudās nelielā ebreju, vāciešu un lietuviešu izceļošanā. No 1925. gada līdz 1935. gadam Latvijas iedzīvotāju skaits pieauga par 105 697, latviešu skaits palielinājās par 118 486, krievu skaits par 1708, kamēr visu pārējo tautību piederīgo skaits samazinājās.⁷⁸⁵ Ar jēdzienu krievi parasti apzīmē trīs dažādas nacionālās grupas. Pirms Pirmā pasaules kara krievu demogrāfiskā statistikā lietoja vārdu krievi, bet apakšsadalījumos runāja par lielkrieviem, baltkrieviem un mazkrieviem, tagad ukraiņiem.⁷⁸⁶

Tab.4.2.1. Galvenajām tautībām piederīgo skaits pēc tautas skaitīšanu datiem, 1920., 1925., 1930., 1935. gads⁷⁸⁷

	1920	1925	1930	1935
Pavisam	1 596 131	1 844 805	1 900 045	1 950 502
Latvieši	1 161 404	1 354 126	1 394 957	1 472 612

⁷⁸⁵ Skujenieks M. Latvijas statistikas atlases. Rīga, 1938.

⁷⁸⁶ Tautība. Pārskats par pārgrozībām iedzīvotāju nacionālā sastāvā. 1930, 88. lpp. Pieejams: http://www.csb.gov.lv/sites/default/files/dati/TSK_1930_05.pdf [aplūkots 2012. gada 6. maijā].

⁷⁸⁷ Dati apkopoti no Valsts statistiskās pārvaldes izdevumiem "Latvijas statistikas gadagrāmata" (1920-1939), Pieejams: <http://www.csb.gov.lv/galveno-tautibu-piederigo-skaitis-pec-tautas-skaitisanu-datiem-1920-1925-1930-1935> [aplūkots 2013. gada 12. decembrī].

Vācieši	58 113	70 964	69 855	62 144
Lielkrievi	124 746	193 648	201 778	206 499
Baltkrievi	75 630	38 010	36 029	26 867
Ebreji	79 644	95 675	94 388	93 479
Poļi	54 567	51 143	59 374	48 949
Lietuvieši	25 588	23 192	25 885	22 913
Igauņi	8 769	7 893	7 708	7 014
Pārējie	3 841	7 612	8 566	8 946
Nezināmas tautības	3 829	2 542	1 505	1 079

Otrā pasaules kara un okupāciju rezultātā Latvijā notika **ievērojamas pārmaiņas etniskajā sastāvā**. PSRS un Vācijas īstenotā politika spieda no Latvijas izceļot aptuveni 51 tūkstošiem baltvāciešu. Četros Vācijas okupācijas gados Latvijas teritorijā gandrīz pilnībā tika iznīcināta ebreju kopiena. PSRS okupācijas laikā 1940. gadā līdz ar latviešiem no Latvijas izsūtīja arī ebrejus, poļus un citu tautību iedzīvotājus. 1941. gadā PSRS varas iestādes deportēja vairāk nekā 15 000 cilvēku, to skaitā gandrīz simt zīdaiņu līdz viena gada vecumam un vairāk par 3000 bērnu līdz 16 gadiem. Vēl lielākas deportācijas PSRS īstenoja 1949. gadā, kad uz Sibīriju izsūtīja 45 000 cilvēku.⁷⁸⁸

Otrā pasaules kara beigās 1944.–1945. gadā Padomju Savienība otrreiz okupēja Latvijas teritoriju. Padomju Savienības mērķtiecīgas politikas rezultātā Latvijas teritorijā gan brīvprātīgi, gan piespiedu kārtā iebruca aptuveni 1,5 miljoni cilvēku no dažādiem Padomju Savienības reģioniem. Aptuveni puse no tiem palika uz dzīvi Latvijā. Tas radīja ievērojamas izmaiņas Latvijas etniskajā situācijā. 1989. gadā latviešu skaits Latvijā bija sarucis līdz 52% salīdzinājumā ar 1935. gadu, kad latviešu skaits bija 77 procenti.⁷⁸⁹ Uz Rietumvalstīm emigrēja 400 000 – 450 000 latviešu, kas veidoja vienu trešo daļu no latviešu kopskaita. Papildus tam notika masveida deportācijas, latviešus izsūtīja uz Sibīriju, kur tie gāja bojā. Tikai mazākā daļa represēto spēja atgriezties, taču daudzi no viņiem bija stipri rusificēti. 1959. gada tautas skaitīšana uzrādīja ap 1,3 miljoniem latviešu savā dzimtenē, proti, apmēram par 200 000 mazāk nekā 1939. gadā.⁷⁹⁰

Latvijas iedzīvotāju zaudējumi Padomju Savienības un Vācijas okupācijas dēļ bija neiedomājami lieli – noslepkavotie, armijā iesauktie un kritušie, deportētie. 1939. – 1941. gadā vien

⁷⁸⁸ Report Submitted by Latvia Pursuant to Article 25, Paragraph 1 of the Framework Convention for the Protection of National Minorities, ACFC/SR/(2006)001, 11 Oktober 2006, p. 9.

⁷⁸⁹ Ibid., p. 10.

⁷⁹⁰ Dribins L. Etniskās un nacionālās minoritātes Eiropā, Vēsture un mūsdienas. Rīga: Eiropas Padomes Informācijas birojs, 2004, 205. lpp.

Latvija zaudēja 165 000 iedzīvotājus: uz Vāciju repatriējās 70 000, padomju okupācijā noslepkavoti vai deportēti – 35 000, mobilizēti Sarkanajā armijā – 20 000, uz Krieviju aizvesti bēgļi – 40 000. No 1941. gada līdz 1945. gadam latviešu zaudējumi jau sasniedza 275 000 cilvēku: Padomju Savienībā noslepkavoti vai deportēti – 90 000, aizvesti uz Vāciju – 35 000, krituši latviešu leģionā – 80 000, Padomju Savienības noslepkavoti un deportēti – 70 000. Papildus šiem skaitļiem no 1941. gada līdz 1945. gadam Latvija zaudēja 230 000 iedzīvotāju: 100 000 izbrauca uz Rietumiem, 50 000 zaudēti Padomju Savienības veiktās Abrenes aneksijas rezultātā, 80 000 dažādu citu iemeslu dēļ. Tātad Latvijas kopējie zaudējumi no laika posmā **no 1939. līdz 1945. gadam bija 670 000 cilvēku** vai apmēram 33% no valsts iedzīvotājiem – **pārsvarā latviešiem**. Salīdzinājumam: Padomju Savienības zaudējumi bija tikai 12% un Vācijas (kopā ar Austriju) vien 10,5 procenti.⁷⁹¹

Sākot ar 1939. gada rudenī, Latvijas iedzīvotāju etniskā struktūra būtiski mainījās. 1959., 1979. un 1989. gada tautas skaitīšana rādīja, kādas bija Otrā pasaules kara un divu totalitāro okupācijas režīmu politikas sekas. Latvijas teritorijā lēcienveidā pieauga ieceļotāju īpatsvars. Pēc ieceļošanas motīviem PSRS okupācijas periodā Latvijā saskatāmas piecas lielas iebrucēju grupas:

1. Ieceļotāji, lai īstenotu okupācijas pārvaldes funkcijas.
2. Ieceļotāji, nosūtīti darbā pēc mācību iestādes beigšanas vai, lai izpildītu kādas padomju institūcijas rīkojumu sakarā ar jaunu rūpnīcu celtniecību, dažādu saimniecisko nozaru attīstīšanu u.tml.
3. Ieradās Latvijā pēc pašu izvēles, saskatot šeit labākus dzīves apstākļus.
4. Personas, kuras patiesībā bēga no Padomju Savienības republikām un centās atrast Baltijas republikās sev drošāku patvērumu. Tādi bija daudzi ebreji, kas šeit ieradās no Ukrainas, vācieši pēc atbrīvošanas no izsūtījuma vietām Sibīrijā un Kazahijā, poļi no Rietumukrainas un Rietumbaltkrievijas, lietuvieši, kuri bija pretojušies padomju varai, represēti un nedrīkstēja apmesties savā dzimtenē.
5. Latvijā demobilizētie PSRS armijas virsnieki un karavīri.⁷⁹²

1997. gadā praktiski beidzās nepilsoņu pasu izsniegšana, pēc tam varēja precīzāk noteikt iedzīvotāju sadalījumu pilsoņos un ārvalstniekos, atklāt kā etnisko latviešu, tā cittautiešu piederību vēsturiskiem pamatiedzīvotājiem un Latvijā pastāvīgi dzīvojošiem pēckara ieceļotājiem. Bet tikai 40% no etniskajiem krieviem ieguva pilsonību, pamatojoties uz to, ka viņi ir bijuši pilsoņu pēcnācēji. Savukārt 60% etnisko krievu bija ieradušies Latvijā pēc Otrā pasaules kara un nevarēja automātiski pretendēt uz Latvijas pilsonību. Lielākā daļa krievu un citu slāvu populācija pārvietojušies uz Latviju 20. gadsimta otrajā pusē no citām Padomju Savienības republikām.⁷⁹³

⁷⁹¹ Mežmalis A. Vēsturiskais fons (1939-1991), Padomju Savienības nodarītie zaudējumi Baltijā. Rīga, 2012, 55. lpp.

⁷⁹² Dribins L. Etniskās un nacionālās minoritātes Eiropā, Vēsture un mūsdienas. Rīga: Eiropas Padomes Informācijas birojs, 2004, 205., 207. lpp.

⁷⁹³ Цилевич Б., Рамочной Конвенции по защите национальных меньшинств в контексте Совета Европы, с. 17.

Saskaņā ar 1949. gada Ženēvas konvencijas Par civiliedzīvotāju aizsardzību karalaikā 49. pantu, kas aizliedz okupētājvarai pārvietot iedzīvotājus okupācijas politikas mērķu sasniegšanai, Latvijas un pārējo Baltijas valstu situācijā būtu piemērojams gan tautu tiesību uz pašnoteikšanos princips, gan arī attiecināms dekolonizācijas konteksts, pieprasot padomju laika imigrantiem atstāt Latvijas teritoriju, kas praksē nenotika.⁷⁹⁴

Pētījums, kas uzsākts 1996. gadā, liecina, ka pat vairākus gadus pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas krievvalodīgo iedzīvotāju zināšanas gan par Latvijas valsti, gan latviešu valodas lietošana ir diezgan minimālas. Daudzi krievvalodīgie Latvijā nav apguvuši latviešu valodu vai arī viņu latviešu valodas zināšanas ir ļoti ierobežotas. 1996. gadā 22% krievvalodīgo nezināja latviešu valodu vispār, bet 42% spēja sazināties tikai par vienkāršākiem jautājumiem, 27% bija vidējas valodas prasmes, bet tikai 9% pilnībā pārvaldīja latviešu valodu. Tas liecināt, ka krievvalodīgajiem varētu draudēt sociālā atstumtība, veidojas paralēlās kopienas, kuras dzīvo nodalīti.⁷⁹⁵

Daudzu Latvijai veltītu pārmētumu iemesls ir **lielais nepilsoņu skaits**. Nepilsoņi veido vairāk nekā 20% no Latvijas iedzīvotājiem. Valstī ir lēns naturalizācijas temps. Okupāciju seku likvidēšana ir atstājusi smagas sekas Latvijas valstiskumā. Daudzi nepilsoņi, kas ir izgājuši naturalizācijas procesu un ieguvuši Latvijas pilsonību, tomēr saglabā nelojālu attieksmi pret valsti. Opozīcijas partijas cenšas panākt visu Vispārējā konvencijā noteikto tiesību attiecināšanu uz visiem cittautiešiem, starp tiem arī ieceļotājiem, kuriem nav Latvijas pilsonības.⁷⁹⁶ Minoritāšu eksperti pauž viedokli, ka kopš 2000. gada valstī ir konstatējama minoritāšu etniskā mobilizācija. Minoritātes vēlas būt par politisko procesu līdzdalībniekiem nevis pasīviem politikas objektiem.⁷⁹⁷ Pēdējā laikā aktīvi darbojas organizācija „Nepilsoņu kongress”, radot priekšstatu par krievvalodīgo iedzīvotāju apdraudētību Latvijā un mēģinot popularizēt Latgales autonomijas ideju. „Nepilsoņu kongresa” darbošanās, neregistrējot organizāciju, ļauj tai apiet likumā noteiktos ierobežojumus, tostarp prasību nodrošināt finanšu darbības atklātību. Drošības Policijas vērtējumā tā izveide atbilst Krievijas interesēm akcentēt nepilsoņu „problemātiku” un aktualizēt jautājumu par „civiltiesību pārkāpumiem” starptautiskajās institūcijās.⁷⁹⁸

---

⁷⁹⁴ Ziemele I. 114. panta komentārs. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri, VIII nodaļa Cilvēka pamattiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 706. lpp.

⁷⁹⁵ Malloy T. H. The Aspect of Culture in the Social Inclusion of Ethnic Minorities A report undertaken for the European Commission by: The European Centre for Minority Issues (ECMI), Flensburg, Germany December 2006, p. 97. Pieejams: http://www.ecmi.de/uploads/tx_lfpubdb/Report_60_OMC_Evaluation.pdf [aplūkots 2012. gada 23. aprīlī].

⁷⁹⁶ Vēbers E. Latvijas nacionālo minoritāšu prasības etniskās identitātes saglabāšanas garantēšanai saistībā ar Eiropas Padomes Vispārējo konvenciju par nacionālo minoritāšu aizsardzību. Rīga: Eiropas Padomes Informācijas birojs, 2004, 4.,5. lpp.

⁷⁹⁷ Turpat, 66. lpp.

⁷⁹⁸ Latvijas „Nepilsoņu kongress” lūdz Krievijas parlamenta palīdzību, vēsta Kremļa medijs. 2015.gada 27.maijs. Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/world/other/latvijas-nepilsonu-kongress-ludz-krievijas-parlamenta-palidzibu-vesta-kremla-medijs.d?id=45746572> [aplūkots 2015. gada 1. jūlijā].

Pēc piecdesmit gadu okupācijas, atjaunojot valstisko neatkarību, Latvijas īpašo situāciju noteica divi faktori: padomju periodā izveidojusies etnodemogrāfiskā situācija – pamatnācija 52%; atšķirīga pieeja pilsonības jautājumam un demokrātijas izpratne sabiedrībā kopumā. Šī īpašā situācija noteica arī pilsonības institūta regulējošo tiesību aktu būtību atjaunotajā Latvijā. Pilsonības institūta noteikšanā nolēma saglabāt saikni ar pirmskara Latvijas Republiku, atzīstot, ka Latvijas pilsoņu kopums, kas pirmo reizi vēsturē noteikts saskaņā ar 1919. gada 23. augusta likumu „Par pavalstniecību”, turpina pastāvēt. Tāpēc ievēroja Latvijas pilsoņu kopuma apzināšanas kārtību, reģistrējot Iedzīvotāju reģistrā tās personas, kuras bija Latvijas pilsoņi 1940. gada 17. jūnijā, un viņu pēcnācējus. Latvijas pilsonību reģistrācijas ceļā ieguva 1 770 800 personas, to skaitā 288 864 krievi, 39 087 poļi, 21 017 baltkrievi u.c. tautību pārstāvji.⁷⁹⁹

Tab.4.2.2. Pastāvīgo iedzīvotāju etniskais sastāvs pa gadiem, 1935., 1989., 2000., 2014.⁸⁰⁰

	Skaitis				%			
	1935	1989	2000	2014	1935	1989	2000	2014
Pavisam	1 905 936	2 666 567	2 377 383	2 001 468	100,0	100,0	100,0	100,0
Latvieši	1 467 035	1 387 757	1 370 703	1 229 067	77,0	52,0	57,7	61,4
Krievi	168 266	905 515	703 243	520 136	8,8	34,0	29,6	26,0
Baltkrievi	26 803	119 702	97 150	68 695	1,4	4,5	4,1	3,4
Ukraiņi	1 844	92 101	63 644	45 282	0,1	3,5	2,7	2,3
Poļi	48 637	60 416	59 505	43 365	2,5	2,3	2,5	2,2
Lietuvieši	22 843	34 630	33 430	25 025	1,2	1,3	1,4	1,2
Ebreji	93 370	22 897	10 385	5 402	4,9	0,9	0,4	0,3
Čigāni	3 839	7 044	8 205	5 594	0,2	0,3	0,3	0,3
Vācieši	62 116	3 783	3 465	2 886	3,3	0,1	0,1	0,1
Igauņi	6 928	3 312	2 652	1 882	0,4	0,1	0,1	0,1
Citas tautības	4 255	29 410	25 001	54 134	0,2	1,0	1,1	2,7

Statistikas dati liecina, ka, samazinoties kopējam iedzīvotāju skaitam, turpināja samazināties arī latviešu skaits, bet to proporcionālais īpatsvars iedzīvotāju kopskaitā 2014. gada sākumā ir nedaudz palielinājies un sasniedzis 61,4 procentus. Augstākais citu tautību īpatsvars no kopējā

⁷⁹⁹ Report Submitted by Latvia Pursuant to Article 25, Paragraph 1 of the Framework Convention for the Protection of National Minorities, ACFC/SR/(2006)001, 11 Oktober 2006, p. 10.

⁸⁰⁰ Pastāvīgo iedzīvotāju etniskais sastāvs gada sākumā. ISG07. Statistikas pārvaldes datu bāzes. Pieejams: http://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/Sociala/Sociala_ikgad_iedz_iedzskaits/IS0070.px/table/tableViewLayout1/?rxid=562c2205-ba57-4130-b63a-6991f49ab6fe [aplūkots 2014. gada 12. augustā].

iedzīvotāju skaita ir: krievi – 26,0%, baltkrievi – 3,4%, ukraiņi – 2,3%, poļi – 2,2%, lietuvieši – 1,2%, citas tautības – 2,7 procenti. Iedzīvotāju nacionālais sastāvs dažādās valsts teritorijās ir visai atšķirīgs. Salīdzinot situāciju reģionos, redzams, ka augstākais latviešu īpatsvars ir Vidzemes un Kurzemes reģionā, bet mazākais – Rīgas un Latgales reģionā. Trijās republikas pilsētās – Daugavpilī, Rīgā un Rēzeknē latviešu ir mazāk par pusi no kopējā šo pilsētu iedzīvotāju skaita.⁸⁰¹

4.3. Subjekta noteikšana

Latvijas normatīvajos tiesību aktos nacionālās minoritātes definīcija nav noteikta. Ir lietoti termini „citu nacionalitāšu pilsoņi”⁸⁰², „citu tautību iedzīvotāji”⁸⁰³, „nacionālās un etniskās grupas”⁸⁰⁴, „mazākumtautības”.⁸⁰⁵ Vispārējās konvencijas Latvijas ratifikācijas dokumentos kā sinonīmi izmantoti divi termini – „mazākumtautības” un „nacionālās minoritātes”.⁸⁰⁶ Ratificējot konvenciju, Latvija ir sniegusi savu definīciju terminam „nacionālā minoritāte” likuma „Par Vispārējo konvenciju par nacionālo minoritāšu aizsardzību” 2. pantā.⁸⁰⁷ Latvijā piedāvāto definīcijas variantu bija ļoti daudz un tie bija dažādi, sākot ar uzstādījumu noteikt stingru nacionālo minoritāšu definīciju ar sašaurinātu nacionālo minoritāšu skatījumu līdz pat pretējam viedoklim, ka konvenciju vajag ratificēt bez definīcijas vai arī noteikt tādu definīciju, ka par nacionālām minoritātēm būtu uzskatāms plašs personu loks.

Latvijā dzīvojošo mazākumtautību pārstāvji uzskatīja, ka nepieciešama Vispārējās konvencijas ratifikācija pilnā apjomā, bez jebkādam deklarācijām vai atrunām. Katru domu par atkāpšanos no konvencijas teksta mazākumtautību pārstāvji uztvēra kā tiesību ierobežojumu.⁸⁰⁸ Opozīcijas partijas vairākas reizes bija iesniegušas izskatīšanai Saeimā likumprojektus par Vispārējās konvencijas ratifikāciju **bez nacionālo minoritāšu definīcijas un bez atrunām**.⁸⁰⁹ Taču bez definīcijas būtu grūti noteikt nacionālai minoritātei piederošo personu statusu. Politiskās diskusijas apjoms uzreiz pēc ratifikācijas stipri pieaugtu, nevis samazinātos, kā tas tika panākts,

⁸⁰¹ Latvijas iedzīvotāju nacionālais sastāvs. Centrālā Statistikas pārvalde. Pieejams:

http://www.csb.gov.lv/sites/default/files/skoleniem/iedzivotaji/2_part19.pdf [aplūkots 2014. gada 5. jūlijā].

⁸⁰² Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas 1989. gada 5. maija Valodu likums, Latvijas PSR Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 1989, 20. nr.

⁸⁰³ Likums „Par grozījumiem un papildinājumiem Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Valodu likumā”: LR likums. Ziņotājs, 1992. gada 16. aprīlī, nr. 15.; Izglītības likums: LR likums. Ziņotājs, 1991. gada 15. augusts, Nr. 31/32.

⁸⁰⁴ Likums „Par Latvijas nacionālo un etnisko grupu brīvu attīstību un tiesībām uz kultūras autonomiju”: LR likums. Ziņotājs, 1991. gada 6. jūnijs, nr. 21.; Konstitucionālais likums “Cilvēka un pilsoņa tiesības un pienākumi”: LR likums. Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 1992. gada 30. janvāris, nr. 4./5.

⁸⁰⁵ Latvijas Republikas Satversme: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. gada 1. jūlijs, nr. 43.

⁸⁰⁶ Likumprojekta “Par Vispārējo konvenciju par nacionālo minoritāšu aizsardzību” anotācija, 2005. gada 16. maijs. Pieejams: http://helios-web.saeima.lv/bi8/lasa?dd=LP1225_0#d [aplūkots 2014. gada 5. jūlijā].

⁸⁰⁷ Likums „Par Vispārējo konvenciju par nacionālo minoritāšu aizsardzību”: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2005. gada 31. maijs, nr. 85.

⁸⁰⁸ Zankovska S. Minoritāšu konvencija – glābiņš pret asimilāciju? 2003. gada 18. novembrī. Pieejams:

<http://www.politika.lv/index.php?id=105490&lang=lv> [aplūkots 2005. gada 14. oktobrī].

⁸⁰⁹ Dimitrovs A. PCTVL aicina ratificēt Vispārējo konvenciju par nacionālo minoritāšu aizsardzību. LETA, 2005. gada 8. marts.

nacionālās minoritātes tomēr definējot. Pretējā gadījumā, konvencijai iegūstot saistošu spēku, būtu tendence paplašināti tulkot gan to personu loku, uz kurām konvencija attiecināma, gan konvencijas tiesību apjomu. Rastos daudzi pārpratumi un sarežģījumi, konvenciju īstenojot, un ziņojumos par konvencijas izpildi būtu paredzami neskaitāmi aizrādījumi, par kuriem Latvijai būtu jāsniedz paskaidrojumi.⁸¹⁰

Nākamais piedāvājums, ko bija izteikusi nacionālo minoritāšu sabiedrisko organizāciju apvienība „Sadraudzība” savā 2005. gada 27. februāra atklātajā vēstulē, bija Vispārējo konvenciju ratificēt bez jebkādam atrunām. Nacionālās minoritātes definējumam ieteica šādu formulējumu: **„Latvijas nacionālās minoritātes ir valstī pastāvīgi dzīvojošo jebkuras etniskās grupas cilvēku kopums, neskaitot titulnāciju”**.⁸¹¹ Šādā nacionālās minoritātes jēdziena traktējumā konvencijas noteikumi attiektos uz ārkārtīgi plašu personu loku. Nacionālās minoritātes tiesības baudītu ikviens, kas pastāvīgi dzīvo Latvijā, bet nav latvietis. Parasti definīcijās ir krietni vairāk kritēriju, kurus izpildot etnisko grupu var atzīt par nacionālo minoritāti.

Saeimas deputāts no TB/LNNK J. Dobelis šajā jautājumā pauda labēji nacionālistisku uzskatu, ka konvencija Latvijai ir nepiemērota, jo par nacionālo minoritāti varot atzīt **tikai tos cittautiešu etniskos kopumus, kas izsenis veidojušies mītnes valsts teritorijā, kur notikusi visa viņu etnoģenēze**. Latvijā tādi esot tikai lībieši, bet pārējie cittautiešu kopumi šeit ienākuši no citām zemēm, tāpēc neesot nacionālās minoritātes, bet gan seno un jaunāko laiku imigranti.⁸¹²

Tā laika Izglītības un zinātnes ministre I. Druviete norādīja, ka nacionālās minoritātes definīcijas izstrāde konvencijas vajadzībām Latvijā ir ļoti problemātiska. Viņa pauda uzskatu, ka nav izmantojams nedz tradicionālās principis, jo tādā gadījumā konvencija nebūtu attiecināma uz ukraiņiem, nedz statistiskais princips, piemēram, grupas, kas veido ne mazāk kā 0,1% no iedzīvotāju procentuālā sastāva, jo tādā gadījumā konvencijas prasības būtu attiecināmas uz tatāriem un armēņiem, bet ne uz lībiešiem. Īpaši analizējami arī šādi argumenti: Latvieši nebūtu atzīstami par majoritāti tradicionālajā izpratnē, īpaši lielajās pilsētās. Latvijā nacionālās minoritātes un lingvistiskās minoritātes jēdziens nav sakritīgi. Tādēļ I. Druviete piedāvāja apsvērt iespēju nesniegt minoritātes definīciju, bet gan norādīt konkrētas grupas, uz kurām konvencija attiecināma, proti, **lībieši, krievi, ukraiņi, baltkrievi, poļi, lietuvieši, ebreji, čigāni, vācieši, igauņi**.⁸¹³

Pētnieks R. Āboltniņš piedāvāja identisku uzskaitījuma variantu, papildus norādot arī pilsonības kritēriju: **„Nacionālās minoritātes Latvijas Republikā ir krievi, baltkrievi, ukraiņi,**

⁸¹⁰ Dribins L. Minoritātes definīcija nav pašmērķis. 2002. gada 12. novembrī. Pieejams: <http://www.politika.lv/index.php?id=104892&lang=lv> [aplūkots 2005. gada 14. oktobrī].

⁸¹¹ Nacionālo minoritāšu sabiedrisko organizāciju apvienības „Sadraudzība” Atklāta vēstule. LETA, 2005. gada 28. aprīlī.

⁸¹² Dribins L. Nacionālās minoritātes iegans. 2004. gada 30. novembrī. Pieejams: <http://www.politika.lv/index.php?id=110255&lang=lv> [aplūkots 2005. gada 14. oktobrī].

⁸¹³ Druviete I. Minoritāšu konvencija: ratificēsim pēc vispusīgas izvērtēšanas. 2003. gada 29. aprīlī. Pieejams: <http://www.politika.lv/index.php?id=106046&lang=lv> [aplūkots 2005. gada 14. oktobrī].

poļi, lietuvieši, ebreji, čigāni, vācieši, igauņi un lībieši (līvi), kuri ir pilsoņi.” Šim definīcijas variantam ir līdzīgas problēmas kā iepriekšējās definīcijās. Turklāt papildus klāt nāktu neskaidrības par to, kā nodalīt tiesību īstenošanu pilsoņiem no nepilsoņiem.

Saskaņā ar tolaik Latvijas Universitātes Cilvēktiesību institūta direktora A. Kuča ieteikumu Vispārējo konvenciju vajadzētu attiecināt ne tikai uz pilsoņiem, bet arī uz to minoritāšu pārstāvjiem, kuri Latvijā ir dzimuši vai nodzīvojuši vismaz vienu vai divas paaudzes.⁸¹⁴ Arī vēsturnieks L. Dribins norādīja, ka daudzi nelatvieši Latvijā nav valsts pilsoņi, bet, neskatoties uz to, ka viņi ir iebraukuši valstī padomju periodā, lielākā daļa no viņiem nav uzskatāmi par ārvalstniekiem vai bezvalstniekiem. Šo personu tiesisko statusu regulē īpašs likums „Par to bijušās PSRS pilsoņu statusu, kuriem nav Latvijas vai citas valsts pilsonības”. Ekonomisko, sociālo un kultūras tiesību ziņā nepilsoņi būtu pielīdzināmi valsts pilsoņiem, līdz ar to viņus varētu uzskatīt par personām, kas pieder pie mazākumtautībām. Arī sabiedriskā dzīvē un cilvēku apziņā pakāpeniski sāka mazināties atšķirība starp minoritātēm piederīgu Latvijas pilsoni un nepilsoni, sevišķi skarot tos nepilsoņus, kas dzimuši Latvijas teritorijā un nodzīvojuši te visu mūžu, bet jo sevišķi jauno paaudzi, kura mācījusies un beigusi mācību iestādes pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas.⁸¹⁵

Balstoties uz Eiropas valstu praksi, demogrāfs I. Mežs uzskatīja, ka Latvijai būtu labāk nenosaukt kādas konkrētas grupas, uz kurām attiecināt nacionālās minoritātes statusu, bet tā vietā minēt nacionālo minoritāšu kritērijus. Daudzas Eiropas valstis tos ir noteikušas samērā līdzīgus, tomēr Latvijai vispiemērotākais šķita Vācijas nacionālo minoritāšu kritēriju paraugs. Turklāt par nopietni aplūkojamu izvirzīja arī konvencijas piemērošanas **teritoriālo principu**, kas Latvijai būtu tikpat piemērots kā Zviedrijai, Vācijai un Dānijai. Šajā gadījumā nacionālo minoritāšu tiesības atsevišķas grupas varētu baudīt tikai to tradicionālās apdzīvotības apvidos, kas krievu gadījumā varētu būt kādas 10 – 20 Latgales pašvaldības.⁸¹⁶

Tā laika Ārlietu ministrs A. Pabriks arī atbalstīja teritoriālo principu kā vienu no iespējamiem ratificēšanas modeļiem. Latvijā tie būtu Latgales pagasti, kur kompaktās teritorijās vēsturiski ilgi dzīvojuši krievi. A. Pabriks izteica cerību, ka teritoriālā modeļa izvēli latvieši neuztvers kā Latgales pārkrievošanu. Viņš pauda viedokli, ka latviešiem, aizbraucot, piemēram, uz Goliševas pagastu, būtu interesanti aplūkot, ka kaut kur Latvijā vietvārdu nosaukumi rakstīti divās valodās. A. Pabriks uzskatīja, ka teritoriālā modeļa izvēlei būtu arī papildu priekšrocība – konvencijas tekstā nebūtu vajadzīgas atrunas.⁸¹⁷

⁸¹⁴ Kučs A. Minoritātes: prakse svarīgāka par definīciju. 2002. gada 15. oktobrī. Pieejams: <http://providus.lv/article/minoritates-prakse-svarigaka-par-definiciju> [aplūkots 2014. gada 4. novembrī].

⁸¹⁵ Dribins L. Minoritātes definīcija nav pašmērķis. 2002. gada 12. novembrī. Pieejams: <http://www.politika.lv/index.php?id=104892&lang=lv> [aplūkots 2012. gada 14. oktobrī].

⁸¹⁶ Mežs I. Ko mums mācīties no minoritāšu konvencijas pielietošanas prakses citur Eiropā. Latvijas Avīze, 2004. gada 22. februārī.

⁸¹⁷ Mūrniece I. Kā parakstīt mazākumtautību konvenciju. Latvijas Avīze, 2005. gada 1. februārī.

Savukārt pēc Dz. Hiršas domām, Latvija nevar atļauties izmantot I. Meža ieteikto konvencijas ratifikācijas modeli, kas krieviem dotu nacionālās minoritātes tiesības piecos Latgales pagastos. Hirša uzsvēra: „...Mēs nevaram vēsturisko krievu minoritāti nodalīt no tiem krieviem, kas valstī ienāca pēc kara. Tas ir viens statistiskais cilvēku kopums.”⁸¹⁸

Saeimas Ārlietu komisijas priekšsēdētājs A. Kiršteins izvirzīja jautājumu par to, vai krievi ir nacionālā minoritāte Latvijā vai nav. Kiršteins piebilda, ka 1935. gadā Latvijā esot bijuši 60 000 iedzīvotāju, kas sevi sauca par krieviem, bet pēc neatkarības atgūšanas tādu ir vairāk nekā 600 000. Tāpēc nepieciešams izlemt, vai konvencijā iekļautais aizsargājamo tautību jēdziens ir attiecināms arī uz krieviem. Viņš izvirzīja jautājumu par to, vai tas nebūtu Krievijas pienākums aizsargāt savus tautiešus, bet starptautiskais līgums būtu jāattiecina tikai uz tām minoritātēm, kurām **nav savas valsts**. Pēc viņa domām, Latvijā konvencija būtu attiecināma galvenokārt uz lībiešiem.⁸¹⁹ Šāda kritērija izvirzīšana nacionālās minoritātes noteikšanai nav bijusi nevienā Eiropas valsts definīcijā. Latvijas gadījumā tās būtu arī čigāni. Taču no starptautisko tiesību aspekta šādam jēdziena sašaurinājumam nav pamata. Apstākļi, vai minoritātei ir sava valsts vai nav, nevar būt par izvērtēšanas pazīmi, lai konstatētu nacionālās minoritātes esamību.

Par pamatu ņemot Ārlietu ministrijas darba grupas nacionālās minoritātes definējuma tekstu, kurā ietverti nacionālās minoritātes kritēriji, tika izveidota nacionālās minoritātes definīcija, kas varētu pretendēt uz Latvijas situācijai atbilstošāko nacionālās minoritātes definīcijas. Iebildumu rezultātā definīcija tika koriģēta un 2005. gada 17. maijā Ministru kabineta sēdē tika akceptēta un nodota virzīšanai uz izskatīšanu Saeimā šāda nacionālās minoritātes definīcija:

„Latvijas Republika paziņo, ka jēdziens „nacionālās minoritātes”, kas nav definēts Vispārējā konvencijā par nacionālo minoritāšu aizsardzību, konvencijas izpratnē nozīmē **Latvijas pilsoņus, kuri kultūras, reliģijas vai valodas ziņā atšķiras no latviešiem, paaudzēm ilgi tradicionāli dzīvojuši Latvijā un uzskata sevi par piederīgiem Latvijas valstij un sabiedrībai, vēlas saglabāt savu kultūru un valodu.**”

Kopumā šī definīcija bija atbalstāma, neskatoties uz trūkumiem, kas bija līdzīgi iepriekšminētajām definīcijām. Definīcija Latvijas pilsoņiem izvirzīja kritērijus, kuriem bija jāizpildās, lai noteikts pilsoņu kopums tiktu uzskatīts par nacionālo minoritāti.

Šī definīcija ietver nozīmīgākos nacionālās minoritātes kritērijus: 1) prasību par atšķirību no valstsnācijas, 2) prasību par vēlmi saglabāt savas atšķirības, 3) prasību par ilgstošo saikni ar valsti, 4) valsts pilsonības prasību. Tajā nav ietverts skaitliskā mazākuma kritērijs un nav norādes par nedominējošo stāvokli. Šī Latvijas izvēlētā mazākumtautību definīcija kopumā atbilst Vispārējās konvencijas garam un mērķim, kā arī pastāvošajai starptautiskajai praksei.

⁸¹⁸ Mūrniece I. Par viltus integrāciju un latviešu valodu. Latvijas Avīze, 2005. gada 1. martā.

⁸¹⁹ Eglītis J. Kiršteins: Lai ratificētu minoritāšu konvenciju, nepieciešama diskusija par daudziem strīdīgiem jautājumiem. LETA, 2004. gada 5. decembrī.

Ratificējot Vispārējo konvenciju, deklarācijas tekstu papildināja, paredzot, ka „[p]ersonas, kas nav Latvijas pilsoņi, bet pastāvīgi un legāli dzīvo Latvijā un nepieder pie nacionālās minoritātes konvencijas izpratnē atbilstoši attiecīgajā Latvijas deklarācijā sniegtajai nacionālās minoritātes definīcijai, bet identificē sevi ar šai definīcijai atbilstošu nacionālo minoritāti, var izmantot konvencijā paredzētās tiesības, ja vien likums nenosaka īpašus izņēmumus”.⁸²⁰

E. Vēbers analizējot starptautisko organizāciju ziņojumus par nacionālo minoritāšu tiesībām Latvijā, secina, ka to autori ir izvēlējušies pievērsties krievvalodīgajai "minoritātei", kaut gan viendabīga "krievvalodīgā minoritāte" kā nacionālā minoritāte Latvijā nemaz neeksistē. Izvēlēta metodoloģija ignorē nekrievu minoritātes Latvijā. Pirms Latvijas ukraiņu, ebreju, poļu un citu krieviski runājošo iekļaušanas krievvalodīgajā saimē vajadzētu paredzēt pašidentifikācijas iespējas un noskaidrot, vai viņi patiešām neatzīst savu etnisko identitāti, kā arī piederību ukraiņu, ebreju, poļu, baltkrievu vai citai minoritātei Latvijā un sevi uzskata par nediferencētas krievvalodīgās lingvistiskās grupas sastāvdaļu. Turklāt jāpiebilst, ka daudzās etniskās grupās, piemēram, čigāņiem, lietuviešiem, igauņiem u. c. krievu valoda kā saziņas valoda nemaz nav izplatīta. Atšķirīgu etnisko minoritāšu apvienošana "krievvalodīgajā minoritātē" diemžēl ir vienpusīga un veido neprecīzu priekšstatu par nacionālām minoritātēm Latvijā. Lingvistiskā, reliģiskā vai jebkura cita atsevišķa pazīme nav un nevar būt pietiekami pamatota, lai atšķirīgas etniskās grupas apvienotu vienā kategorijā un uz to attiecinātu nacionālās minoritātes jēdzienu. Ziņojumos ir tendence norādīt, ka Latvijā ir jāaizsargā krievu lingvistiskā grupa, proti, vispirms krievu minoritāte, bet citas etniskās minoritātes, kuras visu Latvijas neatkarības laiku pūlas atjaunot un uzturēt savu etnisko identitāti, ir mazāk nozīmīgas.⁸²¹ Citas etniskās piederības krieviski runājošās minoritātes padomju laikos ir cietušas no rusifikācijas, to iekļaušana "krievvalodīgās minoritātes" grupā ir mazākumtautību tiesību ierobežojums.⁸²²

Vispārējās konvencijas uzraugošās institūcijas Ministru komitejas rezolūcijā par pirmo Latvijas ziņojumu norādīts, ka nepilsoņu iekļaušana nacionālo minoritāšu definīcijā ir apsveicams fakts, uzsvērta šādas pieejas atbilstība konvencijas garam. Tomēr, norādot uz izņēmumiem Latvijas normatīvajos tiesību aktos, izteikta nožēla, ka nepilsoņi nebauda vairākās konvencijā noteiktās tiesības, jo īpaši tās, kas attiecas uz efektīvu līdzdalību. Ņemot vērā ļoti lielo attiecīgo personu skaitu, Latvija tiek aicināta piemērot attiecīgos valsts tiesību aktus tā, lai neradītu nesamērīgus ierobežojumus nepilsoņiem, kuri identificē sevi ar kādu no nacionālām minoritātēm.⁸²³ Savukārt

⁸²⁰ Likums "Par Vispārējo konvenciju par nacionālo minoritāšu aizsardzību": LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2005. gada 31. maijs, nr. 85.

⁸²¹ Vēbers E. Metodoloģija ignorē nekrievu minoritātes. 2001. gada 16. oktobris. Pieejams: <http://politika.lv/article/metodologija-ignore-nekrievu-minoritates> [aplūkots 2012. gada 14. oktobrī].

⁸²² Ziemele I. 114.panta komentārs. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri, VIII nodaļa Cilvēka pamattiesības, Latvijas Vēstnesis, Rīga, 2011, 707. lpp.

⁸²³ Resolution CM/ResCMN(2011)6 on the implementation of the Framework Convention for the Protection of National Minorities by Latvia, 30 March 2011.

Konsultatīvā komiteja pat stingri iesaka valsts iestādēm pārskatīt Vispārējā konvencijā paredzēto tiesību ierobežojumus mazākumtautību pārstāvjiem, kam piešķirts nepilsona statuss, tādējādi netiešā veidā norādot uz Latvijas definīcijas paplašināšanu attiecībā uz personām, kurām nav Latvijas pilsonības.⁸²⁴

Konsultatīvā komiteja papildus atzīmē, ka latgaliešu kopienai piederošu personu pārstāvji Latvijā turpina pieprasīt atzīšanu saskaņā ar Vispārējo konvenciju. Atzīstot valdības un dažu ekspertu viedokli, ka latgaliešu valoda ir vēsturisks latviešu valodas paveids, Konsultatīvā komiteja tomēr atkārtoti uzsvēra, ka Vispārējo konvenciju attiecībā uz personu grupām var īstenot arī tad, ja grupa nav oficiāli atzīta kā mazākumtautība vai tai nav īpašs tiesiskais statuss.⁸²⁵ Tāda uzraugošās institūcijas nostāja ir pretrunā ar starptautiskajām tiesībām, Latvija ir sniegusi skaidrojošo definīciju attiecībā uz konvencijas subjekta noteikšanu, apstākļos, kad starptautiskajā līmenī vispārējas definīcijas nav, tātad norāde par paplašinātu subjekta noteikšanu nav korekta. Pilsonības kritērijs plaši tiek lietots citās valstīs, Latvijas deklarācijā paustā nostāja, ka pie nacionālajām minoritātēm pēc definīcijas nepiederošām personām, kuras sevi identificē ar attiecīgo nacionālo minoritāti valstī ir iespēja izmantot Vispārējā konvencijā noteiktās tiesības, nepadara tās par nacionālajām minoritātēm. Turklāt jāņem vērā Latvijas okupācijas fakts Konsultatīvai komitejai būtu jāņem vērā šādas juridiskas nianšes, kas izriet no starptautiskajām līgumtiesībām, un sniedzot atzinumus, jādarbojas savas kompetences ietvaros, respektējot Latvijas nostāju. Tas pats attiecas uz latgaliešu izdalīšanas no vairākuma un iekļaušanas nacionālo minoritāšu jēdzienā. Latgalieši ir latvieši un saskaņā ar Valsts valodas likuma 3. panta ceturto daļu latgaliešu valoda vēsturisks latviešu valodas paveids. Latgaliešu kultūra ir latviešu kultūras sastāvdaļa, līdz ar to uz latgaliešiem neattiecas Latvijas sniegtā nacionālo minoritāšu definīcija, latgalieši Latvijā nav nacionālā minoritāte, jo ietilpst vairākumā.

4.4. Tiesību katalogs

Nacionālo minoritāšu tiesības Latvijā veidotas no starptautiskos līgumos noteiktām saistībām, kā arī no iekšējos normatīvajos aktos iekļautām tiesību normām. Starptautiskais regulējums ir integrēts Latvijas nacionālajos normatīvajos aktos. Latvijas normatīvie akti satur gan tiesību normas cilvēktiesību ievērošanā, gan atspoguļo nacionālo minoritāšu speciālās tiesības.

Latvija ir ratificējusi vairākas starptautiskās konvencijas, kas ir nozīmīgas nacionālo minoritāšu un tām piederošo personu tiesību un brīvību aizsardzības jomā, tajā skaitā: 1950. gada Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija un tās 1., 2., 4., 6., 7., 11., 14. protokols; 1961. gada Eiropas Sociālo Harta; 1965. gada ANO Starptautiskā konvencija par visu

---

⁸²⁴ ACFC (Second) Opinion on Latvia, 18 June 2013, ACFC/OP/II(2013)001, para. 25.

⁸²⁵ Ibid., para. 23.

veidu rasu diskriminācijas izskaušanu; 1966. gada ANO Starptautiskais pakts par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām; 1966. gada ANO Starptautiskais pakts par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām; 1972. gada UNESCO Konvencija par pasaules kultūras un dabas mantojuma aizsardzību; 1979. gada ANO Konvencija par visa veida diskriminācijas izskaušanu pret sievietēm; 1989. gada ANO Konvencija par bērna tiesībām; 1995. gada Eiropas Padomes Vispārējā konvencija par nacionālo minoritāšu aizsardzību; 2005. gada Eiropas Padomes Vispārējā konvencija par kultūras mantojuma vērtību sabiedrībai, u.c.⁸²⁶

1998. gada 15. oktobrī Satversme tika papildināta ar VIII nodaļu – Cilvēktiesības, kas satur tiesību normu par mazākumtautību tiesībām. Latvijas Republikas Satversmes 114. pants nosaka, ka personām, kuras pieder pie mazākumtautībām, ir tiesības **saglabāt un attīstīt savu valodu, etnisko un kultūras savdabību**. Uz nacionālo minoritāšu tiesību realizāciju ir attiecināmas arī citas Satversmē ietvertās cilvēktiesību normas, piemēram, 91. pantā diskriminācijas aizliegums, 99. pantā tiesības uz domas, apziņas un reliģiskās pārliecības brīvību, 112. pantā tiesības uz izglītību, kā arī citas cilvēktiesības.⁸²⁷

Saskaņā ar 1991. gada 19. marta likuma “**Par Latvijas nacionālo un etnisko grupu brīvu attīstību un tiesībām uz kultūras autonomiju**” 1. pantu Latvijas iedzīvotājiem neatkarīgi no viņu nacionālās piederības ir garantētas vienlīdzīgas, starptautiskajām normām atbilstošas cilvēktiesības. Likuma 8. pants nosaka, ka visiem Latvijas Republikas pastāvīgajiem iedzīvotājiem ir garantētas tiesības ievērot savas nacionālās tradīcijas, lietot nacionālo simboliku un atzīmēt nacionālos svētkus.⁸²⁸

Uz nacionālo minoritāšu aizsardzību attiecināmās tiesību normas tika izstrādātas un iekļautas speciālajos likumos atbilstoši regulējamai jomai vai jautājumam, kuras aplūkojot atklājas nacionālo minoritāšu tiesību nodrošināšanas apjoms Latvijā.

4.4.1. Tiesības uz pastāvēšanu un diskriminācijas aizliegums

Saskaņā ar Satversmes 89. pantu valsts atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības saskaņā ar Satversmi, likumiem un Latvijai saistošiem starptautiskajiem līgumiem. Visu Latvijā dzīvojošo personu vienlīdzību likuma un tiesas priekšā garantē Latvijā spēkā esošie normatīvie akti, kuros ir nostiprināts gan jebkādas diskriminācijas aizlieguma, gan vienlīdzības princips. **Satversmes 91. pants** nosaka, ka visi cilvēki Latvijā ir **vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā**. Cilvēka tiesības tiek īstenotas **bez jebkādas diskriminācijas**.⁸²⁹ Satversmes 91. panta otrajā teikumā, kur teikts, ka

⁸²⁶ Report Submitted by Latvia Pursuant to Article 25, Paragraph 1 of the Framework Convention for the Protection of National Minorities, ACFC/SR/(2006)001, 11 Oktober 2006.

⁸²⁷ Latvijas Republikas Satversme: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. gada 1. jūlijs, nr. 43.

⁸²⁸ Likums “Par Latvijas nacionālo un etnisko grupu brīvu attīstību un tiesībām uz kultūras autonomiju”: LR likums. Ziņotājs, 1991. gada 6. jūnijs, nr. 21.

⁸²⁹ Latvijas Republikas Satversme: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. gada 1. jūlijs, nr. 43.

cilvēka tiesības tiek īstenotas bez jebkādas diskriminācijas, ietvertais diskriminācijas aizliegums ir vienlīdzības principa palīgelements, kas noteiktās situācijās to precizē un palīdz to piemērot, tomēr vienmēr kopā ar kādu materiālo tiesību normu, kad ir konstatējama nepamatoti atšķirīga attieksme.⁸³⁰ Identiskas normas ir iekļautas arī **likumā „Par tiesu varu”**, kura 4. pants paredz, ka visas personas ir **vienlīdzīgas likuma un tiesas priekšā**, ka tām ir vienādas tiesības uz likuma aizsardzību un ka tiesu spriež tiesa neatkarīgi no personas izcelsmes, sociālā vai mantiskā stāvokļa, **rases vai nacionālās piederības**, dzimuma, izglītības, **valodas, attieksmes pret reliģiju**, nodarbošanās veida un rakstura, dzīvesvietas, politiskajiem vai citiem uzskatiem.⁸³¹

Kriminālprocesa likuma 8. pants paredz, ka Kriminālprocesa likums nosaka vienotu procesuālo kārtību visām kriminālprocesā iesaistītām personām neatkarīgi no šo personu izcelsmes, sociālā un mantiskā stāvokļa, nodarbošanās, pilsonības, **rases un nacionālās piederības, attieksmes pret reliģiju**, dzimuma, izglītības, **valodas**, dzīvesvietas un citiem apstākļiem.⁸³²

Viens no **Administratīvā procesa likuma** mērķiem ir nodrošināt demokrātiskas, tiesiskas valsts pamatprincipu, it īpaši **cilvēktiesību ievērošanu** konkrētās publiski tiesiskajās attiecībās starp valsti un privātpersonu. Saskaņā ar Administratīvā procesa likuma 6. pantu, pastāvot vienādiem faktiskajiem un tiesiskajiem lietas apstākļiem, iestāde un tiesa pieņem vienādus lēmumus (pastāvot atšķirīgiem faktiskiem vai tiesiskiem lietas apstākļiem – atšķirīgus lēmumus) neatkarīgi no administratīvā procesa dalībnieku dzimuma, vecuma, **rases, ādas krāsas, valodas, reliģiskās pārliecības**, politiskiem vai citiem uzskatiem, sociālās izcelšanās, **tautības**, izglītības, sociālā un mantiskā stāvokļa, nodarbošanās veida un citiem apstākļiem.⁸³³

Latvijas 1984. gada **Administratīvo pārkāpumu kodeksa** 240. pants nosaka, ka administratīvo pārkāpumu lietas izskata, ievērojot principu, ka visas personas ir vienlīdzīgas likuma un attiecīgās institūcijas priekšā neatkarīgi no to izcelšanās, sociālā un mantiskā stāvokļa, **rases un nacionālās piederības**, dzimuma, izglītības, **valodas, attieksmes pret reliģiju**, nodarbošanās veida un rakstura, dzīvesvietas un citiem apstākļiem.⁸³⁴

2008. gada 19. jūnijā pieņemti grozījumi **Patērētāju tiesību aizsardzības likumā**, kas ir spēkā no 2008. gada 23. jūlija. Minētie grozījumi papildināja Patērētāju tiesību aizsardzības likumu ar 3.¹ pantu, nosakot, ka, piedāvājot preci vai pakalpojumu, pārdodot preci vai sniedzot pakalpojumu, aizliegta atšķirīga attieksme patērētāja dzimuma, **rases vai etniskās piederības dēļ**.⁸³⁵

⁸³⁰ Levits E. 91. Visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā. Cilvēka tiesības tiek īstenotas bez jebkādas diskriminācijas. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri, VIII nodaļa Cilvēka pamattiesības, Latvijas Vēstnesis, Rīga, 2011, 74. lpp.

⁸³¹ Likums "Par tiesu varu": LR likums. Ziņotājs, 1993.gada 14. janvāris, nr. 1.

⁸³² Kriminālprocesa likums: LR likums, Latvijas Vēstnesis, 2005. gada 11. maijs, nr. 74.

⁸³³ Administratīvā procesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2001. gada 14. novembris, nr. 164.

⁸³⁴ Likums "Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss": LR likums. Ziņotājs, 1984. gada 20. decembris, nr. 51.

⁸³⁵ Patērētāju tiesību aizsardzības likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1999. gada 1. aprīlis, nr. 104/105.

2008. gadā grozīts **likums „Par sociālo drošību”**, papildinot 2.¹ panta normu par atšķirīgas attieksmes aizliegumu, tostarp atkarībā no personas **rases, ādas krāsas, nacionālās** vai sociālās izcelsmes vai citiem apstākļiem, arī ar atšķirīgas attieksmes aizliegumu atkarībā no personas **etniskās piederības**.⁸³⁶

Kopš 2010. gada 1. marta ir spēkā **Pacientu tiesību likums**. Šis likums aizliedz atšķirīgu attieksmi, tostarp atkarībā no **personas rases, etniskās izcelsmes, ādas krāsas, nacionālās** vai sociālās **izcelsmes** vai citiem apstākļiem. Atšķirīga attieksme ietver personas tiešu vai netiešu diskrimināciju, personas aizskaršanu vai norādījumu to diskriminēt.⁸³⁷

Izglītības likumā noteikts, ka likuma 3. pantā minētajām personām neatkarīgi no **rases, tautības, etniskās piederības**, dzīvesvietas vai citiem objektīviem apstākļiem ir tiesības iegūt pamatizglītību un vidējo izglītību, kā arī tiesības pēc pilngadības sasniegšanas turpināt iesāktu izglītību.⁸³⁸

Krimināllikuma 149.¹ pants, kas nosaka diskriminācijas aizlieguma pārkāpšanu, paredz atbildību par diskrimināciju **rasu vai etniskās piederības dēļ** vai par cita normatīvos aktos noteiktā diskriminācijas aizlieguma pārkāpšanu, ja tā izdarīta atkārtoti gada laikā. Šī panta redakcija veidota tā, lai pants neaptvertu tikai šauru uzskaitīto pazīmju loku, bet attiektos uz pilnīgi visiem diskriminācijas veidiem, nešķirojot tos pēc pazīmēm.⁸³⁹

Latvijas sodu izpildes kodeksa 4. pantā noteikts, ka, izpildot jebkura veida kriminālsodu, nav pieļaujama notiesāto diskriminācija atkarībā no **rases, tautības, valodas**, dzimuma, sociālā un mantiskā stāvokļa, politiskajiem uzskatiem, **religiskās pārliecības** un citiem kritērijiem.⁸⁴⁰

Darba likuma 7. pants paredz ikvienas personas vienlīdzīgas tiesības uz darbu, taisnīgiem, drošiem un veselībai nekaitīgiem darba apstākļiem, kā arī tiesības uz taisnīgu darba samaksu. Šīs tiesības ir nodrošināmas bez jebkādas tiešas vai netiešas diskriminācijas, arī neatkarīgi no personas **rases, ādas krāsas, nacionālās** vai sociālās **izcelsmes** vai citiem apstākļiem. Darba likuma 29. pants prasa, ka atšķirīga attieksme minēto iemeslu dēļ ir aizliegta, dibinot darba tiesiskās attiecības, kā arī darba tiesisko attiecību pastāvēšanas laikā, it īpaši paaugstinot darbinieku amatā, nosakot darba apstākļus, darba samaksu vai profesionālo apmācību, vai kvalifikācijas paaugstināšanu, kā arī uzsakot darba līgumu.⁸⁴¹

Latvijas normatīvajos tiesību aktos nav tiešā veidā noteikts aizliegtais kritērijs – personas **piederība nacionālajai minoritātei**. E. Levits uzskata, ka indivīda piederība nacionālajai minoritātei ir ietverta „tautības” jēdzienā, tādēļ nacionālo minoritāšu aizsardzība diskriminācijas

⁸³⁶ Likums "Par sociālo drošību": LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1995. gada 21. septembris, nr. 144.

⁸³⁷ Pacientu tiesību likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2009. gada 30. decembris, nr. 205.

⁸³⁸ Izglītības likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. gada 17. novembris, nr. 343/344.

⁸³⁹ Krimināllikums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. gada 8. jūlijs, nr. 199/200.

⁸⁴⁰ Likums "Latvijas Sodu izpildes kodekss": LR likums. Ziņotājs, 1971. gada 1. janvāris, nr. 1.

⁸⁴¹ Darba likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2001. gada 6. jūlijs, nr. 105.

aizlieguma realizācijā ir nodrošināta.⁸⁴² Autoresprāt, nacionālo minoritāšu aizsardzību pret diskrimināciju nodrošina arī citi aizliedzošie kritēriji. Pat, ja jēdzienu „tautība” tulkotu sašaurināti, tikai attiecībā uz ierakstu pasē, kas nozīmē, ka faktiski personas etniskā piederība varētu atšķirties no norādītās tautības, tik un tā nacionālo minoritāšu aizsardzība būtu nodrošināta ar tādiem plaši izmantotiem aizliegtajiem kritērijiem kā rase, ādas krāsa, etniskā piederība, nacionālā piederība, valoda un reliģija. Bez iepriekš norādītajiem likumiem diskriminācijas aizliegtie kritēriji ir iekļauti vēl Zinātniskās darbības likuma 3. pantā,⁸⁴³ Valsts drošības iestāžu likuma 5. panta piektajā daļā,⁸⁴⁴ Ugunsdrošības un ugunsdzēsības likuma 22. panta pirmajā daļā,⁸⁴⁵ Robežsardzes likuma 3. panta otrajā daļā,⁸⁴⁶ Reklāmas likuma 4. panta otrās daļas 1. punktā,⁸⁴⁷ Operatīvās darbības likuma 4. panta piektajā daļā,⁸⁴⁸ likuma "Par privātajiem pensiju fondiem" 11. panta trešajā daļā,⁸⁴⁹ likuma „Par policiju” 5. pantā,⁸⁵⁰ Latvijas Republikas Advokatūras likuma 9. pantā.⁸⁵¹ Tomēr tajos var konstatēt konsekvences trūkumu, raugoties no izmantotās terminoloģijas viedokļa attiecībā uz aizliegto kritēriju formulējumiem atšķirīgos normatīvajos aktos. Konsekvences trūkums izpaužas, atsevišķos likumos lietojot aizliegto kritēriju „nacionālā piederība” vai „nacionālā izcelsme” un „etniskā izcelsme”, bet citos „tautība” vai „tautība un etniskā piederība”, kas būtu jānovērš, izvēloties vienotu terminoloģiju, jo tie ir līdzīgi, tomēr to saturs nav identisks. .

Krimināllikuma 71. pants, kas attiecas uz genocīdu, paredz atbildību par tīšu darbību nolūkā pilnīgi vai daļēji iznīcināt kādu **nacionālu, etnisku, rases vai noteiktas reliģijas cilvēku grupu** kā tādu, šādas grupas locekļus nogalinot, nodarot dzīvībai vai veselībai bīstamus miesas bojājumus vai novedot līdz psihiskai saslimšanai, tīši radot tādus dzīves apstākļus, kas pilnīgi vai daļēji šos cilvēkus fiziski iznīcina, lietojot līdzekļus, kuru mērķis ir novērst bērnu dzimšanu šādā grupā vai nododot bērnus piespiedu kārtā no vienas cilvēku grupas citā. Šādas darbības ir sodāmas ar mūža ieslodzījumu vai ar brīvības atņemšanu uz laiku no trim līdz divdesmit gadiem. Krimināllikuma 71.¹ pants nosaka, ka **publiskais aicinājums uz genocīdu** ir sodāms ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz astoņiem gadiem.⁸⁵²

Krimināllikuma 78. panta par nacionālā, etniskā un rasu naida izraisīšanu pirmā daļa paredz atbildību par darbību, kas apzināti vērsta uz **nacionālā, etniskā vai rasu naida vai**

---

⁸⁴² Levits E. 91. Visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā. Cilvēka tiesības tiek īstenotas bez jebkādas diskriminācijas. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri, VIII nodaļa Cilvēka pamattiesības, Latvijas Vēstnesis, Rīga, 2011, 107. lpp.

⁸⁴³ Zinātniskās darbības likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2005. gada 5. maijs, nr. 70.

⁸⁴⁴ Valsts drošības iestāžu likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1994. gada 19. maijs, nr. 59.

⁸⁴⁵ Ugunsdrošības un ugunsdzēsības likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2002. gada 13. novembris, nr. 165.

⁸⁴⁶ Robežsardzes likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1997. gada 16. decembris, nr. 329/330.

⁸⁴⁷ Reklāmas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2000. gada 10. janvāris, nr. 7.

⁸⁴⁸ Operatīvās darbības likums, LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. gada 30. decembris, nr. 131.

⁸⁴⁹ Likums "Par privātajiem pensiju fondiem": LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1997. gada 20. jūnijs, nr. 150/151.

⁸⁵⁰ Likums „Par policiju”: LR likums. Ziņotājs, 1992. gada 24. septembris, nr. 37.

⁸⁵¹ Latvijas Republikas Advokatūras likums: LR likums. Ziņotājs, 1993. gada 19. augusts, nr. 28.

⁸⁵² Krimināllikums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. gada 8. jūlijs, nr. 199/200.

nesaticības izraisīšanu. Tā ir sodāma ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu līdz sešdesmit minimālajām mēnešalgām. Krimināllikuma 78. panta otrā daļa nosaka stingrāku sankciju – brīvības atņemšanu uz laiku līdz desmit gadiem, ja šāda darbība ir saistīta ar vardarbību, krāpšanu vai draudiem vai arī to izdarījusi personu grupa vai valsts amatpersona, vai uzņēmuma (uzņēmēj sabiedrība) vai organizācijas atbildīgs darbinieks, vai tā izdarīta, izmantojot automatizētu datu apstrādes sistēmu.

Vispārējās konvencijas uzraugošās institūcijas Eiropas Padomes Ministru komiteja rezolūcijā par pirmo Latvijas ziņojumu atzinusi, ka Latvijas iestādes pēdējos gados ir veikušas uzslavas vērtu darbu, lai veicinātu sabiedrības integrāciju. Pasākumi ir veikti arī, lai uzlabotu tiesisko un institucionālo sistēmu aizsardzībai pret diskrimināciju un rasismu, ar norādi, ka faktiskās situācijas uzraudzībai šajā jomā būtu jāvelta lielāka uzmanība nākotnē. Ministru komiteja norāda, ka darba tirgū ir svarīgi izvairīties no diskriminācijas valodas dēļ personām, kas pieder pie nacionālajām minoritātēm.⁸⁵³

4.4.2. Tiesības uz savas valodas lietošanu

Saskaņā ar **Satversmes** preambulu **latviešu valoda kā vienīgā valsts valoda** ir viens no saliedētas sabiedrības pamatiem Latvijā.⁸⁵⁴ **Valsts valodas likuma** 3. pants nosaka, ka Latvijā **valsts valoda ir latviešu valoda.** Latvijā ikvienam ir tiesības vērsties ar iesniegumu un sazināties valsts valodā iestādēs, sabiedriskajās un reliģiskajās organizācijās, uzņēmumos (uzņēmēj sabiedrības). Valsts nodrošina latgaliešu rakstu valodas kā vēsturiska latviešu valodas paveida saglabāšanu, aizsardzību un attīstību. Valsts valodas likuma 4. pants nodrošina lībiešu valodas kā pirmiedzīvotāju (autohtonu) valodas saglabāšanu, aizsardzību un attīstību.⁸⁵⁵ Saskaņā ar Ministru kabineta noteikumu „Noteikumi par vietu nosaukumu, iestāžu, sabiedrisko organizāciju, uzņēmumu (uzņēmēj sabiedrību) nosaukumu un pasākumu nosaukumu veidošanu un lietošanu” 9. punktu Latvijas teritorijā dibināmo valsts un pašvaldību iestāžu, tiesu un tiesu sistēmai piederīgo iestāžu, valsts un pašvaldību uzņēmumu, kā arī uzņēmēj sabiedrību, kurās lielākā kapitāla daļa pieder valstij vai pašvaldībai, nosaukumus veido un lieto **latviešu valodā.** Lībiešu krasta teritorijā šos nosaukumus var veidot un lietot arī **lībiešu valodā.**⁸⁵⁶

Valsts valodas likums neattiecas uz valodu lietošanu Latvijas iedzīvotāju neoficiālā saziņā, nacionālo un etnisko grupu iekšējā saziņā, kā arī reliģisko organizāciju dievkalpojumos,

⁸⁵³ Resolution CM/ResCMN(2011)6 on the implementation of the Framework Convention for the Protection of National Minorities by Latvia, 30 March 2011.

⁸⁵⁴ Latvijas Republikas Satversme: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. gada 1. jūlijs, nr. 43.

⁸⁵⁵ Valsts valodas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1999. gada 21. decembris, nr. 428/433, 4. pants.

⁸⁵⁶ Noteikumi par vietu nosaukumu, iestāžu, sabiedrisko organizāciju, uzņēmumu (uzņēmēj sabiedrību) nosaukumu un pasākumu nosaukumu veidošanu un lietošanu: Ministru kabineta 2000. gada 22. augusta noteikumi nr. 294. Latvijas Vēstnesis, 2000. gada 29. augusts, nr. 302.

ceremonijās, rituālos un cita veida reliģiskajā darbībā. Valsts valodas likuma 2. pants nosaka, ka privāto iestāžu, organizāciju, uzņēmumu (uzņēmēj sabiedrība) darbiniekiem, kā arī pašnodarbinātām personām valsts valoda jālieto tad, ja to darbība skar likumīgas sabiedriskās intereses, proti, sabiedrisko drošību, veselību, tikumību, veselības aizsardzību, patērētāju tiesību un darba tiesību aizsardzību, drošību darba vietā, sabiedriski administratīvo uzraudzību. Privāto iestāžu, organizāciju, uzņēmumu (uzņēmēj sabiedrība) darbiniekiem, kā arī pašnodarbinātām personām, kuras, pamatojoties uz likumu vai citu normatīvo aktu, veic noteiktas publiskas funkcijas, jāprot un jālieto valsts valoda tādā apjomā, kāds nepieciešams attiecīgo funkciju veikšanai.⁸⁵⁷

Satversmes 114. pants nosaka tiesības saglabāt un attīstīt savu **valodu**, etnisko un kultūras savdabību personām, kuras pieder pie mazākumtautībām.⁸⁵⁸ Latvija, ratificējot Vispārējo konvenciju, deklarēja, ka konvencijas 10. panta otro daļu uzskata par saistošu, **ciktāl tā nav pretrunā** ar Satversmi un citiem Latvijā spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem, kas nosaka valsts valodas lietojumu. **Valsts valodas** likuma 6. pantā teikts, ka valsts un pašvaldību iestāžu, tiesu un tiesu sistēmai piederīgo iestāžu, valsts un pašvaldību uzņēmumu, kā arī to uzņēmēj sabiedrību darbiniekiem, kurās lielākā kapitāla daļa pieder valstij vai pašvaldībai, **jāprot un jālieto valsts valoda** tādā apjomā, kāds nepieciešams viņu profesionālo un amata pienākumu veikšanai.

Saskaņā ar **Administratīvā procesa likumu**⁸⁵⁹, **Administratīvo pārkāpumu kodeksu**⁸⁶⁰, **Civilprocesa likumu**⁸⁶¹ un **Kriminālprocesa likumu**⁸⁶² gan administratīvajā procesā, gan civilprocesā, gan kriminālprocesā tiesvedība notiek valsts valodā. Dokumentus svešvalodā procesa dalībnieki iesniedz, pievienojot tiem noteiktā kārtībā apliecinātu **tulkojumu valsts valodā**. Tomēr sūdzības kriminālprocesā personai, kura neprot valodu, kādā notiek kriminālprocess, ir tiesības iesniegt tajā **valodā, kuru tā prot**. Administratīvajā un civilprocesā tiesa var pieļaut atsevišķas procesuālās darbības arī citā valodā, ja to lūdz kāds no procesa dalībniekiem un pārējie dalībnieki tam piekrīt. Tiesas sēdes protokolu un tiesas nolēmumu raksta valsts valodā.

Savukārt kriminālprocesā personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, cietušajam un viņa pārstāvim, lieciniekam, speciālistam, ekspertam, revidentam, kā arī citām personām, kuras procesa virzītājs iesaistījis kriminālprocesā, ja tās neprot valsts valodu, procesuālo darbību veikšanas laikā ir tiesības lietot valodu, kuru šīs personas prot, un bez atlīdzības izmantot **tulka palīdzību**, kura piedalīšanos nodrošina procesa virzītājs. Pirmstiesas procesā izmeklēšanas tiesnesim vai tiesai piekritīgu jautājumu izlemšanā tulka piedalīšanos nodrošina izmeklēšanas tiesnesis vai tiesa. Saskaņā ar **Kriminālprocesa likuma** 11. pantu kriminālprocess notiek valsts valodā, bet

⁸⁵⁷ Valsts valodas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1999. gada 21. decembris, nr. 428/433, 2. pants.

⁸⁵⁸ Latvijas Republikas Satversme: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. gada 1. jūlijs, nr. 43.

⁸⁵⁹ Administratīvā procesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2001. gada 14. novembris, nr. 164.

⁸⁶⁰ Likums "Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss": LR likums. Ziņotājs, 1984. gada 20. decembris, nr. 51.

⁸⁶¹ Civilprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. gada 3. novembris, nr. 326/330.

⁸⁶² Kriminālprocesa likums. LR likums: Latvijas Vēstnesis, 2005. gada 11. maijs, nr. 74.

Kriminālprocesa likuma 11. panta trešā daļa nosaka, ka kriminālprocesā iesaistītai personai, kura neprot valsts valodu, likumā paredzētajos gadījumos izsniedzot procesuālos dokumentus, nodrošina to tulkojumu **personai saprotamā valodā**. Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 11. panta ceturto daļu procesa virzītājs var veikt atsevišķu procesuālo darbību citā valodā, pievienojot procesuālā dokumenta tulkojumu valsts valodā. Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 71. panta trešo punktu **apsūdzētajam ir tiesības** pirmās instances tiesā pašam piedalīties krimināllietas iztiesāšanā un lietot **valodu, kuru viņš prot**, ja nepieciešams, bez atlīdzības izmantojot **tulka palīdzību**. Savukārt **cietušajam** šī likuma 97. panta trešā daļa garantē tiesības visās kriminālprocesa stadijās un visos tā veidos piedalīties kriminālprocesā, lietojot **valodu, kuru viņš prot**, ja nepieciešams, bez atlīdzības izmantojot **tulka palīdzību**.⁸⁶³

Saskaņā ar **Kriminālprocesa likuma** 114. panta otro daļu, izmeklēšanas iestādēs, prokuratūrā, tiesā un brīvības atņemšanas iestādē, veicot procesuālās darbības, kuras nav izmeklēšanas darbības un ir saistītas nevis ar lēmumu pieņemšanu, bet gan to izpildi, šo iestāžu tulkiem ir jānodrošina personu tiesības lietot valodu, kuru tās prot. Procesā virzītājs var uzdot tulka pienākumus citai personai, kura prot attiecīgo valodu. Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 406. panta astoto daļu apsūdzētajam, kas neprot valodu, kurā uzrakstīta apsūdzība, nodrošina apsūdzības tulkojumu viņam saprotamā valodā, bet likuma 413. panta ceturto daļu nosaka, ka apsūdzētajam, kas nesaprot valsts valodu, kurā uzrakstīts lēmums par krimināllietas nosūtīšanu tiesai, prokurors nodrošina lēmuma rakstveida tulkojumu viņam saprotamā valodā.⁸⁶⁴

Saskaņā ar **Administratīvā procesa likuma** 110. pantu tiesvedība administratīvajā procesā notiek **valsts valodā**, bet tiesa var pieļaut atsevišķas procesuālās darbības **arī citā valodā**, ja to lūdz kāds no administratīvā procesa dalībniekiem un pārējie dalībnieki tam piekrīt. Administratīvā procesa dalībniekam, izņemot juridiskās personas pārstāvi, kurš neprot tiesvedības valodu, tiesa nodrošina tiesības iepazīties ar lietas materiāliem un piedalīties procesuālās darbībās ar **tulka palīdzību**.⁸⁶⁵

Saskaņā ar **Valsts valodas likuma** 10. panta trešo daļu valsts un pašvaldību iestādēs dokumentus svešvalodās no personām pieņem, ja tiem pievienots Ministru kabineta noteiktajā kārtībā vai **notariāli apliecināts tulkojums valsts valodā**. Šie nosacījumi gan neattiecas uz personu iesniegumiem **policijas un ārstniecības iestādēm, glābšanas dienestiem un citām iestādēm steidzamos medicīniskās palīdzības izsaukuma gadījumos, noziegumu izdarīšanas vai citu likumpārkāpumu gadījumos, kā arī tad, kad tiek izsaukta neatliekamā palīdzība ugunsgrēka, avārijas vai citos nelaiemes gadījumos**.⁸⁶⁶

⁸⁶³ Kriminālprocesa likums. LR likums: Latvijas Vēstnesis, 2005. gada 11. maijs, nr. 74.

⁸⁶⁴ Turpat.

⁸⁶⁵ Administratīvā procesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2001. gada 14. novembris, nr. 164.

⁸⁶⁶ Valsts valodas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1999. gada 21. decembris, nr. 428/433.

Likuma „**Par pašvaldībām**” 3. pantā noteikts, ka darba valoda pašvaldības domē (padomē) un tās izveidotajās institūcijās un iestādēs ir **latviešu valoda**. Sēdes laikā drīkst runāt tikai latviešu valodā.⁸⁶⁷ Saskaņā ar **Valsts valodas likuma** 10. panta otro daļu, valsts un pašvaldības iestādēs iesniegumus no personām pieņem un izskata **tikai valsts valodā**. Minoritātēm no pašvaldību puses nedrīkst būt nekādi aizliegumi lietot savu valodu ikdienas saskarsmē, kā arī sabiedrībā un mutiski kontaktējoties ar pašvaldības darbiniekiem, ja pašvaldības darbinieks prot minoritātes valodu.⁸⁶⁸

Valsts valodas likuma 21. panta ceturrtā daļa nosaka, ka uzrakstos, izkārtņēs, afišās, plakātos, paziņojumos vai citos ziņojumos ietvertā informācija, ja tā skar likumīgas sabiedriskās intereses un paredzēta sabiedrības informēšanai sabiedrībai pieejamās vietās, sniedzama valsts valodā.⁸⁶⁹ Saskaņā ar Ministru kabineta noteikumiem Nr. 130 „Noteikumi par valodu lietošanu informācijā” ir pieļaujami **izņēmumi**, kad personas un institūcijas ir tiesīgas lietot svešvalodu un arī **nacionālo minoritāšu valodas**, sniedzot informāciju sabiedrībai pieejamās vietās.⁸⁷⁰

Saskaņā ar **Valsts valodas likuma** 19. panta otro daļu personas pasē vai dzimšanas apliecībā papildus personas vārdam un uzvārdam, kas atveidots atbilstoši spēkā esošām **latviešu valodas normām**, norādāma šīs personas dzimtas uzvārda vēsturiskā forma vai **citās valodas** personvārda oriģinālforma **latīņu alfabēta transliterācijā**, ja persona vai nepilngadīgas personas vecāki to vēlas un var to apliecināt dokumentāri.

Pamatojoties uz **Valodas likuma** 19. panta trešo daļu, 2004. gada 2. martā pieņemti Ministru kabineta noteikumi Nr. 114 „Par personvārdu rakstību un lietošanu latviešu valodā, kā arī to identifikāciju”, kuru mērķis ir nodrošināt personvārda rakstības atbilstību latviešu valodas normām un aizsargāt personu pret nepamatotu tās vārda un uzvārda pārveidošanu, lai novērstu iestāžu atteikšanos atzīt tāda personas dokumenta piederību attiecīgai personai, kurā tās vārda un uzvārda ieraksts atšķiras no ieraksta citā – agrāk izdotā šīs personas dokumentā. Noteikumi nosaka latviešu literārās valodas normas citvalodu cilmes personvārdu (fiziskas personas vārda (vārdu) un uzvārda (dubultuzvārda)) atveidē (personvārdu izteikšanā ar latviešu valodas skaņām un burtiem atbilstoši citvalodu īpašvārdu atveides noteikumiem) un lietošanā, kā arī citvalodu personvārdu atveides pamatnoteikumus latviešu valodā un kārtību, kādā personvārdi rakstāmi un identificējami dokumentos neatkarīgi no to cilmes.⁸⁷¹

Administratīvo tiesu praksē Latvijā līdz šim izskatīts pietiekami daudz lietu, lai secinātu, ka valstī ir ievērojams personu skaits, kuras pašreizējam regulējumam par personvārdu rakstību un

⁸⁶⁷ Par pašvaldībām: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1994. gada 24. maijs, nr. 61.

⁸⁶⁸ Valsts valodas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1999. gada 21. decembris, nr. 428/433.

⁸⁶⁹ Turpat, 21. pants.

⁸⁷⁰ Ministru kabineta noteikumi „Noteikumi par valodu lietošanu informācijā”: Ministru kabineta noteikumi Nr. 130. Latvijas Vēstnesis, 2005. gada 2. marts, nr. 36.

⁸⁷¹ Ministru kabineta noteikumi „Par personvārdu rakstību un lietošanu latviešu valodā, kā arī to identifikāciju”: Ministru kabineta noteikumi Nr. 114. Latvijas Vēstnesis, 2004. gada 5. marts, nr. 36.

lietošanu nepiekrīt. Administratīvās tiesas spriedumus pēc būtības var iedalīt grupās: 1) gadījumi, kad latviešu valodas vārdu atveidē ir strīds par līdzskaņu dubultojuuma lietojumu, 2) personas vēlas atveidot citvalodu personvārdus bez latviešu valodā pievienotām galotnēm, 3) personas vērsušās tiesā, lūdzot nodrošināt uzvārdu vēsturiskās formas atveidi, 4) personai atteikta vārda un uzvārda maiņa, 5) citvalodu personvārdu izruna ir būtiski atšķirīga no šo vārdu rakstības, tādējādi radot situāciju, kad atsevišķu ģimenes locekļu personvārdu rakstība būtiski atšķiras.⁸⁷²

Eiropas Cilvēktiesību tiesa lietās par personvārdu atveidi *Kuhareca pret Latviju* un *Mencena pret Latviju* konstatēja, ka valstī noteiktais tiesiskais regulējums saistībā ar personas uzvārdu un vārdu ne vienmēr ir iejaukšanās privātajā un ģimenes dzīvē un citām valodām raksturīgo uzvārdu transkripcija latviešu valodā nevar pielīdzināt uzvārda maiņai. Tiesa konstatēja, ka latviskās transkripcijas izmantošana atbilst leģitīmam mērķim, proti, citu tiesību un brīvību aizsardzībai un ir nepieciešama demokrātiskā sabiedrībā. Tiesa secināja, ka Latvijas iestādes šajā jautājumā **nav pārkāpušas tām atvēlēto rīcības brīvību**, un noraidīja sūdzības. Analizējot tiesu praksi Eiropas Cilvēktiesību tiesā, jāatzīst, ka tiesa izvairās pārvērtēt valsts rīcības brīvību konkrētos ar personvārdu atveidi saistītos jautājumos, lai valstīs būtu nodrošināta institucionālā stabilitāte. Tiesa atsauca uz jau iepriekš paustajiem apsvērumiem lietās *Kuhareca pret Latviju* un *Mencena pret Latviju*. Arī nacionālās tiesas turpina ievērot šajos spriedumos izteiktās atziņas, kā to iespējams novērtēt Latvijas Republikas Administratīvās rajona tiesas spriedumos.⁸⁷³

Savukārt, ANO Cilvēktiesību komiteja lietā *Raihmanis pret Latviju* saistībā ar personvārda atveidošanu dokumentos latviešu valodā bez personas piekrišanas atzina pieteicēja argumentus par pamatotiem un norādīja, ka šāds privātās dzīves ierobežojums ilgstoši lietota vārda nomainas dēļ nav saprātīgs un uzskatāms par patvaļīgu iejaukšanos SPPPT 17. pantā noteiktajās personas **tiesībās uz privāto dzīvi**. Konstatējot šī panta pārkāpumu, komiteja norādīja, ka nav nepieciešams apskatīt arī pakta 27. panta par nacionālo minoritāšu tiesību pārkāpumu.⁸⁷⁴

Jautājums par to, kā Latvijā uztverams šis ANO viedoklis, vistālejošāk izvērtēts 2012. gada 30. maija Satversmes tiesas tiesnešu kolēģijas lēmumā atteikties ierosināt tiesvedību. Vērtējot ANO Cilvēktiesību komitejas viedokli Raihmana lietā, Satversmes tiesa norādīja, ka pēc būtības šie apsvērumi ir uzskatāmi par pietiekami autoritatīvu viedokli attiecībā uz SPPPT ietverto cilvēktiesību normu interpretāciju, tomēr tie attiecināmi tikai uz konkrēto gadījumu un vērtējami, ņemot vērā šī gadījuma faktisko apstākļu kopumu.⁸⁷⁵ Līdz ar to Satversmes tiesas ieskatā ANO

⁸⁷² Biksiniece – Martinova L., Lapiņa L. Pētījums „Personvārdu rakstība un cilvēktiesības”, Latvijas Republikas tiesībsargs, 2012, 39.-48.lpp. Pieejams: <http://www.tiesibsargs.lv/files/content/personvardu%20rakstiba.pdf> [aplūkots 2014. gada 11. decembrī].

⁸⁷³ Turpat, 22.-23. lpp.

⁸⁷⁴ ANO Cilvēktiesību komitejas viedoklis lietā Nr. 1621/2007 Raihman v. Latvia, para 10. un 11.

⁸⁷⁵ Latvijas Republikas Satversmes tiesas kolēģijas 2012. gada 30. maija rīcības sēdes lēmums par atteikšanos ierosināt lietu, 7. lpp.

viedoklim Raihmana lietā ir nozīme tikai tiesību diskusijās un gadījumos, kuros lietas faktiskie apstākļi ir līdzīgi apstākļiem Raihmana lietā. Principā par līdzīgiem faktiskiem apstākļiem uzskatāmi nevis gadījumi, kad personas citvalodu izcelsmes personvārdu atveido atbilstoši latviešu valodas gramatikas prasībām, bet gan tad, kad personas citvalodu izcelsmes personvārds atveidots atbilstoši latviešu valodas gramatikas pamatprasībām un šāds pārkāpums noticis pēc tam, kad **personai ilgstoši ir bijusi iespēja izmantot personvārdu** konkrētai personai vēlamā formā un tā varējusi ar šādu personvārda formu ilgstoši identificēties.⁸⁷⁶

Personvārdu rakstībai dokumentos ir tieša ietekme arī uz citām valodas lietošanas jomām, jo tās ir cieši saistītas. Pieļaujot citvalodu personvārdu rakstību dokumentos tikai oriģinālformā, likumsakarīga būtu tālāka to lietošanas jomu paplašināšanās, jo personvārdi tiek lietoti dažādu veidu tekstos. Tas reāli apdraudētu latviešu valodas kvalitāti un līdz ar to latviešu valodas funkcijas Latvijas sabiedrībā. Latviešu valodas kā vienotas sistēmas funkcionēšanas apdraudējums, pieļaujot citvalodu personvārdu rakstību dokumentos tikai oriģinālformā, ir lielāks nekā neērtības, kas personām rodas, lietojot pasi ar latviešu valodas tradīcijām atbilstoši atveidotu uzvārdu. Pastāvot šādiem apstākļiem, latviešu valodas kā vienotas sistēmas funkcionēšana Latvijā ir sociāla nepieciešamība, nevis valsts varas voluntāra iegriba. Ar šādu personas privātās dzīves ierobežojumu valsts sekmē latviešu valodas sistēmas stabilitāti. Latviešu valodas sistēmai atbilstošu, tradicionālu un kodificētu normu ievērošana jebkurā personvārdu lietošanas un rakstības jomā, arī dokumentos, šajos valsts vēsturiskajos apstākļos ir neatņemama valsts valodas statusa īstenošanas sastāvdaļa.⁸⁷⁷

Vispārējo konvenciju uzraugošās institūcijas Eiropas Padomes Ministru komitejas 2011. gada 30. martā par Latvijas pirmo ziņojumu un 2014. gada 9. jūlijā par otro ziņojumu pieņemtajās rezolūcijās par Vispārējās konvencijas izpildi Latvijā **nav minēts**, ka Latvija būtu pārkāpusi vai apdraudējusi nacionālo minoritāšu valodas lietojumu. 2011. gada 30. martā pieņemtajā rezolūcijā Ministru komiteja atzīst, ka mērķis aizsargāt un **stiprināt latviešu valodu** kā valsts valodu ir uzskatāms par **legitīmu mērķi**, vienlaikus Latvija tiek aicināta pievērst pienācīgu uzmanību efektīvas un brīvas nacionālo minoritāšu valodas lietošanas iespējas nodrošināšanai.⁸⁷⁸

Ministru komitejas 2014. gada 9. jūlija rezolūcijā konstatēts, ka nav bijušas izmaiņas tiesiskā regulējumā, kas saistīts ar valodu lietojumu. Uzraugot latviešu valodas kā valsts valodas lietošanu, Valsts valodas centrs ar savām sankcijām un uzliktajiem sodiem **saasina spriedzi ap valodas tiesībām**. Mazākumtautību kopienām nav pietiekamas izpratnes, kā arī iedzīvotāji nav pietiekami

⁸⁷⁶ Biksiniece – Martinova L., Lapiņa L. Pētījums „Personvārdu rakstība un cilvēktiesības”, Latvijas Republikas tiesībsargs, 2012, 21.lpp. Pieejams: <http://www.tiesibsargs.lv/files/content/personvardu%20rakstiba.pdf> [aplūkots 2014. gada 11. decembrī].

⁸⁷⁷ Administratīvās rajona tiesas, Rīgas tiesu nams, 2013.gada 25.jūnija spriedums lietā par D.B. pieteikumu par labvēlīga administratīvā akta izdošanu, ar kuru tiktu atzīts, ka D.B. personvārds ir atveidojams latviešu valodā personas intereses mazāk aizskarošā formā – „D.D.”, 7. lpp.

⁸⁷⁸ Resolution CM/ResCMN(2011)6 on the implementation of the Framework Convention for the Protection of National Minorities by Latvia, 30 March 2011.

informēti par noteikumiem, kuros gadījumos ir atļauts lietot minoritātes valodu. Ir bijuši vairāki gadījumi, kad valsts iestādēm ir izteikts rājiens par publisku informatīvo materiālu izplatīšanu krievu valodā situācijā, kad tas ir atļauts, piemēram, attiecībā uz sabiedrības veselību un drošību.⁸⁷⁹ Savukārt Konsultatīvā komiteja norāda, ka jāpārskata atrunas, kas ierobežo minoritāšu valodas lietojumu, jo ierobežota mazākumtautību valodu lietošana kontaktos ar valsts un pašvaldību iestādēm neatbilst Vispārējās konvencijas nosacījumiem.⁸⁸⁰ Konsultatīvā komiteja aicina Latviju paplašināt arī mazākumtautību valodu lietošanas iespējas publiski pieejamās vietās, tostarp topogrāfiskajās norādēs,⁸⁸¹ nepamatoti neņemot vērā Latvijas sniegtās atrunas.

4.4.3. Reliģijas tiesības

Satversmes 99. pants reglamentē ikvienas personas tiesības uz domas, apziņas un reliģiskās pārliecības brīvību. Ietverot šādu normu augstākajā normatīvajā aktā, valsts ir apņēmusies ievērot un aizsargāt katra cilvēka reliģijas brīvības tiesības, neraugoties uz viņa piederību pie nacionālās minoritātes. Šīs tiesības, no vienas puses, ir katra indivīda subjektīvās tiesības, kuras var procesuāli realizēt, no otras puses, tās ir visām valsts institūcijām saistošas objektīvās tiesības, kuras nav saistītas ar noteiktu subjektu. Satversmes 99. panta otrais teikums nosaka, ka **valsts ir atdalīta no baznīcas**.⁸⁸² Minētā klauzula norāda uz to, ka valsts un tās institūcijas nekontrolē savu pilsoņu attieksmi pret reliģiju, neveic indivīdu reliģiskās piederības uzskaiti, neiejaucas reliģisko organizāciju iekšējā darbībā, aizsargā reliģisko organizāciju likumīgo darbību, kā arī valsts nesniedz materiālu un finansiālu atbalstu reliģisko organizāciju mācības izplatībai un aparāta uzturēšanai. Līdz ar to Latvijā nav oficiālās reliģijas un visi cilvēki neatkarīgi no viņu reliģiskās piederības ir vienlīdzīgi. Savukārt visas reliģiskās organizācijas ir vienlīdzīgas savās tiesībās.⁸⁸³

Reliģisko organizāciju likums garantē Latvijas iedzīvotājiem **tiesības uz reliģijas brīvību**, kas ietver tiesības brīvi noteikt savu attieksmi pret reliģiju, individuāli vai kopā ar citiem pievērsties kādai reliģijai vai nepievērsties nevienai no tām, brīvi mainīt savu reliģisko vai citu pārliecību, veikt reliģisko darbību, kā arī paust savu reliģisko pārliecību, ievērojot spēkā esošos normatīvos aktus. Reliģisko organizāciju likuma 4. panta trešā un ceturtnā daļa aizliedz valsts un pašvaldību institūcijām, sabiedriskām organizācijām, kā arī uzņēmumiem un uzņēmējdarbības savus darbiniekus un citas personas iztaujāt par viņu attieksmi pret reliģiju vai par konfesionālo piederību.⁸⁸⁴

⁸⁷⁹ Resolution CM/ResCMN(2014)9, on the implementation of the Framework Convention for the Protection of National Minorities by Latvia, 9 July 2014.

⁸⁸⁰ ACFC (First) Opinion on Latvia, 30 March 2011, ACFC/OP/I(2008)002, p. 3.

⁸⁸¹ ACFC (Second) Opinion on Latvia, 18 June 2013, ACFC/OP/II(2013)001, para. 101.

⁸⁸² Latvijas Republikas Satversme: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. gada 1. jūlijs, nr. 43.

⁸⁸³ Report Submitted by Latvia Pursuant to Article 25, Paragraph 1 of the Framework Convention for the Protection of National Minorities, ACFC/SR/(2006)001, 11 Oktober 2006, p. 9.

⁸⁸⁴ Reliģisko organizāciju likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1995. gada 26. septembris, nr. 146, 4. pants.

Atbilstoši Reliģisko organizāciju likuma 6. panta ceturtajai daļai valsts un pašvaldību pārziņā esošajās nacionālo minoritāšu skolās, ievērojot skolēnu un viņu vecāku vai aizbildņu vēlēšanos, Izglītības un zinātnes ministrijas noteiktajā kārtībā var pasniegt arī attiecīgajai **nacionālajai minoritātei raksturīgās ticības mācību**.⁸⁸⁵

Atbilstoši Reliģisko organizāciju likuma noteikumiem ikvienam Latvijas iedzīvotājam ir tiesības iestāties un darboties reliģiskā draudzē. Saskaņā ar 8. panta pirmo daļu reliģiskās organizācijas reģistrē Reliģisko lietu pārvaldē. To konfesiju un reliģiju draudzēm, kuras pirmo reizi uzsāk savu darbību Latvijā un kuras nepieder pie valstī jau reģistrētām reliģiskām savienībām (baznīcas), pirmo desmit gadu laikā ir **jāpārreģistrējas** Reliģisko lietu pārvaldē ik gadu, lai šī institūcija pārliecinātos par attiecīgo draudžu lojalitāti pret Latvijas valsti un to darbības atbilstību tiesību aktiem. Reliģisko organizāciju likums paredz reliģisko organizāciju vienādu reģistrēšanas kārtību, neatkarīgi no tā, vai reliģisko organizāciju dibinātāji ir nacionālās minoritātes vai nav.⁸⁸⁶

2004. gada 8. jūnijā tika parakstīts līgums starp valsti un 7 tradicionālajām Baznīcām - Latvijas evaņģēliski luterisko Baznīcu, Latvijas Pareizticīgo Baznīcu, Baptistu draudžu savienību, Vecticībnieku Pomoras Baznīcas Centrālo padomi, Septītās dienas adventistu Latvijas draudžu savienību, Apvienoto metodistu baznīcu un Rīgas Ebreju reliģisko draudzi. Par pamatu ņemts starp Vatikānu un Latvijas valsti noslēgtais konkordāts, ko attiecīgi pārstrādāja un piemēroja citu tradicionālo konfesiju vajadzībām. Ar līgumiem tiek atzīta minēto tradicionālo kristīgo baznīcu īpašā loma Latvijas tiesiskās iekārtas pastāvēšanā un sabiedrības vērtību sistēmā, kā arī to nozīmīgais ieguldījums sabiedrības morāles un socializācijas procesā, tiek noteikta Latvijas valsts un baznīcu sadarbība izglītības, sociālās un garīgās aprūpes jomā u.c.⁸⁸⁷

Latvijā ir pieņemti vairāki likumi, kuru mērķis ir regulēt valsts un baznīcas attiecības, kā arī noteikt baznīcas likumīgo statusu, darbību un personu garīgo aprūpi, - Latvijas Pareizticīgās Baznīcas likums,⁸⁸⁸ Latvijas evaņģēliski luteriskās Baznīcas likums,⁸⁸⁹ Latvijas Vecticībnieku Pomoras Baznīcas likums,⁸⁹⁰ Rīgas ebreju reliģiskās draudzes likums,⁸⁹¹ Latvijas Apvienotās Metodistu Baznīcas likums,⁸⁹² Latvijas Baptistu Draudžu Savienības likums,⁸⁹³ Septītās Dienas Adventistu Latvijas draudžu savienības likums,⁸⁹⁴ Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas

⁸⁸⁵ Reliģisko organizāciju likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1995. gada 26. septembris, nr. 146, 6. pants.

⁸⁸⁶ Turpat, 8. pants.

⁸⁸⁷ Attiecības starp valsti un Baznīcu. Pieejams: http://www.lelb.lv/lv_old/?ct=baznica_latvija [aplūkots 2015. gada 3. augustā].

⁸⁸⁸ Latvijas Pareizticīgās Baznīcas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2008. gada 3. decembrī, nr. 188.

⁸⁸⁹ Latvijas evaņģēliski luteriskās Baznīcas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2008. gada 3. decembrī, nr. 188.

⁸⁹⁰ Latvijas Vecticībnieku Pomoras Baznīcas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2007. gada 20. jūnijā, nr. 98.

⁸⁹¹ Rīgas ebreju reliģiskās draudzes likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2007. gada 20. jūnijā, nr. 98.

⁸⁹² Latvijas Apvienotās Metodistu Baznīcas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2007. gada 7. jūnijā, nr. 91.

⁸⁹³ Latvijas Baptistu Draudžu Savienības likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2007. gada 30. maijā, nr. 86.

⁸⁹⁴ Septītās Dienas Adventistu Latvijas draudžu savienības likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2007. gada 12. jūnijā, nr. 9.

likums.⁸⁹⁵ Likumos noteiktas katras minētās konfesijas baznīcas statuss Latvijā, katras konfesijas draudžu veidošanas kārtība, tiesības slēgt laulību, apsaimniekot īpašumus un iegūt izglītību. Likumos noteikts, ka baznīca nodrošina tās īpašumā vai valdījumā esošo kultūras un vēstures pieminekļu saglabāšanu.

Attiecībā uz reliģijas tiesību realizāciju ne Konsultatīvajai komitejai, ne Ministru komitejai nekādu konkrētu norādījumu Latvijai nav, kā tas izriet no Konsultatīvās komitejas pirmā atzinuma⁸⁹⁶ un izriet no pārējiem uzraugošo institūciju atziniem un rezolūcijām. Tā kā reliģijas tiesības tiek īstenotas vispārējo cilvēktiesību ietvaros, arī nacionālo minoritāšu reliģijas tiesības ar to tiek nodrošinātas spēkā esošo normatīvo aktu ietvaros.

4.4.4. Kultūras tiesības

Lai visām nacionālām un etniskām grupām Latvijā garantētu tiesības uz **kultūras autonomiju un kultūras pašpārvaldi**, 1991. gada 19. martā pieņemts likums „Par Latvijas nacionālo un etnisko grupu brīvu attīstību un tiesībām uz kultūras autonomiju”. Likuma 8. pants garantē visiem Latvijas Republikas pastāvīgajiem iedzīvotājiem tiesības ievērot savas nacionālās tradīcijas, lietot nacionālo simboliku un atzīmēt nacionālos svētkus. Likuma 14. panta otrā daļa nosaka, ka nacionālās kultūras biedrības bauda Latvijas Republikas likumdošanas aktos noteiktos nodokļu atvieglojumus. Savukārt 15. pantā pasludināts, ka visus nacionālos vēstures un kultūras pieminekļus un objektus Latvijas Republikas teritorijā aizsargā valsts.⁸⁹⁷

Vispārējās konvencijas Konsultatīvā komiteja kritizē 2011. gadā Latvijā pieņemtās **Integrācijas vadlīnijas** kā etnoorientētas un nekonstruktīvas, jo tās **norobežo etniskos latviešus no citiem** Latvijas iedzīvotājiem. Konsultatīvā komiteja pauž viedokli, ka Latvijai lielāka uzmanības jāpievērš minoritāšu pārstāvju iesaistīšanai pamatnostādņu īstenošanā, kā arī jānodrošina saliedētas sabiedrības veidošana, cienot daudzveidību, nevis īstenojot minoritāšu kultūras integrāciju „Latvijas valsts nācijā”. Konsultatīvā komiteja ir nobažījies par mazākumtautību pārstāvju pausto viedokli, ka valdības atbalsts galvenokārt ir vērsts uz mazākumtautību kopienu pārstāvju **latviešu valodas zināšanu uzlabošanu**. Lai gan mazākumtautību kopienas atzinīgi novērtē piedāvātos latviešu valodas kursus, mazākumtautību pārstāvji tomēr uzskata, ka valsts nepievērš pietiekamu uzmanību viņu **īpašās identitātes, kultūras un valodas uzturēšanai un veicināšanai**, kas rezultātā varētu izraisīt kopienu asimilāciju. Konsultatīvās komitejas aizrādījumi ir pretrunīgi, tajos integrācijas vadlīnijas atzītas gan par segregāciju veicinošām, gan par asimilācijas draudiem. Konsultatīvā komiteja norāda, ka Vispārējās konvencijas 5. pantā valstis tiek

⁸⁹⁵ Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2008. gada 3. decembrī, nr. 188.

⁸⁹⁶ ACFC (First) Opinion on Latvia, 30 March 2011, ACFC/OP/I(2008)002, para. 92.

⁸⁹⁷ Likums „Par Latvijas nacionālo un etnisko grupu brīvu attīstību un tiesībām uz kultūras autonomiju”: LR likums. Ziņotājs, 1991. gada 6. jūnijs, nr. 21.

aicinātas piešķirt pienācīgu finansējumu mazākumtautību kultūras un tradīciju saglabāšanai un attīstīšanai, bet pasākumi integrācijas veicināšanai, piemēram, valodas kursi, būtu jāpiedāvā ar citu atbalsta līdzekļu palīdzību. Sabiedrības integrācijas fonda padomē būtu jānodrošina minoritāšu pārstāvniecība, lai minoritāšu kopienų pārstāvjus iesaistītu lēmumu pieņemšanā.⁸⁹⁸

Ministru komiteja savā 2014. gada 9. jūlija rezolūcijā konstatē, ka Latvijas **atbalsts nacionālo minoritāšu kultūras aktivitātēm sarucis** pēc speciālās valdības izveidotās iestādes darbības izbeigšanas, kas bija atbildīga par mazākumtautību aizsardzības jautājumiem. Atbalsts pasākumiem, kuru mērķis ir latviešu valodas prasmju uzlabošana, ir vieglāk pieejams nekā atbalsts konkrētu mazākumtautību identitātes, kultūras un tradīciju saglabāšanai un attīstībai. Samazinoties finansējumam, arī drukāto plašsaziņas līdzekļu skaits mazāko minoritāšu valodās ir mazinājies.⁸⁹⁹

4.4.5. Tiesības uz izglītību

Likuma „Par Latvijas nacionālo un etnisko grupu brīvu attīstību un tiesībām uz kultūras autonomiju” 10. pants nosaka, ka Latvijas Republikas valsts institūcijas sekmē materiālo apstākļu radīšanu Latvijas teritorijā dzīvojošo nacionālo un etnisko grupu izglītības, valodas un kultūras attīstībai, paredzot tam valsts budžetā noteiktas summas. Nacionālo un etnisko grupu izglītības jautājumus reglamentē Latvijas Republikas "Izglītības likums". Nacionālajām biedrībām ir tiesības arī par saviem līdzekļiem izveidot nacionālās mācību iestādes. Likuma 11. pants ļauj uz starptautisko līgumu pamata valstij sekmēt iespēju tās pastāvīgajiem iedzīvotājiem iegūt augstāko izglītību dzimtajā valodā ārpus Latvijas.⁹⁰⁰

Izglītības likuma 9. pants paredz, ka valsts un pašvaldību izglītības iestādēs izglītību iegūst **valsts valodā. Citā valodā** izglītību var iegūt: 1) privātās izglītības iestādēs, 2) valsts un pašvaldību izglītības iestādēs, kurās tiek īstenotas mazākumtautību izglītības programmas, ievērojot likuma 41. panta noteikumus, 3) citos likumos paredzētās izglītības iestādēs.⁹⁰¹

Saskaņā ar Vispārējās izglītības likuma 30.panta piekto daļu pamatizglītības programmu var apvienot ar mazākumtautību izglītības programmu, iekļaujot tajā mazākumtautības dzimto valodu, ar mazākumtautību identitāti un integrāciju Latvijas sabiedrībā saistītu mācību saturu.⁹⁰² Izglītības programmas valsts un pašvaldību dibinātās izglītības iestādēs, kurās tiek ieviestas mazākumtautību izglītības programmas, īsteno **Izglītības likuma** 41. pantā noteiktajā kārtībā. Mazākumtautību izglītības programmas izstrādā izglītības iestāde. Tajās papildus iekļauj **attiecīgās etniskās**

⁸⁹⁸ ACFC (Second) Opinion on Latvia, 18 June 2013, ACFC/OP/II(2013)001, para. 56.

⁸⁹⁹ Resolution CM/ResCMN(2014)9 on the implementation of the Framework Convention for the Protection of National Minorities by Latvia, Adopted by the Committee of Ministers on 9 July 2014.

⁹⁰⁰ Likums „Par Latvijas nacionālo un etnisko grupu brīvu attīstību un tiesībām uz kultūras autonomiju”: LR likums. Ziņotājs, 1991. gada 6. jūnijs, nr. 21.

⁹⁰¹ Izglītības likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. gada 17. novembris, nr. 343/344.

⁹⁰² Vispārējās izglītības likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1999. gada 30. jūnijs, nr. 213/215.

kultūras apguvei un mazākumtautību integrācijai Latvijā nepieciešamo saturu. Izglītības iestādēs nodrošināta ne tikai **etniskās kultūras un valodas apguve**, bet **mazākumtautību valodā** pasniedz arī citus priekšmetus, piemēram, vēsturi, matemātiku, bioloģiju u.c. Papildus valsts nodrošina **fakultatīvās nodarbības** mazākumtautību izglītības iestādēs, kurās tiek veicināta **etniskās identitātes, kultūras un mazākumtautību valodas apguve**. Savukārt privātajās izglītības iestādēs normatīvajos aktos noteiktā kārtībā izglītību var iegūt arī citā valodā, piemēram, angļu, franču u.c.⁹⁰³

Vispārējās vidējās izglītības mācību priekšmeta Mazākumtautību valoda un literatūra standarts ir noteikts ar Ministru kabineta noteikumiem Nr. 281 „Noteikumi par valsts vispārējās vidējās izglītības standartu, mācību priekšmetu standartiem un izglītības programmu paraugiem”. Izglītības iestāžu izstrādātās izglītības programmas, iekļaujot mācību priekšmetu apguvi latviešu valodā un attiecīgās etniskās kultūras apguvei nepieciešamo saturu atbilstoši Ministru kabineta apstiprinātiem vispārējās izglītības programmas paraugiem, atšķiras pēc mazākumtautības valodā un latviešu valodā mācīto **priekšmetu skaita proporcijas un bilingvālās mācību priekšmetu apguves**. Noteikumu 19. punkts nosaka, ka valsts pārbaudījumos par vispārējās vidējās izglītības ieguvu pārbaudes darbu materiālu saturs ir latviešu valodā, izņemot svešvalodu eksāmenus un eksāmenu mazākumtautību valodā un literatūrā.⁹⁰⁴

Kopš 1992. gadā tika pieņemts **Valodas likums**, latviešu valoda kļuva par vienīgo mācību valodu valsts finansētās augstskolās, tādējādi latviešu valodas zināšanas ir priekšnoteikums gandrīz visu augstāko izglītības iestāžu sistēmā Latvijā.⁹⁰⁵ Valsts finansēta izglītība tiek piedāvāta arī citās valodās. Lai gan Izglītības likuma 9. pants par izglītības ieguves valodu valsts un pašvaldību izglītības iestādēs nosaka valodu, citā valodā, tostarp mazākumtautību valodā, izglītību var iegūt gan privātajās mācību iestādēs, gan valsts un pašvaldību izglītības iestādēs, kurās īstenotas mazākumtautību izglītības programmas, gan arī citos likumos paredzētās izglītības iestādēs. Iepazīstoties ar piedāvāto izglītības programmu saturu, ikvienas tautības bērnu vecāki var izvēlēties, uz kuru izglītības iestādi sūtīt mācīties bērnu. Izglītības iestādēs, kuras īsteno mācību programmas valsts valodā, un izglītības iestādēs, kuras īsteno mazākumtautību programmas, ir dažāds etniskais sastāvs. Tomēr ne visām mazākumtautībām ir iespēja sūtīt bērnus valsts un pašvaldību izglītības iestādēs, lai tur mācītos savu valodu un **izglītības sākumposmā arī savā valodā** apgūtu mācību saturu. 2013./2014. mācību gadā šāda iespēja Latvijā bija septiņām mazākumtautībām: krieviem, poļiem, ebrejiem, ukraiņiem, igauņiem, lietuviešiem un baltkrieviem.⁹⁰⁶

⁹⁰³ Izglītības likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. gada 17. novembris, nr. 343/344.

⁹⁰⁴ Noteikumi par valsts vispārējās vidējās izglītības standartu, mācību priekšmetu standartiem un izglītības programmu paraugiem: Ministru kabineta 2013. gada 21. maija noteikumi nr. 281. Latvijas Vēstnesis, 2013. gada 5. jūnijs, nr. 107.

⁹⁰⁵ Valsts valodas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1999. gada 21. decembris, nr. 428/433.

⁹⁰⁶ Pētījums “Bilingvālā izglītība”, Latvijas Republikas Tiesībsargs, 2014, 108. lpp. Pieejams:

http://www.tiesibsargs.lv/files/content/Petijumi/Bilingvala%20izglitiba_2014.pdf [aplūkots 2014. gada 14. oktobrī].

Ņemot vērā to, ka 22% izglītības iestāžu Latvijā piedāvā **bilingvālo izglītību** latviešu valodā un vienā no septiņām mazākumtautību valodām, ANO Cilvēktiesību komiteja ziņojumā par Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām ievērošanu Latvijā attiecībā uz mazākumtautību izglītību pauž bažas, ka Izglītības likumā paredzētā pāreja uz latviešu valodu kā apmācību valodu varētu turpināt negatīvi ietekmēt nacionālās minoritātes un samazināt to valodas un kultūras mācīšanas pasākumus mazākumtautību skolās. ANO Cilvēktiesību komiteja iesaka Latvijai uzlabot pāreju uz latviešu valodu kā apmācības valodu, lai novērstu negatīvo ietekmi uz mazākumtautībām, īpaši norādot uz mācību grāmatu un kvalitatīvu mācību materiālu trūkumu dažos priekšmetos, turklāt nelatviešu skolotājiem vairs nav valsts nodrošinātu iespēju mācīties latviešu valodu. Bez tā Latvijai jāveic arī papildu pasākumi, lai **atbalstītu mazākumtautību valodu un kultūras mācīšanu nacionālo minoritāšu skolās.**⁹⁰⁷ Latvijai būtu jāpastiprina pasākumi, lai nodrošinātu, ka romu tautības pārstāvji var efektīvi, bez jebkādas diskriminācijas baudīt visas tiesības saskaņā ar SPPPT. Latvijai arī jāīsteno tūlītēji pasākumi, lai izskaustu romu bērnu segregāciju izglītības sistēmā, nodrošinot, ka romu bērnu izvietošana skolās notiek pēc individuālas vēlēšanās, pienācīgi izvērtējot apstākļu un iespēju piemērotību šiem bērniem, lai, pamatojoties uz viņu etnisko izcelsmi, romu bērni nenonāktu sociāli nelabvēlīgā situācijā.⁹⁰⁸

Satversmes tiesa 2005. gada 14. septembrī pieņēma spriedumu lietā Nr. 2005-02-0106 Par Izglītības likuma 59. panta otrās daļas otrā teikuma daļā par piedalīšanos privāto izglītības iestāžu finansēšanā, ja tiek īstenotas izglītības programmas valsts valodā, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. pantam un Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 14. pantam (saistībā ar Pirmā protokola 2. pantu). Apstrīdētā norma dodot tiesības iegūt izglītību dzimtajā valodā privātās izglītības iestādēs vienīgi pie etniskās majoritātes piederošiem bērniem, jo valsts un pašvaldības finansējumu piešķir tikai tad, ja šajās izglītības iestādēs valsts valodā realizē akreditētas obligātās izglītības programmas. Savukārt pie mazākumtautībām piederošo bērnu vecākiem esot pašiem jāsedz visas ar apmācību saistītās izmaksas. Satversmes tiesa atzina par nepieciešamu norādīt, ka ne Satversmes 91. pants, ne arī 112. pants tieši **neuzliek valstij pienākumu piedalīties privāto izglītības iestāžu finansēšanā.** Savukārt tad, ja valsts pieņemusi politisku lēmumu un piedalās minēto iestāžu finansēšanā, Satversmes tiesa nav tiesīga apšaubīt šādu likumdevēja lēmumu. Tomēr gadījumā, ja valsts vai vietējā pašvaldība nolēmusi veikt kādas pozitīvas darbības un atbalstīt atsevišķas privātās izglītības iestādes, tad šāda atbalsta sniegšanai, ievērojot pamattiesības, ir jābalstās uz vienlīdzības pamatiem. Lemjot par minētā finansējuma

---

⁹⁰⁷ Concluding observations on the third periodic report of Latvia, Human Rights Committee, 11 April 2014, CCPR/C/LVA/3, para. 20. Pieejams: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CCPR%2fC%2fLVA%2fCO%2f3&Lang=en [aplūkots 2014. gada 14. decembrī].

⁹⁰⁸ Ibid., para. 22.

piešķiršanu, ir pieļaujams izvērtēt un ņemt vērā, piemēram, vietējās pašvaldības finansiālās iespējas.⁹⁰⁹

Attiecībā uz valsts valodas proporcionālo sadalījumu mazākumtautību izglītības programmās **Satversmes tiesa** 2005. gada 14. septembra spriedumā lietā Nr. 2005-02-0106 ir norādījusi, ka **valodu lietojuma proporcijas noteikšana mācību saturā apguvē** nav darbība, kas atceltu starptautiskā līguma – Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību – objektu vai būtu pretrunā ar šīs konvencijas mērķiem. Šīs konvencijas mērķis nav izslēgt mācībvalodu proporcijas noteikšanu mazākumtautību skolās un paredzēt mazākumtautību pārstāvju tiesības iegūt izglītību tikai dzimtajā valodā. Tieši otrādi. Eiropas Padomes dotajos konvencijas skaidrojumos ir teikts, ka konvencijā paustās normas dalībvalstīm sniedz plašu izvēles brīvību attiecībā uz līdzekļiem, ar kādiem mazākumtautību pārstāvjiem nodrošina tiesības uz izglītību dzimtajā valodā. Viens no šādiem līdzekļiem ir bilingvālās izglītības ieviešana, ja šajās izglītības iestādēs valsts valodā tiek realizētas akreditētas obligātās izglītības programmas.⁹¹⁰

Vispārējo konvenciju uzraugošās institūcijas **Eiropas Padomes Ministru komitejas rezolūcijā** par pirmo Latvijas ziņojumu ir konstatēts, ka Latvijā vērojamas pozitīvas izmaiņas un izaicinājumi izglītības jomā. Ministru komiteja arī atzinīgi novērtējusi, ka valsts finansētā izglītības sistēmā astoņas **mazākumtautību valodas** – krievu, ukraiņu, baltkrievu, lietuviešu, igauņu, poļu, ebreju un romu, izmanto **kā mācību valodas**. Latvijas iestādes velta pūles, lai apmācītu skolotājus bilingvālās izglītības nodrošināšanā un izstrādātu atbilstošas izglītības programmas. Tomēr grūtības pastāv attiecībā uz kvalificētu bilingvālās izglītības pedagogu un atbilstošu mācību materiālu pieejamību. Rezolūcijā norādīts, ka ir vajadzīgi papildu pasākumi, lai nodrošinātu, ka mazākumtautību izglītības iestādēs apmācību kvalitāte nav zemāka nekā skolās ar latviešu valodu kā mācību valodu. Šajā kontekstā būtiska nozīme ir dialogam ar mazākumtautību pārstāvjiem. **Problēmjautājumu lokā** tiek iekļauts pienākums lietot **latviešu valodu vidusskolas galaeksāmenos**, kā arī plāns ieviest **obligātu un ekskluzīvu latviešu valodas lietošanu valsts finansētajās privātajās augstskolās**, kas līdz šim izmantojušas mazākumtautību valodas kā mācību valodu. Atzīstot, ka valsts valodas apguvei un tās mācīšanai sabiedrības integrācijas veicināšanas nolūkā ir leģitīms mērķis, Ministru komiteja šajā sakarā tomēr uzsver, ka veicamie pasākumi būtu jāabalansē ar to personu tiesībām, kuras pieder pie nacionālām minoritātēm.⁹¹¹

⁹⁰⁹ Par Izglītības likuma 59. panta otrās daļas otrā teikuma daļā par piedalīšanos privāto izglītības iestāžu finansēšanā, ja tiek īstenotas izglītības programmas valsts valodā, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. pantam un Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 14. pantam (saistībā ar Pirmā protokola 2. pantu). Latvijas Republikas Satversmes tiesa 2005. gada 14. septembra spriedums lietā Nr. 2005-02-0106. Latvijas Vēstnesis, 2005. gada 16. septembris, nr. 148.

⁹¹⁰ Pētījums “Bilingvālā izglītība”, Latvijas Republikas Tiesībsargs, 2014, 108. lpp. Pieejams:

http://www.tiesibsargs.lv/files/content/Petijumi/Bilingvala%20izglitiba_2014.pdf [aplūkots 2014. gada 11. decembrī].

⁹¹¹ Resolution CM/ResCMN(2011)6 on the implementation of the Framework Convention for the Protection of National Minorities by Latvia, 30 March 2011.

Eiropas Padomes Ministru komitejas rezolūcijā par otro Latvijas ziņojumu ir teikts, ka izglītības sistēma Latvijā joprojām ir sadalīta pēc valodu kritērija, jo skolēni apgūst vai nu latviešu valodas, vai arī minoritātes valodas mācību programmu, galvenokārt **krievu valodā**. Lai gan izglītības reforma ir paaugstinājusi minoritāšu skolēnu oficiālās valodas prasmes, ierobežota mijiedarbība starp skolēniem no dažādu valodu vidēm nepietiekami veicina dažādu tautību savstarpējo sapratni un draudzību. Tiek ziņots, ka ievērojamam skaitam mazākumtautību skolu **trūkst** gan izglītības **materiālu**, gan atbilstoši izglītotu **pedagogu** arī to priekšmetu mācīšanai, kuri būtu jā māca valsts valodā vai bilingvāli. Ministru komiteja uzsver, ka turpmākais darbs Latvijai ir jāveic ciešā sadarbībā ar mazākumtautību pārstāvjiem, lai panāktu **integrētu izglītības sistēmu**, kas atbilstu divvalodu un daudzvalodu izglītības metodikai, apvienojot iespēju efektīvi un augstā kvalitātē apgūt mazākumtautību valodas vienlaikus ar valsts valodas prasmju apguvi, tādējādi veicinot sociālo integrāciju un mijiedarbību starp skolēniem no dažādām vidēm. Kaut arī Latvija ir veikusi pasākumus, lai veicinātu romu skolēnu skolas apmeklējumu un sasniegumus, romu integrācija vispārīzglītojošās skolās joprojām ir uzskatāma par izaicinājumu. Latvijai būtu jāpiešķir atbilstoši līdzekļi, lai paplašinātu kvalificētu **mācību asistentu** nodarbinātības iespējas, kuru uzdevums būtu pavadīt **romu bērņus** visā mācību procesā skolā.⁹¹²

4.4.6. Tiesības uz līdzdalību

Līdzdalības iespēju nodrošina Latvijas Republikas **Satversme**, kas garantē vispārējas, vienlīdzīgas, tiešas vēlēšanas, vārda un uzskatu brīvību, tiesības brīvi iegūt informāciju, vērsties valsts un pašvaldības iestādēs un saņemt atbildes, piedalīties valsts un pašvaldības iestāžu darbā.⁹¹³ Sabiedrības līdzdalības veidus valsts pārvaldē nosaka **Valsts pārvaldes iekārtas likuma** 48. pants, paredzot iespēju iekļaut sabiedrisko organizāciju pārstāvjus darba grupās, konsultatīvajās padomēs vai lūdzot sniegt atzinumus.⁹¹⁴ Likuma „**Par Latvijas nacionālo un etnisko grupu brīvu attīstību un tiesībām uz kultūras autonomiju**” 5. pants nosaka, ka visiem Latvijas pastāvīgajiem iedzīvotājiem ir garantētas tiesības dibināt savas nacionālās biedrības, to apvienības un asociācijas. Valsts pienākums ir sekmēt to darbību un materiālo nodrošināšanu.⁹¹⁵ Valstī darbojas vairāki līdzdalības mehānismi, tostarp līdzdalība ministriju organizētajās konsultācijās, līdzdalība dokumentu izstrādes darba grupās, konsultatīvajās padomēs, komitejās, darba grupās, valsts deleģēto uzdevumu izpilde, piedalīšanās sabiedrībai svarīgu jautājumu publiskā apspriešanā.⁹¹⁶

⁹¹² Resolution CM/ResCMN(2014)9, on the implementation of the Framework Convention for the Protection of National Minorities by Latvia, 9 July 2014.

⁹¹³ Latvijas Republikas Satversme: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. gada 1. jūlijs, nr. 43.

⁹¹⁴ Valsts pārvaldes iekārtas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2002. gada 21. jūnijs, nr. 94.

⁹¹⁵ Likuma „Par Latvijas nacionālo un etnisko grupu brīvu attīstību un tiesībām uz kultūras autonomiju”: LR likums. Ziņotājs, 1991. gada 6. jūnijs, nr. 21.

⁹¹⁶ Report Submitted by Latvia Pursuant to Article 25, Paragraph 1 of the Framework Convention for the Protection of National Minorities, ACFC/SR/(2006)001, 11 Oktober 2006..

Papildus vispārēji noteiktajām līdzdalības iespējām kā viens no būtiskākiem labas prakses piemēriem minama nacionālo minoritāšu organizāciju pārstāvju **dalība valsts pārvaldes izveidotās padomēs**: 1) Valsts prezidenta Mazākumtautību konsultatīvajā padomē, 2) Kultūras ministrijas Mazākumtautību nevalstisko organizāciju pārstāvju Eiropas Padomes Vispārējās konvencijas ieviešanas uzraudzības komitejā, 3) Izglītības un zinātnes ministrijas Konsultatīvajā padomē mazākumtautību izglītības jautājumos, 4) Kultūras ministrijas Romu integrācijas politikas īstenošanas konsultatīvajā padomē.⁹¹⁷

Saistībā ar līdztiesības nodrošināšanu Eiropas Cilvēktiesību tiesa skatīja lietu **Podkolzina pret Latviju** Nr. 46726/99, kurā iesniedzēja sūdzējās par to, ka, viņu izsvītrojot no Saeimas vēlēšanu kandidātu saraksta nepietiekamu valsts valodas zināšanu dēļ, ir pārkāptas Eiropas Cilvēktiesību konvencijas Pirmā protokola 3. pantā garantētās tiesības kandidēt vēlēšanās. Bez tam Podkolzina minēja, ka Latvija tādējādi ir pārkāpusi arī Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 13. un 14. Pantu, norādot uz diskrimināciju valodas dēļ. Tiesa spriedumā izteica nopietnas šaubas par juridisko pamatu tam, lai pieprasītu deviņiem no divdesmit viena kandidāta, kuriem turklāt visiem bija latviešu valodas prasmes apliecinājoši dokumenti, veikt papildu pārbaudes, jo valodas prasmes apliecinājošu dokumentu derīgums nebija apšaubīts. Turklāt šos papildu testus veica viena persona, kā arī šīm atkārtoti testējamām personām nebija nodrošinātas procesuālās garantijas. Tiesa konstatēja Eiropas Cilvēktiesību konvencijas Pirmā protokola 3. panta pārkāpumu un nosprieda, ka līdz ar to nav nepieciešams izskatīt 13. un 14. panta pārkāpumu.⁹¹⁸

Lai veicinātu nodarbinātību, aktīvo darba tirgus pasākumu ietvaros ar Eiropas Sociālā fonda atbalstu Nodarbinātības valsts aģentūra nodrošina latviešu valodas apmācības tiem bezdarbniekiem, kuriem latviešu valoda nav dzimtā valoda, lai stimulētu šo cilvēku iekārtošanos darbā vai iesaistīšanos profesionālās apmācībās. Bez tam ne tikai latviešu, bet arī krievu valodā tiek izdoti drukātie informatīvie un metodiskie materiāli gan par bezdarbnieku tiesībām un pienākumiem, gan arī par Nodarbinātības valsts aģentūras pakalpojumiem. Īstenojot sociālās iekļaušanas politiku, īpaša uzmanība pievērsta **romu minoritātei**. Latvijas Nacionālajā rīcības plānā nabadzības un sociālās atstumtības mazināšanai romi definēti kā viena no nabadzības un sociālās atstumtības riskam pakļautām iedzīvotāju grupām. Izstrādājot Nacionālo sociālās iekļaušanas plānu, īstenoti pasākumi romu bērnu sekmīgākai iekļaušanai vispārējās izglītības sistēmā, ņemot vērā romu īpaši zemo izglītības līmeni, kas vēlāk kavē iekļaušanos darba tirgū.⁹¹⁹

Saskaņā ar Likuma „**Par Latvijas nacionālo un etnisko grupu brīvu attīstību un tiesībām uz kultūras autonomiju**” 14. pantu, nacionālajām kultūras biedrībām, to apvienībām un

⁹¹⁷ Mazākumtautību NVO interešu aizstāvība: iespējas un prakse, Izglītības Iniciatīvu Centrs, 2013, 12.lpp.

⁹¹⁸ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: 46726/99 Ingrida Podkolzina pret Latviju, 2002. gada 9. aprīlis.

⁹¹⁹ Report Submitted by Latvia Pursuant to Article 25, Paragraph 1 of the Framework Convention for the Protection of National Minorities, ACFC/SR/(2006)001, 11 Oktober 2006.

asociācijām ir tiesības veikt uzņēmējdarbību saskaņā ar Latvijas Republikas likumdošanas aktiem, tādējādi papildinot ekonomiskās līdzdalības iespējas.⁹²⁰

Atzīstot, ka nacionālo minoritāšu tiesības uz līdzdalību Latvijā tiek nodrošinātas, Vispārējo konvenciju uzraugošās institūcijas Eiropas Padomes Ministru komitejas rezolūcijā par pirmo Latvijas ziņojumu tomēr ir konstatēti daži trūkumi, kas saistīti ar efektīvu pie nacionālām minoritātēm piederošo personu līdzdalību lēmumu pieņemšanas procesā. Mazākumtautību līdzdalības padome vai līdzvērtīga struktūra būtu jānostiprina un jāpadara efektīvāka. Ministru komiteja norāda uz jautājumu par nepilsoņu, kuri sevi uzskata par nacionālām minoritātēm, līdzdalību valsts pārvaldē, tostarp par iespēju balsot pašvaldību vēlēšanās. Par spīti centieniem paātrināt naturalizācijas procesu un sasniegto progresu šajā jomā, Latvijā joprojām ir daudz nepilsoņu, kuri nevar baudīt pilnīgu un efektīvu vienlīdzību un sociālo integrāciju. Bažas rada apstākļi, ka Latvijā ir ievērojams skaits bērnu, kuri dzimuši šeit pēc 1991. gada 21. augusta, bet **joprojām ir nepilsoņi**. Ministru komiteja uzskata, ka ir nepieciešamas īpašas pūles, lai veicinātu apstākļus, kas nepilsoņos radītu patiesu motivāciju naturalizēties. Latvijai vajadzētu šīs situācijas risināšanu izvirzīt par prioritāti, sākotnēji nosakot šādas situācijas rašanās cēloņus un tad veikt visus nepieciešamos pasākumus risinājuma meklēšanai, tostarp nodrošinot valodas apmācību attiecīgām personām, lai veicinātu viņu naturalizāciju.⁹²¹

Eiropas Padomes Ministru komitejas rezolūcijā par otro Latvijas ziņojumu ir norādīts, ka mazākumtautību pārstāvji ir pauduši bažas par to, ka valsts veltītā uzmanība mazākumtautību jautājumam ir samazinājusies pēc tam, kad īpašās valsts institūcijas **funkcijas nodeva Kultūras ministrijai**. Lai gan Latvijā pastāv vairāki konsultatīvie mehānismi, tie tomēr nenodrošina mazākumtautību efektīvu līdzdalību lēmumu pieņemšanā, it īpaši valsts līmenī, jo **nenotiek konsultācijas ar mazākumtautībām savlaicīgi un vispusīgi**. Ministru komiteja atkārtoti akcentē to, ka **nepilsoņiem liegtas vēlēšanu tiesības pašvaldību vēlēšanās**. Mazākumtautību pārstāvība valsts dienestā joprojām ir nesamērīgi zema, turklāt arī turpina pastāvēt nodarbinātības atšķirības starp latviešiem un cittautiešiem. Joprojām pastāv arī nevienlīdzība attiecībā uz piekļuvi sociāliem pakalpojumiem gan valodas barjeras, gan informācijas trūkuma dēļ par to, ka ir pieejams atbalsts personām, kuras pieder pie nacionālām minoritātēm. Nepilsoņu atstumšana no būtiskiem sabiedriskās dzīves aspektiem izraisa izolētību, kas jānovērš, sadarbojoties ar šo iedzīvotāju daļu līdzdalības ietvaros.⁹²²

⁹²⁰ Likuma „Par Latvijas nacionālo un etnisko grupu brīvu attīstību un tiesībām uz kultūras autonomiju”: LR likums. Ziņotājs, 1991. gada 6. jūnijs, nr. 21.

⁹²¹ Resolution CM/ResCMN(2011)6 on the implementation of the Framework Convention for the Protection of National Minorities by Latvia, 30 March 2011.

⁹²² Resolution CM/ResCMN(2014)9, on the implementation of the Framework Convention for the Protection of National Minorities by Latvia, 9 July 2014.

4.4.7. Tiesības uz plašsaziņas līdzekļu lietošanu

Saskaņā ar **Satversmes** 100. pantu „[i]kvienam ir tiesības uz vārda brīvību, kas ietver tiesības brīvi iegūt, paturēt un izplatīt informāciju, paust savus uzskatus. Cenzūra ir aizliegta”.⁹²³ 1990. gada likuma „**Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem**” 1. pants nosaka, ka Latvijas Republikā jebkurai personai, jebkurām personu grupām, valsts iestāžu un visu veidu uzņēmumu un organizāciju institūcijām ir tiesības brīvi paust savus uzskatus un viedokļus, izplatīt paziņojumus presē un citos masu informācijas līdzekļos, saņemot ar to starpniecību informāciju par jebkuru tās interesējošu jautājumu vai sabiedrības dzīvi. Preses un citu masu informācijas līdzekļu cenzūra nav atļauta.⁹²⁴ Tādējādi likums garantē preses brīvību visiem un neparedz nekādus ierobežojumus mazākumtautību preseī.

Likuma „Par Latvijas nacionālo un etnisko grupu brīvu attīstību un tiesībām uz kultūras autonomiju” 13. pants nosaka, ka nacionālajām biedrībām, to apvienībām un asociācijām ir tiesības izmantot valsts masu informācijas līdzekļus, kā arī izveidot savus. Latvijas Republikas valsts institūcijas veicina nacionālās periodikas un literatūras izdošanu un izplatīšanu.⁹²⁵

2010. gadā pieņemtais **Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likums** aizstāj 1995. gada **Radio un televīzijas likumu**. Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likuma 2. panta otrās daļas 4. punktā ir noteikti mērķi veicināt sabiedrības integrāciju uz latviešu valodas pamata, pildot Valsts valodas likuma prasības, sekmēt latviešu valodas kā Latvijas valsts valodas konstitucionālo funkciju īstenošanu pilnā apjomā, it īpaši rūpēties, lai tā kalpo par visu Latvijas iedzīvotāju kopējo savstarpējās saziņas valodu, nodrošināt latviešu valodas saglabāšanu un lietošanu, nosakot sabiedrības interesēm atbilstošu kārtību, kādā Latvijas jurisdikcijā esošie elektroniskie plašsaziņas līdzekļi lieto valsts valodu raidlaikā, vienlaikus paredzot tiesības lietot elektroniskajos plašsaziņas līdzekļos mazākumtautību un citas valodas.⁹²⁶

Atbilstoši likuma 32. panta otrai un trešai daļai nacionālajiem un reģionālajiem elektroniskajiem plašsaziņas līdzekļiem jānodrošina, lai to veidotajā televīzijas programmā vismaz 40% no Eiropas audiovizuālo darbu raidlaika, izņemot spēles, reklāmu, televīzijas veikalu un televīzijas veikala skatlogu, aizņemtu audiovizuālie darbi **valsts valodā**. Nacionālie un reģionālie elektroniskie plašsaziņas līdzekļi nodrošina, lai to veidotajās programmās vismaz 65% no visiem raidījumiem, izņemot reklāmu, televīzijas veikalu un televīzijas veikala skatlogu, būtu valsts valodā un šādi raidījumi valsts valodā aizņemtu vismaz 65% raidlaika. Līdz ar to elektroniskajiem plašsaziņas līdzekļiem ir brīvība vismaz 35% apmērā no to raidlaika raidīt citās, tostarp arī mazākumtautību valodās. Savukārt Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likuma 66. pants nodrošina, ka

⁹²³ Latvijas Republikas Satversme: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. gada 1. jūlijs, nr. 43.

⁹²⁴ Likums „Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem”: LR likums. Ziņotājs 1991. gada 14. februāris, nr. 5.

⁹²⁵ Likums „Par Latvijas nacionālo un etnisko grupu brīvu attīstību un tiesībām uz kultūras autonomiju”: LR likums. Ziņotājs, 1991. gada 6. jūnijs, nr. 21.

⁹²⁶ Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2010. gada 28. jūlijs, nr. 118.

daļa no Latvijas Televīzijas otrās programmas raidlaika ir atvēlēta raidījumiem citās valodās, ieskaitot šajā raidlaikā arī valsts valodā subtitrētās kinofilmas un teātru izrādes.⁹²⁷

2003. gada 5. jūnijā **Satversmes tiesa** lietā Nr. 2003-02-0106 Par Radio un televīzijas likuma 19. panta piektās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 89., 91., 100. un 114. pantam, Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 10. pantam un 14. pantam saistībā ar 10. pantu un SPPPT 19. un 27. pantam nosprieda **atzīt Radio un televīzijas likuma** 19. panta piekto daļu **par neatbilstošu** Satversmes 100. pantam un spēkā neesošu no sprieduma publicēšanas dienas. 1998. gada 29. oktobrī Saeima pieņēma likumu, ar kuru Radio un televīzijas likuma 19. panta piektā daļa tika grozīta, un jaunā redakcija ir spēkā kopš 1998. gada 25. novembra. Jaunā redakcija noteic, ka raidorganizācijas veidotajās programmās raidlaika apjoms svešvalodās nedrīkst pārsniegt 25% no raidlaika kopapjoma diennakts laikā. Turpat ir sniegta atruna, ka šis noteikums neattiecas uz Latvijas Televīziju, Latvijas Radio, kabeļtelevīziju, kabeļradio, satelīttelevīziju, satelītradio. Apstrīdēto normu Saeima ir grozījusi trīs reizes, ar katru likuma grozījumu samazinot raidlaika apjomu, kurā raidorganizācijai būtu iespējams raidīt programmas svešvalodās. Tiesa secināja, ka apstrīdētajā normā ietvertos valodas lietošanas ierobežojumus demokrātiskā sabiedrībā nevar uzskatīt par nepieciešamiem un samērīgiem.⁹²⁸

Eiropas Padomes Ministru komitejas skatījumā mediju vide Latvijā joprojām kopumā ir sadalīta starp divām galvenajām sociolingvistiskām grupām ar nelielu savstarpējo mijiedarbību, tādējādi turpinot palielināt **divvalodības nostiprināšanos**, kas attiecīgi paplašina plaisu sabiedrībā. Nacionālo minoritāšu mediju pārstāvniecība bieži vien joprojām ir balstīta uz stereotipiem un aizspriedumiem, bet masu mediju padomes, kas ir pilnvarota pārraudzīt televīzijas un radio raidījumu saturu, rīcību minoritāšu pārstāvji neuzskata par objektīvu.⁹²⁹

No tā var secināt, ka šo tiesību realizācijā Latvijā ir sasniegtas tiesību robežas un var tikt apdraudētas sabiedrības kopējās intereses. Mediju un informatīvās telpas jautājumi reti tiek saistīti ar drošības jautājumiem, taču mūsdienās tieši informācija var būt viens no ietekmīgākajiem līdzekļiem kādu mērķu, t.sk. militāru, sasniegšanā. Latvijā pastāvot divām informācijas telpām, mediji tajās piedāvā krasi atšķirīgu informāciju un vērtējumus par Latvijas un ārvalstu politiskajiem, ekonomiskajiem un sociālajiem procesiem. Turklāt arvien lielāku īpatnību nacionālajā apraidē un līdz ar to arī popularitāti Latvijas iedzīvotāju vidē iegūst ārpus Latvijas veidotās programmas un ideoloģija. Jo īpaši akūti šī problemātika izpaužas Latgalē, kur vietām

⁹²⁷ Second Report on the Implementation of the Framework Convention for the Protection of National Minorities by the Republic of Latvia, 3 September 2012, ACFC/SR/II(2012)002.

⁹²⁸ Par Radio un televīzijas likuma 19. panta piektās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 89., 91., 100. un 114. pantam, Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 10. pantam un 14. pantam saistībā ar 10. pantu un Starptautiskā pakta par pilsoņu un politiskajām tiesībām 19. un 27. pantam: Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2003. gada 5. jūnija spriedums lietā lietā Nr. 2003-02-0106. Latvijas Vēstnesis", 2003. gada 6. jūnijs, nr. 85.

⁹²⁹ Resolution CM/ResCMN(2014)9, on the implementation of the Framework Convention for the Protection of National Minorities by Latvia, 9 July 2014.

konstatējami fakti, ka iedzīvotāji asociē sevi nevis ar Latvijas informācijas telpu, bet gan kaimiņvalsts – Krievijas.⁹³⁰ Diemžēl, šī destruktīvā informācija, kas veido aplamu uztveri, piemēram, par reālo situāciju Ukrainā, tikai radikalizē sabiedrību, mudina uz nemieriem un saasina attiecības starp dažādām sabiedrības daļām. Šo informāciju ik dienas vēro un uzskata kā patiesu ziņu avotu ļoti daudzi iedzīvotāji Latvijā, un tas jau ir nopietns drauds valsts drošībai.⁹³¹

4.4.8. Tiesības uz pārrobežu sakariem

Likuma „Par Latvijas nacionālo un etnisko grupu brīvu attīstību un tiesībām uz kultūras autonomiju” 9. pants garantē visiem Latvijas pastāvīgajiem iedzīvotājiem tiesības brīvi uzturēt kontaktus ar tautiešiem savā vēsturiskajā dzimtenē un citās valstīs, kā arī brīvi izbraukt no Latvijas un atgriezties Latvijā saskaņā ar Latvijas Republikas likumdošanas aktiem.⁹³²

Attiecībā uz personām, kuras pieder pie nacionālajām minoritātēm, tiesības veidot un saglabāt brīvus un miermīlīgus pārrobežu sakarus ar personām, kuras likumīgi uzturas citās valstīs, īpaši ar tādām personām, ar kurām tās vieno kopīga etniskā, kultūras, lingvistiskā vai reliģiskā identitāte vai kopējs kultūras mantojums, Latvija ir saņēmusi Konsultatīvās komitejas norādījumus par lielākas uzmanības veltīšanu šī jautājuma sakārtošanā, strādājot pie starpvalstu līgumu noslēgšanas ar kaimiņvalstīm, īpaši ar Krievijas Federāciju.⁹³³ Toties tiek izteikta atzinība tam, ka Latvijas **nepilsoņiem ir tiesības brīvi pārvietoties Šengenas zonā.**⁹³⁴

Latvija Šengenas zonai pievienojās 2007. gada 21. decembrī. Robežkontrole uz iekšējām sauszemes un jūras robežām tika atcelta no 2007. gada 21. decembra, bet lidostās no 2008. gada 30. marta. Šengenas līguma dalībvalstu (kopskaitā 26) iekšējās robežas var šķērsot jebkurā vietā bez personas robežkontroles. Tomēr, dodoties uz jebkuru Šengenas valsti, vienmēr līdzi jābūt derīgam personu apliecinošam dokumentam: pilsoņiem – pasei vai personas apliecībai, nepilsoņiem – pasei.

Latvijas robežu ar valstīm, kuras nav pievienojušās Šengenas līgumam, tātad ar Krieviju un Baltkrieviju, var šķērsot tikai robežas šķērsošanas vietās un noteiktajā darba laikā. Latvijas Republikas robežas šķērsošanu regulē Latvijas Republikas valsts robežas likums⁹³⁵ un Ministru kabineta noteikumi „Kārtība, kādā bērni šķērso valsts robežu”.⁹³⁶ Ņemot vērā izveidojušās labās kaimiņattiecības, radniecības, kultūrvēsturiskās un citas saites starp pierobežas iedzīvotājiem,

⁹³⁰ Diskusija par mediju ietekmi uz nacionālo drošību, 2012. gada 8. maijs. Pieejams:

<http://liia.lv/lv/news/discussion-about-influence-on-national-security-in/> [aplūkots 2014. gada 7. septembrī].

⁹³¹ Pabriks A. Deputāta dienasgrāmata: Kā cīnīties pret Krievijas melīgo propagandu Latvijas mediju telpā. Pieejams: <http://www.artispabriks.lv/deputata-dienasgramata-ka-cinities-pret-krievijas-meligo-propagandu-latvijas-mediju-telpa/> [aplūkots 2015. gada 19. augustā].

⁹³² Likums „Par Latvijas nacionālo un etnisko grupu brīvu attīstību un tiesībām uz kultūras autonomiju”: LR likums. Ziņotājs, 1991. gada 6. jūnijs, nr. 21.

⁹³³ ACFC (First) Opinion on Latvia, 30 March 2011, ACFC/OP/I(2008)002, para. 177.

⁹³⁴ Ibid., para. 174.

⁹³⁵ Latvijas Republikas valsts robežas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2009. gada 2. decembris, nr. 189.

⁹³⁶ Ministru kabineta noteikumi „Kārtība, kādā bērni šķērso valsts robežu”: LR Ministru kabineta noteikumi. Latvijas Vēstnesis, 2010. gada 13. augusts, nr. 128.

Latvija un **Baltkrievija** ir vienojušās vienkāršot pierobežas teritoriju iedzīvotāju savstarpējos braucienus, noslēdzot divpusējo līgumu.⁹³⁷ Līdzīga vienošanās Latvija ir noslēgusi ar **Krieviju**.⁹³⁸ Nacionālo minoritāšu tiesības uz pārrobežu sakariem tiek nodrošinātas ar starpvalstu līgumu palīdzību. Gan vienošanās ar Baltkrieviju, gan ar Krieviju, satur attiecīgo līgumslēdzējušu pierobežu administratīvās teritorijas, kuru iedzīvotājiem ir noteikta **atvieglota kārtība robežu šķērsošanai**. Dodoties uz Krieviju, arī Latvijas nepilsoņiem ir atvieglota robežu šķērsošanas kārtība. Sākot no 2014. gada 1. janvāra Latvijas **nepilsoņi bez vīzām var doties uz Krieviju** 90 dienas 180 dienu periodā.⁹³⁹ Tas gan neattiecas uz krievu minoritātes pārstāvjiem, kas ir Latvijas pilsoņi, tādējādi viņu došanās uz Krieviju var notikt vispārējā kārtībā.

4.5. Deklarācijas un atrunas

Latvijā Vispārējās konvencijas ratifikācijai tika pievienotas **divas deklarācijas**, kurās paskaidrots, kā konvencijas piemērošana tiek ierobežota, ar to izsakot atrunas. Vienā no deklarācijām Latvija paziņoja, ka konvencijas 10. panta otro daļu tā uzskata par saistošu, ciktāl tā nav pretrunā ar Latvijas Republikas Satversmi un citiem Latvijas Republikā spēkā esošiem normatīvajiem aktiem, kas nosaka **valsts valodas lietojumu**. Savukārt otrajā deklarācijā tika paziņots, ka konvencijas 11. panta trešo daļu Latvija uzskata par saistošu, ciktāl tā nav pretrunā ar Latvijas Republikas Satversmi un citiem Latvijā spēkā esošiem normatīvajiem aktiem, kas nosaka **valsts valodas lietojumu**.

Lemjot par Vispārējās konvencijas ratificēšanas likuma pieņemšanu, Saeimas debatēs uzsvēra, ka pats galvenais, lai deputāti – gan koalīcijas partneri, gan opozīcijas pārstāvji, izvērtētu, vai konvencija **neapdraud latviešu nacionālo identitāti**. Saeimas deputāts A. Kiršteins norādīja, ka gadījumā, ja konvencija nebūs pretrunā ar Valsts valodas likumu un Satversmi un ja precīzi norādīs, ka jāpalīdz mazākumtautībām apgūt latviešu valodu un Latvijas vēsturi, tad tā nekādā mērā neapdraudēs latviešu nacionālo identitāti un neradīs problēmas nākotnē. Debatēs uzsvēra, ka liela daļa citām tautībām piederošās personas Latvijā ir iebrāukušas **okupācijas režīma laikā** un šo kategoriju vajadzētu izslēgt no minoritātes jēdziena. Tika minēts, ka lielākajās pilsētās latvieši ir mazākumā. Deputāts P. Tabūns debatēs norādīja uz okupācijas faktu un tā negatīvajām sekām. Saeimas debatēs pauda bažas par latviešu tautas pastāvēšanu. Deputāts P. Kļaviņš debatēs norādīja,

⁹³⁷ Latvijas Republikas valdības un Baltkrievijas Republikas valdības Vienošanās par Latvijas Republikas un Baltkrievijas Republikas pierobežas teritoriju iedzīvotāju savstarpējo braucienus vienkāršošanu, 2010. gada 23. augusts: LR starptautiskais līgums. Latvijas Vēstnesis, 2010. gada 10. novembris, nr. 178.

⁹³⁸ Latvijas Republikas valdības un Krievijas Federācijas valdības Vienošanās par Latvijas Republikas un Krievijas Federācijas pierobežas teritoriju iedzīvotāju savstarpējo braucienus vienkāršošanu. 2010. gada 20. decembris: LR starptautiskais līgums. Latvijas Vēstnesis, 2013. gada 17. jūnijs, nr. 115.

⁹³⁹ Сообщение для печати. Указ Президента Российской Федерации «О порядке въезда в Российскую Федерацию и выезда из Российской Федерации лиц без гражданства, состоявших в гражданстве СССР и проживающих в Латвийской Республике и Эстонской Республике» № 977 от 17 июня 2008 года. Pieejams: http://www.latvia.mid.ru/news/ru/08_019.html [aplūkots 2015. gada 14. martā].

ka Latvijas 50 okupācijas gadu gaitā piedzīvoja mērķtiecīgu cilvēku pārvietošanas politiku un **latvieši jau gandrīz bija sasnieguši minoritātes statusu paši savā zemē**, tādēļ ar Vispārējās konvencijas pieņemšanu jābūt uzmanīgiem. Deputāte L. Liepiņa uzstāja, ka Latvija **nevar pilnībā īstenot tādu minoritāšu politiku kā to spēj skaitliski lielās nācijas**, jo Padomju Savienības okupācijas gados radīts **būtisks apdraudējumu latviešu tautai**, mērķtiecīgi pārvietojot cilvēkus, lai latvieši kā titullatvieši kļūtu par mazākumu savā etniskajā dzīves telpā Latvijas teritorijā.⁹⁴⁰

Nemot vērā Latvijas vēstures traģiskos apstākļus, 1996. gada 22. augustā Saeima pieņēma Deklarāciju par Latvijas okupāciju, kurā norādītas PSRS okupācijas perioda radītās negatīvās sekas, starp kurām jāmin Latvijas pamattautas identitātes apdraudējums, kā arī izteikts lūgums pasaules valstīm un starptautiskām organizācijām: 1) atzīt Latvijas okupācijas faktu, 2) palīdzēt Latvijai likvidēt okupācijas sekas, sniedzot tai politisku un ekonomisku palīdzību, 3) atbalstīt to cittautiešu centienus, kuri vēlas no Latvijas atgriezties savā etniskajā dzimtenē, kā arī 4) atbalstīt personu atgriešanos no ārvalstīm savā tēvzemē Latvijā. Pusgadsimtu ilgā okupācija ir izraisījusi smagas, pašu spēkiem vien grūti pārvaramas sekas.⁹⁴¹

Satversmes tiesa 2001. gada 21. decembrī ir atzinusi, ka globalizācijas apstākļos Latvija ir vienīgā vieta pasaulē, kur var tikt garantēta latviešu valodas un līdz ar to arī **pamatnācijas pastāvēšana un attīstība**.⁹⁴² Latviešu tauta, īstenojot savas pašnoteikšanās tiesības, ir nodibinājusi nacionālu valsti, tāpēc Latvija ir latviešu nācijas valsts. Latviešu tautības cilvēki valststiesiski veido valstsnāciju. Valstsnācija nacionālā valstī nosaka valsts nacionāli kultūrālo identitāti, kas izpaužas it sevišķi valsts valodā un kultūrā plašākā nozīmē, kas ir pieejama un tiek piedāvāta ne vien valstsnācijas piederīgajiem, bet visiem valsts iedzīvotājiem kā visu iedzīvotāju kopējā valoda un kultūra neatkarīgi no tautības. Tādēļ valsts politika un pasākumi, vērsti uz mazākumtautību un ārzemnieku iekļaušanos valstsnācijas valodā un kultūrā, tāpat uz integrētas sabiedrības veidošanu, nekādā ziņā **nav uzskatāmi par diskrimināciju attiecībā uz mazākumtautībām** un ārzemniekiem. Tāpat valsts politika un pasākumi, kas pieļauj vai pat veicina, lai mazākumtautību piederīgie – blakus integrācijai valstsnācijas valodā un kultūrā – varētu saglabāt savu valodu un kultūru, nav diskriminācija attiecībā uz valstsnācijai piederīgiem. Tomēr tādu kopienu veidošanos, kas traucē to iekļaušanos valstsnācijas valodā un kultūrā, nedrīkst veicināt, jo tad varētu būt runa par mazākumtautību diskrimināciju tautības dēļ.⁹⁴³

⁹⁴⁰ Saeimas stenogrammas, 26.05.2005., Arhīvs, http://www.saeima.lv/steno/2002_8/st_050526/st2605.htm#s2, [aplūkots 2013. gada 1. decembrī].

⁹⁴¹ Deklarācija par Latvijas okupāciju, 22.08.1996., Latvijas Vēstnesis, 1996. gada 27. augusts, nr. 143.

⁹⁴² Par Valsts valodas likuma 19. panta un Ministru kabineta 2000. gada 22. augusta noteikumu Nr. 295 "Noteikumi par vārdu un uzvārdu rakstību un identifikāciju" atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 96. un 116. pantam: Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2001. gada 21. decembra spriedums lietā nr. 2001-04-0103. Secinājumu daļa 3.2. punkts.

⁹⁴³ Levits E. 91. Visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā. Cilvēka tiesības tiek īstenotas bez jebkādas diskriminācijas. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri, VIII nodaļa Cilvēka pamattiesības, Latvijas Vēstnesis, Rīga, 2011, 108-109. lpp.

Tātad, pieņemot Vispārējās konvencijas piemērošanu ierobežojošas atrunas, Latvija pilnā mērā bija tiesīga norādīt nacionālo minoritāšu tiesību robežas, jo tās ir tiesiski pamatotas. Turklāt saskaņā ar Vispārējās konvencijas 21. pantu tās darbība nedrīkst aizskart **vairākuma tiesības**, kas Latvijas gadījumā bija un ir apdraudētas. Tātad, pasludinot atrunas, vienlaikus ievēroja kā nacionālo minoritāšu tiesības nebūt segregētiem, tā arī latviešu tautas intereses uz pastāvēšanu. Ir svarīgi aizsargāt gan vairākuma likumīgās intereses, gan proporcionāli ievērot minoritāšu grupu tiesības.⁹⁴⁴

Satversmes tiesa 2005. gada 14. septembrī konstatēja, ka, latviešu valodas dominance valsts teritorijā vēl joprojām nav pietiekami nodrošināta, Satversmes tiesa uzskata, ka arī pašlaik ir nepieciešams **valstij ieviest pozitīvus pasākumus un pastiprināti aizsargāt valsts valodas lietošanu**. Varētu rasties priekšstats, ka īpašas darbības vienas tautas valodas nostiprināšanai ir pretrunā ar citu tautību identitātes aizsardzību. Tomēr I. Ziemele norāda, ka konceptuāli dziļā jēdziena „Latvijas tauta” izpratne liecina, ka tam nav pamata, jo runa ir par latviešu valodu kā valstsnācijas vērtības nostiprināšanu un aizsardzību. Tas ir **valsts pastāvēšanas pamatjautājums**. Nevar piemērot to pašu mērauklu valstsnācijas valodas jautājumam un mazākumtautību valodu jautājumam, tās nav salīdzināmas lietas. Tomēr nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzību ir iespējams nodrošināt savstarpējā līdzsvara līmenī.⁹⁴⁵

2014. gada 19. jūnijā pieņemtā Satversmes preambula nosaka, ka 1918. gada 18. novembrī proklamētā **Latvijas valsts ir izveidota**, apvienojot latviešu vēsturiskās zemes un balstoties uz **latviešu nācijas negrozāmo valstsgrību un tai neatņemamām pašnoteikšanās tiesībām**, lai garantētu latviešu nācijas, tās valodas un kultūras pastāvēšanu un attīstību cauri gadsimtiem, nodrošinātu Latvijas tautas un ikviena brīvību un sekmētu labklājību. Latvija kā demokrātiska, tiesiska, sociāli atbildīga un nacionāla valsts balstās uz cilvēka cieņu un brīvību, atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības un ciena mazākumtautības. Latvijas tauta aizsargā savu suverenitāti, Latvijas valsts neatkarību, teritoriju, tās vienotību un demokrātisko valsts iekārtu.⁹⁴⁶

Eiropas Savienības ar pievienošanās kritēriju izpildi saistītos regulāros ziņojumos, nav ietverti iebildumi par Eiropas Savienības pamattiesību neievērošanu, neveiksmes minoritāšu politikā Latvijā piedēvējot nepietiekamam finansējumam, vājai administratīvajai kapacitātei un zelai sabiedrības informētības pakāpei.⁹⁴⁷

Savukārt Konsultatīvā komiteja jau pirmajā atzinumā pauž bažas, ka, neraugoties uz pastāvošo patieso nepieciešamību, Latvijas mazākumtautībām piederošas personas nevar gūt labumu no Vispārējās konvencijas nosacījumiem, kas attiecas uz savu mazākumtautību valodu lietošanu kontaktos ar valsts un pašvaldību iestādēm. Konsultatīvā komiteja norāda, ka šāds

⁹⁴⁴ Topidi K. EU Law, Minorities and Enlargement. Antwerp/Oxford/Portland: Intersentia, 2010, p. 113.

⁹⁴⁵ Ziemele I. 114.panta komentāri. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri, VIII nodaļa Cilvēka pamattiesības, Latvijas Vēstnesis, Rīga, 2011, 699. lpp

⁹⁴⁶ Latvijas Republikas Satversme: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. gada 1. jūlijs, nr. 43.

⁹⁴⁷ Topidi K. EU Law, Minorities and Enlargement. Antwerp/Oxford/Portland: Intersentia, 2010, p. 116.

stāvoklis neatbilst Vispārējās konvencijas nosacījumiem.⁹⁴⁸ Otrajā atzinumā Konsultatīvā komiteja pauž nožēlu, ka normatīvie akti nav attiecīgi pilnveidoti, lai atspoguļotu Vispārējās konvencijas 10. panta 2. punktu, un joprojām manāmi nav skaidrs, cik plaši drīkst lietot mazākumtautību valodas saziņā ar valsts pārvaldes iestādēm vai sabiedrisko pakalpojumu sniedzējiem. Konsultatīvā komiteja pauž nožēlu par šādiem gadījumiem, jo tie atkārtoti parāda lielu neskaidrību attiecībā uz normatīvajiem aktiem par valodu lietošanu, atspoguļojot nepieciešamību izstrādāt skaidras ieviešanas procedūras un pamatnostādnes gadījumiem, kad mazākumtautību valodu lietošana ir atļauta, un nodrošināt, lai ierēdņi būtu pienācīgi informēti par personu tiesībām.⁹⁴⁹ Konsultatīvā komiteja aicina valsts iestādes saskaņā ar Vispārējās konvencijas 10. panta 2. punktu noteikt skaidrus standartus gadījumiem, kad saziņā ar valsts iestādēm var lietot mazākumtautību valodas, un nodrošināt, lai visas atbildīgās iestādes būtu pietiekami informētas par mazākumtautību pārstāvju valodas tiesībām.⁹⁵⁰

Bez tam, Konsultatīvā komiteja ir nobažījusies, ka Latvijas tiesību akti neparedz mazākumtautību valodu lietošanu kopā ar latviešu valodu vietējos topogrāfiskos apzīmējumos. Kopumā, atzīstot likumisko mērķi aizsargāt un stiprināt latviešu valodu kā valsts valodu, Konsultatīvā komiteja uzskata, ka visa pienācīgā uzmanība veltāma tam, lai personas, kuras pieder pie mazākumtautībām, varētu reāli baudīt tiesības brīvi lietot savu mazākumtautību valodu.⁹⁵¹

Nav veiktas izmaiņas attiecībā uz iespēju papildus valsts valodai norādīt ielu nosaukumus un citus topogrāfiskos apzīmējumus mazākumtautību valodās, kā noteikts 11. pantā. Konsultatīvā komiteja pauž nožēlu, ka šādi uzlabojumi nav veikti, un vēlas atkārtoti uzsvērt, ka iespējai līdzās valsts valodai atklāti lietot vietvārdus, ielu nosaukumus un citus topogrāfiskos apzīmējumus mazākumtautību valodās ir nozīmīga simboliska vērtība integrācijas ziņā, jo tā apstiprina, ka mazākumtautības ir noteiktā reģionā novērtēta un vēlama sabiedrības daļa. Tas mazākumtautību kopienās vairo uzticības sajūtu un veicina sociālo izlīdzināšanos.⁹⁵² Rekomendācijas. Konsultatīvā komiteja atkārtoti aicina valsts iestādes saskaņot normatīvos aktus ar Vispārējās konvencijas 11. pantu un paplašināt mazākumtautību valodu lietošanas iespējas publiski pieejamās vietās, tostarp uz ceļrāžiem, kā efektīvu līdzekli, lai veicinātu sociālo izlīdzināšanos.⁹⁵³

Ministru komitejai tomēr vajadzētu atturēties no šādu norāžu sniegšanas attiecībā uz Latvijas atrunām, jo, Vispārējo konvenciju uzraugošajām institūcijām nav piešķirtas tiesības atrunu izvērtēšanai un atrunu sniegšana ir pieļaujama, ciktāl tas neskar vispārējās cilvēktiesības, saskaņā ar starptautiskajām līgumtiesībām. Ministru komitejas paustais viedoklis, kā arī Konsultatīvās

⁹⁴⁸ ACFC (First) Opinion on Latvia, 30 March 2011, ACFC/OP/I(2008)002, p. 3.

⁹⁴⁹ ACFC (Second) Opinion on Latvia, 18 June 2013, ACFC/OP/II(2013)001, para. 92.

⁹⁵⁰ ACFC (Second) Opinion on Latvia, 18 June 2013, ACFC/OP/II(2013)001, para. 93.

⁹⁵¹ ACFC (First) Opinion on Latvia, 30 March 2011, ACFC/OP/I(2008)002, p. 3.

⁹⁵² ACFC (Second) Opinion on Latvia, 18 June 2013, ACFC/OP/II(2013)001, para. 100.

⁹⁵³ Ibid., para. 101.

komitejas norādījumi nemaina Latvijas sniegto atrunu juridisko spēku. Arī turpmāk Latvija var rīkoties atbilstoši savai īpašajai vēsturiskajai situācijai, lai pieņemtu normatīvo regulējumu nacionālo minoritāšu tiesību speciālajā daļā, kura netiek nodrošināta cilvēktiesību ietvaros.

4.6. Secinājumi

Dibinot Latvijas Republiku, latviešu nācija izmantoja savas pašnoteikšanās tiesības un panāca nacionālas valsts atzīšanu starptautiskā līmenī. Tajā laikā saskaņā ar tautas skaitīšanas rezultātiem proporcionāli tikai neliela valsts iedzīvotāju daļa bija cittautieši. Lielo valstu spiediena dēļ Tautu Savienība prasīja no jaunizveidotām valstīm papildu aizsardzību cittautiešiem, bet tas bija attiecināms tikai uz pilsoņiem. Tautu Savienības nacionālo minoritāšu aizsardzības sistēmā Latvija iekļāvās, 1923. gada 7. jūlijā sniedzot deklarāciju par nacionālo minoritāšu aizsardzību, uz kuru balstoties tika izstrādāta un ieviesta nacionālo minoritāšu aizsardzības sistēma valstī.

Nepieciešamība sakārtot nacionālo minoritāšu tiesību jautājumu izrietēja nevis no situācijas vērtējuma pašā valstī, bet gan no draudošās situācijas citās Eiropas valstīs – Austroungārijā, Dienvidslāvijā u.c., kur starpnacionālais naids bija īpaši sakāpināts un apdraudēja mieru Eiropā. Šajā aspektā situācija bija identiska gan 20. gadsimta sākumā, kad sabruka četras lielās impērijas, gan 20. gadsimta beigās, kad beidza pastāvēt sociālisma bloka valstis un Latvija, balstoties uz valsts nepārtrauktības (kontinuitātes) doktrīnu, atjaunoja savu neatkarību, pārtraucot ilgstošo okupācijas periodu.

Latvijai un arī citām Baltijas valstīm situācijas dramatisms izriet no tā, ka, darbinot starptautiskos monitoringa un citus uzraudzības mehānismus, nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzību vērtē pēc „vienota saraksta”, bieži vien valstīm izsakot pārmetumus un ieteikumus pēc viena šablona, ignorējot konkrēto situāciju valstī, kas nav pieļaujami, dažkārt pat pārkāpj valstu suverenitātes robežas, jo atsevišķi jautājumi ir ārpus uzraugošo institūciju kompetences, piemēram, pārmetums par to, ka Latvijā ir pārāk liels nepilsoņu skaits, ka netiek nodrošināts pilns nacionālo minoritāšu tiesību apjoms, piemēram, līdzdalība pašvaldību vēlēšanās. Vērtējot Latvijas situāciju, netiek ņemtas vērā okupācijas sekas, valstij nodarītais kaitējums, lielās izmaiņas demogrāfiskajos datos, kā arī robežvalsts Krievijas vēsturiski politiskās intereses un to sekas Latvijā.

Latvijas sniegtā nacionālās minoritātes definīcija ir formulēta, tajā ietverot Eiropas Padomes rezolūcijā, Eiropas Savienības rezolūcijā un vairuma Eiropas Savienības dalībvalstu definīcijās noteiktās pazīmes, tostarp arī pilsonības kritēriju. Papildus Vispārējās konvencijas ratifikācijas likumā Latvija ir noteikusi, ka Latvijas nepilsoņi un bezvalstnieki var izmantot konvencijā paredzētās tiesības, ja vien likums nenosaka izņēmumus. Tomēr tas, ka tiesību izmantošanas iespēja ir noteikta, nekādā veidā nenozīmē, ka nepilsoņi un bezvalstnieki ir uzskatāmi Latvijā par nacionālām minoritātēm konvencijas izpratnē.

Veicot Latvijas normatīvo tiesību aktu izpēti, var konstatēt, ka nacionālo minoritāšu tiesību apjoms, kas izriet no Vispārējās konvencijas, tika nodrošināts vēl pirms šīs konvencijas ratifikācijas. Izņēmumi ir vienīgi tiesības, par kurām ratifikācijas likumā izteiktas atrunas, saskatot latviešu valodas kā valsts valodas apdraudējumu, attiecas uz minoritāšu valodu izmantošanu starp nacionālo minoritāšu personām un valsts iestādēm un uz tiesībām izvietot sabiedrības informācijai tradicionālos vietvārdus, ielu nosaukumu un citus topogrāfiskos apzīmējumus arī minoritātes valodā. Ņemot vērā to, ka šīs tiesības ir speciālās nacionālo minoritāšu tiesības, kurām nav analoģu citos starptautiskajos cilvēktiesību dokumentos, Latvija, sniedzot atrunas par šo tiesību ierobežošanu, nav pārkāpusi starptautisko tiesību normas.

Latvijā ar nacionālo minoritāšu jautājumiem nodarbojas vairākas institūcijas dažādās nozarēs savas kompetences ietvaros. Raugoties no nacionālo minoritāšu viedokļa, tas ir vērtējams pozitīvi, jo ir nodrošināta iespēja piedalīties viedokļu saskaņošanā ar attiecīgo kompetento institūciju, ja tiek risināti ar nacionālām minoritātēm saistīti jautājumi. Tomēr ar to nav pietiekami, Latvijā ir jābūt izstrādātai vienotai nacionālo minoritāšu tiesību politikai, uz kuru varētu balstīt regulējumu katrā atsevišķā jomā.

Būtiskākās izmaiņas nacionālo minoritāšu tiesību regulējumā Latvijā ir notikušas izglītības jomā. 1991. gada Izglītības likuma normas noteica iespēju iegūt izglītību gan valsts valodā, gan dzimtajā valodā valstī dzīvojošiem citu tautību iedzīvotājiem. Šobrīd Izglītības likums paredz izglītības iegūvi valsts valodā, atsevišķos gadījumos ir noteikta iespēja iegūt izglītību mazākumtautību izglītības programmās bilingvālā veidā. Vispārējās vidējās izglītības valsts pārbaudes darbu materiālu saturs ir latviešu valodā, izņemot svešvalodu eksāmenus un eksāmenu mazākumtautību valodā un literatūrā.

Latvijā normatīvajos tiesību aktos nav ietverts tāds aizliegtais kritērijs diskriminācijas novēršanai kā piederība nacionālai minoritātei. Aizliegtie kritēriji, kurus varētu attiecināt uz nacionālajām minoritātēm piederošām personām diskriminācijas aizlieguma piemērošanā ir rase, ādas krāsa, tautība, etniskā piederība, nacionālā piederība, valoda un reliģija. Ja tādi kritēriji kā rase, valoda un reliģija tiek nosaukti praktiski katrā likumā, tomēr attiecībā uz pārējo aizliegto kritēriju nosaukšanu var konstatēt konsekvences trūkumu terminoloģijā dažādos normatīvajos aktos. Dažos likumos tiek lietoti termini „nacionālā piederība” vai „nacionālā izcelsme” un „etniskā izcelsme”, bet citos „tautība” vai „tautība un etniskā piederība”, kas būtu jānovērš, izvēloties vienotu terminoloģiju, jo, kaut arī termini ir līdzīgi, tomēr to saturs nav identisks, un tas ne vienmēr ļauj aizliegto kritēriju attiecināt uz nacionālo minoritāti, aizsargājot to.

Kopsavilkums

1. Līdz šim nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzības vēsturiskā attīstība iedalīta trīs posmos, taču to ir jākoriģē, izdalot jaunu – ceturto posmu, kuru varētu dēvēt par Eiropas posmu. 20. gadsimta 90. gados, kad vairākas Eiropas valstis tika nodibinātas vai atjaunoja neatkarību, risinot Eiropas problēmjautājumus miera un stabilitātes nodrošināšanai, nacionālo minoritāšu tiesības ieguva juridiski saistošu raksturu reģionālā līmenī. Jaunā sistēma daļēji pārņēma Tautu Savienības īstenoto politiku nacionālo minoritāšu aizsardzības jautājumos, vienlaikus saglabājot Apvienoto Nāciju Organizācijas uzstādījumu nacionālo minoritāšu tiesības nodrošināt vispārējo cilvēktiesību ietvaros. Trešajā posmā no Tautu Savienības sistēmas izjukšanas līdz pat Padomju Savienības sabrukumam nepastāvēja nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzībai īpaši paredzēts starptautiskais mehānisms. Savukārt ceturtajā posmā, Eiropas Padomes ietvaros pieņemot juridiski saistošo Vispārējo konvenciju par nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzību, uzraudzības mehānisms tika izveidots.
2. Ceturtajā posmā gan universālā, gan reģionālā nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzības sistēma, radīta 20. gadsimta 90. gados, ir sasteigta. Abos līmeņos sistēma nebalstās uz skaidri definētu nacionālo minoritāšu tiesiskā subjekta jēdzienu, kā arī nav izstrādāti kopēji standarti tiesību apjoma noteikšanai, jo regulējums ir vispārīgs, plaši interpretējams. Šo sistēmu tiesiskās realizācijas aspektā ir konstatējamas analogijas ar Tautu Savienības sistēmas negatīvo pusi, jo tiek pieļauti dubultstandarti, vēl aizvien no starptautiskā izpratnē mazajām vai „jaunajām” valstīm prasot nacionālo minoritāšu jautājumā vairāk nekā no lielajām valstīm, kā tas notika otrajā posmā, sasaistot nacionālo minoritāšu aizsardzību ar drošību teritoriālo izmaiņu gadījumos.
3. Pastiprinoties ekonomiskās, politiskās un tiesiskās integrācijas procesiem Eiropas Savienības ietvaros, sākotnēji par ārējo jautājumu uzskatītās nacionālo minoritāšu tiesības kļuva par Eiropas Savienības iekšējo jautājumu paplašināšanās procesa ietvaros, kandidātvalstīm izvirzot prasības attiecībā uz nacionālo minoritāšu tiesību ievērošanu. Saskaņā ar Lisabonas līguma grozījumiem nacionālo minoritāšu tiesības iekļautas Eiropas Savienības pamatvērtībās, kā arī Pamattiesību hartai, kurā aizliegta nacionālo minoritāšu diskriminācija, piešķirts juridiski saistošs spēks. Tās ir nozīmīgas pārmaiņas, tomēr Eiropas Savienībai nav juridisku līdzekļu un dalībvalstu dota pilnvarojuma izstrādāt un ieviest vienotu nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzības regulējumu. Eiropas Savienība turpina nacionālo minoritāšu tiesību jautājumu risināšanā atsaukties uz Apvienoto Nāciju Organizācijas cilvēktiesību aizsardzības sistēmu, Eiropas Padomes regulējumu un Eiropas Drošības un sadarbības organizācijas politikas dokumentiem.
4. Nacionālo minoritāšu aizsardzība izriet no vispārējām cilvēktiesībām, papildinātām ar speciālām tiesībām. Vispārīgo cilvēktiesību aizsardzībai raksturīgā individuālo cilvēktiesību aizsardzības pieeja viena nespēj efektīvi nodrošināt nacionālo minoritāšu kā grupas aizsardzību. Nacionālo minoritāšu tiesības var iedalīt: 1) tiesībās bez diskriminējošas attieksmes baudīt visas cilvēktiesības

un pamatbrīvības; 2) tiesības saglabāt un attīstīt savu identitāti, brīvi praktizējot vai izmantojot nacionālo minoritāšu īpašās raksturīgās pazīmes – kultūru, reliģiju un valodu. Eiropas perioda tiesiskais regulējums atjaunojis Tautu Savienības pieeju nacionālo minoritāšu tiesību sadalījumam.

5. Teorijā tās tiesības, kuras nacionālās minoritātes var realizēt ar diskriminācijas aizlieguma normu palīdzību, būtu jānodala no nacionālo minoritāšu speciālajām tiesībām. Diskriminācijas aizliegumam vispārējo cilvēktiesību ietvaros ir plašākas aizsardzības iespējas. Turklāt diskriminācijas aizlieguma principa tiesiskais subjekts ir cilvēks kā tāds, nevis tikai un vienīgi nacionālās minoritātes, tādēļ diskriminācijas aizliegumu nodalot, būtu vieglāk noteikt nacionālās minoritātes speciālo tiesību realizācijai, jo tad savstarpēji nekorelētu divas pilnīgi atšķirīgām cilvēktiesību paaudzei piederošas cilvēktiesības. Tas apturētu neskaitāmās diskusijas par pilsonības un citu kritēriju iekļaušanu vai neiekļaušanu nacionālo minoritāšu definīcijā un to tiesību apjomu.

6. Nacionālo minoritāšu tiesību aizskārums gadījumos, vispirms jāvērtē, vai nav pārkāptas vispārējās cilvēktiesības, tostarp diskriminācijas aizliegums, jo tad ir iespēja atsaukties uz Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvenciju un vērsties Eiropas Cilvēktiesību tiesā ar individuālu sūdzību par konkrētā pārkāpuma novēršanu, to izskatot tiesa pieņems valstij saistošu nolēmumu. Savukārt, ja vispārējo cilvēktiesību pārkāpuma nav, bet ir skartas Vispārējā konvencijā par nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzību noteiktās speciālās tiesības, individuālas sūdzības iespēja nepastāv. Uzraugošās institūcijas valstu monitoringos vērtē nacionālo minoritāšu tiesību nodrošināšanu valstī kopumā, izsakot ieteikuma rakstura rekomendācijas.

7. Terminoloģijā būtu jānodala personas, kas atbilst nacionālās minoritātes definīcijai Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzību izpratnē, no personām, kas atšķiras pēc kādām pazīmēm, proti, pēc nacionālās, etniskās, reliģiskās vai lingvistiskās piederības, kā to nosaka Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 27. pants un Deklarācija par to personu tiesībām, kuras pieder pie nacionālām vai etniskām, reliģiskām un valodas minoritātēm. Nenodalot šīs divas grupas, ir radušās tiesiska rakstura problēmas, izraisot nevajadzīgas diskusijas par to, kas īsti ir uzskatāma par nacionālo minoritāti. Šādas situācijas pamatā ir nacionālo minoritāšu tiesību duālā daba – universālo cilvēktiesību realizācija ir jānodrošina visiem, tādēļ īpaši definēt nacionālās minoritātes nav vajadzīgs, savukārt no Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību, kurā ir noteiktas pozitīvās tiesības, tomēr izriet nepieciešamība pēc definīcijas, uzsverot arī valstspiederības nozīmi, jo no tās ir atkarīgs realizējamo tiesību apjoms.

8. Nacionālo minoritāšu speciālās tiesības nav universālas, tām nav *jus cogens* rakstura, uz tām neattiecas atrunu izteikšanas, ierobežošanas un atkāpšanās aizliegums. Atbilstoši valstu suverenitātes principam un valstu vienlīdzības principam speciālās nacionālo minoritāšu tiesības ir katras valsts atsevišķajā jurisdikcijā. Nav iespējams kādai atsevišķai valstij uzspiest vai pieprasīt no tās speciālo tiesību iekļaušanu savos tiesību normatīvajos aktos bez valsts piekrišanas. Turklāt

nacionālo minoritāšu tiesību īstenošanai jānotiek, nekaitējot katras valsts konstitucionālai un teritoriālai integritātei, politiskai neatkarībai, valstu suverēnās līdztiesības principam, kā arī citiem starptautisko tiesību pamatprincipiem.

9. Starptautiskais regulējums šajā jomā ir ļoti vispārējs, nekonkrēts, definēts kā vadlīnijas, atstājot valstu ziņā iespēju noteikt, cik lielā mērā tiks īstenotas nacionālo minoritāšu tiesības tajā daļā, kas pārsniedz vispārējās cilvēktiesības un pamatbrīvības. Katra Eiropas Savienības dalībvalsts ir īstenojusi savu pieeju nacionālo minoritāšu tiesību subjekta noteikšanai, katras valsts nacionālā tiesību sistēma nosaka atšķirīgu nacionālo minoritāšu tiesību apjomu. Tā kā neviens nevar uzspiest valstīm pieņemt vienotu definīciju un vienotu tiesisko regulējumu nacionālo minoritāšu tiesību nodrošināšanai speciālo tiesību daļā, tad ikvienai valstij saskaņā ar starptautiskām līgumtiesībām ir tiesības veidot nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzības sistēmu atbilstoši savai situācijai, ievērojot katras konkrētas valsts vēsturiski ekonomiskos apstākļus. Katrai valstij ir tiesības pārskatīt definīciju un normatīvajos tiesību aktos noteikto tiesību apjomu, koriģējot to gan paplašināšanas, gan samazināšanas virzienā, izņemot diskriminācijas aizliegumu ietverošās tiesību normas, kuras ir saistošas un izpildāmas vispārējo cilvēktiesību ietvaros neatkarīgi no valsts paustās nostājas.

10. No iepriekšējā secinājuma izriet, ka nacionālo minoritāšu tiesību attīstība starptautiskā līmenī nav iespējama bez konsensa valstu starpā nacionālo minoritāšu definīcijas formulēšanā. Bez skaidri noteikta nacionālo minoritāšu tiesību subjekta nav iespējams precīzi noteikt tiesību objektu tā, lai nepārkāptu valstu suverenitātes principu un valstu līdztiesības principu. Pretējā gadījumā nacionālo minoritāšu tiesības var kļūt par politisku ieroci, kas apdraudētu starptautisko mieru un stabilitāti.

11. Atkarībā no valstu nostājas par to, ko tās uzskata par nacionālo minoritāti savā teritorijā, valstis var iedalīt trīs grupās. Pirmajā grupā iekļautās valstis, definējot nacionālās minoritātes, ir uzskaitījušas tās raksturojošos kritērijus. Otrās grupas valstis skaidri nosaka, kuras etniskās grupas ir nacionālās minoritātes. Trešā grupā ietvertas valstis, kuras neatzīst nacionālo minoritāšu esamību to teritorijās. Autore koriģē šo iedalījumu, pirmo un otro grupu katru sadalot divās apakšgrupās, bet trešo – trijās, vadoties pēc tā, vai valstu nostāja ir pausta ratifikācijas dokumentos, vai tā izriet no valstu ziņojumiem, jo tas ietekmē valsts rīcības brīvību, atkarībā no tā, vai valsts nostāja ir kļuvusi par starptautisko saistību, bet trešās grupas trešajā apakšgrupā atsevišķi izdalot valstis, kuras Vispārējo konvenciju par nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzību nav ratificējušas.

12. Atbilstoši autores izstrādātajam iedalījumam Eiropas Savienības valstis var sagrupēt sekojoši: a) pirmās grupas pirmajā apakšgrupā ir Austrija, Igaunija, Latvija un Polija, kuras ir sniegušas nacionālās minoritātes definīciju Vispārējās konvencijas ratifikācijas dokumentos; b) pirmās grupas otrajā apakšgrupā ir iekļautas Apvienotā Karaliste, Bulgārija, Čehija, Īrija, Kipra, Lietuva, Rumānija un Ungārija. Šīs valstis nav sniegušas deklarāciju vai arī deklarāciju ir sniegušas, bet tajā nacionālo minoritāšu definīcija nav ietverta, nacionālo minoritāšu definīciju minētās valstis ir

formulējušas ziņojumos; c) otrās grupas pirmo apakšgrupu veido Dānija, Nīderlande, Slovēnija, Vācija un Zviedrija, tās ir valstis, kuras ratifikācijas dokumentos deklarācijā norādījušas konkrētas nacionālo minoritāšu grupas, tās uzskaitot; d) otrās grupas otrajā apakšgrupā ir Horvātija, Itālija, Slovākija un Somija, šīs valstis deklarāciju nav sniegušas, bet konkrētas nacionālās minoritātes norādījušas savos ziņojumos; e) trešās grupas pirmajā apakšgrupā ir iekļauta Malta, kura ir pasludinājusi gan atrunu, gan pieņēmusi deklarāciju, pievienojot tās Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzību ratifikācijas rakstam, deklarācijā nosakot, ka Maltā nav tādu iedzīvotāju grupu, kuras tiktu atzītas par nacionālām minoritātēm; f) trešās grupas otrajā apakšgrupā ir Spānija un Portugāle, šo valstu nostāja par to, ka valstīs nav nacionālo minoritāšu izriet no valstu ziņojumiem; g) trešās grupas trešajā apakšgrupā ir Beļģija, Grieķija, Francija un Luksemburga, kurām konvencija nav saistoša.

13. Latvijas noteiktā nacionālās minoritātes definīcija ir formulēta, ietverot Eiropas Padomes rezolūcijā, Eiropas Savienības rezolūcijā un vairuma Eiropas Savienības dalībvalstu definīcijās noteiktās pazīmes, tostarp pilsonības kritērijs. Papildus tam Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzību ratifikācijas likumā Latvija ir noteikusi, ka Latvijas nepilsoņi un bezvalstnieki var izmantot šajā konvencijā paredzētās tiesības, ja vien likums nenosaka izņēmumus. Nepilsoņi un bezvalstnieki Latvijā nav uzskatāmi par nacionālām minoritātēm konvencijas izpratnē, bet viņi var izmantot nacionālām minoritātēm piešķirtās tiesības, ja likums to neierobežo. Šāda pieeja, ka nacionālo minoritāšu tiesību izmantošanas iespēja ir dota arī personām, kuras nav nacionālās minoritātes, ir unikāla salīdzinājumā ar citām Eiropas Savienības valstīm.

14. Konsultatīvās komitejas un Ministru komitejas norādes par Latvijas nepilsoņu skaita samazināšanas nepieciešamību, paātrinot naturalizācijas procesu, kā arī norādījumi par vēlēšanu tiesību piešķiršanu nepilsoņiem, ir uzskatāmas par valsts suverenitātes un valstu suverēnās līdztiesības principa pārkāpumiem, jo nepilsoņi un bezvalstnieki Latvijā nav nacionālās minoritātes saskaņā ar Latvijas izteikto definīciju. Atbilstoši Vispārējai konvencijai par nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzību uzraugošo institūciju kompetencē neietilpst nepilsoņu un bezvalstnieku tiesību problēmas. Jautājums par pilsonības piešķiršanu, it īpaši Latvijas apstākļos pēc ilgstošas okupācijas, kuras ietvaros tika īstenota rusifikācija un okupētājvalsts demogrāfisko izmaiņu politika, ir Latvijas iekšējā lieta, atbilstoši valsts suverenitātes principam un citu valstu neiejaukšanās principam.

15. Pētot nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzības nodrošināšanu Latvijā diskriminācijas aizlieguma ietvaros, autore konstatē konsekvences trūkumu terminoloģijā attiecībā uz dažādos likumos uzskaitītajiem aizlieguma kritērijiem, kurus varētu attiecināt uz nacionālajām minoritātēm, piemēram, likumā „Par tiesu varu” tādi aizliegtie kritēriji ir rase vai nacionālā piederība, valoda, attieksme pret reliģiju, Administratīvā procesa likumā rase, ādas krāsa, valoda, reliģiskā pārliecība un tautība, Administratīvo pārkāpumu kodeksā – rase un nacionālā piederība, valoda, attieksme pret

relīģiju, Darba likumā - rase, ādas krāsa, nacionālā izcelsme, Izglītības likumā – rase, tautība un etniskā piederība, Kriminālprocesa likumā - rase un nacionālā piederība, attieksme pret reliģiju, valoda. Konsekvences trūkums izpaužas atsevišķos likumos lietojot aizliegto kritēriju „nacionālā piederība” vai „nacionālā izcelsme”, bet citos „tautība” vai „tautība un etniskā piederība”.

16. Ņemot vērā to, ka etniskās piederības kritērijs ir galvenais nacionālās minoritātes raksturojošais kritērijs, kā arī ņemot vērā Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksi etnisko, lingvistisko un reliģisko grupu vērtēšanā izmantot etniskās piederības pazīmi, autore ierosina veikt grozījumus Latvijas likumos, kuros ir noteikts diskriminācijas aizliegums, autore piedāvā papildināt sekojošo pantu redakcijas ar aizliegto diskriminācijas kritēriju „etniskā piederība”:

1) Zinātniskās darbības likuma 3. pants; 2) Valsts drošības iestāžu likuma 5. panta piektā daļa; 3) Ugunsdrošības un ugunsdzēsības likuma 22. panta pirmā daļa; 4) Robežsardzes likuma 3. panta otrā daļa; 5) Reklāmas likuma 4. panta otrās daļas 1. punkts; 6) Operatīvās darbības likuma 4. panta piektā daļa; 7) Likuma „Par tiesu varu” 4. panta otrā daļa; 8) Likuma „Par privātajiem pensiju fondiem” 11. panta trešā daļa; 9) Likuma „Par policiju” 5. pants; 10) Latvijas sodu izpildes kodeksa 4. pants; 11) Latvijas Republikas Advokatūras likuma 9. pants; 12) Kriminālprocesa likuma 8. pants; 13) Darba likuma 7. pants; 29. panta devītā daļa, 33. panta otrā daļa; 14) Administratīvā procesa likuma 6. pants; 15) Administratīvo pārkāpumu kodeksa 240. pants.

17. Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzību nosaukuma tulkojums latviešu valodā nav korekts, jo vārdam „vispārējā” ir cits jēdzieniskais saturs, starptautiskajās tiesībās tas nozīmē – visiem saistošs vai universāls. Nosaukumā lietotais vārds „*framework*” nozīmē ietvaru elastīgai konvencijas nosacījumu īstenošanai dažādās valstīs atbilstoši konkrētai situācijai, ko apstiprina konvencijā izmantotie vārdi „iespēju robežās”, „ja nepieciešams”, „ja ir pietiekams pieprasījums”, liecinot par plašām interpretācijas iespējām dalībvalstīm šīs konvencijas normu īstenošanā. Lielākā daļa šīs konvencijas noteikumu ir formulēti programmatiski, kā vadlīnijas, kurām valstīm būtu jāseko, īstenojot valsts iekšējo politiku nacionālo minoritāšu tiesību jomā. Tādēļ konvencijas būtībai atbilstošāk būtu latviešu valodā to dēvēt par „ietvaru” konvenciju.

18. Autore uzskata, ka nacionālo minoritāšu definīcija, kas ir valstīm juridiski saistoša, ir nepieciešama nacionālo minoritāšu tiesību realizācijas nodrošināšanai vismaz reģionālā regulējuma piemērošanai Eiropas Padomes ietvaros. Šādas definīcijas formulējumam ir jābalstās uz Eiropas Padomes Rekomendācijā iekļautajiem kritērijiem, jo pieņemot Vispārējo konvenciju par nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzību, parakstot un pēc tam ratificējot, tika ņemta vērā šī redakcija, un tā ir izpaudusies valstu sniegtajās definīcijās un valstu praksē. Autore sprāt, definīcijā ir jābūt iekļautiem obligātajiem kritērijiem: pilsonība, ilgstošā saikne ar valsti, atšķirīgas etniskas, kultūras, reliģiskas vai valodas īpašības, skaitliskais mazākums, kā arī subjektīviem kritērijiem: vēlme rūpēties par kopīgas identitātes, tostarp kultūras, tradīciju, reliģijas vai valodas saglabāšanu.

Anotācija

Šī darba mērķis ir kompleksi izpētīt un analizēt būtiskākos nacionālo minoritāšu tiesību aspektus un ar to saistītos problēmjautājumus, apzinot nacionālo minoritāšu tiesību vietu starptautisko tiesību sistēmā vēsturiskās attīstības kontekstā un gūstot atziņas par tiesību piemērošanu, salīdzinot nacionālo minoritāšu tiesību piemērošanu Eiropas Savienības dalībvalstīs, ietverot katru aspektu, kuram ir nozīme šī tiesību institūta izpētē, tādējādi sniedzot ieguldījumu nacionālo minoritāšu tiesību izpratnē, kas balstīta uz vispusīgi aplūkoto nacionālo minoritāšu tiesību apjoma nozīmīgāko elementu kopsakarībām.

Darba struktūru veido ievads, četras nodaļas un kopsavilkums. Darba ievadā raksturota promocijas darba izpētes temata aktualitāte, formulēts darba mērķis un uzdevumi, uzskaitītas zinātniskajā darbā lietotās pētniecības metodes un atklāta darba nozīme teorijā un praksē, kā arī sniegts izmantoto tiesību avotu un literatūras raksturojums. Darba struktūra ir organizēta tā, lai, ņemot vērā pirmajā nodaļā ietvertās atziņas par nacionālo minoritāšu tiesību vēsturisko attīstību un balstoties uz otrajā nodaļā izvērsto teorētisko analīzi par nacionālo minoritāšu tiesību tvērumu, ko raksturo tiesību subjekts un tiesību objekts, kā arī tiesību tvēruma robežas, trešajā un ceturtajā nodaļā izvērtētu nacionālo minoritāšu tiesību īstenošanu Eiropas Savienības valstīs, tostarp Latvijā, veidojot sinhronu satvaru otrās, trešās un ceturtās nodaļas izklāsta kārtībā, tādējādi saglabājot iespēju izsekot konkrēto nacionālo minoritāšu tiesību aspektiem subjekta, tiesību un robežu griezumā teorijā un praksē.

Analizējot starptautisko regulējumu nacionālo minoritāšu aizsardzībai un nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzības mehānismus, lielākoties izmantoti pirmavoti – starptautiskie līgumi, konvencijas, deklarācijas, rezolūcijas, kā arī nacionālie normatīvie akti un valstu ziņojumi, kas atspoguļo tiesību piemērošanas praksi valstī. Tā kā vienīgajā juridiski saistošajā starptautiskajā līgumā Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzību ietvertās tiesību normas ir vispārīgas, tad papildus analizēti starptautiskie līgumi un dokumenti, kas attiecas uz cilvēktiesībām, kā arī juridiski nesaistoši ar ieteikuma raksturu *soft law* tiesību dokumenti, tostarp, politiskie dokumenti, kuros ietverts nacionālo minoritāšu aizsardzības jautājums. Labākai teorētisko aspektu piemērošanas atspoguļošanai ir aplūkoti nozīmīgākie Apvienoto Nāciju Organizācijas Cilvēktiesību komitejas, Rasu diskriminācijas novēršanas komitejas un Spīdzināšanas izskaušanas komitejas paustie viedokļi, kā arī analizēta Eiropas Cilvēktiesību tiesas, Eiropas Savienības tiesas un Latvijas Republikas Satversmes tiesas prakse.

Annotation

The purpose of the paper is in a complex manner to research and analyze the most significant aspect of national minorities and the problems and issues related thereto, comprehending the place of national minority rights in the international rights system in the context of historic development and gaining understanding of application of the rights, comparing application of national minority rights in member states of the European Union, including every aspect, which has relevance in investigation of this institute of rights, thus providing contribution in understanding of national minority rights, which is based on the correlations of the key elements of the comprehensively researched volume of rights of the.

The structure of the paper is made up by an introduction, four sections and a summary. In the introduction of the paper the topicality of the research subject of the paper is characterized, purpose and objectives of the paper are formulated, the research methods applied in the academic paper have been enlisted and the role of the paper in theory and practice has been revealed, and characterization of the used sources of rights and bibliography has been provide. Structure of the paper has been organized so as to, considering cognitions on historic development of national minority rights included in the first section, and based on the theoretical analysis scope of the national minority rights evolved in the second section, which is characterized by the subject of rights and object of rights, as well as the limits of the scope of rights, implementation of the national minority rights in the states of the European Union, including Latvia, assessed in the sections three and four, creating a synchronous framework in the order of outline of sections two, three and four, thus preserving the possibility to follow aspects of specific national minority rights in the breakdown of the subject, the rights and limits in theory and practice.

In the course of analysis of the international regulation in protection of national minorities and protection, mechanisms of the national minority rights, original sources have been used mostly – international agreements, conventions, declarations, resolutions, as well as national normative enactments and national reports reflecting the practice of rights application in the state. As the legal norms of the sole legally binding international covenant The Framework Convention for the Protection of National Minorities are general, the international contracts and documents that refer to human rights have been additionally analyzed, along with legally non-binding recommendatory *soft law* legal documents, among others – political documents, which contain the issue of national minority rights protection. For better reflection of application of the theoretical aspects the most significant opinions of the Human Rights Committee, the Committee on the Elimination of Racial Discrimination and the Committee Against Torture of the United Nations have been viewed, and the court practice of the European Court of Human Rights, the European Union Court and the Latvian Constitutional Court has been analyzed.

Annotation

Das Ziel dieser Arbeit ist, die wesentlichsten Aspekte der Rechte der nationalen Minderheiten und der damit verbundenen Problemfragen zu analysieren, indem der Platz der Rechte der nationalen Minderheiten im System des Kontextes der historischen Entwicklung identifiziert wird und die Erkenntnisse über die Anwendung der Rechte gewonnen werden und mit der Anwendung der Rechte der nationalen Minderheiten in den Mitgliedstaaten der Europäischen Union verglichen werden, dabei wird jeder Aspekt einbezogen, der eine Bedeutung für die Forschungen dieses Rechtsinstituts hat, und dadurch wird ein Beitrag zum Verständnis der Rechte der nationalen Minderheiten geleistet, der sich auf die Wechselbeziehung der allseitig betrachteten bedeutendsten Elemente des Umfangs der Rechte der nationalen Minderheiten stützt.

Die Struktur der Arbeit bilden die Einführung, vier Kapitel und das Resümee. In der Einführung der Arbeit ist die Aktualität des Themas der Forschung der Promotionsarbeit charakterisiert, das Ziel und die Aufgaben der Arbeit formuliert, es werden die in der wissenschaftlichen Arbeit benutzten Forschungsmethoden aufgezählt und die Bedeutung der Arbeit in der Theorie und Praxis aufgedeckt, sowie die Charakteristik der benutzten Rechtsquellen und der Literatur gegeben. Die Struktur der Arbeit ist auf solche Weise organisiert, dass im Hinblick auf die im ersten Kapitel enthaltenen Erkenntnisse über die historische Entwicklung der Rechte der nationalen Minderheiten und auf Grund der im zweiten Kapitel enthaltenen theoretischen Analyse der Fassung der Rechte der nationalen Minderheiten, sowie der Grenzen der Fassung der Rechte, die im dritten und vierten Kapitel ausgewertete Verwirklichung der Rechte der nationalen Minderheiten in den Staaten der Europäischen Union, darunter in Lettland, ein synchroner Rahmen in Ordnung der Auslegung des zweiten, dritten und vierten Kapitels gebildet wird, auf solche Weise bleibt die Möglichkeit erhalten, die Aspekte des konkreten Subjekts der Rechte der nationalen Minderheiten im Schnitt der Rechte und Grenzen in der Theorie und Praxis zu verfolgen.

Bei der Analyse der internationalen Regulierung für den Schutz der nationalen Minderheiten und der Mechanismen der Rechte der nationalen Minderheiten wurden größtenteils die Primärquellen benutzt – internationalen Verträge, Konventionen, Resolutionen, sowie die nationalen Normakten und Staatsberichte, die die Anwendungspraxis der Rechte im Staat widerspiegeln. Da im einzigen rechtlich verbindlichen internationalen Vertrag - im Rahmenübereinkommen zum Schutz nationaler Minderheiten enthaltenen Rechtsnormen allgemein sind, wurden zusätzlich die internationalen Verträge und Dokumente analysiert, die sich auf die Menschenrechte beziehen, sowie rechtlich nicht verbindlichen Dokumente mit einem Empfehlungscharakter des *soft law* Rechte, darunter, politischen Dokumente, in denen die Fragen des Schutzes der nationaler Minderheiten enthalten sind. Für bessere Widerspiegelung der Anwendung der theoretischen Aspekte sind die bedeutendsten Standpunkte, die der

Menschenrechtsrat, der Ausschuss für die Beseitigung der Rassendiskriminierung und das Komitee gegen Folter geäußert haben, sowie wird die Gerichtspraxis des Europäischen Gerichtshofs für Menschenrechte, des Gerichtshofes der Europäischen Union und des Verfassungsgerichts der Republik Lettland analysiert.

Avotu un literatūras saraksts

Grāmatas

1. Balodis R. Valsts un Baznīca. Rīga: Nordik, 2000, 726. lpp., ISBN 9984675246.
2. Balodis R. Baznīcu tiesības. Rīga: Reliģijas Brīvības Asociācija, 2002., 727. lpp., ISBN 9984954013.
3. Bleiere D., Butulis I., Feldmanis I., Stranga A., Zunda A., Latvijas vēsture 20. gadsimts. Rīga: Jumava, 2005, 443. lpp., ISBN 9984058654.
4. Bojārs J. Starptautiskās tiesības. Rīga: Apgāds Zvaigzne ABC, 1996, 553. lpp., ISBN 9984043878.
5. Bojārs J. Starptautiskās publiskās tiesības. I sējums. Rīga: Zvaigzne ABC, 2004, ISBN 9984363619.
6. Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā, I. Ziemeles red. Rīga: SIA „Izglītības soļi”, 2000, 409. lpp, ISBN 9984943607.
7. Dribins L., Etniskās un nacionālās minoritātes Eiropā. Vēsture un mūsdienas. Rīga, Eiropas Padomes Informācijas birojs, 2004, 271. lpp., ISBN 9984933326.
8. Dupate K., Garokalna-Bihela G. Diskriminācijas novēršanas rokasgrāmata juridiskajām profesijām “Es un sabiedrība – mūsu iespējas un tiesības”. Latvijas Tiesnešu mācību centrs, 2014, 43. lpp.
http://at.gov.lv/files/uploads/files/7_Resursi/Rokasgramatas/diskrimin._novers_digit.pdf
9. Dupate K. Statistikas datu izmantošana diskriminācijas gadījumu pierādīšanai. Salīdzinošās judikatūras analīzes veikšana starp dažādām Eiropas Savienības dalībvalstīm. Rīga: Latvijas Cilvēktiesību centrs, 2014, 32. lpp.
<http://cilvektiesibas.org.lv/site/attachments/04/06/2014/R08xx-Brosura64lpp-1dala.pdf>
10. Džads T. Pēc kara, Eiropas vēsture pēc 1945.gada. Rīga: Dienas Grāmata, 2007, 974. lpp. ISBN 9789984789408.
11. Eiropas diskriminācijas novēršanas tiesību rokasgrāmata. Luksemburga: Eiropas Savienības Publikāciju birojs, 2011, p.149, ISBN 9789291928668.
12. Hefe O. Taisnīgums. Rīga: Zvaigzne ABC, 2009, 167. lpp., ISBN 9789934001987.
13. Kasekamps A. Baltijas valstu vēsture. Rīga: Jumava, 2011, 251. lpp., ISBN 9789984389974.
14. Kēnigs M. Cilvēktiesības. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010, 133. lpp., ISBN 9789984790688.
15. Latvijas Republikas Satversmes komentāri, VIII nodaļa Cilvēka pamattiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 863. lpp., ISBN 9789984840192.

16. Latvijas statistikas gadagrāmata. Valsts statistiskās pārvaldes izdevums, (1920-1939), <http://www.csb.gov.lv/galveno-tautibu-piederigo-skaits-pec-tautas-skaitisanu-datiem-1920-1925-1930-1935>
17. Mazākumgrupu (minoritāšu) integrācijas aspekti Latvijā. I. Ziemeles red. Rīga: Latvijas Universitātes Cilvēktiesību institūts, 2001, 106. lpp., ISBN 9984949303.
18. Mazākumtautību NVO interešu aizstāvība: iespējas un prakse, Izglītības Iniciatīvu Centrs, 2013, 20. lpp.
19. Nacionālo minoritāšu konvencija – diskriminācijas novēršana un identitātes saglabāšana Latvijā. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2007, 77. lpp., ISBN 9984802787.
20. Nacionālo minoritāšu konvencija - Eiropas pieredze Latvijai. Rīga, Eiropas Padomes Informācijas birojs, 2006, 247. lpp., ISBN 9984933342.
21. Palmers A., Baltijas jūras valstu un tautu vēsture. Rīga: Atēna, 2007, 483. lpp., ISBN 9789984342818.
22. Pirmsiestāšanās procesa ES monitorings: Minoritāšu aizsardzība. Budapešta: Atvērtas sabiedrības institūts, 2001, 74. lpp.
23. Poziņš D. Lasāmā grāmata Latvijas vēsturē, 12.gs. -19.gs. vidus. Rīga: Zvaigzne ABC, 1996, 334. lpp., ISBN 9789984041179.
24. Rotčailds Dž. Etnopolitika: konceptuālās aprises. Rīga, Izdevniecība „AGB”, 1999, 247. lpp, ISBN 9984663078.
25. Skujenieks M. Latvijas statistikas atlass. Rīga, 1938.
26. Stalšāns K. Krievu ekspansija un rusifikācija Baltijā gadsimtu tecējumā. Jāņa Šķirmaņa apgāds, 1966, 187. lpp.
27. Spekke A. Latvijas vēsture. Latvju tautas likteņcīņas Eiropas krustceļos. Rīga: Jumava, 2003, 381. lpp., ISBN 9984056678.
28. Tabuns A. Sabiedrības attieksme pret Eiropas Padomes Vispārējo konvenciju par nacionālo minoritāšu aizsardzību. Rīga: Eiropas Padomes Informācijas birojs, 2002, 65. lpp.
29. Vedins I. Loģika. Rīga: Latvijas Policijas akadēmija, 1996, 416. lpp., ISBN 9984545172.
30. Vēbers E. Latvijas nacionālo minoritāšu prasības etniskās identitātes saglabāšanas garantēšanai saistībā ar Eiropas Padomes Vispārējo konvenciju par nacionālo minoritāšu aizsardzību. Rīga: Eiropas Padomes Informācijas birojs, 2004.
31. Ziemele I. Starptautiskās tiesības un cilvēktiesības Latvijā: abstrakcija vai realitāte. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005, 478. lpp. ISBN 9984671763.
32. A Compilation of Minority Rights Standards, ed. Alfredsson G., Melander G. Lund: Raoul Wallenberg Institute, 1997. <http://www.osce.org/hcnm/78930>
33. Addressing Ethnic Profiling by Police. New York: OSI, 2009, p.100, ISBN 9781891385896.

34. Ahmed T. *The Impact of EU Law on Minority Rights*. Modern Studies in European Law. Oxford: Hart Publishing, 2011, p. 246, ISBN 9781847316172.
35. Åkermark A. S. *Justifications of Minority Protection in International Law*. The Hague: Martinus Nijhoff Publishers, 1997. p. 331, ISBN 9041104240.
36. Amor M., Estébanez M.. and Gál K. *Implementing the Framework Convention for the Protection of National Minorities*. Flensburg: European Centre for Minority Issues (ECMI), 1998.
37. *A popular guide to minority rights*, edit by Y. N. Kly. Atlanta, 1995, p. 224, ISBN 9780932863195.
38. Arp B. *International Norms and Standards for the Protection of National Minorities: Bilateral and Multilateral Texts with Commentary*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2008, p. 59, ISBN 9789004165830.
39. Barten U. *Minorities, Minority Rights and Internal Self-Determination*. Heidelberg: Springer, 2014, p. 295, ISBN 9783319088761.
40. Benoît-Rohmer F. *The Minority Question in Europe: Towards a Coherent System of Protection for National Minorities*. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 1996, p. 180, ISBN 9789287129321.
41. Brems E. *Human Rights: Universality and Diversity*. The Hague: Kluwer Law International, 2001, p. 574, ISBN 9041116184.
42. Brownlie I. *Principles of Public International Law*. Oxford: Oxford University Press, 2003, p. 742, ISBN 9780199260713.
43. *Cases and Commentary on International Law*, ed. M. W. Janis, J. E. Noyes. St.Paul: West Group, 2001, p. 919, ISBN 9780314246516.
44. *Chambers Dictionary of Etymology*, ed. R. K. Barnhar. Edinburg: Chambers Harrap Publishers, 2000, p. 1312, ISBN 0550142304.
45. Chandra R. *Minority: Social and Political Conflict*, Volume 1, in 3 Volumes. Dheli: Gyan Publishing House, 2004, p. 302, ISBN 8818205131.
46. *Concise Encyclopedia of Pragmatics*, ed. J.L. Mey. Elsevier Ltd., 2009, p. 1189, ISBN 9780080962986.
47. Conte A. *Human Rights in the Prevention and Punishment of Terrorism: Commonwealth Approaches: The United Kingdom, Canada, Australia and New Zealand*. Berlin, Heidelberg, Springer Science & Business Media, 2010, p. 895, ISBN 9783642116087.
48. Edwards J. *Minority Languages and Group Identity: Cases and Categories*. Amsterdam: John Benjamins Publishing, 2010, p. 231, ISBN 9789027218667.

49. Blumenwitz D., Gornig G., Murswiek D. Ein Jahrhundert Minderheiten- und Volksgruppenschutz. Köln: Verlag Wissenschaft und Politik, 2001, S.191.
50. Encyclopedia of Human Rights, ed. D. P. Forsythe, Volume 3. Oxford: Oxford University Press 2009, p. 521, ISBN 9780195336887.
51. Erdal U., Bakirci H. Article 3 of the European Convention on Human Rights: A Practitioner's Handbook. Geneva: OMCT, 2006, p. 79. ISBN 2884771107.
52. Ethnopolitischer Almanach, herausgegeben von Otto Junghann und Max Hildebert Boehm, Wilhelm Braumuler. Wien und Leipzig: Universitätsverlagsbuchhandlung, 1930, S.182.
53. Finnis J. Natural Law and Natural Rights. Oxford: Oxford University Press, 2011, p. 494, ISBN 9780199599141.
54. Forsythe D. P. Human Rights in International Relations. Cambridge: Cambridge University Press, 2004, p. 355, ISBN 0521629993.
55. Glassner M. I. The United Nations at Work. Westport: Praeger Publishers, 1998, p. 351, ISBN 0275959449.
56. Guidelines on the Use of Minority Languages in the Broadcast Media, OSCE High Commissioner on National Minorities, 2003. The Hague, p. 26, ISBN 9789075989083.
57. Haaland Matlary J. Intervention for Human Rights in Europe. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2002, p. 286, ISBN 9780333794241.
58. Handbook on European non-discrimination law, European Union Agency for Fundamental Rights, European Court of Human Rights - Council of Europe, 2011, Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2011, p.151, ISBN 9789287199959;
59. Hate Crime Laws: A Practical Guide. Warsaw: OSCE, Office for Democratic Institutions and Human Rights, 2009.
60. Henrard K. Devising an Adequate System of Minority Protection: Individual Human Rights, Minority Rights and the Right to Self-Determination. The Hague/Boston/London: Martinus Nijhoff Publishers, 2000, p. 363, ISBN 9789041113597.
61. Hillion C. The Copenhagen Criteria and their Progeny, in Christophe Hillion (ed.) EU Enlargement: A Legal Approach. Oxford: Hart Publishing, 2004, p. 288, ISBN 1841133760.
62. Hofmann R. Menschenrechte und der Schutz nationaler Minderheiten. Max-Planck-Institut für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht, 2005, ZaöRV 65, S. 587.-613, <http://www.zaoerv.de>
63. Hoffmeister F. Changing Requirements for Membership, Handbook on European Enlargement: Commentary on the Enlargement Process, ed. A. Ott and K. Inglis. The Hague: TMC Asser Press, 2002, p. 1116, ISBN 9789067041515;

64. Human Rights Indicators, A Guide to Measurement and Implementation. New York, Geneva: United Nations, 2012, p. 174.
65. Human rights monitoring, A Field Mission Manual, ed. A. F. Jacobsen. Leiden: Martinus Nijhoff, 2008, p. 628, ISBN 9789004165175.
66. Inder Singh A. Democracy, Ethnic Diversity, and Security in Post-communist Europe. London: Praeger, 2001, p. 179, ISBN 9780275972585.
67. In Harm's Way: Essays in Honor of Joel Feinberg, ed. by J. L. Coleman and A. Buchanan. Cambridge: Cambridge University Press, 2007, p. 372, ISBN 9780521038713.
68. International Human Rights Law, eds. D. Moeckli, S. Shah, S. Sivakumaran. Oxford: Oxford University Press, 2013, p. 672, ISBN 9780199654574.
69. International Law, ed. Evans M. D. Oxford: Oxford University Press, 2003, p. 841, ISBN 9780199251148.
70. Jackson Preece J. National Minorities and the European Nation-States System. Oxford: Clarendon Press, 1998, p. 198, ISBN 978019829437.
71. Janowsky O. I. Nationalities and National Minorities. New York: The Macmillan Company, 1945, p. 115.
72. Kälin W. Grundrechte im Kulturkonflikt. Freiheit und Gleichheit in der Einwanderungsgesellschaft. Zürich: NZZ Verlag, 2000, S. 332, ISBN 9783858238160.
73. Krugmann M. Das Recht der Minderheiten. Legitimation und Grenzen des Minderheitenschutzes. Berlin: Duncker & Humblot, 2004, S. 445, ISBN 9783428114351.
74. Kymlicka W. Politics in the Vernacular: Nationalism, Multiculturalism, and Citizenship. Oxford: Oxford Press, 2001, p. 383, ISBN 9780198296652.
75. Kymlicka W. Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights. Oxford: Oxford University Press, 1995, p. 296, ISBN 9780191622458.
76. Lalani M. Religious registration, State of the World's, Minorities and Indigenous Peoples. Minority Rights Group International, 2010, p. 224, ISBN 9781904584971.
77. Leclercq J. M. Facets of Interculturality in Education. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2003, p. 82, ISBN 9789287150882.
78. Letschert R. M. The Impact of Minority Rights Mechanisms. The Hague: TMC Asser Press, 2005, p. 501.
79. Malanczuk P. Akehurst's Modern Introduction to International Law. London: Routledge, 1997, p. 449, ISBN 9780415111201.
80. Malloy T. H. National Minority Rights in Europe. New York: Oxford University Press, 2005, p. 354, ISBN 0199274436.

81. Minorities and Minorities Rights in Europe, ed. by McDonald M. Volume I. Oisterwijk: International Courts Association, 2007, p. 370, ISBN 9789058870049.
82. Nasic H. Minority Rights Instruments and Mechanisms: Minority Protection along the Conflict Continuum, Bolzano/Bozen: EURAC, 2007, p. 94.
83. National Minority standards. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2007, p. 338, ISBN 9789287162205.
84. Niewerth J. Der kollektive und der positive Schutz von Minderheiten und ihre Durchsetzung im Völkerrecht. Berlin: Duncker & Humblot, 1996, S. 257, ISBN 9783428488650.
85. Oppenheim's International Law, Volume I: Peace, ed. Jennings R. and Watts A., 9th edition. London: Longman, 1992, p. xc + 779 pp. (pp. 555.- 1333.), ISBN 9780582501089.
86. Oppenheim L. International Law: a Treatise. Third edition, ed. Roxburgh R. F. Clark, New Jersey: The Lawbook Exchange, LTD, 2005, p. 799, ISBN 9781584776093.
87. Orend B. Human Rights: Concept and Context. Peterborough: Broadview Press, 2002, p. 272, ISBN 1551114364.
88. Pan C., Pfeil B. S. National Minorities in Europe. Vienna: ETHNOS, 2003, p. 140.
89. Pan C., Pfeil B. S. Minderheitenrechte in Europa, Handbuch der europäischen Volksgruppen, Band 2. Wien: Springer, 2006, S. 128, ISBN 9783211353073.
90. Pentassuglia G. Minority Groups and Judicial Discourse in International Law: A Comparative Perspective. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2009, p. 276, ISBN 9789004176720.
91. Pentassuglia G. Minorities in International Law: An Introductory Study. Staasbourg, Council of Europe, 2002, p. 304., ISBN 9789287147738.
92. Pentikäinen M. Creating an Integrated Society and Recognising Differences: The Role and Limits of Human Rights, with Special Reference to Europe. Lapland University Press, 2008, p. 416, ISBN 9789524842204.
93. Pircher E. H. Der vertragliche Schutz ethnischer, sprachlicher und religiöser Minderheiten im Völkerrecht, Diss. Zürich, Bern, Stämpfli, 1979, S. 336, ISBN 3727295406.
94. Pritchard S. Der völkerrechtliche Minderheitenschutz: historische und neuere Entwicklungen. Berlin: Duncker und Humboldt, 2001, S. 414, ISBN 3428099257.
95. Promoting and Protecting Minority Rights, A Guide for Advocates. Geneva: United Nations, 2012, p. 177, ISBN 9789211541977.
96. Ruhlmann P. Das Schulrecht der deutschen Minderheiten in Europa. Berlin, 1926, S. 698, <http://www.frost.ungarisches-institut.de/pdf/19230707-1.pdf>
97. Schipflin G. Nations. Identity. Power. The new politics of Europe. London: Hurst&Company, 2000, p. 443.

98. Schoder C. Vom Minderheitschutz zum Schutz verwundbarer Gruppen: kollektive Aspekte im internationalen Menschenrechtssystem, Nationale Menschenrechtskommissionen zur innerstaatlichen Umsetzung. Zürich: Schulthess, 1999, S. 347.
99. Steiner H. J., Alston P. International Human Rights in Context: Law, Politics, Morals. Oxford: Clarendon Press, 1996, p. 1492, ISBN 9780199279425.
100. Synergies in Minority Protection: European and International Law Perspectives, ed. K. Henrard and R. Dunbar. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, p. 157, ISBN 9780521864831.
101. The Demographic Characteristics of National Minorities in Certain European States, ed. W. Haug, Y. Courbage, P. Compton, Volume II. Stasbourg: Council of Europe Publishers, 2000, p. 208, ISBN 9789287141590.
102. The Great European Treaties of the Nineteenth Century, ed. Oakes A. and Mowat R. B. Oxford: Oxford University Press, 1930, p. 404.,
<http://archive.org/stream/greateuropeantre00oakeiala#page/n3/mode/2up>
103. The Hague Recommendations Regarding the Education Rights of National Minorities & Explanatory Note. The Hague: Office of the High Commissioner on National Minorities, 1996, ISBN 9789075989014.
104. Thio L. A. Managing Babel: The International Legal Protection of Minorities in the Twentieth Century. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2005, p. 366, ISBN 9004141987.
105. Thornberry P. The Charter and the Role and responsibility of the State, From Theory to Practice: The European Charter for Regional or Minority Language. Stasbourg: Council of Europe Publishing, 2002, p. 118, ISBN 9287150443.
106. Thornberry P., Amor M., Estebanez M. Minority Rights in Europe. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2004, p. 682, ISBN 9789287153661.
107. Toivanen R. Minderheitenrechte als Identitätsressource?: die Sorben in Deutschland und die Saamen in Finnland. Hamburg: LIT Verlag, 2001, S. 290, ISBN 3825854868.
108. Tomuschat C. Human Rights, Between Idealism and Realism. Oxford: Oxford University Press, 2003, p. 333, ISBN 0199268622.
109. Topidi K. EU Law, Minorities and Enlargement. Antwerp/Oxford/Portland: Intersentia, 2010, p. 271, ISBN 9789400000100.
110. Tramper K. Staaten und Nationale Gemeinschaften. 1927, S. 120.
111. Wolfrum R., Röben V. Legitimacy in International Law. Heidelberg: Springer Science & Business Media, 2008, p. 426, ISBN 9783540777649.
112. De Varennes F. Language, Minorities and Human Rights. The Hague: Martinus Nijhoff Publishers, 1996, p. 532, ISBN 9789041102065.

113. The Rights of Minorities: A Commentary on the European Framework Convention for the Protection of National Minorities, ed. M. Weller. Oxford: Oxford University Press, 2005, p. 688, ISBN 9780199278589.
114. Woehrling J. M. The European Charter for Regional or Minority Languages - A critical commentary. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2006, p. 301, ISBN 9789287155726.
115. Wheatley S. Democracy, Minorities and International Law. Cambridge: Cambridge University Press, 2005, p. 201, ISBN 9780521848985.
116. Wiesbrock A. Legal Migration to the European Union. Leiden/ Boston, Martinus Nijhoff Publishers, 2010, p. 809, ISBN 9789004184077.
117. Xiong P. An International Law Perspective on the Protection of Human Rights in the TRIPS Agreement: An Interpretation of the TRIPS Agreement in Relation to the Right to Health. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2012, p. 392, ISBN 9789004226593.
118. Андриченко Л. В. Регулирование и защита национальных меньшинств и коренных малочисленных народов в Российской Федерации. Москва: Издательский дом „Городец”, 2005, с. 383, ISBN 5958400835.
119. Минасян С. Этнические меньшинства Грузии: потенциал интеграции на примере армянского населения страны. Ереван: Кавказский институт СМИ и Союз общественных организаций «Еркир», 2006, с. 172, ISBN 9994120530.

Normatīvie akti

Starptautiskie dokumenti

1. The Covenant of the League of Nations, (1919). 13 A.J.I.L. 128, (1919), 2 Bevans 48, 1 Hudson 1. <http://archive.org/stream/pariscovenantfor00leagiala#page/n1/mode/2up>
2. Charter of the United Nations, (1945). 1 UNTS. XVI, 59 Stat. 1031, T.S. 993, 3 Bevans 1153. Pieejams: <http://www.un.org/en/documents/charter/index.shtml>
3. United Nations, Economic and Social Council, U.N. Sub-Commission on Prevention of Discrimination and Protection of Minorities, Siracusa Principles on the Limitation and Derogation of Provisions in the International Covenant on Civil and Political Rights, Annex, UN Doc E/CN.4/1985/4 (1985), at § 39.
<http://www1.umn.edu/humanrts/instree/siracusaprinciples.html>
4. International Bill of Human Rights, G.A. Res. 217 C (III), U.N. GAOR, 3d Sess., (1948), Part C, Fate of Minorities.
[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/217\(III\)&Lang=E&Area=RESOLUTION](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/217(III)&Lang=E&Area=RESOLUTION)

5. Limburg Principles on the Implementation of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, U.N. Commission on Human Rights, U.N. ESCOR, 43d Sess., U.N. Doc. E/CN.4/1987/17.
6. UN, Declaration on the Elimination of All Forms of Intolerance and of Discrimination Based on Religion or Belief, 1981, U.N. Doc. A/RES/36/55.
<http://www.un.org/documents/ga/res/36/a36r055.htm>
7. Vienna Convention on the Law of Treaties, 1969, 115 UNTS 331 (No.18232).
https://treaties.un.org/Pages/ViewDetailsIII.aspx?&src=TREATY&mtdsg_no=XXIII~1&chapter=23&Temp=mtdsg3&lang=en
8. Human Rights Committee, CCPR/C/21/Rev.1/Add.5, General Comment No. 23. (General Comments), 8 April 1994. <http://www.refworld.org/docid/453883fc0.html>
9. UNESCO, Declaration of Principles of International Cultural Co-operation, 4 November 1966 , http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13147&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html
10. The Universal Declaration of Human Rights, 10 December 1948, 217 A (III). Pieejams: <http://www.un.org/en/documents/udhr/>
11. Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide. (1948). 78 UNTS. 227, 28 I.L.M. 763.
<https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%2078/volume-78-I-1021-English.pdf>
12. International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination, 1249 UNTS 13.
<http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CERD.aspx>
13. International Covenant on Civil and Political Rights, 999 UNTS 171.
<http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CCPR.aspx>
14. Convention on the Rights of the Child, 1577 UNTS 3.
<http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CRC.aspx>
15. Declaration on the Rights of Persons Belonging to National or Ethnic, Religious and Linguistic Minorities, 18 December 1992, A/RES/47/135.
<http://www.un.org/documents/ga/res/47/a47r135.htm>
16. Discrimination (Employment and Occupation) Convention, (ILO No. 111), 362 UNTS 31.
<http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/EmploymentAndOccupation.aspx>
17. Convention against Discrimination in Education, 429 UNTS 93.
<http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/DiscriminationInEducation.aspx>
18. Declaration on Race and Racial Prejudice, UN Doc. E/CN.4/Sub.2/1982/2/Add.1.
<http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/RaceAndRacialPrejudice.aspx>,

19. Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions. 2005, 2440 UNTS. http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=31038&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html
20. General Recommendation No. 32: The Meaning and Scope of Special Measures in the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination, UN Doc.CERD/C/GC/32, September 24 2009.
21. International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, 993 UNTS 3. <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CESCR.aspx>
22. Rights of persons belonging to national or ethnic, religious and linguistic minorities, Economic and Social Council resolution 1995/31, [http://www.unhcr.ch/Huridocda/Huridoca.nsf/\(Symbol\)/E.RES.1995.31.En?Opendocument](http://www.unhcr.ch/Huridocda/Huridoca.nsf/(Symbol)/E.RES.1995.31.En?Opendocument)
23. Rights of persons belonging to national or ethnic, religious and linguistic minorities Human Rights Resolution 2005/79, <http://www.ohchr.org/EN/Issues/Minorities/IEExpert/Pages/IEminorityissuesIndex.aspx>
24. International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families, 18 December 1990, A/RES/45/158. <http://www2.ohchr.org/english/bodies/cmw/cmw.htm>
25. Declaration on the human rights of individuals who are not nationals of the country in which they live, 13 December 1985, A/RES/40/144. <http://www.un.org/documents/ga/res/40/a40r144.htm>
26. Statute of The Council of Europe, 87 UNTS 103, ETS 1. <http://www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=001&CM=8&DF=09/10/2013&CL=ENG>
27. Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, 4 November 1950, ETS 5. <http://www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=005&CM=8&DF=09/10/2013&CL=ENG>
28. Protocol No. 11 To The Convention for The Protection Of Human Rights and Fundamental Freedoms, Restructuring The Control Machinery Established Thereby, 11 May 1994, ETS 155. <http://www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=155&CM=8&DF=09/10/2013&CL=ENG>

29. Protocol No. 12 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, 4 November 2000, ETS 177.
<http://conventions.coe.int/treaty/en/Reports/Html/177.htm>
30. The Council of Europe, Recommendation 1201 (1993), on an additional protocol on the rights of national minorities to the European Convention on Human Rights,
<http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta93/EREC1201.htm>
31. European Charter for Regional or Minority Languages, 4 November 1992, ETS 148.
<http://conventions.coe.int/treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=148&CM=1&CL=EN>
[G](#)
32. Resolution 136 (1957) on the position of national minorities in Europe,
<http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta57/ERES136.htm>
33. Recommendation 285 (1961) on the rights of national minorities,
<http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta61/EREC285.htm>
34. Recommendation 1134 (1990) on the rights of minorities,
<http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta90/EREC1134.htm>
35. European Social Charter, 3 May 1996, ETS 163.
<http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=035&CL=ENG>
36. Vienna Declaration, 9 October, 1993, <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=621771>
37. Declaration on freedom of expression and information, adopted by the Committee of Ministers 29 April 1982,
[http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/media/Doc/CM/Dec\(1982\)FreedomExpr_en.asp#TopOfPage](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/media/Doc/CM/Dec(1982)FreedomExpr_en.asp#TopOfPage)
38. European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, 26 November 1987, ETS 126. <http://www.cpt.coe.int/en/documents/ecpt.htm>
39. Framework Convention for the Protection of National Minorities, 1 February 1995, ETS 157.
<http://www.conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/157.htm>
40. Conference on Security and Co-operation in Europe (CSCE) : Final Act of Helsinki, 1 August 1975. <http://www.osce.org/mc/39501?download=true>
41. Document of the Copenhagen Meeting of the Conference on the Human Dimension of the CSCE, 1990, <http://www.osce.org/odihr/elections/14304>
42. The Hague Recommendations Regarding the Education Rights of National Minorities, High Commissioner on National Minorities, 1 October 1996. <http://www.osce.org/lv/hcnm/32187>
43. The Oslo Recommendations regarding the Linguistic Rights of National Minorities, High Commissioner on National Minorities, 1 February 1998. <http://www.osce.org/hcnm/67531>

44. The Lund Recommendations on the Effective Participation of National Minorities in Public Life, 1999, <http://www.osce.org/hcnm/32240>
45. Warsaw guidelines, <http://www.osce.org/hcnm/42055>
46. Guidelines on the Use of Minority Languages in the Broadcast Media, <http://www.osce.org/hcnm/32310>
47. Recommendations on Policing in Multi-Ethnic Societies, <http://www.osce.org/hcnm/32227>
48. Vienna Declaration, 9 October, 1993, Appendix II, <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=621771>
49. Bolzano/Bozen Recommendations on National Minorities in Inter-State Relations, <http://www.osce.org/hcnm/33633>
50. Ljubljana Guidelines on Integration of Diverse Societies, <http://www.osce.org/hcnm/96883>
51. Olivischer Friedens Schluß, 1660, Reichsarchiv Band 5 (1713) PSpec 1-3 ,S.172-202., <http://www.ieg-mainz.de/likecms/index.php?site=anthology.htm&dir=&treaty=111&anth=216&notrans=1>
52. Osnabrücker Friedensvertrag (Instrumentum Pacis Osnabrugensis), 1648, http://www.lwl.org/westfaelische-geschichte/portal/Internet/finde/langDatensatz.php?urlID=740&url_tabelle=tab_quelle
53. Luxembourg, Declaration contained in a letter from the Permanent Representative of Luxembourg, dated 18 July 1995, handed to the Secretary General at the time of signature, on 20 July 1995 - Or. Fr. List of declarations made with respect to treaty No. 157, <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ListeDeclarations.asp?NT=157&CM=8&DF=08/09/2014&CL=ENG&VL=1>
54. Minderheitenschutzvertrag zwischen den Alliierten und Assoziierten Hauptmächten und Polen. Versailles, 28. Juni 1919. In: Themenportal Europäische Geschichte, 2007, <http://www.europa.clio-online.de/2007/Article=219>
55. Bundes-Verfassungsgesetz (B-VG), BGBl. Nr.1/1920, <http://www.bka.gv.at/DesktopDefault.aspx?TabID=4780>
56. ES Padomes 2000. gada 29. jūnija Direktīva 2000/43/EK, ar ko ievieš vienādas attieksmes principu pret personām neatkarīgi no rasu vai etniskās piederības (“Rasu vienlīdzības direktīva”). (Oficiālais Vēstnesis L 180 , 19/07/2000 lpp. 0022 – 0026), <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2000:180:0022:01:LV:HTML>
57. ES Padomes 2000. gada 27. Novembra Direktīvas 2000/78/EK, ar ko nosaka kopēju sistēmu vienlīdzīgai attieksmei pret nodarbinātību un profesiju (“Nodarbinātības vienlīdzības direktīvas”). (Oficiālais Vēstnesis L 303 , 02/12/2000, lpp. 0016 – 0022), <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32000L0078:lv:HTML>

58. Eiropas Parlamenta 2005. gada 8. jūnija rezolūciju par minoritāšu aizsardzību un diskriminācijas novēršanas politiku paplašinātajā Eiropā. - (2005/2008(INI)),
<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+TA+P6-TA-2005-0228+0+DOC+PDF+V0//LV>
59. Eiropas Parlamenta rezolūcija par minoritāšu aizsardzību un diskriminācijas novēršanas politiku paplašinātajā Eiropā (2005/2008(INI)),
<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P6-TA-2005-0228&language=LV&ring=A6-2005-0140>
60. P6_TA(2005)0228 Minoritāšu aizsardzība un diskriminācijas novēršanas politika paplašinātajā Eiropā Eiropas Parlamenta rezolūcija par minoritāšu aizsardzību un diskriminācijas novēršanas politiku paplašinātajā Eiropā (2005/2008(INI)).
61. Eiropadome, Kopenhāgenas kritēriji iestājai Eiropas Savienībā, DOC/93/3, 1993. gada 22. jūnijs, http://europa.eu/rapid/press-release_DOC-93-3_en.htm?locale=en
62. (2006/33/EK) Eiropas Komisijas Lēmums, 2006. gada 20. janvāris, ar kuru izveido augsta līmeņa ekspertu grupu jautājumos, kas saistīti ar etnisko minoritāšu sociālo integrāciju un to pilnvērtīgu līdzdalību darba tirgū.
63. 1990. gada Kopenhāgenas dokuments par cilvēktiesību dimensiju,
http://www.internationaldemocracywatch.org/attachments/349_Copenhagen%20Document%20-%20human%20dimension.pdf
64. 1993.gada ES Kopenhāgenas kritēriji,
http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/72921.pdf
65. The Treaty on European Union, as signed in Maastricht on 7 February 1992,
http://europa.eu/eu-law/decision-making/treaties/pdf/treaty_on_european_union/treaty_on_european_union_en.pdf
66. Copenhagen European Council, Presidency's Conclusions, EC Bull. 6-1993,
http://aei.pitt.edu/1443/1/Copenhagen_june_1993.pdf
67. The Treaty of Amsterdam amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related acts, as signed in Amsterdam on 2 October 1997, <http://www.europarl.europa.eu/topics/treaty/pdf/amst-en.pdf>
68. Charter of Fundamental Rights of the European Union, 2010/C 83/02, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:en:PDF>
69. Līgums par Eiropas Savienības darbību, Lisabonas Līgums, ar ko groza Līgumu par Eiropas Savienību un Eiropas Kopienas dibināšanas līgumu, parakstīts Lisabonā 2007. gada 13. decembrī, 2007/C 306/01, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/ALL/?uri=OJ:C:2007:306:TOC>

70. Belgium, Reservation accompanying the signature of the instrument on 31 July 2001 - Or. Fr. List of declarations made with respect to treaty No. 157, <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ListeDeclarations.asp?NT=157&CM=8&DF=08/09/2014&CL=ENG&VL=1>
71. N° 569. Lithuania, Declaration concerning the protection of minorities, signed at Geneva, May 12, 1922. <http://www.worldlii.org/int/other/LNTSer/1924/25.pdf>
72. N° 249. Albania, Declaration concerning the Protection of Minorities in Albania. Geneva, Oktober 2, 1921, <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/LON/Volume%209/v9.pdf>
73. Latvia, Declaration concerning the Protection of Minorities in Latvia. Geneva, July 7, 1923, <http://www.frost.ungarisches-institut.de/pdf/19230707-1.pdf>

Latvijas Republikas normatīvie akti

1. Latvijas Republikas valdības un Baltkrievijas Republikas valdības Vienošanās par Latvijas Republikas un Baltkrievijas Republikas pierobežas teritoriju iedzīvotāju savstarpējo braucienu vienkāršošanu. 2010. gada 23. augusts: LR starptautiskais līgums. Latvijas Vēstnesis, 2010. gada 10. novembris, nr. 178.
2. Latvijas Republikas valdības un Krievijas Federācijas valdības Vienošanās par Latvijas Republikas un Krievijas Federācijas pierobežas teritoriju iedzīvotāju savstarpējo braucienu vienkāršošanu. 2010. gada 20. decembris: LR starptautiskais līgums. Latvijas Vēstnesis, 2013. gada 17. jūnijs, nr. 115.
3. Latvijas Republikas Satversme: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. gada 1. jūlijs, nr. 43.
4. Konstitucionālais likums „Cilvēka un pilsoņa tiesības un pienākumi”: LR likums. Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 1992. gada 30. janvāris, nr. 4./5.
5. Deklarācija par Latvijas okupāciju, 22.08.1996. Latvijas Vēstnesis, 1996. gada 27. augusts, nr. 143.
6. Latvijas Republikas Augstākās Padomes konstitucionālais likums „Par Latvijas Republikas valstisko status”: LR likums, 1991. gada 21. augusts. Ziņotājs, 1991. gada 24. oktobris, nr. 42.
7. Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2010. gada 28. jūlijs, nr 118.
8. Pacientu tiesību likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2009. gada 30. decembris, nr. 205.
9. Latvijas Republikas valsts robežas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2009. gada 2. decembris, nr. 189.
10. Latvijas Pareizticīgās Baznīcas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2008. gada 3. decembrī, nr. 188.

11. Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2008. gada 3. decembrī, nr. 188.
12. Latvijas Vecticībnieku Pomoras Baznīcas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2007. gada 20. jūnijā, nr. 98.
13. Rīgas ebreju reliģiskās draudzes likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2007. gada 20. jūnijā, nr. 98.
14. Septītās Dienas Adventistu Latvijas draudžu savienības likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2007. gada 12. jūnijā, nr. 93.
15. Latvijas Apvienotās Metodistu Baznīcas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2007. gada 7. jūnijā, nr. 91.
16. Latvijas Baptistu Draudžu Savienības likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2007. gada 30. maijā, nr. 86.
17. Administratīvā procesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2001. gada 14. novembris, nr. 164.
18. Likums „Par Vispārējo konvenciju par nacionālo minoritāšu aizsardzību”: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2005. gada 31. maijs, nr. 85.
19. Kriminālprocesa likums: LR likums, Latvijas Vēstnesis, 2005. gada 11. maijs, nr. 74.
20. Zinātniskās darbības likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2005. gada 5. maijs, nr. 70.
21. Ugunsdrošības un ugunsdzēsības likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2002. gada 13. novembris, nr. 165.
22. Valsts pārvaldes iekārtas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2002. gada 21. jūnijs, nr. 94.
23. Darba likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2001. gada 6. jūlijs, nr. 105.
24. Reklāmas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2000. gada 10. janvāris, nr. 7.
25. Valsts valodas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1999. gada 21. decembris, nr. 428/433.
26. Vispārējās izglītības likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1999. gada 30. jūnijs, nr. 213/215.
27. Patērētāju tiesību aizsardzības likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1999. gada 1. aprīlis, nr. 104/105.
28. Izglītības likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. gada 17. novembris, nr. 343/344.
29. Krimināllikums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. gada 8. jūlijs, nr. 199/200.
30. Robežsardzes likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1997. gada 16. decembris, nr. 329/330.

31. Likums „Par privātajiem pensiju fondiem”: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1997. gada 20. jūnijs, nr. 150/151.
32. Reliģisko organizāciju likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1995. gada 26. septembris, nr. 146.
33. Likums „Par sociālo drošību”: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1995. gada 21. septembris, nr. 144.
34. Likums „Par to bijušās PSRS pilsoņu statusu, kuriem nav Latvijas vai citas valsts pilsonības”: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1995. gada 25. aprīlis, nr. 63.
35. Valsts drošības iestāžu likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1994. gada 19. maijs, nr. 59.
36. Operatīvās darbības likums, LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. gada 30. decembris, nr. 131.
37. Latvijas Republikas Advokatūras likums: LR likums. Ziņotājs, 1993. gada 19. augusts, nr. 28.
38. Likums „Par tiesu varu”: LR likums. Ziņotājs, 1993. gada 14. janvāris, nr. 1.
39. Likums „Par policiju”: LR likums. Ziņotājs, 1992. gada 24. septembris, nr. 37.
40. Likums „Par grozījumiem un papildinājumiem Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Valodu likumā”: LR likums. Ziņotājs, 1992. gada 16. aprīlī, nr. 15.
41. Izglītības likums: LR likums. Ziņotājs, 1991. gada 15. augusts, Nr. 31/32.
42. Likums „Par Latvijas nacionālo un etnisko grupu brīvu attīstību un tiesībām uz kultūras autonomiju”: LR likums. Ziņotājs, 1991. gada 6. jūnijs, nr. 21.
43. Likums „Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem”: LR likums. Ziņotājs 1991. gada 14. februāris, nr. 5.
44. Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Augstākā Padomes deklarācija „Par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu”, 1990. gada 4. maijs. Ziņotājs, 1990. gada 17. maijs, nr. 20.
45. Latvijas Republikas Augstākās Padomes Deklarācija „Par Latvijas Republikas pievienošanos starptautisko tiesību dokumentiem cilvēktiesību jautājumos”, 1990. gada 4. maijs. Ziņotājs, 1990. gada 24. maijs, nr. 21.
46. Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas likums „Valodu likums”. Latvijas PSR Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 1989, nr. 20.
47. Likums „Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss”: LR likums. Ziņotājs, 1984. gada 20. decembris, nr. 51.
48. Likums „Latvijas Sodų izpildes kodekss”: LR likums. Ziņotājs, 1971. gada 1. janvāris, nr. 1.

49. Noteikumi par valsts vispārējās vidējās izglītības standartu, mācību priekšmetu standartiem un izglītības programmu paraugiem: Ministru kabineta 2013. gada 21. maija noteikumi nr. 281. Latvijas Vēstnesis, 2013. gada 5. jūnijs, nr. 107.
50. Ministru kabineta noteikumi „Kārtība, kādā bērni šķērso valsts robežu”: Ministru kabineta noteikumi. Latvijas Vēstnesis, 2010. gada 13. augusts, nr. 128.
51. Ministru kabineta noteikumi „Noteikumi par valodu lietošanu informācijā”: Ministru kabineta noteikumi Nr. 130. Latvijas Vēstnesis, 2005. gada 2. marts, nr. 36.
52. Ministru kabineta noteikumi „Par personvārdu rakstību un lietošanu latviešu valodā, kā arī to identifikāciju”: Ministru kabineta noteikumi Nr. 114. Latvijas Vēstnesis, 2004. gada 5. marts, nr. 36.
53. Noteikumi par vietu nosaukumu, iestāžu, sabiedrisko organizāciju, uzņēmumu (uzņēmēj sabiedrību) nosaukumu un pasākumu nosaukumu veidošanu un lietošanu: Ministru kabineta 2000. gada 22. augusta noteikumi nr. 294. Latvijas Vēstnesis, 2000. gada 29. augusts, nr. 302.

Ziņojumi un atzinumi

1. Eiropas Komisijas ziņojums Eiropas Parlamentam un Padomei, Kopīgs ziņojums par Padomes 2000. gada 29. jūnija Direktīvas 2000/43/EK, ar ko ievieš vienādas attieksmes principu pret personām neatkarīgi no rasu vai etniskās piederības („Rasu vienlīdzības direktīvas”), un Padomes 2000. gada 27. Novembra Direktīvas 2000/78/EK, ar ko nosaka kopēju sistēmu vienlīdzīgai attieksmei pret nodarbinātību un profesiju (“Nodarbinātības vienlīdzības direktīvas”), piemērošanu, Briselē, 17.1.2014, COM(2014) 2 final.
2. ES 2007. gada ziņojums par cilvēktiesībām, Eiropas Savienības Padome, Briselē, 2007. gada 18. oktobrī, (OR. en), 13288/1/07, REV 1, COHOM 88, 216. lpp.,
http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/fd/droi20071126_hr_001/droi20071126_hr_001lv.pdf
3. Latvijas iedzīvotāju nacionālais sastāvs. Centrālā Statistikas pārvalde, [aplūkots 05.07.2014.], http://www.csb.gov.lv/sites/default/files/skoleniem/iedzivotaji/2_part19.pdf
4. Latvijas Republikas ziņojums par Stratēģijas „Integrācijai Eiropas Savienībā” izpildi, 2000.
5. Latvijas Republikas 8. Saeimas pavasara sesijas astotā sēde 2005. gada 26. maijā,
http://www.saeima.lv/steno/2002_8/st_050526/st2605.htm
6. Likumprojekta „Par Vispārējo konvenciju par nacionālo minoritāšu aizsardzību” anotācija, 2005. gada 16. maijs, http://helios-web.saeima.lv/bi8/lasa?dd=LP1225_0#d
7. Pētījums “Bilingvālā izglītība”, Latvijas Republikas Tiesībsargs, 2014, 108. lpp.,
http://www.tiesibsargs.lv/files/content/Petijumi/Bilingvala%20izglitiba_2014.pdf

8. Reģionu komitejas atzinums "Vēsturisku lingvistisko minoritāšu aizsardzība un attīstība saskaņā ar Lisabonas līgumu" 2011/C 259/06.
9. Saeimas 26.05.2005. balsojums par Vispārējo nacionālo minoritāšu tiesību konvenciju 2. lasījumā (steidzamības kārtā),
http://www.saeima.lv/steno/2002_8/st_050526/Balsoj/089.htm
10. Saeimas stenogrammas, 26.05.2005., Arhīvs,
http://www.saeima.lv/steno/2002_8/st_050526/st2605.htm#s2
11. Pastāvīgo iedzīvotāju etniskais sastāvs gada sākumā. ISG07. Statistikas pārvaldes datu bāzes,
http://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/Sociala/Sociala_ikgad_iedz_iedzskaits/IS0070.px/table/tableViewLayout1/?rxid=562c2205-ba57-4130-b63a-6991f49ab6fe
12. Reģionu komitejas atzinums par tematu "Eiropas Parlamenta rezolūcija par minoritāšu aizsardzību un diskriminācijas novēršanas politiku paplašinātajā Eiropā" (2006/C 229/09), P6_TA(2005)0228,
<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+TA+P6-TA-2005-0228+0+DOC+PDF+V0//LV>
13. Tautība. Pārskats par pārgrozībām iedzīvotāju nacionālā sastāvā. 1930,
http://www.csb.gov.lv/sites/default/files/dati/TSK_1930_05.pdf
14. Advisory Committee on the Framework Convention for the Protection of National Minorities, Commentary on the Effective Participation of Persons Belonging to National Minorities in Cultural, Social and Economic Life and in Public Affairs, ACFC/31DOC(2008)001, Adopted on 27 February 2008.
15. Advisory Committee on the Framework Convention for the Protection of National Minorities, Thematic Commentary No.3, The Language Rights of Persons Belonging to National Minorities under the Framework Convention, ACFC/44DOC(2012)001, Adopted on 24 May 2012.
16. ACFC, Commentary on Education under the Framework Convention for the Protection of National Minorities, 2 March 2006, ACFC/25DOC(2006)002.
17. ACFC III - Art 9 – October 2014, Compilation of Opinions of the Advisory Committee Relating to Article 9 of the Framework Convention.
18. ACFC III - Art 17 – October 2014, Compilation of Opinions of the Advisory Committee Relating to Article 17 of the Framework Convention, Third Cycle.
19. ACFC I - Art 17, 4 July 2011, Compilation of Opinion of the Advisory Committee relating to Article 17 of the Framework Convention.

20. Commission on Human Rights, Specific Groups and Individuals: Minorities, Report of the independent expert on minority issues, Gay McDougall, E/CN.4/2006/74/, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G06/101/26/PDF/G0610126.pdf?OpenElement>
21. Commission on Human Rights, Study of Legal Validity of the Undertaking Concerning Minorities, E/CN.4/367, 7 April 1950, P.70.,
<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/GL9/006/98/PDF/GL900698.pdf?OpenElement>
22. Commission on Human Rights, Sub-Commission on Prevention of Discrimination and Protection of Minorities, Protection of Minorities, Possible ways and means of facilitating the peaceful and constructive solution of problems involving minorities, Report submitted by Mr. Asbjørn Eide, E/CN.4/Sub.2/1993/34, 10 August 1993, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G93/145/23/PDF/G9314523.pdf?OpenElement>
23. Commentary of the Working Group on Minorities to the UN Declaration on the Rights of Persons Belonging to National or Ethnic, Religious and Linguistic Minorities, 2005, E/CN.4/Sub.2/AC.5/2005/2, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G05/133/85/PDF/G0513385.pdf?OpenElement>
24. Committee of Experts on Issues Relating to the Protection of National Minorities. The Protection of National Minorities in the Case-Law of the European Court of Human Rights. 2008, p. 18.
25. EU Annual Report on Human Rights 2008, 14146/2/08.
<http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/st14146-re02.en08.pdf>
26. Guide to Practice on Reservations to Treaties, United Nations, Adopted by the International Law Commission at its sixty-third session, in 2011, and submitted to the General Assembly as a part of the Commission's report covering the work of that session (A/66/10, para. 75).
27. Human Rights Committee, General Comment 24 (52), General comment on issues relating to reservations made upon ratification or accession to the Covenant or the Optional Protocols thereto, or in relation to declarations under article 41 of the Covenant, U.N. Doc. CCPR/C/21/Rev.1/Add.6 (1994), <http://www1.umn.edu/humanrts/gencomm/hrcom24.htm>
28. Human Rights Council, Promotion and Protection of All Human Rights, Civil, Political, Economic, Social and Cultural Rights, Including the Right to Development, Report of the Special Rapporteur on the situation of human rights and fundamental freedoms of indigenous people, S. James Anaya, A/HRC/9/9, 11 August 2008,
<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G08/149/40/PDF/G0814940.pdf?OpenElement>

29. Legal Questions of Enlargement, The European Parliament, Luxembourg, Briefing No 23, PE 167.617 Or. FR, 19 May 1998, p. 9,
http://www.europarl.europa.eu/enlargement/briefings/pdf/23a1_en.pdf
30. Opinion of the Committee of the Regions on protecting and developing historical linguistic minorities under the Lisbon Treaty, 2011/C 259/06.
31. Proposal concerning a definition of the term "minority" submitted by Mr. Jules Deschênes, E/CN.4/Sub.2/1985/31, Report of the Sub-Commission on Prevention of Discrimination and Protection of Minorities on its Thirty-Eighth Session, Geneva, 5-30 August 1985, Rapporteur: Mr. C.L.C. Mubanga-Chipoya, P.64., (P.85.),
<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G85/140/27/PDF/G8514027.pdf?OpenElement>
32. Report on the Linguistic Rights of Persons Belonging to National Minorities in the OSCE Area, Organization for Security and Co-operation in Europe, High Commissioner on National Minorities, Hague, 1999, p. 8. <http://www.osce.org/hcnm/42060>
33. Report on Non-citizens and Minority Rights, European Commission for Democracy through Law (Venice Commission), Adopted by the Venice Commission at its 69th plenary session (Venice, 15-16 December 2006), CDL-AD(2007)001,
[http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2007\)001-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2007)001-e)
34. Resolution (97) 10, Rules Adopted by the Committee of Ministers on the Monitoring Arrangements under Articles 24 to 26 of the Framework Convention for the Protection of National Minorities, <http://128.121.10.98/coe/pdfopener?smd=1&md=1&did=778974>
35. Rights of national minorities, Opinion1, Committee on Migration, Refugees and Demography. Doc. 8943, 23 January 2001.
36. Study on the Rights of Persons Belonging to Ethnic, Religious and Linguistic Minorities, by Francesco Capotorti, Special Rapporteur of the Sub-Commission on Prevention of Discrimination and Protection of Minorities, United Nations, New York, 1979, p. 5.
<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/NL7/903/66/PDF/NL790366.pdf?OpenElement>
37. The Language Rights of Persons Belonging to National Minorities under the Framework Convention, July 2012, ACFC/44DOC(2012)001 rev, Art. 59.
38. The demographic characteristics of national minorities in certain European States, European Population Committee (CDPO), Meeting, 24[-25] November 1999,
<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=429563&Site=COE>
39. United Nations Human Rights Committee (HRC), General Comment 18: Non-discrimination, 37th session (1989).

40. UN Commission on Human Rights, Definition of Minorities for Purposes of Protection by the United Nations, Report of the Sixth Session (27 March - 19 May 1950), p.10.
<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/GL9/010/98/PDF/GL901098.pdf?OpenElement>
41. UN Economic and Social Council, Report of the Ad Hoc Committee on Prevention of Discrimination and Protection of Minorities, 1950, E/CN.4/450, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/GL9/007/96/PDF/GL900796.pdf?OpenElement> [aplūkots 19.05.2014]
42. Latvijas Republikas sākotnējais ziņojums par Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību izpildi, 2006. gada 11. oktobris, ACFC/SR(2006)001.
43. Latvijas Republikas otrais ziņojums par Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību izpildi, 2012. gada 3. septembris, ACFC/SR/II(2012)002.
44. Resolution CM/ResCMN(2011)6 on the implementation of the Framework Convention for the Protection of National Minorities by Latvia, 30 March 2011,
<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1768985>
45. Resolution CM/ResCMN(2014)9, on the implementation of the Framework Convention for the Protection of National Minorities by Latvia, 9 July 2014,
<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=2215943&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383>
46. Report Submitted by Latvia Pursuant to Article 25, Paragraph 1 of the Framework Convention for the Protection of National Minorities, ACFC/SR/(2006)001,
http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/minorities/3_FCNMdocs/PDF_1st_SR_Latvia_en.pdf
47. Austria (First) State Report, 15 November 2000, ACFC/SR (2000) 003.
48. Bulgaria (First) State Report, 9 April 2003, ACFC/SR (2003) 001.
49. Croatia (First) State Report, 16 March 1999, ACFC / SR (1999) 005.
50. Croatia (Second) State Report, April 2004, ACFC/SR/II (2004)002.
51. Cyprus (First) State Report, 01 March 1999, ACFC/SR (1999)002 rev.
52. Czech Republic (First) State Report, 01 April 1999, ACFC/SR (1999)006.
53. Czech Republic (Second) State Report, 2 July 2004, ACFC/SR/II (2004) 007.
54. Denmark (First) State Report, 6 May 1999, ACFC/SR (1999)009.
55. Denmark (Second) State Report, 14 May 2004, ACFC/SR/II (2004)004.
56. Estonia (First) State Report, 22 December 1999, ACFC/SR (1999) 016.
57. Estonia (Second) State Report, 16 July 2004, ACFC/SR/II (2004) 009.
58. Finland (First) State Report, 16 February 1999, ACFC/SR (1999)003.
59. Germany (First) State Report, 24 February 2000, ACFC/SR (2000)001.

60. Germany (Third) State Report, 9 April 2009, ACFC/SR/III (2009)003.
61. Hungary (First) State Report, 21 May 1999, ACFC/SR (1999)010.
62. Hungary (Second) State Report, 7 May 2004, ACFC/SR/II (2004) 003.
63. Italy (First) State Report, 3 May 1999, ACFC/SR (1999) 007.
64. Italy (Third) State Report, 21 December 2009, ACFC/SR/III(2009)011.
65. Ireland (First) State Report, 13 November 2001, ACFC/SR (2001)006.
66. Lithuania (First) State Report, 31 October 2001, ACFC/SR(2001)007.
67. Lithuania (Third) State Report, 23 April 2012, ACFC/SR/III(2011)005 rev.
68. Malta (First) State Report, 27 July 1999, ACFC/SR(1999)012.
69. Malta (Fourth) State Report, ACFC/SR/IV(2014)009.
70. Netherlands (First) State Report, 16 July 2008, ACFC/SR (2008)001.
71. Poland (First) State Report, 10 July 2002, ACFC/SR(2002)002.
72. Poland (Third) State Report, 13 December 2012ACFC/SR/III(2012)005.
73. Romania (First) State Report, 26 June 1999, ACFC/SR (99) 11.
74. Romania (Second) State Report, 06 June 2005, ACFC/SR/II (2005)004.
75. Spain (First) State Report, 19 December 2000, ACFC/SR (2000)005.
76. Slovak Republic (First) State Report, 4 May 1999, ACFC/SR (1999)008.
77. Slovenia (First) State Report, November 29 2000, ACFC/SR (2000)004.
78. Sweden (First) State Report, 8 June 2001, ACFC/SR (2001)003.
79. The United Kindom (First) State Report, 26 July 1999, ACFC/SR (1999)013.
80. ACFC (First) Opinion on Lithuania, 21 February 2003, ACFC/INF/OP/I(2003)008.
81. ACFC (First) Opinion on Germany, 1 March 2002ACFC/INF/OP/I (2002)008.
82. ACFC (First) Opinion on Spain, 27 November 2003, ACFC/INF/OP/I(2004)004.
83. ACFC (Second) Opinion on Austria, 16 May 2002, ACFC/INF/OP/I (2002) 009.
84. ACFC, (Second) Opinion on Croatia, 13 April 2005, ACFC/INF/OP/II(2004)002.
85. ACFC, (Second) Opinion on Denmark, 11 May 2005, ACFC/OP/II(2004)005.
86. ACFC, (Second) Opinion on Estonia, 22 July 2005, ACFC/OP/II(2005)001.
87. ACFC, (Second) Opinion on Finland, 20 April 2006, ACFC/OP/II(2006)003.
88. ACFC, (Second) Opinion on Hungary, 14 December 2005, ACFC/INF/OP/II(2004)003.
89. ACFC (Second) Opinion on Norway, 5 October 2006.
90. ACFC, (Second) Opinion on Romania, 23 February 2006, ACFC/OP/II(2005)007.
91. ACFC, (Second) Opinion on Slovakia, 21 June 2006, ACFC/OP/II(2005)004.
92. ACFC, (Second) Opinion on Spain, 2 April 2008, ACFC/OP/II(2007)001.
93. ACFC, (Second) Opinion on United Kingdom, 26 October 2007, ACFC/OP/II(2007)003.

94. ACFC, Resolution CM/ResCMN(2011)6 on the implementation of the Framework Convention for the Protection of National Minorities by Latvia, 30 March 2011, <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1768985>
95. ACFC (Second) Opinion on Latvia, adopted on 18 June 2013.
96. ACFC, (First) Opinion on Latvia, 30 March 2011, ACFC/OP/I(2008)002, http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/minorities/3_FCNMdocs/PDF_1st_OP_Latvia_lv.pdf
97. ACFC, (Second) Opinion on Latvia, 3 January 2014, ACFC/OP/II(2013)001, http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/minorities/3_FCNMdocs/PDF_2nd_OP_Latvia_en.pdf
98. Comments of Spain, 30 September 2004, GVT/COM/INF/OP/I(2004)004.
99. Comments by Austria, 17 October 2002, GVT/COM/INF/OP/I (2002) 009.
100. Compilation of Opinions of the Advisory Committee Relating to Article 4 of the Framework Convention, 24 October 2014.
101. Concluding observations on the third periodic report of Latvia, Human Rights Committee, 11 April 2014, CCPR/C/LVA/3, http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CCPR%2fC%2fLVA%2fCO%2f3&Lang=en
102. Concluding observations on the third periodic report of Latvia, Human Rights Committee, 11 April 2014, CCPR/C/LVA/3, http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CCPR%2fC%2fLVA%2fCO%2f3&Lang=en
103. Greece, Report about Compliance with the Principles of the Framework Convention for the Protection of National Minorities (along guidelines for state reports according to Article 25.1 of the Convention), 18 September 1999, Art.1., http://www.minelres.lv/reports/greece/greece_NGO.htm

Atsevišķi raksti grāmatās, žurnālos un internetā

1. Bartele T. Izmaiņas mazākumtautību politikā pēc Pirmā pasaules kara. Daugavpils Universitātes Humanitārās fakultātes XII Zinātnisko lasījumu materiāli. Vēsture. VI sējums, I daļa. Daugavpils: Daugavpils Universitātes izdevniecība Saule, 2003, 132. lpp.>21.-28. lpp.
2. Brands Kehris I. Nacionālo minoritāšu līdzdalība kultūras, sociālajā un ekonomiskajā dzīvē, kā arī politiskajā dzīvē. Grām.: Nacionālo minoritāšu konvencija- Eiropas pieredze Latvijai. N. Muižnieka red. Rīga, Eiropas Padomes Informācijas birojs, 2006, 247. lpp., ISBN 9984933342.

3. Bojarski L., Chopin I., Cohen B., Do U., Farkas L., Iordache R. Apmācību rokasgrāmata par diskrimināciju, Izpratnes veicināšanas semināri pretdiskriminācijas un iespēju vienlīdzības jomā pilsoniskās sabiedrības organizācijām, 2012,
http://www.humanconsultancy.com/Publications/LV_Training%20manual%20+%20national%20context.pdf
4. Dimitrovs A. PCTVL aicina ratificēt Vispārējo konvenciju par nacionālo minoritāšu aizsardzību. LETA, 2005. gada 8. marts.
5. Diskusija par mediju ietekmi uz nacionālo drošību, 2012. gada 8. maijs. Pieejams:
<http://liia.lv/lv/news/discussion-about-influence-on-national-security-in/>
6. Dribins L. Minoritātes definīcija nav pašmērķis. 2002. gada 12. novembrī,
<http://www.politika.lv/index.php?id=104892&lang=lv>
7. Dribins L. Nacionālās minoritātes iegāns. 2004. gada 30. novembrī,
<http://www.politika.lv/index.php?id=110255&lang=lv>
8. Druviete I. Minoritāšu konvencija: ratificēsim pēc vispusīgas izvērtēšanas. 2003. gada 29. aprīlī, <http://www.politika.lv/index.php?id=106046&lang=lv>
9. Eglītis J. Kiršteins: Lai ratificētu minoritāšu konvenciju, nepieciešama diskusija par daudziem strīdīgiem jautājumiem. LETA, 2004. gada 5. decembrī.
10. Eiropas Savienības tiesa, Kompetence,
http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7024/#competences
11. Eiropas Savienības tiesa, Tiesa Eiropas Savienības tiesību sistēmā,
http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7024/#jurisprudences
12. Kučs A. Minoritātes: prakse svarīgāka par definīciju. 2002. gada 15. oktobrī.
<http://providus.lv/article/minoritates-prakse-svarigaka-par-definiciju>
13. Levits E. Cilvēktiesību piemērošanas pamatjautājumi Latvijā. Grām.: Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā, I. Ziemeles red. Rīga: SIA „Izglītības soļi”, 2000, 409. lpp., ISBN 9984943607.
14. Levits E. 91. Visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā. Cilvēka tiesības tiek īstenotas bez jebkādas diskriminācijas. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 863. lpp., ISBN 9789984840192.
15. Levits E. Vispārējie tiesību principi. Grām.: Eiropas tiesības. Rīga: Juridiskā koledža, 2007, 627. lpp., ISBN 9789984966441.
16. Mežmalis A. Vēsturiskais fons (1939-1991), Padomju Savienības nodarītie zaudējumi Baltijā. Rīga, 2012, 360. lpp., ISBN 9789934836305.
17. Mits M. Pilsoniskās un politiskās tiesības. Grām.: Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā I. Ziemeles red. Rīga: SIA „Izglītības soļi”, 2000, 409. lpp., ISBN 9984943607.

18. Mūrniece I. Kā parakstīt mazākumtautību konvenciju. Latvijas Avīze, 2005. gada 1. februārī.
19. Mūrniece I. Par viltus integrāciju un latviešu valodu. Latvijas Avīze, 2005. gada 1. martā.
20. Muižnieks N. Cilvēktiesību vēsturiskā attīstība Latvijā no 1918. līdz 2000. gadam. Grām.: Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā, I. Ziemeles red. Rīga: SIA „Izglītības solī”, 2000, 409. lpp., ISBN 9984943607.
21. Nacionālo minoritāšu sabiedrisko organizāciju apvienības „Sadraudzība” Atklāta vēstule. LETA, 2005. gada 28. aprīlī.
22. Pabriks A. Deputāta dienasgrāmata: Kā cīnīties pret Krievijas melīgo propagandu Latvijas mediju telpā, <http://www.artispabriks.lv/deputata-dienasgramata-ka-cinities-pret-krievijas-meligo-propagandu-latvijas-mediju-telpa/>
23. Runājot Eiropas valodā, Valodas Eiropas Savienībā. Eiropas Komisija Komunikācijas ģenerāldirektorāts. Luksemburga: Eiropas Kopienų Oficiālo publikāciju birojs, 2008, 16. lpp., ISBN 9789279091674.
24. Schewe C. (Ševe K.) Ievads. Eiropas Savienības institucionālajās tiesībās. Grām.: Eiropas Savienības tiesības, I daļa, Institucionālās tiesības, C. Schewe (K. Ševes), A. Bukas red. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014, 414. lpp, ISBN 978934508165.
25. Strazdiņš Ģ. Eiropas Savienības tiesību pamati, Grām.: Eiropas Savienības tiesības, I daļa, Institucionālās tiesības, C.Schewe (K.Ševes), A.Bukas red. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014, 414. lpp, ISBN 978934508165.
26. Šimkuva H. Minderheitenpolitik in Lettland, Staatliche Einheit und nationale Vielfalt im Baltikum. Oldenburg, 2005, S. 267, ISBN 3486578197.
27. Valsts statistiskās pārvaldes izdevumiem "Latvijas statistikas gadagrāmata" (1920-1939), <http://www.csb.gov.lv/galveno-tautibu-piederigo-skaits-pec-tautas-skaitisanu-datiem-1920-1925-1930-1935>
28. Vēbers E. Metodoloģija ignorē nekrievu minoritātes. 2001. gada 16. oktobris, <http://politika.lv/article/metodologija-ignore-nekrievu-minoritates>
29. Vēbers E. Latvijas nacionālo minoritāšu prasības etniskās identitātes saglabāšanas garantēšanai saistībā ar Eiropas Padomes Vispārējo konvenciju par nacionālo minoritāšu aizsardzību. Rīga: Eiropas Padomes Informācijas birojs, 2004.
30. Zankovska-Odiņa S., Konvencijas izstrādes vēsture. Konvencijas normu un pamatprincipu raksturojums. Grām.: Nacionālo minoritāšu konvencija - Eiropas pieredze Latvijai. Rīga: Eiropas Padomes informatīvai birojs, 2006, 247. lpp., ISBN 9984933342.
31. Zankovska S. Minoritāšu konvencija – glābiņš pret asimilāciju? 2003. gada 18. novembrī, <http://www.politika.lv/index.php?id=105490&lang=lv>

32. Ziemele I. 114. pants. Personām, kuras pieder pie mazākumtautībām, ir tiesības saglabāt un attīstīt savu valodu, etnisko un kultūras savdabību. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011.
33. Amor M., Estebanez M.. Minority Rights in the "new" Europe, eds. P. Cumper, S. C. Wheatley. The Hague: Martinus Nijhoff Publishers, 1999, p. 385, ISBN 9041111247.
34. Angst D. Welche Minderheiten? Von der fehlenden Definition der nationalen Minderheit zu einer dynamischen Auslegung im Rahmenübereinkommen des Europarats. Diplomarbeit, Öffentlichem Recht und Völkerrecht am Institut für Öffentliches Recht der Universität Bern, 2005, S. 175.
35. An-Na'im A. A. Human Rights and the Challenge of Relevance: The Case of Collective Rights. In: The Role of the Nation-state in the 21st Century: Human Rights, International Organisations, and Foreign Policy : Essays in Honour of Peter Baehr, ed. P. P. R. Baehr, M. C. Castermans-Holleman, G. J. H. Hoof, J. Smith, The Hague: Kluwer Law International, 1998, p. 504, ISBN 9789041111418.
36. Arai-Takahashi Y. Rationalizing the Differentiation between 'New' and 'Old' Minorities? The Role of the Margin of Appreciation Doctrine in Determining the Scope of Protection of Minority Rights. In: Double Standards Pertaining to Minority Protection ed. K. Henrard. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2010, pp. 219.-242.
37. Aurescu B. Minorities in Europe: Recent Trends. In: Multiculturalism and International Law, ed. S. Yee, J.Y. Morin. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2009, pp. 575.-588, p. 772, ISBN 9789004174719.
38. Baldwin C. The Office of the High Commissioner for Human Rights and Minority Rights. International Journal on Minority and Group Rights, 2007, 14., pp. 357.-377.
39. Benedikter T. Legal Instruments of Minority Protection in Europe. Bolzano/Bozen: Society for threatened people, 30 November 2006, p. 36, <http://www.gfbv.it/3dossier/eu-min/autonomy-eu.html>
40. Van den Berghe F. The EU and Issues of Human Rights Protection: Same Solutions to More Acute Problems? European Law Journal, Vol. 16, No. 2, March 2010. Oxford: Blackwell Publishing Ltd, 2010, pp. 112–157.
41. Bessone M. and de Latour S. G. Political, Not Ethno-Cultural. In: A Normative Assessment of Roma Identity in Europe. In: How Groups Matter: Challenges of Toleration in Pluralistic Societies, ed. G. Calder, M. Bessone, F. Zuolo. Routledge, 2014.
42. Brunner G. Internationaler Minderheitenschutz. <http://www.uni-koeln.de/jur-fak/ostrecht/minderheitenschutz/>

43. Castellino J. The Protection of Minorities and Indigenous Peoples in International Law: A Comparative Temporal Analysis. *International Journal on Minority and Group Rights*, 2010, 17, p. 393.-422.
44. Chablai A. European Commission for Democracy through Law: Review of Recent Reports and Opinions Relevant to the Protection of National Minorities, *European Yearbook of Minority Issues Vol 6*, 2008, Koninklijke BrillNV, p. 429.-433, ISBN 9789004174238.
45. Doomen J. The Meaning of ‘International Law’. *The Open Law Journal*, Volume 4, 2011, p. 21.-28.
46. Eide A. The Rights of ‘New’ Minorities: Scope and Restrictions. In: *Double Standards Pertaining to Minority Protection* ed. K. Henrard. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2010, pp. 165.-194.
47. Eide A. Minorities at the United Nations, in *International Human Rights Monitoring Mechanisms*. Leiden: Koninklijke Brill NV, 2009, pp. 369.-374.
48. European Union, Fundamental rights and non-discrimination, Principles, http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/amsterdam_treaty/a10000_en.htm
49. Engl A., Woelk J. Crossborder Cooperation and Minorities in Eastern Europe: Still Waiting for a Chance? A Summary and Evaluation of the Four Case Studies, *European Yearbook of Minority Issues Vol. 6*, 2006/7, 2008, Koninklijke BrillN.
50. Philips A. The Framework Convention for the Protection of National Minorities, *Minority issues handbook: Mechanisms for the implementation of minority rights*. Strasbourg, Council of Europe, 2004, p. 246, ISBN 9789287154996.
51. Francioni F. The Human Dimension of International Cultural Heritage Law: An Introduction. *The European Journal of International Law*, Vol. 22 no. 1, EJIL, 2011, pp. 9.-16.
52. Frowein J. A. and Bank R. The Effect of Member States’ Declarations Defining “National Minorities” upon Signature or Ratification of the Council of Europe’s Framework Convention, *Max-Planck-Institut für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht*, 1999, pp.649.-675, <http://www.zaoerv.de>
53. Freund A. Western Europe torne by ethnic tensions, *St.Petersburg Times*, September 17, 1975, Vol. 92, No. 55, <http://news.google.com/newspapers?nid=888&dat=19750917&id=PbZQAAAIBAJ&sjid=XI8DAAAIBAJ&pg=6892,681864><http://news.google.com/newspapers?nid=888&dat=19750917&id=PbZQAAAIBAJ&sjid=XI8DAAAIBAJ&pg=6892,681864>

54. Guliyeva G. Joining Forces or Reinventing the Wheel? The EU and the Protection of National Minorities. *International Journal on Minority and Group Rights* 17, 2010, pp. 287.-305.
55. Hashemi K. The Right of Minorities to Identity and the Challenge of Non-discrimination: A Study on the Effects of Traditional Muslims' Dhimmah on Current State Practices, *International Journal on Minority and Group Rights* 1, 2006, Koninklijke Brill NV, pp.1.-25.
56. Hastings W. K. International Law and Education in a Minority Language. In: *Encyclopedia of Language and Education, Volume 1, Language Policy and Political Issues in Education*, eds. R. Wodak and D. Corson. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 1997, p. 300., ISBN 9780792349280.
57. Henrard K. A reconsideration and more in-depth analysis of the relationship between the prohibition of (racial) discrimination and minority protection: The Bolzano/Bozen Recommendations on National Minorities in Inter-State Relations revisited. In: *National Minorities in Inter-State Relations*, ed. F. Palermo, N. Sabanadze. Leiden, Boston, Martinus Nijhoff Publishers, 2011, p. 274., ISBN 9789004175983.
58. Herman J. Intergovernmental Organisations, the Nation-State and Minority Protection; Possibilities and Obstacles for the 21st Century. In: *The Role of the Nation-state in the 21st Century: Human Rights, International Organisations, and Foreign Policy : Essays in Honour of Peter Baehr*, ed. P. P. R. Baehr, M. C. Castermans-Holleman, G. J. H. Hoof, J. Smith, The Hague: Kluwer Law International, 1998, pp. 291.-305.
59. Hoffman R. and Friberg E. The enlarged EU and the Council of Europe: Transfer of Standards and the Quest for Future Cooperation in Minority Protection. In: *Minority Protection and the enlarged European Union: The way forward*, ed. Toggenburg G. Budapest: Local Government and Public Service Reform Initiative, 2004, p. 131.
60. Hadden T. The United Nations Working Group on Minorities. *International Journal on Minority and Group Rights*, 2007, 14., pp. 285.-297.
61. Henrard K. The Interrelationship between Individual Human Rights, Minority Rights and the Right to Self-Determination and its Importance for the Adequate Protection of Linguistic Minorities, University of Groningen, *The Global Review of Ethnopolitics* Vol. 1, no. 1, September 2001.
62. Henrard K. Minorities, Identity, Socio-Economic Participation and Integration: About Interrelations and Synergies. In: *The Interrelation Between the Right to Identity of Minorities and Their Socio-economic Participation*, ed. K. Henrard. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2013, p. 446, ISBN 9789004244320.

63. Hofmann R. Political Participation of Minorities, Political Participation of Minorities, European Yearbook of Minority Issues, Vol. 6, 2006/2007 (2008).
64. Hofmann R. Monitoring Process of the Council of Europe Framework Convention for the Protection of National Minorities, European Yearbook of Minority Issues, Volume 1, 2001/2, European Centre for Minority Issues, Kluwer Law International, 2003, p. 680, ISBN 9789041119568.
65. Holt S. The Activities of the OSCE High Commissioner on National Minorities: July 2003-June 2004, European Yearbook of Minority Issues, European Centre for Minority Issues, Koninklijke Brill NV, 2005, pp. 429.-450.
66. Hillion C. Enlarging the European Union and deepening its fundamental rights protection, European Policy Analysis, Swedish Institute for European Policy Studies, 2013. http://www.sieps.se/sites/default/files/2013_11epa.pdf
67. Jones P. Groups and human rights. In: Human Rights: The Hard Questions, ed. C. Holder, D. Reidy. Cambridge: Cambridge University Press, 2013, p. 486, ISBN 9780521176262.
68. Jovanovic T. National minority groups in post-Lisbon Europe: the presence of Europeanisation and transnational human rights in one policy field. ECMI- Working Paper, ECMI, 2012, p. 28.
69. Kochenov D. A Summary of Contradictions: An Outline of the EU's Main Internal and External Approaches to Ethnic Minority Protection , 31 B.C. Int'l & Comp. L. Rev. 1 , 2008, p. 48., <http://lawdigitalcommons.bc.edu/iclr/vol31/iss1/2>
70. Kugelmann D. The Protection of Minorities and Indigenous Peoples Respecting Cultural Diversity. Max Planck Yearbook of United Nations Law, Volume 11, 2007, Koninklijke Brill N.V., 2007, p. 245.
71. Korey W. The Unanticipated Consequences of Helsinki. Warsaw, OSCE ODIHR Bulletin Vol. 3 No. 3, 1995.
72. Kymlicka W. Minority rights. In: The Princeton Encyclopedia of Self-Determination, <http://pesd.princeton.edu/?q=node/256>
73. Malloy T. H. The Aspect of Culture in the Social Inclusion of Ethnic Minorities A report undertaken for the European Commission by: The European Centre for Minority Issues, Flensburg, December 2006. p. 196. http://www.ecmi.de/uploads/tx_lfpubdb/Report_60_OMC_Evaluation.pdf
74. Medda-Windischer R. Changing Paradigms in the Traditional Dichotomy of Old and New Minorities. In: Double Standards Pertaining to Minority Protection ed. K. Henrard. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2010, pp. 195.-218.

75. Lehmann J. M. Limits to Counter-Terrorism: Comparing Derogation from the International Covenant on Civil and Political Rights and the European Convention on Human Rights, *Essex Human Rights Review* Volume 8 Number 1, October 2011, pp. 112.-113., <http://projects.essex.ac.uk/ehrr/vol8no1.html>
76. Maclean D. A. The Problem of National, Racial and Religious Minorities. *The American Journal of Economics and Sociology*, Volume 3, April 1944, p. 479.-498.
77. Machnyikova Z., Hollo L. The Principles of Non-discrimination and Full and Effective Equality and Political Participation. In: *Political Participation of Minorities: A Commentary on International Standards and Practice*, eds. M. Weller. Oxford: Oxford University Press, 2010, p. 855., ISBN 9780199569984.
78. Malloy T. H. National Minorities in the 21st Century Europe: new discourses, new narratives? *ECMI Brief N. 24*, 2010, European Centre for Minority Issues.
79. Malloy T. H., *Minority Rights: Overview*. In: *Encyclopedia of Human Rights*, ed. David P. Forsythe, Volume 3, 2009, Oxford University Press, Oxford, p. 521, ISBN 9780195336887.
80. *Marginalised Minorities*, In *Development Programming, Democratic Governance Group Bureau for Development Policy*, New York, 2010, p. 209. <http://www.ohchr.org/Documents/Issues/Minorities/UNDPMarginalisedMinorities.pdf>
81. *Minority Schooling in Europe*. In: *Encyclopedia of Diversity in Education*, ed. James A. Banks, SAGE Publications, 2012, p. 2600, ISBN 9781412981521.
82. Moring T. *New Media and the Implementation of Instruments in Support of Minority Rights Related to Media*, *European Yearbook of Minority Issues Vol 6*, 2006/7, 2008, Koninklijke Brill NV.
83. Orgad L. 'Cultural Defence' of Nations: Cultural Citizenship in France, Germany and the Netherlands. *European Law Journal*, Vol. 15, No. 6, November 2009. Oxford: Blackwell Publishing, 2009, pp. 719.-737.
84. *OSCE Human Dimension Commitments, Volume 1*, OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR), Warsaw, 2005, p. 261, ISBN 8360190054, <http://www.osce.org/odihr/elections/16363>
85. *Overview of Europe*, *World Directory of Minorities and Indigenous Peoples*. <http://www.minorityrights.org/317/europe-overview/overview-of-europe.html>
86. Pap A. L. *Overruling Murphy's Law on the Free Choice of Identity and Racial-Ethnic-National Terminology-Triad: Notes on How the Legal and Political Conceptualization of Minority Communities and Membership Boundaries is Induced by the Groups' Claims*. In: *The Interrelation Between the Right to Identity of Minorities and Their Socio-economic Participation*, ed. Kristin Henrard. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2013, pp. 115.-155.

87. Pentikdinen, Mera Creating an Integrated Society, Managing Diversity and Human Rights in Europe, European Yearbook of Minority Issues Vol 6, 2006/7, ISBN 9789004174238, 329.-368, 2008, Koninklike Brill V Printed in The Netherlands.
88. Pentassuglia G. Reforming the UN Human Rights Machinery: What Does the Future Hold for the Protection of Minorities and Indigenous Peoples? International Journal on Minority and Group Rights, 2007, pp. 127.-139.
89. Phillips A. The Framework Convention for the Protection of National Minorities: A Policy Analysis. Minority Rights Group International, 2002, p. 15.
90. Roter P. Managing the “Minority Problem’ in Post-Cold War Europe Within the Framework of a Multilayered Regime for the Protection of National Minorities, European Yearbook of Minority Issues, Volume 1, 2001/2, 2003, European Centre for Minority Issues, Kluwer Law International, pp. 85.-129.
91. Sasse G. Minority Rights and EU Enlargement: Normative Overstretch or Effective Conditionally? In: Minority Protection and the Enlarged European Union: The Way Forward, ed. G. N. Toggenburg. Budapest: Open Society Institute, 2004, p., pp.61.-83.
92. Slobodchikoff M. O. The New European Union: Integration as a Means of Norm Diffusion. Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe, Vol 9, No 1, 2010, pp. 1-25, ECMI.
93. Strack H. Infinity Budapest, Über das Leben von Minderheiten in Europa. Gesellschaft für Pädagogik und Information e.V., Internetpublikation EU-Media. <http://www.gpi-online.de/upload/PDFs/EU-Media/Strack1-Minderheiten-Europa-10-9-04.pdf>
94. Van der Stoel M. The OSCE High Commissioner on National Minorities. OSCE ODIHR Bulletin Vol. 3 No. 3, Warsaw, 1995, pp.36.-40. <http://www.osce.org/odihr/17693>
95. Staerklé C., Sidanius J., Green E. G. T., Molina L. E., Ethnic Minority-Majority Asymmetry in National Attitudes around the World: A Multilevel Analysis. Political Psychology, Vol. 31, No. 4, 2010.
96. Toggenburg G. N. Menschenrechts- und Minderheitenschutz in der Europäischen Union. In: Europa-Handbuch, W. Weidenfeld, (5. ed.). Bertelsmann Stiftung, 2008, S. 294-313.
97. The Ljubljana Guidelines on Integration of Diverse Societies & Explanatory Note, 2012, OSCE High Commissioner on National Minorities.
98. Toivanen R. Rethinking the concept of effective participation: Are minorities similar to women?, Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe, Vol. 9, No 2, 2010, pp.1—31.
99. United Nations Forum on Minority Issues Compilation of Recommendations of the First Four Sessions, 2008 to 2011, UN Office of High Commissioner.

100. Verkuyten M., Yildiz A. A. The Endorsement of Minority Rights: The Role of Group Position, National Context, and Ideological Beliefs. *Political Psychology*, Vol. 27, No. 4, International Society of Political Psychology. Malden, Oxford: Blackwell Publishing, 2006.
101. Vollebæk K. Fifteen Years of Conflict Prevention by the High Commissioner on National Minorities. *OSCE Yearbook 2008*. Baden-Baden: Institute for Peace Research and Security Policy at the University of Hamburg, 2009, pp. 325-330.
102. Zaagman R. Conflict Prevention in the Baltic States: The OSCE High Commissioner on National Minorities in Estonia, Latvia and Lithuania. Flensburg: European Centre for Minority Issues, April 1999.
103. Zhang D., Lowry P. B., Zhou L., Fu X. The Impact of Individualism—Collectivism, Social Presence, and Group Diversity on Group Decision Making Under Majority Influence. *Journal of Management Information Systems*, Spring, 2007, Vol. 23, No. 4.
104. Žagar M. The Bolzano/Bozen Recommendations on national minorities in Inter-State Relations on National Minorities in Inter-State Relations, Minority Rights and Trends in Minority Protection. In: *National Minorities in Inter-State Relations*, ed. Francesco Palermo and Natalie Sabanadze. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2011, pp.129-143.
105. Wolff S. *Ethnic Minorities in Europe: The Basic Facts*. Flensburg: European Centre for Minority Issues, 2008, p. 1, <http://www.stefanwolff.com/publications/ethnic-minorities-in-europe>
106. Горшков А. С. Институционализация меньшинств в поле публичной политики во второй половине XX века: наднациональное измерение. Пермский государственный университет, <http://www.regioncentre.ru/generation/publications/publication63/>
107. Сообщение для печати. Указ Президента Российской Федерации «О порядке въезда в Российскую Федерацию и выезда из Российской Федерации лиц без гражданства, состоявших в гражданстве СССР и проживающих в Латвийской Республике и Эстонской Республике» № 977 от 17 июня 2008 года, http://www.latvia.mid.ru/news/ru/08_019.html
108. Цилевич Б., Рамочной Конвенции по защите национальных меньшинств в контексте Совета Европы, с. 14.-24.

Juridiskās prakses materiāli

1. Advisory Opinion regarding Greco-Bulgarian "Communities", PCIJ, PCIJ Reports, Series B, No.17, 1930, http://www.icj-cij.org/pcij/serie_B/B_17/01_Communautes_greco-bulgares_Avis_consultatif.pdf [aplūkots 19.05.2014]

2. Advisory Opinion, *Minority Schools in Albania*, 1935 P.C.I.J. (ser. A/B) No. 64 (Apr. 6), http://www.worldcourts.com/pcij/eng/decisions/1935.04.06_albania.htm
3. *Hajrizi Dzemajl et al. v. Yugoslavia*, Communication No. 161/2000, U.N. Doc. CAT/C/29/D/161/2000 (2002).
4. *L.K. v. The Netherlands*, Communication No. 4/1991, U.N. Doc. A/48/18 at 131 (1993).
5. *Kashif Ahmad v. Denmark*, Communication No. 16/1999, U.N. Doc. CERD/C/56/D/16/1999 (2000).
6. *F. A. v. Norway*, Communication No. 18/2000, U.N. Doc. CERD/C/58/D/18/2000 (2001).
7. *E. I. F. v. The Netherlands*, Communication No. 15/1999, U.N. Doc. CERD/C/58/D/15/1999 (2001).
8. UN Human Rights Committee, *Raihman v. Latvia*, Communication No. 1621/2007, UN. Doc. CCPR/C/100/D/1621/2007 (2010).
9. UN Human Rights Committee, *Ballantyne, Davidson, McIntyre v. Canada*, Communications Nos. 359/1989 and 385/1989, U.N. Doc. CCPR/C/47/D/359/1989 and 385/1989/Rev.1 (1993).
10. UN Human Rights Committee, *Dominique Guesdon v. France*, Communication No. 219/1986, U. N. Doc. CCPR/C/39/D/219/1986 (1990).
11. UN Human Rights Committee, *Sandra Lovelace v. Canada*, Communication No. 24/1977: Canada 30/07/81, UN Doc. CCPR/C/13/D/24/1977.
12. UN Human Rights Committee, *Karnel Singh Bhinder v. Canada*, CCPR/C/37/D/208/1986, 28 November 1989.
13. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: 37193/07 *Paraskeva Todorova v. Bulgaria*, 2010. gada 25. marts.
14. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: 15766/03 *Oršuš and Others v. Croatia*, 2010. gada 16. marts.
15. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: 27996/06, 34836/06 *Sejdić and Finci v. Bosnia and Herzegovina*, 2009. gada 22. decembris.
16. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: 32526/05 *Sampanis and Others v. Greece*, 2008. gada 5. jūnijs.
17. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: 57325/00 *D.H. and Others v. the Czech Republic*, 2007. gada 13. novembris.
18. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: 71156/01 *97 members of the Gldani Congregation of Jehovah's Witnesses and 4 Others v. Georgia*, 2007. gada 3. maijs.
19. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: 26625/02 *Köse and Others v. Turkey*, 2006. gada 24. janvāris.

20. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: 55762/00 and 55974/00 Timishev v. Russia, 2005. gada 13. decembris.
21. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: 43577/98 and 43579/98 Nachova and Others v. Bulgaria, 2005. gada 6. jūlijs.
22. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: 71557/01 Kuharec alias Kuhareca v. Latvia, 2004. gada 7. decembris.
23. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: 69949/01 Aziz v. Cyprus, 2004. gada 22. septembris.
24. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: 44158/98 Gorzelik and Others v. Poland, 2004. gada 17. februāris.
25. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: 58278/00 Ždanoka v. Latvia [GC], 2006. gada 16. marts.
26. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: 29221/95 and 29225/95 Stankov and the United Macedonian Organisation Ilinden v. Bulgaria, 2002. gada 2. janvāris.
27. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: 27238/95 Chapman v. The United Kingdom, 2001. gada 18. janvāris.
28. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: 27417/95 Cha'are Shalom Ve Tsedek v. France, 2000. gada 27. jūnijs.
29. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: 34369/97 Thlimmenos v. Greece, 2000. gada 6. aprīlis.
30. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: 57/1997/841/1047 Sidiropoulos and Others v Greece, 1998. gada 10. jūlijs.
31. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: 18748/91 Manoussakis and Others v. Greece, 1996. gada 26. septembris.
32. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: 1474/62; 1677/62; 1691/62; 1769/63; 1994/63; 2126/64 „Relating to certain aspects of the laws on the use of languages in education in Belgium” v. Belgium, 1968. gada 23. jūlijs.
33. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: 46726/99 Ingrīda Podkolzina v. Latvia, 2002. gada 9. aprīlis.
34. Eiropas Savienības tiesas spriedums lietā: C-83/14 CHEZ Razpredelenie Bulgaria AD (CHEZ RB) v. Komisija za zashtita ot diskriminatsia, 2015. gada 16. jūlijs.
35. Eiropas Savienības tiesas spriedums lietā: C-54/07 Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding v. Firma Feryn NV, 2008. gada 10. jūlijs.

36. Eiropas Savienības tiesas spriedums lietā: C-391/09 Malgožata Runevič-Vardyn, Łukasz Paweł Wardyn v. Vilniaus miesto savivaldybės administracija, Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, Valstybinė lietuvių kalbos komisija, Vilniaus miesto savivaldybės administracijos Teisės departamento Civilinės metrikacijos skyrius, 2011. gada 12. maijs.
37. Par Izglītības likuma 59. panta otrās daļas otrā teikuma daļā par piedalīšanos privāto izglītības iestāžu finansēšanā, ja tiek īstenotas izglītības programmas valsts valodā, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. pantam un Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 14. pantam (saistībā ar Pirmā protokola 2. pantu). Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2005. gada 14. septembra spriedums lietā Nr. 2005-02-0106. Latvijas Vēstnesis, 2005. gada 16. septembris, nr. 148.
38. Par Radio un televīzijas likuma 19. panta piektās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 89., 91., 100. un 114. pantam, Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 10. pantam un 14. pantam saistībā ar 10. pantu un Starptautiskā pakta par pilsoņu un politiskajām tiesībām 19. un 27. pantam: Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2003. gada 5. jūnija spriedums lietā Nr. 2003-02-0106. Latvijas Vēstnesis, 2003. gada 6. jūnijs, nr. 85.
39. Par Valsts valodas likuma 19. panta un Ministru kabineta 2000. gada 22. augusta noteikumu Nr. 295 "Noteikumi par vārdu un uzvārdu rakstību un identifikāciju" atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 96. un 116. pantam: Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2001. gada 21. decembra spriedums lietā nr. 2001-04-0103 .
40. Latvijas Republikas Satversmes tiesas kolēģijas 2012.gada 30.maija rīcības sēdes lēmums par atteikšanos ierosināt lietu.
41. Latvijas Republikas Administratīvās rajona tiesas, Rīgas tiesu nams, 2013.gada 25.jūnija spriedums lietā par D.B. pieteikumu par labvēlīga administratīvā akta izdošanu, ar kuru tiktu atzīts, ka D.B. personvārds ir atveidojams latviešu valodā personas intereses mazāk aizskarošā formā – „D.D.”.

Saīsinājumi

ANO	Apvienoto Nāciju Organizācija
Deklarācija par minoritātēm	Deklarācija par to personu tiesībām, kuras pieder pie nacionālām vai etniskām, reliģiskām un valodas minoritātēm
Eiropas Cilvēktiesību konvencija	Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija
EDSO	Eiropas Drošības un sadarbības organizācija
EP	Eiropas Padome
ERMVH	Eiropas Reģionālo vai minoritāšu valodu harta
ES	Eiropas Savienība
Kopenhāgenas dokuments	1990. gada Kopenhāgenas sanāksmes Cilvēku dimensijas konferences dokuments
Lisabonas līgums	Lisabonas Līgums, ar ko groza Līgumu par Eiropas Savienību un Eiropas Kopienas dibināšanas līgumu
PSRS	Padomju Sociālistisko Republiku Savienība
SPPPT	Starptautiskais pakts par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām
UNESCO	Apvienoto Nāciju Izglītības, zinātnes un kultūras organizācija
Venēcijas komisija	Eiropas Komisijas par demokrātiju caur likuma spēku
Vispārējā konvencija	Vispārējā konvencija par nacionālo minoritāšu aizsardzību